

ANSİKLOPEDİK

Mimarlık Sözlüğü

DOĞAN HASOL

ansiklopedik

MİMARLIK SÖZLÜĞÜ

Doğan Hasol

yapı_endüstri merkezi yayınları : A2

Birinci baskı
İstanbul, 1975

*

İkinci baskı
İstanbul, 1979

*

Her hakkı yazarına aittir.

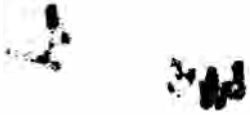
*

Dizgi ve baskı : Sıralar Matbaası
Klişeler : Zuhal Klişe

*

Yapı - Endüstri Merkezi Yayınları
Cumhuriyet Caddesi 329 Harbiye - İstanbul

Bana dil zevkini aşılayan
Babamın anısına...

BİRİNCİ BASKININ ÖNSÖZÜ

Mimarlık Sözlüğü çalışmalarına 1968'de başladım. İlk sözcükten bu yana aralıklı olarak yedi yıl çalışmışım. İtiraf etmeliyim ki, uzun süren, çok zevkli ama çok güç bir araştırma oldu. Nakış titizliği ve peygamber sabrı gerektiren böylesine bir çalışmanın daha önce bitmesini beklemenin biraz saflık olduğunu geç anladım.

Türkçede benzer çalışmaların yaygın olmaması, kaynakların azlığı araştırmaları güçleştiren en önemli etkenlerdir. Meslek argolarını derleyen sözlüklerin bulunmaması dilin yeterli olmadığı sanısını yaygınlaştırmakta, her meslek adamının ayrı bir dil konuşmasına yol açmaktadır. Üzülerek belirtelim ki, bugün Türkiye'de her mimar ayrı bir mimarca konuşur.

Türkçenin zenginliği, dil varlığımızın yeniden derlenmesiyle apaçık ortaya çıkacaktır. Mimarlık ve yapı argosu için yaptığım araştırmalar sırasında Türkçenin bilim dili olabilecek zenginliğe sahip olmadığı yolunda ileri sürülen iddiaların ne kadar tutarsız olduğuna bir kez daha inandım. Dağınık ve çoğu unutulmuş sözcüklerden oluşan bir dil varlığı ile yine unu, şekeri, yağı olduğu halde helva yapamayanların durumuna düşmüşüz. Helvayı yapamayan da biziz, deyimi yaratan da... Varlığın çeşitli meslek dallarında bir araya getirilmesi Türk dilinin zenginliğini ortaya koyacaktır.

Envanter çalışması niteliğiyle, kırıntıları bile yitirmemek için eskimiş sözcükleri, günümüzde kullanılmadıkları halde sözlüğe aldım. Böylece, hem envanterin «tam»a yaklaşmasının, hem de dile yeniden kazandırılabilecek olan sözcükleri seçme olanağının sağlanacağını sanıyorum.

Mimarlık denilen yapı kurma sanatını yalnızca biçimsel yönüyle anlamadığımız için terimleri seçerken kapsamı genişleterek günümüz mimarının tasarlama ve uygulamada konuştuğu dilin terimlerini derlemek gerekiyordu. Bu amaçla sözlük, «mimarlık», «yapım teknolojisi», «yapı malzemesi», «bina türleri», «süsleme», terimleri ile «üslup» ve «akımlar»a değgin terimleri kapsamaktadır.

Bu çalışma mimarlık Türkçesinin tüm sözcüklerini derleyebildiği iddiasını taşımıyor. Sözlüğün hiç kuşkusuz eksikleri vardır; kusursuz olmasına çaba gösterilmiştir. Dilin ve teknolojinin her ikisinin de sürekli evrimi nedeniyle eksikler her geçen gün artacaktır. Yapılacak dost uyarılarının sürdüreceğim çalışmalara ve yeni baskılara ışık tutacağı kuşkusuzdur.

Çalışmalarım sırasında yardımlarını esirgemeyen, ayrıca büyük bir sabır gösteren meslektaşım, eşim Hayzuran Hasol ile çizimlere yardım eden genç arkadaşım Semih Erkin'e teşekkür borçluyum.

Doğan Hasol
Haziran, 1975

ÖNSÖZ

Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü'nün birinci baskısına Haziran 1975'te başlanmıştı; kitap 1976 ortalarında çıktı. İlk baskı üç yıl içinde tükendi. Türkiye koşulları göz önünde tutulduğunda kısa bir süre olarak düşünülebilir. Kâğıt bunalımından kendimizi kurtarabilirsek ikinci baskı 1980 yılının ilk günlerinde, gereksinme duyanlara ulaşmış olacak.

Sözlük, çeşitli kuruluş ve kişilerin yüreklendirici ilgisiyle karşılaştı. Yalnızca Türk Dil Kurumu suskunluğunu sürdürüyor. Anlaşılan, Kurum, kendi çatısı altında yapılmayan dil çalışmalarını ilgilenmeye değer bulmuyor.

İkinci baskı için, kimi eksikler giderildi, kimi bölümler genişletildi; dildeki ve mimarlık alanındaki hızlı gelişmelerin ortaya çıkardığı yeni terimler sözlük kapsamına alındı. Böylece de çalışma daha geniş içerikli yeni bir boyut kazanmış oldu.

Dost uyarılarının ileriki baskılar için en değerli yardımcım olacağı yolundaki inancımı yinelerken tüm ilgilenenlere, kapak düzenlemeleri ile sözlüğe değerli katkılarda bulunan Güngör Kabakçıoğlu'na ve yararlı eleştirilerinden dolayı Firuzan Baytop'a teşekkürler sunuyorum.

Doğan Hasol
Ekim 1979

SÖZCÜKLERİN AÇIKLANMASINDA TUTULAN YOLLAR

- Sözcüklerin açıklanmasında, kısaltmalarda ve işaretlemede Türk Dil Kurumu'nun «Türkçe Sözlük»ünde seçilmiş olan yola uyulmaya çalışılmıştır.
- Asılları ayrı, söylenişleri bir olan sözcükler ayrı maddeler olarak ve (I), (II), ... sayılarıyla alınmıştır. [abak (I), abak (II) gibi].
- Sözcüklerin türlü anlamları numaralanmıştır. Tanımlarda çeşitli anlamlı sözcükler geçtiğinde hangi anlamın düşünüldüğü, o sözcüğün üst yanına ufak punto rakamla anlamın numarası yazılarak belli edilmiştir. Örneğin **kalınlık** sözcüğü şöyle tanımlanmıştır: — cumba[2]. Buradaki cumba sözcüğünün yanındaki 2 rakamı bu sözün ikinci anlamıyla kullanıldığını gösterir.
- Tanımlamanın sonuna konulan Bkz. kısaltması ile, anlam yakınlığı olan başka bir sözcüğe dikkat çekilmek istenmiştir.
- Tamlama durumundaki terimlere baştaki sözcüğe göre yer verilmişse de geniş tanımlama anlamın ağır bastığı sözcüğe göre yapılmıştır. Örneğin **su kireci** kireç sözcüğünün, **asma çatı** çatı sözcüğünün yanı sıra açıklanmıştır. Bu yöntem, Türk Dil Kurumu'nca benimsenmiş olan yönteme uymamakta ise de, meslekî terimlerin bir arada açıklanması bakımından daha yararlı olmaktadır.
- Sert ünsüzle sona erdiği halde ünlü ile başlayan bir ek alınca yumuşamayan (**kesit**, **konut** gibi) isimler **kesit,-ti**, **konut,-tu** biçiminde gösterilmiştir.
- Yabancı sözcüklerin hangi dilden geldikleri kısaltmalarla gösterilmiş, başka bir dilden bir ek ya da sözcükle birleşmiş olanlar her iki dilin kısaltması ile belirtilmiştir.
- Yabancı birleşik sözcüklerin temel öğeleri, gerekli görüldükçe açıklanmıştır.
- Terim niteliğindeki sözcüklerin hangi bilim ya da meslek dallarından olduğu kısaltmalarla belirtilmiştir.

KISALTMALAR

a.	Ad
akus.	Akustik terimi
Al.	Almancadan
Amr.	Amerikancadan
Ar.	Arapçadan
ark.	Arkeoloji
Bkz.	Bakınız
Cerm.	Cermen dilinden
ç.	Çoğul
Çin.	Çinceden
çiz.	Çizim terimi
dül.	Dülgerlik terimi
elk.	Elektrik terimi
Erm.	Ermeniceden
esk.	Eskimiştir
Far.	Farsçadan
fels.	Felsefe terimi
fiz.	Fizik terimi
Flam.	Flamancadan
Fr.	Fransızcadan
hid.	Hidrolik terimi
Hint.	Hintçeden
hlk.	Halk ağzında
Hol.	Hollanda dilinden
İbr.	İbraniceden
İng.	İngilizceden
İsp.	İspanyolcadan
İt.	İtalyancadan
jeol.	Jeoloji terimi
Kelt.	Keltçeden
kim.	Kimya terimi
Lat.	Latinceden
Mac.	Macarcadan
mar.	Marangozluk terimi
mat.	Matematik terimi
mit.	Mitolojl terimi
MÖ	Milâttan önce
MS	Milâttan sonra
Osm.	Osmanlıcadan
Port.	Portekizceden
Rus.	Rusçadan
Sansk.	Sanskrltçeden
sıf.	Sıfat
süs.	Süslemecilik terimi
str.	Strüktür tasarımı terimi
şeh.	Şehircilik terimi
şek.	Şekll
T.	Türkçe
tes.	Sıhhî tesisat terimi
topo.	Topoğrafya terimi
vb.	Ve benzerleri
yer.	Yeıel ağızda
Yun.	Yunancadan
yy.	Yüzyıl
z.m.	Zemin mekaniği terimi

ÖLÇÜ BİRİMLERİNDE KISALTMALAR

a.	Ar
cm.	Santimetre
dm.	Desimetre
gr.	Gram
ha.	Hektar
km.	Kilometre
l.	Litre
m.	Metre

İŞARETLER

° Sözcüğün ilk harfinin üstünde bulunan derece işareti sözcüğün yabancı asıllı olduğunu gösterir.

< Yabancı sözcüklerin Türkçeye geçtiği dil ile ilk kaynağı olan dilin kısaltması arasına konmuştur.

ÖLÇÜ BİRİMLERİ :

Metre Sistemi :

Metre ve kilogram temeline dayanan metre sistemi Türkiye'de 1931 yılında resmen kabul edilmiştir.

Uzunluk Ölçüleri :

1 kilometre	(km.)	:	1000	m.			
1 hektometre	(hm.)	:	100	m.			
1 dekametre	(dam.)	:	10	m.			
metre	(m.)	:	1				
1 desimetre	(dm.)	:	0,1	m.			
1 santimetre	(cm.)	:	0,01	m.			
1 milimetre	(mm.)	:	0,001	m.			
1 mikron	(μ.)	:	0,001	mm.			
1 milimikron (mμ veya μμ)		:	0,001	μ			

Alan Ölçüleri :

1 kilometre kare	(km^2)	:	1000000	m^2	:	100	ha
1 hektar	(ha.)	:	10000	m^2	:	100	a
1 ar	(a.)	:	100	m^2	:	100	m^2
metre kare	(m^2)	:	1		:	100	dm^2
1 desimetre kare	(dm^2)	:	0,01	m^2	:	100	cm^2
1 santimetre kare	(cm^2)	:	0,0001	m^2	:	100	mm^2
1 milimetre kare	(mm^2)	:	0,000001	m^2			

Hacim Ölçüleri :

1 metre küp	(m^3)	:	1000 dm^3
1 desimetre küp	(dm^3)	:	1000 cm^3
1 santimetre küp	(cm^3)	:	1000 mm^3

Sıvı Ölçüleri :

1 metre küp	(m^3)	:	1000	l.	:	10	hl.
1 hektolitre	(hl.)	:	100	l.			
1 dekalitre	(dal.)	:	10	l.			
litre	(l.)	:	1		:	100	cl.
1 desilitre	(dl.)	:	0,1	l.			
1 santilitre	(cl.)	:	0,01	l.			

Ağırlık Ölçüleri :

1 ton	(t.)	:	1000	kg.			
1 kental	(q.)	:	100	kg.			
kilogram		:	1		:	1000	g.
1 hektogram	(hg.)	:	0,1	kg.	:	100	g.
1 dekagram	(dag.)	:	0,01	kg.	:	10	g.

1 gram	(g.)	:	0,001	kg.			
1 desigram	(dg.)	:	0,0001	kg.	:	0,1	g.
1 santigram	(cg.)	:	0,00001	kg.	:	0,01	g.
1 miligram	(mg.)	:	0,000001	kg.	:	0,001	g.

ESKİ TÜRK ÖLÇÜLERİ :

Uzunluk Ölçüleri :

1 büyük pik, halebî	:	0,75855 m.
1 küçük pik	:	0,68712 m.
1 berrî	:	1670 m.
1 merhale	:	45480 m.
1 fersah	:	5685 m.
1 berid	:	227 m.
1 kulaç	:	1,89 m.
1 zîrâ-ı mimarî (mimar arş.)	:	önce 60 parmak, Hicrî 994'ten sonra 24 parmak : 75,774 cm.
1 boğum	:	2,5 eski parmak : 10 iplik
1 iplik	:	100 örümcek teli
1 arşın : 8 urup : 316 kerrap	:	0,6858 m.
1 endaze	:	0,6525 m.

Alan Ölçüleri :

1 dönüm : 40 x 40 arşınlık alan
1 evlek : 0,25 dönüm.

1 cerip : 1 hektar	:	10000 m^2
1 büyük dönüm	:	2720 m^2
1 eski dönüm	:	919 m^2
1 Irak feddanı	:	183000 m^2
1 Mısır feddanı	:	4200 m^2
1 mimar arşını kare	:	0,574 m^2
1 arşın kare	:	0,426 m^2
1 endaze kare	:	0,422 m^2

Hacim Ölçüleri :

1 İstanbul kilesi		: 37	litre
1 dolu (yarımlı)		: 18,5	l.
1 şinik		: 9,25	l.
1 fortin	(tahıl için)	: 132,664	l.
1 kile	(tahıl için)	: 33,166	l.
1 almud	(sıvılar için)	: 5,2368	l.

Ağırlık Ölçüleri :

1 taffu		1956,6238	g.	
1 okka	: 400 dirhem	1283,0320	g.	
1 miskal	: 1,5 dirhem	4,807	g.	
1 dirhem		3,208	g.	
1 batman	: 6 okka	7,692	kg.	
1 kantar	: 44 okka	56,408	kg.	
1 çeki	: 176 okka	225,798	kg.	= 4 kantar
1 denk		0,801	g.	
1 kırat		0,2004	g.	
1 zerre		0,0015	g.	
1 Konya çeyreği		34	kg.	
1 Konya kilesi		176	kg.	

İNGİLİZ ÖLÇÜ BİRİMLERİ :

Uzunluk Ölçüleri :

1 deniz mili (coğrafî mil)	6080	ayak	(ft.)	1,8532	km.
1 kara mili	1760	yarda		1,6093	km.
1 Londra mili	5000	ayak	(ft.)	1,5239	km.
1 yarda : 36 parmak (Inç)	3	ayak	(ft.)	91,44	cm.
1 ayak (foot, ft.)	12	parmak	(inç)	30,479	cm.
1 parmak (inç.)				2,5399	cm.

Alan Ölçüleri :

1 mil kare	640	akr	2,589	km^2
1 akr	4840	yarda kare	40,4685	a
1 yarda kare	9	ayak kare	0,8361	m^2
1 ayak (ft.) kare	144	parmak (Inç) kare	0,0929	m^2
1 parmak (Inç) kare			6,4516	cm^2

Hacim Ölçüleri :

1 ton	100	ayak küp	2,832	m^3
1 deniz tonu	40	ayak küp	1,327	m^3
1 yarda küp (cu. yd.)	27	ayak küp (cu. ft.)	0,7646	m^3
1 ayak küp (cu. ft.)	1728	parmak küp	0,0283	m^3
1 parmak küp (cu. in.)			16,387	cm^3

Sıvı Ölçüleri :

1 Imparatorluk galonu	4,5435	l. (bu hacim. suyun ağırlığı 10 lb.'dir.)		
1 yaş Amerikan galonu	0,833	imp. galonu	3,785	l.
1 kuru Amerikan galonu	0,967	imp. galonu	4,404	l.
1 varil			119,22	l.

Ağırlık Ölçüleri :

1 uzun ton	: 20 cwt. :	2240 lb.	:	1016,0471	kg.
1 kısa ton	:	2000 lb. : 20 Amer. kent.	:	907,1853	kg.
1 cwt. (kental)	:	112 lb.	:	50,8	kg.
1 libre (pound-lb.)	: 16 ons		:	0,4536	kg.
1 ons (ounce - kısaca oz)			:	0,028349	kg.
1 Amerikan kentali		100 lb.	:	45,36	kg.

MİLLER :

Türk mili	:	1895 m.
Fransız mili	:	1852 m.
Alman mili	:	7500 m.
Rus mili	:	7467 m.
Yunan mili	:	10000 m.
Deniz mili	:	1852 m.

ÖTEKİ ÖLÇÜ BİRİMLERİ :

1 İngiliz veya Amerikan beygirgücü (HP) : 746 w. : 1,014 metrik beygirg. (CV)

1 kilovat (kw.)	: 1000	w. : 1,36 CV : 1,34 HP	
1 beygirgücü (CV)	: 75	kgm./s.	
1 BTU	: 0,252	kcal	
1 BTU/sq. ft.	: 2,71	kcal/m²	
K değeri:			
1 BTU in./sq. ft. saat °F	: 0,124	kcal m./m² saat °C	
1 atmosfer	: 14,7	lb./sq. in. : 1.033 kg./cm²	
1 kg./cm²	: 14,22	lb./sq. in.	

abadana Eski İran'da hükümdarların, önü sütunlu taht salonu binası.

abajur Fr. (**abat-jour**) 1. Aydınlığı bir yere yöneltmek ve ışığın doğrudan doğruya gözlere vurmasını önlemek için kullanılan lamba (I) siperi.

2. Kalın bir dış duvarda delik şeklinde açılmış olup daha çok ışık almak için içeriye doğru genişleyen şevli pencere.

abak, abakus (I) Fr. (**abaque**) < Lat. (**abacus**) Sütun başlıklarının üstüne gelen, genişçe ve dışa taşkın tabla, başlık tablası, °mahmel.

abak mahmuzu Bazı abakların köşelerinde yer alan kıvrımlara verilen ad.

abak (II) Eski Türklerde, ölmüş ataların, yani abaların tapılan suret ve heykelleri. Bir totem niteliğinde olan bu abaklar, çokluk bir direğin başına oyularak ev ve çadırların önüne dikilirdi.

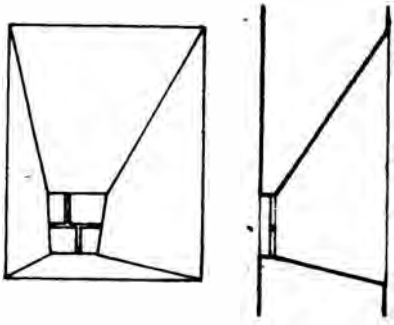
abakus Lat. (**abacus**) °Abak (I)

abanoz Far. Sıcak ülkelerde yetişen ve abanozgiller diye adlandırılan ağaçların ağır, sert ve siyah renkli tahtası.

abara Köy evlerinin tavanlarında iki direk arasında kalan boşluk.

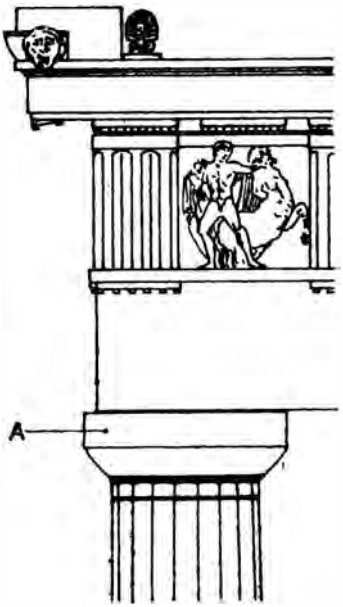
abdest odası Ağa kapısında padişahlara ayrılmış bölükte padişahın abdest aldığı oda.

abgine Far. esk. Billur, sırça, cam, ayna.

abajur[2]
(Le Corbusier'nin Ronchamp şapelinden)

abak (Parthenon'dan)

âbidat Oşm. ç. (Arapçada abidenin çoğulu **evabid** iken Türkçede abidat olarak kullanılmıştır) esk. Anıtlar, °abideler.

abide Ar. (**ebed** sonsuzluk) Anıt.

abidevî Ar. Anıtsal.

Abrams deneyi Belli bir beton kütlesinin, kendi ağırlığı altında biçim değiştirmesini ölçerek dayanım derecesini gösteren deney.

Abrams kuralı Önce 1892'de Fransa'da Ferret'nin, sonra da A.B.D.'de Duff Abrams'ın tanıtladığı kural. Bu kurala göre bir beton ya da harcın dayanımı, karışıma giren suyun ağırlığının çimento ağırlığına oranı lle ters orantılıdır. Bkz. su/çimento oranı.

ABS (Acrylonitrile - butadiene - styrene'in kısaltılmışı) Boru ve levha yapımında kullanılan bir çeşit plastik.

absorpsiyon Fr. (**absorption**) Su emme.

abstre Fr. (**abstrait**) < Lat. (**abstrahere** bir şeyden çıkarmak, ayırmak) Soyut, °mücerret: abstre resim.

acaibiseba, acaib-i seb'a Ar. (**acaib** acibeler, **seb'a** yedi) esk. Dünyanın yedi tansığı (harikası), °acaib-i seb'a-i âlem. Bkz. tansık.

açar Anahtar.

açıklık Yatay bir taşıyıcı yapı elemanının dayanak noktaları arasındaki uzaklık: kiriş açıklığı; (bir ucu ankastre bir kirişte) kirişin ankastre olduğu nokta ile boştaki ucu arasındaki uzaklık.

atkı açıklığı 1. İki anakiriş arasındaki kirişleme açıklığı.

2. Atkı (lento) boyu.

etken açıklık Bir strüktür elemanının mesnetlerinin eksenden eksene uzaklığı, °efektif açıklık, hesap açıklığı.

serbest açıklık Bir kirişin iki dayanağı (mesnedi) arasındaki kesintisiz açıklık veya yatay uzaklık.

açıt Pencere veya kapı boşluğu.

açıt dikmesi Bir açıtın yanındaki dikme.

açıt üstlüğü Bir kapı veya pencere kanadı üstünde yer alan sabit ya da açılır bölüm. Bkz. vasistas.

açıt tepeliği Bir açıt kemeri üzerine bezeme olarak yerleştirilen hafif üçgen duvar; bir çatı penceresinin iki yanlamasından meydana gelen üçgen.

açkı 1. Bir cismin yüzeyi üzerine sert bir madde veya bir alet sürterek onu düzleştirip parlatma işi, °perdah.

2. Demircilikte delik büyütmekte kullanılan alet.

3. Anahtar gibi her tür açma aleti.

açkıcı Açkı yapan kimse.

açma Girecek veya çıkacak yer; pencere açması, kapı açması.

açmak (Birbirine bağlı iki ahşap parça arasında) Çalışma sonucunda aralık meydana gelmek.

ada Çevresi yollarla sınırlanmış ve çoğu parsellere bölünmüş arsa lle böyle bir arsayı kaplayan yapılar takımı, yapı adası. Bkz. parsel.

aderans Fr. (**adhérence**) Yapı elemanlarının, çimento veya tutkal gibi kimyasal veya mekanik bir bağ-

layıcı ile birbirine yapışması. Yapıda ahşap kısımlar tutkalla; tuğlalar, taşlar harçla; betonarme çelikle de çimento ile olan aderansı dolayısıyla betona bağlanır.

adezyon Fr. (**adhésion**) < Lat. İki katı, iki sıvı, ya da bir katı ile bir sıvı madde arasındaki çekimin sonucu. Adezyon, moleküller arasındaki çekimden ileri gelir. Lehim, aynaların sırlanması, demirin betona yapışması bu olaya dayanır. Bkz. aderans.

adım 1. Bir adımda alınan yol (Bunun uzunluğu yaklaşık olarak 65 cm. sayılır).

2. Yaklaşık olarak bir mimar arşınına eşit olan eski bir uzunluk ölçüsü: 75,711 cm.

vida adımı Bkz. vida.

aditon Yun. Eski çağlarda tapınakların, içinde tanrı veya tanrıçanın heykelini, kutsal şeyleri, tanrıya sunulan armağanları saklayan en içteki odası. Yunan ve Roma tapınaklarında pencere olmadığından aditon daima karanlıktır.

adsorpsiyon Fr. Moleküler çekimden dolayı bir katı cismin yüzeyinde oluşan bir sıvı filmi yoğuşması.

aerograf Fr. Basınçlı hava ile işleyerek boya püskürten tabanca.

afiş Fr. (**affiche**) Çoğu resimli duvar ilânı, °poster.

AFNOR «Association Française de Normalisation» tarafından hazırlanan Fransız standartlarına verilen ad. Bkz. ASA, BS, DIN, GOST, TS.

afrodisiyas Yun. Eski Yunan'da, özellikle Kyrene ve Kilikya'da Afrodit'e duyulan saygı nedeniyle birçok kente verilen ad. Bunların en ünlüsü Anadolu'daki Karia (Geyre) Idl.

Ag kim. Gümüş madeninin simgesi.

aglomera Fr. (**agglomérat**) Tanelerden ibaret bir karışımın bir bağlayıcı madde ile birleştirilmesinden meydana gelen yapı öğesi: Duvar briketi, eternit vb. bu tür öğelerdir.

agora Yun. Eski Yunan veya Roma kentlerinde, çoğu bir forumdaki gibi portiklerle çevrilmiş çarşı veya toplantı alanı.

agraf Fr. (**agrafe**) Kenet, °krampon.

agrega Fr. (**agrégat**) Harç, beton veya asfalt gibi malzemenin ana bölümünü meydana getiren, kırma taş, çakıl, kum, cüruf gibi âtıl gereçler. Kum ve çakıl, daha büyük taşların kırılmasıyla da elde edilebilir. Uygun nitelik ve karışımda yüksek fırın cürufu, lav cürufu, süngertaşının ufalanmasından elde edilmiş gereçler de yerine göre agrega olarak kullanılabilir. Şist ve şistle karışık, parçalanabilir taşlar agrega olarak kullanılmaya elverişli değildir. Agrega içinde pislik, şist, kil, mil, mika, organik maddeler ve çinko sülfür bulunmamalıdır.

agrega/çimento oranı Bir betondaki agrega ağırlığının çimento ağırlığına oranı.

hafif agregalar Vermikülit ve perlit gibi, harçta kum yerine kullanılan agregalar. Süngertaşı veya klin-

ker agregalarından da hafif beton yapımında yararlanılmaktadır.

ince agrega Doğal kum, kırma kum (ince mıcır) ya da bunların karışımı olan ve 4,760 mm. kare delikli veya 7 mm. çaplı yuvarlak delikli elekten geçen gereç.

iri agrega, kaba agrega Kırma taş (iri mıcır), çakıl veya bunların karışımı olan ve 4,760 mm. kare delikli veya 7 mm. çaplı yuvarlak delikli elekten geçmeyen gereç.

tuvönan agrega Karışık agrega; doğal agrega ocağından doğrudan doğruya elde edilen, elenmemiş ince ve iri agrega karışımı.

ağ 1. İplik, sicim, tel gibi ince şeylerden kafes şeklinde yapılmış örgü.

2. Şekil bakımından buna benzeyen şey, °şebeke.

ağ yatak °Hamak.

ağaç 1. Gövdesi odun veya kereste olmaya elverişli olup uzun yıllar yaşayabilen bitki. Ağacın kısımları dıştan içe doğru şöyle sıralanır; dış kabuk, iç kabuk, kambiyum, dışodun, içodun ve öz.

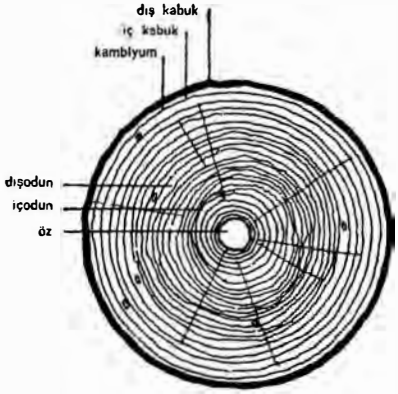
2. Direk.

3. Ahşap.

Türkiye'de yetişip yapıda kullanılan iğne yapraklı ağaçlar:

çam türü (pinus)
fıstık çamı (pinus pinea)
karaçam (pinus nigra)
kızılçam (pinus brutia)
sarıçam (pinus silvestris)

ladin türü (picea)
Doğu ladini (picea orientalis)

ağaç kesiti

köknar türü
Batı Karadeniz köknarı (abies Bornmülleriana)
Doğu Karadeniz köknarı (abies Nordmanniana)
Kazdağ köknarı (abies equatoriani)
Toros köknarı (abies cilicica)

sedir türü (cedrus)
Toros sediri (cedrus libani).

ağaç çivi Tahta çivi. Bkz. çivi.

ağaç işleri Bir yapıda dülgerlik, doğramacılık, marangozluk gibi, ağaçla ilgili işler; ahşap işleri.

ağaç kurdu Ağaçları kemirerek beslenen birtakım sinek kurtçuklarına verilen ortak ad.

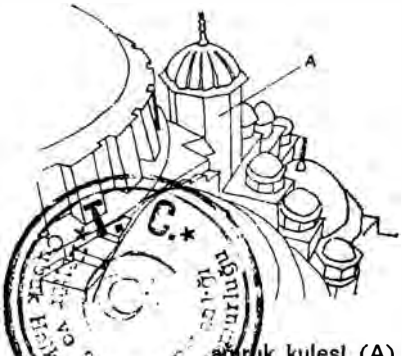
ağacın nemi Ağaçta bulunan nem miktarının, ağacın kuru olduğu haldeki ağırlığına oranı. Yeni kesilmiş bir ağaçta bu oran çoğu kez % 100'ün üzerindedir. Ağaç, kullanılacağı zaman bu oran dülgerlikte % 22'den, marangozlukta % 17'den az olmalıdır. Bkz. nem katsayısı.

ağacın suyu Bir ağacın lifleri doğrultusu: suyuna dik kesilmiş ağaç.
çok sert ağaçlar Elma, armut, erik, zeytin, şimşir gibi çok sert keresteli ağaçlar.
egzotik ağaçlar Maun, pelesenk, abanoz, tik gibi başka iklimlerin değerli ağaçları.
reçineli ağaçlar Çam, akçam, selvi, erez ağacı gibi ağaçlar.
sert ağaçlar Meşe, karaağaç, dişbudak, gürgen, kayın, kestane gibi sert keresteli ağaçlar.
yumuşak ağaçlar Ihlamur, kavak, çınar, söğüt gibi kerestesi yumuşak olan ağaçlar.

ağıl Koyun ve keçi sürülerinin barındırıldığı, çit veya duvarla çevrili yer. Bkz. mandıra.

ağırlık Bir cismin molekülleri üzerinde yerçekimi etkisinin meydana getirdiği kuvvet.
ağırlık kulesi Büyük kubbelerin açılma kuvvetini karşılayarak dengeyi sağlamak amacıyla, kubbe kemerlerini taşıyan ayaklara bir ağırlık daha eklemek için bunların üzerine kurulan, içi dolu veya kısmen boş, taş kulelerden her biri.
ağırlık merkezi Bir cismin bütün noktalarına ayrı ayrı etki yapan yerçekimi kuvvetlerinin bileşkesinin uygulanma noktası. Ağırlık merkezinden asılan cisim dengede kalır.
özgül ağırlık Bir cismin birim hacmindeki parçasının ağırlığı. Bkz. yoğunluk.

ağırşak Bayrak veya çadır direklerinin tepesindeki küçük, yuvarlak tahta: gönder ağırşağı, çadır ağırşağı.

ağırlık kulesi (A)

kandil ağırşağı Lamba veya kandillerin, içine oturtuldukları askılı yuva.

ağıryağ tes. Yağyakıt, °fuel oil.

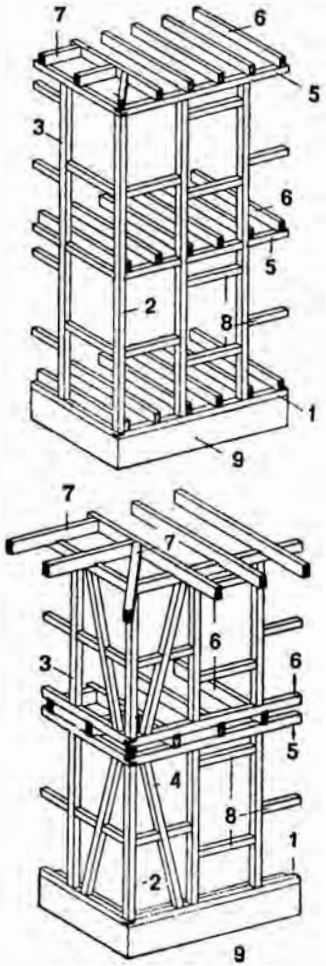
ağız 1. İçi boş şeylerin açık yanı: borunun ağzı.
boşalma ağzı Bir suyun döküldüğü boru ağzı.
lağım ağzı Yol kenarlarında, suların pissu kanalına aktığı delik.
sulama ağzı İçinde, su almak üzere bir vana bulunan, bir bahçeye yerleştirilen demir kutu.
2. Kesici aletlerin keskin yanı.

ağızlık taşı Kuyu bileziği.

ağörgü Taşları ağ şeklinde yerleştirilmiş duvar örgüsü.

ağtonoz Gotik mimaride kullanılmış, ağ biçiminde parçalı tonoz.

ahbas Ar. (**habs**, hapis'ten) ç. esk.
1. Hapishaneler.
2. Su bentleri; su bentlerinden yararlanılarak yapılan havuzlar.
3. Herhangi bir koşula bağlanmaksızın vakfedilen topraklar, yapılar.

ahşap yapım (üstte: Amerikan sistemi, altta: payandalı sistem)

1. taban
2. köşe dikmesi
3. dikme
4. payanda
5. anakiriş
6. döşeme kirişi
7. yavrukiriş
8. boyunduruk[1]
9. sokl

âhek Far. esk. Kireç.

âhek-i siyah Neme dayanıklı bir çeşit çimento.

âhek-i tefte Sönmemiş kireç.

âhen Far. esk. 1. Demir. 2. Zincir.

ahenk,-gl Far. Uyum, °armonl.

ahır At, öküz gibi hayvanları barındırmaya yarar kapalı yer, hayvan damı.

ahrâm Ar. (**harim**'den) ç. esk. 1. Kutsal topraklar, yerler. 2. Eskiden evlerde yabancıların giremedlğl bölükler, odalar.

ahşap Ar. (**haşep**'in çoğulu) 1. Ağaçtan, tahtadan yapılmış: ahşap ev.

2. Ağacın odun kısımları, kereste, tahta. Ahşap, ince tüpleri andıran hücrelerin bir araya gelmesiyle oluşan, örgensel bir yapı malzemesidir. Hücrelerin aslı, ahşabın eksenine paralel selüloz liflerinden ve bunları birbirine bağlayan amorf bünyeli 'linyin' denilen maddeden meydana gelir. Selülozun suya çok düşkün olması ve hücreler içindeki boşlukların varlığı, ahşabın hava etkisinden ve içinde bulunduğu ortamın koşullarından zarar görmesine yol açar. Türkiye'de yapıcılıkta ve marangozlukta çoğunlukla kullanılan ağaç türleri şunlardır: dişbudak, avudre, maun, cevız, gürgen, meşe, karaağaç, kızılağaç, çam, köknar, lâdin.

ahşap işleri Ağaç işleri.

ahşap koruyucuları Ahşabı kurtlara karşı korumakta kullanılan çinko klorür ($Zn\ Cl_2$), bakır sülfat, çinko tannin, çinko sülfat, sodyum

flüorür, vb. (maddeler). Çinko klorür yirmi beş yıl süre ile etkilidir El sürülmeyecek yerlerdeki ağaçlar için kreozotlama elverişlidir Ancak kreozot yanmayı kolaylaştırmaktadır. Kimi özel kimyasal maddelerle ahşaba, suya veya yanmaya karşı (yanmayı geciktirmek üzere) dayanıklılık da kazandırılabilmektedir.

ajur Fr. (**ajour**) Kafesoyma.

akaç 1. Birikmiş suları akıtmaya yarayan boru, oluk ve benzeri araç, °dren.

2. Temel düzeyindeki suları toplayıp yapıların uzağına akıtan yeraltı su borusu, °dren.

akaçlama Akaçlamak işi, °drenaj, °tefcir.

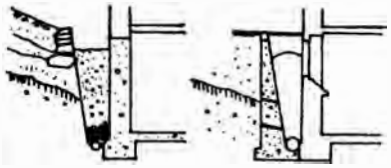
akaçlamak 1. Akaçlar açarak bataklık kurutmak veya birikmiş suları akıtmak.

2. Suları bir yapıdan uzaklaştırmak için akaç düzeni kurmak.

akademi Yun. (**akademia**) (Orijinal olarak) Atina yakınında Eflatun'un öğrencilerini eğittiği felsefe okulu; (günümüzde) 1. Yüksekokul.

2. Bilginler, yazarlar, sanatçılar kurulu.

Eflatun'un felsefe okulu Akademos adlı Attikalı bir mitoloji kahramanının adını taşıyan bir bahçede kurulduğu için Akademeia diye anılmıştır. Kutsal bir ormanla çevrili, Akademos Bahçesi de denilen bu okulda Eflatun, kendi felsefe anlayışının ilkelerini öğretmekteydi. Sonradan edebiyat, bilim ve sanat

akaçlama

adamlarının topluluğu anlamını kazanacak akademi sözcüğü buradan gelmektedir. Akademi sözcüğü Rönesans döneminde özellikle İtalya'da kurulmuş olan çeşitli kurumları tanımlamakta kullanılmıştır. Bunlar devletçe korunan, hümanist çalışmaların yapıldığı kurumlardır. Bunların birçoğunda öğretim mimarlık tasarımı ilkelerine göre yapılmaktaydı. İlk Güzel Sanatlar Akademisi Floransa'da 1563 yılında Giorgio Vasari'nin kurduğudur. Fransız Mimarlık Akademisi 14. Louis çağında 1671 yılında, İngiltere Kraliyet Sanat Akademisi ise 1768'de kurulmuştur. Akademiler giderek iki ayrı yön alırlar. Birincisi bilimsel gelişmeyi destekleyen ve bilim adamlarını koruyan bir kurum olan bilim akademileridir. İkincisi ise sanat değerlerini öğretme, bu değerleri koruma ve geliştirme amacına yönelir. Bu anlamdaki akademiler, sanat eğitimi yapan yüksek okul niteliğindedirler. Bizde bu sözcük Güzel Sanatlar Akademisi ile Mühendislik ve Mimarlık Akademilerini kısaca anlatmakta kullanılmaktadır.

akademicilik Fr. T. Son şeklini bulmuş sayılan bir estetik düzene, geleneklere bağlılık, °akademizm. Akademicilik klasik geleneğe dayalı akımlarla 'neo' (yeni) (örnegin: neogotik) akımları kapsar. Bkz. dermecilik.

akademik Yun. Akademiye değgin; akademi tarzında.

akademizm Fr. (**académisme**) Akademicilik.

akağaç Kayın ağacı cinsinden kerestelik bir ağaç (**butula alba**).

akaju Port. (**acaju**) Tropikal bölgelerde yetişen, tespihağacıgillerin türlerinden birçok ağaca verilen genel ad, °maun. Amerika akajusu kaplama ve ince marangozluk işlerinde kullanılan kırmızımsı renkte, çok sert, iyi cilâ tutan bir ağaçtır. Akaju taze iken sarı renkte olup kuruyunca kızılkahverengiye döner. Damarlarının biçimine göre akaju, düz damarlı, alazlı, hareli, benekli, tırtıllı, yollu veya karışık damarlı olur.

akaju rengi Açık ve koyu damarlı kızıl kestane rengi, maun rengi.

akak Su, hava, duman gibi akışkan şeylerin geçip gitmesine yarayan her tür yol, akımlık, °mecra.

akant, akantyaprağı Yun. (**akantha** diken) Kengeryaprağı.

akar Ar. Kiraya verilerek gelir sağlayan mülk.

akarât,-ti, akaret,-ti Ar. ç. Kiraya verilerek gelir sağlanan mallar veya yapılar: **akar** çoğulu.

akarat-ı mevkufe esk. Cami, medrese gibi dinsel vakıflar için bağışlanmış toprak parçaları, taşınmaz mallar.

akasya Lat. (**acacia**) Baklagillerden, Tropikal Afrika'da yetişen tanen, zamk, boya maddeleri veren bir ağaç türü.

erkekakasya Guyan'dan gelen, iskele yapımı ve doğramacılıkta kullanılan ağaç.

gerçek akasya Guyan'dan gelen, lüks mobilyacılıkta ve kaplama işlerinde kullanılan pembe damarlı, sarı renkli ağaç. Bkz. yalancı akasya.

yalancı akasya (Robinia pseudoacacia) Bahçelerde ve yol kenarlarında yetiştirilen, beyaz renkli ve kokulu çiçekleri olan akasya ağacı; salkım ağacı.

akçaağaç Akçaağaçgillerden, süs ağacı olarak da dikilen, tahtası hafif ve sağlam bir ağaç, isfendan (**acer**). Odunu ince marangozlukta ve tornacılıkta kullanılır. Akçaağacın seksene yakın türü vardır.

akçakavak Dalları yukarı doğru çıkan, beyaz kavak ağacı, akkavak, Hollanda kavağı, tellikavak.

akçam Çıralı çam.

akı elk. Işık kaynağının 1 saniyede çevresine yaydığı ışık enerjisi, ışık akısı. Akı birimi lümen'dir.

akılcılık Usçuluk, °rasyonalizm.

akılga Suların akması için bir duvarda bırakılan düşey yarık.

akım 1. Hava, su gibi akışkan maddelerin veya elektrik gibi kuvvetin herhangi bir yöne doğru yer değiştirmesi, °cereyan.

dalgalı akım elk. Belli ve eşit zaman aralıkları ile yeğinliği aynı değer ve yönde olarak değişen elektrik akımı, °alternatif akım.

doğru akım elk. İletken bir devre üzerinde hep aynı yöne doğru giden elektrik akımı.

kuvvetli akım Aydınlatmada ve makinelerin çalıştırılmasında kullanılan akım.

zayıf akım Yapıda, zil, telefon, anten, yangın ihbar düzeni gibi haberleşme aygıtlarını işletmekte yararlanılan akım.

2. Üslup niteliği taşımayan sanat görüşü, çığır.

akımlık Akak.

akındırık °Reçine, ağaç sakızı.

akıntı Eğim.

akışkanlaştırıcı Bkz. beton akışkanlaştırıcı.

akıtmalık Çatı kaplama işlerinde yedirmelik veya kurşun şerit ile örtülü birleşme veya tonoz geçmesi.

akik Ar. 1. Akik taklidi damarlı bir cam.

2. XIX. yüzyılda yapılan kuvars görünüşlü, saydamsız, beyaz bir cam.

akkavak Akçakavak, Hollanda kavağı, tellikavak.

akkor Akkorluk halinde bulunan, °nârıbeyza halinde: akkor telli lamba.

akma Bir gerece uygulanan gerilme sabit kaldığı halde şekil değiştirmenin artması.

akma dayanımı Basınç örneğinin yapıldığı gerecin standardında belirtilmiş miktarda kalıcı bir kısalma göstermeye başladığı andaki gerilim.

akma sınırı Basınç geriliminde bir artış olmadığı halde kısalmanın belirli bir artış gösterdiği anda gerecin basınç gerilimi. Akma sınırı, kimi çeliklerde karşılaşılan akma dayanımının özel bir halidir.

akmalık Sokak ve bahçe yollarının iki yanında veya ortasında, suların akıp gitmesi için yapılan oluk.

akordeon (bölme, kapı) Fr. (**accordéon**) Körük (bölme, kapı).

aköduk Fr. (**aqueduc**) < Lat. (**aquae ductus**, su yolu) Sukemeri; su taşıyan köprü.

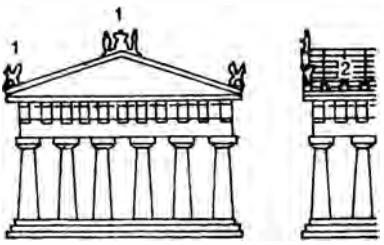
akr İng. (**acre**) 52 ar değerinde eski bir alan ölçüsü. Günümüzde İngiltere'de 1 akr 4840 yarda kareye yani 40,47 ar'a, 4046,724 m^2 ye eşittir.

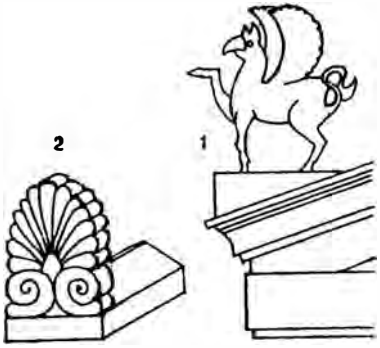
akrilik Fr. (**acrylique**) kim. Akroleinin oksitlenmesi ile elde edilen $CH_2 = CH - CO_2H$ formülündeki etilenik asit. Akrilik asit, sirke asidi gibi kokan, suya karışan ve 141° C de kaynayan bir sıvıdır. Esterleri polimerleşerek örgensel (organik) camlar verir. Akrilik, yapıların yüzlerini kaplamakta yararlanılan sıvı kaplamaların yapımında da kullanılır.

akrobat,-tı Yun. Çizim masasına tutturulan eklemli lamba (I).

akrolein Fr. (**acroléine**) kim. Gliserinin, potasyum asit sülfatta dehidratlandırılması veya asetaldehitli formülün yoğunlaştırılmasıyla elde edilen $CH_2 = CH - CHO$ formülündeki etilenik aldehit, °akrilik aldehit, °propenal. Akrolein, sentetik reçinelerin yapılmasında kullanılır.

akrolit,-tı Yun. (**akros** uç, **lithos** taş) Eski Yunan'da baş, el ve ayak

1. akroter
2. anteflks

ları taştan, gövdesi başka gereçten yapılmış heykel.

akromatizm Yun. Renksizlik.

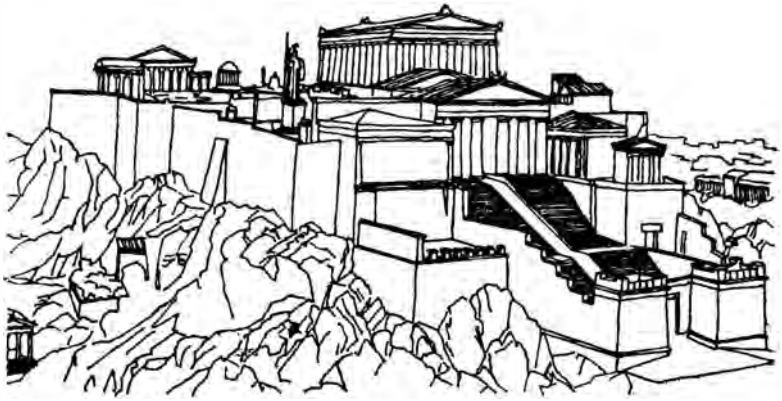
akropodyum Yun. (**akros** uç, **podos** ayak) Bir heykeli taşıyan ve çoğu kez onunla aynı parçadan yapılmış olan alçak kaide. Yunan ve Roma heykel sanatında güzel örnekleri görülür; üzeri kabartmalarla işlenmiş olanları da vardır.

akropol,-lü Fr. (**acropole**) < Yun. 1. Eski Yunan kentlerinde, kentin yüksek noktasına kurulan ve en önemli yapıları, tapınakları barındıran içkale, erk, °akropolis. 2. (Büyük **A** ile) Atina kentinin akropolü.

akropolis Yun. (**akros** yüksek, **polis** kent) Akropol.

akroter Fr. (**acrotère**) < Yun. 1. Bir alınlığın tepesine veya yanlarına yerleştirilerek üzerine heykel ve süslemeler konulan kaide. Akroterler, tapınak görünüşünü tak-

Atina akropolü

lit eden bütün mimarlık yapıtlarında ve lâhitlerde görülür. Akroterler alınlığın katı geometrik havasını yumuşatmak ve cephenin plastiğini zenginleştirmek için kullanılmışlardır.

2. mar. Köşe süsü.

aks Lat. (**axis**) Eksen.

aksak gönye Bkz. gönye.

aksamak 1. Genel oranlara uygunsuz düşmek.

2. (İşlevsel bakımdan) İyi çözülmemiş olmak.

akseleratör Fr. 1. Kalsiyum klorür ($CaCl_2$) gibi, çimentoya veya betona az miktarda (yaklaşık % 2 oranında) katıldığı zaman prizi çabuklaştıran (madde), hızlandırıcı; geciktirici karşıtı.

2. Anhidrit kalsiyum sülfata katıldığında, bunu duvar sıvası haline getiren madde. Örneğin, K_2SO_4 veya Zn SO_4.

3. Bir ısıtma sisteminde suyun dolaşmasını sağlayan pompa, °sirkülasyon pompası.

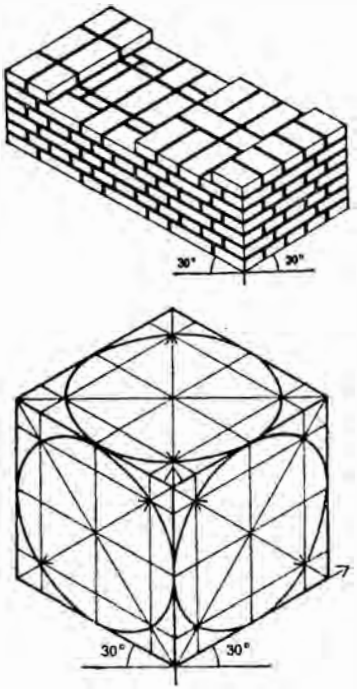
4. Sentetik reçineye katıldığı zaman, bunun sertleşme oranını artıran (madde).

aksesuar Fr. (**accéssoire**) Zanaat ve sanayi için gerekli parça, araç, takım.

madenî aksesuar Kapı ve pencere doğramaları için gerekli menteşe, kilit, kapı kolu, İspanyolet gibi hırdavat gereci.

aksîdantel hata Fr. Ar. Ayrı işaretli hatalardan biri, arızî hata. Bkz. hata.

aksiyal Fr. (**axial**) Eksene değgin, eksensel.

aksonometrik izdüşüm (izometrik)

aksonometrik izdüşüm Yun. (**axon** eksen, **metron** ölçü) Bir cismi üç boyutlu olarak gösteren bir geometrik çizim türü. Aksonometrik izdüşüm için cismin planı bir doğru üzerine uygun bir açıyla yerleştirilir. Planın köşe noktalarından ölçkeli olarak dikmeler çıkılır ve dikme uçlarından plana paralel çizgiler çizilir. Sonuçta, elde edilen resimde yatay düzlemdeki boyutlar ve düşey doğrular ölçekli olurlar, buna karşılık, düşey düzlemlerdeki köşegenler ve eğriler bozulurlar.

aktarıcı Dam kiremitlerini aktaran kimse.

aktarmak Bir şeyi elden veya gözden geçirerek içindeki bozukları kaldırıp yerlerine sağlamlarını koymak: kiremitleri aktarmak.

akustik Yun. (**akoustikos**, sese değgin, işitmelik) fiz. 1. Fizik bilimi nin, konusu ses olan kolu.
2. Seslerin işitilmesi yönünden bir yerin niteliği; bir yerde seslerin dağılım biçimi.
3. Seslerin Işitilmesine değgin.

akustik levha Genellikle, delinmiş mantar, yalıtkan lifler veya sıva gibi ses emici gereçten yapılmış çoğu dikdörtgen levha.

akustik sıva Bkz. sıva.

akustik tecrit Sesgeçirmezlik. Akustik tecrit, gürültünün kaynağına göre sağlanır. Havadan gelen bir gürültü, bir duvarı veya döşemeyi geçerken bu bileşenin birim yüzey kütlesinin büyüklüğü oranında zayıflar. Bu bakımdan, geçirimsizlik sağlanmak istenen yerlerin döşeme ve duvarlarının yoğun malzemeden yapılması yararlıdır. Titreşimler ve çarpma sesleri iletim yoluyla malzemeye yayılır. Bu sesleri kaynaklarında tecrit etmek gerekir. Örneğin halı, ayak seslerini keser.

mimarî akustik Binalarda, sesin iyi işitilebilmesi için mimar ve mühendislerin kullandıkları tekniklerin bütünü. Mimarî akustiğin görevi, istenmeyen sesleri en aza indirmek, istenen sesleri de dinleyicilere, bozulmadan ve gereken şiddette iletmektir.

akü, akümülatör Fr. (**accumulateur**) . Elektrik enerjisini gerektikçe akım halinde vermek üzere toplayan aygıt.

akü dairesi Jeneratörü bulunmayan yapılarda, elektrik kesilmesi durumunda aydınlatma için devreye giren akümülatörlerin bulunduğu bölüm.

akvarel İt. (**acquarella**) 1. Suluboya.
2. Suluboya ile yapılmış resim.

akvaryum Lat. Tatlı veya tuzlu su hayvanlarını veya bitkilerini beslemek üzere camdan yapılan havuz.

Al kim. Alüminyum madeninin simgesi.

alaçam 'Karaçam'a Toroslar'da verilen ad. Bkz. çam.

alafranga İt. Frenk (Avrupalı) tarzında olan, **alaturka** karşıtı.

alafranga helâ Bkz. helâ.

alan 1. Düz, açık ve geniş yer, °meydan, °saha, Bkz. mücavir alan.
2. Yüzölçümü.

alan düzlemesi Yapının kurulacağı alanın, aplikasyondan ve ip iskelesi kurulmadan önce düzlenmesi (Işi).

inşaat alanı Bkz. inşaat.

yararlı alan Bir binanın tümünün ya da bir bölümünün, duvarları dışında kalan kullanılabilir alanı; faydalı alan. Yararlı alan, vergi ve kredi konularında önem kazanmakta olup balkonlar, ortak merdivenler, merdiven holleri ile öteki ortak hacimlerin alan hesaplarında zaman zaman değişik kabuller uygulanmaktadır.

alâren koltuk Fr. T. Beyzî arkalıklı koltuk.

alârüs cilâ Fr. (**à la russe** Rus tarzında) Ar. Bkz. cilâ.

alaşım Değişik niteliklerinden yararlanmak amacıyla iki veya daha çok madenin ergime yolu ile birleştirilmesi, °halita.

ağır alaşım Tungsten asıllı alaşım.

hafif alaşımlar 1939 yılından beri kullanılmakta olan alüminyum alaşımları ile magnezyum alaşımları. Alüminyum alaşımlarının yoğunlukları ortalama 2,7, magnezyum alaşımlarınınki ise 1,8'dir.

sert alaşım Demir ailesinden bağlayıcı bir maden veya alaşım (kobalt, nikel) yardımı ile meydana gelen alaşım.

alaturka İt. (**alla turca**) «Türk tarzında» anlamında olup, yapıda **alaturka helâ**, **alaturka kiremit** gibi terimlerde geçer; alafranga karşıtı.

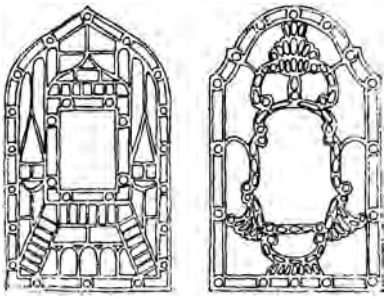
alaturka helâ Bkz. helâ.

alaturka kiremit Bkz. kiremit.

alavere, alavere tulumbası Emmebasma tulumba. Bkz. tulumba.

albastra, albastron Yun. İçine güzel kokular kokan, armut biçimli Eski Yunan ve Roma testisi. Bu küçük testiler çoğunlukla albatr denilen yumuşak, beyaz mermer den yapıldıklarından bu adı almışlardır. Bunların camdan, pişmiş topraktan, madenden yapılmış olanları da vardır.

albatr Fr. (**albâtre**) < Yun. Parlatılmaya elverişli, yumuşak, beyaz,

alçı pencere: Rodos'tan örnekler (Balducci'den)

yarı saydam bir çeşit mermer, kaymaktaşı, sumermeri, bektaşîtaşı.

albüm Fr. (**album**) < Lat. Eski Romalılarda, üzerlerine resmî belgelerin ve özel kişilerin ilânlarının yazıldığı alçı ile kaplı duvar panosu: Pompei albümü 1821'de bulunmuştur.

alçak kabartma Bkz. kabartma.

alçı Alçıtaşını özel fırınlarda 120 180° C de ısıtıp bağlı bulunduğu kristal suyunu uçurarak ve kalan kalsiyum sülfatı ($CaSO_4$) toz haline getirerek elde edilen gereç. Alçı su ile karılınca katılaşma ve sertleşme özeliği olduğundan yapılarda ve heykelcilikte kullanılmaktadır. Alçı sertleşince sudan dolayı içinde boşluklar meydana gelir. Bu boşlukların çokluğu alçının dayanımını azalttığından su/alçı oranı çok önemlidir. Bu oranla, dayanım ters orantılıdır. Alçı sertleşirken bir miktar hacim artması meydana gelir. Bundan dolayı alçı, kalıp almakta kullanılır. Alçı yangına karşı da koruyucu bir mad-

dedlr. İçinde 2 molekül su bulunduğundan ısının büyük bir kısmı bu suyun ayrılmasına gider. Bu ayrılan su, buhar tabakası halinde alçının içine dolarak yangının yayılmasını önler. Alçı kimyasal yapısına ve yapıda kullanılış şekline göre stük alçısı, sıva alçısı, döşeme alçısı gibi adlar alır. Yapıda kullanılan alçı, alçıtaşının pişirilip öğütülmesiyle elde edilen alçıdır. Kaplama ve kabartma İşlerinde kullanılacak alçı kıl elekten, sıva işlerinde kullanılacak alçı ipek elekten geçirilir. Alçıda, gerektiğinden az veya çok pişmiş kısımlar, kil, kireç, vb. yabancı maddeler bulunmamalıdır. Su emme yeteneği, ağırlık olarak % 70'i geçmemelldir. Alçı, çimentoya ağırlığının % 1 - 2'si oranında katılırsa katılaşmayı yavaşlatır, % 3'ü oranında katılırsa katılaşmayı hızlandırır.

alçı harcı Bkz. harç.

alçı işi Alçıdan yapılan inşaat İşlerine verilen ad.

alçı kabartma Tavan ve duvarlara alçı lle yapılan süsleme.

alçı levha Yapıların iç duvar ve tavan yüzeylerini kaplamakta kullanılan, yapı alçısı ile lifli bir maddeden yapılmış, ön yüzü genellikle kâğıt kaplı levha.

alçı örme Taş ve lata kullanmadan, mutfak bacalarının ve sandıkların el ile yapılmasında kullanılan alçı bölme.

alçı pencere Bkz. pencere.

alçı sıva, alçı sıvası Alçı; kum + alçı; kireç + alçı ile yapılan sıva. Bkz. sıva.

adl alçı, stük alçısı Alçıtaşının, bağlı olan kristal suyunun kısmen uçurulmasıyla elde edilen yarım hidratlı kalsiyum sülfattan ibaret alçı. ($CaSO_4$, $1/2\ H_2O$).

anldrlt alçı Çok fazla inceltilen susuz kalsiyum sülfat ($CaSO_4$). Bileşimi % 41,2 kireç (CaO), % 58,8 sülfat asidi anidriti (SO_3)'ten ibarettir. İç sıva ve rabiç sıva yapımında kullanılır; dışta kullanılmaz. Anidrit alçı suyun içine serpilerek ve mümkün olduğu kadar az su lle karıştırılarak kullanılır.

döşeme alçısı ($CaSO_4$) Çok geç sertleşen, fakat yüksek dayanım kazanan alçı; mermer alçısı, yanmış alçı, ölü alçı. Bu alçı döşeme kaplaması olarak da kullanılabilir. Bazı maddeler katılarak pişirilmesiyle, lyi cilâ tutan, renkli döşeme kaplama taşları elde edilir.

gözenekli alçı Alçının karma suyuna hidrojen peroksit veya kalsiyum klorür katılarak elde edilen alçı. Gözenekli alçı, ısıyı ve sesi tutan yapı bileşenleri hazırlamakta kullanılır.

Ince inşaat alçısı İçinde büyük taneler bulunmayan, son katın çekilmesinde kullanılan alçı.

kaba Inşaat alçısı İlk kat olarak kullanılan kaba öğütülmüş alçı.

kalıp alçısı Porselen, fayans yapımında veya başka şeylerin kalıbını almakta kullanılan alçı.

katkılı alçı Adi alçının işlenme özelliklerini daha elverişli hale getirmek için prizi geciktirici madde (sodyum kazeinat, vb.) katılması yoluyla elde edilen alçı. Katkılı al-

çı; ince sıva, kartonpiyer, kalıp yapma, rablç işlerinde ve süslemelerde kullanılır. Bkz. TS 370.

mermer alçısı Döşeme alçısı.

piyasa alçısı Sıva alçısı.

sıva alçısı Saf kalsiyum anhidrit ve stük alçısı karışımı olup piyasada satılan ve bundan dolayı piyasa alçısı adını da alan alçı ($Ca\ SO_4 + Ca\ SO_4, 1/2\ H_2O$.) Bu alçı suya dayanıklı olmadığından yapıların dış bölümlerinde kullanılmaz.

stük alçısı Adi alçı.

şaplı alçı 150° C de pişirllerek bir şap eriyiğine batırılan alçıtaşlarının 600 - 700° C de pişlrildikten sonra öğütülmesiyle elde edilen alçı.

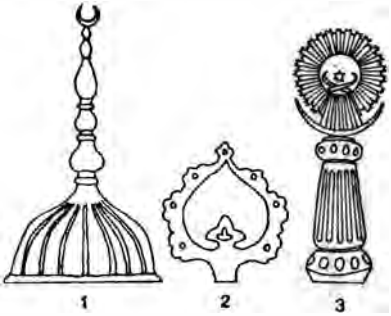
yüksek dirençli alçı İçinde, neme doymuş havada düşük sıcaklık ile hazırlanmış yarı hldrat ve sülfat anhidrit türleri bulunan alçı.

alçıcı 1. Alçıtaşını çıkaran kimse. 2. Yapılarda alçı işi yapan usta.

alçıtaşı,-nı Toprak içinde katman halinde bulunan ve pişirilip toz haline getirilerek alçı yapmaya yarayan, hidratlı kalsiyum sülfat, ($Ca\ SO_4, 2H_2O$), °jips. Bir çakı lle Ince levhalara ayrılabilir. Suda güçlükle erir; 125° C ye kadar ısıtılırsa Içindeki su molekülünün 3/4'ü uçar, 1/2 su kalır ki, buna yarı hidrat anlamına **hemihidrat** denir.

aldehit (**alcohol dehydrogenatum'** dan kısaltma) kim. Alkolleri oksitlendirme veya asitleri indirgeme yolu ile elde edilen uçucu sıvı.

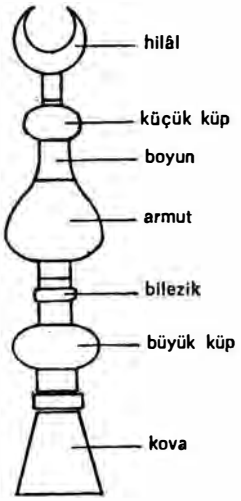
aleksandrin üslubu Rusya'daki ampir üslubu.

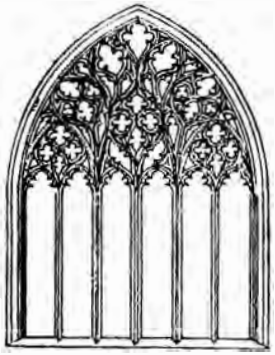

alemler:

1. Selim I camisi kubbesi
2. Süleymaniye'nin küçük kubbelerinden.
3. Sultan Mahmut türbesinden (amplr).

Bir alemin çeşitli bölümleri

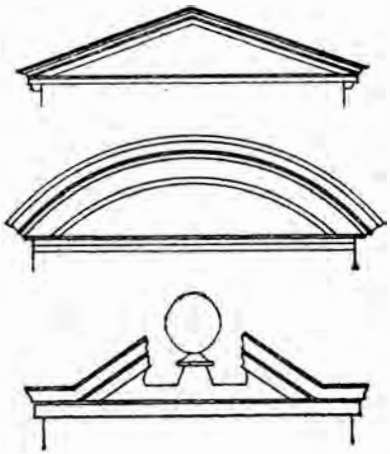

alevli üslup
(Norfolk'takl Snettlsham
Kllisesinden)

alınlıklar

üstteki: Roma
alttakiler: Rönesans

alem Ar. Minare, kubbe, sancak direği gibi yüksek şeylerin tepesine yerleştirilen madenden yapılmış ay, ay yıldız veya lâle şeklinde süslü tepelik. Alemlerin çeşitli bölümlerine hilâl, küçük küp, boyun, armut, bllezik, büyük küp, kova gibi adlar verilir. Alemler genellikle bakırdan içi boş olarak yapılırlar ve üzerlerine altın yaldız sürülür. Kubbe mimarisinden önce, Türklerde çadır tepesine de alem yerleştirilir ve bunlara moncuk denirdi. Alemler estetik kaygının yanı sıra, yapısal bir zorunluluğun da sonucu olup kurşun levhaların tepedeki birleşme noktasını örterler.

alem bileziği Bir alemde büyük küp ile armut arasındaki kalın halka.

alemcl Kubbelere, minarelere alem yapan ve takan kimse.

alevli üslup Fransız gotiğinin son evresl. Bkz. gotlk.

alın duvarı Bir beşlkçatıda damlalık aşığına bitişik olan duvar parçası. Alın duvarı merteklere dik doğrultudadır. Bkz. çatı, kalkan duvarı, kargalık.

alın tahtası Bir ahşap saçakta merteklerin uçlarını birleştiren, yani saçağın alnına boydan boya yerleştirilen tahta.

alınlı Ön yüzü geniş (bina).

alınlık 1. Kimi yapılarda giriş kısmının, kapı ve pencerelerin üstünde bulunan üçgen veya yarı değirmi süsleme, °fronton. Alınlıklar basık alınlık, düz tepeli alınlık, çif-

te alınlık, eteksiz alınlık, eğrili alınlık, halkalı alınlık, kesik alınlık, kırma alınlık, kıvrımlı alınlık, üçgen alınlık, yuvarlak alınlık gibi adlar alırlar. Etrüsk tapınaklarında alınlık çıkıntı halindedir. Yunan ve Roma mimarilerinde alınlık, üçgen şeklinde olup saçaklığın üzerine oturur. Roma'da alınlığın tepesindeki açı oldukça dardır ve çatının eğimine bağlı değildir. Ortaçağ'da alınlığın yerini kalkan duvarı ve pencere tepeliği almış, Rönesansta yeniden alınlığa dönülmüştür. Alınlık 16. cı yüzyılda Avrupa'da mobilyalara da uygulanmış daha sonra dermecl (eklektik) yapılarda yeniden görülmüştür.

alınlık tablası Bir alınlığın iki eğik kenarı veya kemeri ile alttaki yatay kaldesinin çevrelediği üçgen veya yarım daire kısım. Burası çoğunlukla kabartma resimlerle süslenmiştir.

2. Bir koltuk veya kanepede oturma yeri ile dirseklik arasındaki boşluğu dolduran kumaş bölüm.

alıştırma Marangozlukta Iki parçayı birbirine eklemeden önce yapılan uydurma (Işlemi).

alıştırmak (Birbirine geçen şeyleri) Uyar hale getirmek.

alidat Ar. (**al idad**) topo. Açı ölçmeye yarayan dönme hareketli bir çeşit cetvel. Dürbün eklenmiş olanına **dürbünlü alidat** denir.

alizarin Fr. (Ar. **usare**'den) Eskiden kökboyası denilen bitkiden çıkarılırken günümüzde kimyasal yolla hazırlanan boya maddesi.

alkali Fr. (**alcali**) < Ar, kim. Sut, potas ve kimyasal özellikleri bunlara benzeyen maddelerin genel adı. Bu maddelerde asitlerin kırmızıya çevirmiş olduğu bitkisel mavi rengi eski haline döndürme özeliği vardır.

alkali dayanıklılığı Banyo, çamaşırlık gibi yerlerde veya taze beton, tuğla ya da sıva üzerinde kullanılan boyalar ve sıvı kaplama gereçleri kireç, çimento ve sabunlara yani alkalik etkilere karşı dayanıklı olmalıdırlar. Birçok sentetik reçinelerin bu özelikleri vardır. Boyarmaddeler de bu bakımdan çok dikkatli seçilmelidirler. Prusya mavisi ve alüminyum tozu alkalik etkisi olan yerlerde kullanılmazlar.

alkali madenleri Lityum (Li), sodyum (Na), potasyum (K), rubidyum (Rb), sezyum (Cs).

alkalik kim. Alkali Ile ilgili olan veya Içinde alkali bulunan, °kalevî.

alkalimetre Ar. Yun. Alkalölçer.

alkalölçer Ar. T. Alkalilerin arılık derecesini belirtmeye yarayan alet, °alkalimetre.

alkazar Ar. (**el kasr** şato) Endülüs Araplarından kalma saraylara İspanyolların verdikleri ad.

alkit, alkit reçinesi İng. (**alkyd**) Ftalik asit gibi bir organik asidin etkisi altında, gliserin gibi bir alkolden türeyen bir çeşit sentetik reçine. Alkitler genellikle hava koşullarına dayanıklı olurlar ve boya emülsiyonlarında bağlayıcı olarak kullanılırlar. Alkit sözcüğü, alkol'ün ilk hecesi ile asit'in son hecesinden türetilmiştir.

altar
(Nike Anıtı önünde)

alkov Fr. (**alcôve**) < Ar. (**el kubu**) Halvetgâh.

alle Fr. (**allée**) Ağaçlı yol.

alligator kaması (Alligator adı verilen timsah'tan) Timsah kaması. Bkz. kama.

almaçlı düzen (Roman bazilikalarında, orta sahınları yan sahınlardan ayıran sütun ve kemerlerin bir sütun bir kemer veya ikl sütun bir kemer şeklinde sıralandığı düzen.

Alman kiremidi Düz kiremit. Bkz. kiremit.

almaşık Farklı ikl öğenin ardışık olarak birbirini izlemesinden meydana gelen (dizi).

alpaka (Güney Amerika yerlilerinin dilinden) Pirince nikel katılarak elde edilen, gümüşü andırır alaşım.

alpaks Fr. (**alpax**) İçinde % 86,5 oranında alüminyum, % 13,5 silisyum bulunan ve yoğunluğu 2,6 olan alüminyum alaşımı. Bkz. düralümin.

altar Lat. (**altare** yüksek yer) (Orijinal olarak) Hıristiyanlık öncesi çeşitli dinlerde, hayvanların, üzerinde kurban edildikleri taş masa; (kiliselerde) çoğu taştan yapılan ve takdis aylnl için kullanılan masa veya yüksekçe döşeme, tapçağı, tapçak. Ortaçağ'da maden altarlar da kullanılmıştır.

altbaşlık 1. Bir kafes kirişin veya çatı makasının çekmeye çalışan alttakl bölümü.

2. Bir kapı kanadının altında bulunan ve serenleri bağlayan parça.

3. Alt flanş.

alternatif akım elk. Dalgalı akım Bkz. akım.

altgeçit Doğal zeminin altındaki yaya veya taşıt geçidi. Bkz. üstgeçit.

altılı tonoz Altı bölümlü tonoz. Bkz. tonoz.

altınbölüm, altınkesit, altınoran Eski Yunanlıların tapınaklarına uyguladıkları ve o çağdan beri iki uzunluk arasında en güzel ilişkiyi verdiği benimsenen aritmetik oran. Bir C doğrusu A ve B gibi, eşit olmayan iki parçaya bölündüğünde

$$\frac{A}{B} = \frac{B}{C}$$

oranının sağlanması.

Bkz. altınsayı, oran.

Altınoluk Kâbe'nin damındaki suları toplamak için yapılmış altın kaplı oluk. Bu oluk ilk kez Osmanlı Padişahı Kanunî Sultan Süleyman zamanında yaptırılarak Kâbe'ye gönderilmiştir. Geleneğe göre yeni altınoluk her yıl emirülhac tarafından Kâbe'ye götürülür, eskisi

geri getirilirdi. Altınoluk, büyük camilerden birinin iç harem avlusunda hazırlanırdı.

altınsayı İnsan vücudu ile birçok bitkide bulunan oranları gösteren ve altınoranın da sonucu olan sayı,

$$\varphi = \frac{1-\sqrt{5}}{2} = 1{,}618$$

Yunan matematikçisi Pythagoras bunu, düzgün bir beşgen içine çizilmiş beş köşeli yıldızla şöyle ifade etmiştir:

$$AC = AB \times 1{,}618 \quad \frac{AC}{AB} = 1{,}618$$

altlık Üstüne, sütun, heykel, dikilitaş, vazo oturtulan som ayak, °kaide, ayaklık. Klasik bir sütun altlığı taban, gövde (kürsü) ve silmeden meydana gelir.

devamlı altlık Bir dizi sütunun silmeli ve tabanlı altlığı.

2. Bir marangozluk işinde, üzerine başka bir parça oturtulan kısım.

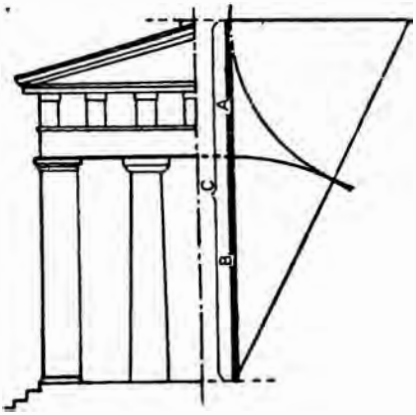
altoyuk Hamamın külhandan gelen sıcak dumanla ısınması için duvarların içinde bırakılan baca.

altstrüktür T. Lat. Bir strüktürün toprak altında kalan bölümü. Bkz. üstyapı.

alttan dağıtma tes. Kalorifer döşeminde (tesisatında) sıcak suyu bodrum düzeyinden kolonlara dağıtma (düzeni), alttan tevzi. Bkz. üstten dağıtma.

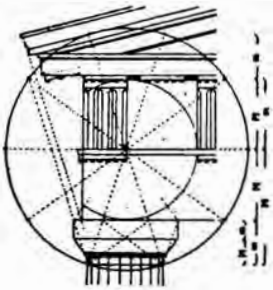
altyapı Su, elektrik, kanalizasyon, yol gibi tesislerin topuna verilen ad, °enfrastrüktür.

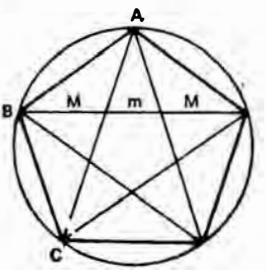
aluvyon Fr. (**alluvion**) Lığ.

Altınsayının bir dorik tapınağa uygulanışı. Sütun yüksekliklerinin, yapınınkine oranı altınsayıyı veriyor.

Bir dorik tapınağın saçaklığında ve beşgende altınbölüm.

alümin Fr. < Lat. (**alumen** şap) kim. Alüminyum oksidinden ibaret olan bir taş, (Al_2O_3); kimyasal bileşim olarak kilin anamaddesi. Alümin, içinde bulunan ve değişik renkler almasını sağlayan ötekl oksitlerle yakut (kırmızı), zebercet (sarı), safir (mavi) gibi birçok değerli taşı oluşturur. Hidratlı alümin doğada bulunmakta ve boksit adını almaktadır.

alüminat Fr. (**aluminate**) kim. Alüminin asit anidritl rolünü oynadığı tuz. Kalsiyum alüminatlar erimiş alüminli çimentoların anamaddesidir. Renkli alüminatlar seramiklerde boyarmadde olarak kullanılırlar. Kobalt alüminatlar mavi, krom alüminatlar yeşil veya pembedir.

alüminli çimento Bkz. çimento.

alüminyum Fr. (**aluminium**) Gümüş parlaklığında, 2,56 yoğunluğunda, 650 °C de ergiyen, kolay işlenebilir, hafif, beyaz maden (simgesi: Al). Alüminyum, 1855 Paris Uluslararası sergisinde «çamurdan çıkarılan gümüş» adı altında sergilenmiştlr. Doğada serbest halde bulunmaz, daha çok bileşikler halindedir. Alüminyum bileşiklerinin başlıcaları alümin (oksit), silikat (kil), boksit, feldispat ve mikadır. Alüminyum, levha ve tel haline getirilebilir, çekiçle dövülebllir; elektrik akımı ve ısı için iyi bir iletkendir. Havadaki oksijenin etkisiyle yüzünde meydana gelen ince bir alümin tabakası, alüminyumu korozyona karşı korur. 1827'de bulunan alüminyum 1890 yılından beri sanayide kullanılmakta ve hafifliği dolayısıyla saf veya alaşım halinde birçok kullanış alanı bulmaktadır. Alüminyum, hafif alaşımların —magnezyum dışındaki— en önemli öğesidir. Çekme gerilmesi en düşük olan madendir :945 kg/cm². Bu yüzden, taşıyıcı olarak kullanılacağı durumlarda, başka madenlerle karıştırılarak hafif alaşımlar adı verilen alaşımlar haline getirilir. İndirgenmesi, boksitin elektrolizl lle olmaktadır. Mimarlıkta, alüminyum önceleri örtü malzemesi olarak kullanılmış, cephe kaplaması olarak ilk kez 1939 yılında Fransız Jean Prouvé tarafından Clichy'de halkevi binasında uygulanmıştır. Alüminyumun yapıda kullanılmasının başlıca yararları, hafifliği (kullanılan normal malzemeden üç kez daha hafif), sağlamlığı ve çeşitli biçimlere kolaylıkla sokulabilmesidir. Alüminyum genellikle iskelette, perdeduvarlarda, doğrama işlerinde, tenekecilik işlerinde ve çeşitli eşyada kullanılmaktadır. Paris'te P. Dufau tarafından yapılmış olan spor sarayı, 1110 alüminyum panodan meydana gelen, 61 m. çapında bir kayser kubbesidlr.

alüminyum boya Alüminyum tozundan yapılmış yaldız boya.

alüminyum bronzu Bakır ve alüminyum alaşımı.

alüminyum kaynağı Alüminyumu, ince toz haline getirilmiş alüminyum-demir oksidi ile karıştırarak yüksek sıcaklık altında yapılan kaynak.

alüminyum tozu Alüminyum varağı bir dizi işlemden geçirerek elde edilen alüminyum pulları. Alüminyum tozu ile yapılan boyalarda üstün bir madenî parıltı elde edilir.

dövme alüminyum alaşımı Soğuk çekme, dövme, presleme, çekme yoluyla biçimlendirilen hafif alaşım.

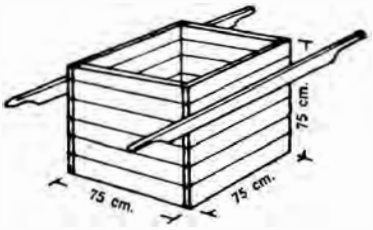
alümlnyumlama Demir gibi ucuz bir madeni, dış etkilerden korumak için ince bir alüminyum tabakası ile kaplama. Bkz. eloksal.

ambar Far. 1. Kum, çakıl gibi maddeleri ölçmekte kullanılan, kenarları 75 cm. olan küp biçiminde ölçek. Eni, boyu 1'er m., yüksekliği 42 cm. olan ambarlar da kullanılmaktadır.

2. Bu ölçeğin hacmi, 0,422 m^3; 2,5 ambar yaklaşık 1 m^3 tür.

yarım ambar Kenarları 60 cm. olan küp biçiminde ambar.

3. °Depo.

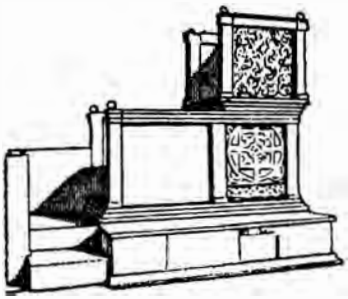

ambar

ambon Fr. İlkel bazilikaların sahnında vaız yeri veya kürsüsü.

ambülatuvar Fr. (**ambulatoire**) < Lat. (**ambulare** yürümek) Yunan mimarlsinde, atletizm yarışmaları için kullanılan uzun portik; Roma mimarisinde, sütun sırası veya ağaçlarla çevrili, örtülü veya açık, uzun yaya yolu. Bkz. çevredalız, deambülatuvar.

ambon

amele Ar. 1. (Eskiden) İşçi.

amele çavuşu Bkz. çavuş.

adi amele Düz işçi, niteliksiz işçi.

erbap amele Yetişmiş işçi.

2. (Günümüzde) Düz işçi.

amelîyathane Ar. Far. Hastanelerde hastalara ameliyat yapılan oda. Yeni ameliyathanelerde pencere yapılmadığı gibi tepeden ışık da alınmamaktadır. Aydınlatma yapay olarak sağlanırken, iyi bir havalandırma hatta klimatizasyon düzeni kurulmaktadır. Septik ve aseptik amelîyathaneler, düzenlenmeleri ve boyutları bakımından farksızdır. Alanları 5,0 × 5,5 m², yükseklikleri anestezi maddelerinin buharlaşmasından ötürü 4 - 5,5 m.'dir. Sterilizasyon odası her iki ameliyathaneye birlikte hizmet eder.

amme zıraî Ar. 100 eski parmağa eşit olan eski bir uzunluk birimi. Bkz. kerah.

amorf Yun. Atomları bir düzene göre değil de gelişigüzel dağılmış olan (bünye). Cam, asfalt, katran ve birçok plastik madde amorf bünyeli gereçlerdir.

amortisman Fr. (**amortissement**) Demirbaşa yatırılan paranın belli bir yüzdesinin her yıl kazançtan ayrılması.

amper (Ampère adlı Fransız bilginin adından) elk. Elektrik akımında pratik yeğinlik (şiddet) birimi.

amperaj Fr. elk. Bir elektrik akımının yeğinliği (şiddeti).

amperölçer, ampermetre Fr. Yun. elk. Elektrik akımının yeğinliğini ölçmeye yarar alet. Amperölçerler amper veya kiloamper olarak derecelendirilirler.

ampir, ampir üslubu Fr. (**empire**) Napolyon döneminde Paris'te başlamış ve 1800 - 1830 arasında bütün Avrupa'ya hatta Türkiye'ye yayılmış olan mimarlık, mobilya, giyim vb. üslubu; Imparatorluk üslubu. Fransız ihtilâlinden sonra, edinilen bilgilerin ve özellikle de ressam David'in etkisi ile Eskiçağ tarz ve üsluplarının yorumlanmasına başlanmıştı. XVI. Louis devrinin sonlarına doğru zaten sadelik kazanmaya başlamış olan dekoratif sanatlar İhtilâl sırasında daha ciddi ve daha süssüz silmeler ve çevre çizgileri ile belirlendi. Duvarlar fresklerle süslenirken mobilyalar Eskiçağ biçimlerini ve süslemelerini aldılar. Yaldızlı bronzla süslü akaju ağacının dile getirdiği bu «sözde antik»lik Napolyon tarafından benimsenerek ampir üslubunu oluşturdu. Ampir üslubu, katılığına karşın görkemden yoksun değildir. Sütunlarda, kaide ve başlıkta bazen yaldızlı bronzdan, bindirilmiş yumurta veya defne şeklinde bir gerdanlık bulunur, gövde oluksuzdur. Ampir mobilyası çokluk kübik ve masiftir; benimsenen tek eğri, dairedir. Rusya'ya da yayılan ampir üslubu, orada **Aleksandrin üslubu** adıyla anılmıştır. Avrupa'da barok'tan sonra ortaya çıkan ampir üslubu bizde barokla aynı zamanda görülür. Türk Ampir üslubu 1845 - 1874 yılları arasında, özellikle İstanbul'da yaygın olarak görülmüştür. Fransa'dan gelen bazı sanat eşyası ve oradaki yapıları inceleme fırsatını bulan Hıristiyan mimarlar yoluyla yeni bir akım olarak beliren Türk ampir üslubu, Avrupa'daki uygula-

madan büyük farklılıklar göstermektedir. Bu yüzden Türkiye'deki uygulamaya Türk ampir üslubu denmiştir. İnsan ve hayvan figürlerinin zengin bir şekilde ve çeşitli biçimlerde kullanılmasına ve bunların bitkisel motiflerle bağlanmasına dayanan bu üslup, yalnız mimarlıkta kalmamış, resim, heykel, süsleme, seramik ve mobilya gibi çeşitli sanat kollarında da denenmiştir. İnsan ve hayvan figürlerinin ağır bastığı böyle bir üslubun aktarılışı sırasında dinî gelenekler göz önüne alınarak daha çok çiçek ve yaprak gibi bitkisel süslemeler esas alınmış, olanak oranında İnsan ve hayvan figürlerinden kaçınılmıştır. En önemli örneklerin toplandığı İstanbul'da özellikle, Paris'te yetişmiş mimar Kirkor Balyan tarafından Tophane'de yapılmış olan Nusretiye Camisi barok tan ampire geçişi gösterir. Karakteri dolayısıyla barok denilemeyecek olan Nusretiye Camisi tam bir ampir üslubu örneği olmamakla birlikte kimi öğeleri bakımından Türk ampiri sayılmaktadır. 1853'te Hacı Emin Paşa ve Serkis Balyan tarafından yapılan Dolmabahçe Sarayı ve Ortaköy camisi (1854) Barok ve Ampir üsluplarının karışımından meydana gelen örneklerdir. Ayrıca Mahmut II türbesi, Sultanahmet'teki Cevri Kalfa okulu, Topkapı Sarayı içindeki bazı binalar ve Alay Köşkü bu dönemin yapıtları arasına girmektedir. Mimarinin yanı sıra çeşitli süsleme dallarında da bu dönemin karakteristik belirtileri ahşap evlerin kapı, pencere, dolap ve tavan süslemelerinde, mezar taşlarında görülmektedir.

ampul,-lü Fr. (**ampoule**) Elektrik akımını ışık haline getirmeye yarar, havası alınmış veya çok alçak basınçla doldurulmuş, içinde akkor teli veya elektrot bulunan cam tüp veya şişe, lamba (I).

mum ampul Ucu sivri, dar uzun ampul, °buji ampul.

amut Ar. esk. Dikme, direk, °sütun.

amyant,-tı Fr. (**amlante**) < Yun. Kolayca bükülen ve ateşe dayanan liflerden oluşmuş bir çeşit ak asbest.

an Ar. °Moment.

ana (I), **pencere anası** °Telaro[1].

ana (II) 1. Daha sonra sürülecek sıvanın kalınlığını ayarlamak için bir duvara vurulan alçı veya sıva mastar, sıva anası.

2. Mermer, palladyen, mozaik gibi bir gereçle kaplanacak döşemelerin üzerine, düzlüğü veya gerekli eğimleri sağlamak üzere aynı gereçten yer yer yapılan ve uygulamada üst noktalarına uyulan tümsek.

anaboru tes. İkincil boruların bağlandığı asıl boru.

anaduvar Yığma bir yapıda taşıyıcı duvar, beden duvarı.

anaglif Yun. (**anaglyphos**) Kabartmalarla süslü vazo veya oyma yapıt. Hiyerogliflerin okunmasından önce anaglif terimi kabartmalar veya hiyeroglif yazıları gibi tasvirler

için kullanılırdı. Bugün friz süsleri için kullanılmaktadır.

anahtar Yun. 1. Bir kilidi açıp kapamak için kullanılan alet, açar, açkı.

anahtar ağızlığı Bir kapıda, kilidin önüne yerleştirilen, üzerinde anahtarın geçmesi için bir delik bulunan maden parça. Bkz. ayna.

anahtar dili Kilidin anahtarla kumanda edilen dili.

anahtar/teslimi Bkz. anahtarteslimi.

anahtar yelesi Anahtar dili.

2. elk. Bir elektrik devresini açıp kapamaya yarayan aygıt. Bkz. TS 41.

anahtar klemensi Bkz. klemens.

gömme anahtar, sıva altı anahtar Gövdesi duvara gömülen, kapağı sıva üzerine oturan anahtar.

sıva üstü anahtar Duvardaki bir taşıyıcı parçaya tutturulan ve tümü sıva üzerinde kalan anahtar.

3. Civataları döndürüp sıkmakta veya gevşetmekte kullanılan alet. Civata anahtarları; metrik anahtarlar, Whitworth anahtarlar, ayarlanabilen anahtarlar olmak üzere üç ana grupta toplanırlar.

4. Anahtartaşı, kilittaşı.

anahtar altı yüksekliği Anahtartaşının altından üzengi çizgisine olan uzaklık.

anahtartaşı Kilittaşı. Bkz. kemer.

anahtarteslimi Bir yapının tüm gereç ve işçiliğinin yüklenici tarafından karşılanıp, bütünüyle bitirilmiş olarak mal sahibine teslim edilmesini öngören sözleşme şekli.

anakapı Büyük bir yapının ana girişi; cümle kapısı, (eski büyük yapılarda) taçkapı.

anakiriş Yüklerini başka kirişlere değil de doğrudan doğruya kolonlara ya da taşıyıcı duvarlara aktaran kiriş.

anakubbe Camilerde filayakları ya da anaduvar üzerindeki kasnağa oturtulmuş kubbe, orta kubbe.

anakule Kalelerde en büyük ve en önemli kule, ki en son savunmada kullanılırdı, başkule.

anamal Bir ticaret işinin kurulabilmesi için gereken para veya paraya çevrilebilir mal, °sermaye, °kapital.

anamusluk Büyük su dağıtım borularında kullanılan, bir vida ve bir çark ile işletilen musluk.

anayapı Bir yapı bütünü içinde yükseklik ve biçimiyle göze çarpan önemli bölüm.

andezit,-ti (Ant sıradağlarının adından) jeol. Plajiyoklazlı bir yanardağ kültesi.

andron Yun. Eski Yunan evlerinde erkeklere ayrılmış bölüm. Bkz. selâmlık.

androsfenks Fr. Erkek başlı sfenks.

anfi Yun. Anfiteatr sözcüğünün kısaltılmışı.

anfiprostil Yun. Ön ve arka yüzleri sütunlu Eski Yunan tapınağı.

anfiteatr Yun. 1. Bir gösteri veya toplantı yerinde seyirci veya dinleyicilerin oturacağı sıraları arkaya doğru basamak basamak yükselen bölüm, °anfi.

2. Azar azar yükselerek uzanan arazi.

3. Romalılarda, içinde halk eğlencelerinin düzenlendiği, basamaklı oturma yerleri bulunan, yuvarlak veya oval, yüksek duvarlı yapı: örnek: Roma'daki Colosseum. Bkz. tiyatro.

anfora Lat. (**amphora**) İki kulplu, yumurta biçiminde, dibi çoğunlukla sivri olan veya bir ayakla biten antik kap. Eskiden sıvıları ve tahılı korumak ve taşımakta ya da ölülerin küllerini saklamakta kullanılırdı. Dipleri sivri anforalar kuma oturtulurlardı.

anıt,-tı 1. Önemli bir olayın ya da büyük bir insanın anısını yaşatmak üzere dikilen, göze çarpacak büyüklükte heykel veya yapı, °abide. 2. Tarih ve sanat değeri büyük yapı.

Anıtkabir Atatürk için Ankara'da yapılmış olan anıtsal kabir. Anıtkabir için 1941 yılında uluslararası bir yarışma açılmış, 2 mart 1942'de sona eren yarışmaya Türkiye'den 25, Almanya'dan 11, İtalya'dan 81 ve çeşitli ülkelerden 49 proje katılmıştır. Sonunda, içinde Prof. Bonatz'ın da bulunduğu seçici kurul üç projeyi, Türk mimarları Emin Onat ile Orhan Arda'nın, Alman Profesör Johannes Kruger'in ve İtalyan Profesör Arnoldo Feschini'nin projelerini birinci seçti. Bunlardan Emin Onat ile Orhan Arda'nın projesinin uygulanmasına karar verildi. Bu projeye göre 9 Ekim 1944'te Rasattepe'de (bugünkü Anıttepe) temeli atılan yapı 1953 yılında tamamlanmıştır.

anıtmezar Anıtsal mezar.

anfiteatr

anıtsal Anıtla ilgili, anıt ölçüsünde veya niteliğinde, °abidevî.

anidrit Fr. (**anhydrite**) < Yun. kim. Alçıtaşından daha sert olan, susuz kalsiyum sülfat.

anilin Fr. (**aniline**) < Port. Sentetik boyaların yapımında kullanılan ve çivit bitkisinden veya taşkömürden çıkarılan renksiz ya da açık kahverengi, zehirli bir sıvı.

anizotrop Yun. İzotrop olmayan.

ankastre Fr. (**encastré**) < İt. Bir yuvanın içine yerleştirilmiş, gömülmüş anlamında olup **ankastre basamak, ankastre mesnet, ankastre tesisat** gibi terimlerde geçer; gömme.

ankastre basamak Ucu duvara gömülmüş olan ve duvar tarafından taşınan merdiven basamağı.

ankastre mesnet Bkz. mesnet.

ankastre tesisat Sıva altı tesisatı: ankastre elektrik tesisatı, ankastre su tesisatı. Havagazı tesisatının ankastre olarak yapılması yasaklanmıştır.

ankon Fr. (**ancon**) < Yun. (**agkon**) Bir saçak silmesini veya bir çıkmayı destekleyen bir çeşit taş konsol. Bkz. bindirmelik.

ankraj Fr. (**ancrage**) Bir yapı öğesini kâgır bir bölüme kenetle tutturma işi, demirleme: ankraj laması, ankraj cıvatası.

ankre etmek Fr. T. Ankraj yoluyla tutturmak.

ano Fr. (**anneau**) < Lat. Sıva yüzeylerinin düzgün olmasını, mozaik veya çimento şap yüzeylerinin gelişigüzel çatlamamasını sağlamak için en çok 2 metre aralıkla hazırlanan düzleme (tesviye) parçalarından her biri.

ano çıtası Şap veya mozaik dökülürken anoların arasına yerleştirilen maden veya ahşap çıta.

anobium Lat. Tahta böceği. Değişik türleri olan anobium, kesik veya ölmüş ağaçta yaşar ve çürümeye yol açar. «Anobium striatum» ahşap mobilyada yuvarlak delikler açar; «xestobium rufovilolsum,» tahtaya başıyla vurarak ahşap evlerde duyulan karakteristik bir ses çıkarır.

anonim Fr. (**anonyme**) < Yun. Yaratıcısı bilinmeyen, adsız (yapıt).

anonim mimarlık Yaratıcıları bilinmeyen, halkın ortak malı olmuş mimari, adsız mimarlık.

anot Yun. elk. Bir elektrolitte, elektrik akımının gelip içeriye girdiği iletken uç, °pozitif elektrot. Bkz. elektroliz, katot.

anotlama Yun. T. Bir elektrolizde anot yerine yerleştirilen bir maden parçasının yüzünün oksitlenme yoluyla kaplanması. Özellikle alüminyum ve hafif alaşımlara uygulanan bu işlemin amacı, bu maddelere daha iyi bir görünüş vermek ve dış etkilere karşı dayanıklılıklarını artırmaktır. Bkz. °eloksal işlemi.

anpatman Fr. (**empattement**) Pabuç[2], °sömel.

anroşman Fr. (**enrochement**) 1. Taş ocaklarından çıkarılan iri kaya blokları.

2. Bir yapının su içindeki temellerini pekitmek ve suların aşındırmasından korumak için zemine taş dökme işi.

antefiks Lat. (**antefixa**) Eskiden kiremitlerin uçlarını tutmak üzere yapıların çatılarına veya frizlerine konulan çoğu pişmiş topraktan yapılmış süslere verilen ad. Saçak uçlarına yerleştirilen antefikslerden kimi zaman çörten olarak da yararlanılırdı. Antefikslerin bir başka türü de iç ve dış frizlerin süslenmesinde kullanılan küçük, alçak kabartmalardır.

antemiyon Yun. (**anthos** çiçek) Yunan mimarisinde, mermer antefikslerde veya silmelerde görülen hanımelini andırır oymalı bir çeşit süsleme.

anten Fr. 1. elk. Boşluktaki elektromagnetik dalgaları alan veya bu çeşit dalgaları yayımlayan iletken tel veya çubuk. Günümüzde, radyo ve televizyon antenleri çatılara kurulmakta ve prizlerle hacimlere bağlanmaktadır.

2. şeh. Alt üst geçitli bir kavşakta ana yola bağlanan yan, asma yollar.

anten tapınağı Önünde iki sütun bulunan Eski Yunan tapınağı.

antigron kablo Bkz. kablo.

antik Fr. (**antique**) < Lat. Eskiçağ ve özellikle Eski Yunan Roma tarih ve uygarlıkları ile ilgili.

antika İt. (**antica**) Eski çağlardan kalma yapıt.

antikacı Antika eşya satan kimse.

antikçağ Fr. T. Eskiçağ, özellikle Eski Yunan ve Roma uygarlıklarının gelişip yayıldığı çağ, °antikite.

antikite Fr. (**antiquité**) < Lat. Antikçağ.

antikorozif Fr. (**anticorrosif**) Korozyonu önleyici: antikorozif boya.

antistatik Fr. (**antistatique**) Kimi plastiklere, yüzeylerinde durgun elektriğin oluşmasını önlemek veya azaltmak için katılan (madde). Durgun elektrik, plastik maddelerin toz çekmelerine yol açması bakımından önem kazanmaktadır.

antişambr Fr. (**antichambre**) < Lat. 1. Ara oda, aralık[1]. 2. Bir işyerinde salon veya çalışma odasının önünde bulunan çalışma holü.

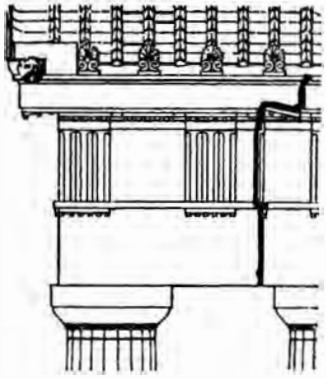
antre Fr. (**entrée**) Bir binanın veya apartman dalresinin ilk girilen kısmı, giriş.

antrepo Fr. (**entrepôt**) Gümrük veya oktruva resmi ödenmemiş malların konulduğu depo.

antropomorf Yun. (**anthropos** insan, **morphe** biçim) İnsan başı veya vücudu biçiminde olan (vazo, vb.).

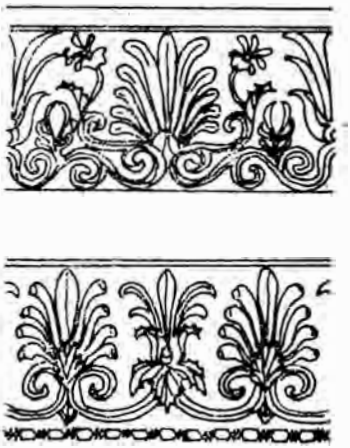
antropomorf harf İnsan yüzü şeklinde büyük harf. Bu harfleri özellikle 8 - 11. yüzyıllar arasında minyatürcüler kullanmışlardır.

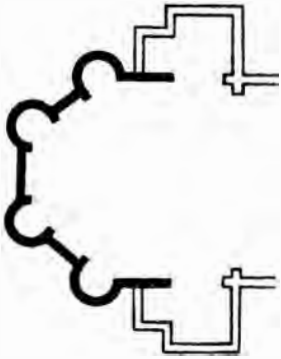
antropomorfizm Yun. (**anthropos** insan, **morphe** biçim) Tanrıları insan biçiminde tasvir eden veya

Parthenon'da kiremit uçlarını tutan anteflksler. Şekil için ayrıca bkz. akroter.

antemiyon (Atina'da Erechtheum'dan)

apsit ve apsidiyoller:
Fransa'da St. Benoit sur Loire kilisesinden.

onlara insanlarınkine benzer ihtiraslar yakıştıran felsefe sistemi.

antropozoik Fr. (**anthropozoïque**) < Yun. İnsanın ortaya çıkması ve yayılması ile nitelenen (çağ).

apartman Fr. (**appartement**) 1. Bir bina içinde birkaç odadan meydana gelen, bir kişi veya bir ailenin oturabileceği büyüklükte daire.
2. Böyle dairelere bölünmüş bina.

apartman dairesi Apartman[1].

blok apartman Büyük bir blok halinde kurulmuş apartman[2].

düpleks apartman Bir iç merdivenle birbirine bağlanan iki düzeyli dairelerden meydana gelmiş apartman[2].

nokta apartman Kule gibi yüksek apartman[2].

aplum Lat. Gotik mimaride süs olarak kullanılan kereviz yaprağı motifi.

aplik Fr. (**applique**) Duvar şamdanı, duvar lambası.

aplik çıtası Baskı çıtası. Bkz. çıta.

aplikasyon Fr. (**application**) Bir yapının temel durumunu arsa üzerinde belirleme (işi). Bkz. ip iskelesi, telaro[2].

apoditeryum Lat. Roma hamamlarında soyunmalık bölümü.

apotheke Eski Yunan ve Roma evlerinde yiyecek ambarı ve özellikle şarap mahzeni.

apre Fr. (**apprêt**) Cam boyamakta, özellikle de 16. yüzyılın ortasından sonra vitray sanatında kullanılan renkli, eriyebilir madde, mine.

apsidiyol,-lü Fr. (**absidiole**) Bir apsidin çevresinde yer alan yarım daire şeklindeki şapellerden her biri, küçük apsit.

apsis (I) Fr. (**abscisse**) < Lat. mat. 1. Yönlü bir eksen üzerinde bir noktanın, başlangıç noktasına olan uzaklığının cebirsel değeri.
2. Bir düzlem içinde bir noktanın yerini belirlemeye yarayan koordinatlardan yatay olanı. Bkz. koordinat, ordinat.
3. Bir noktanın uzaydaki yerini belirlemeye yarayan ana çizgilerden yatay olanı.

apsis (II) Lat. (**apsis**) °Apsit.

apsit Yun. (**apsis, idos** daire, tonoz) Kiliselerde koronun arkasında bulunan ve camilerin mihrap kısmının karşılığı olan, yarım dalre veya yarım çokgen şeklinde,

çoğu tonozla örtülü bölüm. Apsitler çoğu zaman apsidiyollerle çevrili olurlar. Romalılar yapı dışına taşan yarım daire şeklindeki gözlere **absida** derlerdi. Bazilikaların uçlarında bir absida bulunurdu. Kiliselerdeki apsitlerin kökeni budur.

apter Yun. (**a** «sız», **pteron** kanat) 1. Yanları sütunlu eski Yunan veya Roma tapınağı.
2. Kimi antik tanrıların, bazen kanatsız olarak yapılmış heykellerine verilen ad.

apteshane Far. Aptes bozacak yer, ayakyolu.

apteslik Aptes alınacak yer.

ar Fr. < Lat. (**area** yüzey) 100 metre kare tutarında yüzey ölçü birimi. Bir ar, kenarı 10 m. olan bir karenin alanına yani bir dekametre kareye eşittir. Ar'ın üst katı hektar veya hektometre kare, askatı da santiar veya metre karedir.

ara duvar Bkz. duvar.

ara kapı Bkz. kapı.

ara kat Bkz. kat.

ara musluğu Bkz. musluk.

arabalık 1. Araba konulan yer.
2. Araba dolduracak miktar: on arabalık kum.

arabesk Fr. (**arabesque**) 1. Araplara özgü, Arap tarzında.
2. Kıvrıla kıvrıla birbirinin içinden geçerek uzayıp giden yapraklı dalları andıran, birtakım şekillerden oluşan yüzey bezeme türü, girişik bezeme, °girift tezyinat, arapyolu, °arapkârî. Arabesk genel olarak iki türlüdür: a. birbiri içine girmiş çiçek ve yapraklardan meydana gelen bezeme tarzı, b. birbiri içinden geçerek karışık şekiller alan geometrik bezeme tarzı. Arabesk Yunan, Roma ve Rönesans mimarilerinde, üzerinde geleneksel yaprak örgeleri ile karışık insan, hayvan örgeleri bulunan oyma veya boyalı süsleme panosu şeklindedir. Roma ve Pompei'de, İngiliz ve İtalyan mimarilerinde birçok arabesk örnekleri görülmektedir.

aralama duvarı İki boşluk veya iki pencere arasında kalan duvar parçası, aralamalık: Gotik mimarisi en güzel heykellerini aralama duvarlarına yerleştirmiştir.

aralamalık Aralama duvarı. Bkz. duvar.

aralık 1. Evin iki bölümü veya iki oda arasındaki dar geçit, °antişambr.
2. İki şey arasındaki küçük açıklık, bitişge, derz.
3. hlk. Ayakyolu.

arapkârî °Arabesk, arapyolu.

arapsaçı Bir vaziyet planında, genellikle yeşil alanları belirtmek üzere girişik eğri çizgilerle yapılan bir çeşit tarama.

arapyolu °Arabesk, °arapkârî.

arapzamkı,-nı Akasyanın bazı türlerinden elde edilen ve saydam boya yapımında kullanılan ince beyaz toz, °zamkı arabî.

aras yer. (Isparta dolayları) Çarşı.

arasta Far. (**araste** süslenmiş)
1. Eskiden çarşılarda aynı çeşit mal satan esnafın bulunduğu kısım.
2. Üstü örtülü veya dükkânlarının önü saçaklı çarşı. Eskiden arasta, külliyelerin bir bölümünü meydana getirirdi.

arastak 1. Yapıların üzerine gelen saçak.
2. Tavan.
3. Yatak sayvanı.

arazi Ar. (**arz**'ın çoğulu) Yeryüzü parçası, toprak.
Osmanlı döneminde arazi,
arazi-i âmire Devlet toprağı.
arazi-i emiriye veya **miriye** Beylik toprak.
arazi-i memlûke Sahipli toprak, timar toprağı.
arazi-i metruke Terk edilmiş toprak.
arazi-i mevat Boş, işlenmemiş toprak.
arazi-i mevkufe Vakıf toprağı şeklinde tanımlanırdı.
arazi kullanış haritası Yerleşme alanlarının kullanılış biçimini gösteren harita. Bkz. bölgeleme.
arızalı arazi Engebeli arazi.
düz arazi Eğimi ve engebesi olmayan ya da az olan arazi.

arda 1. İşaret olarak yere dikilen çubuk.
2. Maden üzerine kazıma yapmak ve çıkrıkta çevrilen şeyleri yontmak için kullanılan çelik kalem.

ardak Mantarların etkisiyle ahşapta meydana gelen ve renk değişikliği doğuran çürüme başlangıcı.

ardiye Ar. 1. Ticaret eşyasını saklamaya yarar depo.
2. Böyle bir yerde saklanılan eşya için ödenen depolama ücreti.

arduvaz Fr. (**ardoise**) Kayağantaş.
arduvaz tozu Boyacılıkta kullanılan, dokunmakla hissedilmeyecek kadar ince toz halinde arduvaz. Tam saydamsız olmamasına rağmen çok koyu renkli olduğu için açık renkli boyalarda kullanılamamaktadır.
arduvaz çivisi Arduvazların tuttu rulmasında kullanılan pirinç çivi. Bu iş için bazen alüminyum alaşımlı veya bakır çiviler de kullanılmaktadır.

area Lat. Ortasında ilk Doğu kiliselerinin yer aldığı, ağaçlıklı kutsal avlu. Bu avlulardan bazıları, bölge papazlarının barınaklarına açılan revaklarla çevriliydi.

arena Lat. (**arena** kum) 1. Çok ince kum.
2. Anfiteatr, sirk gibi yerlerin ortasında güreş, yarış, oyun gibi çeşitli gösteriler yapılan, üzerine kum serilmiş alan.
3. Eski Yunan ve Roma tiyatrolarında üzerine kum serilmiş alan.

areostil Yun. (**aralos** sık olmayan, **stulos** sütun) Yunan yapılarında aralıklı sütun yerleştirme dizgesi (sistemi); iki komşu sütun arası, sütun çapının üç buçuk veya dört katıdır. Bkz. çap[1].

argaç Atkı[3], ilme.

arıkil Porselen yapmakta kullanılan bir çeşit ak ve gevrek kil, °kaolin.

arış Çözgü.

arıtmacılık °Pürizm.

ark,-kı (I) İçinden su akıtmak için yeri kazarak meydana getirilen açık oluk, hark, °cetvel, °kanal.

ark (II) kaynağı Fr. T. Bkz. elektrik kaynağı.

arkaik Fr. (**archaïque**) < Yun. 1. Bir sanatın veya üslubun başlangıçtaki ilkel evresi.

2. Arkalzme değgin.

arkaizm Fr. (**archaîsme**) < Yun. (**arkhaios** eski) Eski bir çağa ilişkin bir biçiml, bir yapıyı taklit etme eğilimi; eskileri taklit, aşınılık.

arkalık Mobllyada sırt dayamaya yarar kısım: sandalyenin arkalığı.

arkat 1. Fr. (**arcade**) < Lat. (**arcus**) Kemer şeklinde açma.

2. Fr. (**arcades**) Sıra kemerler, sıra kemerlemeler, kemerler arası, °revak.

kör/arkat Bkz. körarkat.

arkeolog Yun. Harabeleri ya da kazılar yaparak, ortaya çıkan tarihsel kalıntıları inceleyen arkeolojl uzmanı.

arkeoloji Yun. (**arkhaios** eski, **logos** bahis) Tarih öncesi ve eski çağlardan kalma yapıtları, özellikle tarih ve sanat bakımından inceleyen bilim.

arkeolojik Fr. < Yun. Arkeolojiye değgin.

arketip Fr. (**archétype**) < Yun. (**arkhetupos** ilk model) Kendisine dayanılarak bir yapıt meydana getirilen anamodel.

arkitektonik Yun. (**arkhitektoneln** inşa etmek) Mimariye değgin, °arşitektonik.

arktolit Fr. (**arctolite**) kim. Kalsiyum ve magnezyum alüminosilikatı.

armatür Fr. (**armature**) < Lat.

1. str. Betonarme teçhizatı, donatı.

2. elk. Akkor telli lambalı sortide duy, kordon, tavan kapağı, varsa tij ve glop; floresan lambalı sortide balast, starter, şasi. Lambalar armatürün dışındadır.

3. tes. Şiber, ventil, bateri, geri tepme ve emniyet ventilli ve benzeri gereçlerin topuna verilen ad, donatı.

armenit Fr. (**arménite**) kim. Doğal kalsiyum ve baryum hidratlı alüminosilikat.

armonl Yun. Uyum, °ahenk.

armonik kapı Körük kapı, °akordeon kapı. Bkz. kapı.

armonik oranlar Mimarlığı müzlğe bağlayan bir oranlar dizgesi (sistemi). Eskiler, yaya gerilen iki iplten birinin uzunluğunun ötekinin iki katı olması halinde, atışlardaki farkın bir oktav; 2/3'ü olması halinde beşte bir; 3/4'ü olması halinde dörtte bir oktav olduğunu bulmuşlardı. Böylece, oranları 1:2, 2:3 veya 3:4 olan odaların ya da bütün binaların uyumlu olacağı ilkesi benimsendi. Erken Rönesans mimarları, özellikle Alberti, bu buluşu Roma mimarisinin güzelliğinin ve evrenin ahenginin anahtarı olarak kabul ettiler. Bu düşünce, daha sonraları Venedikli müzik kuramcılarının da yardımları ile major ve minörlere dayanan çok karmaşık bir oranlar ıskalası meydana getiren Palladlo tarafından geliştirildi.

armoz direği (Doğu Karadenlz'de) Köşe dikmesi.

armudî Armut biçiminde olan.

armudî rende Bkz. rende.

armudî silme Bkz. silme.

armut (I) Sarıdan kırmızıya doğru giden renkleri olan bir sert ağaç. Az çalıştığı için, tahtası rende ve

planyaların, te cetvellerinin, gönyelerin yapılmasında kullanılır.

armut (II) Alemin armut biçimindeki kısmına verilen ad. Bkz. alem.

arnavutbacası Tavanarasına ışık sağlayan çatı penceresi. Bkz. mansart.

arnavutkaldırımı Çoğu yassı, yuvarlak dere ve sel taşları ile yapılan yol veya kaldırım.

Arnuvo Bkz. «Art Nouveau.»

arnuvo cam Fr. Far. Bir yüzü pürüzlü, dekoratif cam. Bkz. cam.

arozöz Fr. (**arroseuse**) Sulama kamyonu ya da römorku.

arpacık Dürbünlü topoğrafya aletlerinde dürbünün üzerinde en ileri kısımda bulunan ve gözlenecek noktanın doğrultusunu kabaca bulmak için gezle (I) birlikte göz ile hedef arasında aynı doğru üzerine getirilen küçük kabartı.

arsa Ar. Üzerinde yapı kurulmak üzere ayrılmış yer; yasaya göre, belediye sınırları içinde bulunup belediyece parsellenmiş arazi.

Arsa Ofisi 1969 yılında 1164 sayılı yasa ile kurulmuş olan, İmar ve İskân Bakanlığına bağlı bir genel müdürlük. Ofisin görevi, arsa spekülasyonunu önlemek, bunun için düzenleyici alım satımlar yapmak, konut projeleri, sanayi bölgeleri turistik kuruluşlar ve kamu hizmetleri için gerekli kamulaştırmaları yapmaktır.

arsa spekülasyonu Bkz. spekülasyon.

arşak Ağırşak.

arşın Parmakların ucundan omuza kadar olan, 0,75855 m'ye eşit eski bir uzunluk ölçüsü, mimar arşını, °zirâ. Önceleri altmış parçaya bölünen arşın 994 Hicrî yılından sonra yirmi dörde bölünmüştür. Bkz. boğum, endaze, iplik, örümcekteli, parmak.

bina arşını Mimar arşını.

çarşı arşını 8 urup ve 16 kerrab'a bölünen 0,6858 m'ye eşit arşın.

yeni arşın 1869'da metre karşılığı olarak kabul edilen arşın.

arşınlamak Arşınla ölçmek.

arşınlık Arşın boyunda olan.

Arşimet burgusu, Arşimet vidası Su vidası.

arşitektonik Fr. (**architectonique**) < Yun, °Arkitektonik.

arşitrav Fr. (**architrave**) Baştaban[1]

arşitrav - korniş Frizsiz olarak yalnızca baştaban ve kornişten meydana gelen saçaklı, baştaban kornişi.

arşiv Fr. (**archive**) < Yun. Eski yazılı belgelerin saklandığı yer, belgelik, °evrak mahzeni.

art aylama Bir kapı ya da pencere boşluğunun gerisine yarım kemer biçiminde oturtulan tonoz.

art kavsara Kemer ardı. Bkz. kavsara.

«Art Nouveau» Fr. (**arnuvo** okunur) 1890 - 1910 yılları arasında bütün Avrupa'yı etkisi altına almış olan romantik, bireyselci süsleme akımı. 19 yy. ın ortasından başlayarak John Ruskin ve William Morris gibi düşünürler «biçimsel ve artistik» anarşiden kurtulmak amacıyla bireyselci girişimlere başladılar. Morris'in düşünceleri Avrupa'da «Art Nouveau»nun başlangıç

noktasını meydana getirdi. Eklektisizmin, yani eski üslupların taklidinin karşısına yine bir üslup yaratma amacıyla çıkan «Art Nouveau»nun kuramcısı Henry van de Velde «nesnenin rasyonel strüktürü ve gereçlerin kullanılışında önyargılara sapmayan bir mantığı» övüyor ve «yapım sürecini içtenlikle ve övünerek göstermeyi» öğütlüyordu. «Art Nouveau» genç mimar Victor Horta'nın Brüksel yakınındaki Uccle'de yaptığı ev ile birdenbire ortaya çıkmış ve Henry van de Velde tarafından yaygınlaştırılmıştır. İlkin Belçika'da ortaya çıkan bu akım Fransa'da **«style nouille»** veya 1899'da Paris metrosunun süslü girişlerini yapmış olan mimar Henri Guimard'ın adından dolayı **«Style Guimard»**, İspanya'da **Modernismo**, Almanya'da **Jugendstil**, Avusturya'da **Sezession**, İtalya'da **Stile Liberty** adı altında yürürlükte kalmıştır. Grafik ve reslmden başlayarak halıcılıktan mimarlığa kadar sanatın bütün kollarını içine alan «Art Nouveau» mimarî strüktür ve planlama ile ilişki kurmadan yalnızca estetik bir davranış halinde gelişmiştir. Art Nouveau süslemesi başlıca lâle gibi bitkilerin veya böceklerin duyargalarının biçimlerine dayanan çizgilerin ve biçimlerin cömertçe kullanılmasından ibaret kalmıştır.

arter Fr. (**artère**) şeh. Büyük ulaşım yolu.

ana arter Birçok yolu besleyen ve birbirine bağlayan anayol.

artezyen Fr. (**artésien**) Toprağı burgu ile delerek açılan ve suyu yük-

«Art Nouveau» örnekleri:
Mackmurdo: kitap kapağı (1883)

Victor Horta: Brüksel'de ev (1893)

seğe fışkıran kaynak; **artezyen kuyusu** da denir.

artist,-ti Fr. (**artiste**) Güzel sanatlardan birini iş edinen kimse, sanatçı, °sanatkâr. (Bizde daha çok film ve tiyatro sanatçıları için kullanılır.)

artistik Fr. (**artistique**) Güzel sanatların gerektirdiği niteliğe uygun, sanatlı, sanatça, sanatlıca.

artistik kalem °Portmin. Bkz. Çizim aletleri

«Arts and Crafts» İngiltere'de, endüstrinin sanatı öldüren monotonluğuna, sanatı öznel, kişisel oluştan uzaklaştıran eğilimine karşı çıkmış olan bir sanat akımı. Bu akımı, 19. yy.ın ikinci yarısında sanayi ürünlerinin çirkinliğine başkaldırarak eski el sanatlarının yüksek niteliklerini yeniden canlandırmak isteyen bir grup sanatçı yaratmıştır.

arz (I) esk 1. En, genişlik.
2. Enlem.

arz (II) 1. Yer, toprak.
2. Ülke.

arzanî Ar. esk. Enine olan; **tulanî** karşıtı.

arzanî makta esk. Enine kesit.

ASA (American Standards Association) Amerikan Standartlar Birliğinin kısaltılmış adı. Amerikan standartları bu birlikçe hazırlanır. Bkz. AFNOR, BS, DIN, GOST, TS.

asaba Ar. (**asab** sinir'den) Bir yüzeyin üzerinde veya kenarında yapılan yuvarlak veya köşeli bir çubuk şeklinde çıkıntılı bezeme. Gotik mimaride tonozların arakesitleri üzerine çeşitli kesitlerde yapılan asabalara kaburga (nervür) denir.
2. Silmelerin ince ve düz bölümlerine verilen ad.

asansör Fr. (**ascenseur**) İnsanları veya yükleri yüksek yerlere dikine veya eğik raylar arasında çıkarıp indiren makineli kabin, ağıncak. Bkz. paternoster, montşarj. İlk asansörü Elisha Graves Otis, yük taşımak üzere 1853'te yapmıştır. İlk insan asansörünü de yine Otis 1857 yılında New York'ta bir büyük mağazaya kurmuştur. Avrupa'da ise ilk kez 1867 Paris Uluslararası Sergisinde Fransız mühendisi Edoux'nun yaptığı hidrolik kaldırıcı kullanılmıştır. Daha sonra 1889'da Eyfel kulesine kurulmuş olan asansör tepeye yedi dakikada çıkabiliyor ve saatta 2350 kişi taşıyabiliyordu.

asansör boşluğu, asansör kuyusu, asansör yuvası Asansörün ve karşı ağırlığın, içinde inip çıktıkları boşluk.

asansör makarası Asansör kabininin asılı durduğu kabloları hareket ettiren mekanizmanın tümü.

hasta asansörü Hastanelerde, hastaların sedye ile taşındıkları geniş asansör; hasta asansörü kabini ölçüsü yaklaşık olarak 1,75 x 2,75 m. dir.

insan asansörü Yalnızca insanların taşınmasında kullanılan asansör.

servis asansörü Otel vb. yerlerde, yalnızca çalışanların çeşitli hizmetler için kullandıkları asansör.

yük asansörü Yük taşımakta kullanılan asansör.

asar Ar. ç. Eserler, yapıtlar.

asarıatika Ar. Far. ç. Eski eserler, eski yapıtlar.

asbest,-ti Yun. jeol. Lifli, az çok yumuşak ve ateşte niteliği değişmeyen bir mineral silikat olup tremolitin bozulmasından meydana gelir ve kayalıklarda damarlar halinde bulunur. İki çeşidi vardır. Birincisi esnektir, kolayca eğilip bükülebilen tellerden meydana gelir; birkaç santimetrelik tellere ve ince parçacıklara ayrılabilir; 1500 °C de ergir. İkincisi kısa tellidir, daha az ayrılabilir; asitlere karşı daha dayanıklıdır, 1100 - 1300 °C de ergir. Asbest, lifler halinde ayrılabilen başlıca mineraldir. Bkz. amyant.

asbest sıvası Asbest - diatomitten ibaret olup boruları izole etmekte kullanılan gereç.

asbestli çimento Çatı ve duvar kaplama levhaları ve boru yapmakta kullanılan asbest lifleri ile karıştırılmış çimento hamuru, °eternit.

asbestli çimento levha Asbestli çimentodan yapılmış olup çatıların ve duvarların kaplanmasında kullanılan levha. Asbestli çimento levhalar oluklu ve düz olmak üzere iki çeşittir.

püskürtme asbest Isı geçirimsizliği için yüzeylere tabanca ile, 6 mm.'den 15 cm. kalınlığa kadar püskürtülerek elde edilen asbest tabakası. Isı geçirimliliği çok azdır (0,32), yüzeye çok iyi yapışır, eksiz olarak yapılabilir, çürümez, haşerattan zarar görmez ve yanmaz. Ateşe karşı korunmada püskürtme asbestin 2,5 cm.'si betonun 5 cm. sinin karşılığıdır. Buna karşılık ağırlığı betonunkinin 1/14'üdür.

asetilen Fr. (**acétylène**) kim. Renksiz, sarmısak kokulu, kuvvetli ve beyaz ışık vererek yanan hidrokarbonlu bir gaz (C_2H_2). Asetilenden aydınlatma ve kaynak işlerinde yararlanılır.

asetilen kaynağı Bkz. kaynak.

asfalt,-tı Yun. 1. Petrolün ayrışması ile oluşan, içinde bitümlü maddeler bulunan siyah renkte şekilsiz mineral hidrokarbonlara verilen ad. Asfalt, ham petrolü damıtmak yoluyla da elde edilebilir. Asfalt iki türlü uygulanarak su geçirmez bir yüzey sağlanabilir: mastik asfalt ya da sillndirlenmiş asfalt olarak. Birbirlerine pek benzeyen bitüm ile asfalt kimyasal bakımdan farklıdırlar.

2. Asfaltlanmış; asfalt yol.

asfalt dam İki, üç kat bitümlü keçe veya mastik asfaltla kaplanmış dam.

asfalt taşı İçindeki örgensel olmayan maddelerin oranı büyük olan asfalt.

doğal asfalt Topraktan çıkarıldığı durumdaki asfalt.

ekmek asfalt Doğal asfalta % 14 - 20 bitüm katıp ısıttıktan sonra kalıplara dökerek elde edilen 25 kg. lık blok veya yapay olarak ince kalker ununu petrol asfalt bitümle karıştırıp ısıtarak yapılan asfalt.

koruyucu asfalt emülsiyonu Dam örtülerinde kullanılan asfalt ci-

mentosu ile yapılan asbestli veya mineral dolgu maddeli bir emülsiyon. Bkz. TS 113.

mastik asfalt Fr. (**mastic d'asphalte**) Sızdırmazlık için kullanılan mineral agrega, mineral dolgu maddeleri ve asfalt çimentosu karışımından meydana gelen gereç. Sıcak sıvı mastik asfalt, beton dam üzerine veya bir yol yüzeyine serilip sıkıştırılarak kaplama yapılır. Buna bazen temiz kum ve talaş da karıştırılır. Mastik asfalt genellikle iki veya üç kat halinde kaplanır. Bkz. TS 112.

petrol asfaltı Ham petrolün damıtılmasıyla elde edilen, bileşim ve özellikleri bakımından doğal asfaltı çok andıran petrol zifti.

asfaltlamak Asfatla kaplamak.

asfaltlı Yun. T. İçinde asfalt bulunan.

asfaltlı keçe Çatı örtülerinde sızdırmazlık için kullanılan, hayvan kılı veya bitkisel maddelerle yapılmış ve asfaltla doyurulmuş keçe. Asfaltlı keçe yine asfalt ile yapıştırılır. Bkz. TS 110.

asimetri Fr. (**asymétrie**) Bakışımsızlık, simetri yokluğu.

asimetrik Fr. (**asymétrique**) Bakışımsız.

asismik Fr. Depreme dayanıklı.

asit Fr. (**acide**) Turnusolün mavi rengini kırmızıya çevirmek özelliğine sahip olan ve bileşimindeki hidrojenin yerine maden alarak tuz meydana getirebilen hidrojenli bileşik, °hamız.

âsitâne Fr. (**âstan** eşik) 1. Mevlevilerde, tarikatın pirinin gömülü olduğu tekke.

2. esk. Başkent, başşehir, büyük kent.

âsiye Ar. esk. Direk, sütun.

askerî mimarî Kışla, kale gibi yapıtları kapsayan mimarlık kolu. Bkz. dinsel mimari, sivil mimari.

askerî perspektif °Kavaliyer perspektif. Bkz. perspektif.

askı Asma elemanı; asma köprülerde, taşıyıcı kablolar ile kiriş tabanları arasındaki bağlantı öğesi.

askıya almak Bir binada dengeyi tehlikeye koyacak şekilde onarım yapılırken o binayı dayangaçlarla desteklemek, °payanda vurmak.

askıçelenk Yaprakları, çiçekleri iç içe veya kurdelelerle bağlanmış olarak gösteren eski bir süsleme motifi.

askıtopu Camilerde kubbelerden aşağıya süs olarak sarkan zincirler ve kandilliklere veya yumurta biçiminde, ucu püsküllü çini veya ahşap toplara verilen ad, süs askısı.

aslanağzı,-nı Havuz kenarlarına yerleştirilen ve ağzından su akan aslan şeklinde taş.

asma baba Baba[1], boşaltma babası, °tahfif babası.

asma baca Bkz. baca.

asma çatı Bkz. çatı.

asma dere Asma oluk.

asma iskele Bkz. iskele.

asma kandil Bkz. kandil.

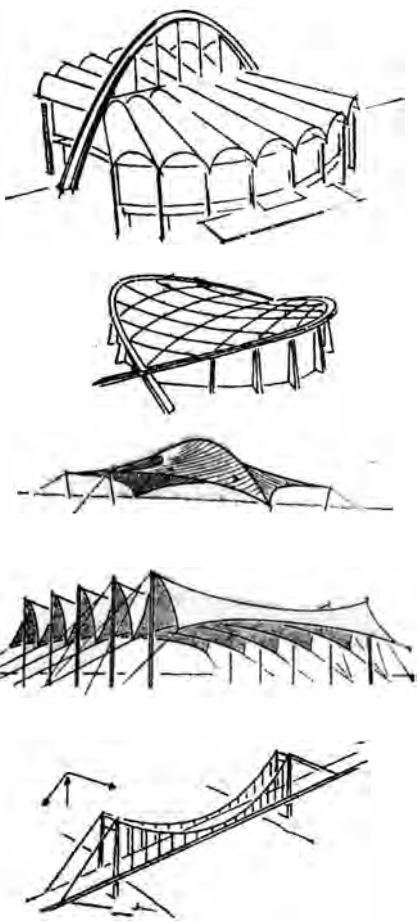
asma kandillik Kandillik[2].

asma kapı Bkz. kapı.

asma kat Bkz. kat.

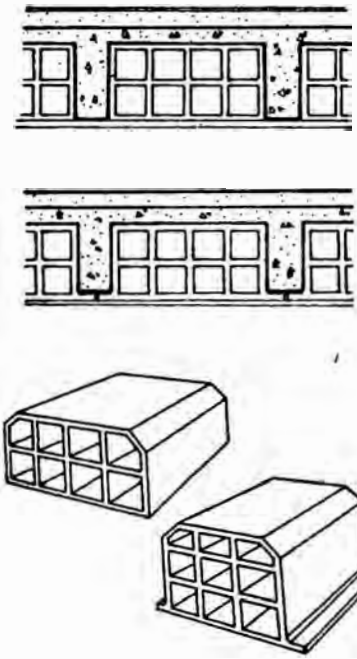
asma kilit Bkz. kilit.

asma köprü Bkz. köprü.
asma makas Bkz. makas.
asma merdiven Bkz. merdiven
asma oda Bkz. oda.
asma oluk Bkz. oluk.
asma strüktür Uçlarından mesnetlere asılarak çalışan yapı ögelerinden oluşan strüktür. Bkz. strüktür, zincir eğrisi.
asma tavan Bkz. tavan.
asmabahçe Ayaklar ve kemerler üzerine yerleştirilmiş altı boş setlere serilen toprakta düzenlenmiş bahçe.
asmadalı Sütun süslemelerinde kullanılmış olan asma dallı, salkımlı bezeme.
asmayaprağı XIV. ve XV.'ci yüzyıllarda minyatürlerde, çeşitli cam eşyada, taş oymalarda kullanılmış olan asma yaprağı biçiminde kenar süsü.
asmolen Betonarme dişli döşemede dolgu için kullanılan pişmiş topraktan, gazbetondan veya cüruf ve beton karışımından yapılmış blok. Asmolen blokları kalıp üzerine dizildikten sonra aralarına betonarme demiri yerleştirilir ve beton dökülür. Blok araları, dişleri (nervürleri) oluşturur.
kulaklı asmolen Alt kenarında boydan boya iki çıkıntı bulunan asmolen.
kulaksız asmolen Alt kenarında çıkıntısı olmayan asmolen.
asklepiyon Yun. Tıp tanrısı Asklepios adına yapılmış tapınak, Eskülap tapınağı.
aspiratör Fr. (**aspirateur**) Hava emici aygıt, emeç. Aspiratör çok-

asma strüktürler:

1. Walter Gropius
3., 4. Frei Otto
5. Boğaziçi Köprüsünün sistemi.

üstte: kulaksız ve kulaklı asmolen bloklarla yapılmış döşeme.

altta: kulaksız ve kulaklı asmolen.

luk piş havanın emilip dışarı atılması için bir pencere veya boru ağzına yerleştirilerek kullanılır.

statik aspiratör Pis hava veya duman boşaltma borusuna yerleştirilen ve boşaltmayı hızlandırmak için yel etkisinden yararlanan aygıt.

assuantaşı °Siyenit.

astar Boyanacak yüzeye vurulan ilk kat boya.

astar çekmek Boyanacak yüze asıl boyaya zemin olacak ilk kat boyayı sürmek.

astar kaplama Bkz. kaplama.

Ikıncl astar İlk astarla son kat arasında köprü görevi yüklenen boya katı.

Ilk astar Boya sistemini boyanan cısmın yüzeyine yapıştıran, yerine göre antikorozif olan boya katı. Ahşap yüzeyler emici oldukları için ilk astardan önce bezir + neft + toz sülüğen ile doyurulur.

astarlamak Bir taş plağın arkasına, dayanıklılığı artırmak için başka tür taştan levha koymak.

ASTM «American Society for Testing and Materials»ın kısaltılmışı. ABD'de yapı gereçlerinin deneylerini yapan kuruluş.

astralon (tescil edilmiş ad) Çizim bezi.

astralon mürekkebi Çizim bezi üzerine yapılan çizimlerde kullanılan özel mürekkep.

âşar Osm. (**öşr**'ün çoğulu) < Ar. (**uşr**) Eskiden harmandan sonra toprak ürünlerinden hazine giderleri için onda bir oranında alınan vergi, ondalık. Bkz. öşür.

aşevi,-ni 1. °Lokanta.
2. Yoksullara parasız yemek yedirilen veya dağıtılan yer, aşhane, °imaret.
3. Bazı tekkelerde yemek pişirilen yer.

aşhane T. Far. Aşevi².

aşhane perdesi (Doğu Karadeniz'de) Açıkta pişen yemeğin duman ve kokusunun odalara geçmesini önlemek ve bacanın çekişini kolaylaştırmak için ahşap veya taştan yapılan kemer.

aşıboyalı Aşıboyası ile veya aşıboyası renginde boyanmış.

aşıboyası,-nı 1. İçine karışan demir hidroksit miktarına göre pas sarısı, kızıl veya koyu esmer renk almış toz boya. Bkz. aşıtaşı.
2. Koyuca kırmızı kiremit rengi.

aşık Çatılarda mertkeleri veya örtüyü taşıyan yatay ağaçlardan her biri, aşırma. Bkz. çatı, karbastı.

aşık takozu Aşıkların oturmalarını sağlamak ve kaymalarını önlemek için eğik makas kirişlerinin üzerine çakılan konik ağaç parçası.

ara aşığı Mahya aşığı ile damlalık aşığı arasında kalan aşıklardan her biri.

mahya aşığı Kırma veya beşikörtüsü çatılarda mahyaya yerleştirilen aşık.

montaj aşığı veya **konstrüktif aşık** Mahyada taşıyıcı aşık bulunmaması halinde veya bir mertek çatısında mertek uçlarını bağlamak için yerleştirilen ve mertekler tarafından taşınan küçük kesitli aşık.

âşıkyolu Dik köşeli çizgilerin veya birbiri içine girip çıkan yuvarlak kıvrımların meydana getirdikleri eski bir süs.

aşındırıcı Zımpara kâğıdı, karborundum gibi, sürüldüğü yüzeyi aşındıran (madde).

aşınma 1. Çok sürtünmekten incelme.

aşınma deneyi Bir gerecin aşınmaya dayanıklılığını ölçmek amacıyla yapılan deney.

mekanik aşınma Bir gerecin yararlı tabakası üzerinde yürüme, dönme, sürtünme, darbe gibi mekanik etkiler sonunda küçük parçaların ayrılması.

2. jeol. Rüzgârın veya akan suların etkisiyle yeryüzünde meydana gelen toprak yitimi, °erozyon, °itikâl.

aşırma Sıralanmış kirişleri birbirine tutturmak için konulan uzun ağaç; aşık.

aşıt Bir suyu veya hendeği aşmak için kurulan küçük köprü.

aşıtaşı Aşıboyası yapmakta kullanılan taş.

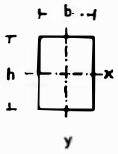
aşlyan, aşlyane Far. esk. Yuva, ev.

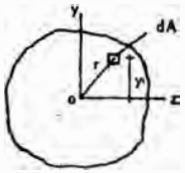
aşnılık °Arkaizm.

atalet,-ti Ar. 1. Bir cismin içinde bulunduğu düzgün hareket veya hareketsizlik durumunun sürüp gitmesi, hareketsizliğe veya hareketsizlikten harekete kendi başına geçememesi hali, süredurum.
2. Bir kiriş kesitinde kirişin ölçü ve şekline bağlı eğilme dayanımı.

atalet momenti Bir kirişin kesit alanı içindeki her (dA) elemanının alanının, bir (z) eksenine olan uzaklığının karesi ile çarpılması ve kirişin (A) kesit alanı içinde entegre edilmesi ile bulunan entegrale (A) alanının (z) eksenine göre **atalet momenti** denir.

$$I_z = \int_A y^2 \, dA$$

Basit alanlarda atalet momenti formülü:

$$J_x = \frac{1}{12} bh^3 \qquad J_y = \frac{1}{12} hb^3$$

atalet yarıçapı Belirli bir eksene göre alınan atalet momenti, şeklin kesit alanına bölünürse belli bir uzunluğun karesi elde edilir, ki bu uzunluğa, söz konusu eksene göre **atalet yarıçapı** denir.

ataşman Fr. (**attachement**) İnşaat sırasında, projede olmayıp şartname tanımlarına göre yapılan işlerin, projede bulunduğu halde uygulama gereği yapılan değişiklikler ile sonradan kontrol ya da saptanması mümkün olmayan işlerin yazılıp çizilerek yüklenici ve kontrolca imzalanması.

ataşman defteri Ataşman yaprakları.

atelye Fr. (**atelier**) 1. Zanaatçıların çalıştıkları yer, işlik: resim atelyesi.
2. Bir usta ile birlikte çalışanların bütünü.

aterfon Fr. (**aterphone**) (Tescil edilmiş ad) Paslanmaz çelik çerçeve içine, aralarında kuru hava bırakılarak yerleştirilmiş çift cam.

ateş çimentosu Ateş tuğlası yapımına elverişli ateş toprağı ile yapılan ateşe dayanıklı çimento, yüksek alüminli çimento.

ateş sanatları Seramik, cam, mine, vb. ile uğraşan sanatlar.

ateş toprağı İçinde SiO_2 ve alümin (Al_2O_3) bulunan, mineraller bakımından zengin olan ve ateş tuğlası yapımında kullanılan kil.

ateş tuğlası Bkz. tuğla.

ateşe dayanıklı kaplamalar Güç ergidlkleri için fırınlarda kaplama gereci olarak kullanılan tuğla, çimento veya taşlar. Ateş tuğlaları genellikle 1600 °C nin, manyezit ise 1700 °C nin altında ergimezler.

ateşe (yanmaya) dayanıklı gereç Yanma deneyinde, yarım saatlık bir süre içinde yanmayan, kohezyonunu yitirmeyen ve ateşin yayılmasını önleyen malzeme. Taşıyıcı yapı elemanları bu deney sonucunda taşıyıcı güçlerini sürdürürlerse ateşe (yanmaya) dayanıklı oldukları kabul edilir.

ateşlik 1. Ateş yanan yer, ocak.
2. Külhan.

athene Yun. Eski Yunan'da bilginlerle düşünürlerin ders verdikleri kurum.

atik,-ki, atika Ar. Eski, eski zamana değgin, aşnı.

atika duvarı Al. (**attika**) < Yun. (**attikos**) Bir çatının önündeki duvar.

atikiyat Ar. esk. °Arkeoloji.

Atina Şartı Fr. (**Charte d'Athènes**) Modern kentin beş maddede toplanan sorunlarını (konut, dinlenme-eğlenme, çalışma, ulaşım, tarihsel yapılar) kapsayan veri ve gereksinmeleri dile getiren bildirge. CIAM'ın şehircilik doktrinini oluşturan bu tez 1943 yılında yayımlanmış olup 1933 yılında Atina'da toplanan CIAM'ın kararlarına uygun olarak hazırlandığı için bu adı almıştır. Le Corbusier'nin kaleme aldığı bu bildirge, toprak spekülasyonunun önlenmesini, sanayi ile konutun, yayalarla taşıtların ayrılmasını salık verir, komşuluk birimi ilkesini savunur. Atina Şartının temelini oluşturan toplantı CIAM toplantılarının dördüncüsü olarak 1933 Ağustos'unda Patris II adlı bir gemide yapılmıştır. Toplantıya katılanlar Patris II ile Marsilya'dan Atina'ya doğru yola çıkmışlar ve burada bir hafta kaldıktan sonra yine Marsilya'ya dönmüşlerdir. Moser, van Eesteren, Giedion, Le Corbusier, Aalto, Moholy-Nagy gibi ünlü kişilerin de katıldıkları sürekli toplantıların ve grup çalışmalarının düzenlendiği bu seyahatte 33 kent ortak bir görsel anlatımla incelenerek «daha iyi bir kentsel çevre»ye ilişkin konular tartışılmıştır.

atkı 1. Kapı ve pencerelerin üstüne yerleştirilen ağaç, taş veya beton kiriş, üst eşik, °lento. Bkz. boyunduruk, üstün taşı.

atkı açıklığı Bkz. açıklık.

düz atkı Düz silme.

2. Bir tiyatroda sahne ağzının yüksekliğini sınırlayan, sahne çerçevesi kirişi.

3. İlme.

atlama taşı Bkz. taş.

atlant mit. (**Atlas**'tan) Bir baştabanı taşıyan erkek heykeli, telamon. Bkz. karyatid.

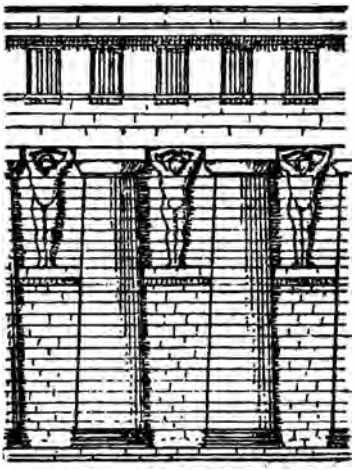
atma 1. Bir yandan öteki yana uzatılan ağaç, taş veya maden uzun parça.

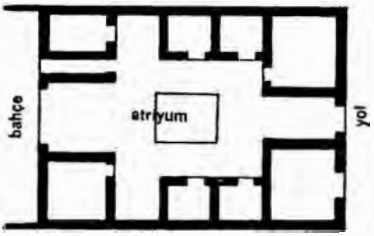
2. Döşeme kirişlerini bindirmek üzere atılan atkı, çift.

atmeydanı Bizanslıların araba ve at koşuları yaptıkları alan, °hipodrom.

atmosfer Yun. (**atmos** buhar, **sphaira** küre) 76 cm. yüksekliğinde 1 cm^2 kesitli silindirsel bir civa sütununun ağırlığına sayısal olarak eşit basınç birimi: atmosfer 1,033 kg/cm^2 ye eşittir.

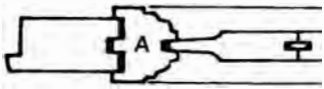
Zeus tapınağında atlantlar (M.Ö. 470)

atriyum

A. Geçme avadanlık

atriyum Lat. (**atrium**) 1. Eski Roma evlerinin ortasında, evin bütün bölümlerinin açıldığı üstü açık, çevresi revaklı avlu. Odalar ışıklarını atriyumdan alırlardı. Atriyumun ortasında, çatıdan inen yağmur suları ile avlu tabanında biriken suyun akıp toplandığı küçük bir havuz bulunurdu. Atriyum, tepesinde dumanın çıkması için bir delik bulunan ilkel kulübenin geliştirilmiş biçimi olarak kabul edilir. Sonraları atrlyumun çevresine odalar açılmış ve böylece atriyum aile yaşamının merkezi olmuştur.
2. Kimi Roma tapınaklarında çevresi revaklı, kare biçiminde avlu.
3. İlk Hıristiyan ve Ortaçağ mimarilerinde, bir kilisenin önündeki açık avlu.
4. Ortaçağ'da kralların, içinde gösterişli törenler düzenledikleri bölüm.

Atü tes. Etkiyen basınç, basıölçerde görülen basınç.

aula Lat. 1. Romalılarda önemli bir evin önünde bulunan ve ek yapıların kuşattığı avlu veya üstü açık yer.
2. Eski Roma'da mahkemenin bulunduğu saray.
3. (Günümüzde Almanya'da) Üniversite veya başka bir eğitim kurumunun toplantı salonu, °oditoryum.

avadan Far. 1. Alet, edevat takımı.
2. Alet, edevatın konulduğu kutu veya dolap.

avadanlık Far. 1. Dülger, marangoz gibi zanaatçıların kullandıkları aletlerin takımı.
2. Silme, °profil.

geçme avadanlık İki ahşap parçayı birbirine bağlayan silmeli ahşap parça.

avadanlıklı Silmeli, °profilli.

avan proje Fr. (**avant-projet**) Öntasar, önproje. Bkz. proje.

avans Fr. (**avance**) Binanın hizadan çıkıntı yapan bölümü.

avgın Duvarda suyun geçmesine yarayan delik veya üstü kapalı su yolu.

avize Far. Tavana asılan şamdanlı, lambalı billur veya maden askı.

avlu Yun. (**aule**) Bir yapının veya yapı grubunun ortasında kalan, duvarla çevrili alan.

dış avlu Harlm.

iç avlu Harem[2].

avul Orta Asya'da Türk köyüne verilen ad.

ayak 1. Örülerek yapılmış olup bir sütun gibi çalışan yapı öğesi. Ayaklar serbest veya bir duvara bitişik olarak yapılırlar ve genellikle duvar gibi örülürler. Bkz. dikme, filayağı.

dayanma ayağı Bkz. dayanak.

destek ayak Bir yapının dış duvarında, bir tonozun yatay kuvvetini karşılamak için yapılan som çıkıntı, °payanda ayak.

kubbe ayağı Bir kubbenin kulesini taşıyan ayaklardan her biri.

2. Bazı şeylerin yerden yüksekçe durmasını sağlayan dikme: masa ayağı.

3. Bir akarsuya karışan ikinci derecedeki suların her biri; bir göl veya havuzun suyunun fazlasını başka tarafa akıtan kol.

4. hlk. Rıht: 20 ayak merdiven.

5. On iki parmağa eşit uzunluk ölçü birimi, °kadem². Ayak (İng. Foot) = 12 x 2,54 = 30,48 cm.

6. Kapı ve pencere gibi açıtların iki yanında bulunan duvar parçası, açıt ayağı, kapı ayağı, pencere ayağı.

ayakcık Üzerinde bir demet veya kemer püskülü bulunan topuk silmeli bir kemerin bölümü.

ayaklık Atlık, °kaide.

ayakyolu,-nu °Apteshane, °helâ.

ayazma Yun. 1. Rumların kutsal saydıkları pınar veya çeşme.

2. Bizanslılarda, kuşatma, sırasında kentlerin su sıkıntısı çekmemesi için yapılan, yeraltı kaynaklarına künklerle bağlanmış su depolarına verilen ad.

ayça Cami kubbelerine, minare külâhlarına ve bayrak direklerinin tepesine konulan yarım ay şeklinde yapılmış süs.

aydemir Yüzü kavisli olan bir çeşit keser.

aydinger kâğıdı Rulo halinde satılan saydam çizim kâğıdı. Aydinger kâğıtları da bütün öteki kâğıtlar gibi g/m² türünden tanımlanırlar. Bkz. çizim kâğıdı.

aydınlanma Bir yüzeyin ışık akısı alması. Aydınlanma derecesi, yüzeye düşen ışık akısı yüzeyin alanına bölünerek bulunur. Aydınlanma birimi lüks (lümen/m²)'tür.

aydınlatma Bir yüzeye ışık akısı gönderme.

aydınlatma tesisatı Yapay aydınlatma için kurulan elektrik tesisatı.

doğal aydınlatma Yapılarda doğal ışık kaynağından, yani gökyüzü ışığından yararlanılarak yapılan aydınlatma, °tabiî aydınlatma.

doğrudan aydınlatma veya **direkt aydınlatma** Işığı, aydınlatılacak yüzeye doğrudan doğruya yöneltme yoluyla yapılan aydınlatma.

dolaylı aydınlatma veya **endirekt aydınlatma** Hacimleri, lambaları gizleyerek aydınlatma biçimi. Bu çeşit aydınlatma, direkt aydınlatmaya göre gözler için daha az yorucudur.

homogen aydınlatma Işık kaynağından çıkan ışığın her doğrultuya eşit olarak yayıldığı aydınlatma.

yapay (suni) aydınlatma Yapay ışık kaynaklarından (ateş, mum, elektrik lambası, vb.) yararlanılarak yapılan aydınlatma, °sunî aydınlatma.

yarı dolaylı (endirekt) aydınlatma Işığın kısmen yukarıya, kısmen de aşağıya yöneltildiği aydınlatma çeşidi.

aydınlık 1. Işık alan, ışıklı.
2. Binaların ortasında kalan hacimlerin ışık almalarını sağlamak için bina yüksekliğince yapılan ışık bacası, ışıklık.

aygıt,-tı Birçok parçalardan meydana gelen alet, °cihaz.

aylama Taçkapıların başkemerlerini meydana getiren, birbirinden içerlek olarak gittikçe küçülen kemerlerden her biri. Aylama en çok gotik ve roman mimarilerinde görülür. Bunlara kemer aylaması da denir. Kemer aylamalarının meydana getirdiği derinlik **kemer kovanı** adını alır.

ayna Far. 1. Işığın yansıması ile karşısındaki cisimleri aynen gösteren cam veya maden levha. Ayna, arka yüzü özel bir sır ile sıvanmış bir camdan veya yüzü düzgünleştirilmiş ve parlatılmış bir madenden olabilir. Cam ayna ilk kez XIV.'cü yüzyılda Venedik'te yapılmıştır. Önceleri sır maddesi olarak civa-kalay amalgamı kullanılmıştır. Günümüzde kimyasal olarak çökertilmiş ince bir gümüş tabakası kullanılır ve vernikli bir örtü ile korunur.

ayaklı ayna Fransa'da XVI.'cı Louis zamanında kullanılan, çerçevesi millerle bir dış çerçeveye tutturularak istenildiği gibi ayarlanabilen boy aynası.

gözetleme aynası Eski evlerde, kapıyı çalanı görebilmek için üst kat penceresine takılan ayna.

ışık aynası Avrupa'da dar sokaklardaki evlerin alt katlarına ışık sağlamak için pencere önlerine eğik olarak konulan ayna.

2. Doğramacılık ve yapıcılıkta, çerçeve içine geçirilen tahta veya taş levha: kapı aynası. Bkz. tabla[4].

3. Kapı kolu ile birlikte kanadın yüzüne vidalanan, üzerinde kol ve anahtar deliği bulunan yassı maden parça, kilit aynası.

4. Ağaç yüzeyinde açılan yaraların kabuklanıp kapanmayan kısmı.

5. Yunan mimarisinde, çoğu zaman yatay bir silme altında kabartmalarla süslenmiş köşeli aralık.

yarım ayna Dor düzeninde bir sütun frizinin köşesindeki ayna parçası.

6. Rendelerin, ağaca sürülen düz alt yüzü.

aynacı Ayna yapan veya satan kimse.

aynaduvar Bir duvarda çevresi silmeli, mermer taklidi veya sıvalı bölüm.

aynalı Aynası olan; aynalı kapı.

aynalı gönye Bkz. gönye.

aynalı tonoz Bkz. tonoz.

aynataşı Eski evlerde veya çeşmelerde, musluğun takıldığı çoğu oymalarla süslü düşey taş.

aypencere Yarım daire biçiminde pencere.

ayrık bina Her yanı açık olan bina.

ayrık düzen Yapıların birbirine bitiştirilmeksizin yerleştirildikleri yapı düzeni. Bkz. bitişik düzen.

ayrık nizam Ayrık düzen.

ayrık temel Münferit temel. Bkz. temel.

ayrıntı °Detay.

ayrıntı projesi °Detay projesi, °tafsilât projesi. Bkz. proje.

ayvan, eyvan Far. (**livan**) 1. Eski evlerde, özellikle Güneydoğu Anadolu evlerinde avluya bakan yüzü açık, yüksekçe döşemeli, dikdörtgen planlı hacim. Ayvanlar genellikle bir beşiktonozla örtülü olup ortalarında küçük bir havuz bulunur.
2. esk. Köşk.
3. Büyük sofa, divanhane.
4. esk. Kemerli büyük bina.

azman Enine kesitinin boyutları 20/20 cm. ile 30/30 cm. arasında olan kereste. Bkz. çıta, lata, kadron, kalas, kiriş, tahta.

azolk Yun. 1. İçinde taşıl (fosil) bulunmayan (toprak).
2. En eski jeolojik sistem.

B

bab Ar. esk. Kapı.

baba 1. Ahşap asma çatı makasında, aşıktan gelen yükü yanlamalara aktaran, gerginin (alt başlığın) asıldığı bir çeşit dikme, asma baba, boşaltma babası, °tahfif babası. Bkz. çatı.

2. Merdiven tırabzanlarının baş ve sonuna, yani sahanlık kenarlarına konulan çoğu torna işi süslü ayak, tırabzan babası. Bu babalar ahşap merdivende, merdiven kirişlerini birbirine bağlayarak yüklerin geçişini sağlarlar ve korkuluğu taşarlar.

3. Bir bölmede veya dolma çatmasında, düşey direk.

4. İskelelerde, çımaların, halatların takıldığı yuvarlak başlı, irl demir veya ağaç dikme.

5. Bir kazı yerinde, yapılan işin derinliğini bulabilmek için doğal haliyle bırakılan toprak sütunu; nişan tümseği.

baca 1. Dumanı veya kirli havayı çekip dışarıya vermeye yarayan maden veya kâgir kanal. Bacalar, hava ve duman bacası olmak üzere iki türlüdür. Bkz. Faust formülü.

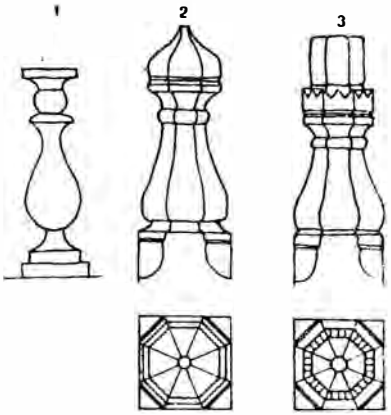
baca ağzı Bacaların tepesinde bulunan, dumanın çıktığı delik.

baca deliği 1. Baca boşluğu.

2. Bacanın, yanma yerindeki ağzı.

baca eteği Bkz. etek[3].

baca fırıldağı Bacaların tepesinde, rüzgâra göre doğrultu değiştirerek dumanın rüzgâr etkisiyle geri tepmesini önleyen düzen.

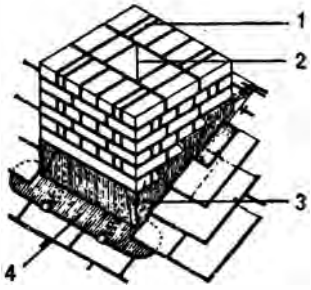

baba[2]

1. Taş baba
2, 3. Ahşap babalar (İstanbul'da Yatağan camisinden).

baca

1. Baca tomruğu
2. Baca deliği
3. Yaka
4. Etek

baca kulağı Ocağın ikl yanında taştan yapılmış ufak raflara verllen ad.

baca külâhı Baca şapkası, baca takkesl.

baca künkü Baca örmekte kullanılan künk.

baca kürsüsü Bacaların dam üzerinde kalan ve üzerine baca külâhı oturan kalde bölümü, baca tomruğu. Bacaların yapı içlnde kalan bölümlerl genellikle daha ince, yapı dışındakl kısımları ise dumanın birdenbire soğumaması lçin daha kalın tutulur. Bu kalın kısım baca kürsüsünü meydana getirir. Bacanın lyl çekmesl lçin baca kürsüsünün, mahya yüksekliğlnl bir metre aşması gerekir.

baca peteği Baca külâhını taşıyan, çevresl delikli, çıkıntılı bölüm; baca fenerl.

baca şapkası, baca takkesl, baca külâhı Yağmur ve rüzgârın glrmesini önlemek üzere bacanın üstünü örten kısım.

baca şevliği Fabrika bacası gibl yüksek bacalarda, sağlamlık sağlamak amacıyla aşağıdan yukarıya doğru verllen ve bacanın dış görünüşünü gittikçe daraltan eğim.

baca tepeliğl Bacaların tepelerlne süs olarak yapılan örtü veya külâh.

baca tomruğu Baca kürsüsü.

baca zarı Bir bacanın içlndekl çeştltl duman yollarını blrblrlnden ayıran lnce bölmelerden her blrl.

asma baca Duvarları yere kadar lnmeyerek tavandan başlayan baca.

çöp bacası Blnalarda üst katlardan atılan çöpleri zemln katı veya bodrumdakl çöp kaplarına götüren boru.

2. Aydınlık lçln açılan tepe penceresl; aydınlık bacası.

3. Su yolu, lâğım, maden ocağı gibl yeraltı yapılarının hava veya kontrol delliğl.

4. Sıhhî tesisat borularının geçtliği düşey kanal, tesisat bacası.

bacabaşı, bacakaşı Anadolu evlerlnde, ocağın üstündekl taş raf.

badana İt. Duvarlara ve tavana sürülen beyaz veya renkll kireç şerbetl.

badana etmek veya **badana vurmak** Badanalamak.

badana fırçası Badana sürmekte kullanılan uzun saplı fırça, takoz[4].

alakol badana (alakol'de sessizler lnce okunur), **tutkallı badana** Örgensel tutkalın kaynar suda erltllp renklendirllmesinden sonra blrkaç kat halinde duvara sürülmesiyle yapılan badana. Badanadan önce duvar arapsabunu veya suda erltllmiş sabun ile lylce yıkanır. Alakol badana sürülmüş bir yüzey üzerlne başka bir çeşit badana uygulanmaz.

kazein badanası Kireç badanaya bir miktar süt katılarak hazırlanıp, mat olarak boyanması lstenen yüzlere sürülen badana.

kireç badana Kireç şerbetlne şap, terementl veya yağlı bir madde katılarak yapılan badana, adl badana.

mermer badana Mermer klrecinden yapılan ve lçlne renk katılarak sıva üzerlne lkl ya da üç kat sürülen badana.

plastik badana Plastik boyayı birkaç kat sürerek yapılan badana.

badanacı Badana işleri yapan kimse.

badanalamak Üstüne badana sürmek.

badanalı Badana edilmiş olan, badanalanmış.

badem Far. Karnaslarda, baklava dilimini andıran basık piramit şeklindekl bölümlere verilen ad, baklava.

bagen (Doğu Karadeniz'de) Serander, baraka.

bağ Beton dökülmeden önce yerleştirilen betonarme demirlerini yerinde tutmaya yarayan tel birleştiricl.

bağ ayak Duvarların taş veya tuğlalarını tutan ve duvarın yüzünü aşmayan dikey, kesme taş ayaklara verllen ad. Duvardan taşanlara örme ayak veya ayak denir.

bağ çizgisi Bağlama çizgisi.

bağ kirişi Düşey yüklemeye karşı çalışmayıp çekmeye çalışan ve elemanları konstrüktif olarak bağlayan betonarme kirlş. Bağ kirişi uzun nervürlü döşemelerde ve temellerde olur. Temellerde kullanılan bağ kirişlerine deprem (zelzele) kirişi adı da verilir.

bağ kuşak Ahşap yapıda çatmaları veya dikmeleri bağlamak için bunların üzerlne vurulan ağaç. Bunların her ikl taraftan çift olarak kullanılanına **kavrama** veya **çift kuşak** denlr.

bağ sırası Bir tuğla kalınlığındaki duvar örgüsünde, duvarın kalınlığınca devam eden tuğlaların meydana getirdiği bağlayıcı sıra, kenet sırası.

bağdadî 1. Ağaç direkler üzerlne çakılmış çıtalara veya kamışlara sıva vurularak yapılan (duvar veya tavan).

2. Bu duvarda veya tavanda kullanılan çıta, bağdadî çıtası, bağdadîlik[1]. Bağdadî çıtaları genellikle 1 cm. kalınlıkta, 2 - 3 cm. genişlikte olurlar ve üzerlerine bağdadî sıvası vurulmak üzere ahşap taşıyıcıların yüzlerlne çakılırlar.

bağdadîlik 1. Bağdadî çıtası.

2. Bağdadî çıtalarını çakmakta kullanılan çivl.

bağıl Eklentl, °müştemllât binası.

bağıl nem Nispî nem, °rölatif nem. Bkz. nem.

bağın 1. Bir hendek veya temel çukuru kazılırken yandaki toprakları tutmak için yere yan yana çakılan ve kavramalarla birbirine tutturulan kalın tahtalarla kurulan düzen, °iksa.

2. Bitişik düzendekl ikl yapının arasında yenl bir yapının temel işlerl yapılırken, var olan yapıların zarara uğramamaları için karşılıklı duvarları arasına yatay olarak uzatılıp sıkıştırılan ağaç dayaklarla kurulan düzen, uçaniskele.

bağınlamak Bağın vurmak, bağlama vurmak.

bağlağı Büğet, °bent, °set.

bağlama 1. Bir yapının çeşitli öğelerinl kendi aralarında kenetleme işi.

2. Duvarları veya bir çatının çeşitll parçalarını birbirine bağlayarak açılmalarını önlemek ve tek

parça gibi çalışmalarını sağlamak için kullanılan kiriş, putrel gibi öğe.

bağlama çelliği Hendek ve temel çukurlarında iki yandaki toprağı tutan veya bir onarım işinde kapı ve pencere ayaklarının yıkılmasını önlemek üzere bunların arasına yatay olarak uzatılan ağaç. Bu işe **bağlama** veya **çelikleme** denir.

bağlama çizgisi Ölçü çizgisini, ilgili olduğu boyutun sınırına bağlayan çizgi, bağ çizgisi.

bağlama demiri Kâgir yapılarda ayrılmayı önlemekte kullanılan çeşitli şekillerde demir, kenet.

bağlama hançeri Bir duvarı pekitmek, bir tonozun yatay kuvvetine karşı koymak gibi işler için bir gerginin deliğine geçirilerek kullanılan S,T,X biçiminde, duvara gömülü veya açıkta duran demir çubuk; kılıç, bağlama kılıcı.

bağlama kemeri Boyunduruk kemer. Bkz. kemer.

bağlama kılıcı Kılıç.

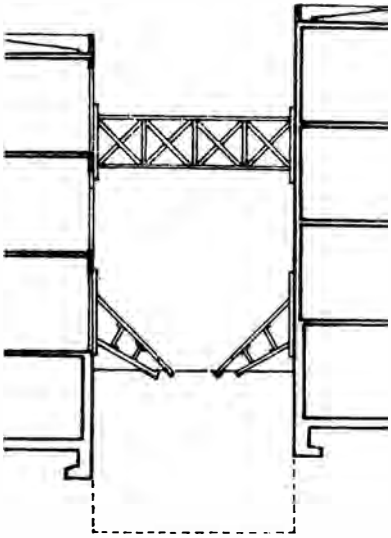
bağlama merteği Bkz. mertek.

bağlama taşı Bitişik olarak örülecek bir duvarı bağlamak için önce örülen duvarda bırakılan çıkıntılı taşlardan her biri.

bağlama vurmak Bağın vurmak, bağınlamak.

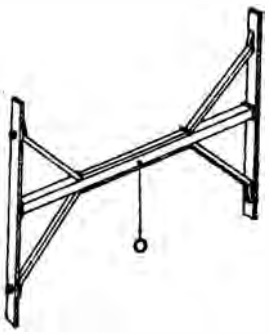
eşkep bağlama Ahşap tavan kirişlerini pekitmek için, üzerlerine çapraz olarak çivilenen latalara verilen ad, çapraz bağkuşak.

kılıçlı bağlama Duvar üzerine uzatılan demir lamaların duvarın dışına çıkan uçlarına birer demir çu-

bağın²

bağlama çeliği

buk geçirilerek yapılan bağlama. Bkz. kılıç.

rüzgâr bağlaması Çatılarda rüzgâr yükünü karşılamak üzere dikmeler arasına atılan ağaç ya da çelik çaprazlama.

bağlamek 1. (Bir tonozu, bir kemeri) örmek, kurmak.

2. (Bir rampa veya merdivenle) İki ayrı düzeyi birleştirmek.

kareyl bağlamak Bingi (pandantif) veya köşe tonozları aracılığı ile kare plandan sekizgen veya yuvarlak plana geçmek.

bağlamalık 1. Geniş aralıklı bir ahşap döşemede kirişlerin üzerine, çarpılmalarını önlemek ve pekitmek için eklenen ahşap parçaların her biri.

2. Kerpiç duvarda hatıl.

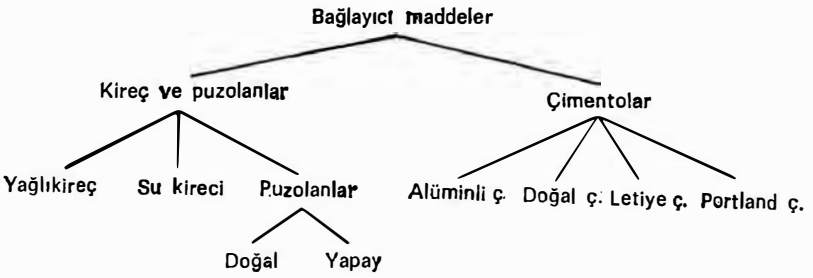
3. Madenî bir çatkıda, aşıkları birbirine bağlayan düz maden çubuk.

4. mar. Zıvana deliğinin yan yüzleriyle zıvana dilinin ortasına açılan delik, kavila deliği.

bağlantı kutusu elk. °Buvat.

bağlayıcı 1. Çimento, kireç, alçı gibi su ile karıştırıldığında plastik bir hamur veren, bir süre sonra katılaşan, daha sonra da sertleşen ve bu özelliklerinden dolayı taş ve kumu bağlamakta kullanılan madde; bağlayıcı madde. Bitümlü maddeler ile reçine ve tutkallara da, ayrıca **bağlayıcı** denmektedir. İki büyük bağlayıcı madde grubu vardır: hidrolik bağlayıcı maddeler ve hidrolik olmayan bağlayıcılar. **Hidrolik bağlayıcılar** hem havada hem de suda katılaşma yeteneği olan bağlayıcı maddelerdir. Bunlarla suya dayanıklı harç ve beton yapılabilir. **Hidrolik olmayan bağlayıcılar** yalnızca havada sertleşebilirler. **melez bağlayıcı** Hidrolik maddeler ile Portland çimento klinkerine % 30 kadar beyaz kireç ve % 6 kadar alçıtaşı katılıp çok ince öğütülerek elde edilen bağlayıcı madde. Bu karışımda klinker oranı % 20 - 30 arasında olur. Bkz. TS 22. **mineral bağlayıcı** Su değdikten bir süre sonra yavaş yavaş sertleşerek taşlaşan mineral asıllı, toz halindeki madde. Manyezit, alçı ve çimento mineral bağlayıcılardır.

2. İki öğenin açılmasını önlemek üzere aralarına konan ağaç, demir, vb. parça.

bağtaşı 1. İnce yonu taş duvarda, duvarın yüzüne, dik olarak konulan bağlama taşı.

2. İnce yonu taş duvarlarda, birbirine saplanan iki duvarın taşlarını bağlamak için duvar kalınlığına uzatılan taşlardan her biri.

3. İki koşut duvarı bağlamak için, bir ucu duvarlardan biri ile aynı yüzde olan, öteki ucu öteki duvarın taşları arasına giren uzun taş.

4. Uzunluğu, genişliğinin bir buçuk katı olan kaldırım taşı, bağlama taşı.

bahçe Far. Çiçek, ağaç veya sebze yetiştirilen toprak. Bkz. asmabahçe.

bahçe mimarlığı Bir toprak parçasını bitki, su, taş gibi doğa öğeleri ile düzenleme sanatı, °peyzaj mimarisi.

Eski Yunan'da tapınaklar, bahçe ve av korusu olarak düzenlenmiş geniş bir alanla çevrilirdi. Funda ve ağaçlarla ve suyun çeşitli kullanışlarıyla bezenen bu geniş alan, evrenin dört bucağını simgelemek üzere dörde bölünürdü. Bu eksensel bölünüşte Büyük İskender ordularının İran seferi sırasında gördükleri Doğu bahçelerinin etkileri vardır. Böylece, M.Ö. 4. yy.'dan sonra, saf doğa anlayış ve sevgisi İran bahçeleri ve Babil asmabahçelerinin etkisiyle yeni bir yön almıştır. Orduların Yunanistan'a dönüşüyle birlikte, Doğu'nun egzotik bitkileri de Yunanistan'a gelirken havuzlar, fıskiyeler, su gücüyle müzik yapan heykelleri harekete geçiren mekanik yapıtlarla zengin süs bahçeleri yaygınlık kazanırlar.

Romalılar da doğayı tanrıların evi olarak görmüş ve kutsallaştırmışlardır. Ancak Romalılar, Yunan doğa anlayışının dünyasal yönünü de benimsedikleri için Roma bahçeleri, ilkin Helenistik bahçe anlayışının etkisi altında gelişmiştir. Pompei bahçelerinde Yunan bahçe anlayışının etkisi açıktır. Pompei ev bahçeleri, minyatür ölçekte, ileride gelişecek Roma villa bahçelerinin özelliklerini kendisinde toplar. M.Ö. 60'tan sonra Roma villalarla donatılırken villa arazileri teraslanmış, her terasa birbirine paralel uzanan ve birinden ötekine geçilen portikler yapılmıştır. Çok sayıdaki havuzlar ve heykeller bu bahçelerin süs öğeleriydi. Süs bahçesinin yanında «hortus» denilen sebze bahçesi, meyve ağaçlığı, balık havuzları, «leoparium» denilen av hayvanlarının beslendiği yerler de vardı. Jül Sezar'ın Roma halkına bağışladığı, Tiber nehri boyunca uzanan geniş bahçeler, tarihte halk için yapılmış ilk park olarak bilinir. Zamanla, içe dönük villa ve saray mimarlığı ile yaşam biçimi değişince, Roma'da bahçeler de önemlerini yitirmişlerdir.

Avrupa bahçe sanatında iki büyük biçim anlayışı görülür. Birincisi Babil'in kat kat düzenlenmiş asmabahçelerinden beri bilinen arkitektonik-geometrik anlayıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi Yunan antikçağı, bu bahçeleri heykellerle donatacaktır. Ortaçağ'ın manastır,

şato ve özel konutlarını kuşatan mütevazi bahçeleri, 1500 yılına doğru büyüyerek çeşmeler, heykeller ve payvonlarla yoğun biçimde süslü Rönesans bahçelerine varacaktır. Bu türden bahçe düzenlemesi 17. yy. ortalarında barok çağda doruk noktasına ulaşır. Şatonun merkez ekseninin uzantısı olan ana eksen çoğu kez şatonun simetriği durumunda olup parkın öbür ucunda yer alan daha küçük ikinci bir şato, bir pavyon ya da bir sera ile son bulur. Bu ekseni, çevresi ağaçlı yollar, su oyunları, kanallar, teraslar, çeşmeler ve heykellerle kuşatılmış bir ağaçlı yol keser. Bu tür bahçelere Fransız bahçesi ya da alafranga bahçe denir.

İkinci anlayıştaki bahçe, doğayı olduğu gibi yansıtmaya çalışan İngiliz bahçe anlayışıdır. Rastlantılara bağlı olarak gelişen bu tarz çok zaman duygusal düzendeki yapılar ve anıtlarla desteklenir: yapay harabeler (hüzün duygusu), yenigotik keşiş evleri (yalnızlık), saz damlı yapılar (sadelik), Çin tarzında köprüler ve tapınaklar (egzotiklik ve değişiklik), vb. Avrupa'da İngiliz bahçeleri genellikle barok bahçelere bitişiktir.

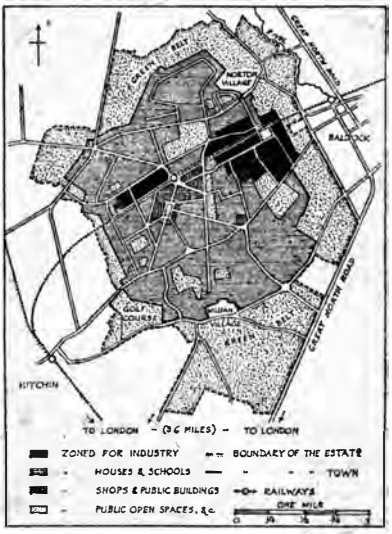
Eski özgün Türk bahçeleri konusunda ise geniş bilgiler yoktur. Geçmiş dönemlerden bugüne kalan bahçeler çoğunlukla rokoko tarzında bahçelerdir. Eski belgelere ve minyatürlere göre eski Türk bahçelerinin, dört köşe büyük mermer havuzlar, gölge veren ulu ağaçlar, sarmaşıklı ve salkımlı çardaklar, setler, merdivenler, fıskiyeler, selsebiller, çeşmeler, ağzından su akan aslanlar, gülistanlar, lâlezarlar ve çemenzarlarla donatılmış geometrik, rasyonel bir düzende oldukları anlaşılmaktadır. Bu bahçeler hem çiçek hem de meyve bahçesi olarak düzenlenmişlerdir. Özgün Türk bahçeleri 18. yy.'dan başlayarak klasik karakterlerini yitirmeye yüztutmuşlardır. 1720'lerde İstanbul'da Fransız elçisi olarak bulunan ve Damat İbrahim Paşa'nın dostu olan Marquis de Bonnac'ın önerisi ile getirilen Fransız uzmanların elinde Türk bahçeleri Fransız tarzına yönelmiştir. Lâle Devri'nde bahçelere verilen önem artarken Avrupa özentisi de yaygınlık kazanıyordu. Üçüncü Selim'in kızkardeşi Hatice Sultan'ın Beşiktaş'taki sarayını yapmak üzere Fransa'dan getirilen Melling, bu sarayın bahçesini Fransız anlayışında düzenlemiştir. O tarihten sonra Türkiye'de saray ve konak bahçeleri, hep Fransız tarzında düzenli tarhlı olarak yapılmıştır; İngiliz anlayışında doğal bahçeler ise Boğazlıçi'ndeki kimi yalıların korularında uygulanmıştır.

bahçe tiyatrosu Bkz. tiyatro.

arka bahçe derinliği Binanın arka yüzünden kendi parselinin arka sınırına kadar olan en yakın dik uzaklık.

ön bahçe derinliği Binanın ön yüzünden kendi parselinin ön sınırına kadar olan en yakın dik uzaklık.

bahçekent şeh. 1902'de Ebenezer Howard'ın ortaya attığı kavram: sağlık ve konfor koşullarına uygun bir yaşama sağlamak amacıyla ta sarlanmış, tarıma ayrılmış bir toprak parçası ile çevrili uydu kent. Endüstrileşmenin, endüstri bölgelerinde yarattığı insancıl olmayan koşullara bir başkaldırma olarak ortaya çıkmış bir düşüncedir. 1887'de Norman Shaw, Londra'da Bedford Park adlı bahçeli evler sitesini kurmuştur. 19.'cu yy.'ın sonlarında ve 20.'ci yy.'ın başlarında Ebenezer Howard ve Sir Raymond Unwin şehircilik konusundaki yazılarıyla ortaya yeni sorunlar koyuyorlardı. Bahçekent akımı, bu düşüncelerin ürünüdür. Bahçekent 1000 akr'lık (1 acre = 4,39 dönüm) bir arazi parçasının merkezî bölümünü kaplayacak, çapı 3/4 mil (1206 m.) olan bir daireden meydana gelecek ve merkezdeki bir parktan yayılan ışınsal bulvarlarla daire parçası şeklindeki altı semte bölünecekti. Parkta, kente ait çeşitli genel binalar yer alacaktı. Dış kuşakta fabrikalar, ambarlar, büyük mağazalar, vb. bulunacak ve 5000 akr'lık bir tarım kuşağı bütün kenti kuşatacak, tarımsal gıda maddeleri buradan elde edilecekti. Kentin nüfusu 30.000 olarak düşünülmüştü. Howard kişisel çabayla, 1903 yılında, ilk bahçekenti kurmak üzere bir şirketin Letchworth'ta arazi almasını sağladı. Letchworth'un planını Raymond Unwin hazırladı. Daha sonra Howard, Londra'ya 30 mil uzaklıktaki Welwyn'de ikinci bahçekentin kurulmasında da öncülük etti.

bahçekent: Letchworth'taki yerleşmeyi gösteren plan.

bakalit,-ti (Dr. Baekeland'ın adından) 1916 yılında Dr. Baekeland tarafından yapılan ilk plastiklerden biri. Elektrik ekleme parçalarında, kapı ve çekmece kolları yapımında kullanılan bakalit, fenol ve formolün belli koşullar altında otoklavda ısıtılmasıyla elde edilir.

bakıncak Küçük bir odacık şeklinde dışarı doğru taşan pencere, cumba, °şahnişin.

bakır 1. kim. Kolay dövülür ve işlenir olduğundan eski çağlardan beri türlü işlerde kullanılagelen ısı ve elektrik geçirgenliği yüksek bir maden; rengi kızıl, simgesi Cu, yoğunluğu 8,93'tür; 1083 °C ye doğru ergir; doğada serbest veya bileşik olarak bulunur. Bakır boru M.Ö. 3000 yıllarında Mısırlılar tarafından kullanılmıştır. Yapıda kullanılacak bakırın yoğunluğu 8,9'dan az olmamalıdır. Bakır levhalar yapıda çatı kaplama işlerinde kullanılır. Bakır kaplanmış çatılarda eğim % 10 - 20 arasında olur. Bkz. dişibakır, erkekbakır.

bakır pası Nemli ortamda karbondioksit etkisiyle madenlerin üzerini kaplayan bakır hidrokarbonat. Bkz. patina.

elektrolitik bakır Elektroliz yoluyla % 99,9 saf olarak elde edilen bakır.

2. Bakırdan yapılmış, bakır kaplanmış: bakır çatı.

bakırköytaşı Kefeki.

bakırlı İçinde bakır bulunan.

bakırtaşı,-nı °Malakit.

bakış noktası Göz noktası.

bakışık Parçaları arasında bakışım bulunan, °simetrik, °mütenazır.

bakışım Eksen olarak alınan bir doğrudan, benzeş noktaları karşılıklı olarak aynı uzaklıkta bulunan iki benzer parçanın birbirine göre olan durumu, °simetri, °tenazur.

bakışımsız Aralarında bakışım bulunmayan, °asimetrik, °gayri mütenazır.

bakkaltavanı Döşeme kirişlerinin açıkta bırakıldığı ahşap tavan türü. Bu tür tavanlar farelerin barınmasına elvermedikleri ve bu nedenle bakkal dükkânlarında çok kullanıldıkları için bu adı almışlardır.

bakla 1. Bir zinciri meydana getiren halka veya parçalardan her biri.

2. İyon sütun başlıklarında görülen, bakla kabuğu biçiminde süsleme.

baklava Osmanlı sütun başlıklarında eşkenar dörtgen şeklindeki kabartmalara verilen ad, badem. Baklavalı sütun başlıkları orta derecede önemli Osmanlı yapılarında kullanılmıştır. Baklavalı başlık, Türk üçgenlerinin sütun başlığı şekillerine uygulanmasından meydana gelmiştir.

baklavalı 1. Üzerinde baklavalar bulunan.

2. Üzerinde eşkenar dörtgen şeklinde çizgiler ya da kabartmalar bulunan: baklavalı saç.

balamur (Kırşehir yöresinde)

1. Evlerde oda kapılarının üzerinde eşya koymak için yapılan oyuk.

2. Orta Anadolu'da kimi evlerin kapılarının üzerindeki hatıllarda,

kerpiç veya taşların arasındaki delik, ki buna **balamır** da denir.

balansman Fr. (**balancement**) (Merdivende) Dengeleme.

balar Far. (**bâlâr**) esk. Çatı kirişi olarak kullanılan ve kiremitlerin altına yerleştirilen ince tahta, °padavra.

balast,-tı İng. (**ballast**) 1. Demiryollarında traverslerin altına, şoselerde de düzeltilmiş toprak üzerine döşenen taş kırıkları, sert klinker veya cüruf; kırmataş.

2. Kum ve küçük taş parçaları ile karışık olan elenmemiş çakıl. Bkz. tuvönan agrega.

3. elk. Endüktans, kapasitans ve direnç yardımıyla floresan lambaların akımını düzenlemek veya belli değerde tutmak üzere elektrik kaynağı ile lamba veya lambalar arasına bağlanan araç (Bkz. TS 58).

balçık Heykel yapmakta kullanılan kil çamuru.

baldaken İt. (**baldacchino** Bağdat ipeği) 1. XIV. ve XV.'ci yüzyıllarda duvar ve koltuk kaplamalarında kullanılan ipek kumaş.

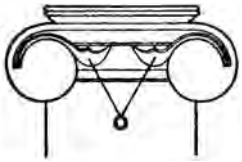
2. Bir taht, katafalk veya yatak üzerinde tavan meydana getirecek şekilde yapılan kumaş veya ahşap bölüm, °sayepuş. Bkz. arastak[3].

3. Kiliselerde sunak yerini örten tahta, mermer veya madenden yapılmış bölüm, °sayeban, sayepan.

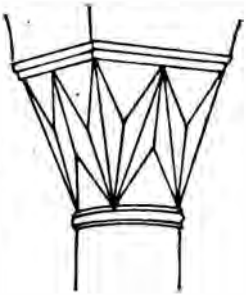
baldaken kubbe Bkz. kubbe.

balıkkılçığı Uzun bir çizginin iki yanında yer alan ve bu çizgiye çapraz, birbirine paralel olarak çizilmiş çizgilerden meydana gelen süsleme motifi.

bakla

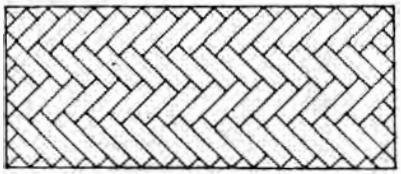

baklavalı başlık[6]

baldaken[3]
Roma'da Sen Plyer Kilisesinden

balıksırtı

balıkpulu 1. Aynı çizgi üzerinde birbirine değen ve bir çizgiden ötekine almaşan daire yaylarından meydana gelen mimarlık süslemesi.

2. Çatıları kaplamak üzere bindirmeli olarak yerleştirilen ve balık pulunu andıran küçük kayağantaş (arduvaz) levhalarının veya küçük tahtaların meydana getirdikleri şekillere verilen ad.

3. Bir kenarı yuvarlatılmış kayağantaş kiremit.

balıksırtı,-nı 1. Bir yüzü düz, öteki daire yayı şeklinde (eğe).

2. Aynı boyuttaki parçaları birbirine dik olarak balık kılçığını andırır şekilde yerleştirerek yapılan bir parke döşeme veya tuğla örme çeşidi.

3. şeh. Suların iki yana akması için yolların ortasında yapılan şiş kinlik.

balkon Fr. (**balcon**) < İt. 1. Bir binanın üst katlarından dışarıya doğru çıkmış, üzeri açık, önü ve yanları korkulukla çevrili yer. Bkz. fransızbalkonu.

iç balkon Binaların içinde yer alan, giriş holüne, salona veya sofaya bakan balkon.

kapalı balkon Üstü ve yanları örtülü, önü açık balkon.

2. Gösteri ve toplantı salonlarında seyircilerin oturduğu asma kat.

balon çerçeve A.B.D.'de ve İskandinav ülkelerinde uygulanan ahşap yapım yöntemi: dikmeler iki kat yüksekliğince yerden saçağa kadar uzanırlar, yatay elemanlar bunlara çivilenir (İng. **balloon frame**). Bu yapım yönteminde köşegen kullanılmaz. Bunun yerine çoğu kez kaplama tahtaları çapraz çakılır. Balon çerçeveyi George Washington Snow bulmuştur. Bkz. ahşap.

balta Ağaç kesmeye, odun yarmaya yarayan, ağaç saplı demir alet.

balta ifrazı Bkz. ifraz.

balyoz Lat. Kazık çakmak, büyük taşları kırmak gibi işlerde kullanılan pek iri ve ağır çekiç, °varyos.

balza İng. (**balsa wood**) Mantar kadar yumuşak ve hafif bir ağaç Maket yapımında kullanılan tahtası çivi veya vida tutmaz. Bundan dolayı ancak yapıştırılarak kullanılabilir.

bam Far. (**bam**) esk. Çatı; dam, kubbe.

bambu (Malezya yerlilerinin dilinden) Sıcak ülkelerde yetişip 25 m. kadar uzayan ve mobilya, merdiven gibi birçok eşya yapımına yarayan bir çeşit kamış. Buna **hezaren** ve **hintkamışı** da denir (**Calamus rudentum**).

bandırmataşı Parke kaldırımların yapımında kullanılan magnezyum boratlı sert taş.

bandrol Fr. (**banderole**) < Al. Bayrak şeklinde bezeme.

bank,-kı Fr. (**banquette**) 1. Tramvay, tren gibi taşıtlarda oturulacak yer.
2. Bir karayolu üzerinde durmak zorunda kalan taşıtların gidiş gelişe engel olmadan durmalarını sağlamak ve dar yollarda karşıdan gelen taşıtlarla karşılaşıldığı zaman kullanılmak üzere yapılan ve yayaların yürümeleri için de kullanılan, toprak veya çakıl kaplı yol kenarı.
3. Hendek veya dolgu şevlerini pekitmek için bırakılan toprak dayanak.

banko İt. (**banco**) < Al. 1. Bank'
2. Kimi dükkân ve bürolarda satıcı ile alıcıyı, görevli ile iş sahibini ayıran tezgâh.

banliyö Fr. (**banlieu**) 1. Büyük bir kentin yakın çevresinde bulunan ve yaşayışına katılan yerleşme.
2. Büyük bir kentin yakın çevresi, yöre, dolay.

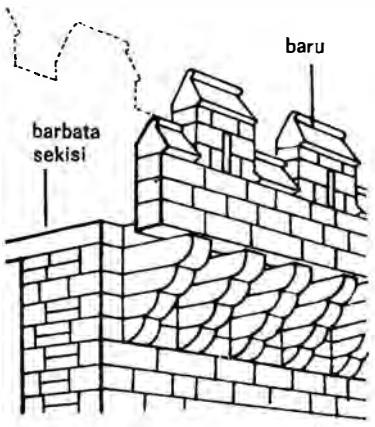
bant şehir Fr. (**bande** şerit) Ar. Doğrusal kent. Bkz. kent, şehir.

banyo Lat. (**bagno**) Yıkanma yeri, hamam. Bkz. hamam.

banyo kazanı °Termosifon.

banyo teknesi İçine yatılarak veya oturarak yıkanılan emaye döküm, emaye çelik saç, plastik veya kalın fayanstan yapılmış tekne, °banyo küvetl.

mari banyosu Bir kabı kaynar suya oturtmak yolu ile içindekini ısıtmak veya eritmek usulünü sağlayan düzen.

barbata

oturma banyosu İçindeki sete oturularak yıkanılan banyo teknesi.

bar İng. (**bar**) 1. Danslı, içkili eğlence yeri.
2. Bir salonda içki içmek üzere düzenlenmiş bankolu, yüksek taburell köşe, Amerikan bar.

bara İt. (**barra**) Maden çubuk.

baraj Fr. (**barrage**) Su bendi, büğet, bağlağı. Barajlar erozyonu önlemek, elektrik üretmek ve sulama amacıyla kurulurlar.

baraka İt. (**baracca**) Tahta, çinko, saç gibi hafif şeylerden yapılmış, temelsiz, eğreti yapı.

barbakan Fr. (**barbacane**) < Ar.
1. Kale duvarlarında düşmana ok atmak için açılmış deliklere verilen ad.
2. Arkadaki topraktan gelen suyu atmak üzere istinat duvarlarına yerleştirilen borulardan her biri.

barbata İt. (**parpetto/barbetta**) Kale ve istihkâm duvarlarının üze-

rindeki mazgallı korkuluk duvarı, kale korkuluğu, °parapet. Bkz. baru kalkanı. Eskiden Türkler kalelerdeki korkuluk duvarlarına **baru**, istihkâmlardakilere **barbata** derlerdi.

barbata sekisi Barbatalarda mazgal siperleri arkasında savaşçıların oturup dinlendikleri taş peykelere verilen ad. Bkz. seğirdim yeri.

barda Dülgerlerin kullandıkları, başının bir ucu çember parçası biçiminde eğri, öteki ucu keskin çekiç; çatı keseri.

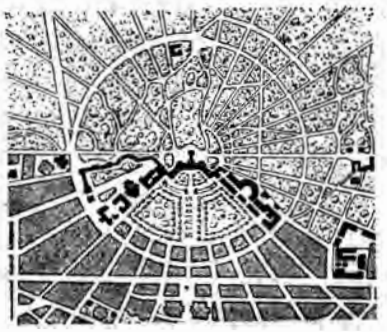
barhana Far. 1. Büyük, harapça ve kullanışsız konak.
2. Eskiden kervansaray ve hanlarda kervan yüklerinin konulduğu bölüm.

barı Surla çevrilmiş tahkimli yer.

barınak 1. Barınılacak yer, barı.
2. Ev, yurt.

1

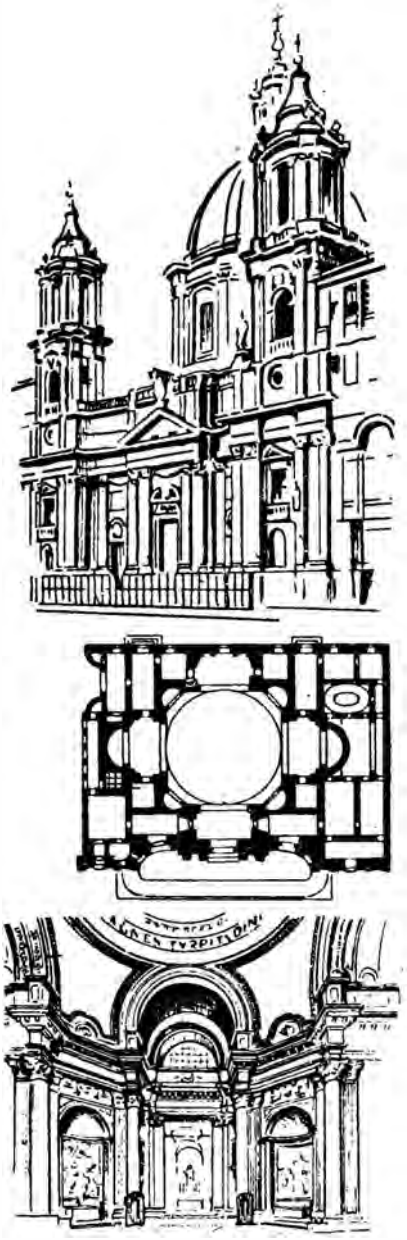
barok Port. (**barroco** düzgün olmayan inci) Mimarlıkta, çeşitli deniz kabukları şeklinde eğmeçli bezemelerden meydana gelen, 17.'ci, kısmen de 18.'ci yüzyılda Avrupa'nın özellikle Katolik ülkelerine (İtalya, İspanya, Portekiz, Avusturya, Güney Almanya, Belçika) ve Latin Amerika'ya yayılmış olan üslup. Barok mimari Rönesans'ın katı kurallarına bir tepki olarak İtalya'da ortaya çıkmış ve 17. yy.'da ülkenin gözde üslubu olarak kalmıştır. Barok, İtalya'dan sonra İspanya ve Portekiz'e de yayılacaktır. O dönemde çok güçlü olan İspanyollar barok mimariyi Amerika kıtasına götürecekler, onları, Kızılderililer için kuracakları okullar ve kiliselerle cizvitler izleyeceklerdir. Meksiko'daki ünlü katedral barok üsluptadır. Barok mimari Almanya ile Fransa'yı, daha az ölçüde de İngiltere'yi etkilemiştir. Barok sözcüğü yalnızca 17.'ci yüzyıldaki genel tutumu nitelendirmekle kalma-

2

1. Bir barok kent örneği: Karlsruhe.
2. Düsseldorf'ta yapılması tasarlanmış bir saray projesi (18. yy.)

mış, Helenizm ile Gotik'in geç dönemlerindeki bazı belirtilerin anlatılmasında da kullanılmıştır. Furetière'in 1690'da hazırladığı Fransız dilinin ilk sözlüğüne göre «barok», «tam yuvarlak olmayan incileri anlatmakta kullanılan bir kuyumculuk terimi»dir. Saint-Simon 1711'de «garip ve rahatsız edici bir düşünce»yi anlatmak için barok sözcüğünü kullanmıştır. Fransız Akademisi sözlüğü de 1694'teki ilk baskısında Furetière'in tanımlamasını olduğu gibi benimsemiştir. 1740'taki baskı ise mecazî anlamı benimsiyordu: düzensiz, tuhaf, eşit olmayan. Jean Jacques Rousseau'ya göre «barok müzik, armoninin açık seçik olmadığı, modülasyonlar ve uyumsuzlukla dolu entonasyonları güç ve hareketi zor olan müziktir». Yapı sanatı ile ilgili ilk tanımla 1788 yılında «Encyclopédie méthodique»te karşılaşılmaktadır: «mimarlıkta barok, tuhaflığın bir nüansıdır.»

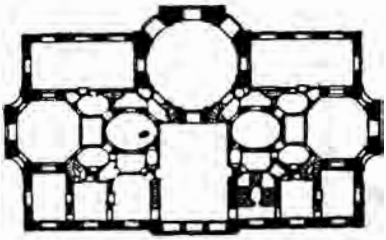

3. Roma'da S. Agnese, (1652-1677). Cephe, plan ve iç görünüş. Merkezî planlı yapıda, haçın kolları birer beşiktonozla örtülüdür.

3

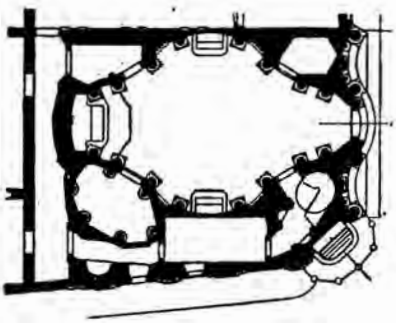

5

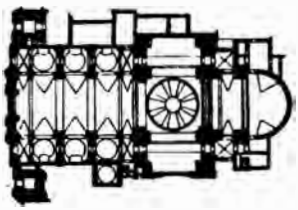
4

6

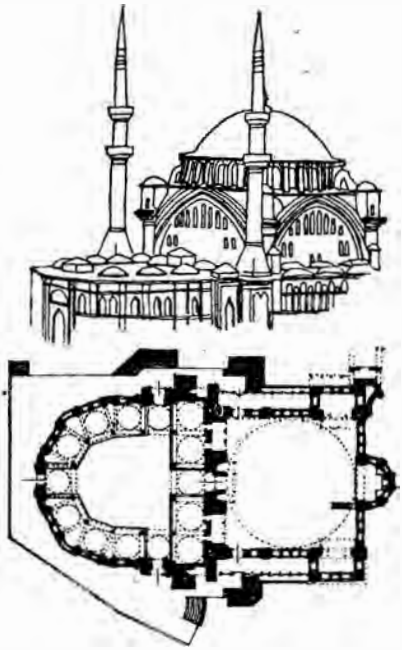

4. Roma'da «S. Carlo alle Quattro Fontane», Görünüş ve plan. 1634 - 63, Borromini İçteki içbükey - dışbükey hareketlerin cepheye yansıması.
5. Benrath'ta saray. (1755 - 1769).
6. Alman baroğuna örnek: Münih'te Theatiner kilisesi, 1662 - 1667. Romen cizvit kiliselerini örnek alan, Bavyera'daki ilk kubbeli kilise.

Türk barok üslubu (1730 - 1854) Lâle devrinde başlayan kıvrımlı şekiller, Osmanlı klasik üslubunun karakterini değiştirmiş, yapılarda ve süslemede barok üslubunun kıvrımlı şekilleri moda olmuştur. Lâle üslubundan çok ayrı olan bu yeni üslup, Avrupa baroğuna Türk zevkini katmış olduğu için buna Türk Baroğu demek yanlış olmaz. 3.'cü Ahmet zamanından sonra yaygınlaşan ve 19.'cu yy.'ın başlarına kadar süren dönemde camiler, saraylar, çeşmeler, sebiller bu üslupta yapılmışlardır. Hattâ tezhiplerle nakışlarda da bu üslubun etkileri görülmüştür. İstanbul'da barok camilerin başlıcaları: Beşir Ağa (1745), Nuruosmaniye (1755), Üsküdar'da Ayazma (1760), Lâleli (1763), Zeynep Sultan (1769), Beylerbeyi 1778), Şebsefa (1788), Üsküdar'da Selimiye (1806) camileridir.

Türk barok üslubuna örnek: İstanbul'da Nuruosmaniye Camisi.

bâru Far. Kale duvarı, sur.

bâru kalkanı Kale duvarının dış yüzeyinin devamı olarak yükselen, insan boyundan yüksek korunma dişlerinden her biri. Bkz. seğirdim yeri.

baryum sıvası Barit agregası ile bağlayıcı olarak alçı veya portland çimentosundan meydana gelen ve X ışınlarının geçmesini önlemekte kullanılan sıva.

basamak Merdivende adım attıkça basılan ve art arda gelen birbirinden yüksek düzeylerden her biri. Bkz. merdiven.

basamak aynası İki basamak arasında kalan düşey kısım; rıht.

basamak genişliği Bir basamağın, çıkış çizgisi üzerindeki genişliği; iki rıht arasında kalan yatay uzunluk.

basamak kavalı, basamak profili, basamak silmesi Bir basamağın önünde ve bazen de yanında boydan boya giden çıkıntı. Bu çıkıntı inişte topuğun rıhta çarpmasını önler.

basamak yuvası Ankastre basamağın ucunun girmesi için duvarda bırakılan yuva veya açılan oyuk.

başlangıç basamağı İlk basamak.

döner basamak Bir döner merdivenin basamaklarından her biri.

ilk basamak Bir merdivenin başlangıç basamağı.

sahanlık basamağı Bir merdivende, çıkışta sahanlıkta birleşen, sahanlık düzeyindeki basamak.

son basamak Bir merdivenin bitiş basamağı.

yelpaze basamak Bir ucu ötekinden daha dar olan basamak.

basamaklı Basamağı olan, basamak basamak olan: basamaklı piramit.

basarma Bir cismin bir yanını kaldıraçla yükseltme işi.

basarmalı köprü Kaldırma köprü. Bkz. köprü.

basık 1. Tavan yüksekliği alışılagelmiş ölçülerden az olan.
2. Yüksekliği, açıklığının yarısından az olan: basık kemer, basık kubbe, basık tonoz.

basılı kontrplak Bkz. kontrplak.

basınç 1. Herhangi bir kuvvetin, ona engel olan yüzey üzerinde yaptığı zorlama, bir cismi kısaltmaya çalışan kuvvet, °tazyik.
2. Birim alana gelen kuvvet.

basınç bölgesi Bir taşıyıcı elemanın, örneğin bir kirişin basınç etkisi altında kalan bölümü. Bir mütemadi kirlşte, açıklıkta üst bölüm, mesnette ise alt bölüm basınç etkisi altındadır.

basınç çubuğu Bir strüktürde, basınç gerilimi etkisi altındaki çubuk.

basınç dayanımı, basınç mukavemeti (σ_b max.) Gerilim-kısalma diyagramında görülen en yüksek basma gerilimi; bir basınç deneyi sırasında, örneğin (numunenin) taşıdığı en büyük yükün, ölçü uzunluğu içindeki başlangıç kesit alanına bölünmesi ile elde edilen değer.

basınç düşmesi °Pert.

basınç gerilimi (σ_b) Basınç etkisi altında bulunan bir parçanın basınç doğrultusuna dik olan kesitinin birim alanına düşen kuvvet, basınç gerilmesi, basma gerilimi. Birimi, kgf/mm² dir. Basınç gerilimi $\sigma_b = \frac{P}{A_\sigma}$ formülü ile hesaplanır. Burada,

P = Uygulanan basınç kuvveti (kgf).

A_o = Basınç doğrultusuna dik olan kesitin başlangıçtaki alanı (mm²).

basınç tankı Bkz. tank.

basınçölçer Buharın veya herhangi bir gazın kapalı bulunduğu kap üzerine yaptığı basıncı ölçmeye yarayan alet, °manometre. Genellikle, içinde kerosen veya cıva bulunan U şeklinde bir borudan ibarettir. Borunun iki ucu, aralarında basınç farkı bulunan iki yere bağlanır.

basketbol alanı İng. T. Bkz. spor alanı.

baskı Basıp sıkacak alet, °pres.

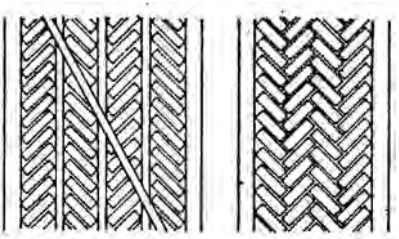
baskı çıtası Bir derzi örtmek üzere uygulanan çıta.

baskül Fr. (**bascule**) Kantar[1].

basma hlk. (Bir yapıda veya toprakta) Oturma, °tasman.

baston Yun. 1. Triglifin yivler arasındaki bölümüne verilen ad. 2. Ahşap merdiven korkuluğu dikmesi. Bkz. baba[2].

başakörgü Dolma yapılarda dikmelerin arasına eğik olarak yerleştirilen tuğlalara yapılan örgü. Bkz. hımış.

başakörgü

başayak Bir araduvarın başına yerleştirilen ayak.

başıkurtarmak (Tavan, merdiven, vb. için) Bir insanın başını eğmeden geçebileceği yükseklikte olmak; başyüksekliğine eşit veya daha fazla olmak.

başkemer 1. Bir kemerin çevresinde eğmeçli (kavisli) bir başkiriş gibi dolanan çıkıntılı kuşakkemer, °taçkemer, °kemerbent. 2. Bir taçkapının kemer aylamalarının tümüne verilen ad.

başkemer kaburgası Bir kemerin yüzünde o kemerin eğriliğini izleyerek bir baştan ötekine uzanan ve kemeri çevreleyen silmelerin tümü.

başkilise °Katedral.

başkiriş Eski Yunan ve Roma mimarlığında, dış sütunların üzerine gelen yatay kiriş.

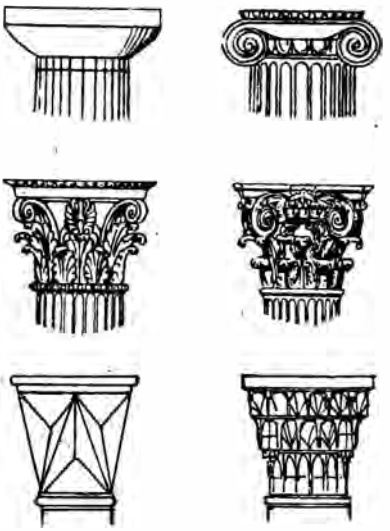
başkule Anakule.

başlangıç Bir kemerin, bir tonozun veya bir merdivenin başladığı yer.

başlangıç basamağı İlk basamak. Bkz. basamak.

başlık 1. Bir ahşap konstrüksiyonlu levhanın kenarlarına veya resim tahtası gibi masif bir levhanın sokorolu kısmına geçirilen ahşap parça.

başlık[6]
Dorik, İyon, Korent, Karma, Baklavalı, Karnaslı.

2. Bir kapı kanadı çerçevesinin, serenlerle birleşen üst ve alt yatay parçaları: üst başlık, alt başlık. Bkz. seren.
3. °Flanş.
4. Bir kafes kiriş veya makasta en üstte ve en altta bulunan çubuklar: üst başlık, alt başlık.
5. Bir kazığın, çakılmak üzere vurulan üst kısmına geçirilen çoğu demir pekitme parçası.
6. Bir sütunun, bir dikmenin tepeliği; sütun başlığı.

başlık çanağı 1. Korent ve karma sütun başlıkları üzerinde tersine çevrilmiş bir çanı andıran bölüm. 2. Korent üslubunda sütun başlığı tablasının her yüzünün ortasını süsleyen gülbezek.

başlık kaytanı Bir sütun başlığının yumurta biçimi süslemesinin altındaki çizgi veya şerit silme.

başlık kıvrımı İyon sütun başlığının köşelerini süsleyen oymalı kıvrım.

başlık kitabesi Sarak.

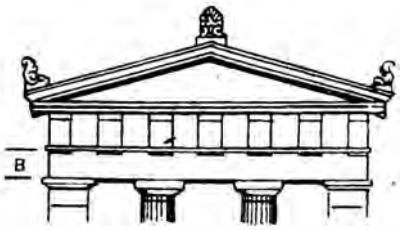
başlık plakası Çelik birleşmelerinde, birleşme yüzeyini artırmak veya elemanın düzgün oturmasını sağlamak için dikme üzerine konan plaka.

başlık sepeti Çanaklık, sütun çanaklığı.

başlık tablası °Abak, °abakus.

başlık tasması Sütun başlığı üzerine yerleştirilen uzunca çekirdekli tasma.

başoda Eski Türk evlerinin en büyük ve en süslü odasıdır, ki evin büyüğü burada oturur ve konuklar burada kabul edilirdi.

baştaban

başsedir Eski Türk evlerinin odalarında başköşede yer alan, üzeri minderli sedir.

baştaban 1. Saçaklık bölümünü taşıyan ve sütun başlıkları üzerine oturarak sütunları birbirine bağlayan taş bloklardan ibaret bölüm, °arşitrav. Bkz. alınlık, saçaklık. 2. Bir kapı veya pencereyi çevreleyen silmeli çerçeve veya pervaz.

baştaban kornişi Frizsiz olarak yalnızca baştaban ve kornişten meydana gelen saçaklık, °arşitrav-korniş.

kesikli baştaban Bir gömme sütun aralığında kesilen baştaban.

kopuklu baştaban Düz silmeleri teraziye getirilmiş veya kaldırılmış baştaban.

baştaş Kesme taş duvarlarda taşların dış yüzlerinin aynı düzleme getirilebilmesi için duvarın iki ucuna karşılıklı yerleştirilen ve aralarına sicim gerilen taşlara verilen ad. Tuğla duvarlarda bu işi gören tuğlalara **baştuğla** denir.

başucu 1. Kiliselerde büyük sahnın sonunda, çoğu yarım daire biçimindeki bölüm. Apsit sözcüğünün kullanılmasından sonra, 'başucu', koro bölümünü anlatmaktadır.
2. Dam derelerinin kenarına konulan kurşun süs.

başucu masası Yatakların başucuna konulan, çekmeceli küçük masa, °komodin.

başyapıt °Şaheser.

başyüksekliği Uzun boylu bir insanın başını eğmeden geçebileceği yükseklik: 1.90 - 1.95 m. Kapıların, geçitlerin yükseklikleri daima başyüksekliğinin üzerinde olur.

bat tes. Kurşun boruların ağzını açmakta kullanılan, şimşirden, ucu sivri bir çeşit takoz.

batak 1. Üzerine basınca çöken nemli veya çamurlaşmış toprak.
2. Osmanlılar döneminde, içine girilen havuzlu hamam. Bu havuzların suyu hahamlar tarafından okunduğu için kutsal sayılırdı ve dindar musevîler bu suya girerlerdi. Sirkeci'deki Hocapaşa hamamı bu çeşit hamamlardandı.

bataklık Geniş batak[1].

batardo Fr. (**batardeau**) Üzerinden su geçen bir yerde yapı kurulurken suyu tutmak için kazıklarla yapılan eğreti set, sututmalık.

batarya İt. (**batteria**) tes. Sıcak ve soğuk suyu ayrı ayrı veya karıştırarak akıtan, iki açma düzenli ve tek çıkış uçlu musluk takımı: lavabo bataryası, banyo bataryası, eviye bataryası.

bateri Fr. (**batterie**) °Batarya.

batman Miktarı bölgelere ve tartılacak cisimlerin türüne göre değişen eski bir ağırlık ölçüsü.

batpazarı,-nı Bitpazarı.

Bauhaus Alm. 1919'da ünlü mimar Walter Gropius'un iki ayrı eğitim kuruluşunu, Weimar Güzel Sanatlar Akademisi ile yine Weimar'daki Uygulamalı Güzel Sanatlar Okulunu birleştirerek kurduğu tasarım (dizayn) enstitüsü. Bauhaus, modern anlayışı geliştiren bir uygulamalı güzel sanatlar okulu, bir sanat kültürü merkezi idi. Yöneticisi Gropius bu okula, birçok öncü sanatçıyı öğretici olarak bağladı. Kahve fincanından kent yapısına kadar her şeyin biçiminin düşünüldüğü Bauhaus'ta Paul Klee, Wassily Kandinsky, Moholy Nagy, Lyo-

Bauhaus amblemleri
1. Peter Röhl, 1919
2. Oskar Schlemmer, 1922

nel Feininger gibi ileri düşünceli sanat ustaları vardı. Burada Paul Klee kuram ve cam üzerine resim öğretiyordu. Kandinsky genel kuram derslerinin yanı sıra anıtsal resim ve soyut kompozisyon derslerini de veriyordu. Moholy - Nagy, Oskar Schlemmer, Lionel Feininger öteki öğreticiler arasındaydılar. Bunlar, plastik maddeler ve madenlerle çalışmayı geliştirdiler ve bu uğraşların yanı sıra bale, tiyatro, afiş ve fotoğraf gibi çok çeşitli sanat dalarına eğildiler. Bütün bu çabalar konstrüktivizm anlayışı içinde sürdürülmekteydi. Bu öğretimin yankıları yalnızca Almanya'da kalmayıp bütün dünyaya yayıldı. Bauhaus'un yönü, açılış bildirgesinde «Mimari, heykel ve resmin uyumlu bir biçimde birleştirilmesi şeklinde ortaya konuluyor ve «henüz çok uzakta olan sonuçtaki amacımız, anıtsal sanat ile dekoratif sanat arasında hiç bir farklılığın kalmayacağı bütünlük içindeki sanat yapıtı —Büyük Yapıt—tır» deniyordu. Bauhaus anlayışı, günümüzün endüstri tasarımı uygulamalarının temelidir. Bauhaus siyasal nedenlerle önce Dessau'ya (1925), sonra da Berlin'e (1932) taşınmak zorunda kaldı ve uğraşını ancak 1933'e kadar sürdürebildi. Nazi rejiminin baskısı yüzünden usta sanatçılardan birçoğu Amerika Birleşik Devletleri'ne sığınmak zorunda kaldılar. Gropius, Feininger ve Moholy - Nagy 1937'de Şikago'da Yeni Bauhaus'u (New Bauhaus) kurdular.

bayındır Gelişip güzelleşmesi, yaşayış koşullarının uygunlaştırılması için üzerinde çalışılmış olan (yer), imar edilmiş °mamur.

bayındırlık 1. Bayındır olma hali. °umran.

2. Bayındır hale getirme işi.

Bayındırlık Bakanlığı Devletin yapı işleri ile ilgili bakanlık; eski adıyla Nafıa Vekâleti.

bayrak Üçgen şeklinde köşe ekleme parçası.

baypas İng. (**by-pass**) tes. Bir akışkanın geçtiği bir boru ya da kanalı devreden çıkarmak üzere konulan boru veya kanallar düzeni.

baz Fr. (**base**) < Yun. kim. Alkali etkisi olan, yani kırmızı turnusol kâğıdının rengini maviye çeviren ve bir asitle birleşince bir tuz ve su oluşturan madde, °esas. Bazlar örgensel maddeleri bozacak şekilde etkirler.

baza Yun. (**basis**) Bir mobilyanın altında boydan boya giden ve mobilyanın yere oturmasını sağlayan az enli parça.

bazal,-li kim. Bazı fazla olan (tuz) veya bazın niteliklerini taşıyan (madde), °esasî.

bazalt,-tı Fr. jeol. Feldispat asıllı, çok yoğun ve yüksek mukavemetli, az çok koyu renkte bir çeşit yanardağ kültesi. Bazalta biçim verilmesi güç olduğundan, ergitilerek kullanılması tercih edilmektedir. Bazaltın birim ağırlığı 2780 - 3000 kg/m³ arasında değişir. Yurdumuzun yanardağ bölgelerinde, Boyabat, Kula, Siverek, Tokat, Ünye'de bulunur. Sert ve dayanıklı

olduğu için yapı taşı ve kaldırım taşı olarak kullanılır. Diyarbakır surları bazalt taşından yapılmış olup bazı kaynaklara göre, 13.'cü yüzyıldan sonra bu kente Kara-Âmid denilmesinde bu taşların esmer rengi etken olmuştur.

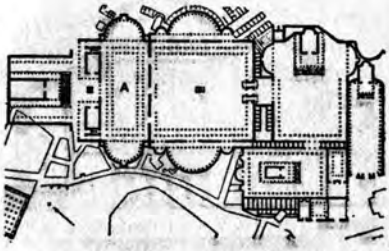
bazilika Yun. (**basilike** krallık yapısı veya saray) 1. İlkin Atina pazar yerinde başyargıç Basile'in, içinde adaleti uyguladığı yapı; Romalılarda adaletin uygulandığı dikdörtgen planlı yapı. Kısa yanda hakimin oturacağı bir yer ve içine imparatorun veya herhangi bir ilâhın heykelinin yerleştirildiği yuvarlak bir hücre bulunur. Salon, ahşap çatıyı taşıyan iki sıra sütunla üç sahna ayrılır. Bazilikalar sonraları 'bazilikal planlı' diye tanımlanan kiliselere örnek olmuşlardır.

2. Erken Hıristiyan ve Ortaçağ mimarilerinde, yan geçitleri bulunan, galerili veya galerisiz kilise; bazilikal planlı kilise. Bazilikal planda ölçü birimi genellikle transept karesidir. Pek çok Roman kilisesi bu ilke üzerine kurulmuştur. Transept karesinin ölçülerine —bazen küçük sapmalarla— koronun, transept kollarının, orta nefin kemer gözlerinin ölçülerinde rastlanır.

kubbeli bazilika Orta nefinin üzeri kubbe ile örtülü bazilika. İstanbulda bulunan, Justinyen devri yapıtı Ste. Irène (Aya İrini) kilisesi bir kubbeli bazilikadır.

düzme/bazilika Orta nefi doğrudan ışıklandıran pencereleri bulunmayan bazilika[2].

bazilikal Bazilika biçiminde (olan).

bazilika[1] (A)
(Roma'da İmparator Forumu'ndan)

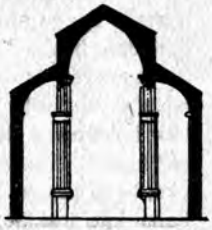
bazilika[2], plan
1. Narteks
2. Orta nef
3. Apsit
4. Yan nef

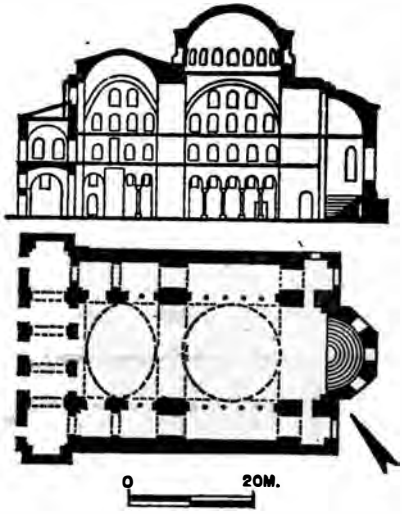
Beş nefli bazilika kesiti

bazilika

düzmebazilika

Kubbeli bazilikaya örnek:
İstanbul'da Aya İrini Kilisesi.

beden Ar. Kale duvarı.
beden duvarı Yığma bir yapıda taşıyıcı duvar, anaduvar.

bedesten Far. Bezesten.

bedîiyat,-tı Ar. °Estetik.

bedîiyatçı Ar. T. °Estetikçi, °estet.

bej Fr. Saz rengi, kirli krem rengi.

bekârodası Eskiden, taşradan gelip de şehirde çalışan bekârların mahalle içinde oturmaları istenmediğinden, bunlar hanlarda veya hana benzeyen büyük binaların odalarında kalırlardı, ki bu tür konutlara **bekârodası** denirdi.

beki kulesi Bkz. kule.

beko, beko kepçe İng. (**back-hoe**) Kanal kazı makinesi; bir çeşit ekskavatör.

bel (I) fiz. (Graham Bell'den) İki ses şiddeti oranının ondalıklı logaritmasına eşit ses şiddet birimi: bir bel on desibele eşittir.

bel (II) şeh. Bir dağın iki tepesi arasında geçit şeklini alan alçak yer, belen.

belde Ar. Kent, °şehir.

belgi Eskiden dükkân kapılarının üstüne, o dükkânın nişanı olarak asılan, demirden yapılmış üsluplaştırılmış hayvan biçimindeki süs.

belsem Ar. < Yun. °Pelesenk.

belveder veya **belvedere** İt. (**bèllo** güzel, **vedere** görmek) 1. Güzel manzaralı bir yapının üzerindeki teras veya pavyon.
2. Bir tepecik veya teras üzerindeki çardak.
3. Çim şevlerle yükseltilerek desteklenmiş düzlük.
4. Bir park içindeki küçük köşk.
5. Parkla çevrili, güzel manzaralı saray.

belverme hlk. Bir kiriş veya döşemenin ortasının sarkması, sehim yapma.

bema Yun. 1. Bizans kilisesinde altarın bulunduğu, halkın giremediği kutsal bölüm.
2. Bir tiyatronun sahne önü.

benna Ar. (**bina**'dan) esk. 1. Duvarcı.
2. Yapı işleriyle geçinen kimse.
3. Kalfa.

bent Far. Suyu birikitirmek için önüne yapılan büyük kâgir set, büğet, °baraj.

benzen İng. (**benzene**) kim. Boya çıkarmakta, vernik yapmakta kullanılan, renksiz, uçucu, çabuk alev

alan kömür türevi. Formülü (C_6H_6) olarak kabul edilir.

berced Ar. esk. 1. Kalın dokunmuş kilim.
2. Halı.

bergman boru Bkz. boru.

bergman buat Bkz. buat.

berhane Far. Barhana.

berjer Fr. (**bergère**) Yastıklı geniş ve derin koltuk.

berrî Ar. esk. Kara (toprak) ile ilgili, karasal: Mühendishane-i Berrî-i Hümayun.

besleme 1. Beslemek işi.
2. Beslemekte kullanılan ara parçası.

besleme takozu Ahşap doğramalarda veya ahşap yapıda iki parçanın arasına sıkıştırılan küçük takoz.

beslemek Bir yapı ögesini sağlamca yerleştirebilmek veya başka bir parça ile aynı yüze getirebilmek için yan, alt veya üst boşluklarını doldurmak.

Bessemer yöntemi (İngiliz **Henry Bessemer**'in adından) Ergitilmiş pik demirin içine hava püskürtmek yoluyla karbon, manganez, silikon ve fosfor fazlasını cüruf halinde ayırarak çelik yapma yöntemi. Bu yoldan elde edilen çeliğe **Bessemer çeliği** denir. Bkz. Thomas yöntemi.

beşikçatı Beşikörtüsü biçiminde olan, yani arakesiti mahya olan ve iki yana doğru düşen iki yüzeyi olan çatı; beşikörtüsü çatı. Bkz. çatı, kırmaçatı, mansart.

beşikkalem Bir çeşit kazı kalemi.

beşikkemer Yarım çember şeklinde kemer.

beşikörtüsü Yatay bir arakesiti ve iki yana doğru düşen yüzeyleri olan (çatı, harpuşta); buna eşeksırtı da denir.

beşiksandalye Öne arkaya sallanacak biçimde yapılmış sandalye, sallanır sandalye.

beşiktonoz Enine kesiti yarım çember şeklinde olan tonoz; yarım silindir biçimindeki tonoz. Bkz. tonoz.

beşleme şeh. Ağaçların, bir karenin dört köşesine ve ortasına gelecek şekilde dikilmesi ve bu düzenin yinelenmesi.

beton Fr. (**béton**) < Lat. (**bitumen** bitüm) 1. Çimento, kum ve çakılın uygun miktarda su ile karıştırılmasıyla elde edilen karışım. Beton başlangıçta plastiktir, sonra katılaşıp sertleşerek taş benzeri bir kitle görünüşü alır.

Romalılarca ilkel bir şekilde kullanılan beton, tuğla kırıntısı ve lav taşı karışımından meydana gelmekteydi. Portland çimentosunun ucuz ve düzenli olarak yapılması betonun kullanılmasını yaygınlaştırdı. Betonun iyi oluşu yoğunluğu ile ilgilidir ve yapımındaki homogenliğe bağlıdır. Bu nedenle agreganın granülometrisi, çimento ve karma suyu miktarı iyi ayarlanmalı, karıştırılmasında gerekli özen gösterilmelidir. TS 500, yapının veya yapı elemanlarının hizmet edecekleri amaca ve kullanılacak emniyet gerilmelerine göre seçilmesi söz konusu olan betonları üç sınıfa ayırmaktadır. Bu ayırmada ölçü, basınç dayanımı olup, taban çapı 15 cm., yüksekliği 30 cm. olan 28 günlük

standart deney silindirinin minimum dayanımıdır. Kenarı 20 cm. lik küp dayanımı da ölçü olarak kullanılabilir.

I. İyi beton $K_b > 240$ kgf/cm² (W_{b28} 300)

II. a. Normal beton $K_b \geqslant 195$ » (W_{b28} 225)
b. Normal beton $K_b \geqslant 140$ » (W_{b28} 160)

III. Düşük beton $K_b > 100$ » (W_{b28} 120).

Üçüncü sınıf beton, betonarme yapılarda kullanılmaz. Ancak, donatı oranı çok düşük olan kimi istinat duvarı ve temellerde kullanılmasına izin verilebilir.

Betonlar, içlerindeki su miktarına göre kıvam bakımından üçe ayrılırlar: a. nemli toprak kıvamında beton, b. plastik beton, c. akıcı beton. Bkz. çökme deneyi (Tarihçe için Bkz. betonarme).

beton 160, beton 225, beton 300... 20 cm.'lik bir örnek kübünün 28 günlük basınç kırılma dayanımı 160, 225, 300... kg/cm² olan betonları anlatmakta kullanılan terimler. Bunlar **B 160, B 225, B 300** şeklinde de belirtilirler.

beton akışkanlaştırıcı Daha homogen ve plastik bir beton elde etmek üzere beton harcına katılan katkı maddesi. Akışkanlaştırıcı katılmış beton sık donatı arasından daha rahat geçerek kalıbı daha iyi doldurur. Özellikle çıplak beton yapımında akışkanlaştırıcı kullanılması yararlıdır.

beton asfalt Mineral agrega ile asfalt veya asfalt çimentosu karışımı.

beton blok Betondan yapılmış dolu ya da boşluklu blok.

beton briket °Briket.

beton çeliği Betonarmede donatı olarak kullanılan daire kesitli çubuk halindeki çelik. Bkz. TS 708.

beton çivisi Bkz. çivi.

beton katkısı Bkz. katkı.

beton kür maddesi Beton iç suyunun buharlaşmasını önleyerek hidratasyonun normal koşullar altında ve gerekli sürede tamamlanmasını sağlamak üzere taze beton yüzeylere uygulanan emülsiyon. Kür maddesi sıcak havalarda, yeni dökülmüş beton yüzeylerin üzerine sürülerek veya püskürtülerek uygulanır ve bu yüzeyde buhar geçirimsizliği yüksek bir film oluşturur. Bu film bir yandan beton içindeki suyun buharlaşmasını önlerken, öte yandan taze betonu yağmur gibi dış etkenlerden korur.

beton sütü Beton harcının üzerinde yüzen beyazımsı sıvı.

ateş betonu Ateşe dayanıklı agregalar ile alüminli veya kireçli-alüminli çimento ile hazırlanan ve 400 °C'den yüksek sıcaklığa dayanabilen beton.

bims betonu Al. Fr. Süngertaşı betonu.

bitümlü beton Bağlayıcısı bitüm olan beton.

brüt beton Çıplak beton.

buzlu beton Buz etkisiyle içinde gözenekler elde edilmiş beton.

cüruf betonu Kömür dışığı ve çimento ile yapılan beton.

çıplak beton Rendeli ahşap, kontrplak ya da çelik kalıp kullanılarak dökülen ve yüzeyi sıvanmaksızın olduğu gibi bırakılan beton.

düzleme betonu Döşemelere gerektiğinde eğim vermekte veya bir kattaki çeşitli hacimlerin düzeylerini ayarlamakta kullanılan dolgu betonu, tesviye betonu.

eğim betonu Düz damlarda, teraslarda ya da banyo, mutfak gibi ıslak hacimlerde gerekli eğimi sağlamak üzere dökülen, üst yüzü eğimli beton.

gaz betonu Gazbeton.

hafif beton İçinde boşluklar bulunması dolayısıyla normal betonlardan daha az ağır olan beton. Bunlar üç ayrı yöntemle yapılabilirler: a. hafif agrega kullanılarak (örn. süngertaşı, cüruf, tuğla kırığı vb.), b. boşluklu granülometri ile, yani granülometriyi, betonun içinde boşluklar kalacak şekilde düzenleyerek; c. gazbeton, köpük betonu gibi özel beton yaparak. Hafif betonlar ağırlık bakımından iki ayrı grupta toplanırlar: a. Hafif tipler. Bunların ağırlıkları yaklaşık olarak 960 kg/m³ ün altındadır. Bunların ısı ve ses geçirmeme güçleri yüksektir, ancak dayanımları düşüktür.

b. Hafif agrega ile yapılanlar. Bunlar strüktüral ereklerle, kolon, kiriş, döşeme ve benzeri yerlerde kullanılmaktadırlar. Birinci gruba göre daha çok geçirgen olmalarına karşılık, yoğun betona göre bu bakımdan üstünlük göstermektedirler. Ağırlıkları 1760 kg/m³ ün altındadır. A.B.D.'de hafif beton strüktürlerle yirmiden çok katlı yapılar yapılmıştır.

havalı beton İçinde hacminin % 4 - 5'i oranında homogen olarak dağılmış hava kabarcıkları bulunan bir hafif beton.

hazır beton Bir beton santralında hazırlanıp transmikser denilen özel kamyonlarla yapı yerine taşınan beton.

kaba beton Grobeton.

katranlı beton Bağlayıcısı katran olan beton.

köpük betonu Köpük yapıcı emülsiyonlar katılması ve mekanik bir dövme sonucunda içinde gözenekler yaratılan bir çeşit hafif beton, köpüklü beton. Yoğunluğu 0.15 - 1.60 arasında değişir.

odun betonu Testere veya rende talaşının çimento ve su ile karıştırılmasından elde edilen bir çeşit beton, talaş betonu. Bu beton hafif olup ses ve ısı geçirimsizliği sağlar.

örtüsüz beton Bkz. çıplak beton.

prekast beton İng. Fr. Yapıya gelmeden önce dökülmüş beton, **yerinde dökülmüş beton** teriminin karşıtı. Şantiyede veya fabrikada dökülüp daha sonra kaldırılarak yapıdaki yerine takılan kolon, kiriş, lento, duvar parçaları gibi elemanlara **prekast beton** elemanlar denir.

süngertaşı betonu Agrega olarak süngertaşı kullanılarak yapılan hafif beton, °bims betonu. Ateşe dayanıklıdır ve ısı geçirgenliği (K

değeri) çok düşüktür. Bu değer 720 - 1440 kg/m³ ağırlıktaki süngertaşı betonları için 1,5 - 3,0 arasında değişmektedir. Süngertaşı yurdumuzda, Erciyes dağı yöresinde bulunur.

talaş betonu Odun betonu.

tesviye betonu Düzleme betonu.

toprak betonu Kum, çakıl, kil karışımı beton.

vakumlu beton İçindeki fazla suyu kalıplardaki deliklerden özel bir pompa ile emilerek prizi çabuklaştırılan beton. Böylece kalıplama süresi çok kısalır ve daha iyi bir beton elde edilir.

yoğun beton Özgül ağırlığı 1600 kg/m³ ten daha yüksek olan beton. 2. Betondan yapılmış.

betonarme Fr. (**béton armé**) Eğilme ve çekme kuvvetlerine dayanması için içine çelik donatı yerleştirilmiş beton, demirli beton. Hacminin % 2'sinden daha çok çelik donatısı olan betonlar, betonarme kabul edilirler. Çelik kuramsal olarak bütün çekme gerilmelerini karşılayacağından, betonda meydana gelebilecek çatlaklar, betonu önemli derecede zayıflatmaz. İyi bir tasarımda donatı uygun dağıtıldığından, çatlaklar göze çarpmayacak kadar incelir. Yapı İşleri Genel Şartnamesine göre, özel şartnamede başka miktarlar yazılmamışsa, betonarmede şu karışım kullanılır: 300 kg. çimento, 0.500 m³ kum, 0.650 m³ çakıl ve çakılın nemine göre 125 - 140 litre su. Bkz. beton, grobeton, TS. 500 (Betonarme yapıların hesap ve yapım kuralları).

Eski Romalıların bir tür beton kullandıkları bilinmektedir: Panteon'un kubbesinde beton vardır, Caracalla hamamında betonla birlikte bronz gergiler kullanılmıştır. Ancak Romalılardan sonra 18.'ci yy.'a kadar beton unutulmuş olup 18. yüzyılın sonlarına doğru John Smeaton adlı bir İngiliz, sönmemiş kireçle kil karışımının su etkisiyle katılaştığını görerek 1774'te yaptığı bir deniz fenerinin temelinde bu buluşundan yararlanmıştır. 1800 yılında Vicat adlı bir Fransız kimyacısı kil ve kireç tozlarını birlikte yakarak bir çimento elde etmiş, 1824'te İngiliz Joseph Aspdin ise Portland çimentosunu bulmuştur. Beton, eğilmeye karşı dayanıklı olmadığı için, çekme kuvvetini karşılayacak bir gereçle güçlendirilmesi gerekmiştir. W. B. Wilkinson 1854'te demirle donatılmış beton döşemenin patentini almıştır. 1855'te Fransız François Coignet buna benzer bir patent alarak 1861'de bu yöntemle beton kirişler döktürmüştür. Yine 1855'te İngiliz William Simmons, Inn Fields'de betonarme-

Hennebique'in betonarme sistemi, 1892.

nin ilkel olarak uygulandığı bir bina yapmıştır. 1867'de bir Fransız, Joseph Monier, demir çubuklarla veya hasırla donatılmış betondan saksılar yapmış, sonradan bu buluşunu yapıya da aktarmıştır. Londra'da 1855'ten başlayarak Monier sistemi uygulanmıştır. Bugünkü şekliyle betonarmeyi ilk olarak Fransız mühendisi Hennebique 1892'de bulmuştur. İlk betonarme yapılar fabrikalar, silolar, depolar ve demiryolu yapıları olmuştur. 1894 - 1904 yılları arasında Avrupa'da yapılan betonarme yapılarda Hennebique yöntemi uygulanmıştır. Betonarmenin ilk mimarî örnekleri arasında Anatole de Baudot'nun Paris'te 1894'te yaptığı St. Jean l'Evangéliste kilisesi vardır. 1897'de François le Coeur, Clair Fontaine'de (Seine et Oise) betonarme bir kubbe inşa etmiştir. 1898 - 1899 yıllarında Hennebique, mimar Arnaud'ya, Rue Danton'daki evini betonarme olarak yaptırmıştır. Rabut, 1897 yılında, dünyada ilk kez, betonarme dersleri vermiştir. Betonarmenin ünlü uygulayıcıları arasındaki ilk isim Auguste Perret olup 1911'de Paris'te Franklin sokağında yaptığı serbest planlı ev ile betonarmenin sivil mimaride yaygın olarak kullanılması çığırını açmıştır. 1904 - 1914 arası betonarmenin tam bir güvenlikle kullanılmaya başlandığı dönemdir. İsviçreli mühendis Robert Maillart kolon - kiriş sistemine ek olarak, kolon - döşeme sistemini geliştirmiş, Freyssinet ise parabolik kemer ve döşeme yapımını geliştirerek Orly'deki hangarlarda uygulamıştır. Bu yöntemin ilginç yanı duvar ve döşemenin bir bütün oluşturmasıdır. Daha sonra Maillart ince betonarme plaklardan meydana gelen çok zarif köprüler kurmuştur. Bu arada Alman mühendisi Dishinger ince cidarlı kabuk yapımını geliştirmiştir. 1950'den sonra betonarme Nervi, Torroja gibi sanatçı mühendislerin elinde büyük bir plastik değer kazanmıştır.

betonarme demiri Beton çeliği.

betonarme hasırı Betonarme döşeme veya perdelerde donatıyı meydana getiren beton çeliğinden yapılmış hasır. Betonarme hasırı yapıyerinde hazırlanabileceği gibi, fabrikada belli ölçülerde kaynaklı olarak yapılıp yapıyerine gönderilebilir. Bu ikincisine, **hazır betonarme hasırı** veya **çelik hasır** denir.

betonarme perde Bir iskeletli yapıda düşey ve yatay yükleri karşılayan betonarme duvar, perde[4].

öngerilmeli betonarme Taşıyacağı yüklerden doğacak dış gerilmeleri karşılamak üzere devamlı yapay iç gerilmelerin sağlandığı betonarme türü. Bu betonda betonarme demirinin yerini daha çok, çelik halatlar alır. Halatlar betonun dökülmesinden önce iyice gerilirler, öngerilme böylece sağlanmış olur. Betonun prizinden sonra halat uçları serbest bırakılır. Sonuçta, gerecin çok elverişli bir biçimde kullanılması dolayısıyla özellikle büyük açıklıklarda önemli bir ekonomi ve dayanıklılık elde edilir.

betonyer

betonyer Fr. (**bétonnière**) Kum, çakıl, çimento ve suyu karıştırarak beton haline getiren makine. Bkz. transmikser.

beyaz çam Bkz. çam.

beyaz çimento Bkz. çimento.

beyaz metal İçinde 4 ölçü kurşun, 16 ölçü kalay ve 3 ölçü çinko bulunan alaşım.

beygirgücü,-nü mek. Metre sisteminde, sanayide 75 kilogram metrelik iş yapan motorun gücü. Bir beygirgücü 0.736 kilovata ve 0.986 İngiliz beygirgücüne (hp) eşittir. Beygirgücünün bir birim olarak seçilmesi İskoç James Watt'a atfedilmektedir. İngiltere ve A.B.D.'de 1 hp = 76 kgm./s = 0.746 kw = 1.014 beygirgücü (metrik).

beyzî Ar. Yumurta biçiminde °oval.

bezek Renkli, renksiz, düz veya kabartma olarak yapılan süs örgesi (motifi). Bkz. gülbezek.

sepet bezek İçinden çiçekler, yemişler sarkan sepet şeklindeki bezeme örgesi.

bezekçi 1. Duvar ve tavanları düz veya kabartma resim ve şekillerle bezeyen sanatçı, °nakkaş.
2. Yalancı mermer veya alçıdan bezeme yapan işçi.

bezekli Bezekleri olan.

bezeme 1. Çeşitli bezeklerden meydana gelen süsleme, bezekleme.
2. Bu süsleme işi, °tezyinat.
Asya ülkelerinde bezeme türleri «hayvan-bitki», «soyut» ve «geometrik çizgi» bezemesi olarak üç gruba ayrılır.

bezeme kıvrımı Özellikle İyon sütun başlıklarında görülen kıvrım biçimindeki süs.

bezeme kurs Roman binalarının yüzlerinin veya kemerlerinin süslenmesi için kullanılan yassı levha.

civankaşı bezeme Kırma çubuk bezeme.

geometrik bezeme Geometrik şekillerden meydana gelen bezeme.

hatayî bezeme Bkz. hatayî.

kırma çubuk bezeme Başkemerleri, sarakları, vb. süsleyen kırık çubuk veya kırık kaval silmeli bezeme, civankaşı bezeme.

rumî bezeme Bkz. rumî.

bezemek Süslemek, donatmak.

bezesten, bedesten Far. (**bezzazistan**'dan) İçinde değerli eşya satılan kapalıçarşı.

bezir Ar. (**bezr** tohum) Keten tohumundan çıkarılan, yağlıboya ve

vernik yapmakta kullanılan, çabuk kurur bir yağ, beziryağı. Havanın etkisiyle rengi koyulaşır ve sürüldüğü yerde oksitlenme yoluyla bir film tabakası meydana getirir. Kendir, haşhaş ve benzeri öteki kuruyan yağlardan elde edilen bezirler de vardır.

ağartılmış bezir Bünyesindeki renk verici maddeler kimyasal veya fiziksel yolla temizlenmiş olan bezir, kristal bezir.

çiğ bezir Arıtılmış (rafine edilmiş), kaynatılmamış bezir. Arıtılmamış bezir, boyacılıkta kullanılmaz.

İngiliz beziri Keten tohumu yağının belli sıcaklık ve koşullar altında ısıtılması ve bu arada kurutucu maddeler katılması yoluyla hava veya oksijenle işlenmesi sonucunda elde edilen beziryağı.

kaynamış bezir Kurşun ve manganez bileşimleri ile birlikte kısa bir süre yaklaşık olarak 260 °C'ye kadar ısıtılmış (kaynatılmış değil) bezir. Bunun içine hava da püskürtülebilir. Kurutucu maddeler ve hava, yağı oksitlendirir. Böylece, bu bezirle yapılan boya, çiğ bezirle yapılana göre çok daha çabuk kurur. Kaynamış bezirin rengi açık veya koyu olabilir.

keten beziri Keten yağına çeşitli fiziksel ve kimyasal yöntemler uygulayarak meydana getirilen, kuruyan bir yağ.

Osmanlı beziri Türk bezlri.

Türk beziri Keten tohumu yağının belli ve oldukça yüksek bir sıcaklıkta ısıtılması ile elde edilen beziryağı.

bezlryağı,-nı °Bezir.

bıçkı 1. Tahta veya ağaç biçmekte kullanılan, karşılıklı iki sapı olan büyük testere.
2. Kasnaklı ensiz testere.

bıçkı tozu Ağaç biçilirken çıkan ince talaş.

el bıçkısı Kerestelik tomrukları biçmeye yarayan, iki kişinin kullandığı, ortası geniş, uçları dar bıçkı.

kol bıçkısı Bir ağaç çerçeve içine tutturulup iki kişi tarafından kullanılan bıçkı.

bıçkıcı Uzun kütüklerden bıçkı ile tahta kesen işçi.

bırakma çifti İkili bırakma kiriş.

bırakma diş Bir duvar örülürken, uç tarafında, sonradan eklenecek duvar taşlarının veya tuğlalarının eklenmesi için bırakılan dişlerden her biri. Bkz. bağlama taşı.

bırakma kiriş Bir ahşap çatı makasının oturduğu karşılıklı mesnetler arasına atılan ve makasın açılmasını önleyen kirliş. Bkz. çatı, gergi.

Hatayî ve rumî bezeme

biçim Somut sanatlarda belli bir temanın plastik veya grafik açıdan dile getirilişi, °form.

biçimci Biçimcilikten yana olan (sanatçı), °formalist.

biçimcilik Biçimi bütün değerlerin, yapım kurallarının, işlevin (fonksiyonun) üstünde gören anlayış, °formalizm.

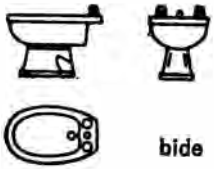
biçme 1. °Prizma, °menşur.
2. Yontulmuş yapı taşı.
3. Kontrplak ve ahşap kaplamalık yapmakta uygulanan bir usul ve bu usulle yapılmış olan (kontrplak veya kaplama). Bkz. soyma.

biçmek (Ahşabı veya taşı) belli bir şekil vererek kesmek.

bide Fr. (**bidet**) Klozetin yanına yerleştirilen, üzerine oturularak taharetlenmekte kullanılan fıskiyeli tekne.

bidon Fr. (**bidon**) İçine benzin, petrol gibi sıvı maddeler konulan, saç veya çinkodan silindir biçiminde büyük kap.

Bidermayer üslubu (Biedermeier) Almanya'da Ampir üslubundan sonra gelmiş olan bir üslup. Bu üslup 1815 - 1848 arasında Alman kentsoylularının yaşama biçimi ile mobilyalarını kapsar. Bidermayer mimariye ve heykele yansımamış, yalnızca mobilyalar ile resim sanatını etkilemiştir. Ampir'e göre daha sadeleşmiş olan Bidermayer mobilyasında maun, yabani kiraz gibi damarlı ağaçlar ile çizgili ya da çiçekli döşemelik kumaşlar kullanılmıştır.

bide

bilar Katranla kıldan yapılıp kalafatta kullanılan bir çeşit macun.

bilardo masası Üzerinde bilardo oynanan özel masa. Masa boyutları oyunun türüne göre değişir; bizde, 1,53 x 3,05 m, 1,37 x 2,74 m. İngiliz bilardosunda 1,86 x 3,66 m. olur; yükseklik 86 cm.'dir.

bileği Kesici aletleri sürterek bilemekte kullanılan alet. Kumtaşı, zımpara taşı gibi sert taşlardan olabileceği gibi, karborundumdan da yapılabilir.

bileşen 1. Bir bileşke meydana getiren kuvvetlerden her biri, °mürekkip.
2. Yapı bileşeni. Bkz. yapı.

bileşik eğilme Bkz. eğilme.

bileşik kiriş °Mürekkep kiriş. Bkz. kiriş.

bileşim kim. İki veya daha çok öğenin bir araya gelerek yeni bir öğe oluşturması, °terkip.

bileşke Bir cisme uygulanan birkaç kuvvetin, etki bakımından toplamını gösteren kuvvet, °muhassala.

bilezik 1. Halka şeklinde olan şey: boru bileziği.
2. Sütunların gövdesini saran halka biçiminde yuvarlak silme; sütunların gövdesine geçirilen halka

bilezik silme Bkz. silme.

alem bileziği Bkz. alem.

kubbe bileziği Kubbe kasnağı Bkz. kasnak.

kuyu bilezliği Bkz. kuyu.

billur Ar. 1. Bazı cisimlerin doğal olarak bulundukları veya aldıkları geometrik şekilli hal, °krlstal.

2. Pek duru ve temiz cam, kristal cam.

bilya, bilye İt. (**biglia**) 1. Taş, maden, toprak gibi şeylerden yapılmış küçük küre.

2. °Rulman.

bîmarhane Far. Osmanlılarda akıl hastanesi, tımarhane.

bims Alm. (**bimsstein**) Süngertaşı, °ponza taşı.

bims betonu Süngertaşı betonu. Bkz. beton.

bina Ar. İçinde yaşamak veya çeşitli eylem ve işlevleri (fonksiyonları) gerçekleştirmek üzere kurulan yapı: ev, okul, türbe binadır, köprü ise yapıdır. Her bina bir yapıdır, her yapı bina değildir.

bina alanı İmar yönetmeliğine göre aydınlık ve çıkmalar dışta tutulmak üzere binanın arsa zemininde kapladığı alan.

bina alanı katsayısı (emsali) Bir yapının zeminde kapladığı alanın arsa alanına oranı, inşaat endisi.

bina bakımı Belli sürelerde binayı elden geçirerek onarma.

bina bedeni Yığma bir binanın taşıyıcı duvarlarının tümü.

bina derinliği Bina arka cephesinin, ön cephe doğrultusuna olan en uzak mesafesi.

bina emini Eskiden yapıya bakmakla görevli kimselere denirdi.

bina eteği Bir yapıda bodrum katı dış duvarlarının toprak üzerinde kalan bölümüne verilen ad, etek duvarı, üstemel, °subasman.

bina etmek esk. Yapı kurmak.

bina yüksekliği İmar yönetmeliğine göre binanın arsada kot aldığı noktadan saçak düzeyine kadar olan yükseklik. % 33 eğimli çatı gabarisi içinde kalan çatılar, korkuluklar, bacalar, merdiven fenerleri, asansör kuleleri, su depoları gibi elemanlar bina yüksekliğine dahil edilmezler.

genel (umumi) bina Resmî binalarla köy özel idarelerine veya belediyelere ait olan ve bir kamu hizmeti için kullanılan binalar ile tapınaklar, eğitim, sağlık ve spor yapıları, sinema, tiyatro ve benzeri binalar genel bina sayılırlar.

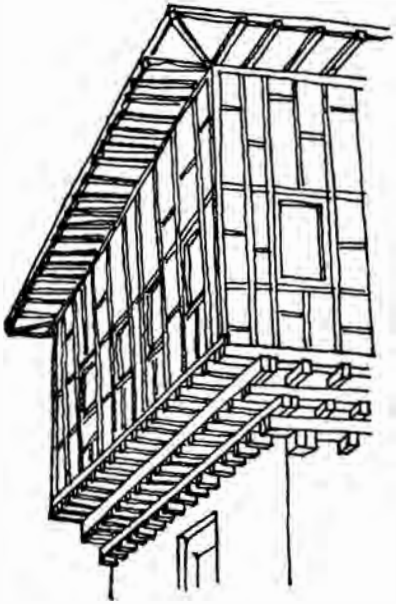
resmî bina Devlet kuruluş düzeninde yer alan ve devletin yapmakla görevli olduğu hizmet ve uğraşları yüklenen kuruluşlara ait veya bu kuruluşlarca sermayesinin yarısından çoğuna katılınan örgütlere ait olup bir kamu hizmeti için kullanılan bina.

bindi Destek, °hamil.

bindirme 1. Bir duvarda cumba, çıkma gibi taşkın ve altı boş olarak yapılan ve bindirmelik ya da destek üzerinde taşınan yapı parçası.

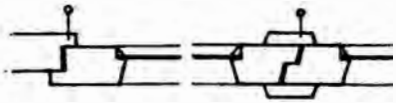
2. Birbirini kısmen örten levha, kiremlt, kayağantaşı gibi malzemenin durumu.

bindirme kemer taşı Bkz. kemer.

bindirmelik

bınl

bindirme taşı Üsttekl yapı parçasını bir mesnet üzerine oturtmak Için kullanılan taş.

yarım bindirme Yarım lambalı tahtaları yan yana getirerek yapılan bir çeşit birleşme. Bkz. düz yanaşma, geçme.

bindırmek Üste gelecek elemanı, alttakinin yüzüne göre biraz daha taşkın olarak yerleştirmek.

bindirmell Bindirmesi olan; üst üste gelen kat veya malzeme sıralarının, birbirlerinin üzerinde dışarıya doğru taşarak yükselmeleri şekli: bindırmell kemer, bindirmeli kubbe.

bindirmelik Dışarıya taşan bina kısımlarını (bindirmeleri) tutmak Için altlarına üst üste bindirmeli olarak konulan konsol şeklinde taş veya ağaç desteklerden her biri. Bindirmelikler, bindirmelerden aldıkları yükleri duvarlara veya dikmelere aktarırlar.

bınektaşı,-nı Eskiden ata binerken üzerine çıkılan yüksekçe taş.

bingi, küresel bingi 1. Sivri tonoz kaburgalarının arasını dolduran küresel üçgen parçalardan her biri. 2. Bir kubbeyi taşıyan kemerlerin arasında yer alan ve kare plandan yuvarlak plana geçişi sağlayan küresel üçgen, °pandantif.

tonoz bingl °Tromp.

yuvalı bingl Duvarın alt köşesinden başlayarak kubbeye kadar gittikçe genişleyen prizmatik bölümlerden meydana gelen bingi.

bini Kapı, pencere gibi şeylerin kanatları kapanınca kalan aralığı örtmek üzere bu kanatların kenarında yapılan çıkıntılı kısım veya taşkın çıta.

bınmek (Bir kiriş) Başka bir kirişin üzerine oturmak.

bireşim kim. Basit cisimleri veya başka maddeleri bir araya getirip, yapma olarak, bileşik cisimler meydana getirmek eylemi. Bkz. bileşim.

bireyiz İng. (**brace**) El matkabı, kollu matkap.

birim ağırlık Malzemenin boşlukları da dahil olmak üzere birim hacminin ağırlığı. Bkz. özgül ağırlık, yoğunluk.

birim fiyat Bkz. fiyat.

birim fiyat tanımı Bkz. fiyat.

birleşim Aynı mimarî tarzda yapılmış iki yapıyı birleştiren ve iki tarza da uyan yapı.

birleştirme 1. (İki veya daha çok parçayı) Birbirine ekleme.

2. Geçme.

birunî Far. esk. Selâmlık dairesi, selâmlık odası.

bisat Ar. (**bast** yaymak) esk. Keçe, halı, minder, kilim gibi yaygı.

bisküvi,-yi Fr. Sırsız porselen veya fayans.

bister Far. esk. Döşek, yatak.

bitim 1. Bir yapının sonuçlanmasına yakın dönemde yapılan ince imalât.

2. Son sırada kullanılan kenarı pahlı karo fayans, °terminezon.

bitişik Duvar bir komşu.

bitişik bina İki yanda komşu parsellerdeki binalara bitişik olan bina.

bitişik düzen, bitişik nizam şeh. Binaların yan yana, aralıksız olarak yapılması düzeni. Bkz. ayrık düzen.

bitişke Yan yana gelen iki gerecin iki yapı bileşeninin veya elemanının arasında bırakılan dar açıklık, aralık², derz.

bitkilifi levha °Çeloteks.

bitmiş döşeme kotu Bir döşemenin, kaplaması yapılmış durumdaki kotu.

bitpazarı,-nı Eski eşyanın alınıp satıldığı pazar, batpazarı.

bitüm Fr. < Lat. (**bitumen**) Sıvı ve sarımtırak ya da katı ve kara bir hal ve renkte olan, alev alır hidrokarbonlar karışımı madde. Bitüm, ham petrolün doğal çökelmesiyle veya damıtılmasıyla elde edilir. Ham petrolün özelliğine göre, yumuşama noktaları değişik olan yumuşak veya sert bitüm sağlanır. Bitümün su ve nem geçirimsizliği sağlamakta üstün nitelikleri olduğu öteden beri bilinmekte ve bu özeliğinden yararlanılmaktadır. Sugeçirmez örtülerde kullanılan bitümler mineral yağların damıtılmasından elde edilirler. Bitümlerin önemli nitelikleri, su ve nem geçirmemeleri, yapıştırıcı ve birleştirici olmaları, ve kesme kuvveti karşısında yavaş ve sürekli biçim değiştirme eğilimleridir. Bitümlerin teknik alanda kullanılma olanaklarının değerlendirilmesi belirli bazı ölçütlere göre yapılır. Bu ölçütlerin en önemlileri yumuşama noktası ve penetrasyondur.

bitüm emülsiyonu Su ve bitümle yapılan sıvı karışım. Nemli, soğuk havalarda kullanılma üstünlüğüne sahiptir.

bitüm solüsyonu Bitümün bir eriticl ile karışımından meydana gelen, soğukta sıvı halde bulunan bir solüsyon.

bitüm taşıyıcı Bitümün tabakalar halinde uygulanmasını sağlayan donatı. Bitüm taşıyıcı olarak kullanılabilen gereçler selülozik, asbest, metal ya da cam lifi asıllıdır.

Yuda bitümü Eski Yuda'da asfal-

tit gölünden çıkarılan değerli bitüm.

aşlama bitüm Taşkömürü katranı veya benzeri maddelerle sulandırılmış düşük viskoziteli bitüm.

bitümlü İçinde bitüm bulunan.

bitümlü beton Agrega ile, bağlayıcı olarak bitümden meydana gelen beton.

bltümlü boya İçinde yüksek oranda bitüm bulunan, genellikle koyu renkli boya.

bitümlü cam tülü Sızdırmazlık işlerinde kullanılan, özel olarak bitümle doyurulmuş olup top halinde satılan cam tülü.

bitümlü harç Ham petrol türevi asfalt veya kömür katranı zifti ile çimento ve ince mineral agreganın karışımı olan sızdırmazlık gereci.

bltümlü kanaviçe Beton ve ahşap yüzeylerin sızdırmazlık işlerinde kullanılan ve bu yüzeylerin enine ve boyuna çalışmalarına uyarak sızdırmazlık sağlayan, asfalt veya 130 - 140 °C'ye kadar rafine edilmiş kömür katranı ile doyurulmuş pamuk, jüt kanaviçe gibi özel dokuma. Bkz. TS 109.

bitümlü karton, bitümlü mukavva Selülozla yapılmış adi mukavvaya bitüm emdirilerek yapılan ve basit dam tecritlerinde kullanılan gereç.

bitümlü keçe Sızdırmazlık için tek veya çok katlı olarak kullanılan, asbest, keten veya başka maddelerin liflerinden yapılarak bitüm emdirilmiş keçe.

bitümlü plastikler Kimi doğal bitümlerle hazırlanıp hırdavat gereçleri ve elektrik ekleme parçaları yapımında kullanılan plastiklere verilen ad.

Bizans mimarlığı Roma İmparatorluğunun parçalanmasından sonra Doğu Roma, yani Bizans, Roma'nın siyasal ve idarî kurumlarının barınağı haline gelmiş ve Doğu Akdeniz'i egemenliğinde tutarak 395'ten 1453 yılına kadar yaşamıştır. Bizans uygarlığı, Roma geleneklerinin Yunan gelenekleri ve Hıristiyanlık öğeleri ile bir potada eritilmesinden doğmuştur. Bizans mimarlığı Hıristiyan mimarlığının geç bir ürünü olarak kabul edilir. Bu mimarlığın karakteristiği kubbedir. Kubbe, Avrupa Hıristiyan mimarlığında, hattâ daha önce Romalılarda kullanılmışsa da bunlar kubbeyi Bizans'takinden farklı olarak yalnızca yuvarlak bir plan üzerinde kurmuşlardır.

Bizans sanatında içmimarlık önemlidir; mozaik, fresk, ikon, minyatür önemli bir yer tutar. Bütün Bizans kiliseleri görkemli bir şekilde bezenmişlerdir: çok işlenmiş sütun başlıkları, mermer kaplamalar, altın yaldızlı kubbeler ve duvarları kaplayan mozaikler. Duvar ressamları tarihsel konuları ve Hıristiyanlık simgelerini işleyerek, gerçekçi bir anlatımla gösterişli mozaikler yapmışlardır. Roma'da yerde kullanılan mozaik Bizans'ta duvara ve kubbeye çıkmıştır.

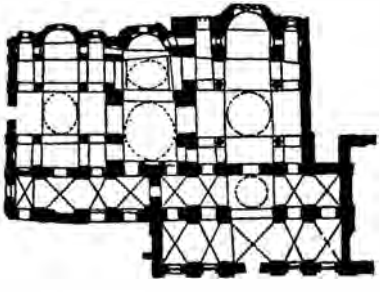
Bizans sanatı çok değişik görünümler ortaya koyar: bir yandan Yunan ve Roma dünyasının sanat geleneklerinin mirasçısıdır, öte yandan

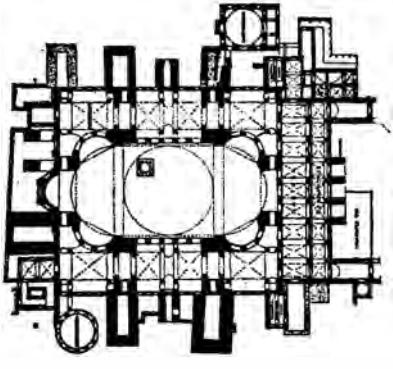

1

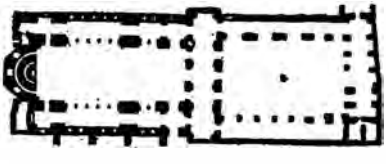
2

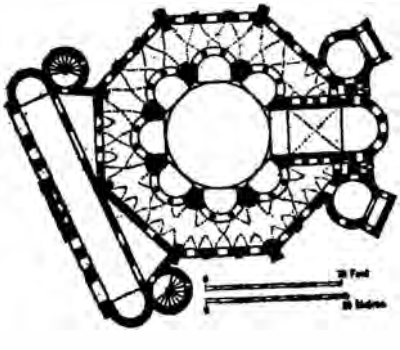
4

1. Hipodrom
2. İstanbul'da Pantokrator (Zeyrek Kilise Camisi)
3. Ravenna'da San Vitale.
4. Ayasofya'nın kesit ve planı.
5. İstanbul'da Aya İrini.
6. Küçük Ayasofya. (St. Serge ve Bacchus)

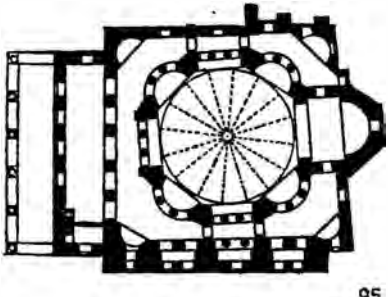

5

3

6

İran sanatının yapıtları ile Doğu biçimlerinden etkilenmiştir. Bu tür kökenler Bizans sanatına çok özgün bir karakter kazandırmışlardır.

Hıristiyanlığın benimsenmesiyle 5. yüzyıldan sonra yapılan kiliselerin dışlarından çok içlerine önem verilmeye başlanmıştır. İlk Bizans kiliseleri genellikle bir büyük orta nef ile yanlardaki iki küçük neften ibarettir ve nefler iki sıra mermer sütunla birbirlerinden ayrılırlar. Çatı örtüsü ahşaptır. Zengin yapılarda içerden yaldızla boyanan bu ahşap çatılar zamanla yok olmuşlardır. Bu ilk kiliselerden biri Yedikule'deki St. Jean de Studion kilisesidir (bugünkü İmrahor Camisi).

Justinyen zamanına değin Hıristiyanlık yoksul tabakanın dini olarak kaldığı için ilk kiliseler görkemden uzak, hatta fakirdir. İlk zamanlarda kullanılan kubbe Doğudan alınan ve kare plan üzerine oturan yelken kubbe idi. Sultanahmet'teki binbirdirek sarnıcı bu kubbelerle yapılmıştır. Zamanla bu kubbeler kilisecikler ile Hıristiyanlığın yayılması sırasında katledilen azizler için yapılan türbelere de uygulanmaya başlanmıştır.

Bizans mimarlığının özelliklerinden biri de ışık gölge oyunlarına yer verilmesidir. Böylece iç dekorasyon çok daha iyi görülebiliyordu. Sonradan dinsel törenlerdeki değişiklik ve din adamlarının tutumu, kilisevi loş ve daha esrarengiz bir havaya sokmuştur.

Günümüze ulaşamamış olan Bizans sarayları küçük hacimlerin yan yana gelmesinden oluştukları için yapı teknolojisi bakımından önem taşımazlar; buna karşılık büyük açıklıkların örtüldüğü kiliseler daha önemlidirler.

Dinsel mimarlıkta iki plan türü söz konusu olmuştur: kilisenin zaferinden sonra kurulan ilk Hıristiyan bazilikalarındaki anlayışa uygun bazilika biçimi ile arkatların veya yarım kubbelerin taşıdıkları büyük kubbeli, merkezî planlı, kemerli kilise.

Bizans sanatı 6.'cı yy.'da olağanüstü bir gelişme göstererek bağımsız bir sanat okulu niteliği kazanmıştır. İmparator Justinyen Roma İmparatorluğunun görkemini yeniden yaratmak üzere çaba gösterirken İmparatorluğu saraylar ve kiliselerle süslemiştir.

Justinyen döneminde St. Serge ve Bacchus (Küçük Ayasofya) ile Efes'te St. Jean kiliseleri yapılmıştır. İlk Ayasofya, İmparator Teodosyus II zamanında yapılmış, ancak Justinyen zamanındaki karışıklıklar sırasında yanmıştır. Kentte hemen hemen hiç kilise bulunmamasından dolayı Teodosyus II bu kilisevi bir büyük kilise tarzında yaptırmıştı. Yangından sonra Justinyen Bizans mimarlığının en önemli yapıtı olan bugünkü Ayasofya'yı yaptırmıştır (532 - 537). Ayasofya'nın mimarları Aydınlı Antemius ile Miletli İzidor'dur. O dönemde matematik, bilimlerin en üstünü sayılmaktaydı ve Antemius, mimarlığın «geometrinin katı cı-

simlere uygulanması» olduğuna inanan önemli bir matematikçi idi. İstanbul surları da Toedosyus II zamanında yapılmıştır.

Bizans sanatında üç doruk dönemi görülür: 1. Birinci yüksek aşama olan Justinyen dönemi (526 - 565); 2. Makedonyalı İmparatorlar Dönemi. Bu dönemde Bizans sanatı etkilerini, modern çağa dek canlı kalacak biçimde Venedik (San Marco) ve Rusya'ya kadar ulaştırmıştır. 3. Son büyük dönem Paleologlar dönemidir (1261 - 1453). Bu dönemde Bizans sanatı yeniden canlanır. Bugünkü Zeyrek ve Fethiye Camileri, Aya İliya, Kief'teki Dîme Kilisesi ile Kariye'deki mozaikler bu dönemin ürünleridir.

Bir süre bütün Akdeniz bölgesini içine almış olan Bizans İmparatorluğu İstanbul dışında da önemli yapıtlar bırakmıştır. Bunların en önemlileri Ravenna'daki San Vitale (526 - 547), S. Croce ve S. Glovanni Battista'dır. Bizans sanatı Alman ve Fransız roman ve gotik sanatları ile 13. yy. İtalyan sanatı («maniera greca» ya da «bizantina») üzerinde de belirgin bir etkl yapmıştır.

bizote Fr. (**biseauté**) Kenarı pahlı, traşlı (cam veya ayna). Bkz. rodaj.

blok Al. (**block**) 1. Kocaman ve ağır kitle.

2. Çok parçalı bir yapının bölümlerinden her biri.

3. Genellikle tuğladan daha büyük kâgir yapı bileşeni.

blok başı Bir yanı komşu parseldeki binaya bitişik olan (bina).

blok tuğla Bkz. tuğla.

boşluklu blok Pişmiş toprak veya hafif agregalı betondan yapılan boşluklu, dişli döşeme bloğu. Betondan yapılan boşluklu bloklarda hafif agrega olarak süngertaşı, köpüklü cüruf, kömür cürufu, tuğla kırıkları kullanılır; birim ağırlıkları en çok 1,4 kg/dm^3 olur. Pişmiş topraktan yapılmış olanları için daha çok **asmolen** sözcüğü kullanılır. Bloklar statik çalışmaya katılmayıp dolgu görevi yüklenirler.

blokaj Fr. (**blocage**) Grobeton dökülmeden önce, yaklaşık 15 cm. yüksekliğindeki taşların yere, tabanları üzerinde dengeli duracak şekilde dik olarak yerleştirilmeleri ve araları kamalandıktan sonra tokmaklanmalarıyla yapılan taş döşek; taşdöşek.

bloklu Blokları^3 olan, bloklardan meydana gelen.

bloklu döşeme Asmolen veya reks blokları lle yapılan döşeme. Bkz. dişli döşeme, döşeme.

blum İng. Birinci haddelemeden çıkma, dörtgen kesitli çelik külçe. Bu külçe daha sonra uygun haddeden geçirilerek saç, yuvarlak demir veya profil haline getirilir.

bocurgat Ağır şeyleri çekmek için manivela ile döndürülen ve döndürüldükçe, çekilecek şeyin bağlı bulunduğu urganı kendi üzerine saran dolap. Bocurgattan, kâgir yapıda büyük taşları yükseltmekte yararlanılır.

bocut hlk. Ağaçtan oyularak veya buna benzetilerek yapılan testi.

bodrum Yun. Bir binanın, yol düzeyinden aşağı kalan katı, bodrum katı, yeraltı katı.

bodrum mezarı Eskiden türbe veya kiliselerde, yeraltında yapılan ölü odası.

boğaz 1. Ocaklarda[2] ateşlik ile duman hücresini ayıran dar geçit. Bkz. ocak, yaşmak.

2. (Doğu Karadeniz'de) Ahşap geçme: kurtboğaz, çalmaboğaz, karaboğaz, kertmeboğaz.

boğazkesen Bir boğazı savunmak için deniz kıyısında yapılan hisar.

boğmak 1. Boğum yeri.

2. Bir sütun gövdesinde inceltilip daraltılarak yapılan ve boğulmuş gibi görünen yer.

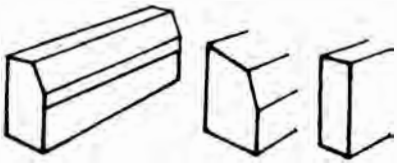
boğum 1. Çubuk şeklinde bir şeyin üzerinde, çepeçevre sıkılmış veya şişmiş gibi bir halde bulunan yer.

2. İki boğum arasındaki kısım.

3. Arşının altmışta biri olan eski parmağın iki buçuk katına eşit uzunluk ölçüsü.

4. Yağmur borusunun, bileziğe oturduğu noktadaki şişkin kısmı.

bordür taşları

boğumlu sütun Gövdesi boğum boğum olan sütun.

bohçalama tecrit Genellikle basınçlı suya karşı yapılan ve temel ile duvarları dıştan bir bohça gibi saran tecrit.

boks İng. (**box**) Hücreler şeklinde dizilmiş ocadıklardan her biri.

boksit Fr. (**bauxite**) 1600 °C nin altında ergimeyen, bundan dolayı ateş tuğlası ve ateş çimentosu yapmakta kullanılan en önemli alüminyum filizi, (Al_2O_3, $2H_2O$).

boncuk Mahya kurmak için minarellerin üst şerefeleri arasına gerilen halatın ucundaki şimşir halka.

boncuk tutkalı İnce, kahverengi boncuk biçiminde glüten tutkalı.

boncuklu kordon veya **boncuklu silme** Tespih taneleri şeklinde kabartma yuvarlakların sıralanmasıyla bezenmiş kordon veya silme.

bordo Fr. Mora çalan kırmızı, kırmızı şarap rengi.

bordür Fr. (**bordure**) 1. Süslü çerçeve, su; halının iki veya dört kenarını çeviren çerçeve. Düz veya türlü desenlerde dokunmuş halılarda kenar örgüsü, kolan, büyük su ve etlikler bordür içinde sayılırlar.

2. Kaldırım kenarlarında bordür taşlarının meydana getirdiği çizgi.

3. Yapıda bir gerecin çevresini tamamen veya kısmen kuşatan, aynı ya da başka gereçten yapılmış bölüm: karomozaikleri kuşatan mozaik bordür.

bordür taşı Kaldırım veya röfüj kenarlarına yerleştirilen granit vb. doğal ya da yapay taş.

boru Genellikle plastik, maden ya da asbestli çimentodan yapılan, içi boş ve iki ucu açık, uzun ve dar silindir. Mobilya işleri için kare ve dikdörtgen kesitli borular da yapılmaktadır. Pişmiş toprak veya beton borular (künk) kanalizasyon ve akaçlama için kullanılmaktadırlar. Plastik borulardan (polythene veya sert PVC) genellikle soğuk su için yararlanılmaktadır.

boru inşaat Strüktürü çelik veya hafif metal borulardan meydana gelen yapı.

boru iskele Borularla kurulmuş iş iskelesi Bkz. iskele.

anaboru 1. Temizsu döşeminde suyu, binaya giriş yerinden kolonlara ileten yatay boru.
2. Bir binada kolonlardan gelen pissuları toplayıp font boruya ileten boru.

bağlantı borusu 1. Temizsu döşeminde kolonla musluk arasında yer alan dağıtma borusu, °branşman. 2. Sıhhî tesisat gereçlerini kolonlara birleştiren pissu borusu.

bergman boru elk. Kenarları kıvrılarak boydan boya birbirinin üzerine kenetlenmiş yumuşak çelik saçtan yapılmış, kurşun veya çinko ile kaplı, içi ziftli kâğıt ile yalıtılmış, sıva üstü elektrik borusu (TS 8).

bitümlü boru Su ve gaz getirmede kullanılan, korozyona karşı bitümle korunmuş çelik boru. Borular ısıtılarak 220 °C'deki bitüm banyosuna daldırılır. Banyodan çıkarılan borular soğutulduktan sonra kreozotlu ve bitümlü bezle kaplanarak kireç banyosunda kireçlenir.

dişli boru İki ucunda vida dişi olan boru.

galvanize boru Su borusu olarak kullanılmak amacıyla galvanizlenmiş yumuşak çelik boru. Bu boruların kesilmeleri ve eğelenmeleri kolay olduğu gibi, pasa karşı dayanıklılıkları da yüksektir. Açıkta veya gömme olarak döşenebilirler.

peşel boru Kenarları kıvrılıp üst üste getirilerek ince çelik saçtan yapılan yalıtımsız elektrik borusu (TS 7). Peşel borunun iç ve dış yüzeyi korozyona karşı özel bir tabaka ile kaplanır. Boru boyları 3 metre olur. Peşel boru sıva altı elektrik döşeminde kullanılır.

pik boru Dökme demirden yapılmış boru.

savurma boru Merkezkaç kuvvet etkisiyle biçimlendirilmiş döküm boru.

sarf boruları Bir binanın temizsu döşeminde, sayaçtan başlayarak üst katlara kadar uzanan anaboru ve kolonlarla, suyu kullanma yerlerine götüren bağlantı boruları.

siyah boru Havagazı ve çelik yapı işlerinde kullanılan, galvanize edilmemiş çelik boru.

su borusu Su taşıyan boru. Su boruları genellikle yumuşak çelik, dökme demir, plastik veya asbest-çimentodan yapılırlar.

ştalpanzer boru Al. T. elk. Yumuşak çelikten çekilmiş, içi yalıtkansız veya emdirilmiş kartonla yalıtılmış, uçları dişli elektrik borusu (TS 9).

yağmur borusu Yağmur ve kar sularını oluklardan alıp yere indiren veya ana pissu borusuna bağlayan boru. Yağmur borularının kesit alanı, 1 m^2 çatı yüzeyi için en az 1 cm^2 olarak hesaplanır. Boru çapı ortalama 13 cm. olur.

bosaj Fr. (**bossage**) Bir duvar yüzündeki taşların çeşitli şekillerde pürüzlü ve çıkıntılı olarak bırakılması.

boşaltma kalemi Bkz. kalem.

boşaltma kemeri Bkz. kemer.

boşaltma lülesi Bkz. lüle.

boşaltmalık Su deposundaki suyun tümünü boşaltmaya yarayan ağız veya musluk.

boşluk ve doluluklar Bir cephede duvar ve boşluk kısımları.

boşluklu blok Bkz. blok.

boşluklu duvar Bkz. duvar.

boşluklu tuğla Bkz. tuğla.

boşun °Mekân.

bot verniği İng. (**boat** tekne, gemi) Bkz. vernik.

botel İng. (**boat** - **hotel**'den) Denizden tekneleriyle gelenlerin kaldıkları otel. Bkz. motel.

boya Renk vermek veya dış etkilerden korumak için gereçlerin yüzeyine uygulanan veya içine katılan renkli madde. Boyada genellikle üç ana öğe bulunur: a. boyarmadde, b. film yapıcı öğe (yağ, reçine gibi, boyarmaddeyi bağlayıcı bölüm), c. sıvı öğe (çözücü ve inceltici). Film yapıcı öğe ile sıvı öğe genellikle önceden karıştırılmış olurlar ve taşıyıcı - bağlayıcı adını alırlar. Bkz. akvarel, detramp, fresk, guvaş, lake.

boya akması Bütün boya katlarının tekdüzeli olarak kurumasına engel olan bir boya katı sürülmesinden ileri gelen boya bozukluğu.

boya macunu Bkz. macun.

boya sistemi Bir yüzeyi korumak ve buna daha iyi bir görünüş vermek üzere boya ile üst üste yapılan kaplamalar dizisi. Birinci kat, ağaç veya sıva üzerine uygulanan ilk astar veya paslanabilir bir maden üzerine sürülen koruyucu bir astardır. İkinci kat genellikle alttaki katı kapatacak güçte bir astardır. Bunu mat veya parlak son kat izler. İnşaat boyalarında genellikle üç sistem kullanılmakta ve üç çeşit anayüzey (ahşap, sıva, demir) bu sistemlerle boyanmaktadır. Sistemler «yağlı sistem», «sentetik sistem» ve «plastik sistem»dir. Boya uygulanmasında kullanılan macun, astar ve son kat boyanın daima aynı sistem gruplarından seçilmesi gerekir. Yağlı sistem, aslı beziryağı olan yağlıboyalar grubudur. Sentetik sistem, aslı alkit reçinesi olan sentetik boyalar ile sentetik astar ve macunlar grubudur. Plastik sistem, aslı polivinil asetat (pva) veya akrilik emülsiyon olan plastik boyalar ile plastik astar ve macunlar grubudur.

Yağlı sistemde uygulama sırası:

a. Astar

Ahşap ve sıvalı yüzeyler için: astar boya.

Demir yüzeyler için: sülüğen.

b. Macun.

c. Astar boya.

d. Son kat boya (parlak veya mat).

Sentetik sistemde uygulama sırası:

a. Ahşap ve sıvalı yüzeyler için: sentetik astar.
   Demir yüzeyler için: sentetik koruyucu astar (antipas).
b. Sentetik macun.
c. Sentetik astar.
d. Son kat: sentetik boya, sentetik inşaat boyası.

Plastik sistemde uygulama sırası:

a. Akrilik astar (sıvalı yüzeyler için).
b. Macun.
   Dışta: Dış duvar macunu (plastik).
   İçte : İnce plastik duvar macunu.
c. Son kat
   Dışta: Dış cephe boyası.
   İçte : Plastik duvar boyası veya akrilik duvar boyası.

boya tabancası Tabanca, °pistole.

alüminyum boya Alüminyum tozundan yapılmış bir çeşit yaldız boya.

antipas boya Demir yüzeyler üzerine sürülerek pas oluşmasını önleyen boya, pas önleyici boya.

astar boya Astar.

bronz boya Boyarmaddesi bronz tozu olan ve süsleme işlerinde kullanılan madenî bir sarı yaldız.

fosforesan boya, fosforlu boya Üzerine morötesi ışınlar düştükten sonra bir süre görünür ışınlar saçan boya.

oksit boya hlk. Boyarmadde olarak kullanılan maden bileşiklerine verilen ad. Bkz. boyarmadde.

plastik boya Film yapıcı öğesi bir plastik emülsiyonu olan boya.

selülozik boya Film yapıcı öğesi nitroselüloz olan boya.

sentetik boya Sıvı kısmında sentetik reçine bulunan boya anlamında kullanılan tam açıklığa kavuşmamış bir terim.

tabanca boyası Bkz. tabanca.

tampon boya Fırça darbeleriyle yapılmış kabartmalı boya.

toz boya halk. Toz halindeki boyarmadde.

yağlı/boya Bkz. yağlıboya.

zehirli boya Sualtı yapılarını ve tekneleri deniz hayvanlarının zararlı etkilerinden korumakta kullanılan boya.

son kat boya veya **son kat** İlk astar, macun ve ikinci astardan sonra uygulanan boya katı. Son kat, boyanın asıl görünüşünü verir, emay, lake, parlak, mat, dövme, vb. şekillerde olabilir.

boyarmadde Boya yapımında kullanılan örtücü ve renklendirici madde, boyak, °pigment.

beyaz boyarmaddeler En yaygın olanları üstübeç, çinko oksit, antimon (rastık taşı) oksit, kurşunlu çinko oksidi, baz kurşun sülfat ve titanyum dioksittir.

flüorışıl boyarmadde Madenî tungstat, borat ve silikatlar veya bazı organik boyalara verilen ad, °floresan pigment. Bunlar özellikle karanlık ortamda kullanıldıklarında, görünmez ışınları görünür hale getirdikleri için parlak renkler verirler ve böylece, bitişik oldukları yüzeylerden daha parlak

olurlar. Bunlardan bazıları ışıkta çabuk bozulurlar.

boyacı Herhangi bir boyama işini meslek edinen kimse.

boyalı Boya sürülmüş veya boya katılmış, boyanmış.

boyama 1. Boyamak eylemi.
2. Rengi, doğal olmayıp boya ile verilmiş olan.

boyamak Boya sürerek veya boya katarak renk vermek.

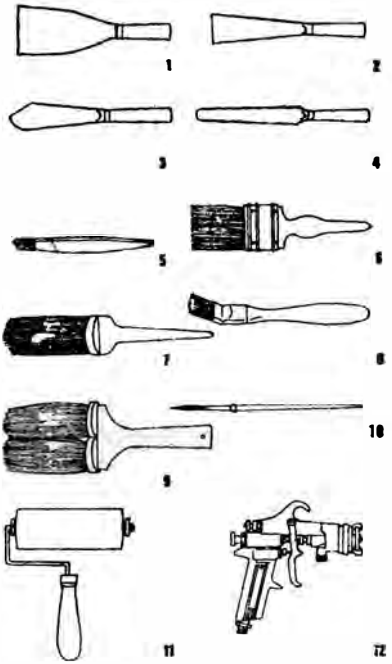
boyler İng. **(boiler)** Bir ısı kaynağından, genellikle bir kazandan elde edilen sıcak su veya buhardan yararlanarak kullanma sıcak suyu sağlayan ve depolayan araç. Bir kalorifer kazanında 90°C'ye kadar ısıtılan su veya 100° - 105°C'lik alçak basınçlı buhar, boylerin, genellikle bir serpantenden ya da iç içe geçirilmiş iki silindirden (ceket, gömlek) ibaret olan ısıtma devresinden geçirilerek içteki veya çevredeki kullanma suyu ısıtılır.

boyun 1. Oluk silme. Bkz. silme.
2. Bir sütunda gövde ile bilezik arasındaki dörtte bir daire oyuk geçiş.
3. Bir sütun başlığının en dar yeri.

boyuna Enine dik olarak, boyunca, uzunlamasına, °tulânî: boyuna kesit.

boyuncuk Dorik sütunlarda, başlığın altına gelen bölümde Iki halka şeklinde yapılan ince silmeler arasındaki bölüm.

boyunduruk 1. Ahşap veya çelik yapıda iki dikme arasına yatay olarak konulan ve böylece dikmelerin açılmasını ya da yaklaşmasını

boyacı aletleri

1., 2., 3., 4. Ispatulalar
5. Kesme fırçası
6. Yağlıboya fırçası
7. Tampon fırçası
8. Radyatör fırçası
9. Çifte tampon fırçası
10. Kalem fırça
11. Rulo veya merdane
12. Tabanca.

önleyen ahşap veya çelik atkı. Ahşap yapıda pencere boşluklarının yan dikmeleri arasına konulan bu ağaçlardan üsttekine **üst boyunduruk**, alttakine **alt boyunduruk** denir.
2. Bir ahşap döşemenin kirişlerini birbirine bağlamak üzere aralarına yerleştirilen küçük kiriş parçalarından her biri, kasnak boyunduruğu, kasnak kirişi.
3. (Doğu Karadeniz'de) Mahya aşığı.

boyunsak silme Bkz. silme.

boyut,-tu Ölçmede ele alınan üç doğrultudan, yani: uzunluk, genişlik ve derinlikten her biri, °buut.

boyut çizgisi Ölçü çizgisi.

boyutsal Boyuta değgin.

boyutsal denge Bir gerecin, değişik hava koşulları altında boyutunu değiştirmemesi, boyutsal stabilite.

boyutsal koordinasyon Yapı bileşenlerinin modüler bir sistem içinde bir araya getirilmelerini sağlamak amacıyla, bileşenlerin yapımında, mekân ve yapı elemanlarının tasarımında en elverişli boyutların seçilmesi. Bkz. koordinasyon boyutu.

boz 1. Açık toprak rengi.
2. Açılmamış, sürülmemiş (toprak).

boz yel Lodos.

Bozkır sanatı Tunç çağında Moğolistan'dan Romanya'ya kadar Avrasya bozkırlarında yaşamış olan göçebe halkların meydana getirdikleri sanata verilen ad.

böcekkabuğu,-nu Mor ile yeşil arasında ve maden parlaklığında olan renk.

böğür Yapının bir bölümünü ana yapıya bağlayan kemer. Bkz. eliböğründe.

bölge şeh. 1. Bir bölgeleme sonucunda sanayi, tarım, konut, yönetim, ticaret, vb. için ayrılmış alanlardan her biri, °zon.
2. Herhangi bir nitelik bakımından bir sayılmış ülke parçası.

bölge planlama Bkz. planlama.

bölge planı Bir bölgenin kalkınmasını yönetmek üzere hazırlanan plan. Türkiye'de bölge planları hazırlama görevi 7116 sayılı kuruluş yasası ile İmar ve İskân Bakanlığı'na verilmiştir.

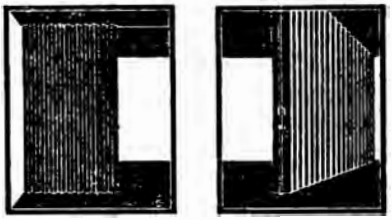
bölgeleme Bir nâzım plan çerçevesi içinde arazinin belli bölümlerinin belli kullanışlara ayrılması ve bu kullanışların, yapı tiplerinde ve ölçülerinde yapılan sınırlamalarla uygulanmasının sağlanması, °zoning. Böylece belli alanlar hafif sanayi, ağır sanayi, konut, yönetim, ticaret vb. için ayrılmış olurlar. Bu bölümlerden her birine **bölge** veya **zon** denir.

bölgesel Bölge ile ilgili veya bir bölgeye özgü, °mıntakavî, °mevzii.

bölgeselcilik Bölgesel verilere çok büyük bir önem veren tasarım anlayışı, °rejyonalizm.

bölme 1. Taşıyıcı olmayan, çoğu hafif gereçli, az kalın duvar, °seperasyon.
2. Büyücek bir yerden böyle bir yapı öğesi ile ayrılmış küçükçe yer. Bkz. bölük.

akordeon bölme Körük bölme.

körük bölme

körük bölme İki hacmi ayırmak veya bir hacmi ikiye bölmek üzere istenildiğinde ray üzerinde kaydırılabilen, üzeri deri veya kumaş kaplı bir madenî yapısı olan eklemli bölme, °akordeon bölme.

kuru bölme Harç kullanılmaksızın yapılmış bölme.

sandviç bölme İki yüzü arasında ısı geçirimsizliği sağlayan başka bir gereç tabakası bulunan bölme.

bölük Bir yapıda bir kişinin veya bir ailenin oturması için ayrılan parçanın tümü. Osmanlı saray ve konaklarında harem bölüğü, selâmlık bölüğü gibi çeşitli bölümler bulunurdu. Saraylarda ayrıca hanım sultanların, kadın efendilerin özel bölükleri vardı.

bırakma kiriş Bir ahşap çatı makasında alt başlığı meydana getirip makas uçlarının açılmasını önleyen ağaç. Bkz. çatı, gergi.

branda bezi İt. Atkısı tek, dokusu çift kendir, keten ve pamuk ipliğinden sık ve sağlam dokunmuş bez, yelken bezi, çadır bezi.

branşman Fr. (**branchement**) 1. Temizsu bağlantı borusu. 2. Bir havagazı tesisatında, şebeke gaz borusundan binaya kadar olan ve bir ana güvenlik musluğu ile biten boru hattı.

breş Fr. (**brèche**) < Al. jeol. Doğal çimento ile kaynaşmış köşeli taş kırıklarından oluşmuş külte. Bkz. puding.

briket,-ti Fr. Kömür dışığı veya kum - çakıl ile çimentodan yapılan harcın kalıplarda sıkıştırılması sonucunda elde edilen bir çeşit boşluklu blok.

brizbiz Fr. (**brise - bise**) Pencerelerin çerçevesine içeriden tutturulan ince perde.

brizsoley Fr. (**brise - soleil**) Güneşkırıcı.

bronz Fr. (**bronze**) < İt. Bakırla kalay alaşımı, tunç. Yapı işlerinde kullanılacak bronz, içinde yalnız bakır, kalay ve manyezi bulunan parlak sarı renkli, homogen bir alaşım olmalı; yoğunluğu 8,3'ten az olmamalıdır.

bronz boya Bkz. boya.

alüminyum bronzu Bkz. alüminyum.

brülör Fr. (**brûleur**) Yakmaç.

brüt beton Fr. Çıplak beton. Bkz. beton.

brütalizm Fr. (**brutalisme**) Le Corbusier'nin Marsilya'daki ikamet birimi ve Chandigarh'daki yapıları tarzındaki yapılar ile bunlardan esinlenerek yapılan yapıları nitelendirmek üzere 1954 yılında İngiltere'de ortaya atılan terim. Bu terimi ünlü İngiliz mimarları Alison ve Peter Smithson ortaya atmışlardır.

Yapı öğelerinin kendilerine özgü nitelikleriyle belirtilmeleri yanında, çeşitli hacimlerin de karakterlerini plastik öğeler halinde iyice ortaya koymaları ve dıştan okunabilmeleri brütalizmin özellikleridir. Brütalizm mimariyi meydana getiren çeşitli bileşenlerin hakkını yeterince vermek amacını güder. Yapıda teknik mükemmellik yerine doğallık, kendi kendine oluşmuşluk, hattâ biraz da hamlık, kabalık aranmıştır. Alüminyum veya öteki madenler yerine beton, tuğla; cilâlı, kaplı yüzeyler yerine genellikle örtüsüz yüzeylerle malzemenin gerçek yüzü ortaya konmaya çalışılmıştır.

İtalya'da Vittoriano Vigano (Istituto Marchiondi, Milano, 1957), İngiltere'de James Stirling ve Gowan, Amerika'da Paul Rudolph, Japonya'da Kenzo Tange, Maekawa günümüzde plastik mimarinin en tutarlı, en rasyoneli olarak kabul edilen bu akımın izleyicileri olarak görülürler.

BS İng. (**British standards**) Biritish Standards Institution tarafından hazırlanıp yayımlanan İngiliz standartlarına verilen ad. Bkz. AFNOR, ASA, DIN, GOST, TS.

BTU İng. (**British Thermal Unit**'in kısaltılmışı) 1 lb. ağırlığındaki suyun sıcaklığını 39 °F'den 40° F'ye yükseltmek için gerekli olan ısı miktarı; 1 BTU, 0,252 kilo kalori'ye ve 1 therm'in yüz binde birine eşittir.

1 BTU = 252 kalorl.

1 BTU/sq. ft. = 2,71 Kcal/m².

1 kalori = 0,0039 BTU.

buat Fr. (**boîte** kutu) elk. Ayrı doğrultulardan gelen elektrik tellerini içinde eklemekte kullanılan küçük kutu, bağlantı kutusu.

bergman buat Sıva üstü elektrik tesisatında kullanılan buat.

peşel buat Peşel borulu tesisatta kullanılan özel buat.

bucarda Fr. (**boucharde**) Mozeta.

bucurdak, bucurgat Bkz. bocurgat.

budak Ahşapta rastlanılan yuvarlak, koyucà renkte sert kısım. Budak dalın gövde içindeki başlangıç yeridir.

budak makinesi Ahşap parçalarda budağın bulunduğu yere yuvarlak delik açıp içine aynı ölçüde bir tıpa yerleştirmekte kullanılan makine.

buğu oluğu Buharın cam üzerinde yoğuşmasından meydana gelen suyu toplamak üzere iç denizlikte boydan boya açılan oluk. Bkz. pencere, yağmurluk.

Brütalizm
Vittoriano Vigano,
Marchiondi Enstitüsü.

buğuevi,-ni Üzerinde küçük böcekler bulunan veya hastalık dolayısıyla mikroplu kabul edilen eşyanın basınçlı sıcak buğu ile temizlendiği yer, °tephirhane. Bkz. ütüv.

buhar Ar. Isı etkisiyle sıvıların ve bazı katıların geçtikleri gaz hali.

buhar basıncı Havayı çevreleyen yüzeyin birimine su buharının yaptığı basınç. Genellikle mm. cinsinden cıva sütunu yüksekliği olarak belirtilir. Bu durumda yaklaşık olarak 1 kg. veya 1 m^3 havanın içindeki su buharının gram cinsinden ağırlığını verir.

buhar basıncı düzenleyici Bir sıcak damda, ısı tutucunun üzerine serilen ve ısı tutucunun içinde bulunması olası buharın basınç kazanarak üstteki tabakaları zedelemesini önleyen buhar difüzyon direnci yüksek gereç (veya tabaka).

buhar difüzyonu Binada bir hacmin içinde oluşan su buharının, daha soğuk olan komşu hacimlere ya da dışarıya doğru akımı. Bir duvarın bir yanında sıcak, öteki yanında daha soğuk hava bulunuyorsa, sıcak yanda soğuk yana göre daha çok su buharı molekülü vardır. İçerideki havanın basıncı, havanın kendi basıncı ile su buharının basıncının toplamına eşittir. Isının soğuk yöne akması olayı gibi, buhar molekülleri de basıncı daha az olan yöne doğru akarlar. Ancak su buharının hareketi ısınınkine göre çok yavaştır.

buhar kazanı Buhar üretmekte yararlanılan, ısı kaynağı olarak kömür ya da yağyakıt kullanan kazan. Buhar kazanı ısıtma ve enerji üretiminde kullanılır. Suyu devamlı yenilendiği için kireçlenme sorunu sıcak sulu kazanlara göre daha önemlidir.

buhar kesici Buhar geçirgenlik direnci çok yüksek olan gereç, buhar tutucu. Soğuk dönemlerde iç havanın rutubeti, ısı akımına paralel yönde dışarıya doğru akar. Bu rutubetin soğuk kesime gelmeden önce, ısı tutucu tabaka içinde yoğuşup bu gerecin ısı tutuculuk değerini azaltmasını önlemek üzere buhar difüzyon direnci yüksek olan bir tabakadan yararlanılır. Çoğunlukla sıcak damlarda kullanılan bu tabaka «buhar kesici» tabakadır. Buhar kesici olarak çoğu kez bitüm emdirilmiş çeşitli gereçlerle, plastik ve cam asıllı gereçler kullanılır.

buharî Ar. esk. Duman bacası.

buji ampul Fr. (**bougie** mum) Mum ampul. Bkz. ampul.

bul Fr. (**boule**) Blok halinde, kenarları alınmamış kereste.

Bul işi Fr. (**Boule**) Fransız heykelcisi André-Charles Boulle'ün yarattığı, 14.cü Louis çağında moda olan bağa ve bakır gömmeli mobilya işi.

bulaşık teknesi °Eviye.

buldozer İng. (**bulldozer**) Önündeki geniş bıçak ile toprağı sıyırıp engebeleri kaldıran, tekerlekli veya tırtıllı, çok güçlü bir toprak makinesi, yoldüzer, °dozer.

bulgurdingi Buğdayın ezilerek bulgur haline getirildiği yer.

bulgurlama, döşeme bulgurlaması Ahşap tavan kirişlerinin altına bir tavan kaplaması çekip, üzerine samanlı çamur harcı veya kum ile yapılan dolgu.

bulgurlamalı tavan Bkz. tavan.

bulon Fr. **(boulon)** Cıvata.

buluntu ark. Kazılardan veya araştırmalardan meydana çıkan ya da rastgelinerek bulunan, eski çağlardan kalma eşya veya yapıt.

bulvar Fr. **(boulevard)** (l ince okunur). Ağaçlı ve geniş cadde.

bungalov İng. **(bungalow)** < Hint. **(bangla** Bengal'e değgin) Genellikle tek katlı, yatak bölümüne az yer ayrılmış geniş verandalı ev.

burç, bürç 1. Eski kalelerin köşelerinde ve yan kesimlerinde bulunan yüksek kulelerden her biri. Bu kuleler sur dibine yaklaşan düşmanı yandan vurmak için duvarlara bitişik ve dışa taşkın olarak yapılırlardı. Bunların yuvarlak ve köşeli olanları vardır.

2. Tek hisar, °kule.

burgaçlı sütun Burma sütun. Bkz. sütun.

burgata Halatların kalınlığını anlatmakta kullanılan ve bir parmağa eşit olan birim.

burgu 1. Tahta gibi sertliği az olan malzemede delik açmak için döndüre döndüre kullanılan, ucu yivli, çelik alet. Bkz. Arşimet burgusu.

2. Arazi sondası.

burkulma str. Boyun, kesite oranla belli bir sınırı aşması halinde, basınç etkisi altındaki çubuklarda görülen eğilme, °flambaj. İki ucundan sıkıştırılan bir te cetvelinde görülen karınverme, bur burkulma örneğidir. Bkz. narinlik.

burma 1. Burulmuş.

burma sütun Burgaçlı sütun. Bkz. sütun.

2. Burulmuş halat şeklinde bezeme.

3. Mahalle çeşmesi musluğu.

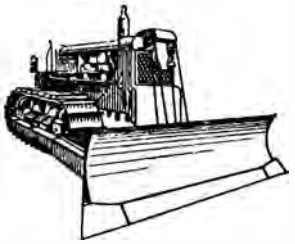
burmadal Kıvrımdal.

Bursa kemeri Bkz. kemer.

Bursa üslubu Osmanlı Devletinin kuruluşundan İstanbul'da Beyazıt Camisinin yapılmasına kadar süren dönemdeki Osmanlı yapıtlarının tarzı. Bursa devri camilerine çevresi revaklı bir avludan girilir. Avlu ile cami arasında ilk cemaat yeri bulunur; buradan bir kapı ile sahna geçilir. Sahnın iki yanında yan sahınlar, karşıda mihrap, mihrabın sağında mimber bulunur. Plan + biçimindedir. Bursa devri camilerinin ilk örnekleri Ulu Cami ve Yeşil Camidir. Bkz. Osmanlı Mimarisi.

burukluk (Ağaçta) Lif kıvrıklığı.

burulma str. İki ucundan tutulup ekseni etrafında birbirine ters yönde çevrilen bir çubuğun karşılaştığı zorlama; bir çubuğa teğet olarak uygulanan ters yönde iki paralel kuvvetin etkisi.

buldozer

burulmak Burulma kuvveti altında şekil değiştirmek.

burun,-rnu Basamak profili.

buşon Fr. (**bouchon**) elk. Sigortanın eriyen telini veya tellerini içinde bulunduran, değiştirilebilen parçası.

buton Fr. (**bouton**) elk. anahtar², düğme.

buut Ar. 1. Boyut. 2. esk. Uzaklık.

buzhane T. Far. 1. Buz yapılan yer. 2. Soğukhava deposu.

buzlucam Fiziksel veya kimyasal yolla yarı saydam hale getirilmiş cam. Bkz. mat cam, opal cam.

büğet Bir akarsuyu tutmak ve suyu biriktirmek için yapılan engel, bağlağı, °set, °bent, °baraj.

büküm Bir tenekecilik işinde gerecin kıvrılan yerinin aldığı şekil.

büküm

büküntü Yol dönemeci, °viraj.

büro Fr. (**bureau**) Yazı ve yönetim işlerinin görüldüğü çalışma yeri.

büro binası Bürolar ile bunların gereksinmelerini karşılayacak öbür hacimleri barındıran bina.

büst,-tü Fr. Vücudun, omuzlarla birlikte göğüsten yukarı kısmını gösteren heykel, başheykeli.

bütan Fr. Petrolü arıtarak elde edilen, kolayca sıvılaştırılabilen ve yakıt olarak havagazı yerine kullanılan bir hidrokarbonlu gaz (C_4H_{10}).

bütünleme Korunması gerekli bir yapıda veya kent parçasında özgün örneğe göre eksik olan bölümleri tamamlayarak bütünü yeniden elde etme, °reintegrasyon.

bütünleme inşaatı Birinci ihalede, sözleşmede öngörülen maliyet artışıyla dahi bitirilemeyen bir inşaat işinin, tamamlanmak üzere yapılan yeni bir ihale ile devamı; ikmal inşaatı.

bütünlük Bir yapıda öğelerin uyumlu olarak bir araya gelmesi.

büvet (I) Bkz. büğet.

büvet (II) **,-ti** Fr. Gar, vb. yerlerde hafif yiyecek ve içecekler satılan küçük dükkân.

büyüme kutbu şeh. Çekim merkezi, °cazibe merkezi.

büz Fr. (**buse**) < Flam. °Künk.

büzülme fiz. Bir cismin, yapısı değişmeksizin hacimce küçülmesi; °rötre, genleşme karşıtı.

C kim. Karbon cisminin simgesi.

Ca kim. Kalsiyum cisminin simgesi.

cadde Ar. Kent içinde anayol.

cağ (I) Parmaklık ve özellikle araba tekerleğl parmaklığı.

cağ (II) Kirli suları toplayan taş tekne veya çukur.

cam Far. 1. Soda ve potas katılmış silisli kumun ateşte ergitilmesiyle yapılan sert, çoğu saydam ve kırılgan gereç, sırça. Pencere camı yapımında silis, soda, kireç kullanılır. Renkli camlar bileşim bakımından soda, kireç, silis camlarındandır, ancak harmanlarına kimi madenler veya maden oksitleri katılarak istenilen renk elde edilir. Camlar saydam, yarı saydam veya saydamsız olurlar. Bkz. buzlucam.

2. Bu maddeden yapılıp her çeşit açmalara takılan levha halindeki gereç, pencere camı. Cam kalınlıkları ve camların kalınlıklarına göre aldıkları adlar:

	nominal kalınlık (mm.)	gerçek kalınlık (mm.)
adi cam	2	1,8 - 2,0
yarım duble cam	3	2,8 - 3,0
duble cam	4	3,6 - 4,0
simile cam	5	4,5
	6	5,5
	7	6,5

Adi camın (kurşun oksitsiz) yoğunluğu 2,6, kristal camınki 3,25 - 5,44'tür. Çeşitli yerlere takılacak camlar kalınlıklarına göre şöyle sınıflandırılırlar:

4/4'lük 2 mm. — 1 m^2'si 6,0 kg.
6/4'lük 3 mm. — 1 m^2'si 7,5 kg.
8/4'lük 4 mm. — 1 m^2'si 9,0 kg.

Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri Genel Teknik Şartnamesine göre çerçeve serbest alanına uyularak cam kalınlıkları şöyle seçilir:

0,25 m^2'ye kadar : 4/4'lük
0,25 - 0,70 m^2 arasında : 6/4'lük
0,70 m^2'den fazlası : 8/4'lük ve daha kalın.

3. Tamamı veya bir kısmı bu maddeden yapılmış: cam dolap, cam fener.

cam elyafı Cam ipliklerinden meydana gelen bir çeşit dokuma. Cam elyafı polyesterle birlikte fiberglas yapımında kullanılır.

cam evi veya **cam yuvası** Çerçevelerde camın oturması için açılan yiv.

cam ipliği Eritilmiş camdan elde edilen çok ince cam teli, cam lifi.

cam köpüğü Toz camın karbon ile birlikte ergitilmesiyle yapılan hafif, dayanıklı, su geçirmez, yanmaz, geç ısınır, köpüklü, siyah madde, köpükcam. Kalıba dökerek döşeme plakları yapmakta kullanılır.

cam macunu Camcı macunu.

cam mozaik Bkz. mozaik, cam-mozaik.

cam pamuğu Isı ve ses geçirimsizliğinde kullanılan, ince cam ipliklerinden meydana gelmiş, pamuğu andırır gereç.

cam parke Işık geçiren döşeme yapmakta kullanılan camdan yapılmış karo. Standart boyutları 20 x 20 x 2,2 cm., 24,5 x 24,5 x 2,4 cm. ve 30 x 30 x 2,9 cm.'dir.

cam tuğla İki ayrı parça olarak yapılıp yüksek sıcaklıkta birleştirilerek duvar ve döşemelerde kullanılan yarı saydam blok, °lüksfer. Standart boyutu 19,5 x 19,5 x 9 cm.'dir.

cam tülü İnce cam ipliklerinden meydana gelen, tül inceliğinde bir çeşit dokuma. Cam tülü bodrum, temel, düz dam, havuz gibi yerler ile yeraltı temiz ve pissu borularının sızdırmazlık işlerinde sıcak bitümle yapıştırılarak kullanılır. Cam tülünün bitümle doyurulmuş olup toplar halinde hazır olarak satılan türü de vardır. Bkz. cam elyafı, bitümlü cam tülü.

cam yünü Eritilmiş camdan elde edilerek ısı ve ses izolasyonunda kullanılan bükülebilir, ateşe dayanıklı cam lifleri. Yapıda bu lifler levha, rulo, halat, boru kılıfı halinde veya dökme olarak kullanılmaktadır. Isı geçirgenlik katsayısı (K) = 0,22 - 0,24.

arnuvo camı Bir yüzü pürüzlü, dekoratif cam.

durocam Bkz. durocam.

güvenlik (emniyet) camı a. İnce tellerle donatılmış cam, telli cam. b. İstenilen boyutlarda kesilip ısıtılarak dayanıklı hale getirilen ve kırıldığı zaman kesici olmayan boncuklar halinde dağılan cam, durocam, sekürit cam.
c. Aralarına saydam plastik bir levha yapıştırılmış iki cam levhasından ibaret cam, sandviç cam.
d. Son yıllarda gelişen ve tümüyle plastikten yapılan organik cam.

ısı emen cam Kırmızı öncesi ışınlarının (ısı ışınları) altıda birini, görünür tayf ışınlarının yarısını geçiren, soluk yeşil renkli cam, °anti - aktinik cam. Bu tür camlar güneş ışınlarını çok düzgün alacak şekilde yerleştirilirler; düzensiz gölge - güneş etkileri bunların çatlamalarına yol açar.

katedral camı Bir yüzü çekiçlenmiş gibi görünen cam.

kristal ayna camı Her iki yüzü de çok düzgün birer yüzey meydana getiren, saydamlığı ve yansıtması her noktasında aynı olan cam. Genellikle 20 m²'ye kadar olan levhalar halinde bulunur ve vitrinlerde, masa üstlerinde, ayna yapımında kullanılır. Yoğunluğu 2,5'tir. Kalınlıklara göre metre kare ağırlıkları şöyledir:

4	5	6	7	8	9	10	mm.
10	12,5	15	17,5	20	22,5	25	kg.

mat cam Üzerine kum püskürtülerek matlaştırılmış cam, °sable cam.

opal cam Bileşimine flüorlar, fosfatlar, vb. katarak, yani kimyasal yolla yapılan yarı saydam cam.

prizmatik cam Derin çizgili striye cam. Bu camın çizgileri küçük ke-

sitli paralel üçgen prizmalardan meydana gelirler. Prizmatik cam, çizgileri yatay olacak şekilde pencereye takılırsa, odanın uzak köşelerine normal camla gelenden daha çok ışık alınır.

sandviç cam Aralarına selüloit veya selüloz asetat gibi bir plastik yaprak yerleştirilerek birbirine yapıştırılan iki camdan meydana gelen güvenlik camı, tabakalı cam. Bkz. tripleks.

sekürit cam °Durocam.

striye cam Bir yüzünde tek doğrultuda kabartma paralel çizgileri olan cam.

su camı Sodyum veya potasyum silikat. Kuvars kumunun soda ile ergitilmesiyle elde edilir.

$$Na_2CO_3 + Si\,O_2 \rightarrow Na_2\,Si\,O_3 + CO_2$$

Su camı pencere camı görünüşünde bir cisimdir. Suda eridiği için bu adı almıştır.

tabakalı cam Arasında selüloit veya plastik bir tabaka bulunan cam, sandviç cam.

tahrilli cam Çeşmibülbül.

telli cam İçine yerleştirilen telden bir ağ ile güçlendirilmiş cam.

termopan cam (Yapımcısının verdiği ad: **thermopane**) Çevresi, madenî geçirimsiz bir conta ile kapatılmış iki ya da daha çok cam tabakasından meydana gelen levha.

Venedik camı Sütcamı, beyaz cam.

camcı Cam ticaretini veya cam takmayı meslek edinmiş kimse.

camcı macunu Cam ile çerçeve arasındaki aralıkları kapatmakta kullanılan, kaba üstübeçle beziryağından yapılan hamur. Camcı macunu için şöyle bir formül uygulanabilir:

700 g. kaba üstübeç
120 g. toz sülüğen
180 g. Türk beziri

1000 g. camcı macunu

camcilâ Bkz. cilâ.

camegâh Fr. (**came** elbise ve **gâh**' tan) Camekân[2].

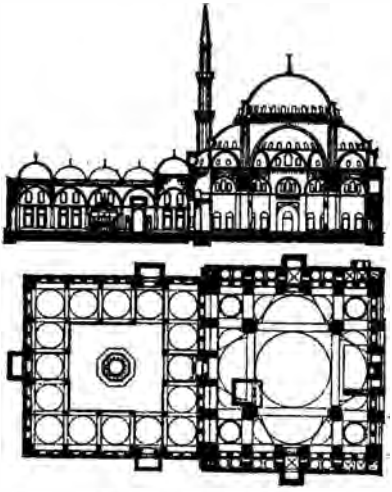
camekân Far. 1. Camlık, cam dolap, °vitrin.

2. Türk hamamlarında soyunulan yer, soyunmalık. Burası Roma hamamlarının 'apoditeryum'unun karşılığıdır.

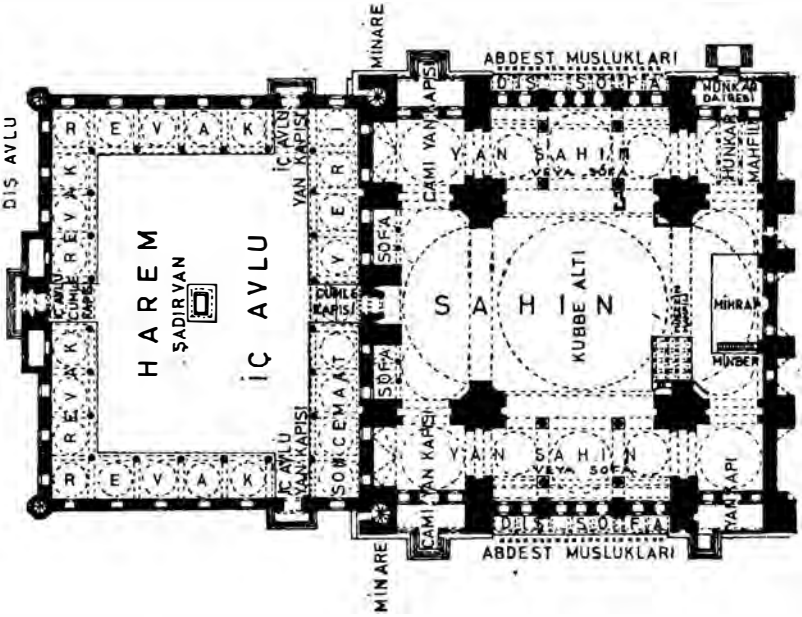
camger Far. esk. Camcı.

camgöbeği,-nl Camın kenarından bakılınca görülen yeşile çalar mavi renk.

cami Ar. İçinde cuma ve bayram namazı da kılınan büyük Müslüman tapınağı. Hazreti Muhammed tara-

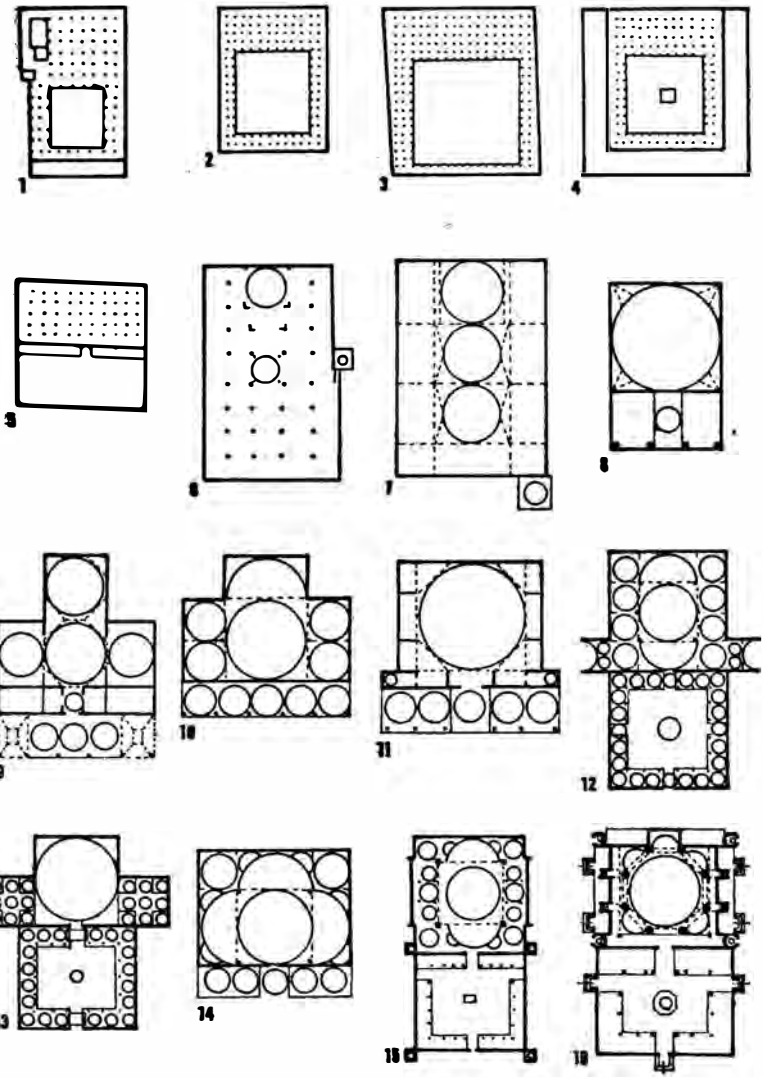
Şehzade Camisi'nden kesit ve plan.

Bir Osmanlı klasik camisinin çeşitli bölümleri.

yanda:

Caminin gelişimindeki aşamalar (planlar aynı ölçekte şematik olarak çizilmiştir). 1. Medine'de Harem-i Şerif. 2. Samarra Camisi. 3. Kahire'de Amr Camisi 4. Kahire'de İbn-i Tulun Camisi. 5. Sıvas'ta Ulu Camı. 6. Kayseri'de Ulu Cami. 7. Amasya'da Burmalı Minare Camisi. 8. Bursa'da Alaüddin Paşa Camisi. 9. Bursa'da Orhan Bey Camisi. 10. İstanbul'da Atik Ali Paşa Camisi. 11. İstanbul'da İbrahim Paşa Camisi. 12. İstanbul'da II. Beyazıt Camisi. 13. İstanbul'da Sultan Selim Camisi. 14. Üsküdar'da Mihrimah Camisi. 15. İstanbul'da Süleymaniye Camisi. 16. Edirne'de Selimiye Camisi. (Celâl Esat Arseven'den).

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16

fından 622 yılında Medine'de kurulan ilk cami dört duvarla çevrilmiş bir kare alandan ibaretti. Peygamberin cemaate imamlık ettiği yerde güneşten korunmak üzere bir saçak bulunuyordu. Önceleri, namaz kılarken müminlerin yüzleri kuzeye, Kudüs'e doğru dönüktü, 624 yılından sonra Mekke'ye dönüldü. Bkz. mescit.

Osmanlı döneminin büyük camilerinde başlıca şu bölümler bulunur:

a. **harim** veya **muhavvata** denilen **dış avlu,**
b. **harem** denilen **iç avlu,**
c. namaz kılınan bölüm: **sahn,**
d. son cemaat yeri,
e. minare,
f. şadırvan,
g. muvakkithane,
h. imam ve müezzin odaları,
i. musalla taşı,
j. helâlar.

selâtin camisi Padişahın adına yaptırılmış büyük cami.

camkeser Elmas².

camlamak Cam geçirmek, cam takmak.

camlatmak Cam taktırmak.

camlı Cam takılmış, cam geçirilmiş, camı olan.

camlık 1. Camlı çerçevelerle örtülü veya çevrili yer.

2. Camlı çerçeve veya kapı kanatlarından meydana getirilmiş ara bölmesi.

cammozaik Far. İt. Endüstriyel yolla, bir mozaikteki gibi yan yana getirilmiş geometrik şekilli küçük parçalardan oluşan, döşeme ve duvar kaplamakta kullanılan cam asıllı gereç. Cammozaikler genellikle ön yüzleri kâğıtlara yapıştırılmış olarak levhalar halinde satılırlar.

canlandırım Korunması gerçekleştirilen mimarî yapıtların aynı işlevle ya da değişik bir işlev verilerek yaşamalarının sağlanması, °rövitalizasyon, °reanimasyon. Canlandırımda işlevin aynı kalması durumunda **edilgen canlandırım,** işlevin günün koşullarına göre değiştirilmesi durumunda ise **etkin canlandırım** söz konusudur.

caplama (Ordu ve Giresun'da) Kiremit altı tahtası.

cassas, cessas Ar. esk. Sıvacı, badanacı, kireççi.

cazibe merkezi şeh. Çekim merkezi, büyüme kutbu.

cebrî sikülasyon Ar. Fr. tes. (Kaloriferde) Pompalı, sıcak sulu ısıtma (sistemi). - Bkz. sirkülasyon pompası.

cehennem Ar. Hamamın döşeme taşlarını taşıyan kâgir ayaklar arasında kalan ve külhana bağlı olan boşluk. Hamamın döşeme taşları külhandan buraya gelen ve daha sonra tütekliklerle dışarıya atılan dumanla ısıtılır.

cehennemlik Külhan.

cehennemtaşı Gümüşün en önemli tuz bileşiği olan gümüş nitratı, ki aynacılıkta, fotoğrafçılıkta ve galvanoplasti yoluyla gümüş kaplamakta kullanılır.

celî yazı (Arap harfleriyle) Uzaktan okunacak şekilde istif edilmiş, iri, süslü levha yazısı.

cendere Basınç makinesi: su cenderesi.

cep 1. Trafiği kolaylaştırmak için yaya kaldırımlarında meydana getirilen, girintili taşıt yanaşma yeri veya otopark.
2. Bir çıkmaz yolun sonunda yer alan otopark.

cephe Ar. 1. Bir binanın yüzlerinden her biri; özellikle ön yüz.
2. Görünüş (resmi).
kesit cephe Kesit görünüş.
serbest cephe Taşıyıcı sistemle dış duvarın, bölmenin birbirlerinden bağımsız oldukları cephe. Bkz. serbest plan.

cer,-rri Ar. (**cerr**) esk. Çekme; tazyik karşıtı.
cerr-i eskaal esk. °Mekanik.

cereskal (cer-i eskal) Üçayağa veya üstteki bir raya asılarak kullanılan elle kumandalı, zincirli vinç.

cereyan Ar. Akım.

cermen kalemi Cermen menteşenin kanada gömüleceği oyuğu açmak için kullanılan özel bıçak.

cermen menteşe Bkz. menteşe.

cetvel Düzgün çizgi çizmek üzere kalemi dayamaya yarayan ahşap, plastik ya da madenden yapılmış alet, çizgilik.
hesap cetveli Hesap işlemleri yapmakta kullanılan bir çeşit sürgülü cetvel.
ölçekli cetvel Kenarlarında çeşitli ölçeklere uygun çizgiler bulunan üçgen kesitli cetvel. Bkz. desimetre.
te cetveli Bkz. te.

ceviz Ar. 1. Cevizgillerin örnek cinsi olan, uzun ömürlü, gövdesi kalın, kerestesi değerli, yurdumuzda çok yetişen ulu ağaç.
2. Bu ağacın kerestesinden yapılmış: ceviz kaplama, ceviz dolap.

CIAM (Congrès Internationaux d'Architecture Moderne'in kısaltılmışı) İlk kez 1928'de İsviçre'nin La Sarraz şehrinde 23 ülkenin temsilcilerinin katılmasıyla toplanan Uluslararası Modern Mimarlık Kongreleri, CIAM bir skandale tepki olarak doğmuştur. 1927 yılında Cemiyet-i Akvam Sarayı için Cenevre'de açılan proje yarışmasında, eskiye dönük seçiciler modern proje önerilerinin elenmesi için büyük çaba gösterdiler. Buna karşın çoğunluğun oyları ile Le Corbusier'nin projesi birinci seçildi. Fransız temsilcisi M. Lemaresquier, çini mürekkebi yerine matbaa mürekkebi ile çizilmiş olduğu gerekçesiyle Le Corbusier'nin projesinin yarışma dışı bırakılmasını sağladı. Sonradan birinci seçilen, akademik kurallara uygun simetrik proje ise daha sonra değiştirilerek bütün itirazlarına rağmen Le Corbusier'nin öneri projesine yaklaştırıldı. Bu olay bütün fonksiyonel mimarları, dağınık güçlerin birleştirilmesi yönünde kamçıladı ve 1928'de La Sarraz şatosunda yapılan toplantı ile CIAM doğmuş oldu.
CIAM'ın amacı şöyle saptanmıştı:
a. Çağdaş mimarlık sorunlarına açıklık kazandırmak;
b. Modern mimarlık düşüncesini temsil etmek;
c. Bu düşünü teknik, ekonomik ve toplumsal çevrelere aktarmak;
d. Mimarlık sorununun tanındığını görmek.

CIAM'ın kuruluş statüsünde üyeler arasında şu ülkeler yer alıyordu: A.B.D., Almanya, Avusturya, Belçika, Brezilya, Cezayir, Çekoslovakya, Çin Hindi, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, Japonya, Macaristan, Norveç, Polonya, Türkiye, Yugoslavya, Yunanistan. Toplantılara katılacak temsilciler Yönetim Kurulunun önerisi üzerine genel kurulca seçiliyordu. Bu toplantılarda Türkiye'yi, o günlerde Türkiye'de yaşamakta olan Dr. Martin Wagner ve Bruno Taut gibi mimarlar temsil ediyorlardı.

CIAM toplantıları, çeşitli ülkelerde varılan sonuçları karşılaştırmak ve modern şehircilik konusundaki objektif denemeleri ortaya koymak şeklinde oluyordu. Her toplantıda yeni bir şehircilik ya da mimarlık sorununu inceleyen CIAM'ın ele aldığı ilk konu «minimum konut», dargelirli sınıfların konut sorunu olmuştur (Frankfurt, 1929). CIAM daha sonra «rasyonel konut» (Brüksel, 1930) ve şehirciliğe, «işlevsel kent», «konut ve boş zamanlar» (Paris, 1937) konularına (Atina, 1933) eğilmiştir. CIAM'ın üyeleri çağımızın mimarlığına damgalarını vurmuş olan ünlü mimarlardır. Örneğin, 1953'te Aix-en-Provence'ta toplanan kongrede başkan İspanyol mimarı José-Luis Sert, başkan yardımcıları Le Corbusier ve Gropius'tur. Üyeler arasında ise Richard Neutra, Victor Bourgeois, Marcel Lods, Bodiansky, Alvar Aalto, Oscar Niemeyer, Amancio Williams, Sakakura, Maekawa, Wogenscky bulunmaktadır. Bkz. Atina Şartı.

cılızlık Ağaçlarda gövdenin silindir biçiminden uzaklaşarak konikleşmesi hali; dolgunluk karşıtı.

cırcır Demire delik açmakta kullanılan alet.

cırnık Set duvarlarında su akacak delik. Bkz. barbakan.

cıva Far. kim. Gümüş renginde bir maden olup, ergime derecesi —38,8 °C olduğundan bayağı sıcaklıkta sıvı halinde bulunur; simgesi Hg, yoğunluğu 13,59'dur. Cıva, sıcaköl̈çer ve basınçöl̈çer gibi fizik aletlerinin yapımında, aynacılıkta kullanılır.

cıva buharlı lamba Bkz. lamba.

cıvata İt. Birbirine bağlanmak istenen ahşap veya madensel parçaların, hazırlanmış olan deliklerinden geçirilerek, ucuna somun takılıp sıkıştırılan İri başlı vida, °bulon.

cıvata anahtarı Bkz. anahtar[3].

cibinlik Sivrisinek veya başka böceklerden korunmak için yatağın üstüne ve yanlarına gerilen çadır biçiminde tül.

cibs Ar. esk. 1. Kireç.
2. Alçıtaşı.

cicim Ensiz olarak dokunmuş parçaların yan yana eklenmesiyle meydana gelen ve perde ya da örtü olarak kullanılan nakışlı ince kilim.

cidar Ar. 1. Duvar.
2. Çeper.

cihannüma Far. 1. Her tarafı seyredebilmek üzere bazı ev çatıları.

nın üstünde yapılan oda veya teras.
2. Evlerde 'hayat'ın kafesli bir şahnişin şeklinde dışarıya taşan kısmı. Bu kısma **köşk** de denir.

cilâ Ar. Ahşap, taş vb. gereçleri dış etkilerden korumak ve yüzeyine, mat ya da parlak daha iyi bir görünüş vermek için sürülen madde; açkı.

alarüs cilâ Fr. (**à la russe** Rus tarzında) Ar. Bir çeşit mum cilâsı.

cam/cilâ hlk. Ahşap parkeyi cilâlamakta kullanılan bir çeşit sentetik reçine.

gomalak cilâ Gomalağı ispirtoda eriterek yapılan tahta cilâsı.

kemik cilâsı Mermer üzerine demir tarakla perdah yapıldıktan sonra yüzünü parlatmak için paça kemiğinin yakılmasıyla elde edilen tozla yapılan cilâ.

mum cilâsı % 60 balmumu, % 30 terementi, ispirto, ve ispermeçet mumu ile hazırlanıp su banyosunda eritilen cilâ. Mum cilâsı mobilyada, muşambalarda, parkelerde kullanılır.

parke cilâsı Ahşap parke üzerine uygulanan camcilâ ya da mum cilâsı.

taş cilâsı Aslı, tebeşir, zımpara taşı, alçıtaşı, çakmaktaşı, vb. aşındırıcı maddelerin tozlarının ince ipek elekten geçirilmesiyle elde edilen madde. Taş cilâsı sıvı veya macun halinde de kullanılabilir.

cilâcı Cilâ yapan, eşyaya cilâ vuran zanaatçı.

cilâlamak Cilâ sürmek, cilâ vurmak.

cilâlı Cilâsı olan, cilâ ile parlatılmış.

cilâlı taş devri Tarih öncesinin demir, tunç ve bakır çağlarından daha önceki çağı, °neolitik çağ.

cilâsız Cilâ sürülmemiş veya cilâsı kalmamış.

cisim,-smi Ar. Uzayda yer dolduran varlık, °madde.

cisr Ar. esk. Köprü.

cisreyn Ar. esk. İki köprü; Haliç üzerindeki Galata ve Unkapanı köprüleri.

civankaşı bezeme Kırık çubuk bezeme. Bkz. bezeme.

cizvit üslubu 1. Latin Amerika'da cizvitlerce yapılmış çok süslemeli barok kiliselerin tarzı.
2. Barok dönemde Roma'daki Gesu kilisesinden esinlenerek yapılmış 17.yy. kiliselerinin tarzı.

Güney Fransa'da
Cizvit üslubunda bir kilise.

cumba[1]
Le Corbusier'nin
«Carnets de Voyage»ından.

conta İt. Birbirinin üzerine kapanan iki kenar arasına, sızıntıyı önlemek için konulan lastik, kösele, mantar veya benzeri.

Cr kim. Krom elsmlnin simgesi.

Cross yöntemi Sürekli kirişlerin hesabı için Prof. Hardy Cross'un 1936 yılında ortaya koyduğu moment dağıtma yöntemi.

Cu kim. Bakır madeninln simgesi.

cumba 1. Eski Türk evlerinde çoğu kafesli çıkma. Bkz. çıkma, şahniş. 2. mar. Bir ahşap tablanın kenar yüzü.

cumbalanmak Dışarı sarkmak, dışarı meyletmek.

cücedalız Roman kiliselerinde genellikle apsidln üstünde yer alan ve dış duvar üzerinde sütunları bulunan, süs olarak yapılmış körgeçit.

cümle kapısı Ar. T. Anakapı.

cürüf Ar. Maden veya kömür posası, dışık.

cüruf betonu Bkz. beton.

cüruf çimentosu Metalürjik çimento. Bkz. çimento.

cüruf yünü Metalürji endüstrisinin bir yan ürünü olup sıvı haldeki cürufun lif haline getirilmesi ile elde edilen bir ısı geçirimsizlik gerecl. 750 °C sıcaklığa değin dayanıklıdır; özgül ağırlığı 150 - 350 kg/m³ arasında değişir.

çadır Göçebelerin, seferde bulunan askerlerin, kırda veya şantiyede çalışan işçilerin ya da turistlerin sığınmaları için keçe, deri, kıl dokuma veya kalın bezden yapılıp ipler ve direklerle tutturulan barınak. Bkz. oba, otak.

çadır ağırşağı Çadırın direk başlığı.

çadırçatı Orta noktadan başlayarak dört yana düşen yüzeyleri olan, kare piramit şeklinde çatı, topuzçatı. Şek. için bkz. çatı.

çadırörtüsü Orta noktadan başlayarak dört yana doğru düşen yüzeyleri olan örtü şekli.

çaka, çaka pres Saç kıvırmakta kullanılan basit pres.

çakatura (Artvin dolaylarında) Bağdadî.

çakıl Irmak ve deniz kıyılarında, suyun çalkalayıp yuvarlaklaştırdığı ufak taş. Bkz. kırmataş. Yapıda kullanılacak çakıl silisli olmalı ve içinde toprak, kil ve örgensel parçalar bulunmamalıdır. Betonarmede kullanılacak çakıl taneleri 30 mm. çapında delikleri bulunan elekten geçecek büyüklükte olmalıdır. Adi betonda 70 mm. çapında delikleri olan elekten geçen çakıl kullanılabilir. Denizden elde edilen çakıl yıkanmadan ancak dolgu, tahkim ve süzme (filtre) işlerinde kullanılır.

ince çakıl 15 mm. çapında delikleri bulunan elekten geçip 7 mm.'lik deliklerden geçmeyen çakıl.

iri çakıl 70 mm. çapında delikleri bulunan elekten geçip 30 mm.'lik deliklerden geçmeyen çakıl.

orta çakıl 30 mm. çapında delikleri bulunan elekten geçip 15 mm.'lik deliklerden geçmeyen çakıl.

podima çakılı Yalova yakınında bulunan ve kumla karışık olmayan, taneleri düzgün irilikte çakıl.

çakıllı İçinde veya üzerinde çakıl bulunan.

çakıllı dam Su izolasyonunun güneşe karşı korunması ve yalıtkanlık değerinin artırılması için, üzerine serilmiş bir çakıl tabakası ile korunmuş düz dam.

çakıllık Çakıl döşenmiş veya birikmiş yer.

çakma 1. Çakmak eylemi.

çakma kapı Bkz. kapı.

2. Vurup çakarak yapılmış bezeme işi; bunun çukurlusuna **dişi çakma**, kabartmalısına da **erkek çakma** denir.

3. Bu işte kullanılan kalıp.

çakmak 1. Üzerine vura vura sokup yerleştirmek.

2. Çivi ile tutturmak.

çakmaktaşı,-nı Jeol. Demir veya çelik sürtmekle kıvılcım çıkaran bir çeşit sileks. Aderansının iyi olmamasından dolayı yapıda kullanılamaz. Bkz. sileks.

çalık Verev kesilmiş, pahlı, şataflı.

çalıkavak Dalları sepetçilikte kullanılan bir kavak çeşidi, sepetçi kavağı.

çalışma Çalışmak[1] eylemi, °tagyir-i şekil.

çalışmak 1. (Ahşap) Nem alarak veya nemini atarak boyut veya şekil değiştirmek. Ahşabın, boy doğrultusundaki çalışması yaklaşık olarak 0,001, yaş halkalarına paralel doğrultuda 0,1, halkalara dik doğrultuda ise 0,05'tir. Yani ışınsal yöndeki çalışma, teğetsel çalışmanın yarısı kadardır.
2. Bir kuvvetl veya momenti karşılamak.

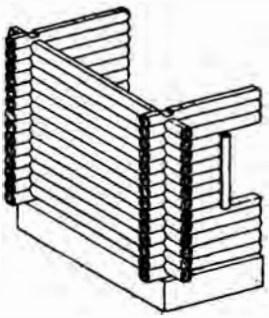
çalma 1. Çalmak eylemi.
2. Kalemle oyularak işlenmiş. Bkz. kakma.
çalma maden Kalemle çalıp yontarak üstüne kabartmalı ve oymalı süsler işlenmiş maden, oyma maden.

çalmacı Maden üzerine çalma işi yapan usta.

çalmak 1. (Maden) Oymak, kalemle işlemek.
2. Bir şeyin kenarını verev veya çapraz kesmek.

çalmalı Oyulmuş.

çantı

çam Çamgillerden olan ağaçların genel adı (**pinus**): **fıstık çamı (pinus pinea)**, **Halep çamı (pinus halepensis)**, **karaçam (pinus nigra)**, **sarıçam (pinus silvestris)**, **yalı çamı (pinus maritima)**.
beyaz çam Dağlık bölgelerde yetişen, kerestesi beyaza çok yakın renkte, az reçineli, oldukça yumuşak bir ağaç; köknar. 80 yaşından yukarı olanlar yapı için elverişli kereste verirler. Beyaz çam az reçineli olduğundan kolayca aşınır ve bundan dolayı daha çok mobilya iskeletinde ve iç yapida kullanılır. Cilâ kabul etmez, boya tutar. (Picea Abies ve Abies Alba)
çıralı çam Sarıçam.

çamaşırhane, çamaşırlık Çamaşır yıkamaya ayrılmış olup içinde yıkama düzeni kurulmuş yer.

çan Madenden, kesik koni biçiminde, türlü boyda yapılan, içinde sarkan tokmağın kenarlara vurması ile ses çıkaran ve işaret vermek için kullanılan alet.
çan iskelesi Çan kulelerinde çanın asıldığı ahşap çatma.
çan kulesi Bkz. kule.
çan panjuru Çan kulelerinde, çan sesini kente yöneltmek üzere kulenin pencerelerine takılan, eğri tahtalardan aralıklı olarak yapılmış panjur; ses panjuru.

çanak Topraktan, yayvan kâse.

çanaklık Bkz. sütun çanaklığı.

çantı (ev) Ormanlık bölgelerde ağaç gövdeleri üst üste yığılarak yapılan (ev). Bu tür yapı için 15-20 cm. çapındaki ağaç tomrukları, alt ve üstleri düzlenerek birbiri üs-

tüne yerleştirilir. Köşeleri geçmeli olarak birbirine bağlanan duvarların üstüne ağaçlı, topraklı düz dam veya eğimli çatı yapılır.

çap,-pı 1. Bir yapının çeşitli parçalarında yinelenen ölçü birimi, °modül. Eski Yunanda sütunların boyu, aralıkları gibi ölçülerin saptanmasında modül olarak sütun çapı alınırdı.
2. Bir bina veya arsanın boyutlarını ve sınırlarını gösteren plan.
3. Bir çemberin merkezinden geçerek karşılıklı iki noktasını birleştiren doğru, kutur.

çapak 1. Madenler dövülürken sıçrayan ince ufak parça.
2. Maden eşyada bulunan pürüz.
3. Duvarda bir taşın öteki taş üzerine taşan kısmı, tırnak.

çapla Maden kazımak için kullanılan çelik kalem.

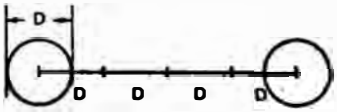
çaplamak 1. Enini boyunu ölçmek.
2. (Moloz taşı hakkında) Kenarlarını çekiçle düzeltip dikdörtgen ya da çokkenar yüzlü düzgün bir biçim vermek: çaplanmış moloz taşı.

çapraz Bir köşeden karşı köşeye doğru uzanan parça.

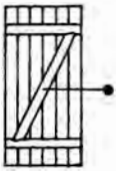
çapraz bağlama Çatılarda rüzgâr yükünü karşılamak ve rijitliği korumak üzere, iki makas arasına dikmeleri birbirine bağlayacak şekilde atılan çapraz ağaç çifti; rüzgâr bağlaması.

çapraz makinesi mar. Testere dişlerine yiv-set vermek için kullanılan, penseyi andırır alet.

çardak Far. (**çartak**) 1. Üstüne sarmaşıklı ağaç veya çiçek sarılarak yapılmış kafesli gölgelik.

İki sütun arasında çapın kullanılışı.

çapraz

çarık

2. Ağaç dallarından çatılmış gölgelik.

çarık 1. Kazıkların veya jalonların toprağa saplanan uçlarına, güçlendirme amaciyla geçirilen konik maden parça, pabuç[4].
2. Ahşap bir dikmenin ayağını yerden kesmek için geçirilen maden parça, pabuç[3].

çarpacak Taşların kenarlarındaki fazlalıkları çarpmakta kullanılan geniş ağızlı taşçı aleti. Bkz. bucarda, madırga, tarak.

çarpı Kaba sıva, çarpma sıva.

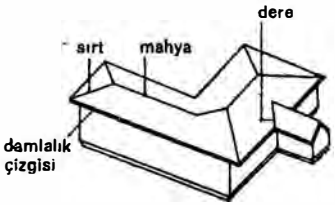
çarpma Madenî levhalara arkadan vurularak yapılan kabartma işi. Bkz. çakma, kakma.

çarpma veya **çarpma sıva** Bkz. sıva.

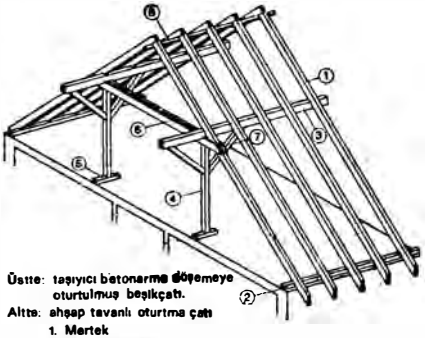
çarpma kapı Bkz. kapı.

çarpma menteşe Bkz. menteşe.

çarşı Far. Dükkânların bulunduğu alışveriş yeri.

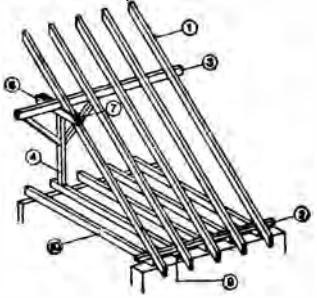

oturtma makaslı çatı.

Üstte: taşıyıcı betonarme döşemeye oturtulmuş beşikçatı.
Altte: ahşap tavanlı oturtma çatı

1. Mertek
2. Damlalık aşığı
3. Ara aşık
4. Dikme
5. Yastık
6. Kuşak
7. Göğüsleme
8. Bağlayıcı mahya aşığı (konatrüktif mahya aşığı)
9. Bırakma kiriş
10. Tavan kirişi

çat,-tı İki derenin veya iki yolun kavuştuğu yer, kavuşak, çatak[2].

çatak 1. İki dağ yamacının birbirine çatarak dere oluşturdukları yer.
2. Çat.

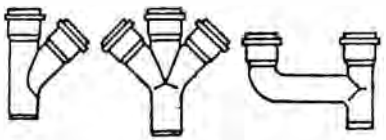
çatal İki ayrı doğrultudan gelen boruları tek bir boruya bağlamakta kullanılan ekleme parçası.

çatalağız,-ğzı Bir ırmağın denize kavuştuğu yerde iki kola ayrılması ile meydana gelen üç köşeli adacık, °delta.

çatalçivi Sıva üzerinden giden elektrik kablosunu tutturmakta kullanılan iki ucu sivri U şeklinde çivi.

çatı 1. Birbirine çatılmış, çakılmış şeylerin topu.
2. Yapıların üstünü akıntılı bir tarzda örtecek malzemeyi taşımak üzere yapılan çoğu ahşap veya maden iskelet. Çatılar a. Dış biçimlerine göre (beşik, kırma, mansart, vb,),
b. Eğimlerine göre (düz, eğimli..),
c. Konstrüksiyonlarına göre (oturtma, asma) ayrılırlar.

çatı arası Çatı ile son kat tavanı arasındaki boşluk, tavanarası.

çatal

çatı feneri Bkz. fener.

çatı katı Binalarda çatı ile son normal kat arasında cepheden geri çekilerek yapılan kat, çekme kat, °teras katı.

çatı keseri Barda.

çatı omurgası Mahya aşığı, mahya kirişi.

çatı örtüsü Çatının üstüne gelen ve yapıyı yağmur, kar, rüzgâr ve güneş ışınları gibi etkenlerden korumak üzere, bu işlere elverişli gereçlerle yapılmış tabaka. Çatı örtüsü gereçleri olarak kiremit, asbest çimentolu levhalar, bakır, kurşun, çinko, galvanize saç, plastik levhalar, bitümlü levhalar, cam, kayağantaş, tahta, saz gibi gereçler kullanılır.

çatı penceresi Tavan arasını aydınlatmaya ve çatıya çıkmaya yarayan pencere veya camlı kapak.

asma çatı, asılı çatı Asma makaslı çatı.

az eğimli çatı Eğimi % 25'ten daha az olan çatı.

beşikörtüsü çatı Beşikçatı.

çadırörtüsü çatı Çadırçatı, topuzçatı.

dik çatı Eğimi % 70'e eşit veya daha çok olan çatı.

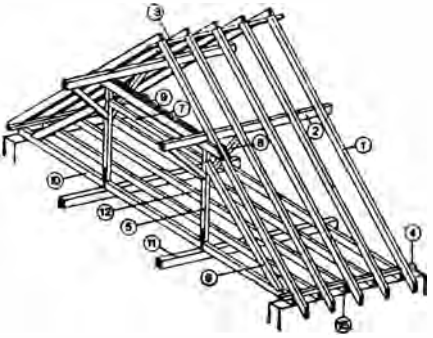
düz çatı Eğimi yatay ile 10° arasında olan çatı.

istasyon/çatısı Ortadaki tek bir kolon sırası ile taşınan çatı, şemsiyeçatı.

kırma/çatı Bkz. kırmaçatı.

orta derecede eğimli çatı Eğimi % 25 ile % 70 arasında olan çatı.

oturtma çatı Oturtma makaslardan meydana gelen çatı; dikmelerinin

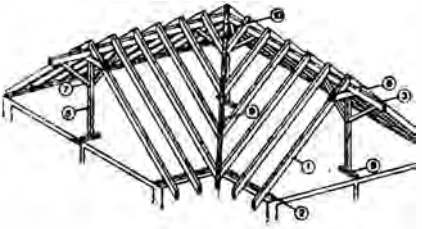

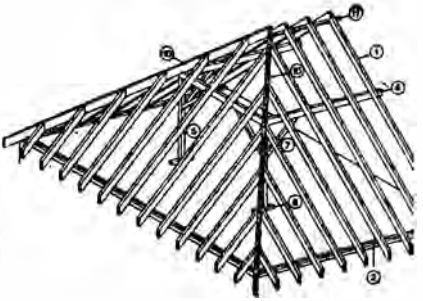
Asma makaslı çatı △

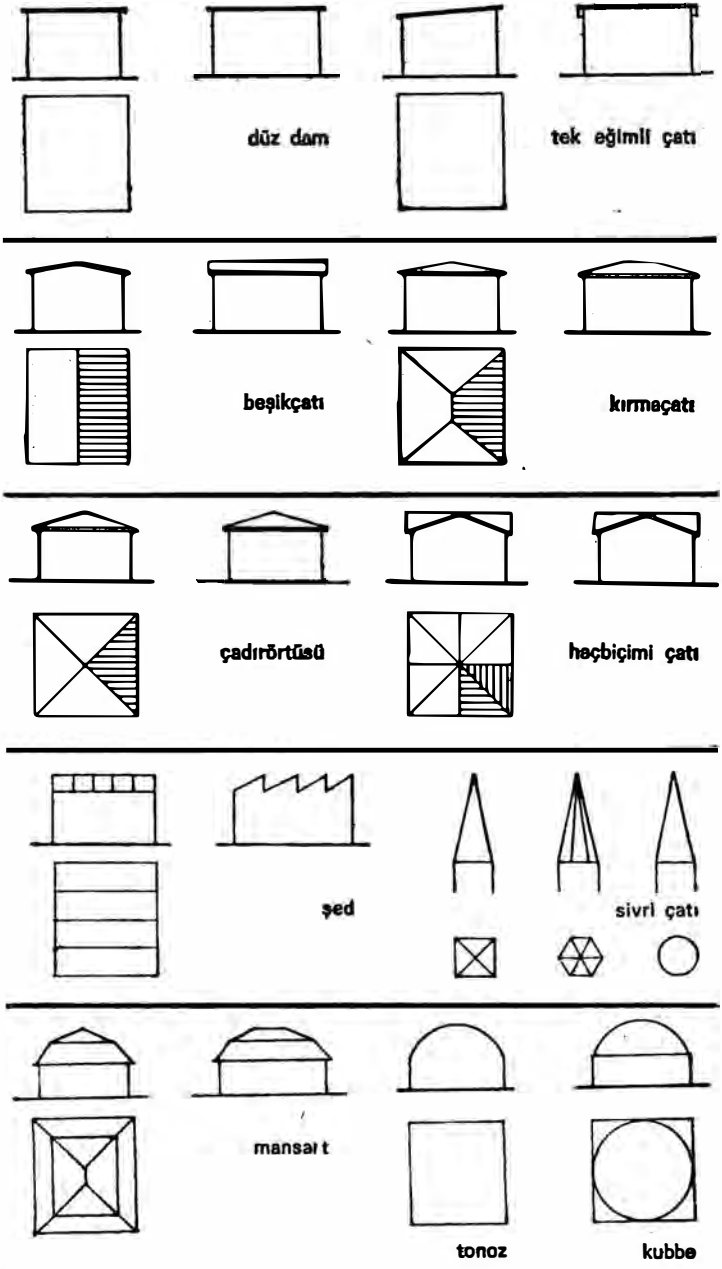
1. Mertek
2. Ara aşık
3. Bağlayıcı mahya aşığı
4. Damlalık aşığı
5. Baba
6. Yanlama
7. Başlık
8. Göğüsleme
9. Kuşak
10. Gergi
11. Asma kiriş
12. Tavan kirişi

Kırmaçatı ▽

1. Mertek
2. Damlalık aşığı
3. Mahya aşığı
4. Ara aşık
5. Dikme
6. Kuşak
7. Göğüsleme
8. Yastık
9. Eğik mahya (dere) merteği
10. Eğik mahya (sırt) merteği
11. Bağlayıcı mahya aşığı

düz dam
tek eğimli çatı
beşikçatı
kırmaçatı
çadırörtüsü
haçbiçimi çatı
şed
sivri çatı
mansart
tonoz
kubbe

tümü, alttakl taşıyıcılara oturan çatı.

saz çatı Kır yapılarında uygulanan, ince kamışla örtülü çatı.

sivri çatı Çok dik eğimli topuz-çatı veya kûlâh. Bkz. ok.

şed çatı İng. (**shed**) T. Testere dişi çatı.

şemsiyeçatı İstasyonçatısı.

tek eğimli çatı Tek eğik yüzeyli çatı, sundurma çatı.

çatkı 1. Uç uca birbirine çatılan şeylerin topu.

2. Sehpa.

çatma Ahşap yapılarda iskeletin ana parçaları.

çatma yapı İskeletli ahşap yapı.

çatmak Ahşap yapılarda iskeleti kurmak.

çavuş Yapıda mühendisle işçiler arasında haber taşıyan ve tarif edilen işleri yaptıran kimse.

amele çavuşu Bir bölüm amelenin başı olup, onlara verilen işleri yaptıran kişi.

çek valfı İng. (**check valve**) Bkz. valf.

çekem Tıkanan su borularını, uç uca bağladığı ağaç çubuklarla açan işçi.

çeker Bir tartı aletinin kaldırabildiği ağırlık miktarı.

çekl 1. Tartı.

2. İki yüz yirmi altı kg.'a eşit olup odun, kireç gibi ağır ve kaba şeyleri tartmakta kullanılan bir ağırlık ölçüsü.

çekl taşı Çekide ağırlık olarak kullanılan taş.

çekiç Çivi çakmak, madenleri dövmek gibi işlerde kullanılan ve bir sapla ağır maden bir kısımdan ibaret alet. Çekiçler, kullanıldıkları işlere göre çeşitli büyüklük ve biçimlerde olup buna göre de çeşitli adlar alırlar: camcı çekici, kaplama çekici, duvarcı çekici, kaldırımcı çekici, demirci çekici, taşçı çekici. Bkz. TS 5.

çekiçhane T. Far. Demir fabrikalarında makine ile çalışan çok ağır çekiçlerin bulunduğu yer.

çekiçlemek Çekiçle dövmek.

çekim merkezi Hızlı gelişme potansiyeli olan, genellikle hızla büyüyen veya yoğun yatırımlarla kendisine bu güç kazandırılmış olan (kent), cazibe merkezi, büyüme kutbu. Cumhuriyet'ten sonra Ankara bir çekim merkezi olmuştur.

çekirdek Bir kaplamanın altında kalan som bölüm.

çekirdek konut Bkz. konut.

çekiş (Baca hakkında) Dış hava ile bacanın içindeki gaz arasında ve bacanın alt kısmında meydana gelen basınç farkı. Bkz. Faust formülü.

çekme 1. Çekilen bir cisimde meydana gelen zorlama; bir cismi koparmaya çalışan kuvvet veya gerilme; **basınç** karşıtı. Madenler ve ahşap çekmeye iyi çalışırlar, buna karşılık betonun ve öteki kâgir gereçlerin genellikle çekmeye çalışmadıkları kabul edilir. Bundan dolayı betonarmede demirler, çekme gerilmelerinin yer aldığı bölgelere konulur.

çekme çubuğu Bir strüktürde çekme gerilmesine maruz çubuk.

çekme gerilmesi Bkz. gerilme.

çekme kuvveti Bkz. kuvvet.

2. Masa, dolap gibi mobilyaların dışarıya çekilen gözü, çekmece.

3. Haddeden geçirme.

sıcak çekme Isıtılmış madeni haddeden geçirme (işi).

soğuk çekme Çeliği, sert çelik kalıpların gittikçe küçülen ardışık deliklerinden geçirerek tel veya profil haline getirme. Bu işlem çeliğe sertlik kazandırır, çekme dayanımını yükseltir.

çekmece 1. Çekme[2].

2. İçinde mücevherat veya başka değerli şeyler saklanan küçük, süslüce sandık.

çekmekat Binanın yüzünden geriye çekilmiş çatı katı, °teras katı.

çekül Ucuna küçük, konik madenî bir ağırlık bağlanmış ipten ibaret alet, °şakul, hlk. şavul. Çekül yerçekiminin doğrultusunu belirttiğinden yapı elemanlarının düşeyliğini kontrol etmek için sarkıtılarak kullanılır.

çelek Tahta kova, külek.

çelen Eski evlerin damlarında düz taştan korkuluk duvarı. Bkz. parapet.

çelik 1. Az miktarda karbonla birleşmiş (% 05 - 1,5) demir. Çelik, su verilerek veya başka madenlerle birleştirilerek çok sert bir hale sokulabilir. Çelik, demirden çok daha sert ve daha hafif olup, daha iyi işlenebilir. Elde edilmesi ve içinde bulunan maddelerin oranları bakımından çeşitli adlar alır. Çelik çeşitlerinin ortak özelliği, içlerinde belli ölçüde karbon ve biraz da manganez bulunmasıdır. Çelikler, elde edilişleri bakımından Siemens - Martin çeliği, Bessemer çeliği, Thomas çeliği ve Elektro çeliği olarak dörde ayrılırlar. Bunların dışında krom çeliği, manganez çeliği, tungsten çeliği, molibden çeliği, silisyum çeliği gibi alaşımlı çelikler vardır. Yapı işlerinde ve özellikle betonarmede «Thomas çeliği» denilen, haddeden geçmiş, genel olarak yuvarlak çubuk halindeki yumuşak çelik kullanılır. (Alman normuna göre ST 37). Bu çeliğin kırılma dayanımı 3700 - 4200 kg/cm² dir. Zahiri esneklik sınırı 2000 - 2600 kg/cm² dir. Esneklik katsayısı 2.100.000 olup, çapının 15 katı uzunluktaki deney çubuğunun kırılma haddindeki uzama miktarı çubuk boyunun % 20 - 22'si olur. Çelik kesiti ince taneli ve homogen olmalı, leke, karınca, çapak, boşluk ve yarık bulunmamalıdır.

Çelik, sağlamlığı, özellikle esneklik ve uzama nitelikleri sayesinde dökme demirin ve demirin yerini aldı. Bessemer (1855), Martin (1856), Thomas (1878) yöntemleri çeliğin endüstrileşmesini sağladılar. 1889 Uluslararası Paris Sergisi demirin doruğa ulaşmasını kutlarken, kısa bir süre sonra 1900 Evrensel Sergisi çeliğin zaferini ortaya koydu. 1885 - 1895 arasında Şikago'nun maden iskeletli yapıları, Sullivan'ın önderi olduğu bir okulun ilk çalışmalarıdır. Modern mimarlığa damgasını vuran yeni kuşak 20. yy.'ın başlarında çeliği daha yaygın olarak kullanmaya başladı. Groplus (Fagus fabrikala-

rı, 1929), Pierre Chareau (Paris'te Dr. d'Alsace'ın evi, 1928), Mies van der Rohe (Barselona Sergisindeki Alman Pavyonu, 1929) bu dönemin önemli uygulayıcılarıdır. Çelik, yeni mimarinin geliştirilmesindeki önemli rolünü günümüzde de sürdürmektedir.

çeliğe suverme Demirin kristal yapısı çeşitli sıcaklıklarda değişir. Sıcaklığını yükseltip bu kristal yapısını oda sıcaklığında da korumasını sağlamak üzere soğutma işlemine **suverme** denir. Soğutma suya, yağa daldırma yoluyla olabileceği gibi, havada da olabilir.

çeliğin suyunu almak Su verilmiş çeliği kızdırdıktan sonra kendi haline bırakarak soğutmak. Böylece çelik yeniden başlangıçtaki özelliklerini bulur.

çelik çubuk Sıcak haddelenmiş, yüzeyi düz, daire kesitli çubuk.

çelik halat Çelik tellerden örülmüş halat.

çelik hasır Betonarme hasırı.

çelik şerit Uzunluk ölçmelerinde kullanılan, 20 - 50 metre boyunda, 12 - 20 mm. genişliğinde, 0,2 - 0,3 mm. kalınlığında, santimetre bölümlü şerit.

alaşımlı çelik veya **özel çelik** Karbon çeliğinin içinde bulunmayan veya düşük oranda bulunan öğeleri içinde bulunduran çelik. Karbon çeliklerinin içinde, genellikle nikel, krom, manganez, molibden, vanadyum gibi madenlerin tümü bir arada % 5 oranının altında bulunur. Alaşımlı çeliklerde bu oran % 5'in üzerindedir.

beton çeliği Betonarmede donatı olarak kullanılan daire kesitli çubuk halindeki çelik. Bkz. TS 708.

burulmuş çelik Aderansı artırmak için burulmuş yüksek dayanımlı özel beton çeliği.

düğümlü çelik Üzerinde 33 cm. ara ile düğümler bulunan, akma sınırı 5000 kg/cm² nin, kopma gerilimi 7500 kg/cm² nin üzerinde olan yuvarlak kesitli özel beton çeliği.

karbon çeliği Özellikleri, içinde bulunan karbon miktarı ile belirlenen, demir - karbon alaşımlı çelik. Bunların içinde, alaşım çeliklerinin tipik öğeleri olan krom, nikel veya molibden bulunmaz. İçlerindeki manganez miktarı en çok % 1,5, silikon ve bakır miktarları her biri için % 05 kadardır.

manganez çeliği İçinde % 1'den çok manganez bulunan, bundan dolayı da içlerinde yaklaşık olarak % 05 oranında manganez bulunan normal çeliklerden daha dayanıklı olan çelik.

nervürlü çelik çubuk Yüzeyinde damarlar bulunan çelik çubuk.

paslanmaz çelik İçinde % 18 oranında krom, % 8 oranında nikel bulunan ve pas tutmayan çelik. Aşınmaya ve paslanmaya son derece dayanıklı olduğu için donatımda ve yapıların yüzlerini kaplamakta kullanılmaktadır.

tungsten çeliği Tungsten ve demir ile yapılan, sıcağa ve soğuğa dayanıklı alaşım.

yumuşak çelik İçindeki karbon miktarı % 015 - % 025 oalın bir demir ve karbon alaşımı. İçindeki karbon

miktarı az olduğundan yumuşak çelik, su verme ile sertleştirilemez; ancak yüksek karbonlu çeliklerden çok daha düktildir.

yüksek karbon çeliği İçinde % 05-1,5 oranında karbon bulunan çelik.

2. Çelikten yapılmış.

çelikleme Bağlama çelliği ile sağlamlaştırma.

çelmek Bir şeyin kenarını verev veya çapraz kesmek, çalmak.

çeloteks (Yapan firmanın verdiği ad) Birtakım bitkisel lifleri (şekerkamışı lifleri ve posası, buğday, çavdar, keten lifleri gibi) çimento ya da tutkal ile karıştırıp yüksek basınç altında sıkıştırarak yapılan levha; bitkilifi levha. Çeloteks ses ve ısı bakımından epeyce geçirimsizdir; kesilebilir, çivilenebilir ve tutkalla yapıştırılabilir. Bkz. heraklit, izotaş.

çember 1. mat. Merkez denilen durağan (sabit) bir noktadan aynı uzaklık ve düzlemdeki noktaların geometrik yeri olan kapalı eğri.

2. Bu şekle sokulmuş madenî kuşak, kasnak: kuyu çemberi.

3. Sandık, fıçı gibi şeylerin dağılmaması için üzerlerine geçirilen ince madenî kuşak.

çene Mengene, kerpeten gibi aletlerin eşyayı, kepçe gibi makinelerin toprağı sıkıştıran karşılıklı iki parçasından her biri.

çengel Far. Bir yere takılmaya yarayan eğri demir.

çentik Bir şeyin kenarında, kesilerek veya kırılarak açılan küçük kertik (Sıfat olarak da kullanılır).

çeper Aralarında bir boşluk meydana getiren yanlardan her biri, °cidar.

çerçeve Far. (**çarçube**) 1. Resim, önemli yazı, ayna gibi şeyleri süslemek veya bir yere asılabilecek hale getirmek için bunlara geçirilen kenarlık.

2. Kapı ve pencere kanatlarında camı veya tablayı yerleştirmek üzere yapılan kenarlık. Kapı çerçevelerinde düşey parçalara seren, yatay parçalara da üst başlık ve alt başlık denir.

çerçeve gönyesi mar. Bkz. gönye.

3. str. Dengede olacak şekilde birleştirilmiş iki veya daha çok strüktüral öğe (eleman). Bir düzlem çerçeve iki boyutludur ve ancak kendi düzlemi içinde dengededir (stabildir). Uzay çerçevesi ise üç boyutlu olup, her doğrultuda dengededir. Bkz. kemer.

düzlem çerçeve Bütün öğelerinin eksen çizgileri aynı düşey düzlemde olan çerçeve. Hesaplanması ve yapımı kolay olduğu için bina çerçevelerinin çoğu bu türdendir. Tek bir düzlem çerçeve rüzgâra ve yatay kuvvetlere karşı dengeli değildir; bu nedenle duvarlar veya öteki çerçevelerle desteklemek yoluyla dengeli bir sistem kurulur.

hiperstatik çerçeve Eğilme momentleri ve reaksiyonları statik denklemleri ile hesaplanamayan çerçeve. Böyle bir çerçevede her elemandaki kuvvetleri belirlemek için ek denklemlere gereksinme vardır.

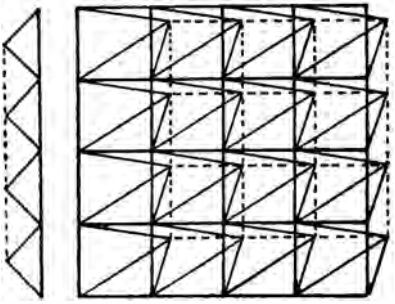
izostatik çerçeve Statik yönden belirli çerçeve; eğilme momentleri

ve reaksiyonları yalnızca statik kanunları ile belirlenen çerçeve.

kutu çerçeve Yüklerin kolonlar yerine betonarme perdelerle taşındığı betonarme sistemi.

rijit çerçeve Kolonları ve kirişleri birbirlerine mafsalsız olarak yani rijit bir şekilde bağlanmış olan çerçeve.

uzay çerçevesi Çok geniş açıklıkları örtmek üzere yapılan, bütün öğeleri birbirlerine bağlı olup her doğrultuda bir bütün halinde çalışan üç boyutlu kafes. Sistem, büyük açıklıkların örtülmesi ve kolonlarla kesilmeden sürüp gitmesi için tasarımlanır ve örtü yüzeyi strüktüral bütünlük içinde göreve katılır. Uzay çerçevesinin kimi tipleri yumurta kutusu biçimindedir (piramit biçimi), kimileri de altıgen ve başka geometrik biçimlerdedir. Uzay çerçevesinin öncüleri Z. Makowski, Le Ricolais, Konrad Wachsmann ve Buckminster Fuller'dir. Fuller'ın Union Tank Car Co. için ABD'de planladığı (1958) örtünün çapı 117 m.'dir. Uzay çerçeveleri, gereçten sağladıkları ekonomiye karşılık, tasarım ve yapımda harcanan büyük emekten dolayı daha pahalıya gelmektedirler.

uzay çerçevesi

çermik Kaplıca, ılıca.

çeşitkenar mat. Kenarlarından hiç biri ötekine eşit olmayan (çokgen).

çeşme Far. Herkesin yararlanması için düzen altına alınan bir suyun akıtıldığı yapı.

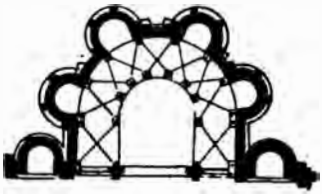
çeşmesar Far. esk. 1. Pınarı çok olan yer.

2. Çeşme başı.

çeşmibülbül Far. İstanbul'da yapılan bir çeşit tahrili cam işlerine verilen ad.

çevirgi Kapı kolu, elektrik anahtarı gibi, çevrilince herhangi bir işi görmeye yarayan araç.

çevirim fiz. Isıtılan bir akıcı cismin moleküllerinin yukarı ve aşağı doğru hareketi, taşınım, °konvekslyon. Çevirim, ısı iletme şekillerinden biridir. Burada, ısıtılan sıvı veya gazın hareketi söz konusudur. Isınan sıvı ya da gazın hacmi artar, buna karşılık yoğunluğu azalır. Böylece sıcak sıvı veya gaz yukarıya doğru hareket eder ve ısıyı da yukarıya doğru taşır. Bu sıvı veya gazdan boşalan yeri, daha soğuk ve yoğun olan kısım alır. Sıcak sulu kalorifer bu temele göre çalışır. Bir sobanın oda içindeki havayı ısıtması da çevirim yoluyla olur. Bkz. ışıma, iletim, konvektör.

çevredalız ve apsidiyoller

çevredalız Roman ve Gotik kiliselerinde koro ve apsidin çevresini dolanan yarım daire veya çokgen geçit, koro dehlizi, °deambülatuvar, °deambülatoryum.

çevrekesme Bir şeklin çevresini kesip oyma, dekupaj.

çevrim °Devre.

çığ hlk. Bölme veya paravana gibi göz engeli.

çıkış çizgisi, çıkış hattı Merdiveni çıkan veya inen insanın ağırlık merkezinin, basamakların yatay düzlemi üzerindeki izdüşümü. 1,10 m.'ye kadar genişlikteki merdivenlerde çıkış çizgisinin merdiven genişliğinin orta noktalarını birleştirdiği kabul edilir. Merdivenlerin dönen kısımlarında bu noktalar bir çember halinde birleştirilir. 1,10 m. den daha geniş merdivenlerde çıkış çizgisinin, küpeşte izdüşümünün 0,50 m. veya 0,55 m. içinden geçtiği kabul edilir.

çıkma Bir binanın üst katlarından dışarıya doğru taşan kısım. Bkz. cumba, şahniş.

çıkma kule Bkz. kule.

çıkmalı Çıkması olan (yapı).

çıkmaz Sonu kapalı olup, başka bir yola bağlanmayan (sokak), kör.

çıkrık 1. Kuyudan kovayı çekmeye yarayan, el ile çevrilen küçük dolap.
2. fiz. Ağır bir şeyi çekecek ipin sarılmasına yarayan ve bir eksen üzerinde dönen silindir; bu silindir büyük bir tekerlek veya uzunca bir kolla çevrilerek işletilir.

çınar İkiçeneklilerden, otuz metreye kadar boy salan, gövdesi kalın, uzun ömürlü, geniş yapraklı bir gölge ağacı.

çınlama Hamam gibi akustiği bozuk yerlerde çıkan seslerden meydana gelen ötme.

çıplak Üzerinde herhangi bir koruyucu kaplama bulunmayan, örtüsüz.

çıplak ahşap Üzerinde boya, cilâ veya vernik bulunmayan ahşap.

çıplak beton Sıvanmaksızın kullanılmak üzere, çelik veya rendeli ahşap kalıpla dökülmüş beton, örtüsüz beton. Çıplak beton üzerinde ahşap kalıbın izleri görülebilir. Dış duvar olarak kullanılan çıplak beton duvarların içinde ısı geçirimsizliği için geçirgenliği az olan bir tabaka bulunur.

çırağ Far. Mum, kandil, lamba gibi ışık aleti; ışık.

çırağ hücresi Duvarlarda kandil veya lamba koymak için yapılmış oyuk. Bkz. takçagöz.

çırağlık Mum kirpisi, kilise mumluğu.

çırak Zanaat öğrenmek üzere bir ustanın yanında çalışan kimse.

çıraklık Bir meslekte yetişmek üzere bir ustanın yanında çalışma. Ortaçağ'da her tür zanaat bu yolla öğrenilmekteydi. Teknik meslek okullarının ortaya çıkışı bu sistemi büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır.

çırakma, çırakman (Far. **çırağ**'dan) Üzerine kandil, mum veya herhangi bir ışık aracı konulan yüksek tabla.

çıralı Çırası olan veya çıra gibi reçineli olan: çıralı çam.

çırpı Boyalı ve gergin bir sicimi yay gibi çekip bırakarak çizgi çizme: çırpı vurmak.

çırpı ipi Duvarcı ipi.

çırpıya getirmek Bir sıra üzerine getirmek.

çıta 1. Genellikle, düzgün biçilmiş uzun fakat eni çok az olan tahta. Bkz. bağdadî. Piyasadaki çıta ölçüleri 8/24, 12/24, 18/24 mm.'dir.
2. Camlı veya tablalı çerçeve veya kapılarda, camı veya tablayı seren, başlık ve kayıtların arasına tutturmaya ve gerektiğinde sökmeye yarayan ince, uzun ahşap veya maden parça. Bunların ahşap olanlarına **baskı çıtası** veya **apiik çıtası** denir.

çıtçıt,-tı Bir dolap kapağını kapalı tutmaya yarayan bilyalı veya küçük tekerlekli düzen, dolap stopu.

çiçeklik 1. Çiçek saksılarını koymaya veya çiçek yetiştirmeye ayrılmış yer.
2. İçinde çiçek yetiştirilebilecek şekilde yapılan teras korkuluğu.
3. Eski evlerde süs eşyası konulan raflı duvar oyuğu.

çiçeksime Çiçeksimek eylemi veya sonucu, °tezehhür.

kireç çiçeksimesi Harçtaki fazla kirecin, bikarbonat halinde eriyerek duvarın yüzüne çıkıp orada billurlaşması.

çiçeksimek (Çiçek gibi olmak, °tezehhür etmek) kim. (Billur halinde bulunan bir tuz) Billurlaşma suyunun bir kısmını yitirerek beyazımtırak bir toz haline geçmek. Taşların veya sıvaların nem dolayısıyla lekelenmesi veya rengini değiştirmesi, çiçeksime olayıdır. Nem etkisiyle taşta içten dışarıya doğru meydana gelen su akımı, taşın içindeki cisimlerin eriyen tuzlarını (örneğin sodyum sülfat, kalsiyum sülfat, kalsiyum karbonat) yüzeye sürükler. Suyun buharlaşmasından sonra yüzeyde kalan bu tuzlar çiçeksime olayını doğururlar. Çiçeklenmiş taşlar basınçlı su ile fırçalanarak veya javel suyu ile temizlenirler.

çifdesimetre Yirmi santimetre boyunda, santimetre ve milimetrelere bölünmüş ölçü cetveli, °dubldesimetre. Yarım milimetrelere bölünmüş olanları da vardır, fakat bunlar kullanışlı değildir.

çift Far. Atma[2].

çift kuşak Yan yana iki kuşak.

çift kuşaklama Çift kuşak kullanarak yapılan kuşaklama.

çiftlik Ekilmeye ve her tür evcil hayvanları yetiştirmeye elverişli olan ve orada çalışanların oturması için evler bulunan geniş tarım alanı.

çiğ toprak Uzun zaman işlenmemiş, güç sürülür toprak.

çiğ tuğla Bkz. tuğla.

çiğdene Karadeniz'in bu adı taşıyan iskelesinden gelen çıralı tahta.

çil Aynada sır bozulmasından dolayı meydana gelen leke.

çilehane Far. Tekkelerde dervişlerin çile doldurdukları ve derecelerini artırdıkları yer.

çilingir Kilit, anahtar gibi ince demir işleri yapan usta.

çimen Far. Kendiliğinden yetişmiş çim.

çimenlik Çimeni olan (yer).

çimento İt. Killi kalkeri özel fırınlarda pişirip çok ince öğütmekle elde edilen, su ile karıştırıldığında katılaşıp sertleşen, harç ve beton yapımında kullanılan kül renginde toz gereç. Çimentonun kimyasal yapısı, kalsiyum silikat ile kalsiyum alüminattan meydana gelir, yani bütün çimentolar sillis ve alüminin kireçle olan tuzlarından oluşur. Çimentonun ağırlığını hacme çevirmede, 1250 kg. çimento ortalama 1 m^3, yani 50 kg.'lık torbalar 40 litre olarak kabul edilir.

çimento hamuru Su ile karıştırılmış, katılaşmakta olan çimento.

çimento şap Bkz. şap.

çimento şerbeti Akıcı kıvamda, su ile karıştırılmış çimento.

alüminli çimento Alümin, silis, demir oksit ve kireç karışımının pişirilmesiyle elde edilen ve içinde en az % 30 oranında alümin bulunan çimento, °siman fondü, °fondü. Bu çimentonun yapımında hammadde olarak kalker ve boksit kullanılır. Alüminli çimento 24 saatta yeteri kadar sertlik kazanır ve bu süre içinde çok ısınır. Bundan dolayı büyük miktarlardaki beton dökme işlerinde betonu ince tabakalar halinde dökmek ve bir sonraki tabakayı dökmeden, öncekinin soğumasını beklemek yararlı olur. Bu çimento, sülfatlara ve asitlere karşı çok dayanıklıdır. Hızlı bir katılaşmanın gerekli olduğu hallerde, örneğin donlu havalarda ya da tuzlu suya karşı büyük mukavemet istendiği durumlarda alüminli çimento kullanılır.

beyaz çimento Demire bulaşmamış seçme kil ile çok saf kireçtaşı kullanarak yapılan bir Portland çimentosu (**beyaz Portland çimentosu**) veya beyaz boyarmadde katılmış Portland çimentosu. Beyaz çimento iç ve dış harçlarda kullanılabilir.

beyaz Portland çimentosu Genellikle beyaz pişen kireçtaşı ve beyaz pişen kilden yapılan beyaz renkli çimento (TS 21 - Kısaca: BPÇ 350). Bu çimento, beyaz rengi sağlayan kimi özellikler dışında normal Portland çimentosunun aynıdır. Beyaz Portland çimentosunun hammaddesinde demir ve mangan oksitleri gibi boyarmaddelerin bulunmamasına çalışılır veya bunlar renk vermeyecek tarzda işlenirler.

boksit çimentosu Boksit, kil ve şist karışımının pişirilmesiyle elde edilen, içindeki Al_2O_3 ve Fe_2O_3 oranı yüksek, SiO_2 oranı düşük çimento.

cüruf çimentosu Bkz. yüksek fırın cüruf çimentosu.

demir fillzi çimentosu Demir filizlerinin kil ve şist ile karıştırılıp pişirilmesi sonucunda elde edilen çimento. Yavaş katılaşır ve sertleşir. Sülfatlı suların etkisi altında kalabilecek betonların yapımında kullanılır.

demir Portland çimentosu En az 70 kısım Portland çimento klinkerini, en çok 30 kısım birdenbire soğutularak taneler haline getirilmiş bazik yüksek fırın cürufu ile çok ince öğüterek yapılan cüruf çimentosu. Bkz. metalürjik çimento.

doğal çimento 1. İçinde kil bulunan kireçtaşı veya içinde kireç bulunan kil, ki bunlar yakıldıkları zaman hidrolik çimento elde edilir.
2. Kalkerli ve killi gereçlerin öğütülerek 1000 °C de pişirilmesiyle elde edilen, çabuk prlz yapan, kimyasal etkilere dayanıklı, düşük basınç dayanımlı çimento, °tabiî çimento.

ekstra hızlı çimento Donlu havalarda beton dökülmesinde kullanılan, yapımı sırasında içine hızlandırıcı bir madde katılmış bir çeşit Portland çimentosu.

hidrolik çimento Portland gibi, su altında katılaşan çimento.

kükürt çimentosu Bkz. kükürt.

letlye çimentosu Yüksek fırın cüruf çimentosu.

magnezyum oksiklorür çimentosu Magnezyum oksidin (Mg O) % 20' lik bir magnezyum klorür çözeltisiyle karıştırılmasıyla elde edilen çimento, sorel çimentosu. Bu çimento ile sert ve dayanıklı yüzeyler meydana getirilebilir, ancak su ile reaksiyon verdiklerinden, yüzeyin mum ve terementi ile cilâlanarak korunması gerekir.

mermer çimentosu Stük alçısının karma suyuna şap katılarak veya şapla karıştırılmış alçıyı pişirerek elde edilen dayanıklı, kalıplanma yeteneği yüksek alçı. Bu gerece yanlış olarak çimento denmektedir.

metalürjik çimento Bileşimleri iyi düzenlenmiş, homogen hale getirilmiş ve çok ince öğütülmüş normal yapay çimento ile, birdenbire soğutularak taneler haline getirilmiş letiyenin karıştırılmasıyla elde edilen hidrolik çimento. Bu çimentoların, **demir Portland çimentosu** ve **yüksek fırın Portland çimentosu** olmak üzere iki türü vardır. Metalürjik çimentolar amonyum sülfat dışındaki bütün sülfatların etkilerine karşı dayanıklıdırlar; Portland çimentosuna göre daha yavaş ve daha az dayanım kazanırlar.

normal sunî çimento, normal yapay çimento Portland çimentosu.

Portland çimentosu Kireç, silis, kil, demir oksit, mangan oksit ve az miktarda magnezyum oksidin yüksek bazik bileşiklerinden oluşan Portland çimento klinkerinin bir miktar alçıtaşı ($CaSO_4 . 2H_2O$) ile birlikte ince öğütülmesi sonucunda elde edilen çimento (TS 19). Portland çimentosu en yaygın olarak kullanılan çimentodur. Priz yaptığı zaman Portland taşına benzediği için 1820'de ilk kez İngiltere'de bu adla patentlenmiştir. Roma-

lıların kullandıkları çimento, bu çimentonun öncüsüdür. Portland çimentoları üç türlüdür:

a. normal Portland çimentosu (NPÇ),
b. yüksek dayanımlı Portland çimentosu (YPÇ),
c. ilk dayanımı yüksek Portland çimentosu (İPÇ).

puzolan çimentosu Portland çimentosu klinkerinin belli oranda puzolan ile karıştırılması yoluyla elde edilen çimento.

renkli çimento İçinde genellikle % 5 - 10 oranında boyarmadde bulunan beyaz çimentonun öğütülmesi ile elde edilen çimento.

sorel çimentosu Magnezyum oksiklorür çimentosu; $MgCl_2$ ve Mg O dan oluşan çimento.

süper çimento İlkel öğeleri normal yapay çimentonunkinin aynı olmakla birlikte, kalker miktarı biraz daha fazla olan ve daha özenli olarak yapılan çimento. Bu çimentonun özelliği çabuk sertleşmesidir.

süper sülfat çimentosu % 15 alçıtaşı, % 5 normal Portland çimentosu, % 80 yüksek fırın cürufu karışımıyla yapılan çimento.

tras çimentosu Etkin volkanik tüfler veya benzeri traslar ile normal Portland çimentosu (veya klinkerleri) ve bir miktar alçı karışımının öğütülmesi sonucunda elde edilen bir hidrolik bağlayıcı. TS 26'ya göre kısaltılmış adı TÇ X - Y dir. Burada X yapımda kullanılmış olan tras yüzdesini, Y de NPÇ yüzdesini gösterir. Örneğin TÇ 30 - 70 çok kullanılan bir tras çimentosudur.

yüksek fırın cüruf çimentoları Birdenbire soğutularak taneler haline getirilmiş bazlık yüksek fırın cürufu ile Portland çimento klinkeri ve alçıtaşının belirli oranlarda karıştırılmaları ve çok ince öğütülmeleriyle elde edilen hidrolik bağlayıcı maddeler, °letiye çimentoları. Yavaş prizli, fakat yüksek kimyasal dayanımlı olan bu çimentoların, **demir Portland çimentosu** ve **yüksek fırın Portland çimentosu** adını alan türleri vardır. Bu çimentolar özellikle toprak altı işlerinde ve temellerde kullanırlar (TS 20). **yüksek fırın Portland çimentosu** 15 - 69 kısım Portland çimento klinkerini, karşılıklı olarak 85 - 31 kısım taneler haline getirilmiş bazlık yüksek fırın cürufu ile birlikte çok ince öğüterek yapılan cüruf çimentosu.

çin beyazı Çinko beyazı, çinko oksit.

çin mürekkebi, çini mürekkebi çiz. Simsiyah, ince ve solmaz bir is mürekkebi. Kurumuş çini mürekkebi suda ve çini mürekkebinde erir. Çini mürekkebinin çeşitli renklerde olanları da vardır.

çini Far. 1. Duvarları kaplayıp daha iyi bir görünüş vermek veya nemden korumak için kullanılan, bir yüzü sırlı, öteki yüzü gözenekli pişmiş toprak karo, °fayans. Çinilerin sırlı yüzleri renkli ve bezeli olabilir: Sultanahmet camisi, çinilerinin mavi renginden dolayı yabancılar arasında Mavi Cami diye anılmaktadır.

2. Bu tarzda sırlı ve süslü, pişmiş balçıktan yapılmış olan: çini soba.

3. hlk. °Karomozaik, çini taşı.

çini soba Üzeri çinilerle kaplı kömür sobası.

çini taşı hlk. Çini[3], °karomozaik.

çinici 1. Çini döşeyen usta.

2. Karomozaik yapan veya satan kimse. Karomozaik yapanlar, hazır mozaik merdiven basamakları da yaptıklarından bunlara **basamakçı** da denilmektedir.

çinicilik Çini yapma sanatı veya işi.

çinilek hlk. Yankısının çokluğundan sesin iyi işitilmediği yer, akustiği fena yer.

çinili Çinisi olan, çinilerle bezenmiş olan: Çinili köşk.

çinko İt. (**zinco**) < Al. 1. Mavimsi beyaz renkte, 7,11 yoğunluğunda, 419,41 °C de ergiyen, yapılarda damları örtmekte ve çeşitli tenekecilik işlerinde kullanılan, simgesi Zn olan maden. Elektroliz veya indirgeme yoluyla elde edilen çinko, saç levhaların, demir boruların galvanize edilmesinde ve hırdavat gereçlerinin kaplanmasında da kullanılmaktadır. Katran, bakır, demir, çelik, çimento ve kireçle temastan zarar görür. Bundan ötürü çatıda doğrudan doğruya ahşaba tutturulur. Çinko piyasada numara esasına göre satılır. Levhaların kalınlık ve ağırlıkları şöyledir:

No.	Kalınlık (mm.)	Ağırlık kg/m²
10	0,50	3,500
11	0,58	4,060
12	0,66	4,620
13	0,74	5,180
14	0,82	5,740
15	0,95	6,650

çinko beyazı Başka boyarmaddelerde ışık etkisiyle rengin uçmasını önleyen, fakat uygun olmayan bir medyum içinde kesilme meydana getiren ve zehirli olmayan bir beyaz boyarmadde, Çin beyazı, çinko oksit.

çinko kromları İçinde alkali kromatlar (potasyum kromat) bulunabilen, fakat daha çok kimi çinko hidroksitlerle birleşmiş halde olan çinko kromat ($Zn\ Cr\ O_4$) türünden parlak sarı boyarmaddeler.

çinko oksit Çin beyazı, çinko beyazı, ($Zn\ O$).

çinko raptiyesi Çinko levhaları çivilemekte kullanılan bir çeşit özel raptiye.

2. Bu madenden yapılmış: çinko oluk, çinko denizlik.

çinkolama İt. T. Küçük demir veya çelik eşyayı, dönen bir kazan içinde çinko tozu ile birlikte 350 °C ye kadar ısıtarak yapılan kaplama.

çiroz Uzun kolonlara ve betonarme perdelere konulan, uçları ters yönde kıvrılmış ek donatı, es demiri. Şek için bkz. donatı.

çit,-tl Bahçe, bostan gibi yerlerin çevresine çalı, kamış, ağaç dalı gibi şeylerle çekilen engel, çiti, çitme, çitek.

çitl 1. Çit.

2. Halı kilimi örgüsünün sökülmemesi için saçakların dip kısmında yapılan örgü.

çivi 1. Ahşap ve benzeri gereçleri birbirine tutturmak için çakılan, ucu sivri, çoğu başlı, maden veya ahşap ufak çubuk. Çivi yalnızca bir yapı gereci olmayıp eskiden tahta

sandıkların ve kapıların üzerine süsler yapmakta da kullanılmıştır. 2. Taşlarda sivri ve sert parça.

çivi başı Çivinin, üzerine çekiçle vurulan kısmı, çivi tablası.

çivi tabancası Sert çelikten yapılmış çivileri betona, tuğlaya veya yumuşak çeliğe gömmekte kullanılan tabanca.

çivi tablası Çivi başı.

çivi/yazısı Bkz. çiviyazısı.

başsız çivi Tablası olmayan çivi.

beton çivisi Betona ve tuğlaya çakılabilen kalın gövdeli çelik çivi.

cam çivisi Camı ahşap çerçeveye tutturmak için kullanılan, gövdesinden çok az geniş silindirsel başı olan ince çivi.

tahta çivi Ahşap doğramaların parçalarını birbirine bağlamak için tutkallı olarak kullanılan ağaç çivi.

tel çivi Yuvarlak veya elips kesitli çelik teli kesip biçimlendirerek yapılan çivi. Dışta kullanılacak çiviler galvanizleme yoluyla veya başka yollarla çinko ile kaplanırlar.

çividî Çivit renginde (olan).

çiviyazısı,-nı Tarihin çok eski dönemlerinde Önasya'nın çeşitli bölgelerinde yaşamış olan Farsların, Medlerin ve Asurluların kullandıkları yazı. Çiviyazısı yatay ve dikey çizgilerden meydana gelir; bu çizgilerin uçlarında çivi başını andıran üç köşe başlar vardır.

çizge Bir olayın yürüyüşünü veya bir niceliğin bir başkasına göre nasıl değiştiğini göstermeye yarayan türlü çizgilerden meydana gelmiş şekil, °grafik[1].

çizgi Bir cimsin bir yüzey üzerinde, bir çizim aletinin kâğıtta bıraktığı ince uzun iz. Bkz. çizim.

dolu çizgi Kesiksiz çizgi.

kesikli çizgi Birbiri ardınca sıralanan küçük çizgi parçalarından oluşmuş çizgi. Kesikli çizgi bir çizimde, çizim düzleminde görünmeyen, fakat gösterilmesinde yarar bulunan elemanların anlatımında kullanılır. — — — — —

noktalı çizgi Ardışık nokta ve çizgilerden meydana gelen çizgi. Noktalı çizgi bir çizimde eksenleri ve kesitlerin geçtiği yerleri göstermekte kullanılır. —·—·—·—

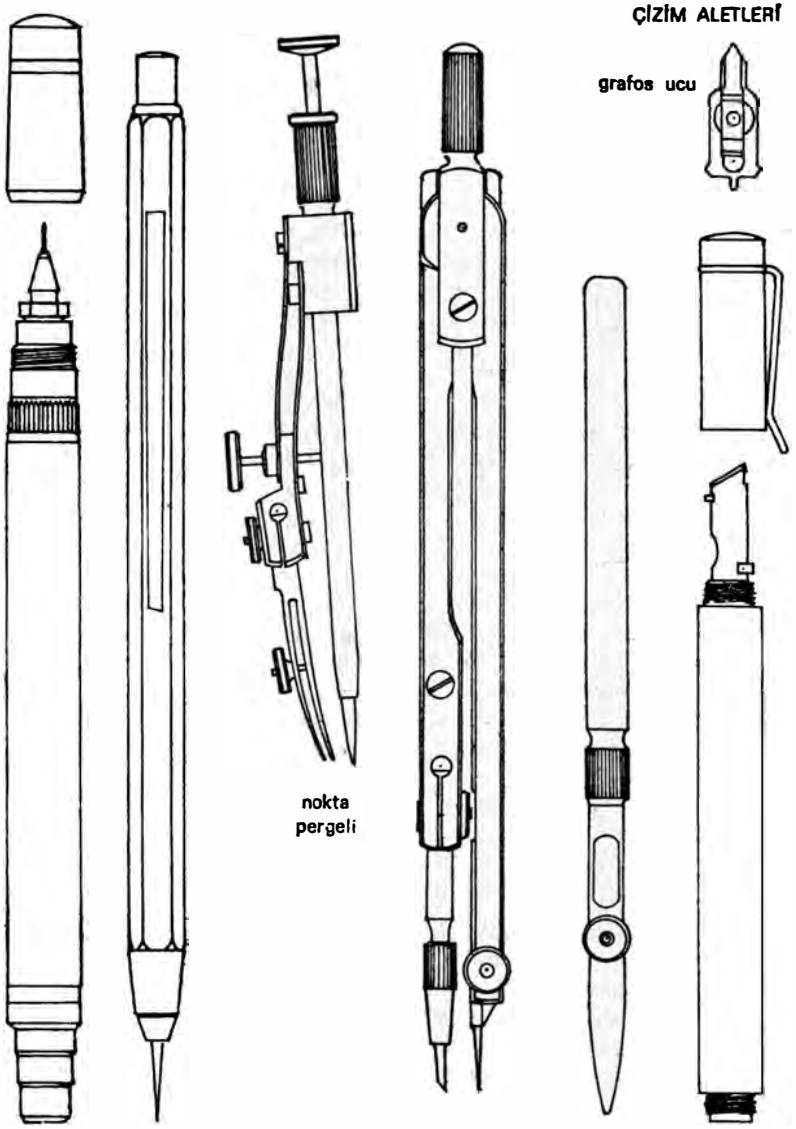
kırık çizgi Bir veya birkaç noktada doğrultu değiştiren çizgi.

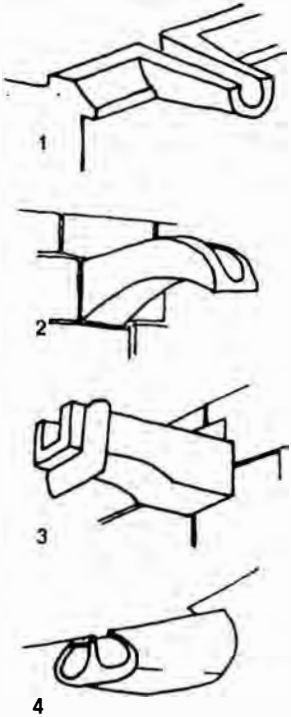
çizgilik °Cetvel.

çizim Bir yapının tümünün veya parçalarının teknik resim kurallarına uygun olarak plan, kesit, görünüş veya perspektif halinde çizilmesi.

çizim bezi Özellikle şehircilik ve harita çizimlerinde kullanılan, yapısı dolayısıyla hava etkisi altında boyut değiştirmeyen tam saydam veya bir yüzü mat özel bez, °astralon.

çizim kâğıdı Çizim işlerinde kullanılan, üzerine kurşunkalem veya mürekkepli kalemlerle proje çizilen kâğıt. Çizim kâğıtları üç türlüdür: a. Ozalit kopya çıkarmaya elverişli yarı saydam kâğıt, aydinger kâğıdı ve saman kâğıdı (veya eskis kâğıdı), b. önemli çizim işlerinde kullanılan beyaz karton: resim kâğıdı, c. çizim bezi, astralon. Çizim kâğıdı ölçüleri için bkz. forma.

grafos ucu
nokta
pergeli
rapidograf
portmln
pergel
tirlin
grafos kalemi

1., 2., 3. Kara Höyük köyünden taş çörtenler.
4. Le Corbusier'nin Ronchamp şapelinden.

serbest el çizim Cetvel, gönye kullanmaksızın yapılan çizim.

çizme (I) Çizmek eylemi.

çizme (II) Koncu dizkapaklarına kadar çıkan ve çamurlu, karlı yerlerde veya su içinde kullanılan bir çeşit ayakkabı.

çizmek 1. Çizgi çekmek.
2. Resmetmek.

çobanyolu Keçiyolu, °patlka.

çokgen Her yandan doğru çizgilerle çevrilmiş düzlem yüzey parçası.

çokyüzlü Her yandan birtakım düzlem parçalarıyla çevrilmiş kapalı şekil.

çorak Toprak damlara çekilen su geçirmez bir çeşit killi toprak.

çökelge Lığlı arazi.

çökme 1. Çökmek eylemi, oturma, °tasman.

çökme deneyi Betonun işlenebilme özeliğini saptamak için 30 cm. yükseklikte, alt çapı 20, üst çapı 10 cm. olan bir kesik koni ile yapılan deney.

2. Jeol. Bir kısım yerin alttan yıkılarak alçalması.

çökmek 1. Bulunduğu düzeyden aşağı inmek, oturmak.
2. Üzerinde bulunduğu yere yıkılmak.

çöküntü 1. Çöken şeylerin kalıntısı, °enkaz.
2. Jeolojik bir olay sonucunda meydana gelen toprak çöküklüğü.

çömlek Çömlekçi çamurundan yapılıp fırında pişirilerek sırlanan veya sırsız bırakılan tencere.

çömlekçi Çanak çömlek yapan veya satan kimse.

çömlekçi çamuru Süzülmüş çamur.

çömlekçilik Çanak, çömlek, testi gibi toprak eşya yapma sanatı.

çöp hlk. Murç.

çöp bacası Bkz. baca.

çörten Damların yağmur ve kar sularını bina duvarlarından uzağa akıtmak için ahşap yapılarda tahtadan, kâgir yapılarda taş veya betondan yapılan, dışarı doğru uzanmış oluk.

çözgü Dokumacılıkta atkıların geçirildiği uzunlamasına ipler, arış; halı tezgâhının alt ve üstü arasında halı boyunca birbirine paralel olarak çaprazlama gerilmiş iplere verilen ad. Bu ipler, birden fazla katlanmış yün veya pamuk ipliğinin bükülmesinden meydana gelir.

çubhar Far. esk. Ağaç kurdu.

çubuk 1. Orta çapı 4 cm.'den az, uzunluğu 1,00 m. ve daha çok olan ağaç.

2. Bir kafes kirişte iki düğüm noktasını birbirine bağlayan parçalardan her biri.

çubuk demir Daire kesitli beton çeliği.

basınç çubuğu Basınç gerilmesi etkisi altında bulunan çubuk[2].

çekme çubuğu Çekme gerilmesi etkisi altında bulunan çubuk[2].

çükür Bir yüzü balta, bir yüzü kazma olan alet.

çürük 1. Sağlam ve dayanıklı olmayan: çürük yapı.

2. Mantarların ve mikroorganizmaların etkisi altında özelliklerini yitirmiş (ahşap).

3. (Kâgir yapılarda) Aşınmış taş.

çürük zemin Emniyet gerilmesi çok düşük olan zemin.

çürükleri değiştirmek Eski kâgir yapılarda yıpranmış taşları yenileriyle değiştirmek.

çürüklük Ağaçta, mantarların etkisi sonucunda meydana gelen kusur.

beyaz çürüklük Mantarların, ağaçtaki lignine zarar vermeleri sonucunda meydana gelen ve ağacın dayanımını azaltan kusur.

kırmızı çürüklük Mantarların, ağaçtaki selüloza zarar vermeleri ile meydana gelen ve ağacın dayanımını azaltan kusur.

çürütmek 1. (Taş hakkında) Eski kâgir yapılarda aşınmış ince yonu taşları çıkararak yerine yenilerini koymak ve çevresini çimento harcı ile doldurmak. Bu iş, yurdumuzdaki eski eser onarımlarında çok kullanılmaktadır. Ancak, yeni yerleştirilen taşların çevresi çimento harcı ile tam olarak doldurulamadığı için taşlar arasında boşluklar kalmakta, dolayısıyla yapı zayıflamaktadır.

2. (Kil hakkında) Tuğla veya kiremit yapmakta kullanılmak üzere kilin nemli olarak bir havuz içinde bekletilmesi.

D

dafia Ar. İtkl.
kuvve-i dafia esk. Dafia kuvveti, Itici kuvvet, itki.

dağıtma demiri Tek doğrutulu betonarme döşemelerde (hurdilerde), çalışma doğrultusuna dik olarak yerleştirilen donatı, °tevzi demiri.

dahili Ar. İç, içsel, haricî karşıtı. Binanın içi ile ilgili şeyler için kullanılan sıfat: dahilî boya.
dahili mimari İçmimarlık, İçmimari.

dahiliye Ar. Harem kısmına önceleri verilen ad.

dahine Ar. esk. Duman bacası.

daire Ar. Büyük bir binanın, özellikle bir apartman binasının bölümlerinden her biri.

dakika Ar. 1. Bir daire derecesinin altmışta biri.
2. Çapın (modül) on ikide, on sekizde veya otuzda birine eşit birim.

dal Fr. (**dalle**) (**l** ince okunur) Büyük kenarının küçük kenarına oranı 2'den küçük olan betonarme plak döşeme; iki (çift) doğrultulu döşeme. Bkz. hurdi.

dalan Bir binanın veya binanın bir bölümünün çeşitli hacimlerine dağılmayı sağlayan giriş, °vestibül.

dalgakıran Limanda bulunan gemi veya tekneleri dalgaların etkisinden korumak için denizde yapılan set.

dalgalı Dalgası olan, dalga dalga görünen.
dalgalı akım Bkz. akım.

dalız Üstü kapalı, dar ve uzun geçit, °dehliz. Bkz. çevredalız.

dam 1. Bir binanın göğe bakan yüzü. Bkz. çatı.
dam altı Yağmur ve güneş gibi etkilere karşı korunmuş yer.
dam başağı Çatıların tepelerine süs olarak konulan başak biçiminde sivri tepelik, °sümbüle.
dam deresi Dere².
dam korkuluğu Bir damın çevresinde yükseltilen alçak duvar. Bkz. çelen, parapet.
düz dam Çok az eğimli dam.
italyandamı Çevresi korkuluklu, üstü teras şeklinde düz dam.
sıcak/dam Bkz. sıcakdam.
soğuk/dam Bkz. soğukdam.
2. hlk. Bir veya birkaç odalı, tek katlı, kerpiç duvarlı ve üstü toprak örtülü düz damlı küçük bina, ev.
3. hlk. Üstü samanlık, altı ahır olan yapı; yalnızca dış etkilerden koruyucu basit yapı.
4. hlk. cezaevi.

damatahtası şeh. Satrançtahtası.

damalı Üzerine dama tahtasındaki gibi kareler çizilmiş olan; üzerinde birbirini dikey olarak kesen yollar bulunan: damalı yol şebekesi.

damar Mermerde, başka taşlarda ve bunlara benzetilerek yapılan her tür nesnelerde bulunan dalgalı çizgi.

damarlı Damar gibi çizgi ve nakışları olan.

damarsız Damarı olmayan: damarsız mermer.

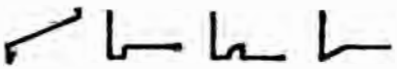
damasko İt. Bir çeşit döşemelik kumaş.

damız hlk. Ahır.

damlalık Yağmur suyunu düşey bir yapı elemanının yüzeyini yalamayacak şekilde ileri dökmek için yapılan ve boydan boya devam eden çıkıntı veya yiv.

damlalık aşığı Bkz. aşık.

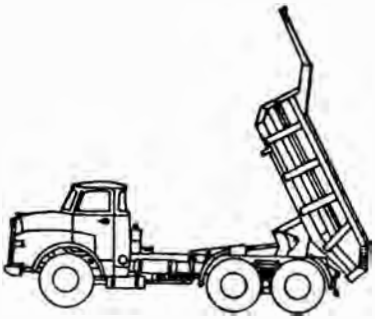
damlalıklı eviye Bkz. eviye.

damlalık

damperli kamyon Kasasını arkaya veya yana yatırarak yükünü boşaltan kamyon.

damperli kamyon

damsağrısı Sağrı.

dansite Lat. (**densitas**) Yoğunluk.

dara İt. (**tara**) < Ar. 1. Kabıyla birlikte tartılan bir şeyin kabının ağırlığı. «Dara = brüt ağırlık - net ağırlık.»

2. Bir kabın ağırlığına karşılık olarak terazinin öbür kefesine konan ağırlık.

darasını düşmek Tarttıktan sonra kabın ağırlığını hesaptan düşerek net ağırlığı bulmak.

darbız Toprak nemi.

darbızlı Nemli (toprak).

darphane Ar. Far. Para basılan yer.

darülhadis Ar. Eskiden hadis okutulan okul.

darülhüffaz Ar. esk. Tımarhane.

darülsıbyan Ar. Sıbyan mektebi.

darüşşifa Ar. Şifa yurdu. İlkin hastane anlamında iken giderek akıl hastanesi, tımarhane anlamında kullanılmıştır.

darüzziyafe Ar. Aşhane, °imaret.

davlumbaz Ocakların üzerine maden, cam, beton vb. malzeme ile yapılan, duman ve kokuları toplayarak bacaya sevk eden eteklik, ocak yaşmağı. Günümüzde aspiratörlü hazır mutfak davlumbazları da yapılmaktadır.

dayak Bir yapı parçasının yıkılmaması için dayatılan çoğu ağaç destek, kısa payanda.

dayaklamak Yıkılmaması için bir yapı bölümüne destek koymak.

dayanak 1. Dayanma ayağı.

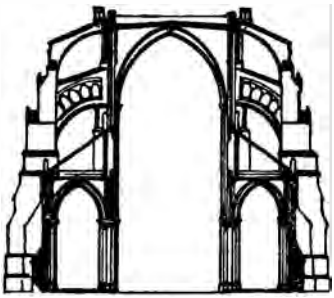
2. °Mesnet.

dayanım °Mukavemet.

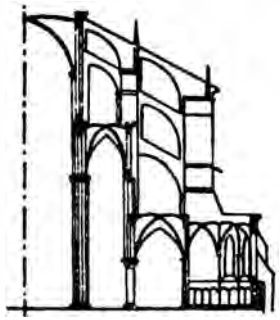
dayanımlı Dayanımı çok olan, dayanıklı, °mukavim.

Bir gotik kilisede dayanma ayakları (kontrforlar).

Üç ve beş nefli gotik kilise kesitlerinde dayanma ayakları ve dayanma kemerleri, 13. yy.

dayanma ayağı Duvarlara gelen yatay yükleri daha iyi karşılamak için duvar kalınlığını artıran ve böylece duvar yüzünde bir çıkıntı meydana getiren ayak, °kontrfor, payanda ayağı, °istinat payesi. Haçvari kaburgalı tonozun bulunması ile duvarlar hafiflemiş, fakat buna karşılık ayaklara gelen itki artmıştır. Bu itkinin karşılanması için dayanma ayaklarından yararlanmak yoluna gidilmiştir. Basit dayanma ayağı, duvarın dışında çıkıntı yapan, alt bölümü daha geniş olan bir kâgir bloktur. Bazillkaların yan nefleri boyunca yükselen dayanma ayakları orta nefin ayaklarına dayanma kemerleri ile bağlanırlar. Dayanma kemerleri, gelen yükleri dayanma ayaklarına aktarırlar. Gotik kiliseler dayanma ayakları sayesinde görkemli yüksekliklerine ulaşabilmişlerdir.

dayanma duvarı °İstinat duvarı.

dayanma kemeri Bkz. kemer.

dayanma kulesi Ağırlık kulesi.

De Stijl Hol. 1917'de Hollanda'da ortaya çıkıp, bakışımsız (asimetrik) dengeleri, dikdörtgen biçimleri ve ilkel renkleri bir araya getirerek mimarlığa, resme, dekorasyona uygulanmış olan bir tasarım sistemi. 1917'de Lelden'de içlerinde Vilmos Huszar, Antonie Kok, Piet Mondrian, Jacobus Johannes Oud ve Theo van Doesburg'un bulunduğu bir grup sanatçı, birleşerek De Stijl adını taşıyan dergiyi yayınladılar. De Stijl'in tasarım tarzı Piet Mondrian'ın neoplastisizmi ile belirleniyordu. Neoplastisist

ressamlar gibi, De Stijl mimarları da kübizmden etkilenmişlerdi. Öznel bir davranış olan Alman ekspresyonizminin karşısına nesnelliğin temsilcisi olarak çıkan De Stijl'in en ilginç örnekleri Rietveld'in Utrecht'te yaptığı Schröder Evi (1924) ile Oud'un Rotterdam'daki Unie Kahvesi'dir (1924-25). De Stijl'in etkileri, kökü Hollandalı olan mimar Mies van der Rohe'nin yapıtlarının öncülüğü ile özellikle A.B.D.'de görülür.

deambülatoryum Çevredalız, °deambülatuvar.

deambülatuvar Fr. (**déambulatoire**) Çevredalız, °deambülatoryum.

debi Fr. (**débit**) Verdi.

defleksiyon Fr. Bir strüktürün yüklenmiş kısımlarının elastik hareketi, °elastik deformasyon.

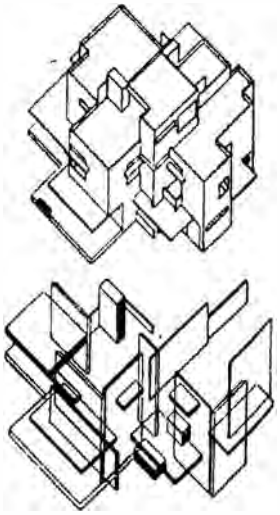
defne Defnegillerden, güzel kokulu yaprakları kış yaz dökülmeyen bir ağaç (**Laurus nobilis**).

deformasyon Fr. (**déformation**) Bir cismin veya strüktürün biçiminin bozulması. Deformasyon, elastik deformasyon ve plastik deformasyon olmak üzere iki türlüdür.

elastik deformasyon Yükleme sırasında bir strüktürün elastik hareketi, °defleksiyon.

plastik deformasyon Yükleme sırasında bir plastik malzemenin kırılmaksızın akması. Yumuşak çelik ve öteki düktil madenler çekme deneyi sırasında kopma noktasının üzerinde plastik deformasyon gösterirler.

defter emini Osmanlı yönetiminde tapu işlerine bakan yüksek memur.

De Stijl:
Theo van Doesburg ve
Cor van Eesteren.
Bir ev için mimarî etüt, 1923.

defter-i Hakanî Osmanlı yönetiminde Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün karşılığı olan kuruluş.

defterhane (Eskiden) Tapu ve Kadastro dairesi.

değirmen İçinde tahıl öğütülen yer.

değirmen taşı Değirmende, dönerek taneleri ezen tekerlek taşı. Bkz. değirmentaşı.

su değirmeni Akan suyun gücüyle çalışan değirmen.

yel değirmeni Rüzgâr gücü ile çalışan değirmen.

değirmentaşı,-nı Jeol. Değirmen taşı yapmakta ve bazen de yapılarda kullanılan çakmaktaşı (sileks) türünden sert bir taş.

dehliz Far. Dalız.

deka Yun. (**deka** on) Ondalık sistemde 'on katı' anlamına gelen önek.

dekagram Yun. (**deka** on) On grama eşit ağırlık birimi. (Kısaca **dag.**).

dekalitre Yun. On litrelik sıvı ölçü birimi (Kısaca **dal.**).

dekametre Yun. On metrelik uzunluk ölçü birimi (Kısaca **dam.**).

dekar Lat. On ar, yani 1000 metre karelik arazi ölçü birimi; yaklaşık olarak bir dönüm. Bkz. ar, hektar.

dekaster Yun. On sterlik, yani on metre küplük hacim ölçü birimi.

dekastil Yun. Ön yüzü on sütunlu Yunan tapınağı.

dekor Fr. (**décor**) 1. Süslemeye yarayan her şey.
2. Herhangi bir sahnede, temsil edilen olayın geçtiği çevreyi anlatmaya yarayan her tür eşya.
3. Çanak çömlek, fayans, porselen üzerindeki süsleme.

dekorasyon Fr. (**décoration**) Yapıların içinde veya dışında uygulanan bezeme işi. Dekorasyon, modern mimarinin doğuşuyla birlikte önemini yitirmiştir. Loos'a göre «dekorasyon cinayettir». Modern mimarlıkta yapıların duvar ve tavanlarına süsler yapmak yerine, yapının, her yönü ve bütünü ile gerçekten mimarî bir değer taşıması önem kazanmıştır. Bkz. içmimari.

dekoratif Fr. (**décoratif**) Dekorasyona, bezemeye değgin: dekoratif sanatlar.

dekoratör Fr. (**décorateur**) 1. Tiyatro veya opera dekorlarını tasımlayan sanatçı.
2. İçmimar.

dekovil Fr. Ray aralığı treninkinden daha az olan, arabaları buhar, hayvan veya insan gücüyle yürütülen küçük tren.

dekupaj Fr. (**découpage**) Çevrekesme.
dekupaj testeresi Çevrekesme işinde kullanılan testere.

delgi Döndürülerek delik açmaya yarar alet, °matkap.

delik 1. Delinmiş.
2. Derin çukur veya bir yandan bir yana açılmış deşik.
kör delik Serenlerde, zıvana dilinin girdiği, dibi kapalı oyuk. Bu oyuğun dibi açık olursa buna **delik** denir.

delikli Deliği veya delikleri olan.
delikli taş Musluk veya tulumbanın altında bulunan, suyun akıp gitmesine yarayan delikli taş tekne.

demir 1. Mavimsi esmer renkte, 7,8 yoğunluğunda, 1510 °C de ergiyen bir maden. Simgesi Fe olup, doğada oksit, karbonat ve sülfür halinde rastlanır. İşlenmeye pek elverişli olan bu maden dökme, dövme ve çelik olmak üzere başlıca üç şekilde kullanılır. Bkz. dişidemir, erkekdemir. Yapı işlerinde kullanılacak demirlerin 3700 kg/cm² lik bir çekme dayanımı olmalıdır. Demirlerin kesiti ince taneli ve homogen olmalı; yarık, çatlak,

Dökme demirin dayanımını göstermek üzere düşünülmüş bir fabrika.
James Bogardus, 1856.

çapak, karınca bulunmamalıdır. Pratikte kullanılan demir çeşitlerinin hiç biri saf değildir. Bunlar demirin karbonla olan alaşımlarıdır. Saf demir, demir oksidin hidrojen akımında indirgenmesi veya demir sülfat eriyiğinde elektrolizi ile elde edilir. Bellibaşlı demir filizleri şunlardır: hematit (Fe_2O_3), mıknatıslı demir oksit (Fe_3O_4), limonit ($Fe_2O_3 . H_2O$), siderit ($Fe CO_3$), pirit ($Fe S_2$). Bkz. çelik.

2. Bu madenden yapılmış olan: demir doğrama.

3. Bazı şeylerin demirden yapılmış parçası: pencere demiri, kapı demiri.

demir boru Betonarme kirliş, döşeme gibi elemanlara yerleştirilecek her demirin kanca, pliye ve düz kısımlarının toplam boyu. Demir boyları betonarme detay projelerinde gösterilir.

demir döküm İçinde % 1,7'den çok, çoğunlukla % 2,4 - 4 arasında karbon bulunan demir - karbon alaşımı. Demir döküm yapınlar, yeniden ergitilen pik demirin dökümü ile yapılmaktadır. Ergime noktası düşüktür. Ergime halinde akıcı olduğundan, karışık biçimlerde bile dökülebillr.

altılık, sekizlik, onluk,.. demir Çapı 6, 8, 10,.. mm. olan betonarme demiri.

betonarme demiri Betonarmede donatı olarak kullanılan çubuk, hasır halindeki çelik. Bkz. donatı.

dökme demir °Pik.

dövme demir Az karbonlu, dövülebilir, kolay işlenebilir, elifli saf demir. Yumuşaktır, çelik kadar kolay paslanmaz. Çelikten daha pahalı olduğu için yumuşak çelik veya manganez çeliği dövme demirin yerini almaktadır.

sıcak demir işleri Demiri ısıtarak biçimlendirme işleri, dövme demir işleri.

soğuk demir işleri Demiri normal hava sıcaklığında biçimlendirme, özellikle betonarme demiri hazırlama işi.

demirci Demir satan, demir eşya yapan veya onaran kimse.

sıcak demirci Demiri ısıtarak işleyen, dövme demir işleri yapan usta.

soğuk demirci Projesine göre betonarme demirini hazırlayıp beton kalıbına yerleştiren usta.

demircilik Demircinin zanaatı.

sıcak demircilik Demiri ısıtarak biçimlendirme işleri.

soğuk demircilik Demiri normal hava sıcaklığında biçimlendirme, özellikle betonarme demiri hazırlama işleri.

demirçekme Kütüğü haddeden geçirerek, çeşitli kesitlerde demir profiller veya betonarme demiri elde etme (işi). Bkz. çekme[3].

demirhane T. Far. Demir işleri işliği.

demirkapan °Mıknatıs.

demirleme °Ankraj.

demirli İçinde demir bulunan.

demirli taş döşeme Bkz. döşeme.

demirlibeton °Betonarme.

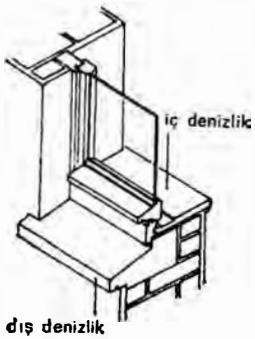
demirpası Demir pası renginde olan, kızılkahverengi.

demiryolu,-nu Üzerinde trenlerin gidip geldiği, balast ve traversler üzerine paralel iki ray döşenmiş özel bir çeşit yol.

demografi Yun. (**demos** halk, **graphe** tasvir) şeh. İnsan topluluklarının istatistik etüdü.

demografik Demografiye değgin.

demontabl Fr. (**démontable**) Takılıp sökülebilen.

denizlik

denek Üzerinde deney yapılan örnek.

denektaşı,-nı Altın, gümüş gibi değerli madenlerin, ayarını anlamak için sürtüldükleri bir cins taş, °mehenk taşı, °mehenk.

deney Bir yapı gerecinin, yapı elemanının, yapının bir bölümünün hangi niteliklere sahip olduğunu veya aranan niteliklere sahip olup olmadığını anlamak için yapılan deneme, °tecrübe: yükleme deneyi, aşınma deneyi vb.

denge 1. Devimsiz (hareketsiz) bir cisim üzerine etki yapan kuvvetlerin, o cisimde bir devim meydana getirmemeleri veya devimli bir cismi etkileyen kuvvetlerin o cismin yörüngesini ve hızını değiştirmemeleri hali.

2. Karşıt iki kuvvetin denk gelmesi hali, °muvazene.

dengeleme Dengelemek[2] için yapılan çizim, merdiven dengelemesi, °balansman.

dengelemek 1. str. Denge haline getirmek.

2. Bir döner merdivende kova çizgisi açınımını çizim yoluyla düzgün bir eğri haline getirmek.

dengeli 1. Denge halinde olan.

2. Dengelenmiş[2] olan: dengeli merdiven.

dengesiz 1. Denge halinde olmayan.

2. Dengelenmemiş olan: dengesiz merdiven.

denizlik Pencere eteğinin üstünde, içte ve dışta yapılarak suların duvar içine sızmasını veya duvar yüzeyinde süzülmesini önleyen kısım.

denizlik silme Bkz. silme.

iç denizlik Pencere eteğinin üstünde, içte yapılan ve camdan süzülen terleme suları ile pencere aralıklarından içeriye sızabilecek suları toplayan ahşap veya taş kısım.

dış denizlik Pencere eteğinin üstünde, dışta yapılan ve pencereden süzülen yağmur, kar ve yıkama sularını toplayarak, damlalığı aracılığıyla bina cephesinin biraz uzağına atan eğik kısım. Dış denizlik alüminyum, çinko gibi madenlerden, doğal ya da yapay taştan yapılır.

denk Yönleri aynı ve yeğinlikleri (şiddetleri) eşit kuvvetlerin sıfatı.

denkdurum Bakışım, °simetri.

depo Fr. (**dépôt**) Eşya veya malzeme ambarı.

deprem hesabı Deprem kuşağındaki bir yapının, her doğrultudan gelebilecek yan kuvvetleri güvenlikle karşılayabilmesi için yapılan hesap, °zelzele hesabı. Bkz. sismik tasarım.

deprem kirişi Bağ kirişi.

derbent Far. 1. Dar geçit, boğaz. 2. Küçük sınır kalesi.

dere 1. Damlarda eğik yüzeylerden gelen suları toplayarak oluğa veren ve bu yüzeylerin arakesiti durumunda olan çoğu çinko veya kiremit yol, damderesi. Dere, mahyanın negatifi olarak da tanımlanabilir. Şek. için bkz. çatı.

dere kiremidi Üstü bir dere meydana getirecek gibi biçimlendirilmiş genişçe, özel kiremit.

gizli dere Cephede görünmemesi için bir korkuluk arkasına gizlenmiş dere.

yatay dere Eğimsiz dere. Suların yapının veya yapı elemanlarının içine sızmasına yol açtığından yatay dere yapmaktan kaçınılır.

2. Sokaklarda yağmur sularının aktığı yol kenarı.

derec, derecat Ar. (Derecenin çoğulu) esk. Dereceler, basamaklar.

derece 1. Bir çemberin 360 eşit parçasından her biri: 360 derece 400 grad'a eşittir.

2. Sıcakölçerde işaretlenmiş bulunan başlıca bölümlerden her biri, sıcaklık derecesi. Bkz. santigrat, fahrenhayt, reomür.

C = santigrat sıcakölçerin derecesi,

R = reomür sıcakölçerin derecesi,

F = fahrenhayt sıcakölçerin derecesi.

$$C = \frac{5}{4} R \qquad C = \frac{5}{9} (F - 32)$$

$$R = \frac{4}{5} C \qquad R = \frac{4}{9} (F - 32)$$

$$F = \frac{9}{5} C + 32 \qquad F = \frac{9}{4} R + 32$$

Suyun donması santigrat ve reomüre göre 0° de, fahrenhayta göre 32° de; kaynaması ise 100 °C, 80°R ve 212°F'ta olur.

derece-gün katsayısı Bir hacmin ısıtıldığı gün sayısının, iç sıcaklık - dış hava sıcaklığı farkı ile çarpımı (kısaca: G).

G = Isıtılan gün sayısı. $(t_i - t_a)$

G'nin birimi °C gün/yıl'dır.

Isıtılan gün sayısı, belediyelerce saptanan zorunlu ısıtma sürelerinden alınır. Derece-gün katsayısı, yakıt sarfiyatının hesaplanmasında kullanılır. Bkz. yakıt sarfiyatı.

dergâh Far. 1. Eskiden dervişlerin oturduğu, tarikat ayinlerinin yapıldığı yurtlara verilen ad, °tekke.
2. esk. Kapı, kapı önü: **Dergâh-i âli** padişah kapısı.

deri Mobilyacılıkta kullanılan, tüyü alınarak tabaklanmış hayvan postu.

derîçe Far. esk. 1. Küçük kapı, oyma kapı.
2. Küçük pencere.

derinlik 1. Belirli bir yatay düzlemden aşağıya doğru ölçülen uzaklık.
2. Derin olanın hali veya derecesi.

derinlik zammı Her tür zemindeki derin kazılar için yükleniciye (müteahhide) ödenen zam.

derme çatma İyi seçilmemiş gereçlerle yapılmış.

dermecilik Çeşitli üsluplardaki yapıtların beğenilen biçimlerini ve süslemelerini seçip amaçtan uzak olarak yeniden uygulayarak en iyi ve özlü yapıtın yaratılacağına inanan sanatçıların yöntemi, seçmecilik, °eklektisizm. Endüstri devrimi ile birlikte, Batı dünyasının toplumsal dengesi bozulmuş ve uzun süreden beri sanat ve kültür alanında beğenilerini benimsetmiş bulunan iki büyük sınıfa (kilise ve soylular) bir üçüncüsü (burjuvazi) eklenmiştir. Bu karışık ortam içinde sanat da tutarlılığını yitirmeye ve yeni sınıfın isteklerine boyun eğerek soysuzlaşmaya başlamıştır. Böylece 19. yy. sanatı spontane karakterini tümüyle yitirerek dermeciliğe yönelmiştir. Yeni sınıf eski çağların görkeminin özlemi ve eğitilmemiş beğenilerin etkisi ile sanat kargaşasına ve dermeciliğe yol açmıştır. Bizde dermeciliğin kökleri III. Selim'in batılılaştırma çabalarına dayanır ve kültürel kökten yoksun bir özenti olarak bütün 19. yy. boyunca sürer.

derslik Ar. T. İçinde ders verilen oda, °sınıf, °dershane.

dervaze Far. esk. 1. Kent veya kale kapısı.
2. Büyük kapı, taçkapı.

derz Ar. 1. İki yapı gereci, elemanı veya yapının iki bölüğü arasında kalan aralık, bitişke, °fuga.
2. Duvar taşlarının veya tuğlalarının, harçla doldurulup üzerinden mala çekilerek düzeltilen görünür aralığı.

derz kalemi Duvar derzlerini doldurmakta kullanılan duvarcı aleti.

derz malası Duvarları derzlemekte kullanılan ince uçlu mala.

dilatasyon derzi Genleşme derzi.

iş derzi Beton dökümünün bir süre için durdurulduğu, sonra yeniden başlatıldığı yerdeki birleşme. İş derzleri, basınç gerilmelerinin doğrultusuna dikey olarak düzenlenirler.

derz²

derzleme Derzlemek eylemi, derz² yapma işl.

derzlemek Duvar taşlarının görünür aralıklarını harçla doldurup üzerinden mala çekerek düzeltmek.

desen Fr. (**dessin**) Kumaş ve benzeri şeyleri süsleyen şekillerin tümü, °nakış.

desi Lat. (**decem** on) Ondalık sistemde 'onda biri' anlamına gelen önek; kerestecilikte dm^3.

desibel Bir bel'in onda birine eşit ses şiddet birimi. Bkz. bel.

desigram Fr. Bir gramın onda biri olan ağırlık ölçü birimi.

desilitre Fr. Bir litrenin onda biri olan sıvı ölçü birimi.

desimetre Fr. 1. Bir metrenin onda birine eşit uzunluk ölçü birimi kısaca: dm.).

2. Santimetre ve milimetrelere, bazen de yarım milimetrelere bölünmüş ölçü cetveli. Bkz. çifdesimetre, dubldesimetre, tripldesimetre.

desinatör Fr. Çizim işlerinde çalışan mimar yardımcısı.

desister Fr. Bir sterin onda biri.

destare, destere Far. (**dest-erre**) esk. El bıçkısı, testere.

destesütun Birkaç sütunun deste halinde birleşmesinden meydana gelen sütun.

destek Far. 1. Dayak, dayangaç.

2. Üzerine bir şey oturtmaya, tutturmaya, koymaya yarar araç, bindi, bingi, °hamil.

3. Eliböğründe, konsol, praçol gibi öğelerden her biri.

desteklemek Destekle pekitmek, destek vurmak.

detantör Fr. (**détenteur**) Basınç azaltıcı valf.

detay Fr. (**détail**) Bir yapının her noktasının yapısal düzeni (tertibi), ayrıntı.

detay malzemesi Bir yapıda, taşıyıcı gereçlerin dışında kalan her tür gereç.

detay projesi Bir yapının bütün detay resimlerini kapsayan proje, tafsilât projesi, ayrıntı projesi.

detay resmi Bir yapısal düzenin (inşaî tertibin) doğru olarak uygulanabilmesi için hazırlanan teknik resim.

detramp Fr. (**détrempe**) Sıva üzerine zamklı boyalarla yapılan duvar resmi. Detramp Ortaçağ'da 15. yüzyıla kadar özellikle ağaç yüzeylerin boyanmasında kullanılmış, daha sonra ortaya çıkan yağlıboyaya yerini bırakmıştır. Detrampta su, yağ veya lak ile bağlayıcı olarak yumurta sarısı, bal, tutkal, incir sütü, vb. bulunurdu.

deveboynu,-nu Pissu ya da temizsu döşeminde kullanılan büyük dirsek. Bkz. fittings.

dever Fr. (**dévers**) Merkezkaç kuvvet nedeniyle araçların savrulmasını önlemek üzere karayolu veya demiryolu kurbalarında içe doğru verilen eğim.

devim etüdü Emeği azaltmak ve verimi artırmak amacıyla işçilerin hareketlerini dikkatle izleyip inceleyerek bu amaç için gerekli koşulları sağlama, hareket etüdü. Bkz. ergonomik, iş etüdü.

devimbilim Mekaniğin devimleri inceleyen kolu, °kinematik.

devre Ar. Üzerinden bir elektrik akımı geçmekte olan iletken yolun bütünü, çevrim.

kısa devre elk. Elektrik yüklü iki telin çıplak olarak birbirine değmesi ile çok büyük bir akım yaratması olayı.

devsütun düzeni Bir yapıda iki kat yüksekliğindeki önsütunlar düzeni.

deyrhane Far. esk. 1. Manastır. 2. Kilise.

dıl,-l'ı Ar. esk. kenar.

dıl-i kaim esk. Dik kenar.

dış Binanın dışı ile ilgili olan veya dışarı ile bağıntılı olan, °harlcî: dış duvar, dış kapı, dış kaplama. Bkz. iç, dahilî.

dışarılık Eski evlerin üst katında yer alan, çıkıntılı, rahat, havadar ve geniş yer.

dışbükey Yüzeyi tümsek, çıkık ve şişkin olan, °konveks, °muhaddep. Bkz. pozitif yüzey.

dışık Ergime halindeki maddelerin yüzeyinde toplanan camsı madde, °cüruf.

dışlık Dışta düz camlı alçı pencere. Bkz. içlik.

dışmerkezlik Eksantriklik.

dışodun Bir ağaçta içodun ile kambiyum arasında kalan açık renkli tabaka.

dışyüz Bir şeyin dışarıdan görünüşü.

diglif Lat. Yun. İkizyiv. Bkz. triglif.

dikenli tel Bkz. tel.

dikilitaş Önemli bir olayın ya da bir utkunun anısı için dikilmiş çoğu granitten, kare veya dikdörtgen kesitli, tepesine doğru incelen ve bir piramitle sonuçlanan yüksek taş. Dikilitaşlar Eski Mısır'da dinsel bir simge olarak çok kullanılmıştır. Genellikle tek bir taş bloktan yapılan dikilitaşlar hiyeroglifflerle kaplıdırlar. Kökenlerinin Hz. Musa'dan önceki zamanlara kadar uzadığı kabul edilir. Dikilitaşlar Mısır'da saraylarla tapınakların önünü ve alanları süslerdl. Ayrıca güneşe göre saatın saptanmasında da dikilitaşlardan yararlanılırdı. Romalılar bunlardan pek çoğunu Roma'ya taşımışlardır. Sultanahmet'teki hiyeroglifli dikilitaş da Apostat döneminde Mısır'dan getirilmiş, Teodosyus'un buyruğuyla 390 yılında Hipodrom'da şimdiki yerine dikilmiştir. Dikilitaşlar Rönesans'ta yapıların çatı bitimlerini ve kalkan duvarlarını süslemekte de kullanılmıştır. Bkz. dolmen, kromlek, menhir, stel.

dikit jeol. Mağaraların tabanında yukarıdan damlayan kireçli suların oluşturduğu boy boy dikmelerden her biri, °stalagmit. Bkz. sarkıt.

dikme 1. Genellikle, düşey taşıyıcı direk.

2. Ahşap yapılarda pencere ve kapı yanlarına dikilen direklerden her biri.

3. Çatılarda dikine konulan ve üzerlerine aşıkların çakıldığı çoğu kare kesiti ağaçlardan her biri.

eğik dikme Eğik olarak, bir çeşit yanlama gibi dikilen çoğu kare kesitli ağaç.

dil 1. Birçok aletlerin uzunca, yassı ve çoğu hareketli kısımları: kilit dili.

2. Makara evi içindeki, çevresi

oluklu küçük tekerlek: iki dilli makara.

3. Deniz veya gölün içine uzanmış dar ve alçak kara parçası.

dilatasyon derzi Fr. Ar. Genleşme derzi.

dilimli kubbe Bkz. kubbe.

dilinim Jeol. Şist, kayağantaş gibi kültelerde, sıkışmadan ileri gelmiş yalancı katmanlaşma görünüşü.

dilme Dört köşe biçilmiş uzun direk.

dilüviyum Lat. Jeol. Bugünkü ırmakların dördüncü zamana ilişkin alüvyonlarına verilen ad.

dimmer Al. İçindeki direnç düzeniyle, ampullerin ışık şiddetini artırıp azaltmakta kullanılan özel elektrik anahtarı.

DİN Al. (Deutsche Industrien Normen) Alman Endüstri Standartları.

din Yun. fiz. Bir gramlık bir kitleye uygulanınca onun hızını saniyede bir santimetre artıran güç birimi.

dinamik Yun. 1. Cisimlerin devinimleri ile bunları meydana getiren nedenler arasındaki bağıntıları araştıran, mekanik biliminin bir kolu.

2. fels. Dural karşıtı olarak, bir gücün etkisiyle hep devim halinde bulunan ve bulunduran, bir değişmesi, bir oluşu olan.

3. Devimle birlikte etkin gücü de olan.

dinamik yük Hareketli yük. Bkz. yük.

dinamik mukavemet Birdenbire uygulanan yüklere karşı dayanıklılık.

dinamit,-ti Yun. Nitrogliserin ile yapılan ve yıkma işlerinde, taş ocaklarında kullanılan patlayıcı madde.

dingil Tekerlek, çark, silindir gibi şeylerin merkezinden geçen mil, °aks.

dinî mimari Dinsel mimarlık.

dinsel mimarlık Cami, mescit, tekke, medrese, türbe, kilise gibi din adına kurulmuş yapıları kapsayan mimarlık kolu. Bkz. askerî mimarî, sivil mimari.

dipil Yun. Ön yüzü iki kapılı tapınak; iki kemer geçitli zafer takı.

diplik Halı, resim gibi şeylerde şekillerin dışında kalan yüzey; tiyatro sahnesinde kişilerin arkasında yer alan yüzey, °zemin.

dipter, dipteros Yun. Çevresi çift sıra sütunlu Eski Yunan tapınağı: Efes'teki Artemis tapınağı bir dipterdir.

direk 1. Bir tomruktan kapak tahtaları çıkarıldıktan sonra geriye kalan kare kesitli ağaç.

2. Orta çapı 8 - 20 cm., uzunluğu 1,50 m. ve daha fazla olan yuvarlak ağaç.

3. Ağaçtan yapılan uzun ve kalın destek; dikme.

direk kaplaması Eski dolma yapılarda direkleri dış etkilerden korumak için üzerlerine kaplanan, kayağantaş levhalar gibi kesilmiş küçük tahtalarla yapılan kaplama.

köşe direği Ahşap yapılarda köşelere dikilen direk, köşe dikmesi.

Direktuvar üslubu Adını Fransız Direktuvarlar döneminden (1795 - 1799) aldığı halde klasik üslubun (klasisizmin) gecikmiş bir evresi olan akım. Pompei resimlerinden esinlenen sade süslemelerle daha

çok süsleme sanatlarında kendisini gösterir.

direnç Bir gücün, özellikle ısı ve elektriğin etkisine karşı koyan güç. Elektrikte, rezistans'ın anlamdaşı. Bkz. dayanım, iletkenlik.

dirhem Ar. < Yun. Eski bir ağırlık ölçüsü olan okkanın dört yüzde biri, ki 3,208 grama eşittir.

dirsek 1. Boruların doğrultu değiştirmesi gereken yerde kullanılan L şeklinde eğri ek parçası.

yarım dirsek 90° den daha büyük bir açı yapan dirsek.

2. Bir direği veya başka bir şeyi sağlamlaştırmak için yanına eğik olarak yerleştirilen ağaç. Buna **makas** da denir.

dirsekli çelip Gamalı haç, °svastika.

dirseklik Sandalye, kanepe ve koltuklarda dirsek dayamaya yarayan kısım.

distil Yun. Ön yüzünde iki sütun bulunan Yunan tapınağı, iklsütunlu.

diş Dişli, vida, testere gibi çentikli şeylerdeki çıkıntıların her biri.

diş açmak veya **diş çekmek** Vida dişi açmak.

dişbudak Zeytingillerden, beyaz, sert keresteli bir ağaç (**Fraxinus excelsior**). Cilâ tutan, mobilya ve torna işlerinde kullanılan bu ağacın çekirdek kısmı koyu olup, dış kısımları sarımtırak beyazdır.

dişemek Testere gibi şeylere diş açmak.

dişengi Dişli taşçı çekici.

dişi 1. (Madenler hakkında) Yumuşak: dişibakır, dişidemir.

2. (Taş hakkında) Çok gözenekli: dişibazalt.

3. Anahtar, fiş gibi oluklu ve çıkıntılı olmak üzere iki çeşidi bulunan şeylerin girintilisi. Çıkıntılı olanına **erkek** denir.

dişleme Diş diş bezek.

dişli 1. Çark.

2. Dişleri olan.

dişli döşeme °Nervürlü döşeme. Bkz. döşeme. Dişli döşemelerde nervürlerin genişlikleri en az 5 cm. aralıkları en çok 70 cm. olur.

3. Taşçıların kullandıkları, ucu dişli çelik kalem, dişli kalem.

divan Far. Yeni tarzda sedir, arkalıksız kanepe.

divanhane Far. 1. Hükümdarın taht salonu.

2. Bazı bölgelerde evin hayat bölümüne verilen ad; geniş sofa.

diyabaz Yun. jeol. Feldispatlardan, bir plajiyoklaz ile ojitten meydana gelmiş yeşil renkli, iyi cilâ tutan, çok dayanıklı bir çeşit porfir. Diyabaz, yurdumuzda Bursa, Gemlik, Zambakkaya yörelerinde bulunur.

diyagonal,-li Yun. Köşegen. Bkz. kafes kiriş.

diyagram Yun. Herhangi bir olayın değişimini gösteren grafik.

diyalaj Yun. jeol. Piroksen cinsinden, doğal kalsiyum, magnezyum ve demir silikatı.

diyorit,-ti Yun. jeol. Asit bir plajiyoklaz ile piroksen, amfibol veya mika takımından bir veya birçok madenden oluşmuş pürtüklü külte.

dizayn İng. (**design**) Tasarım.

endüstri dizaynı Endüstri tasarımı. Bkz. tasarım.

temel dizayn Temel tasarım (İng. basic desing). Bkz. tasarım.

dizi sırası Bir tuğla kalınlığındaki duvar örgüsünde, bağ sırası tuğlalarına dik doğrultuda yerleştirilen tuğlaların meydana getirdiği sıra.

dizme (Giresun dolaylarında) Bir duvarın iç yüzündeki tahta kaplama.

dodekastil Yun. Ön yüzünde on iki sütun bulunan Yunan tapınağı.

dofen boru Fr. (**dauphin**) Yağmur borularının alt uçlarının geçirildiği, yerden yaklaşık olarak 1,5 m.'ye kadar yükselen döküm boru, °pik dofen. Bunlar çokluk 135 mm. çapında olurlar; içleri, dışları asfalt kaplıdır. Dofen borular, düz ve kıvrık uçlu olmak üzere iki türlüdür.

doğrama Bir yapının kapı, pencere, yerli dolap, raf gibi kısımları. Doğrama sözcüğü daha çok pencere ve kapılar için kullanılmaktadır. Pencere ve kapı doğramaları ahşap, maden veya plastikten yapılmakta olup, **ahşap doğrama, madeni (metal) doğrama (demir doğrama, alüminyum doğrama), plastik doğrama** şeklinde adlandırılırlar.

doğrama bedeni Marangozluk işlerinde, yapılan eşyanın taşıyıcı kısmı, çatmaları.

doğramacı Ahşap doğrama işleri yapan kimse.

doğramacılık Ahşap doğramacının hali ve zanaatı.

doğramalık kereste Bkz. kereste.

doğru akım elk. Bkz. akım.

doğrusal kent Bkz. kent.

dok,-ku İng. (**dock**) 1. Gemilerin yapıldığı veya onarıldığı üstü örtülü havuz.

2. Ticaret mallarını saklamak üzere rıhtımda yapılan büyük depo.

doku Bir yüzeyde, dokunma duyusuna hitap eden nitelikler, °tekstür.

dokuma Minder örtüsü, yatak kılıfı gibi şeyler için kullanılan ve boyalı pamuk ipliğinden dokunan bez.

dolanmalık Bir yapının çevresini dolanan sütunlu sundurma. Bkz. revak.

dolap Ar. 1. İçinde öteberi saklamak üzere yapılan, raflı, kapaklı mobilya. Bkz. buzdolabı, dönmedolap, teldolap.

2. (İstanbul bedesteninde) Dükkân.

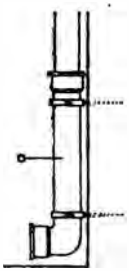
3. Dönerek iş gören ve özellikle su çeken aygıt.

gömme dolap veya **yerli dolap** Odanın bir duvarına gömülü veya yaslanmış olarak yapılan sabit dolap. Bkz. yüklük.

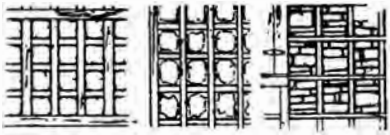
dolay 1. Bir yeri çevreleyen başka yerlerin topu, çevre, °havali, °etraf.

2. Yol kıvrıntısı, °viraj.

doldurma Bir yerin üzerine toprak sererek veya yığarak düzeyini yükseltme işi, °imlâ; kazı karşıtı.

dofen

göz dolması

dolmen

dolgu 1. Doldurma işi.
2. Bir şeyin içine doldurulmuş madde: dolgu toprak.

dolgunluk Ağaçlarda gövdenin silindir biçimine yaklaşması hali; cılızlık karşıtı.

dolma 1. Doldurularak yapılan: Dolmahbahçe.
2. Hımış.

dolma kuşaklaması Hımış duvarda, ahşap çatkılar.

göz dolması Çatma yapıda dikmelerle yatay bağlantıların meydana getirdikleri kare bölmelerin arasının doldurulmasından ibaret yapı yöntemi.

dolmen Keltçeden. İki tanesi dikili, üçüncüsü de bunların üzerine kapak gibi yatırılmış üç kocaman taştan meydana getirilmiş taş çağı mezarı.

doloml, dolomlt,-tl Fr. (**dolomle, dolomite**) jeol. Doğal kalsiyum ve magnezyum karbonatı; içinde % 30 - 45 oranında magnezyum karbonat ($MgCO_3$) bulunan kireçtaşı. Dolomit uzunca bir süre içinde karbon dioksitli sularda erir.

dolomit kireci Bkz. kireç.

doluluk - boşluklar (Bir yapının yüzündeki) Sağır ve camlı yüzeyler.

domuzarabası Ağır yükleri yakın yerlere taşımak için kullanılan, dört ufak tekerlekli, üstü düz, alçak araba.

don Hava sıcaklığının 0° C nin altına düşmesiyle suların buz tutması hali. Su donduğu zaman, hacmi % 9 oranında artar. Bundan dolayı, prizini bitirmemiş olan ve içinde serbest su bulunan beton veya harç dondan zarar görür. Ancak, beton veya harcın prizi başlamışsa, priz olayından doğan ısının yardımıyla genellikle priz devam eder. Yeni dökülmüş beton veya yeni örülmüş duvarlar donlu havalarda hiç olmazsa katranlı muşamba ile örtülerek korunmalıdır.

don çatlağı Bir gereçte, içine giren suyun donarken genleşmesi dolayısıyla meydana gelen çatlak.

don deneyi Bir yapı gerecinin veya öğesinin donmaya dayanıklılığını saptamak üzere yapılan deney. Bkz. donma dayanımı.

don sınırı Bir zeminde, donun etkili olabileceği maksimum derinlik.

donatı 1. Donatmaya yarayan şeyler, °teçhizat. Servis eşyası, mobilyalar bir binanın donatılarıdır.

2. Betonarmede kullanılan çelik çubuklar, °teçhizat.

donatım Donatmak eylemi; bir binayı servis eşyası, mobilya ve benzeri donatılarla donatma, °teçhiz.

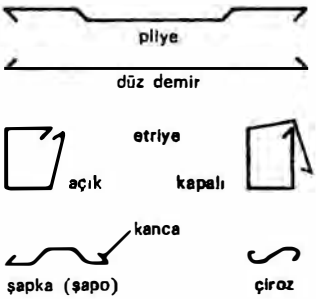
donma 1. Sıvı iken, sıcaklığın azalmasıyla katı hale gelme.

2. Kimyasal bir etki ile katılaşma, °priz yapma.

donma dayanımı Boşluklu bir gerecin içinde bulunan su, sıcaklığın 0°C nin altına düşmesi halinde donar. Donma sırasında % 9 oranında bir hacim artışı meydana gelir. Böylece, sızan suyun donmasından dolayı gereçlerin içinde basınç ve çekme gerilmeleri oluşur. Mekanik dayanımı (mukavemeti) bu gerilmeleri karşılarsa, gerecin donmaya dayanıklı olduğu kabul edilir.

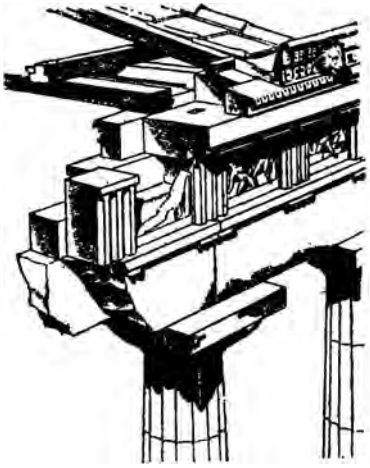
Dor düzeni, dorik düzen Eski Yunan mimarlığında, altı geniş, üstü dar, ortası şişkince, yivli sütunların belirlediği bir tapınak üslubu. Eski Yunan mimarlığının ilk üslubu olup, Dor kavimlerine bağlandığı için bu adı almıştır. Sütunların üzerinde ince bir plak halinde, kenarları yukarı, dışa taşkın sütun başlıkları vardır. Sütunlarda altlık yoktur. Başlıklar üzerinde bir tabla bulunur. Taban kirişi ile saçak arasında da üçüzyivler ve aynalar yer alır. Bkz. İyon düzeni, Korent düzeni.

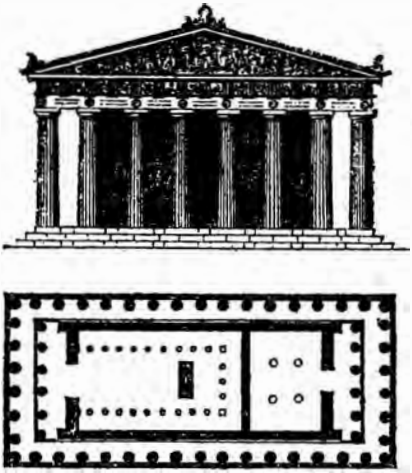
Mısır Dor düzeni Eski Mısır'da Dor düzenini andıran bir mimarlık üslubu, °protodorik.

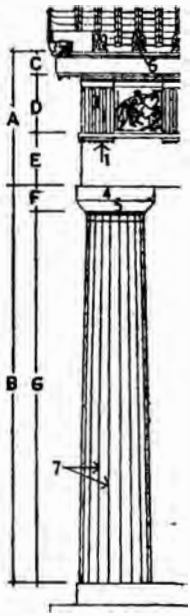
donatı[2]

dorlk düzende saçaklık detayı

Parthenon'dan görünüş ve plan, Atina, M.Ö. 447 - 432.

A. Saçaklık
B. Sütun
C. Kornlş
D. Frlz
E. Baştaban
F. Başlık
G. Sütun gövdesi

1. Damlalık
2. Metop
3. Üçüzylv
4. Abakus
5. Ekinus
6. Antefiks
7. Yivler

dorik Dor düzeni, dorik düzen.

doruk çizgisi Bir dağ zincirinde en yüksek noktaların meydana getirdiği su bölümü çizgisi.

doyma a. Bir sıvının içinde belli bir cisimden eriyebilecek en çok miktarın erimiş olarak bulunması, °satürasyon.

b. Bir gazın, belli bir sıcaklıkta, o sıcaklığa özgü olan en büyük basınç altında bulunması,

c. Havanın, taşıyabileceği en çok su buharını almış olması.Bu durumda bağıl nem % 100'dür.

doyma katsayısı 1. (İngiltere'de) 5 saatlık kaynamada bir tuğlanın emdiği su hacminin, tuğlanın içerdiği boşluk hacmine oranı.

2. (A.B.D.'de) 24 saat süre ile soğuk suya daldırılmış bir tuğlanın emdiği su miktarının, aynı tuğlanın 5 saatlık kaynamada emdiği su miktarına oranı, °satürasyon katsayısı. Bu oran, donma dayanımı için bir ölçüdür.

doymuş fiz. Doyma haline gelmiş (gaz veya sıvı).

doz Fr. (**dose**) < Yun. Bir maddenin bir bileşiğe, bir karışıma giren veya girmesi gereken belli miktarı, düze.

çimento dozu veya **doz** Çimentonun bir metre küp harç veya betona girdiği miktar, ki bu miktar kilogram cinsinden belirtilir: 300 çimento dozlu beton veya 300 dozlu beton.

dozaj Fr. (**dosage**) < Yun. Bir bileşiğe veya bir karışıma girecek madde miktarlarının belirtilmesi; yerine dökülmüş ve sıkıştırılmış

1 m^3 betonda veya yerine uygulanmış 1 m^3 harçta bulunan çimentonun kg. cinsinden miktarı; düzem. Harç ve betonlar için dozaj genellikle şöyle saptanır:

Düzleme ve dolgu betonları	150 - 200	kg/m^3
Grobetonlar	250	»
Bina betonarmesi	300	»
Köprüler	350	»
Kazıklar	400	»
Su içinde yapım	400	»
Şaplar, sıvalar	400 - 500	»

dozer İng. °Buldozer, yoldüzer.

dökme 1. Dökmek işi: beton dökme.
2. Kalıba dökülerek yapılmış: dökme demir.

dökme demir Bkz. demir.

yerinde dökme Betonun yapıdaki yerine doğrudan doğruya dökülmesi. Bkz. prekast beton.

3. Torbalanmadan taşınan toz halindeki gereç: dökme çimento.

dökmeci Döküm işleri yapan kimse.

dökmecilik Dökmeci zanaatı.

dökmek Maden, beton, alçı gibi şeyleri kalıba akıtarak biçimlendirmek: beton dökmek.

döküm 1. Kalıba dökme işi.
2. İçinde % 2 - 6 oranında karbon ile çok az miktarda manganez, silisyum, kükürt ve fosfor bulunan demir, °font. Ergime derecesi 1050 - 1200 °C arasındadır; dövülmeye gelmez, çabuk kırılır. Yoğunluğu 6,8 - 7,7 arasında değişir. Bileşimlerine ve soğutulma şekillerine göre dökümler kır döküm veya beyaz döküm adını alırlar.

3. Bu gereci ergitip kalıba dökmek yoluyla yapılmış.

beyaz döküm İçinde kır döküme göre daha az karbon bulunan (% 2 - 3) ve 1100 °C de kolayca ergiyebilen döküm. Karbonun önemli bölümü dokuda sementit (Fe_2C_3) şeklindedir. Kır dökümden daha kırılgan ve daha sert olduğundan işlenmez, aşınmaya dayanıklı parçaların yapımında kullanılır.

kır döküm İçinde yaklaşık % 3'ten çok karbon (karbonun önemli kısmı dokuda grafit şeklindedir) ile silisyum (Si), manganez (Mn), forfor (P), kükürt (S) ve daha başka maddeler bulunan demir asıllı bir gereç. Kır döküm, piyasadaki 'pik', 'pik döküm', 'dökme demir', 'font', 'font döküm' gibi terimler yerine kullanılmaktadır. Kır döküm serttir, dövülemez, döktil değildir; 1050 °C nin üzerinde ergir; katılaşırken genleştiği için kalıplanmaya çok elverişlidir. Kır dökümle pissu boruları, ızgaralar, radyatörler, makine parçaları, vb. yapılır. Bkz. TS 10.

kum dökümü Kum kalıplar içinde yapılan kır döküm.

pres döküm Isıtılıp madenî kalıba basınçlı olarak dökülen pirinç, bakır gibi maden veya alaşımlarla yapılan döküm: pres döküm musluk.

sfero döküm Döküm sırasında kullanılan özel teknoloji ile karbonun küresel olarak katılaşması sağlanan döküm türü. Özellikleri temper dökümünkilere çok yakındır.

temper döküm Belirli bileşimdeki beyaz pik dökümün özel ısıl işlemden sonra çelik niteliklerine ulaştırılmış türü, °maleabl döküm. Temper döküm, boru ekleme parçaları yapmakta kullanılır.

dökümcü Döküm işleri yapan kimse, dökmecl.

dökümevi, dökümhane Pikten döküm³ yapılan yer.

dönbaba Silmelerde kullanılan bir çeşit çiçek, turnagagası. (Fr. bec de héron).

dönel Kendi ekseni çevresinde dönmek tarzında olan, °devranî: dönel pencere.

döner kapı Bkz. kapı.

dönerbasamak Bir eksen çevresinde dönerek çıkan bir merdivenin basamaklarından her biri.

dönmedolap Eskiden büyük konaklarda kadınlarla erkeklerin birbirlerini görmeksizin yemek ve eşya geçirebilmeleri için haremle selâmlık arasındaki duvarda bir açmaya yerleştirilmiş olan döner dolap.

dönüm Eni ve boyu kırkar arşın olan eski bir yeryüzeyi ölçüsü; yaklaşık olarak 1000 m². Bkz. dekar.

dönümlük Dönüm ölçüsünde.

dördül °Kare, °murabba.

dörtgen Dört kenarı olan çokgen.

dörtyüzlü Üçgen piramit gibi dört yüzü olup bu yüzlerin hepsi birer üçgenden ibaret olan (cisim).

döşektemel °Radye temel. Bkz. temel.

döşell Döşenmiş olan, °tefriş edilmiş, °mefruş.

döşem °Tesisat: su döşemi, elektrik döşemi.

döşemcl Döşem işi yapan usta, °tesisatçı.

döşeme 1. Yapılarda katları ayıran ve üzerinde yürünen kısım. Döşemenin alt yüzüne **tavan** denir.

döşeme çeliği Ahşap döşeme kirişleri arasına çivilenen kısa kirişlerden her biri.

döşeme kaldırma yöntemi Döşemeleri ve çatıyı taşıyacak kolonları bina yüksekliğince dikerek, yerde üst üste dökülen betonarme çatı ve döşeme plaklarını kolonların tepe noktalarına bağlanan krikolarla yerlerine yükseltip bağlayarak yapı kurma yöntemi. Döşemeler, çelik kolonlara, içlerine yerleştirilen çelik parçalarla kaynaklanarak tutturulurlar. Bu yöntem ilkin 1947'de Lafaile tarafından ortaya konmuş, 1948'den başlayarak ABD'de uygulanmıştır.

döşeme kaplaması Döşemenin üzerine, kendi gerecinden daha uygun kullanış sağlayan bir gereç ile yapılan kaplama.

döşeme kasnağı Kasnak kirişi.

döşeme kirişlemesi Ahşap binalarda döşemeyi taşımak üzere birbirine paralel olarak atılan kirişlerin topu, tavan kirişlemesi. Bu kirişlerin her birine **döşeme kirişi** veya **tavan kirişi** denir.

bitmiş döşeme kotu Bir döşemenin kaplaması yapıldıktan sonra, yani bitmiş durumunda eriştiği düzey.

çift doğrultulu döşeme Uzunluğu

genişliğinin Iki katından daha az olan betonarme plak döşeme, °dal.

demirli taş döşeme Dolgu görevlni yapan gerecin aynı zamanda basınca çalıştığı dişli döşeme türü. Bu tür döşemelerde genellikle pişmiş kilden yapılmış özel boşluklu bloklar kullanılır.

dişli döşeme Dişleri (nervürleri) arasındaki serbest açıklık en çok 70 cm. olan betonarme döşeme, °nervürlü döşeme. Dişli döşemede dişlerin (nervürlerin) genişlikleri en az 5 cm. olur. Kalıptan tasarruf ve altta düz bir yüzey elde etmek için dişler arasında, mukavemetl etkilemeyen hafif dolgu blokları (asmolen blokları) kullanılabilir.

kaset döşeme Her Iki doğrultudaki nervürleri yük taşıyacak şeklde ve aynı kesitte olan dişli döşeme. Yalnızca tek doğrultuda yük taşıyan nervürlerden meydana gelen döşemeler enine bağlantı kirişleri olsa bile kaset döşeme sayılmazlar.

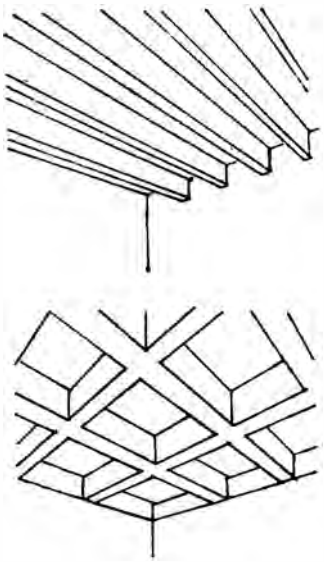
kirişsiz döşeme Kirişsiz olarak doğrudan doğruya betonarme kolonlar üzerine oturan ve bunlarla eğilmeye dayanıklı birleşimi sağlanmış Iki doğrultuda donatılı sürekli plaklar. Bkz. mantar döşeme.

kör/döşeme Bkz. kördöşeme.

mantar döşeme Kolonları başlıklı olan kirişsiz betonarme döşeme.

tek doğrultulu döşeme Uzunluğu genişliğinin iki katından daha çok olan betonarme plak döşeme, °hurdl.

volta döşeme Çelik kirişler arasına normal tuğlaların kemer şeklinde örülmesiyle elde edilen eski bir çeşit döşeme. Volta döşemelerde kemer açıklığı kiriş açıklığının 1/3'ünden büyük olamaz.

üstte: dişli döşeme
altta: kaset döşeme

yüzer döşeme Ses yalıtımı için, döşemenin kaplama yüzeyini, beton veya ahşap olan taşıyıcı bölümünden bir ses tecrldi tabakasıyla ayırarak yapılan döşeme. Taşıyıcı sert yüzey üzerine bir cam yünü şilte ya da sert poliüretan veya genleşmiş polistiren serilir. Bunun üzerine kadronlar, çivilenmeksizin yerleştirilir ve döşeme kaplaması bu kadronlara çakılır.

Döşeme kaplaması şap olacaksa bu, doğrudan doğruya ses tecridinin üzerine, normalden biraz daha kalın olarak dökülür.

döşemeci Koltuk, kanepe gibi eşya yapan kimse, koltukçu.

döşemek 1. Döşemeyi veya bir yüzeyi bir kaplama gereci ile kaplamak: taş döşemek, seramik döşemek.
2. Bir binayı, kullanılabilir hale gelmesi için gerekli eşya ile donatmak, °tefriş etmek.
3. Tesisat elemanlarını yerleştirmek: boru döşemek.

dövdü 1. Tokmak.
2. Keser ve balta gibi aletlerin tokmak gibi kullanılan küt yüzleri.

dövme 1. Kızgın halde iken dövülerek biçimlendirilmiş (maden eşya). Bkz. dökme.
2. Dövülerek yapılan.
dövme bakır Bir kalıpta tokmaklanarak biçimlendirilmiş bakır.
dövme demir Bkz. demir.

dövülgen Dövülerek levha haline geçebilen (maden), °maleabl.

dövülgenlik Madenin dövülgen olma niteliği, °maleabilite.

drenaj Fr. (**drainage**) Akaçlama.

drezin Fr. Demiryolu üzerinde kol gücü veya motorla işleyen, işçi ve gereç taşımakta kullanılan küçük araba.

dua sandalyesi Kiliselerde, üzerine diz çökülerek dua edilen, önünde kol dayayacak yeri olan alçak sandalye.

duba 1. Altı düz bir çeşit mavna.
2. İçi boş, her yanı kapalı, suyun üstünde yüzen bir çeşit büyük şamandıra.

dubalı köprü Yan yana sıralanan dubalar üzerinde kurulan köprü. Galata ve Atatürk köprüleri dubalı köprülerdir. Bkz. köprü.

dubldesimetre Fr. Çifdesimetre.

duble cam Bkz. cam.
yarım duble cam Bkz. cam.

dudak Ocak açıklığının üst kısmı.

duman bacası Bkz. baca, Faust formülü.

duman hücresi Ocaklarda² boğazdan baca deliğine kadar olan konik kısım. Bkz. ocak.

duman kapağı Ocaklarda² bacanın çekmesini düzenlemek için boğaz veya çok özel durumlarda duman hücresi ile baca deliğinin birleştiği yere konan kapak.

duman rafı Tepme rafı.

duracam (Yapımcısının verdiği ad) Durocam. Bkz. cam.

duraç Heykel, sütun gibi şeylerin üstüne oturtulduğu taşıyıcı parça, ayak, taban, °kaide.

durgun su düzeyi Birkaç gün süre ile açık bırakılan bir çukur veya kuyuda zemin suyunun son olarak ulaştığı düzey.

durocam İt. (**duro** sert) Far. (**cam**) Soda, kireç, silis veya borosilikat bileşimli camı biçimlendirdikten sonra özel fırında yumuşama sıcaklığına yakın bir sıcaklığa değin ısıtıp birdenbire doğutarak yapılan güvenlik camı, sekürit cam. Kesilmesi olanaksız olduğu için durocam ölçü üzerine üretilir. Kırıldığı zaman kesici olmayan boncuklar halinde dağılır.

emaye durocam Yapı yüzlerini kaplamakta kullanılan, bir yüzü emaye fırın boyalı durocam.

duş 1. Yüksekten püskürtmek yoluyla su dökünmeye yarayan aygıt. 2. Bu aygıtın bulunduğu yıkanma yeri.

duş teknesi İçinde duş yapılan tekne. Duş tekneleri seramik, plastik, emaye saç, paslanmaz çelik olabilir.

el duşu Esnek borusu dolayısıyla elde tutularak yıkanmakta kullanılan duş, °spiralli duş, (hlk.) telefonduş.

çember duş Çember biçimindeki bir borudan meydana gelen ve ortasında durularak içteki deliklerinden çıkan su ile yıkanılan duş.

duvak Küp, tandır, baca gibi şeylerin taş veya topraktan kapağı.

duvar Far. Yapılarda taş, tuğla, briket, kerpiç ve benzeri gereçlerle yapılan düşey bölme öğesi. Ahşap ve benzeri hafif gereçlerle yapılıp kolayca sökülebilenlerine bölme denilmektedir. Bkz. anaduvar, atika duvarı.

duvar ayağı Duvar dibi veya duvar temeli.

duvar dayağı Yıkılmaması için duvara eğik olarak dayatılan ağaç.

duvar dibi Bir çatının, yanında yükselen duvarla birleştiği çizgi. Duvar dibi yatay veya eğik olabilir.

duvar kâğıdı Duvar sıvasının yüzüne kaplanmak üzere top (rulo) halinde satılan, desenli veya düz kâğıt. Duvar kâğıdı döşenirken sıvanın üzerine önce bir astar vurularak kâğıdın rengine taze sıvanın yapabileceği olumsuz etkiyi önlemek gerekir.

duvar semeri Harpuşta.

alın duvarı Bir beşikçatıda damlalık aşığına bitişik olan duvar parçası. Bkz. çatı, kalkan duvarı.

ara duvarı İki hacim arasında bulunan bölücü duvar.

beden duvarı Yığma yapıda, taşıyıcı kalın duvar, anaduvar.

boşluklu duvar Aralarında boşluk bulunan ve birbirine yer yer metal kenetlerle tutturulan iki cidarlı duvar.

dış duvar En az bir yüzü dış havaya veya toprağa bakan duvar, °haricî duvar.

iç duvar Bina içinde yer alan ve dışarıyla bağlantısı olmayan duvar, °dahilî duvar.

istinat duvarı Yüksek bir setin kenarına toprağı tutmak üzere örülen duvar, dayanma duvarı.

kalkan duvarı Bir beşikçatıda aşıklara dik doğrultudaki üçgen dış duvar.

korkuluk duvarı Çelen, °parapet.

kuru duvar Harç kullanılmaksızın örülen taş duvar: kuru duvarların kalınlığı 60 cm.'den az olamaz.

müşterek duvar, ortak duvar İki ayrı yapının arasındaki tek duvar.

parapet duvarı °Parapet.

perde/duvar Bkz. perdeduvar.

rabiç duvar 6 mm. çapındaki yuvarlak demirlerle 50 × 50 cm.'lik karelerden meydana gelen bir kafes yapılır. Demirlerin uçları tavana, döşemeye ve taşıyıcı duvarlara tutturulur. Bu demirlere geri-

len rabiç telinin üzerl iki yandan 1 ölçü alçı, 1 ölçü kum, tutkal ve kılla yapılan harçla sıvanır. Bu tarzda yapılan duvara **rabiç duvar** denir. Alçı yerine kireç ve çimento da kullanılabilir. Şekil için bkz. rabiç.

sağır duvar Pencere, kapı gibi boşluğu olmayan duvar.

set duvarı Alçak bir sette toprağı tutmak üzere örülen duvar.

taşıyıcı duvar Yalnız bölücü olmayıp gelen yükleri de taşıyan duvar.

temel duvarı Yığma bir yapıda temeli meydana getiren taş duvar.

yangın duvarı Eskiden iki ahşap yapının arasına çatıyı aşacak şekilde örülen ve yangının birinden ötekine sıçramasını önleyen kâgir duvar.

duvarayağı Kimi eski yapılarda süs olarak yapılan, duvara yapışık, üzerinde yukarıdan aşağı yivler bulunan yarım ayak.

duvarcı Kâgir duvar örücüsü.

duvargözü Raf olarak kullanılmak üzere duvar içine açılmış oyuk. Bkz. takçegöz.

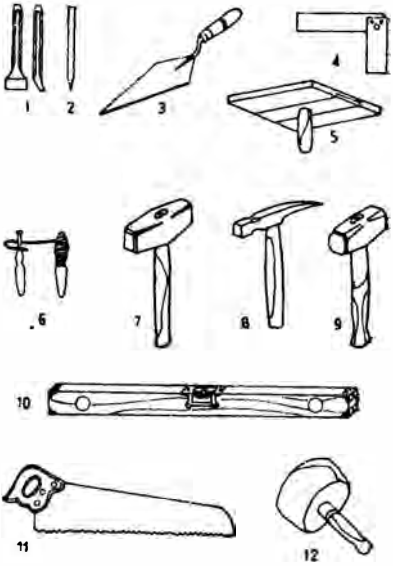
duy Fr. (**douille**) Elektrik ampulünün takıldığı yuva. Bkz. TS 289.

duy priz Hem ampul takmaya hem de elektrik akımı almaya yarayan araç, prizli duy.

floresan duyu Floresan lambanın takıldığı duy.

minyon duy Küçük ampulleri takmakta kullanılan, normalden daha küçük ölçüdeki duy.

dübel Alm. 1. Takoz. Bizde daha çok plastik takozu anlatmak için kullanılmaktadır.

duvarcı aletleri

1. Keskl
2. Murç
3. Mala
4. Günye
5. Kürek
6. Çırpı ipi
7. Taşçı çekici
8. Tuğlacı çekici
9. Balyoz
10. Terazi
11. Duvarcı testeresi
12. Ağaç tokmak

2. Cıvataların ahşabı parçalamaması ve ezmemesi için cıvataların gireceği deliklere sokulan yüksük.

düden Yer altına akan suların oyup meydana getirdiği derin kuyu.

düğer Sütun görevi olan direk.

düğme Çevrilerek veya üzerine basılarak bir elektrik akımının geçmesini veya kesilmesini sağlayan parça, °buton. Bkz. anahtar², şalter.

düğüm 1. İp, halat gibi bükülebilen şeyleri kıvırıp kendi üzerine veya birbirine dolayarak yapılan boğum. Şekillerine göre düğümler kare, ızbarço, margarita, dana bağı, kazık bağı, kanca bağı, gemici bağı, çıma plyanı, elüstü düğümü, hırsız düğümü, sekiz düğümü gibi adlar alırlar.

2. Bir kafes kiriş veya makasta çubukların birleşmesi.

düğüm noktası Düğüm[2] yeri.

dühenk Far. esk. Tüteklik.

dükkân Ar. Kapısı çarşıya, sokağa veya bir pasaja açılan ve içinde perakende satış veya küçük imalât işleri yapılan yer. Bkz. dolap[2].

dükkânçe Ar. Far. esk. Küçük dükkân.

düktil Fr. (**ductile**) < Lat. Kopmaksızın büyük ölçüde uzama yeteneğinde olan: yumuşak çelik bakır, kurşun düktil gereçlerdir.

düktillik (Gerecin) Kopmadan önce büyük ölçüde uzama ve tel haline getirilebilme yeteneği.

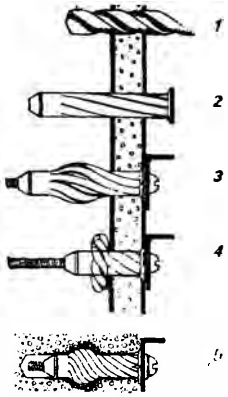
dülger Yapıların kaba ağaç işlerini yapan usta, köşker. Ahşap yapılarda iskeletin kurulması, merdiven, döşeme, tavan, çatı işleri dülgerlik işleridir. Bkz. doğramacı, marangoz.

dülgerlik Dülgerin zanaatı: dülgerlik işlerinde kullanılan ağaçların başında meşe ve çam gelir.

dünit,-ti Fr. Jeol. İçinde demirli krom bulunan peridotit.

düpleks Lat. (**duplex** çift) İki düzeyli.

düpleks bina Düpleks dairelerden meydana gelmiş bina.

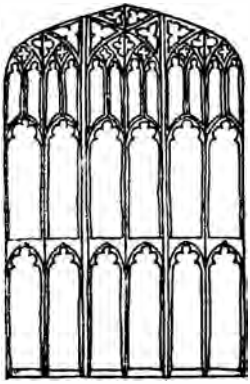
dübel[1]

düpleks daire Lat. Ar. Kendi iç merdiveni ile bağlanan iki ayrı kata yayılmış tek daire.

düralümin (Yapan firmanın verdiği ad) İçinde yaklaşık olarak % 4 oranında bakır ve az miktarda magnezyum, silikon ve manganez bulunan alüminyum (% 95) alaşımlarına verilen ortak ad. Bunların esneklik modülü çeliğinkinin üçte biri kadardır, fakat yoğunlukları çeliğinkine (7,8) göre çok düşüktür (2,8). Bu alaşımlar korozyona karşı da çelikten daha dayanıklıdırlar. Bkz. alpaks.

dürbün Apartmanlarda daire kapısına takılan ve gelenlerin görülmesini kapıyı açmaksızın sağlayan optik araç, °periskop. Normal dürbündekinin aksine, görüntüyü küçülterek verir, yani yakındaki nesneyi uzaklaştırarak gösterir.

düşey Yerçekimi doğrultusunda, çekül doğrultusunda olan; durgun bir su yüzeyine dikey olan; °şakulî.

düşey üslupta bir pencere

düşey üslup İngiliz gotlğinin son evresi (1350 - 16. yy. arası). Bu akım, adını geniş ve yüksek pencerelerdekl düşey kayıt ve dikmelerin etkenliğinden alır. Bu akımın göze çarpıcı özelliklerinden bl·ri de yelpaze tonozdur.

düşeylik Bir mimarî üslupta düşey çizgilerin üstünlük kazanması, °şakullyet.

düzatkı 1. Düz silme.
2. Düz kemer.

düzayak İçinde merdivenl veya inilip çıkılacak bölümü olmayan (bina, yer).

düze °Doz.

düzeç Bir yüzeyin yatay olup olmadığını anlamaya yarayan alet, °terazl.

Ipli düzeç Ucuna bir çekül tutturulmuş 'A' şeklinde bi¯ çeşit gönye. A'nın ayakları yere konur, çekül Ipinin A'nın kuşağının ortasındaki Işaretle çakışması düzlemin yatay olduğunu gösterir.

kabarcıklı düzeç Su ile dolu olup içinde bir hava kabarcığı bırakılmış bir cam silindir veya küre ile bunun ahşap veya madenden yapılmış yatağından meydana gelen düzeç, °tesviyeruhu, suterazisi². **Düzeldek** de denilen bu aletin uygulandığı yerin yatay olduğu, kabarcığın tam orta yerde, işaretli bölümün içinde kalmasıyla anlaşılır.

küresel düzeç Camının üstü küresel bir eğrillkte olan kabarcıklı düzeç.

silindir düzeç Uzun düzeç.

su düzecl Nivelmanda yatay gözlemeye yarayan, bir sehpanın üzerinde dönebilen bir boru lle birleştirilmiş eşit çaplı iki şişeden ibaret alet.

uzun düzeç Enine kesiti daire, oval veya fasulye biçiminde olup içinde sıvı bulunan, uçları kapalı bir cam borudan meydana gelen düzeç, silindir düzeç.

düzeldek Kabarcıklı düzeç, °tesviyeruhu.

düzem °Dozaj. Bkz. granülometri.

düzemek Herhangi bir karışımı, gereken bir orana göre hazırlamak.

düzen 1. Sanat yapıtlarında öğelerin dengeli kompozisyonu.
2. Eski Yunan mimarlığında Dor, İyon, Korent üslupları için kullanılan sözcük, °nizam.
3. Yerleştirme biçimi. Bkz. ayrık düzen, bitişik düzen.

düzengeç Bir makinenin görevini Istenilen ayarda tutmaya yarayan alet, °regülatör.

düzenleme Düzenlemek eylemi, °tanzim.

düzenlemek şeh. Planlı olarak düzenli hale koymak, düzen vermek, °tanzim etmek.

düzey Bir yüzeyin veya bir noktanın belli bir yatay düzleme göre yüksekliği, °seviye.

düzleme Düzlemek işi, °tesvlye.

düzleme betonu Tesviye betonu. Bkz. beton.

düzleme kazısı Bkz. kazı.

düzlemek Düzlem haline getirmek, °tesviye etmek.

düzmebazllika Bkz. bazilika².

düzmedipter Yan yüzlerinde dipterlerdeki gibi Iki sıra yerine bir sıra sütun bulunan Eski Yunan tapınağı.

düzmeklasik Yunan klasik sanatının özentill, abartılı yansılaması. Bkz. neoklasik.

düztaban Lamba rendesinden daha derin lamba açabilen rende.

düzün Bir kompozisyonda farklı öğelerin düzenli aralıklarla yinelenmesi niteliği, °ritlm, °ittırat.

düzünlü Düzüne değgin; düzenli aralıklarla yinelenen, °ritmik, °muttarit, tartımlı.

düzyanaşma Dikdörtgen kesitli tahtaların geçmesiz olarak yan yana getirilmeleri durumu. Bkz. geçme, yarım bindirme.

E

ebat (buut'un çoğulu) Ar. Boyutlar.
ebat çizgisi Ölçü çizgisi, boyut çizgisi.

ebced Ar. Her harfi bir rakamın karşılığı olan, Arap harfleriyle yazılı bir hesap dizgesi.

ebced hesabı Bu değerleri hesaplayarak bir sözcüğü rakama çevirmek ya da sözcüklerle ve eski ozanların yaptıkları gibi, dizelerle bir olayın tarihini gösterme yolu, tarih düşürme. Örneğin Şair Eyyubî'nin «Padişah su yoluna yapdı yine âli kemer» dizesi, Kanunî döneminde Kâğıthane'deki kemerlerin su yollarının tamamlandığı 972 (1564) tarihini gösterir.

ebniye Ar. (**bina'nın çoğulu**) esk. Binalar.
ebniye-i âliye Yüksek yapılar.
ebniye-i hassa Padişah binaları.
ebniye-i miriye Beylik yapılar.
ebniye-i seniyye Padişah binaları.

ebonit,-ti Fr. İng. (**ebony** abanoz) Sıcağa ve soğuğa karşı dayanıklılığı vülkanizasyonla artırılmış kauçuk.

ebru Kâğıt ve porselen bezekçiliğinde, yüzünde türlü renk ve şekilde boya bulunan suyun üzerine kapamak yoluyla kâğıt vepa porselene yapılan hare, budak ve dalga gibi çeşit çeşit süs.

ebrulamak Ebru yaparak boyamak.

ebrulu Üzerinde damar damar renkler bulunan, °hareli.

ecelbeşiği hlk. Salıncak iskele. Bkz. Iskele.

edelputz Al. Bir çeşit dış sıva, ki kabası 1 m^3 kum, 200 kg. çimento, 0,300 m^3 kireçten meydana gelen karışıma su katılarak; incesi de 1 m^3 kum, 300 kg. çimento, 0,150 m^3 mermer kireci harcı ile yapılır. Sıva harcına, renk vermek için uygun miktarda boya katılabilir. Edelputz için taneleri düzgün büyüklükte, düzgün renkte, elenmiş kum ve en az üç ay önce söndürülerek dinlendirilmiş mermer kireci kullanılır.

edevat,-tı Ar. (**edat'ın çoğulu**) Aletler, avandanlık.

Edirnekârî Osm. Edirne'deki yapılarda görülen, tahta üzerine yağlıboya ile yapılmış nakışlar. Bu nakışlarda genellikle yeşil ve kahverengi içinde kırmızı çiçek motifleri ve parça parça sarı renkler bulunur. Bu süsleme türüne en çok tavanlarda, kapılarda, dolap kapaklarında ve ahşap duvar kaplamalarında rastlanır.

efektif açıklık Etken açıklık. Bkz. açıklık.

efriz °Friz.

eğe Madenleri törpüleyip istenilen biçime sokmaya yarayan, yüzü çizgi çizgi, sert çelik alet. Eğeler; yuvarlak, yarım yuvarlak, üçköşe, yassı, balıksırtı, sıçankuyruğu gibi adlar alırlar.

eğri eğe Kabartma ve oyma işlerinde kullanılan ucu eğri eğe.

sıçankuyruğu eğe Sıçankuyruğu.

üç köşeli eğe Enine kesiti üçgen olan eğe.

yassı eğe Enine kesiti dikdörtgen olan eğe.

eğelemek Eğe ile törpüleyerek aşındırmak.

eğik Dik veya yatay olmayan, eğimli, °mail.

eğiklik Eğik durma hali, eğim, °meyil.

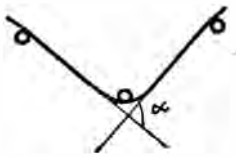
eğilme Bir yapı öğesine etkide bulunan kuvvetlerin, bu öğenin kesitinin bir bölümünde basınç gerilmeleri ve geri kalan bölümünde de çekme gerilmeleri oluşturması durumu.

eğilme açısı (α) Eğilme deneyinde eğilme tamamlandıktan sonra örneğin iki kolu arasındaki dış açı.

eğilme dayanımı (mukavemeti) σ_e Eğilme etkisi altındaki bir öğenin kırıldığı andaki 'Me' eğilme momentini 'Z' karşı koyma momentine bölerek elde edilen gerilim. Bu gerilimin birimi Kgf/mm² dir.

eğilme momenti ($M = P \times \frac{l}{2}$)

Bir kirişin herhangi bir kesitindeki toplam eğilme etkisi. Kısaca 'M_e' olarak tanımlanan eğilme momenti, kesitin sağındaki (ya da solundaki) bütün momentlerin cebirsel toplamına eşittir. Bu moment, «kuvvet × kuvvet kolu» olarak belirtilebilir Birimleri kgm, tm, vb dir.

eğilme açısı

İki mesnede serbestçe oturtulmuş bir kirişe, açıklığın tam ortasında bir P kuvveti uygulanması halinde kirişin ortasında meydana gelen

$$\text{eğilme momenti } M_e = \frac{P \times L_a}{4}$$

formülü ile hesaplanır. Formülde, P = uygulanan eğme kuvveti (kgf). L_a = mesnet açıklığı (mm.) dır.

eğilme momenti diyagramı Bir yüklemede kiriş boyunca herhangi bir noktadaki eğilme momentinin miktarını gösteren dlyagram.

basit eğilme Ankastre mesnedl bulunmayan ve serbestçe taşınan bir kirişin eğilmesi.

bileşik eğilme Bir kirişin enine kesitinin asal eksenleri dışında olan eğilme.

düz eğilme Çubuğa etkiyen kuvvetler düzlemi ile çubuk eğilme düzleminin üst üste olduğu eğilme.

eğik eğilme Kuvvetler çizgisinin, kesit asal eksenlerinden biri ile çakışmaması halinde meydana gelen bir deformasyon şekli. Bu durumda çubuğa etkiyen kuvvetler düzlemi ile elastik eğriyl içine alan eğilme düzlemi farklıdır.

serbest eğilme Örneğin iki ucuna kuvvetler uygulayarak meydana getirilen eğilme.

eğim 1. Bir doğrunun veya bir yüzeyin yatay olmayıp, az veya çok, düşeye doğru bir durum almış bulunması, eğiklik, akıntı, °meyil.
2. Eğik doğrunun veya yüzeyin yatayla meydana getirdiği açının tangentl. Pratikte bir yüzeyin eğimi, bu yüzeyin yatayla yaptığı açı, (derece cinsinden) veya bu açının yüzde cinsinden tangenti ile belirtilir. Örneğin: «Bakır kaplı çatının eğimi en az 7° olmalıdır.» veya «Bakır kaplı çatının eğimi en az % 12,3 olmalıdır.»

eğmeç Yay, °kavis.

eğmel Eğmeç şeklinde olan, °mukavves.

eğretiye almak Bir yapıda, altta çalışmak üzere üst bölümü askıya almak.

eğri Doğru veya kırık çizgi biçiminde olmayıp bir yay gibi her noktasında aynı ya da karşıt tarafa doğru yön değiştiren (çizgi), eğmel, kavisli, °mukavves; °münhani. Bkz. tesviye eğrisi.
2. Bir olayın yeğinliğindeki artış ve azalışları temsil eden çizgi: sıcaklık eğrisi.

eğrilik mat. Bir yayın bir noktasındaki teğetin, gittikçe bu noktaya yaklaşmak üzere çıkan başka bir teğetle meydana getirdiği açının bu iki teğet noktası arasındaki yay uzunluğuna oranı.

ehram Ar. °Piramit.

ehramî Ar. esk. Piramit biçiminde olan, °piramidal.

ekinus Yun. (**ekhinos** kirpi) Dorik sütun başlığında abakusun altında yer alan, yastık biçiminde yuvarlak silme.

ekip,-bl Fr. (**équipe**) Takım, işçi takımı.

ekipman Fr. (**équipement**) 1. Donatım, °teçhiz etme.
2. Donatı, °teçhizat.

ekistik (Yunan mimarı C. A. Doxiadis'in ortaya attığı kavram) Konut sorunlarının çözümünü araştıran insancıl yerleşme birimi. Ekistik, konut sorunlarının nedeni olan gelişmeyi konutun kendisine bağlar. Başlıca nedenlerin saptanmasıyla başlatılan bir politika sonucunda yürütülen konut çalışmalarının başarılı olmasını sağlar. Bir çalışma bütününü kapsayan ekistik, bu bütünlük içinde yapılması gereken her çalışmaya yön verir.

eklektik Fr. (**éclectlque**) < Yun. (Orijinal olarak) Çeşitli felsefelerden dilediklerini seçen filozofların okulunu anlatmakta kullanılan terim; kökü dermeciliğe, eklektisizme dayanan (sanat veya yapıt), dermecl, seçmeci.

eklektisist Yun. Eklektisizmden yana olan, dermeci, seçmeci.

eklektisizm Yun. (**eklegein** seçmek) Dermecilik, seçmecilik.

ekleme dişi Bir duvara eklenecek ikinci bir duvarın, sağlam bağlanmasını sağlamak için bırakılmış taş veya tuğla dişlerden her biri, bağlama dişi.

eklenti Saray, konak, otel gibi büyük yapılarda çalışanların oturma-

ları için yapılan ayrık veya ek yapı, bağıl, °müştemilât binası.

eknan, ekinne Ar. esk. 1. Perdeler, örtüler.
2. Evler, odalar.
3. Çadırlar.

ekol Fr. (**école**) < Lat. (**schola**) Okul.

ekoloji Yun. (**oikia** ev, **logos** bahis) Canlı varlıklarla çevreleri arasındaki ilişkileri inceleyen biyoloji kolu. Yüz yıl kadar önce Alman biyoloji uzmanı Ernest Haeckel'in kullandığı bu sözcük önceleri «hayvan ve bitkiler ekonomisi» anlamına geliyordu.

ekonomik oran str. Bir betonarme kirişte demir ve betonun her ikisinin de maksimum gerilmeye çalıştırılması durumu. Bu durumda kirişin ekonomik demir-beton oranına sahip olduğu kabul edilir.

ekoylum 1. Klasik mimaride, yükseltili oturma yerleri bulunan yarım daire veya dikdörtgen şeklinde çıkıntılı yer, °eksedra.
2. Yuvarlak eyvan, °mihrabî eyvan; camilerde yarım kubbelerin iki ya da üç yanında küçük yarım kubbelerle yapılmış ekleme oylum, °eksedra.

ekran Fr. Üzerine bir cismin görüntüsü düşürülen saydamsız düz yüzey. Bkz. perde².

eksantrik Lat. Dışmerkezli, merkez dışı (olan).

eksantrik yük Dışmerkezli yük. Bkz. yük.

eksedra Yun. (**exedra**) Ekoylum.

eksen 1. Olduğu yerde dönmekte olan bir cismin, çevresinde döndüğü mil, °aks.
2. Üzerinde bir pozitif yön varsayılan sonsuz doğru. Bkz. koordinat ekseni.

ekser Büyük demir çivi, enser.

eksiltme Bir taahhüt işini kimin daha ucuza yapacağının anlaşılması için istekliler arasında açılan fiyat kırma yarışması. Bu usul Türkiye'de işin özüne aykırı olarak projelendirme hizmetleri için de ücret kırma yarışması şeklinde uygulanmaktadır. Bkz. pazarlık, ihale.

açık eksiltme Yüklenicilerin toplu halde katılmaları ve yüksek sesle fiyat sürmelerine dayanan eksiltme.

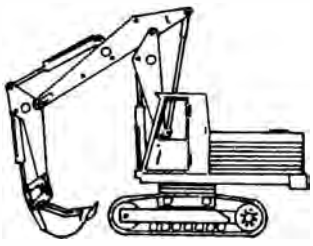
kapalı eksiltme veya **kapalı zarf usulüyle eksiltme** Yüklenicilerin kapalı zarf içinde fiyat sürmelerine dayanan eksiltme şekli.

ekskavatör Fr. (**excavateur**) Kazı makinesi, kazmaç.

ekspertiz Fr. (**expertise**) < Lat. Bir arsaya veya yapıya belli ölçütlere göre değer biçme (işi).

ekspresyol İng. T. Gidiş ve geliş yolları ayrılmış, transit trafik tarafından kullanılan, girişlerinin tümü ya da bir bölümü sınırlandırıl-

ekskavatör

Erich Mendelsohn. Potsdam'da Einstein Kulesi, 1920

mış olup kavşakları genellikle hemzemin olmayan anayol.

ekspresyonist Fr. (**expressionniste**) Ekspresyonizmden yana olan ve kurallarını uygulayan (sanatçı), dışavurumcu.

ekspresyonizm Fr. (**expressionnisme**) < Lat. Figüratif resim sanatında bireyselciliğin ve nihilizmin anlatımı olarak özellikle Almanya'da yaygınlaşmış akım. Kokoschka, Rouault gibi ressamların sürdürdükleri bu akımın mimar temsilcileri arasında Poelzig, Bartning ve bazı yapıtlarıyla (örneğin Einstein gözlemevi) Mendelsohn'u sayabiliriz.

ekstansometre Lat. Yun. Cisimlerin deformasyonunu ölçmekte kullanılan çok duyarlı aletlere verilen genel ad.

ekstra 1. Pek iyi (tür). Genel olarak bazı yapı gereçlerinin niteliklere (kaliteye) göre sıralandırılmasında en iyi cinsi anlatmakta kullanılır; ekstra fayans.

2. Asıl sözleşmenin içinde bulunmayan ek: ekstra iş.

ekstra hızlı çimento Bkz. çimento.

el duşu Spiral borulu duş süzgeci, °spiralli duş, hlk. telefonduş. Bkz. duş.

el testeresi Bkz. testere.

el vidası mar. İşkencenin küçüğü olup az basınçla yapıştırılabilecek ahşap parçaları tutkalladıktan sonra sıkmakta kullanılan alet.

elarabası Taş, toprak, kum gibi şeyleri taşımaya yarar, tek tekerli ve iki kollu küçük araba. Bkz. Japonarabası.

elastik Yun. (**elastikos** iten) Esnek.

elastikî Yun. Ar. Esnek.

elastiklik, elastikiyet,-ti Yun. Ar. Esneklik, °elastisite.

elastiklik modülü Esneklik modülü.

elastisite Yun. Fr. (**élasticité**) Elastiklik, esneklik.

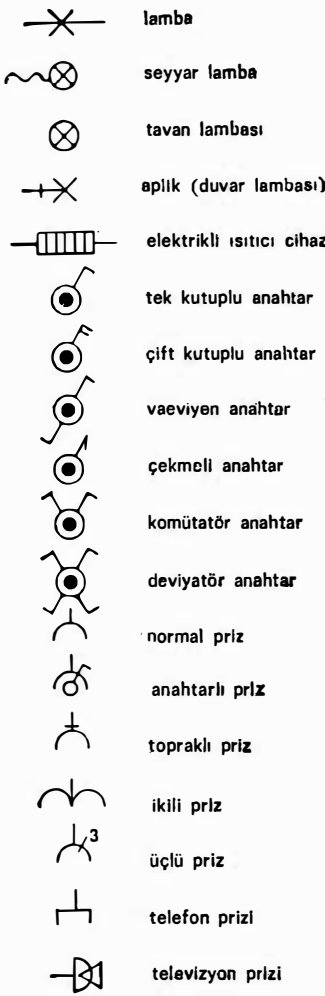
elastisite modülü Yun. Lat. Esneklik modülü.

elek Kum, çakıl gibi gereçlerin içinde bulunan yabancı maddeleri ayıklamak veya incesini kabasından ayırmak için kullanılan, bir kasnağa gerilmiş eşit delikli bir örgüden ibaret alet.

elekten geçirmek Elemek.

elektrik Yun. (**elektron** kehribar) İlk kez, reçine çubuğunu bir yünlü kumaşa sürterek elde edilmiş ve çubuğun ufak kâğıt parçalarını kendisine çekmesiyle bulunmuş olan enerji. Bu enerji pillerde olduğu gibi, kimyasal araçlarla elde edilmekle birlikte, en çoğu motorların veya akarsuların mekanik enerjisini dönüştürmek yoluyla elde edilir ve ışık, ısı, devim gibi başka enerjilere çevrilerek kullanılır.

elektrik arkı, elektrik yayı Birbi-

Çizimde kullanılan elektrik tesisatı simgeleri.

rine değmeyen iki kömür çubuk arasında elektrik akımı sırasında oluşan yay biçimindeki ışık.

elektrik kaynağı Ergitme yoluyla yapılan çelik kaynağı, °ark kaynağı. Elektrik kaynağı ağır ve yarı-ağır strüktürlerde çok kullanılan bir kaynak türüdür.

elektrik sayacı Harcanan elektrik miktarını kilovat - saat (kwh) cinsinden gösteren sayaç.

elektrik tesisatı Binalarda telefon ve asansör tesisatı dışında kalan, elektrikle ilgili tesisat.

elektrikçi Elektrik işleri yapan usta.

elektrikli Elektriğl olan, elektrik gücüyle işleyen.

elektrikli panel ısıtma Bkz. ısıtma.

elektrolit,-ti Yun. Elektroliz işlemine elverişli cisim. Elektriği ileten bir sıvıya veya içinde eridiği suyu çok iletken duruma getiren bir tuza elektrolit denir. Eriyebilen tuzların çoğu, asitler ve alkaliler elektrolittir. Bkz. elektroliz, elektrot.

elektrolitik Elektroliz yoluyla yapılan.

elektrolitik bakır, çinko, kurşun Elektrollz yoluyla % 99,9 saf olarak elde edilen bakır, çinko veya kurşun.

elektrolitik korozyon Bkz. korozyon.

elektroliz Yun. (**elektron** kehribar, **lysis** çözme, dekompozlsyon) Elektrik yardımıyla bileşik bir cismi öğelerine ayırma işi ve bu sırada görülen olaylar. Doğru akım, madenlerin katotta birikmelerine, asit köklerinin ve oksijenin ise anotta açığa çıkmalarına yol açar. Nikelaj ve benzeri madensel kaplama-

eliböğründe

lar elektrolizin uygulamalarıdır. Bkz. galvanoplasti.

elektron (I) Yun. Negatif elektrik atomu, **proton**'un karşıtı.

elektron (II) İçinde % 9 alüminyum, % 90 magnezyum, % 05 bakır, % 05 manganez bulunan alaşım.

elektronik Yun. Elektron (I) temeline dayanan, elektronlu.

elektrostatik Yun. Elektriğin, cisimlerin yüzeyleri üzerinde durgun bulunan haline değgin olayları inceleyen fizik kolu.

elektrot Yun. Genellikle elektrik akımını bir elektrolitten veya bir kaynak aletinden geçiren iletken. Bunların pozitifine **anot**, negatifine **katot** denir.

eleman Fr. (**élément**) Öğe, °unsur.

teknik eleman Teknik alanında çalışan kimse, °teknokrat.

yapı elemanı Birçok yapı bileşeninin bir araya getirilmesiyle hazırlanan yapı parçası, yapı öğesi.

eleme tesisi Kum ve çakılı eleyerek çeşitli boyutlara ayırmakta kullanılan, kare veya yuvarlak delikli eleklerden meydana gelen tesis. Bu eleklerin dönerek ya da titreşerek eleyen türleri vardır. Elemede önce büyük delikli, sonra da küçük delikli eleklerden yararlanılır.

elgincilik Fr. (**elginisme**) 19. yy.'da İngiltere'nin İstanbul'daki elçisi iken Atina Parthenonu'nun kabartmalarını kendi ülkesine kaçıran Lord Elgin'in adından türetilmiş bir terim olup sanat yapıtlarını bulundukları yerden kaçıranların davranışlarını anlatmakta kullanılır.

eliböğründe Eski ahşap evlerde çıkmaların altına aralıklı olarak konulan ahşap göğüslemelerden her biri. Bunlar özellikle İstanbul ve çevresindeki evlerde görülmekte ve binanın cephesine ayrı bir plastik değer kazandırmaktadır. Bkz. destek, konsol, praçol.

elips Yun. Bütün noktaların **odak** denilen belirli iki ayrı noktaya olan uzaklıklarının toplamı birbirine eşit olan kapalı eğri, °katı nakış.

elipsoidal,-il Yun. Fr. Elipsoitle ilgili, elipsoide değgin.

elipsoit Yun. Bir elipsin kendi ekseni dolayında döndürülmesiyle meydana gelen cisim şekli, °mücessem katı nakış.

eliptik Yun. Elips ile ilgili, ellpse değgin.

eliptik kemer Bkz. kemer.

eliptik kubbe Bkz. kubbe.

Elizabet tiyatrosu Bkz. tiyatro.

elmas Ar. 1. Billurlaşmış arı karbondan ibaret olan yüksek değerli taş.

2. Ucunda elmas[1] veya dönen keskin bir sert çelik bulunan, kalem şeklinde cam keskisi; camkeser.

elmastıraş Far. Üzeri elmas gibi yontulmuş (iyi cins billur), °kristal.

eloksal Oksitlenmesini önlemek üzere bir madeni, özellikle alüminyumu elektroliz yoluyla alüminyum kaplama. Bkz. anotlama.

elvan Ar. (**levn**'in çoğulu) «Renkler» demek olup dilimizde «çeşit çeşit renkli» anlamında sıfat olarak kullanılmaktadır.

elyaf Ar. (**lif**'in çoğulu) Lifler, teller.

cam elyafı Bkz. cam.

emakin Ar. (**mekân**'ın çoğulu) esk. Mahaller, yerler.

emakin-i mübareke Kutsal yerler.

emanet heyeti, emanet kurulu Bir emanet inşaatı mal sahibi adına yürüten kurul.

emanet usulü Bir inşaatı, mal sahibinin kendi elemanları ve kendisinin sağladığı malzeme ile yapması yöntemi. Bu yöntemde mal sahibi taşeronlardan yararlanabilir. Bkz. anahtarteslimi, maliyet + kâr.

emay Fr. (**émail**) Mine.

emaye Fr. (**émaillé**) Emay ile kaplanmış (eşya), minell.

emaye cam Bkz. cam.

emdirmek Bir maddenin moleküllerinin bir cismin içine girerek yayılmasını sağlamak: örneğin kreozot, çinko klorür, cıva klorür veya başka bir koruyucu maddeyi ahşabın bünyesine geçirmek, °emprenye etmek. Emdirmek için ahşabın su ile temasını kesecek yağlar veya süblime, cıva klorür gibi maddelerin suda eriyikleri kullanılır. Bu zehirli maddeler ahşabın harap olmasına yol açan mantarları önler. Emdirme yağı olarak katran yağı, linyit katranı yağı ürünleri, karbolinyum ve odun katranı kullanılır. Sulu emdirme sıvısı olarak süblime (cıva biklorür), bakır tuzları, vb. maddelerin eriyikleri kullanılır. Emdirmenin önemli yanı, emdirilecek sıvının ahşabın bünyesine iyi şekilde girmesini sağlamaktır.

emlâk,-kl Ar. (**mülk**'ün çoğulu) Mülkler.

emlâk-i hümayun Padişah mülkleri.

emlâk-i miriye Beylik mülkler, devlete ait mülkler.

emme kuvveti (rüzgâr hakkında) Çatıyı kaldırmaya yönelen kuvvet.

emmebasma tulumba Bkz. tulumba.

emniyet camı Güvenlik camı. Bkz. cam.

emniyet faktörü Güvenlik katsayısı.

emniyet gerilimi, emniyet gerilmesi Bir gerecin veya yapı öğesinin güvenlikle karşılayabileceği en yüksek gerilim; bir cismin 1 cm^2 sinin gerilim dolayısıyla taşıyabileceği en büyük kuvvet. Bkz. gerilim, zemin emniyet gerilimi.

emprenye etmek Fr. (**imprégner**) < Lat. Emdirmek.

emülsiyon Fr. (**emulsion**) < Lat. Çok küçük parçalara ayrılmış yağ veya reçine gibi bir sıvı cismin, içinde erimediği başka bir sıvı

içinde askıda kalması hali. Örneğin sütteki yağ bir emülsiyondur. Asfalt, bitüm ve katran için emülsiyon sıvısı olarak su kullanılır. Bitüm ve benzeri maddelerin su içinde yüzen çok ince tanecikler halinde dağıtılmasından meydana gelen emülsiyon, boya ve tecrit işlerinde ve yol yapımında kullanılır.

endam aynası Far. Boy aynası. Bkz. ayna.

endaze Far. 1. Ölçü.
2. Değerli kumaşları ölçmekte yararlanılan 0,6575 m. uzunluğunda eski Türk uzunluk ölçü birimi. Bkz. arşın.

enderun Far. 1. Eskiden, önemli bir kimsenin konağının iç yanına verilen ad.
2. Sarayın harem dairesi bölümü.
3. Saraydan olanlara bilim ve sanat öğretilen okul.

enderun-i hümayun Padişah sarayının iç bölümü.

endirekt aydınlatma Dolaylı aydınlatma. Bkz. aydınlatma.

endirekt ısıtma Dolaylı ısıtma. Bkz. ısıtma.

endüstri Fr. (**Industrie**) Hammaddeleri yapılmış eşya haline getiren iş ve etkinliğin bütünü, uran, °sanayi.

endüstri diyazını Endüstri tasarımı. Bkz. tasarım.

endüstrileşme Fr. T. (Yapıda) Makineleşme ve rasyonelleşme. Endüstrileşme 19. yy.'ın başlarından itibaren hemen bütün imalât kollarında yaygın gelişme alanları bulmasına karşın, yapı alanında büyük gecikme göstermiştir. Türkiye'de yapı henüz endüstrileşmemiştir.

endüstrileşmiş yapım yöntemleri Yapıyerindeki (şantiyedeki) işi en aza indiren ileri derecede makineleşmiş ve standartlaşmış yapım yöntemleri.

enerji Yun. (**energela** en içinde, **ergon** eylem) Bir cisim tarafından taşınan ve iş üretmeye yarayan güç, erke: elektrik enerjisi, ısıl enerji.

enfrastrüktür Fr. (**Infrastructure**) Altyapı.

enine Bir cismin veya yüzeyin eni boyunca, enlemesine, °arzanî: enine kesit. Bkz. kesit.

enkandesan Lat. Akkorluk (enkandans) halinde olan, akkor.

enkandesan lamba Akkor telli lamba.

enkandesans Lat. (**incandescere** beyazlaşma) Akkor haline gelen cisimlerin ışık yayması, akkorluk.

enkaz Ar. (**nukz'un** çoğulu) Yıkılan bir şeyin kalıntısı, yıkıntı.

enser Büyük demir çivi, ekser.

Enternasyonal Modern Bkz. Uluslararası modern.

Enternasyonal Stil Bkz. Uluslararası üslup.

epistil Yun. 1. Sütunların üzerine konan baştaban taşı, üstüntaşı.
2. Yunanlıların baştabana verdikleri ad.

epoksi, epoksit reçine Maden, cam veya beton parçalarını birbirlerine yapıştırmakta kullanılan bir çeşit sentetik reçine, °etoksilen reçinesi.

epoksi harcı Kimyasal ve aşındırıcı etkilerin çok yoğun olduğu döşemeler için geliştirilmiş, 6 mm. kalınlığa değin uygulanabilen, epoksi asıllı, sert kaplama gereci.

epruvet Fr. (**éprouvette**) Deney için uygun şekle ve boyutlara getirilmiş gereç örneği, °numune.

erbap Ar. (**rabb**'ın çoğulu) Eskiden «sahipler», «efendiler» anlamında da kullanılan bu sözcük bugünkü dilimizde tekil olarak ve «bir işten anlayan, bir işi iyi yapan kimse» anlamında kullanılmaktadır.

erbap amele, erbap işçi (Yapıda) Acemilik dönemini aşmış işçi.

erg,-gi Yun. (**ergon** iş) fiz. Bir din'lik bir kuvvetin, uygulandığı noktaya kendi doğrultusunda bir santimetre yol aldırmasıyla meydana gelen iş miktarına eşit iş birimi; julün on milyonda biri. Bir kilogrammetre 98.100.000 erg'e eşittir.

ergime fiz. (Sıcaklığı artırılmak yoluyla bir cisim) Katı durumdan sıvı duruma geçme.

ergime ısısı Bkz. ısı.

ergonomik İnsan - iş ilişkilerini ve özellikle vücudun yeteneklerine uygun ve en az yorulmayla çalışmayı sağlamak amacıyla makine, sandalye, masa vb. tasarımını kapsayan inceleme alanı.

eriyik fiz. İçinde bir katı cisim erimiş bulunan sıvı.

erkân Ar. (**rükn**'ün çoğulu) esk. Sütunlar, direkler.

erke °Enerji.

erkek 1. (Madenler hakkında) Sert: erkekbakır.

2. (Taş hakkında) Az gözenekli, sert.

3. Anahtar, fiş gibi oluklu ve çıkıntılı olmak üzere iki cinsi bulunan şeylerin çıkıntılısı. Bkz. dişi.

erkekbakır Sert bakır; zor işlenen bakır.

erkekdemir hlk. Sert demir.

es, esboru tes. Yatık S harfi biçiminde sifon.

es demiri Çiroz.

eser Ar. Meydana getirilen değerli veya önemli şey, yapıt.

eslk jeol. Ayrı zamanlarda oluşmuş katmanların kayarak yan yana gelmesine yol açan yer çatlağı, °fay.

esinlenmek, esinmek Bir şeyden esin (ilham) almak, °mülhem olmak.

eskalator İng. (**escalator**) Yürüyen merdiven, mekanik merdiven. Bkz. merdiven.

eskis Fr. (**esquisse**) < It. (**schizzo**) Bir tasarımın ön taslağı.

eskis kâğıdı Eskis için kullanılan çok hafif, yarı saydam kâğıt; yağ kâğıdı, °pergament kâğıdı.

eskülap tapınağı °Asklepiyon.

esmer kireç Dolomit kireci. Bkz. kireç.

esnek fiz. Bir dış gücün etkisi altında uzamak, kısalmak, eğrilmek gibi şekil değişikliklerine uğradıktan sonra etkinin kalkmasıyla eski şeklini alabilmek özeliğinde olan, °elastik. Bkz. deformasyon, plastik.

esnek deformasyon °Elastik deformasyon. Bkz. deformasyon.

esneklik Bir cismin, üzerindeki yükün kaldırılmasıyla ilk durumuna

dönmesi özeliği; esnek olma hali, elastiklik, °elastisite.

esneklik modülü (Kısaca E)
1. (Basınç halinde) gerilim - kısalma diyagramının doğru orantılı bölgesinde herhangi bir gerilim farkının, karşılığı olan kısalma farkına bölünmesiyle bulunan değer, °elastiklik modülü, °elastisite modülü.
2. (Eğilme halinde) gerilimin deformasyonla doğru orantılı olduğu bölgede σ eğilme geriliminin onunla ilgili Y eğilme miktarına bölünmesi ile bulunan değer, °elastiklik modülü, °elastisite modülü. Esneklik modülünün birimi kgf/cm² dir.

esneklik sınırı (σ_e) Bir gereç örneğine basınç uygulanması halinde, uygulanan kuvvetin örnek üzerinden kaldırılması ile örnek boyunun yeniden eski uzunluğuna gelebildiği ve hiç bir kalıcı kısalmanın görülmediği en yüksek gerilim, °elastiklik sınırı.

esnemek 1. Esneklik hali göstermek.
2. Elastik deformasyona uğramak.

estaf İng. (**staff**) Süsleme işlerinde kullanılan kıtıklı alçı, çimento, gliserin, dekstrin karışımı. Bkz. kartonpiyer.

estetik Yun. 1. Güzelliği ve güzelliğin insan zihnindeki ve duygularındaki etkilerini konu olarak alan felsefe kolu, ° bediiyat.
2. Güzellik duygusuyla ilgili.

estetikçi Estetikle uğraşan kimse, °estet.

estetiklik, estetizm fels. Gerçeklik ve yarar kaygılarından sıyrılarak, bir sanat konusunu sırf güzelliği için sevme kuramı.

estomp Al. 1. Kuru boyayı kâğıt üzerinde düzenli olarak yaymak için kullanılan, deri veya kâğıttan yapılmış kalem şeklinde sivri uçlu alet.
2. Bu alet kullanılarak yapılan resim.

eşanjör Fr. tes. Bir merkezî ısıtma dizgesinde (sisteminde), ısıtılacak yapıya gelen su buharı bir serpantenden geçerek çevresindeki suyu ısıtır; bu su, tesisatı dolaşarak sıcaklığı sağlar. Gelen buhar ısısını verdikten sonra su haline geçerek yoğuşma deposuna gider. Bu düzene **eşanjör** veya **ısı değiştirgeci** denir.

eşanjör dairesi Bir yapıda eşanjörün yer aldığı bölüm.

eşeksırtı Beşikörtüsü.

eşeksırtı kemer Kaşkemer. Bkz. kemer.

eşik 1. Kapı boşluğunun altına gelen ve kapının ayırdığı iki hacmin döşemelerinden biraz yüksekçe olan kısım.
2. Bu yükseltinin yeri.

eşik taşı Cami, kervansaray gibi eski yapıtların kapılarında eşiğin hemen içine konulan çoğu granitten düz taş.

eşilme Kayşa, °heyelân.

eşkâl Ar. (şekil'in çoğulu) esk. Şekiller, biçim.

eşkâl-i hendesiyye esk. Geometri şekilleri.

eşme Kumluk yerlerde yer eşilerek açılan pınar.

eşsıcak Ortalama sıcaklığı eşit olan (yeryüzü noktaları).

eşsıcaklık eğrisi Eşsıcak noktaların meydana getirdiği eğri, °izoterm.

eşya Ar. (**şey'**in çoğulu) İnsanın kullanması için gerekli olan ve taşınabilen şeyler.

eşyay-ı beytiyye esk. Ev eşyası.

eşyükseltl Yükseklikleri aynı olan (yerler).

eşyükseltl eğrisi topo. Eşyükselti noktalarını birleştiren çizgilerin meydana getirdiği eğri, °tesviye eğrisi.

et,-tl Yassı şeylerin iki yüzü arasındaki bölüm.

et kalınlığı Bu bölümün kalınlığı.

etajer Fr. (**étagère**) 1. Kat kat rafları olan kapaksız ve taşınır dolap.

2. Lavaboların üzerinde, duvara takılan, üstüne diş fırçası, diş macunu gibi temizlik araçları konulan çoğu cam veya seramik raf.

etamin Fr. (**étamine**) < Lat. (**stamen**) Pamuk, keten veya İpekten, seyrek dokunmuş bir çeşit kumaş: beyaz etamin sinema perdesi (ekranı) yapmakta kullanılır.

etek 1. Çadır, kanepe örtüsü gibi kumaştan şeylerin yere sarkan kısmı.

2. Binanın kaide kısmı, bina eteği, °subasman.

3. Baca ve parapet kenarında çoğu alüminyum, çinko ya da bakırdan yapılan ve suların çatı veya duvar içine sızmasını önleyen bölüm: baca eteği, parapet eteği.

4. Pencerelerin denizliğinden döşemeye kadar olan sağır bölümü, pencere eteği.

eteklik 1. Bir şeyin aşağıya doğru uzanan yüzü: basamakların etekliği.

2. Tavana değin çıkmayan lambri, alçak lambri, yarım lambri.

eternit,-tl (Yapan firmanın verdiği ad) Asbestli çimento (levha veya boru). Eternit levhalar oluklu ve düz olmak üzere iki türlüdür. Örtü malzemesi olarak kullanılan oluklu levhalar bizde genellikle 92 cm. genişliğinde ve 6 mm. kalınlığındadır. Bunların boyları 160 - 300 cm. arasında değişir. Oluklu eternit levhalar çatıya, en az % 15 eğimle döşenir. Eğimin daha az olması gerekirse levhaların bindirme payları artırılır veya aralarına mastik ya da bitümlü sünger şerit konur.

etilen Yun. kim. Havagazının bileşiminde olan, renksiz, az kokulu, 0,97 yoğunluğunda bir gaz. Etilen, alkolün suyu sülfürik asitle alınarak elde edilir. Formülü: C_2H_4.

etki çizgisi str. Türlü yüklerin kirişler üzerindeki etkilerini incelemek için kullanılan (çizilen) grafik. Eğri, kirişin tüm açıklığını veya yarı açıklığını kapsar.

etli Eti olan, et kalınlığı çok olan.

etnik Yun. (**ethnos** budun) Budun bakımından olan, °kavmî.

etnografik Yun. Etnografyaya değgin.

etnografya Yun. Budunların (kavimlerin) töre ve alışkanlıklarını, ruh ve madde kültürlerini ve bunların niteliklerini inceleyip anlatan bilim, budunbetim, °kavmiyat.

etoksilen reçinesi °Epoksit reçine.

1. Ahşap yapılı bir Türk evi.
2. Taş yapılı, az pencereli, kübik, beyaz badanalı tipik bir Akdeniz (Bodrum) evi (Orhan Akyürek'ten).
3. Bir Ankara evi (S. Hakkı Eldem'den).

etriye Fr. (**étrier**) Betonarme kolon ve kirişlerde boydan boya giden demirleri saran enine donatı. Etriyeler normal kolonlarda kolonun şekline uygun olarak tek tek hazırlanırlar, fretli kolonlarda sarmal (helezonî) olarak devam ederler ve **fret** adını alırlar.

etüv Fr. (**étuve**) 1. Eşyanın üzerindeki mikrop veya ufak böcekleri sıcak hava veya basınçlı buharla öldürmeye yarayan büyük kazan. Bkz. tephirhane.

2. Kimi maddeleri kurutmak ve onlara belli bir sıcaklık derecesi sağlamak için kullanılan ısınma düzeni olan dolap. Prefabrike beton elemanların yapımında priz süresini kısaltmak, dolayısıyla üretimi hızlandırmak için etüv sisteminden yararlanılır.

ev Yalnızca bir ailenin oturabileceği şekilde ve büyüklükte yapılmış konut. Bkz. apartman, konak, köşk.

ev kilisesi Kimi Hıristiyan evlerinde tapınmaya ayrılmış yer. (Alm. **hauskapelle**, Fr. **oratoire**).

ev tapınağı Eski Roma evlerindeki tapınma yeri (Lat. **latararium**).

ikiz ev Planları ortak duvara göre simetrik olan, bitişik iki evden meydana gelen birim.

sıra evler Yan yana gelen, benzer planlı evlerden oluşan dizi.

tek ev Tek ailenin oturmasına elverecek tarzda yapılmış bahçeli ev.

evabid Ar. (**abide**'nin çoğulu) esk. Anıtlar.

evani Ar. esk. Kaplar, yemek takımları.

eviye Fr. (**évier**) Mutfak, laboratuvar ve benzeri yerlerde genellikle içinde bulaşık yıkanan ve musluktan akan suyu toplayarak pissu kanalına gönderen tekne, bulaşık teknesi (TS 698). Eviyeler tek ve çift gözlü olabildikleri gibi, suyun süzülmesi için damlalıklı veya damlalıksız da olmaktadırlar. Damlalıklı eviye sabit damlalıklı ve ayrı damlalıklı olmak üzere iki çeşittir.

evkaf (**vakıf**'ın çoğulu) 1. Vakıflar. 2. Eskiden vakıflar yönetimine verilen ad.

evlek 1. Dönümün dörtte biri. 2. Su yolu.

evren pulu °Mika.

eyalât Ar. (**eyalet**'in çoğulu) esk. Eyaletler.

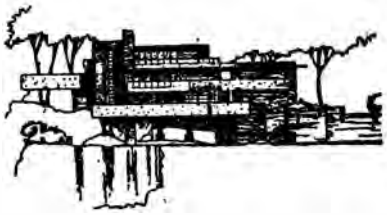
eyalât-i mumtaze Osm. Özel yönetimli, yarı bağımsız eyaletler.

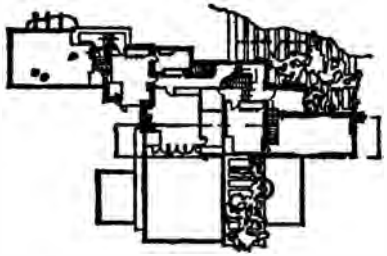
eyalet,-ti Ar. Yönetim bakımından kendisine göre bağımsızlığı olan büyük il. Osmanlılarda, Tanzimattan sonra yönetim kuruluşunda değişiklik yapılıncaya kadar bu sözcük kullanılmış, daha sonra vilâyet sözü bunun yerini almıştır.

eyvan Far. Ayvan.

ezilme Üzerine gelen ağır bir baskı dolayısıyla biçim değişikliğine (deformasyona) uğrama.

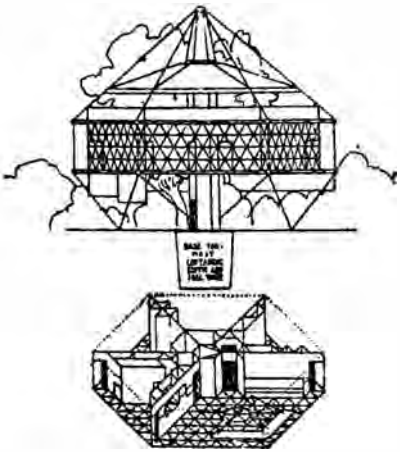
ezme kâğıt Paçavra ve kâğıtların bir tutkalla karıştırılıp istenilen biçimde kalıplanmasıyla elde edilen madde, ki eskiden özellikle mimarî süslemede kullanılırdı. Bkz. kartonpiyer.

4. F. Lloyd Wright, Şelâle Evi (Kaufmann Evi), 1936.

5. Buckminster Fuller, Dymaxion Evi, 1927. Görünüş ve izometrik izdüşüm.

F

fabrika İt. (**fàbbrica**) Makine ile seri halinde üretim yapılan yer.

fağfur İyi porselenden yapılmış Çin işi (kâse, tabak gibi şeyler).

fağfurî Far. 1. Çin işi çanak, tabak vb.
2. Porselen; beyaz çiçeklisine eskiden hataî denirdi.

fahrenhayt Al. Erimekte bulunan buzun sıcaklığını (0°C) 32 ve kaynar suyun sıcaklığını (100°C) 212 de göstermek üzere derecelenmiş bulunan ve yapımcısının adını taşıyan sıcakölçer. Bkz. derece.

fakfon Çin. kim. Bakır, nikel ve çinkodan yapılan, gümüş görünüşünde bir alaşım.

fakulya Yan yana iki kemerde, kemerlerin kavisleri ile üzerlerindeki düzatkı arasında kalan üçgen yüzey.

falaka Yun. Bazı şeyleri sıkıştırıp yerinde tutmak için kullanılan, türlü biçimlerde alet.

falanster Fr. (**phalanstère**) şeh. Fourier sisteminde ortak topluluğun yaşadığı bina. Bkz. familister.

falçete İt. Maket bıçağı.

familister Fr. (**familistère**) Fransa'da 1848 devriminden sonra Fourier'nin ilkelerine göre Paris'in her mahallesinde kurulması kararlaştırılan ve yaklaşık olarak 400 işçi ailesini barındırmak üzere dairelere bölünmüş yapı. Bu familisterlerden her birinin okulu, okuma salonu, bahçesi ve banyoları olacaktı. İkinci İmparatorluk bu projeyi ele alarak değiştirmiş, bunun sonucunda da «Cité Rochechouart» doğmuştur.

fantastik mimarlık Bazı mimarlık tarihçilerince, anlatım yönünden aşırılığa kaçan mimarlık örneklerini nitelendirmekte kullanılan terim; aşırı ekspresyonizm.

fantezi Yun. 1. Doğadan ve gerçekten çok, düşe dayanan yapıt.
2. Acayip ve geçici beğeni.

fanus Yun. Sabit ve süslü fener.

farbala Fr. Perde ve benzeri şeylerin kenarlarına dikilen kırmalı veya büzgülü süs, fırfır.

farekuyruğu Ahşap doğramada kilit yeri açmakta kullanılan dar testere.

fasıla derzi Ar. İş derzi. Bkz. derz.

Faust formülü Duman bacalarının kesitini bulmakta kullanılan formül.

$$f = \frac{Q_h}{30 \times \sqrt{h}}$$

f = baca kesiti (cm^2)

Q_h = saattaki ısı gereksinmesi (kcal)

h = baca yüksekliği (m.)

fay Fr. (**faille**) Esik.

fayans (İtalya'da seramikleri ile ünlü **Faenza** kentinin adından) Kil, kaolin, kuvars, feldispat, kalker gibi seramik hammaddelerinin çeşitli oranlardaki karışımının özel kalıplarda sıkıştırılarak biçimlendirilmesinden sonra 900°C nin üstün-

de bir sıcaklıkta pişirilmesiyle elde edilen bir yüzü sırlı, öteki yüzü gözenekli yapı gereci; sırlı terrakotta, çini. Fayans önce sırsız, sonra da sırlı olarak iki kez fırınlanır. Doğu, fayansı 8. yüzyıldan beri bilmekteydi; bu yapımın gizi önce Araplar aracılığıyla Sicilya'ya, Balearlara, İspanya'ya, daha sonra da İtalya ve Fransa'ya geçti. Bkz. karo fayans.

ince fayans Toz haline getirilip su ile karıştırılmış kaolin hamuru, kuvars ve feldispatın önce kalıplanması, sonra da sırlanıp fırınlanması ile elde edilen fayans. İnce fayans; lavabo, klozet gibi gereçlerin yapımında kullanılır.

kalın fayans İnce fayans hamurunda bulunan maddelerden başka, içinde şamot bulunan fayans türü.

fayansçı Fayans satan veya karo fayans, karo seramik döşeyen kimse.

faydacılık fels. Bir işin doğru olup olmadığını o işteki yararlıkla ölçen ahlâk öğretisi, °pragmatizm.

faydalı alan Yararlı alan. Bkz. alan.

faydalı kesit Yararlı kesit.

Fe kim. Demir madeninin simgesi.

feldispat,-tı Al. jeol. Çeşitli türleri olan, içinde genellikle Al_2O_3, SiO_2, CaO, Na_2O ve K_2O gibi maddeler bulunan, birçok ilkel kültelerin ve bu arada granitin bileşimine giren bir silikat. Feldispatlar potasyum, sodyum veya kalsiyumun alüminyum ve silisyum ile birleşmesinden doğan susuz bileşiklerdir. Kimyada bunlara **alüminyumlu silikat bileşikleri** veya **alümino-silikatlar** denir.

felenk Ağır taşları taşımak için yere döşenen kalın yuvarlak ağaçlara verilen ad.

fen,-nni Ar. Maddî sonuçlar elde edilmek üzere bilimi uygulama alanına koyan bilgilerin topu, °teknik.

fener Yun. 1. Gemilere yol gösteren ışık kulesi, deniz feneri.

2. Dışarıda kullanılan sabit veya taşınabilen mahfazalı aydınlatma aracı: sokak feneri.

3. Kimi binaların kubbe ve çatılarında, içeriye ışık ve hava vermek için yapılmış, çevresi pencereli, üstü kapalı, daire veya çokgen planlı alçak kule, ki bulunduğu yere göre çatı feneri, kubbe feneri gibi adlar alır.

fennî Ar. Fenne göre olan, °teknik.

fennî sorumluluk Teknik uygulama sorumluluğu.

fenniyat,-tı Ar. °Teknoloji.

ferağ Ar. (Bir mülkü) Başkasına bırakma, üstüne çevirme.

fersah Ar. Eskiden kullanılan ve 5685 m.'ye eşit olan bir uzaklık ölçüsü.

ferş Ar. esk. 1. Döşeme, yayma: boru ferşi.

2. Döşek, halı, seccade, yaygı. Bkz. mefruşat.

ferş etmek Döşemek: borular, toprak altında don düzeyinden daha derine ferş edilir.

feston Fr. **(feston)** < İt. **(festone)** Birbirlerine girmiş çiçek, yaprak, dal örgelerinden meydana gelen bezek.

fevkanî Ar. esk. 1. Üst katı olan. 2. Üstteki.

fevkaniye Ar. esk. Cami veya kiliselerin üst katları

fevvare Ar. esk. Döner fıskiye.

fırça Bir şeyin tozunu, kirini gidermekte veya bir yüzeye boya, vernik sürmekte kullanılan ve bir arada bağlanmış kıllardan, yapay (naylon) veya bitkisel tellerden yapılan alet. Bkz. boyacı aletleri.

fırıldak Ocak veya soba borusunun iyi çekmesini sağlamak için, tepesine takılan ve rüzgârın gittiği yana dönebilecek biçimde yapılan şapka.

fırın Her yandan aynı derecede ısı alarak pişmesi gereken şeyleri pişirmek için kullanılan ve ısıyı içinde tutacak şekilde her yanı kapalı olan türlü nitelik ve biçimde ocak. Bkz. Hofman fırını, yüksek fırın.

fırınlamak Fırında kurutmak veya pişirmek.

fırıntonozu Bir nişin üstüne gelen yarım kubbe biçiminde tonoz.

fırlama Üst kat betonundaki kırmataş taneleri, konkasörden çıktığı gibi olan yapma taş karo. Bkz. karo mozaik, karo siman.

fısıldayangaleri Yüksek frekanslarda ses içbükey bir yüzeyin çevresini küçük küçük atlamalar yaparak, âdeta sürünerek dolaşır. Bu olayın meydana geldiği yere **fısıldayangaleri** denir. Buna özellikle kubbelerin eteklerinde rastlanır. Kubbenin bir yanındaki küçük bir fısıltı 40 - 50 metre uzaklıkta, kubbenin öteki ucunda işitilebilir. Ses böylece kubbeyi birkaç kez dolanabilir.

fıskiye Ar. Suyu yukarıya fışkırtıp ona türlü şekiller veren havuz ağızlığı. Bkz. fevvare.

fiber İng. Sıkıştırılmış ve sentetik reçine ile bağlanmış bitki tellerinden yapılmış mukavva veya yapay tahta.

fidanlık Fidan yetiştirilen yer.

figür Lat. (**figura**) İnsan ve hayvan biçimi.

fiksatif Fr. (**fixatif**) Bir pastel resimde boyaların bulaşmasını veya çıkmasını önlemek için püskürtülen saptama maddesi, saptayıcı.

filaman Fr. (**filament**) < Lat. (**filamentum**) Lamba (ampul) teli.

filamanlı Filamanı olan: akkor filamanlı (telli) lamba.

filayağı Eski taş yapılarda görülen çok yüksek ve kalın kâgir ayak, °filpaye, °pilpaye. Osmanlılarda filayakları çoğunlukla dörtgen veya çokgen kesitlidir.

filleto İt. (**filétto**) Aynı yüzeydeki iki ayrı renkli boya ya da badanayı birbirinden ayırmak üzere çizilen bir veya birkaç yatay çizgi.

filgözü Hamam kubbelerinde bulunan, üstü topuzlu fanus biçiminde tepe camı.

fillyer Fr. (**fillère**) Toprak gereç yapımında kullanılan makinenin ağzındaki çelik kalıp; hadde kalıbı.

filiz (I) Ar. jeol. Ocaktan çıkarılan madde bileşiği.

filiz (II) Betonarmede, beton dökümü sırasında ilerde yapılacak eklemeler için dışta bırakılan demir uçlarına verilen ad.

filizi Asma filizi rengi, açık yeşil.

fillat Fr. (**phyllade**) Bünyesi çok düzenli olan ve çok ince levhalar haline getirilebilen taşlara verilen ad: kayağantaş, bir fillattır.

filler İng. 1. Mekanik özelliklerini değiştirmek veya daha ucuz bir gereç elde etmek amacıyla plastiklere karıştırılan madde, dolgu.
2. Pürüzlü yüzeylerin boyadan önce dolgusunu yapmakta kullanılan gereç, dolgu macunu.

film,-imi İng. (**film**) Bir yüzey üzerindeki, kurumuş ince boya veya cilâ tabakası.

film katsayısı (α) Aradaki sıcaklık farkının 1°C olması halinde 1 m^2 alanında bir cismin yüzeyinden, değdiği havaya veya havadan cismin yüzeyine 1 saatta geçen ısı miktarı; yüzeysel ısı geçirme kat sayısı. Birimi kcal/m^2h°C dir. Bkz. ısı.

filmaşin Fr. Kütük².

filpaye Far. esk. Filayağı, °pilpaye.

Fin hamamı Bkz. sauna.

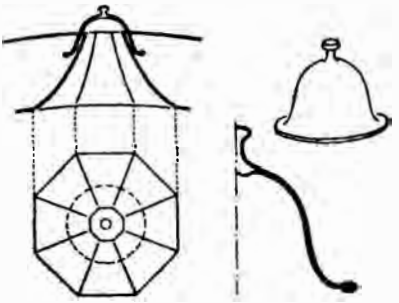
fincan Direkten direğe uzanan elektrik tellerini bağlamak için kullanılan, tersine çevrilmiş fincan biçiminde porselen veya cam tutturaç, °izolatör.

firar noktası Kaçma noktası.

fire Kuruma, dökülme ya da boyut farkı yüzünden eksilme.

firkete İt. «U» harfi şeklinde bükülmüş çoğu 12 metre boyunda beton çeliği.

fiş Fr. (**fiche**) elk. Elektrik akımı almak üzere prize sokulan erkek parça.

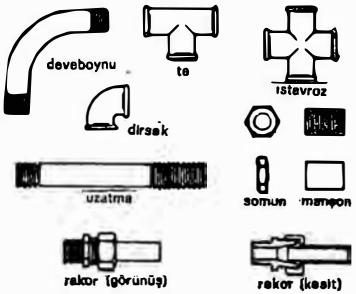

filgözü

üçlü fiş Üzeri üç ayrı fiş sokularak elektrik akımı alınabilecek biçimde düzenlenmiş fiş.

fitings İng. (**fittings**) tes. Dirsek, manşon, nipel, deveboynu, istavroz, te, redüksiyon gibi boru bağlama parçalarına verilen ortak ad; boru bağlama parçası, °rakor.

fitings

fiyat,-tı Ar. Satışta bir şeyin para olarak karşılığı, eder.

fiyat analizi Bir yapımın (imalât) birliminin fiyatının bulunması için gerekli gereç ve işçilik miktarının hesaplanması.

fiyat farkı Bazı gereç ve işçilik fiyatlarındaki artış nedeniyle meydana gelen ve ihale sözleşmesinde belirtilen esaslara uygun olarak yüklenîciye fazladan ödenen para.

fiyat tutanağı (zaptı) Birinci keşifte ve sözleşmenin ekleri olan birim fiyat çizelgelerinde fiyatı bulunmayıp proje veya bir zorunluluk nedeniyle yapılması gereken imalât için ödenecek tutarı saptamak üzere mal sahibince düzenlenen ve müteahhitçe kabul edilen tutanak. Müteahhit bu tutanağı kabul etmezse ödemeler, sözleşmede belirtilmiş kurulun kararına kadar tutanaktaki esaslara göre yapılır. Müteahhit bu kurulun verdiği kararı da kabul etmezse sözleşmede belirtilmiş bulunan Ticaret mahkemesine başvurabilir.

birim fiyatı Bir gerecin adet, kilogram, metre, metre kare, metre küp gibi bir biriminin fiyatı.

birim fiyat tanımı Bir yapıda çeşitli imalâtın; kullanılacak gereç miktarını, taşıma, depolama, İşçilik, zayiat, alet, edevat giderleri, yüklenici kârı, genel giderleri dahil birim fiyatının nasıl bulunacağını tanımlayan ve Bayındırlık Bakanlığınca yayımlanan kitap; °seridöpri, birim fiyat tarifi.

genel fiyat analizi Yapım (imalât) birim fiyatlarının saptanmasında esas tutulan gereç ve işçilik miktarlarını göstermek üzere Bayındırlık Bakanlığınca yayımlanan kitap.

paçal fiyat Bir yapıda çeşitli birkaç yapım (imalât) için uygulanan ortalama fiyat.

yapım (imalât) birim fiyatı Bir yapıdaki her tür işin 1 m^3, 1 m^2, 1 mt. veya 1 adet birimindeki bölümü için harcanacak gereç tutarı ile bu birim işin yapımında emeği geçen usta ve işçiye ödenecek ücretin toplamı.

fizibilite İng. (**feasibility**) Yapılma ve tamamlanma kudreti, yapılabilirlik.

fiziksel Fizikle ilgili, fiziğe değgin, °fizikî.

fiziksel planlama Ülke, bölge ya da kent ölçüsünde yapılan yerleşme planlaması.

ülkesel fiziksel plan veya **millî fizikî plan** Bkz. plan.

Flaman kiremidi Bkz. kiremit.

flambaj Fr. (**flambage**) Burkulma.

flanş İng. (**flange**) (Demir profil hakkında) Başlık, °tabla[2].

alt flanş Kiriş olarak kullanılan bir I profilinin altta kalan başlığı, alt başlık.

üst flanş Kiriş olarak kullanılan I profilinin üstte kalan başlığı, üst başlık.

flok Alüminyum, saç ve sunta yüzeylere sürülen tutkal üzerine püskürtülerek uygulanan ve kuruduktan sonra kadife görünüşü alan naylon asıllı gereç.

floklu Üzerine flok uygulanmış.

floresan Fr. (**fluorescent**) fiz. Flüorışıl: floresan lamba.

floresans Fr. (**fluorescence**) fiz. Flüorışı.

flotör Fr. (**flotteur**) Yüzgeç, °şamandıra.

flüor Lat. kim. Yeşilimtırak sarı renkte, yoğunluğu 1,265 ve atom ağırlığı 19 olup kokusu ozonu andıran ve F simgesiyle gösterilen basit bir gaz.

flüorışı Lat. T. fiz. Kendisini meydana getiren etmenin kalkmasıyla sona eren gazışı, °floresans.

flüorışıl Lat. T. fiz. Flüorışı ile ilgili veya flüorışı saçabilen, °floresan.

flüorışıl boyarmadde Floresan boyarmadde. Bkz. boyarmadde.

flüorışıl madde Flüorışı olayını meydana getiren madde, °floresan madde. Flüroışıl madde, üzerine ışın düştükten sonra değil de doğrudan doğruya ışık saçar. Bkz. fosforışıl.

flüorin Lat. jeol. Doğal kalsiyum flüorürü; flüorin, vazo, kâse gibi şeyler yapmaya yaradığı gibi, madencilikte de ergitme işinde kullanılır.

folyo Lat. (**follum** yaprak) Çok ince maden levha, °varak: alüminyum folyo.

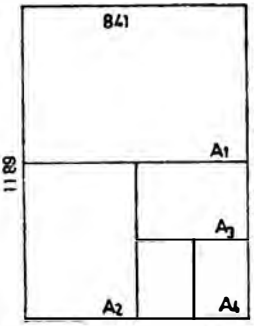
fon İng. (**phon**) Ses yüksekliği, gürültü birimi. Sakin bir odada ses yüksekliği 30 fon, normal konuşmada 40 fon'dur. Istırap verici ses yüksekliği 130 fon'dan başlar.

fondü Fr. Yüksek alüminli çimento, °siman fondü. Bkz. çimento.

fonksiyon Fr. (**fonction**) < Lat. İşlev.

fonksiyonalist Fr. (**fonctionnaliste**) < Lat. Fonksiyonalizmden yana olan, işlevci.

fonksiyonalizm Fr. (**fonctionnalisme**) Bir binanın veya eşyanın, her şeyden önce İşlevlere çok iyi yanıt vermesi kaygısından giderek tasarlanıp geliştirilmesini savunan öğreti, işlevcilik. Fonksiyonalizm terimini bir üslup kavramıyla, Avrupa mimarlığının 1920 yıllarındaki üslubuyla karşılaştırmak doğru değildir. İki Dünya Savaşı arasındaki dönemin mimarlık üslubunun (Uluslararası Üslup) en önemli özelliği fonksiyonalizmdir. Bu nedenle bu dönemin üslubu için, yanlış olarak, fonksiyonalizm terimini kullananlar çıkmıştır. Fonksiyonalizm çeşitli çağlarda apayrı biçimlere götürebilen bir tasarım yöntemi olmuştur. «Biçim işlevi izler» savını ilk kez 1843 yılında heykeltıraş Horatio Greenough ortaya atmış, çağdaş fonksiyonalizmi belirleyen bu düşünce sonraları ünlü Amerikalı mimar Sullivan tarafından benimsenmiştir. Greenough ile Sullivan soyut ve zaman ötesi güzellik anlayışı yerine, işleve (fonksiyona) değgin bir mükemmellik ararlar. Sullivan'a göre bir yapının biçimlenmesi, işlevine bağlıdır. Mimarî yaratmanın İşlevle sıkı sıkıya bağlı hale geçmesi, geleneksel birtakım görüşlerden sıyrılmayı olanaklı kılmış, böylece modern mimarlığın temelleri atılabilmiştir. Betonarmenin babası sayılan Fransız mimarı Auguste Perret'ye göre «bir kolonu veya bir

forma	A dizisi mm
0	841 × 1189
1	594 × 841
2	420 × 594
3	297 × 420
4	210 × 297
5	148 × 210
6	105 × 148
7	74 × 105
8	52 × 74
9	37 × 52
10	26 × 37
11	18 × 26
12	13 × 18

forma

Roma'da İmparatorluk forumları.

dikmeyl, ya da taşıyıcı bir bölümü gizleyen kimse hata etmektedir; bir yalancı kolon yapan ise cinayet işlemektedir».

fonksiyonel Fr. (**fonctionnel**) İşlevsel.

font Fr. (**fonte**) Dökme demir, döküm.

beyaz font Beyaz döküm.

gri font Kır döküm.

foraj Fr. (**forage**) Kuyu açmak ya da kazık temel yapmak üzere burgu ile yeri delme.

fore kazık Fr. T. Burgulu kazık.

form Fr. (**forme**) Biçim.

forma Lat. (**forma**), **teknik resim forması** Teknik resim çizilen kâğıtların standart boyutları. Teknik resim formalarına ilişkin standart, Bakanlar Kurulunun 25 Eylül 1940 günlü kararı ile kamu ve yarı kamu kesimi için, uluslararası A dizisi ilkelerine uygun olarak kabul edilmiştir. Bu dizinin temeli, alanı 1 m^2 ve kenarlarının oranı $1:\sqrt{2}$ olan A_0 formasıdır. Kenarlar oranı aynı kalmak ve A_0 formasından gidilmek üzere alanlar ikiye bölünerek bu dizinin bütün formaları birbirlerinin geometrik benzerleri olarak meydana gelirler. Çizim kâğıtları dosyalanmak üzere A_4 formasına göre katlanırlar. Bu nedenle çizim kâğıtlarının genişlikleri ve yükseklikleri olanak ölçüsünde A_4 formasının genişlik ve yüksekliğinin katları olarak seçilir.

formaldehit,-ti Odun vb. maddelerin damıtılmasından veya asetilenden elde edilen ve sentetik reçine yapımında kullanılan, simgesi

CH_2O olan madde. Formaldehitin oksitlenmesiyle formik asit oluşur. Formaldehit plastikleri adı verilen grubun yapıcısıdır. Kazeinle birleşerek hiç bir eritgende erimeyen galalit plastiğini, fenol ile birleşince de bakaliti meydana getirir. Bkz. formol, sentetik reçine.

formalizm Fr. (**formalisme**) Biçimcilik.

formen İng. (**foreman**) Yapıda başka ustaların da görevlerini yüklenebilecek deneyimli usta, ustabaşı. Formen, aletlerle çalışabilir veya yalnızca, çalışanları denetler.

formol,-lü Fr. kim. Karınca asidinden çıkarılan aldehit, °formaldehit.

formika (Yapımcısının verdiği ad) Mobilyacılıkta kaplama İşlerinde kullanılan, üzeri düz renk veya desenli melamin kaplı ince levha.

forum Lat. Eski Romalılar zamanında, kentlerde kamu işlerini konuşmak için halkın toplandığı, etrafı kamu binaları ve kolonlarla çevrili meydan. Burası Yunanlıların agorasının karşılığıdır. En eski forum Roma forumudur.

fosfatlama Madenî bir yüzeyin sıcak fosforik asitle korunması.

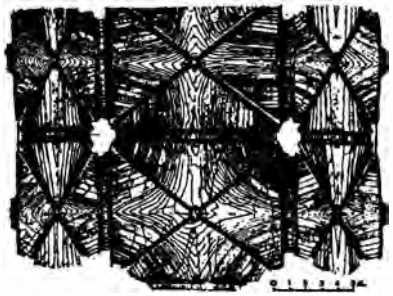
fosfor Yun. (**phôs** ışık, **phoros** taşıyan) kim. P simgesiyle gösterilen, yarı saydam, balmumu kıvamında, karanlıkta ışıldar, sarmısak kokulu, çok çabuk alev alabilen zehirli bir cisim. Doğada türlü fosfatlar halinde bulunan fosfor 1669 yılında Brandt tarafından bulunmuştur. Fosfor aynı zamanda kemiklerde, sinir sisteminde, idrarda da bulunmaktadır. 44°C'de ergir, 280,5°C'de kaynar; 0°C'deki yoğunluğu 1,83'tür.

fosforışı Yun. T. fiz. Kendisini meydana getiren etmenin kalkmasından sonra dahi bir süre devam eden gazışı, °fosforesans. Fosforışının, çinko sülfit, stronyum sülfit ve kalsiyum sülfitin gösterdikleri gibi çeşitli tipleri vardır.

fosforışıl Yun. T. fiz. Fosforışı ile ilgili veya fosforışı saçabilen, °fosforesan. Başlıca fosforışıl cisimler kalsiyum sülfür, radyum sülfür, stronsiyum sülfür ve çinko sülfürdür.

fosil Fr. (**fossile**) < Lat. (**fossilis** topraktan çıkarılmış) Taşıl.

fosseptik Fr. (**fosse septique**) Kanalizasyon bulunmayan yerlerde pissuları içinde toplamak üzere yapılan sızdırmaz çukur, °septik çukur. Fosseptik genellikle iki veya üç gözden meydana gelir. Bu gözler alttaki birer delikle birbirlerine bağlanırlar. İlk bölmenin hacmi en az yedi, en çok da yirmi dört saatlık suyu alabilecek ölçüde olmalıdır. Kırlarda fosseptikten akıntıyı sağlamanın en iyi yolu, periyodik olarak her defasında bir miktar su boşaltan otomatik sifonlarla toprağa gömülü borulara, buradan da arazideki bitki köklerine vermektir. Boşaltma İşi kentlerde vidanjörlerle yapılır. Fosseptik duvarları çimento harçlı taştan veya betondan yapılır. İçerde biriken suların dışarıya, dıştakilerin de içeriye sızmaması için duvarlar iki yüzden tecrit edilir ve sıvanır.

Saint-Laurent Kilisesi tonozlarının fotogramı.
Eğriler 5 cm.'de bir geçirilmiştir.

fotoelektrik hücre Yun. Ar. Işık ışınları etkisiyle elektrik akımı meydana getiren aygıt. Fotoelektrik hücreler kapıların kendiliğinden açılıp kapanmasını sağlamakta, hırsız alarmında, ziyaretçi sayımında kullanılırlar.

fotogram Yun. Fotogrametri yoluyla yapılmış harita ya da rölöve.

fotogrametri Yun. Hava fotoğraflarından yararlanarak harita yapma.

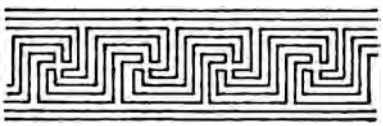
fotometri Yun. Işık şiddetlerinin ölçülmesiyle uğraşan fizik kolu.

fötr Fr. (**feutre**) < Cerm. Keçe.

Frankl kazığı Bkz. kazık, temel.

fransızbalkonu Döşemeye değin inen ve kapı gibi açılan, önü korkuluklu pencere; fransızpenceresi.

fret[2]

fransızçatısı Mansart çatısı.

fransızmenteşe Pomel menteşe. Bkz. menteşe.

fransızpenceresi Fransızbalkonu.

frekans Fr. < Lat. fiz. Devirli devimlerde (hareketlerde), bir saniye içindeki salınımların sayısı; elk. Alternatif akımlarda, bir saniyedeki tam periyotların sayısı.

alçak frekans Sanayi akımlarının frekansı (saniyede 25-30 periyot); işitilebilir sesler düzeyindeki frekans.

yüksek frekans Saniyede 100 periyodun üzerindeki frekans (Telsiz).

fresk,-ki İt. (**fresco** taze) Daha yaş iken duvar sıvası üzerine toprak boyalarla yapılan resim. Sıva boyayı emdiği için, zamanla fresk kazınsa bile renkler kalır. Fresk yapmak için, kaba sıva kuruduktan sonra yalnız kum ve kireçten meydana gelen ince sıva sürülerek üzerine resim yapılır. Fresk yaklaşık 1300 yılından sonra, özellikle de barok dönemde yaygın olarak kullanılmıştır. Bkz. ısgrafito.

fret,-tl Fr. (**frette**) 1. Yuvarlak veya çokgen kesitli bir kolonda düşey demirleri saran ve etriye yerine kullanılan, kapalı halka veya dairesel spiral şeklindeki enine donatı. Fret, boyuna donatının burkulmasına ve göbek betonunun yanlara doğru açılmasına engel olur, böylece kolonun taşıma gücünü artırır.

2. Düz bir silme üzerinde yer alan, kesiti yassı veya yuvarlak olan kırık çubuklardan meydana gelmiş bezek, sapak.

fretaj Fr. (**frettage**) Fretleme işi.

fretli Freti olan.

fretli kolon Taşıma gücü, kapalı halka veya dairesel spiral şeklindeki enine donatı ile artırılmış olan kolon. Fretli kolonlarda göbek kesiti daire biçimindedir.

freze Fr. (**fraise**) Bir delik ağzını genişletmeye yarayan çelik alet; demire delik açmakta kullanılan hızla döner dişli burgu.

frigidaryum Lat. Roma hamamlarında, içinde yüzme havuzu da bulunan soğuk bölüm, soğukluk. Bkz. apoditeryum, hamam, kaldaryum, tepidaryum.

friz Fr. (**frise**) < Lat. (**phryglum**) 1. Saçaklıklarda baştabanla korniş arasında bulunan ve binanın eninee uzayıp giden bölüm, °efriz. Bu bölüm süslü veya düz bir yüzey halinde olabilir. Bkz. arşitrav - korniş, sütun düzeni.

2. Bir iç duvarın üst bölümünde yapılan süsleme kuşağı.

frize Fr. Boydan boya çok düzgün çizgileri bulunan (ahşap kaplamalık): frize ceviz.

frontalite Fr. (**frontalité**) Frontallik.

frontallik Düşey eksenlilik.

fronton Fr. Alınlık.

fuar Fr. (**foire**) Büyük panayır.

fuaye Fr. (**foyer**) Bir gösteri veya toplantı binasının, temsil veya toplantı aralarında kullanılan dinlenme holü.

fuga Al. (**fuge**) Derz, bitişke.

fuga demiri Derz yapılırken harcı sıkıştırmakta kullanılan alet.

dilatasyon fugası Genleşme derzi.

paydos fugası Döşeme betonu dökülürken, çalışma gününün sonunda beton 45° eğimli olarak bırakılır, ki bu eğimli kısma **paydos fugası** denir; iş derzi, fasıla derzi.

furuş Ar. Çıkmaların altına yalnızca süsleme amacıyla konulan küçük destek.

futbol alanı Bkz. spor alanları.

fümuar Fr. (**fumoir**) Sigara salonu.

füruş Ar. (**ferş**'in çoğulu) esk. Döşemeler.

fütürist,-tl Fütürizme bağlı, gelecekçi: fütürist mimar.

fütürizm Gelecekçilik.

füzen Fr. (**fusain**) 1. Taflan çubuklarından yapılan ve resim yapmakta kullanılan kömür kalem.

2. Bu kalemle yapılan resim.

G

gabari Fr. (**gabarit**) 1. Yapılacak bir binanın belediyece öngörülen azami yüksekliği.

2. Taşıtlarda yükün yükseklik ölçüsü.

galeri Fr. (**galérie**) < İt. 1. Sanat yapıtlarının sergilendiği salon, sanat galerisi.

2. Kilise mimarisinde, bir geçidin üstünde yer alan yanı açık kat. Buraya **tribün** adı da verilmektedir.

3. Örtülü geçit; uzun sofa, divanhane, dehliz.

4. Bir tiyatro salonunun çevresinde yer alan balkon.

galibarda İt. Mora çalan kırmızı renkte bir çeşit kök boyası.

galon İng. 1. Anglosaksonların kullandığı 4,5 litrelik bir çeşit ölçek.

2. En çoğu akaryakıt taşımada kullanılan, silindir biçiminde büyük maden kap.

galvanize, galvanizli (Galvani'nin adından) Ergimiş çinkoya batırılarak, yani sıcak-daldırma yöntemiyle veya elektrolitik yoldan çinko ile kaplanmış (demir): galvanize saç, galvanize boru. Ancak, bütün çinko kaplamalar galvanize değildir. Bkz. galvanoplasti.

galvanizleme Galvanizli hale getirme.

kuru galvanizleme Çeliği önce sıcak amonyum klorür eriyiği akışı etkisinde bıraktıktan ve sıcak havada kuruttuktan sonra ergimiş çinko banyosundan geçirerek yapılan galvanizleme.

yaş galvanizleme Çeliği, ergitilmiş çinko banyosundan geçirerek yapılan galvanizleme, yaş daldırma yöntemi.

galvanizlemek Galvanizli hale getirmek.

galvanoplasti İt. Yun. fiz. Elektroliz veya değme yoluyla yapılan madenî kaplama. Galvanoplasti iki şekilde yapılabilir: a. Elektrolizli galvanoplastide, kaplanacak parça katodu, kaplayacak maden de anodu meydana getirir. Elektrolitte de kaplayacak madenin damıtık suda eritilmiş bir tuzu kullanılır. b. Akımsız galvanoplastide, kaplanacak madenî parça bir kaplama eriyiğine batırılır; başka bir maden de eriyik içinde bu parçaya değdirilir. Eriyik içinde iki maden arasında —pildeki gibi— akım geçmeye başlar. Batırılan parça, eriyiğin içinde bulunan tuzun madeniyle kaplanmış olur. Bu çeşit kaplama yöntemine «kontakt usulü» denir.

gamalı haç Oğan, svastika. Bkz. haç.

gar Fr. (**gare**) Büyük demiryolu istasyonu.

garaj Fr. (**garage**) Otomobil, bisiklet, vagon gibi taşıtların konulduğu örtülü yer.

gardırop Fr. (**garde-robe**) Giysi dolabı veya yeri.

gaz (Belçikalı doktor Van Helmont'un yarattığı bir sözcük) fiz. İçinde bulunduğu kabın her yanına yayılmak ve bu kabın iç yüzeyinin her noktasına basınç yapmak özelliğinde olan cisimlere verilen ad.

2. hlk. Gazyağı.

gaz betonu Gazbeton.

gaz kaynağı Madenleri veya plastikleri oksihidrojen veya oksiasetilen alevi ile kaynaklama işi. Bkz. oksiasetilen alevi.

doğal gaz Topraktan çıkan ve yakıt olarak kullanılan gaz. Doğal gazın içinde genellikle metan ve öteki parafinler ve olefinler bulunur.

gazbeton Alüminyum tozunu su ve bir bağlayıcı (çimento, kireç veya her ikisi) ile karıştırarak yapılan hafif beton, gaz betonu. Bkz. beton. Alüminyum tozuna su karıştırılması ile doğan kimyasal reaksiyon sonucunda oluşan hidrojen kabarcıkları betonun gözenekli, dolayısıyla da hafif olmasını sağlar. Reaksiyon, bağlayıcının kirecinin alüminyum tozuna etkisiyle de meydana gelmektedir. Gazbetonun, yüksek buhar basıncı altında fabrikada yapılan otoklavlı türü ile yapıyerinde yapılan türü vardır. Bunlardan ikincisinin fiziksel nitelikleri, birincisininkinden daha düşüktür; bununla birlikte buhar borularının, vb.'nin tecridinde çok yararlı olmaktadır. Gazbetonlar çeşitli yoğunluklarda yapılırlar (genellikle 400 kg/m³ - 960 kg/m³ arasında). En düşük yoğunlukta k değeri 0,7 yöresinde olmaktadır. Celcon, Murox, Siporex, Thermalite, Ytong bu tür betonun örnekleridir. Bkz. TS 453.

gazhane Havagazı fabrikası.

gazino İt. (**casino** kır evi) İçkili de olabilen, çoğu manzaralı büyük kahvehane.

gazometre Fr. (**gazomètre**) Havagazının, üretimden sonra biriktirildiği ve ona gereken basıncın verildiği geniş silindir biçimindeki büyük depo.

gazyağı Taşyağı da denilen madensel akaryakıt, °petrol.

gec Far. esk. Harç.

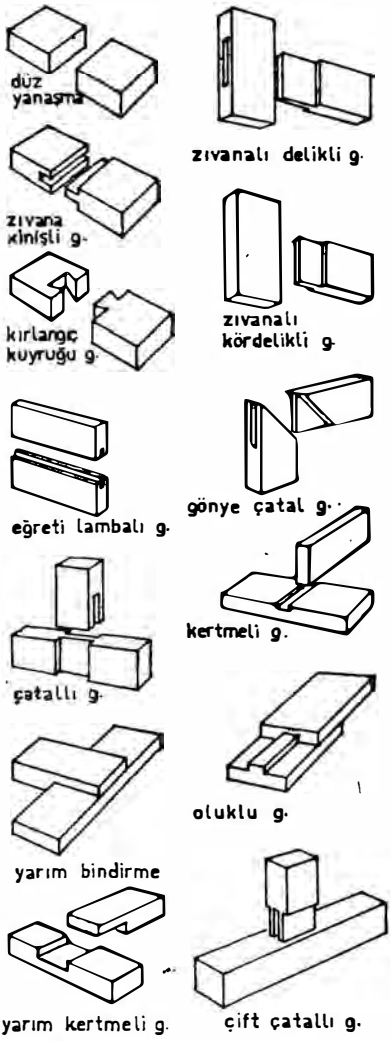
gecekondu 1. İmar kurallarına aykırı olarak, başkasının veya hazinenin arsasına alelacele çatılıverilen barınak. Gecekondu yasası gecekonduyu «imar ve yapı yasalarına aykırı olarak, başkalarına ait arsa veya araziler üzerinde ve arsa sahibinin rızası olmaksızın yapılmış yapı» olarak tanımlamaktadır.

2. mec. Acele ile yapılıvermiş, derme çatma.

Gecekondu Kanunu 1966 yılında çıkarılmış olan 775 sayılı yasa. Yapılmış gecekonduları «ıslah, tasfiye ve yenilerinin yapılmasını önleme» bu yasanın başlıca amaçlarıdır.

gecekondu ticareti Bir kimsenin kendi gereksinmesi için değil de, satmak veya kiraya vermek üzere gecekondu yaptırarak piyasaya sunması.

denetimli (kontrollu) gecekondu Devletin veya belediyelerin gös-

geçmeler

terecekleri arazi üzerinde, köyden kente göç eden yoksul ailelerin, görevli teknik elemanların gözetimi altında yapacakları konut. Denetimli gecekondu yapımına olanak hazırlayan bir yasa önerisi 1964 yılında TBMM'ne sunulmuş, fakat sonradan geri alınmıştır.

geciktirici Bağlayıcıların priz sürelerini uzatan (katkı maddesi) Bkz. priz (I).

geçek Bir şeyin geçtiği yer, °güzergâh.

geçenek Odadan odaya geçmeye yarayan geçit, °koridor.

geçirgen Geçirgenlik özeliği bulunan (gereç), geçirimli.

geçirgenlik fiz. Gerecin, ısıyı veya sesi bir yandan öteki yana geçirme yeteneği. Bkz. geçirimlilik, iletkenlik.

geçirimli Geçirgenliği olan, geçirgen.

geçirimlilik Gerecin, bir basınç farkının etkisiyle suyu bir yandan öteki yana geçirme yeteneği. Geçirimlilik, belirtilen koşullar altında birim alandan birim zamanda geçen su miktarı ile belirtilir veya geçirimlilik katsayısı denilen bir karakteristik ile gösterilebilir. Geçirimlilik bir gerecin gözenekliliği (porozitesi) ile yakından ilgilidir.

geçirimsiz Geçirimliliği olmayan.

geçirimsizlik Geçirimsiz olma hali.

geçirme (Bir resmi) Saman kâğıdı kullanarak başka bir kâğıda aktarma, °kalke etme.

geçiş çizgisi Çıkış çizgisi.

geçiş üslubu Bkz. üslup.

geçit 1. Geçecek yer. Bkz. altgeçit. üstgeçit.
2. İki yapıyı birbirine bağlayan üstü örtülü yol.
hemzemin geçit Bir karayolu ile bir demiryolunun aynı düzeyde kesiştikleri geçit.
yaya geçidi Yollarda yayaların karşıdan karşıya güvenlikle geçmelerini sağlamak üzere çivi, boya, renkli taş, ışık gibi işaretlerle ayrılmış geçit.

geçme 1. Birbirinin içine geçirilerek tutturulmuş iki şeyden birinde bulunan çıkıntılı parça.
2. Lehim, kaynak veya çakma işlerinden yararlanmaksızın, gereğinde sökülebilecek şekilde parçaları birbirine takıp kenetleme. Ahşapta, tutkallı geçme yapılabilir.
geçme tonoz Haçtonoz. Bkz. tonoz.

geçmeli Geçme ile tutturulmuş, geçmesi olan.

gedik 1. Yıkık yer, büyük çentik, °rahne.
2. Eskiden bazı mülkler için ödenen vakıf vergisi.

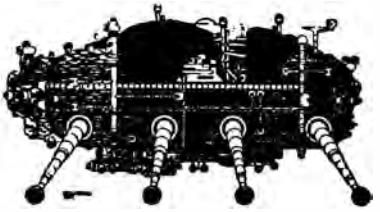
gedmen Külünklü kazma.

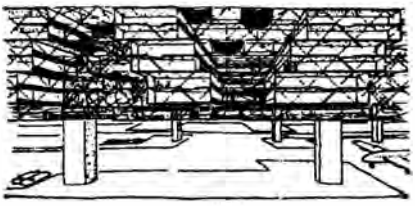
gelberi Bir boru veya kanal içindeki birikinti toprakları çekmekte ve harç yapmakta kullanılan, uzun bir sapa dik olarak takılı küçük bir küreği bulunan alet.

gelecekçi Gelecekçiliğe yönelik (sanatçı ya da yapıt), °fütürist.

gelecekçilik 1909 yılında İtalya'da doğan ve geçmişe, şimdiki zamana ve geleceğe değgin durumları aynı zamanda gösteren sanat çığırı, °fütürizm. Mimarlık 1914 yılına kadar gelecekçilik akımının dışında kalmıştır. 1914'te iki genç mimar, Sant'Elia ve Mario Chiattone, Milano'da geleceğin kenti «Città Nuova»nın devrimci projelerini hazırladılar. Ressam - heykelci Boccioni 1910'da gelecekçi ressamlar bildirgesini imzalamış, 1914'te yayımladığı «Gelecekçi Resim - Heykel» adlı kitabıyla gelecekçilik akımının kuramcısı olmuştur. Boccioni Fransız kübistlerinin aksine, sanat yapıtının duyguları ve ruh hallerini yansıtması gerektiğini savunuyordu. Sonuçta gelecekçilik mekaniko - romantik biçim araştırmalarından ibaret kalmıştır.

Gelecekçi davranışlar:
üstte: Ron Herron, «Cities Moving»,
altta: Yona Friedman,
Uzaysal yerleşme.

gelgit,-ti Ayın ve güneşin çekimi etkisi ile, deniz sularının yükselip yeniden alçalması yolunda olagelen günlük ve almaşık hareket; denizin kabarma ve inmesi, °meddücezir. Gelgit olayı su kıyısındaki veya içindeki inşaatta düzeylerin saptanması bakımından önem kazanır. Böyle durumlarda bir röper noktası, itibarî ∓ 0.00 kotu olarak benimsenir.

gemilik, gemlik Gemi yapılan yer, °tersane.

genel teknik şartname Bkz. şartname.

genleşme fiz. Isı etkisiyle bir cismin, yapısı değişmeksizin hacimce büyümesi, °dilatasyon, °imbisat. Genel olarak yapı elemanlarında gece - gündüz, yaz - kış sıcaklık farklarından dolayı genleşmeler meydana gelir. Hareketlerin nitelikleri, tasarlama ve uygulamada gereğince göz önünde tutulmazsa yapıda önemli arızalara yol açar. Betonarme, çelik gibi genleşme katsayıları büyük olan gereçlerde, uzunluk ve alan ölçüleri de büyük olunca genleşme birkaç cm.'ye ulaşabilir. Toplam hareketi azaltmak, yapı öğesinin boyunu azaltmak ve/veya bir ısı tutucu ile korunmasını sağlamakla olabilir.

genleşme derzi Betonarme, çelik ve kâgir yapılarda yapı öğelerinin genleşme, kısalma veya oturmalarından dolayı strüktürde doğabilecek hasarları önlemek için boydan boya bırakılan aralık, °dilatasyon derzl. İçinde çimento bulunan bütün yapı parçalarının, kurudukları zaman hacimleri azalır. Bundan dolayı her uzun strüktürde genleşme (veya kısalma) derzleri yapılması kaçınılmaz olmaktadır. Genellikle, binalarda 40 metrede, istinat duvarlarında ve kaldırımlarda 10 metrede bir genleşme derzl yapılır. Temellerde genleşme derzi yapılmaz.

genleşme kabı Sıcak sulu kalorifer döşeminde (tesisat), çatıya yerleştirilerek havalandırma, gidiş ve dönüş güvenliği, taşma, kontrol boruları bağlanan kapalı ve geçirimsiz kap.

genleşme katsayısı Sıcaklıktaki her 1 derecelik artış için bir gerecin uzunluğunun birimi başına düşen genleşme. Çelik, beton ve tuğla için bu değer santigrat derecesi başına yaklaşık olarak 0,000010'dur.

geodezik kubbe Buckminster Fuller'in geliştirdiği küresel bir örtü sistemi. Geodezik kubbe dörtyüzlülerin ya da sekizyüzlülerin bir araya getirilmeleriyle oluşan bir çeşit kubbedir. Fuller önce 1958 yılında Union Tank Car Co. için 117 m. çapında dev bir geodezik kubbe yapmış, sonra da Expo 67 Montreal fuarındaki A.B.D. pavyonu için uygulamıştır. Bu ikinci kubbenin çapı 80 m., yüksekliği 65 m.' dir. Taşıyıcı strüktüre bağlanmış olan saydam plastik bir örtü, güneşin değişik etkileri altında renk değiştirmektedir.

geometri Yun. (**ge** yer, **metron** ölçü) Çizgi, yüzey ve hacim olarak uzayı ele alıp şekillerin özellikle-

rini inceleyen ve ölçümlerini gösteren matematik kolu; °hendese.

analitik geometri Bütün geometrik özellikleri sayısal ve cebirsel bağıntılar haline getirip geometrik yerler ve eğri denklemleri arasında özdeşlik kuran geometri.

düzlem geometri Bir düzlem içinde kalan, yani iki boyutu olan şekilleri inceleyen geometri.

tasarı geometri Uzaydaki şekillerin tasarımını birbirine dik iki düzlem üzerinde izdüşümlerle inceleyen geometri.

uzay geometri Çizgi, yüzey ve katı cisimlerin çeşitli göreli durumlarını inceleyen geometri.

geometrik Yun. Geometri ile ilgili veya geometriye uygun olan.

geometrik bezeme Bkz. bezeme.

geometrik toplam (İki vektörün) iki ardışık kenarı belirli iki vektörle gösterilen bir paralelkenarda bu vektörlerin ortak bulundukları ayak noktasından çıkan köşegenin meydana getirdiği üçüncü vektör, ki iki kuvvetin bileşkesini temsil eder.

geometrik yer Aynı özellikleri olan noktaların meydana getirdikleri çizgi veya yüzey.

gerçekçilik Doğayı olduğu gibi, hatta çirkinlikleriyle ve bayağılıklarıyla gösteren sanat çığırı, °realizm.

gereç Bir şey yapmak için kullanılması gereken maddeler, °malzeme. Bkz. yapı gereci.

geren Kuruyunca çatlayan toprak.

gergeme hlk. °Paravana.

gergi Açılmaya çalışan iki yapı elemanını bağlayarak bunların açılmasını önleyen ahşap veya çelik çekme çubuğu: çatı gergisi, kemer gergisi.

gergicek Masa ve sandalye ayaklarını birbirine bağlayarak açılmalarını önleyen çubuk.

çapraz gergicek Çaprazlama bağlanmış gergicek.

gerilim, gerilme 1. str. Deney sırasında uygulanan kuvvetin, örneğin (numunenin) deney başlangıcındaki kesit alanına bölünmesi ile elde edilen değer; bir yapı öğesine gelen yükün, kendisini taşıyan alana bölünmesi ile elde edilen değer. Gerilim (σ) çokluk kg/cm² türünden belirtilir. Bkz. emniyet gerilmesi.

$$\sigma = \frac{P}{S}$$ Burada, P = kuvvet (kg), S = kesit alanı (cm²)dır.

bileşik gerilim, bileşik gerilme Eğilme ve burulma gerilmelerinin çekme ve basınçla birlikte bulunmasından meydana gelen gerilim. 2. elk. İki nokta arasında elektrik akımını sağlayan neden, °potansiyel farkı, °voltaj.

alçak gerilim Doğru akımda 50, dalgalı akımda 30 volt ile 250 volt arası.

çok alçak (zayıf) gerilim Doğru akımda 50, dalgalı akımda 30 voltun altındaki gerilim.

orta gerilim 250 - 650 volt arası.

yüksek gerilim 650 volt ve üstü.

gerilme Gerilim.

gerlz Far. Lâğım.

germeç Germe çubuğu, gergi.

germen esk. Kale, kermen.

germen menteşe Cermen menteşe. Bkz. menteşe.

germhane Far. esk. Çiçek seri, limonluk.

gevrek 1. Kolayca kırılıp ufalanan. 2. Kopmadan önce çok az miktarda deformasyon yapabilen veya uzayabilen (gereç): beton gevrek bir gereçtir.

gez (I) 1. Dürbünlü topoğrafya aletlerinde dürbünün üzerinde bulunan ve gözlenecek noktanın doğrultusunu kabaca bulmak için arpacıkla birlikte göz ile hedef arasında aynı doğru üzerine getirilen kertik. 2. Yer ölçmeye yarar düğümlü ip. 3. Çekül, °şakul.

gez (II) Fr. (**gaise**) İçinde az miktarda kil bulunan puzolanik özelliği olan ve çimento sanayiinde kullanılan, gre cinsinden yumuşak bir taş.

gezi şeh. Gezinilip hava alınacak yer.

gezlemek 1. hlk. Bir yeri ölçmek. 2. Topoğrafya aletinin dürbününe gez ve arpacık yardımıyla gerekli doğrultuyu vermek, nişan almak.

gimnazyum Yun. Eski Yunanlıların beden eğitimi yaptıkları, çevresinde revaklı avlular bulunan büyük bina. Gimnazyumda spor için geniş alanlar, altında düşünceye dalıp yürünebilecek ağaç dizileri, oturma yerleri olan teraslar ile hamamlar, oyunların, konferansların yer alacağı kapalı mekânlar bulunurdu. Gimnazyum bir Atinalının aynı zamanda felsefe, geometri veya ilgilendiği başka bir konuda eğitilebileceği bir çevre idi. Atina kenti duvarlarının dışında «Akademi», «Lyceum» ve «Cynosarges» adlarını taşıyan üç gimnazyum vardı.

girift,-ti Far. 1. Birbirine girip karışmış, çatak, girişik, çapraşık. 2. (Eski güzel yazı sanatında) Boş yer bırakmayacak tarzda iç içe istif edilmiş (yazı).

girift bezeme (tezyinat) Bkz. arabesk.

giriş Girip geçilen yer, °antre, °methal.

giriş katı Yerkatı, °zemin katı.

girişik Birbirinin içine girmiş, çatak, °girift.

girişik bezeme °Arabesk.

girişim fiz. İki titreşim deviminin birbirini yok etmesi olayı.

Girit mimarlığı Girit, M.Ö. 3000 yıllarında Doğu Akdeniz ülkelerine göre daha modern bir sanat yaratmıştır. Giritlinin daha maddeci uğraşları olduğundan, yalnızca yaşadığı dünya ile ilgilenir. Tanrılarına karanlık tapınaklarda değil de açık havada şükreder. Dinsel törenler kutsal boğa ile akrobatik oyunlar halindedir. Girit uygarlığı M.Ö. 3. binin başlarında Girit adasında doğmuş ve bütün Ege'ye yayılmıştır. Krallar egemenliklerini Yunanistan'a kadar yayarlar. M.Ö. 1400'de Peloponez'de Mikenler önemli bir yere sahiptirler. Bu dönem, Homeros'un kahramanlarının ve Truva Savaşının çağıdır. M.Ö. 1200'e doğru kuzeyden gelen akınlar bu parlak uygarlığa son vermiştir. Girit'te dinsel anıtlar ve mezar-

lar —Mısır'dakinin aksine— önemsenmemişlerdir. Girit'te büyük saray - kentler kurulmuştur. Bu geniş saraylar büyük iç avlular çevresine serpiştirilmiş mahalleleri kapsar. Yapıcılar planlarını toprağın engebeli şekline uydurarak üst üste katlar ve merdivenler yapmışlardır. Bütün yapılar Insanî ölçülerdedir. Knossos, Phaetos ve Mallia'da yapılmış kazılar çağdaş hiç. bir uygarlıkta bulunmayan üstün bir şehircilik anlayışının varlığını ortaya koymuştur. Evlerde konfor aranmıştır; kentte kanalizasyon vardır. Basit gereçlerle yapılan duvarlar günlük yaşamı, av, dinsel törenler, hayvancılık ve deniz manzaralarını (bitki ve hayvanlarını) yansıtan fresklerle süslenmiştir.

Girit: Kral Minos'un Knossos Sarayı.

girmelik Giriş, °antre.

gişe Fr. (**guichet**) İstasyon, sinema, banka ve mağaza gibi yerlerde bilet veya para alıp verilen ve çoğu küçük pencereli olan yer.

giydirme Giydirmek işi; giydirilerek yapılmış.

giydirme cephe Takma cephe.

giydirmek (Bir yapı öğesini) Üzerine başka bir gereç geçirerek kaplamak: demir profile ahşap giydirmek.

giyotin pencere Düşey sürme pencere. Bkz. pencere.

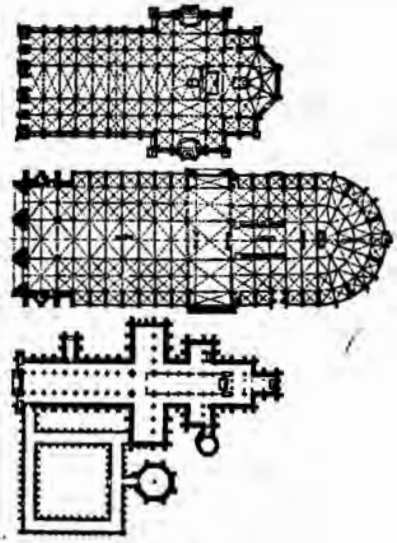
gizilgüç fiz. 1. Bir cisimde bulunup herhangi bir engel dolayısıyla kendisini gösteremeyen, fakat engelin kalkmasıyla iş haline geçebilen güç, °potansiyel.

2. Bir iletkenin herhangi iki noktası arasında bir elektrik akımının meydana gelmesine yol açan güç, °potansiyel.

glif Yun., (**gluphe**, oyma) Yiv, oluk veya kanal. Bkz. diglif, triglif.

gliserin Yun. (**glukeros** tatlı) Yağlı cisimlerden sabunlaşma yolu ile elde edilen, üç fonksiyon alkolü olan, renksiz, koyu sıvı. Gliserin, öteki alkoller gibi su ile karıştırılarak boya ve vernikler için gerekli doğal veya sentetik reçinelerin hazırlanmasında kullanılır.

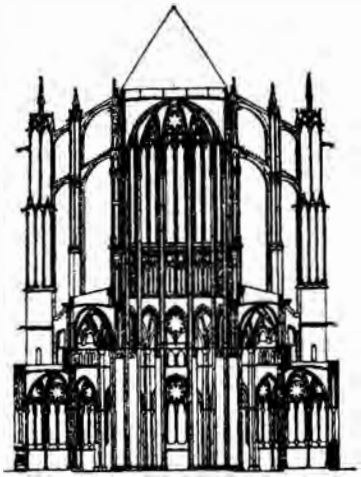
glop Lat. (**globus**) Karpuz, lamba karpuzu.

Planlar: İtalyan, Fransız ve İngiliz Gotliğinden örnekler.

1. Milano Katedrali (başlangıcı 1386),
2. Paris'te Notre Dame (1163-1235),
3. Salisbury Katedrali (1220-1258).

Beauvais Katedrali, kesit.

gnays Al. jeol. Kuvars, mika ve feldispattan bileşmiş, yapı taşı olarak kullanılmaya çok elverişli metamorfik bir taş.

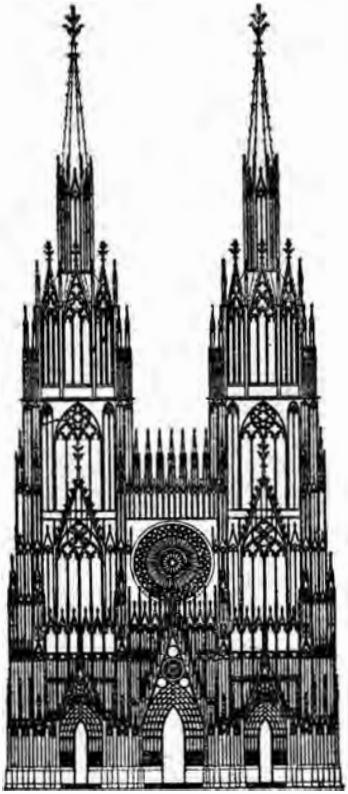
gomalak İt. Kimi tropikal ağaçların dallarından çıkarılıp işlendikten sonra alkolde eritilerek cilâ işlerinde kullanılan bir çeşit reçine.

gomalak cilâsı Alkol içinde eritilmiş gomalak ile yapılan cilâ. Alkollü gomalak eriyiği ahşabın yüzüne sürülünce alkol uçar; kalan gomalak, sürüldüğü yüzeye cilâlı bir görünüş verir.

GOST SSCB Standartlar Enstitüsü ile bu enstitünün hazırladığı standartlara verilen ad. Bkz. AFNOR, ASA, BS, DIN, TS.

gotik Gotlara değgin anlamında olup, temel özelliği sivrilik olan ve 12. yüzyıldan sonra Avrupa'da gelişen sanat çığırını anlatmak için kullanılan terim, °gotik sanat. Gotik sözcüğü ilk kez 17. yy.'da, o dönemde kaba ve barbarca olarak kabul edilen bir yapı tarzını nitelendirmekte kullanılmıştır. Zira Gotlar (ve Vandallar) klasik uygarlığın merkezi olan Roma'yı yıkmalarından ötürü güzelliğe karşı

duygusuz olarak bilinıyorlardı. Ancak 4. ve 6. yüzyıllarda yaşamış olan Gotların Gotik mimarlıkla hiç bir ilişkileri olmadığı bir gerçektir. Gotik sanat, Roman sanatını benimsemiş olan bütün ülkelere, Macarıstan'a, Portekiz'e, Polonya'ya, hatta Haçlıların etkisiyle Filistin ve Kıbrıs'a yayılmıştır. 12. yy.'dan başlayarak Avrupa'da tarihsel koşullar değişmeye başlıyor, krallar egemenliklerini yaygınlaştırıyor ve yabancı ülkelerde itibarlarını artırıyorlardı. Bu dönemde sanat koşulları farklı olup aydınların yuvası artık yalnızca manastırlar değildir. Kentlerde üniversiteler ortaya çıkmaktadır. Artık anıtlar yalnızca dinsel kurumlara ait olmayıp halkın, kentin ve topluluklarındır. Bütün meslekler bunların kuruluşuna katılmakta, insanlar yeni bir inançla, gönüllü olarak kendilerini işe vermektedirler. Gotik mimarlık örnekleri ilkin Fransa'da Île-de France (Saint-Denis et Sens)ta 1125'te görülür. Gotik mimaride üç yenilik söz konusudur: kaburgalı tonoz, dayanma ayakları (kontrforlar) arasındaki cam duvarlar ve dayanma kemerleri (payanda kemerler). Ustalıklı bir yapım sistemi ile dört köşeye yöneltilen tonozun itkisi yerçekimini yenmeye ve duvarlarda büyük pencereler açmaya olanak verir. Yapının zayıf noktalarını, yani tonozların itkisinden gelen yükü alan yerleri pekitmek için gotik yapıcılar itkiyi kalın dış kontrforlara veren payanda kemerden yararlanmışlardır.

Strasbourg Katedrali, görünüş.

1.

2.

3.

Bu çok önemli Iki öğe, gotik mimarlığın düşey bir atılımla gelişmesini sağladılar. Bu düşeylik hem yapının yüksekliğinin artması, kontrforlar arasındaki duvarların boşaltılması ile, hem de yukarıya doğru gelişen hareketi izleyen süsleme (çatı kulelerindeki, sütuncuklardaki düşey çizgilerin artması) ile anlatım buldu. Uzun süre Ilk, Ikinci ve üçüncü Gotik'ten söz edilmişse de gelişimi, ilkel, klasik, barok veya alevli (Fr. flamboyant) aşamalar olarak tanımlamak daha doğrudur. Büyük katedrallerin yapımının genellikle yıllarca sürdüğü gerçeği unutulmamalıdır. İlkel gotikte başlamış bir kilisenin klasik dönemden geçtikten sonra alevii gotikte bitirilmiş olması çok görülmüştür. Senlis, Noyon ve Leon katedralleri ilkel, arkaik döneme karşılıktırlar. Cephe dört katlı olup kalın ve ağır sütunlar büyük yapraklarla süslü başlıklarla biterler. Her kat yatay silmelerle ayrılmıştır. Klasik dönemde, 13. yy.'ın başında tribünler yerlerini zemin katının uzantısına ve yüksek pencerelere bırakırlar. Dü-

1. İlkel gotik örneği:
   Almanya'da St. Elisabeth Kilisesi, 1235 - 1300.
2. İlkel gotik, iç görünüş.
3. Gotik mimarinin öğeleri: kaburgalı haçtonoz, dayanma ayağı ve dayanma kemeri.

şey ve yatay çizgiler birbirlerini dengelerler. Bu, Paris'teki Notre-Dame'ın cephesinin yapıldığı dönemdir. Gerçekten, klasik tek örnek de budur. 13. yy.'ın ortasından başlayarak triforyum, yüksek pencereler boyunca uzanan boşluklu bir duvarın üzerine açılır. Böylece Amiens, Beauvais ve Metz'de ışık yapıya bol bol girerek orta sahnı ışıtır. Süslemede düşey çizgiler artar, sütunlar ince silmelerden oluşan haç biçiminde ayaklar haline gelirler. Nişler ve çatı kuleleri gökyüzüne doğru yönelirler. Alevli dönem yalnızca iki katlıdır: zemin katının revakları ve aydınlık sağlayıcı çok geniş pencereler. Ayakların silmeleri hiç bir yatay kesintiye uğramaksızın tonozlara kadar çıkarlar. Süsleme artık pek boldur, cephe çok ince bir taş dantelin altında kaybolmuştur. Cephelerdeki nervür ağı alevin dalgalı görünüşünü andırır. Tonozlar nervürlerde ve hiç bir işlevsel (fonksiyonel) gereksinmenin karşılığı olmayan önemli kilittaşları ile süslenirler. Bu dönemin en iyi örnekleri Strasbourg katedrali, Vendôme'daki Trinité, Troyes'daki Saint-Martin kiliseleridir.

13. yy.'dan başlayarak gotik sanat Fransa dışına yayılmıştır. İngiltere, bu sanatı sindirerek yerel bir kişilikle uygulayan tek ülkedir. Gotik mimarlık en özgün anlatımını dinsel sanatta bulmuşsa da teknik yapım ilkeleri katedrallerinkilerle eşdeğer olan büyük sivil anıtları (belediye sarayları, haller, şatolar) unutmamak gerekir. Gotik yapıtı bir Roman ya da Rönesans yapıtından ayıran ana fark kütlelerin ve mekânların tümüyle başka tarzdaki dağılımıdır. Gotik üsluptta mimarlık maddeden çok daha arınmış hale gelir; maddenin payı artık, yüzeylere ve hacimlere oranla çok azalmıştır. Madenî yapıdan birkaç yüzyıl önce bu mimari, taşıyıcıları ve pekitme öğelerini veya mesnetleri dışta cesaretle gösterilen narin bir iskelet haline getirmiştir. Duvarlar büyük ölçüde ortadan kalkarken, nervürlü, zarif ayaklar çok az bir yer kaplarlar.

Londra'da Westminster Abbey'den detay (1500-1512).

özgül gotik: tuğla kilise, Lubeck'te St. Marie.

Böylece gotik anıt, ışığı tamamen içeri alan gerçek bir camlı kafes haline gelmiştir. Gotikte yalnızca mimarlık söz konusu olmamış, bu üslup bütün bir çağın tüm sanat yaratmasını etkilemiştir. Gotik, bütün gerçek üsluplar gibi, önceleri Roman sanatı karşısında yavaş yavaş gelişmiş, sonra zaman ve mekân içinde yayılarak yerini yavaş yavaş Rönesans'ın klasikçiliğine bırakmıştır. Bkz. neogotik.

erken gotik Gotik üslubun ilk dönemi, ki bu dönemde yapı yüzeyleri parçalanmaya, yuvarlak kemerler sivri kemer olmaya başlarlar; pencere açıtları darlaşır, tonozlar ilk kez kaburgalarla pekiştirilirler.

geç gotik Gotik mimarlıkta orta ve yan sahınların aynı yükseklikte olduğu, alev biçimli, eni dar pencerelerin yapının yan yüzlerinin yüksekliğince büyüdüğü, heykellerin abartmalı biçimler ve acılı bir yüz anlatımı gösterdiği, yapının tümünün bir dantel gibi delik deşik bir görünüş aldığı son dönem.

geç gotik kilisesi Orta ve yan sahınları aynı yükseklikte olan gotik kilise.

özgül gotik Alman gotiğinin, Fransız gotiği etkilerinden sıyrılmış geç evresi (15. ve 16. yy.'lar). Bu özgünlük çabası, gotik çağın başlangıcından beri görülürse de daha çok tuğla kiliselerin mimarisinde ortaya çıkar.

yüksek gotik Gotik mimarlıkta iç ve dış yüzeylerin dantelleştiği, kulelerin iyice incelip yükseldiği, yapının zengince süslendiği ikinci dönem.

göbek 1. Bahçe, halı, tavan gibi şeylerin ortalarındaki süslü şekil. 2. şeh. Birçok yolun gelerek birleştiği yuvarlak alan.

göbektaşı Türk hamamlarının sıcaklıklarında, üzerine uzanıp terlemek için yapılmış, alttan ısıtılan çokgen veya daire şeklinde mermer seki. Bkz. hamam.

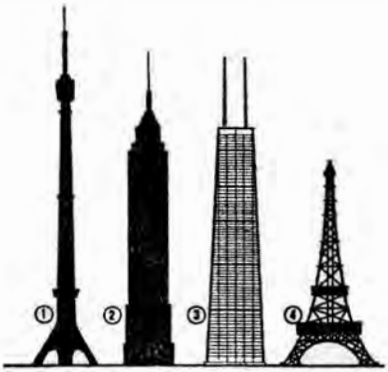
göçü Kayşa, °heyelan.

göğüsleme Bir aşığın veya ahşap kirişin yükünü alıp bir düşey tatışıyıcıya ileten eğik basınç çubuğu. Çatıda göğüslemeler aşık açıklıklarını azalttıkları gibi çatının uzunluğu doğrultusunda rijitliği de sağlarlar.

göğüsleme çeliği Çatılarda, göğüslemeleri bağlayan parça.

gökdelen Yirmiden daha çok katlı yapı. Bu çeşit yapılar ilk olarak 1880 yılından sonra A.B.D.'de görülmeye başlandı. 1890'da Pulitzer binası 26 kata ve 94 m.'ye ulaşıyordu. Geleneksel yapı gereçleri ile bunun ötesine geçmek olanaksızdı. Sonraki gelişmeler maden çerçeve sisteminin yapıya girmesine dayandı. Birinci Dünya Savaşından önceki en yüksek gökdelen New York'taki C. Gilbert's Woolworth binasıdır (240 m.). Daha sonra 1930 - 32 yıllarında Empire State binası yapılmıştır (380 m.). Bu binanın sivri uç noktasının yüksekliği 449 m.'ye ulaşır. Daha sonraki yıllarda gerçekleştirilen Rockefeller Center (259 m., 1940), John Hancock Center (üzerindeki TV kulesi ile birlikte 445,6 m., Şikago 1968), Moskova Televizyon Kulesi (536,9 m.) dünyanın ünlü gökdelenleri arasındadır. Türkiye'deki gökdelenler olarak İstanbul Orduevi (76,50 m.), Ankara Kızılay İş hanı (76 m.), İstanbul Sheraton Oteli (71,60 m.), İstanbul Intercontinental Oteli (70 m.) sayılabilir.

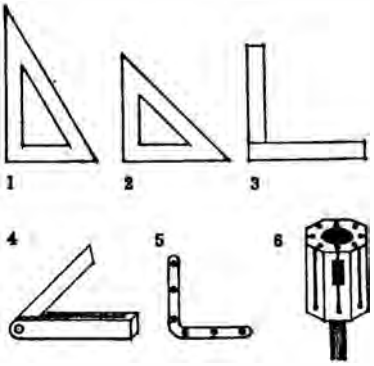
Gökdelen türü, endüstrinin gelişmesiyle halkın kentlere akın etmesi sonucu, arsa değerlerinin büyük artışlar göstermesi ve çok yüksek bina yapımına elverişli gereç ve teknolojinin gelişmesi dolayısıyla yaygınlaşmıştır. Gökdelenler düşey ve yatay yükler bakımından büyük bir sağlamlık gösterirler. 1945 yılında sisle yolunu şaşırmış altmış tonluk bir bombardıman uçağı «Empire State» binasına 450 km/saat hızla çarparak parçalandığı halde yapı önemli bir hasara uğramamıştır.

gökdelenler:
1. Moskova TV kulesi, 536,9 m.
2. Empire State Building, 449 m.
3. John Hancock Center, 445,5 m.
4. Eyfel Kulesi, 301 m.

göl evi Göle çakılan kazıklar üzerine oturtulmuş tarihöncesi evi, °palafit.

gölet Çevreden gelen suları, arazinin uygun bir yerinde toplayarak yaratılan küçük göl.

gönyeler

gölge Perspektifleri veya görünüş resimlerini cisimleştirmek için, bunların ışık almaması gereken yerlerine vurulan az çok koyu renk.

gölgelik 1. Gölgesinde oturulan tente, çardak, pergola gibi herhangi bir şey.
2. Güneş kontrolu için bina yüzlerinde kullanılan güneşkırıcı araç.

gölkent Göl evlerinden meydana gelen tarihöncesi kenti, gölşehir.

gömlek kaplama hlk. °Lambri.

gömme Gömülmüş olan, °ankastre: gömme dolap, gömme kilit, gömme ispanyolet.

gönder Bayrak direği.

gönye Yun. 1. Bir doğruya dik gelen başka doğrular çizmeye yarayan L veya dik üçgen biçiminde çizgilik. Çizim işlerinde kullanılan gönyeler ahşap ya da plastikten yapılırlar ve dik üçgen şeklinde olurlar. Taşçılar ve marangozlar çoğunlukla L biçiminde madensel gönye kullanırlar.

aksak gönye Birbirine 90° den farklı bir açı ile birleşen taşların, istenilen açıyı yapacak şekilde yontulmasında kullanılan iletkili gönye.

altmışlık gönye Bir açısı 60°, öbürü 30° olan dik üçgen biçiminde gönye.

çerçeve gönyesi Çerçeve çubuklarının uçlarını yarım gönye kesmekte kullanılan alet.

hareketli gönye Açıları ayarlanabilen gönye.

kırk beşlik gönye İki açısı 45° olan üçgen gönye.

2. Arazide dik doğrultular için kullanılan optik alet.

aynalı gönye Bir yanı açık maden bir mahfazaya tutturulmuş olan ve aralarında belli bir açı bulunan bir doğruya dik çıkmak veya bir doğruya dışındaki bir noktadan dik inmek için kullanılan alet.

mimar gönyesi Bir doğruya dik çıkmak veya bir doğru ile 50 gratlık bir açı meydana getiren başka bir doğruyu belirlemek için kullanılan topoğrafya aleti. Mimar gönyeleri silindir, kesik koni, sekizgen prizma veya küre biçiminde bir maden kovandan ibarettir. (Şekil: 6).

prizmalı gönye Üçgen, beşgen veya bir doğrunun üzerindeki ara noktaların da belirlenmesine yarayan çift üçgen veya çift beşgen prizmalardan meydana gelen optik gönye.

3. hlk. Dik, dikey.

gönye bitişme Gönyeburun.

gönyesine getirmek (İki şeyi) Aralarındaki açı 90° olacak şekilde yerleştirmek.

yarım gönye 45° lik açı yapan.

4. Kapı ve pencere kanatlarının köşelerini pekitmek için vidalanan L şeklinde demir parça (Şekil: 5).

gönyeburun Uçları 45° lik açıyla kesilmiş iki parçanın dik açı meydana getirecek şekilde birleşmesi, gönye birleşme, gönye bitişme.

görünüş Bir yapının tümünün ya da bir parçasının düşey bir düzleme perspektifsiz olarak düşürülmüş gibi çizilen şekli, °cephe[2].

kesit görünüş Bir yapının belli bir yerinden alınan kesitte, kesilen bölümle birlikte, kesilmeyip görünüşe giren bölümlerin de gösterildiği görünüş (veya kesit).

kuşbakışı görünüş Bir yapının veya cismin, eğik bir açıyla üstten görünüşü.

götürü Bir yapı işinin baştan kararlaştırılan bir tutar karşılığında bir yükleniciye yaptırılması ilkesine dayanan sözleşme türü.

gövde 1. I profilinin düşey parçası: U profilinin flanşlar arasında kalan parçası.

2. Ağacın kök ve dallardan geri kalan bölümü.

3. Çivinin, başı ve sivri ucu arasında kalan bölümü.

dolu gövdeli kiriş Bkz. kiriş.

göz 1. Delik: köprünün gözü.

2. İçine girilen veya öteberi konan ve bölümleri olan bir şeyin her bölmesi.

3. Ağacın tomurcuk veren yerlerinden her biri.

4. İyon sütun başlığında kıvrımın ortasındaki küçük yuvarlak.

göz noktası Gözleml yapan kimsenin gözünün bulunduğu nokta; perspektifte bunun, görüntü levhasındaki izdüşümü; bakış noktası, °nokta-i basar.

gözenek Cisimlerin molekülleri arasında bulunan aralık, °mesame.

gözenekli Gözenekleri bulunan: kuru kil çok gözeneklidir.

gözeneklilik Gözenekli olma hali. °porozite.

gözgü Ayna[1].

gözlemevi,-ni İçinde, astronomi aletleri bulunup gözleme işleri yapılan yer, °rasathane.

gözlü Gözü veya gözleri olan: üç gözlü kemer.

gözpencere Çatı katlarında veya kapı üstlerinde yapılan yuvarlak ya da oval biçimli çoğu süslü küçük pencere.

göztaşı,-nı Bakırın sülfürik asitle meydana getirdiği iki değerli, koyu mavi renkte, zehirli bir tuz, ($Cu\,SO_4.5\,H_2O$); kimyada 'bakır(2) sülfat' veya 'bakır vitriyolü' adını alır. Bu madde bazı madensel boyalarda ve ahşabı çürümekten korumakta kullanılır.

grad Lat. (**gradus** derece) Grat.

graffito İt. Eskiden yapıların duvarlarına yapılan kazma şekil: Pompei graffitoları Romalıların âdetlerini yansıtmaları bakımından çok önemlidir. Graffito terimi daha sonra duvara kazılı bütün yazıları kapsamıştır.

grafik Yun. 1. Çizge.

2. Cisimleri çizgi veya şekillerle gösterme sanatı ile ilgili şeyleri nitelendirmek için kullanılan sıfat.

grafit,-ti Yun. jeol. Kurşunkalem, min ve kimi aygıt parçaları yapmakta kullanılan bir çeşit doğal karbon.

grafometre Yun. Yer ölçümünde açıları ölçmek için kullanılan bir alet.

grafos (Yapımcısının verdiği ad) İçinde mürekkep haznesi bulunan bir sap ve çeşitli uçlardan meydana gelen çizim takımı. Sapa grafos kalemi, uçlara da grafos ucu denir. Uçlar, gördükleri işlere göre A, O, T, Z gibi harflerle anılırlar. A dizisi uçları ile 0,1; 0,12; 0,16; 0,2; 0,25; 0,3; 0,4; 0,5; 0,6 mm. kalınlığında çizgi çizilir. Daha kalın çizgiler için T uçları kullanılır. O uçlarından yazı ve noktalamada, Z uçlarından da yazıda yararlanılır. Bkz. çizim aletleri.

gram Yun. 1 cm^3 hacminde ve + 4°C de olan damıtık suyun 45 derece boylamında ve deniz düzeyinde bulunan bir yerdeki ağırlığı; kilogramın binde biri (Kısaca g.). Gram, metre sisteminde kütle birimidir.

gramkuvvet,-ti Yun. Ar. fiz. 981 din yeğinliğinde ve 1 g. ağırlığında olan bir kitlenin gücünü karşılayan güç birimi.

gramsantimetre fiz. Kilogrammetrenin yüz binde biri, yani 1 g. ağırlığında bir cismi 1 cm. yükseltmek için harcanan gücü karşılayan erke (enerji) birimi.

granit,-ti Fr. < İt. (**granito** taneli) jeol. Kuvars, feldispat ve mikadan oluşan, türlü renkte, çok sert bir taş. Granit, temellerde, köprü mesnetlerinde, kırmataş olarak beton yapımında, parke taşlarında ve levha halinde döşeme ve duvar kaplamalarında kullanılır. Granitin ateşe dayanıklılığı azdır.

granitik Fr. (**granitique**) Granit cinsinden olan: granitik zemin.

granitoit Fr. (**granitoïde**) Graniti andıran, granitimsi.

granüler Fr. (**granulaire**) Küçük tanelerden meydana gelmiş olan: granüler kaya.

granülit,-tl Fr. jeol. Kuvars, feldispat, granit, moskofcamı gibi maddelerden bileşmiş billur kayağantaş kültesi.

granülometri Lat. (**granulum** tane), Yun. (**metron** ölçü) Beton veya harçta taneli gereçlerin boyut bakımından bileşimi, granülometrik bileşim. Granülometrik bileşimin saptanması ile, boyutları çeşitli sınırlar arasında bulunan tanelerin karışımın içinde hangi miktarlarda bulunduğu anlaşılır. Kum, çakıl veya kırmataşın granülometrik bileşimlerinin harç ve betonların mekanik özellikleri üzerinde önemli etkileri vardır.

granülometri eğrisi Tane boylarının dağılışını gösteren eğri.

grapiye Fr. Kirecin söndürülmesi sırasında sönmeyen, kimyasal bileşimi bakımından çimentoya benzeyen, silis veya kireçli maddelere veya yavaş yavaş sönebilen kireç parçalarına verilen ad. Grapiye ancak uzun zamanda su alarak hidrate olabilir. Bkz. kireç kanseri.

grat Fr. (**grade**) < Lat. (**gradus** derece) Bir çemberin 400 eşit parçasından her biri.

graviye Fr. (**gravier**) Ufak çakıllarla karışık iri kum.

gravür Fr. (**gravure**) Ağaç veya maden üzerine kazılarak yapılan kalıplardan kâğıda basılan resim, kazıma resim, kazıresim.

gre Fr. (**grès**) < Al. Silisli tanelerin silisli, killi veya kalkerli doğal bir çimento ile birleşmesinden meydana gelen, aşınmaya ve sadmeye dayanıklı olduğundan yapıda kullanılmaya elverişli bir taş. Grelerin birim ağırlıkları 2000 - 2700 kg/m³ arasında değişmektedir.

gre seramik Yüksek sıcaklıkta pişirilmiş, kurşun asıllı bir sırla kaplı çok sert saydamsız seramik (İngiliz yöntemi, 1720).

Grek mimarlığı Bkz. Yunan mimarlığı.

Greko - Romen mimarlık Helenistik mimari.

gren Fr. (**grain**) Çok küçük parça, tane.

grena Fr. < Lat. (**granatum**) jeol. Alüminyum silikat ile kalsiyum, magnezyum, demir veya manganez gibi madenlerden birinin bileşmesinden oluşmuş çeşit çeşit renkteki maddelere genel olarak verilen ad.

grenli Fr. T. Yan yana gelmiş çok küçük tanelerden oluşmuş bulunan veya böyle görünen.

greyder İng. (**grader**) Altında bulunan ve değişik açılarda çalışabilen bıçağı ile toprağı kesen veya yayan yol makinesi. Bazen, kesme işini kolaylaştırmak üzere tekerlekler de eğilebilir. Greyder toprağı düzlemekte, şevleri ve hendekleri yapmakta kullanılır.

grifon Lat. Kartal başlı aslan.

grobeton Fr. Demirsiz beton, kababeton.

grotesk (**grotto**'dan) 1. İnsan ve hayvan biçimlerinin, yaprak ve çiçek örgeleri ile tuhaf bir şekilde birleşmesi.

2. Bu tür tasarımların, komik, tuhaf ya da abartmalı çeşitlemeleri.

grotto İt. (**grotta**) Doğal bir mağarayı andıracak şekilde deniz kabukları ile süslenmiş yer.

gurfe Ar. esk. 1. Çardak.

2. Cumba, balkon.

3. İç oda, halvet

gürhane Far. esk. Türbe.

guse Fr. (**gousset**) 1. Kimi betonarme kirişlerin kolonla birleştikleri köşelerde yapılan üçgen takviye.

2. Birbirine gönye olarak birleştirilmiş iki ağacın arasına köşeleme yerleştirilen ve açılmalarına engel olan köşe ağacı.

gusülhane Ar. Far. Eski evlerde, içinde yıkanılmak üzere yapılmış küçük bölme.

guvaş Fr. (**gouache**) < İt. Bir çeşit zamklı örtücü (saydamsız) suluboya ve bu boya ile yapılan resim.

güç 1. Kuvvet.

2. fiz. Bir makinenin zaman birimi içinde yaptığı iş miktarı, **makine gücü**. Makine gücü pratikte beygirgücü, vat veya kilovat ile ölçülür.

Elektrikte güç, RI^2 ye eşittir ve vat ya da kilovat cinsinden belirtilir.

güherçile Küherçile.

gülbezek Kursların, yüzeyleri oyma ve kabartmalı yapraklarla stilize edilmiş bir gülü andıranlarına verilen ad, gülçe (Fr. **rosace** karşılığı). Bunlar çoğunlukla İslâm ve gotik yapılarında görülürler. Yazıtlıkların ve çeşitli yüzeylerin ortasına yerleştirilerek o yüzeyleri süslerler. Osmanlı yapılarında kimi gülçeler beş kollu yıldız biçiminde ve çevresi çerçeveli bir pafta halindedir. Bunlardan başka birbiri içine çaprazlama olarak geçirilmiş iki kareden meydana gelen sekiz köşeli yıldız şekilleri de görülür. Bkz. kabara[3], kurs.

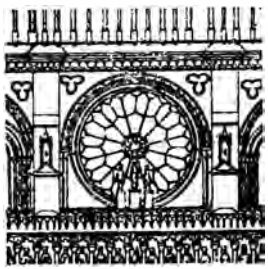
gülbezek

gülçe Far. Gülbezek.

gülçelenk Meryem tasvirlerinin başına konan çelenk.

gülkurusu,-nu Kurutulmuş pembe gül renginde (olan).

gülpencere Gotik mimarideki işlemeli, büyük yuvarlak pencere Bkz. gözpencere.

gülpencere
(Paris'te Notre Dame'dan).

gülrevzen esk. Gülpencere.

gülşenseray Far. Eskiden, bahçe içinde olan saray.

gümüş 1. Paslanmaz, parlak beyaz renkte, kolay işlenebilen ve tel haline getirilebilen, simgesi Ag, yoğunluğu 10,5 olan ve 960°C ye doğru ergiyen maden, °sim.
2. Bu madenden yapılmış.

gümüş nitratı Cehennemtaşı.

almangümüşü Çinko, bakır ve nikelden yapılan, gümüşü andırır bir alaşım, yeni maden.

gümüşlemek Gümüşle kaplamak veya süslemek.

gümüşlü Gümüşü olan, gümüşle kaplanmış veya süslenmiş.

gümüşü Gümüş renginde (olan).

gün ışığı Doğal ışık.

gün ışığı katsayısı Gün ışığı faktörü.

$$GF = \frac{\text{çalışma yerindeki yatay düzlemde aydınlık şiddeti}}{\text{bina dışında gölgesiz bir yerde aydınlık şiddeti}} \times 100$$

günah çıkartma hücresi Katolik kiliselerinde, içinde papazın otururak penceresinden günahkâr kişinin günahlarını dinlediği odacık, Itiraf hücresi, itiraf mahalli. Günah çıkartma hücresi 1600 yılından bu yana üç gözlü bir ahşap kulübe biçimini korumaktadır. Papaz ortadaki bölümde oturur; günah çıkartacak olanlar papazınkinden kafesle ayrılmış olan iki yandaki gözlerde yer alırlar.

güncek Şemsiye.

gündüz oteli Bkz. otel.

güneşkırıcı Özellikle sıcak yerlerde güneş ışınlarının pencerelere doğrudan doğruya gelmesini önlemek üzere bina cephesinin önüne yatay veya düşey olarak yerleştirilen, çoğu prekast betondan yapılmış, uzunca ensiz cephe elemanlarından meydana gelen siper, °brizsoley. Sıcak ülkelerde benzer düzenler şiş, müşrabiye, kameriye adları altında yüzyıllar boyunca kullanılmıştır. Mimar Le Corbusier 1933 yılında özel bir güneşkırıcı geliştirmiştir; güneşkırıcının daha sonraki gelişimi, Le Corbusier'nin danışmanı olduğu Sağlık ve Millî Eğitim Bakanlığı binası (1937) dolayısıyla Brezilya'da daha dikkat çekici olmuştur.

güneşlenme süresi Bir gün içinde güneş ışınlarının yeryüzüne doğrudan doğruya ulaşabildiği zamanların toplamı. Bu süre genellikle saat olarak belirtilir.

güneşlenme yüzdesi Güneşlenme süresinin gündüz uzunluğuna oranı. Bu oran % olarak belirtilir.

güneşli ısıtıcılar Güneş enerjisinden yararlanarak sıcak su sağlayan sistemler. Toplaçlar yardımıyla ısıtılan sudan, sıcak kullanma suyu olarak ya da merkezî ısıtma sisteminde destekleyici olarak yararlanılır.

güneşlik Güneş siperi; evlerde kumaş perdeleri güneşten korumak üzere dışta kullanılan astar veya ikinci perde.

gürgen Gürgengillerden, Karadeniz kıyılarındaki ormanlarımızda çok yetişen ve sert olan kerestesi marangozlukta çok kullanılan bir ağaç (**Carpinus betulus**). Gürgen parkecilikte kullanılır, iyi cilâ tutar; reçinesiz bir ağaç olduğundan neme ve kurumaya dayanmaz; çok çeker ve çabuk çatlar. Bu nedenle su etkisi altındaki yerlerde kullanılmaz.

gürgengiller Gürgen, meşe, kestane gibi çoğu kerestelik ağaçları içine alan bir bitki familyası.

gürültü Aralarında uyum bulunmayan birtakım kaba seslerin topu. Bkz. akustik.

gütaperka Malezya dilinden. Sumatra'da ve o çevredeki adalarda yetişen büyük bir cins ağaçtan çıkarılan, kauçuğu andıran, zamklı bir madde.

güvenlik camı Bkz. cam.

güvenlik katsayısı Bir strüktür elemanının strüktüral özelliğini yitirme anında yüklendiği yükün, güvenlikle taşıyabileceği en büyük yüke oranı. Yapı tasarımlarındaki modern eğilim güvenlik katsayısı-

nın 1,75 olarak seçilmesi yönündedir. Bir elemanın güvenlikle taşıyabileceği yük, elemanın strüktür içindeki yeri, bünyesi, strüktürün işlevi, elemanın yapım biçimi ve ekonomik koşullar göz önüne alınarak bulunur. Bu oranın bulunmasında genelllikle istatistik yöntemler uygulanır. Yapı tasarımında çokluk 1,75 olarak seçilen bu katsayı bina temellerinde 3,00'e kadar alınabilir.

güvercinlik 1. Eski binaların yüzlerinde, kuşların konması ve barınması için yapılan süslü çıkıntı veya oyuk; kuş evi, kuş köşkü.
2. Kule şeklindeki istihkâm.
3. (Trabzon, Samsun dolaylarındaki köy evlerinde) Çatı penceresi; yangın bacası.

güzel sanatlar Müzik, heykel, resim, mimarlık, şiir, koreografi gibi heyecan ve hayranlık uyandıran sanatların topuna verilen ad. Bkz. plastik sanatlar, sanat.

güzergâh Far. 1. Yol üstü.
2. Yol boyu, geçek.

güzey Gölgede kalan yan.

haccar Ar. esk. Taş işçisi, taşçı.

hacet kapısı veya **hacet penceresi** Hacet dilemek için önünde durarak dua edilen, türbelerde sandukanın bulunduğu odanın içine bakan kapı veya pencere.

hacim,-cmi Ar. Bir cismin uzayda doldurduğu boşluk, oylum.

haciri esk. Yapıcı, °benna.

haç,-çı Erm. Hıristiyanlığın simgesi sayılan ve birbirini dik olarak kesen iki çizgiden ibaret şekil.

gamalı haç Yunanlıların gama harfi gibi bükülmüş eşit kolları bulunan ve Hintlilerin dinsel simgesi olan haç, dirsekli çelip, oğan, svastika.

Latin haçı Üç kısa, bir uzun kolu olan haç.

Yunan haçı Dört eşit kollu haç.

haçbiçimi Birbirini dik kesen iki koldan meydana gelmiş biçim.

haçkemer Haçtonoz kaburgası (Fr. croisée d'ogive) Bkz. gotik.

haçtonoz, haçvarî tonoz Birbirini dik olarak yani haç biçiminde kesen iki tonozdan meydana gelen örtü.

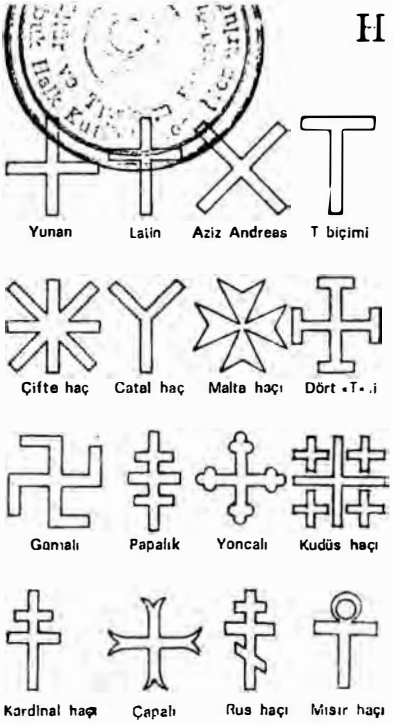
haçtonoz kaburgası Kilittaşında haç biçimi kesişen ve haçtonozun ağırlığını ayaklara ileten kemer çiftçi, haçkemer.

haçvarî Erm. Ar. Haç şeklinde olan.

haçvarî tonoz Haçtonoz.

haddad Ar. esk. Demirci.

haddadî Ar. esk. Demircilik.

haçlar

hadde Ar. Madenleri tel, çubuk demir ya da profil haline getirmek için kullanılan ve türlü boyut ve biçimde delikleri olan alet. Haddeden geçirme iki yoldan olur: soğuk çekme ve —demiri tavlayarak— sıcak çekme.

hadde fabrikası Som demire çubuk, köşebent, levha, ray gibi şekiller verilen fabrika, °haddehane.

haddehane Ar. Far. Hadde fabrikası.

hadid Ar. esk. 1. Demir.
2. Çelik.

hadidî, hadidiye Ar. esk. Demirle ilgili, demirden.
hutut-i hadidiye Ar. esk. Demiryolları.

hafif alaşım Bkz. alaşım.

hafif beton Bkz. beton.

hafifletme kemeri °Tahfif kemeri. Bkz. kemer.

hafir,-frl Ar. (**hafr**) Toprağı kazma; imlâ karşıtı.

hafretmek Ar. T. Kazı yapmak.

hafriyat,-tı Ar. Kazı.

hait Ar. esk. 1. Duvar.
2. Tahtaperde.

hak,-kkı (**k**'lar ince okunur) Ar. Maden, ağaç ya da taş üzerine yazı veya şekil oyma.

hakediş Bir yükleniciye, yaptığı bir aylık iş karşılığı olarak, keşif bedeli üzerinden hesaplanan tutardan ihale indirimi yüzdesi düşüldükten sonra ödenen tutar, °istihkak, °sitüasyon[2].
hakediş raporu Hakedişe esas tutulacak işleri gösteren aylık rapor.

hakî Far. (**hâk** toprak) 1. Yeşile çalan toprak rengi, boz[1].
2. esk. Toprakla ilgili.

hakkâk,-ki Ar. Hak işleri yapan zanaatçı, kazıyıcı, oymacı.

hakketmek (**k**'lar ince okunur) Ar. T. Maden, ağaç ya da taş üzerine yazı veya şekil oymak.

hal (I),**-li** Fr. (**halle**) < Cerm. Üstü kapalı pazar yeri.

hal (II),**-lli** Ar. 1. Eritme.
2. Çözme.

halat,-tı Çok kalın ip.
çelik halat Çok ince çelik tellerden örülerek yapılan halat; çelik kablo.

halı Yere veya mobilya üstüne serilmek üzere, çoğu yünden dokunan, kısa ve sık tüylü, nakışlı, kalın yaygı. Halı, çözgü denilen ve bükülmüş yün veya pamuk ipliklerinin yan yana dizilmesinden meydana gelen iskeletin her çift teline sıra ile bir sıra yalnızca yün ipliğinden ilme yapılarak ve bir sıra yün veya pamuk ipliğinden atkı atılıp sıkıştırılarak dokunur. (El halısı standardı: TS 43). Bkz. çözgü, ilme, atkı[1], hav, bordür[1], orta, saçak[1], çiti, kenar örgüsü, toprakçalık.
halı kilimi Halı dokusunun dağılmaması için halının iki başına örülen şekilsiz şerit.
duvardan duvara halı Özel yöntemle, dokunmaksızın üretilen, yün veya sentetik asıllı halı; makine halısı. Kesilip yan yana getirilerek döşenebildiği için bütün hacmi kaplayabilmektedir. Bkz. moket.

halıcılık Halı dokuma sanatı.

haliç Ar. 1. Koy, körfez.
2. Boğaz, °kanal.

hallta Ar. Alaşım.

halk konutu Sosyal konut. Bkz. konut.

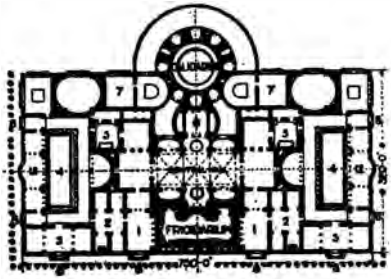
halkârî Far. esk. İnce tel işleme.

halkatonoz Planı iç içe iki daire yayı şeklinde olan tonoz.

halvet,-ti Ar. 1. Hamamlarda tek kurnalı yıkanma hücresi.
soğuk halvet Soğukluk.

hamak

Caracalla Hamamı, Roma.

2. Tapınmak üzere bir insanın içine girip yalnız kaldığı oda.

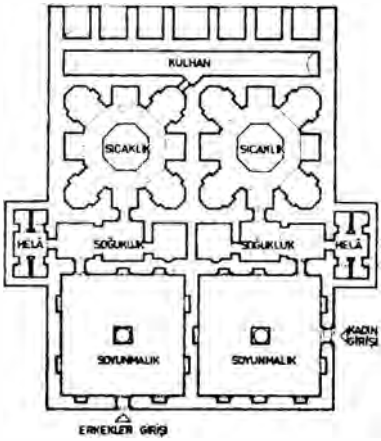
halvetgâh Ar. Far. Eski evlerde odaların içinde, küçük eyvanı andırır hücre. Buraya çokluk yatak konur ve önü bir perde ile kapatılır.

halvetsaray Far. Eskiden bir hükümdarın özel dairesi.

hamak Karaip dilinden. İki ağaç veya direk arasına asılarak içine yatılan ve sallanılabilen ağ, ağyatak.

hamam Ar. 1. Halkın yıkanma gereksinmesini karşılayan genel bina. 2. Evlerde yıkanmaya ayrılmış küçük oda, °banyo. Hamam sözcüğü günümüzde daha çok çarşı hamamları için kullanılmaktadır. Bunlar özel düzenlerle ısıtılan, sıcak, soğuk akar suyu olan, kapalı, kâgir yapılardır. Türk hamamı üç bölümlüdür: a. soyunma, b. yıkanma, c. külhan. Soyunma bölümüne **soyunmalık** veya **camegâh** (camekân) denir. Yıkanma bölümü de **soğukluk** ve **sıcaklık** bölümlerinden meydana gelir. Yıkanma bölümünde **kurnabaşı** denilen yıkanma yerleri, **halvet** denilen kapalı, yalnız yıkanma hücreleri ile üzerine uzanılıp ter dökülen **göbektaşı** bu-

Üsküdar'da Büyük Hamam. Ayakta kalan bölümleri restore edilmiş olan bu çifte hamam bugün çarşı olarak kullanılmaktadır.

lunur. Hamamın iç bölümleri külhandan gelen ve kanallarla döşemenin altını dolaşan sıcak gazla ısıtılır. Göbektaşının altındaki yer, bu gazla çok ısıtıldığından buraya **cehennem** denir. Sıcak gaz duvarların içinden de geçerek **tüteklik**lerden dışarı çıkar. Roma mimarisinde çok önemli bir yeri olan Roma hamamı ise genellikle anıtsal bir görünümdedir. Bir yeraltı ısıtma sistemiyle ısıtılır; ısı, cidarlar arasındaki boşluklardan ya da tuğlaların boşluklarından yayılır. Roma hamamı genellikle şu bölümlerden meydana gelir:

a. apoditeryum (soyunmalık)
b. frigidaryum (soğukluk)
c. tepidaryum (kuru ılıklık)
d. kaldaryum (nemli sıcaklık)
e. sudatoryum (buhar banyosu).

Bkz. halvet, külhan, sıcaklık, soğukluk, soyunmalık, tüteklik.

hamam odası Eski büyük konakların özel hamamlarındaki soyunma odası, camekân odası.

çifte hamam Kadın ve erkeklerin aynı zamanda ayrı ayrı yararlanabilmeleri için yapılmış ikiz hamam.

Fin hamamı Sauna.

hamamcı Eskiden hamam, sarnıç, su yolu, lâğım gibi su yapılarında çalışan duvarcı ustalarına verilen ad.

hamamçe Far. esk. Küçük hamam.

hamlaç Ar. Üfleç, °şalümo.

hammadde Far. Ar. Bir mamulün meydana getirilmesi için işlenilen temel madde, anamadde.

hamur 1. 6785 ve 1605 sayılı İmar Yasasının 42. maddesine göre «imar hududu içindeki binalı ve binasız arazi ve arsaların, plan ve mevzuata uygun şekilde inşaata veya tespit edilmiş olan diğer kullanma şekillerine elverişli duruma getirilmesi maksadıyla düzenlenmesi için, bunları sahiplerinin muvafakati aranmaksızın, birbirleriyle, yol fazlalarıyla ve belediyeye, kamu tüzel kişilerine, kamu kurumlarına ait yerlerle birleştirerek, plan ve mevzuat icaplarına göre hisseli veya hissesiz olarak yeniden parsellere ayırmaya ve bu parselleri ilgililere dağıtmaya belediyeler selâhiyetlidir.» Bu işleme, uygulamada kısaca «**hamur**» işlemi denmiştir.

2. Bir bağlayıcının su ile karıştırılmış koyu kıvamdaki hali. Bkz. şerbet.

normal hamur Standartlara uygun olarak hazırlanmış çimento hamuru.

hamursuztaşı Muğla'nın doğusunda bulunan Hamursuz dağındaki ocaklardan çıkarılan billurlaşmış kalker görünümünde, gri beyaz mermer.

han Far. 1. Eskiden yollar üzerinde ve kasabalarda yolcuların konaklamalarına yarayan, odaları, avluları, ambarları ve ahırları bulunan kâgir veya ahşap bina. Bkz. kervansaray.

2. Günümüzde, büyük kentlerde yapılan, oda oda veya daireler halinde kiralanan büro binası, iş hanı.

hanay hlk. 1. Sofa, °hol.

2. İki veya daha çok katlı ev.

3. İzmir çevresindeki evlerde 'hayat'a verilen ad.

hançer Ar. Eğri kılıç. Bkz. kılıç.

hane Far. 1. Ev.
2. Bölük, göz.

hanelI Far. T. ... hanesi olan: yetmiş haneli yerleşme.

hangar Fr. < Cerm. 1. Arabaları veya eşyayı yağmur ve kardan korumaya yarayan, üstü örtülü, yanları açık yer, sundurma.
2. Uçakları barındırmaya yarar kapalı yeri anlatmak üzere 1902 yılından bu yana kullanılan terim.

hankah, hanekah Ar. Eskiden gezmenlerin ve yoksul yolcuların barındıkları, misafirhane niteliğindeki tekke.

hapIshane Ar. Far. Hapis cezasına çarptırılmışların kapatıldıkları yer, cezaevi, dam.

hara Fr. (**haras**) < Ar. (**faraz** at) At üretilen çiftlik.

hârâ Far. (a'lar uzun okunur)
1. Menevişli mermer.
2. Pek sert taş, kaya.

harabe Ar. 1. Eski yapı veya kent yıkıntısı, ören.
2. Yıkılmış veya yıkılmaya yüz tutmuş yapı veya kent, yıkı.

harap Ar. Bayındırlığı kalmamış, °viran, yıkkın.

haraplık Ar. T. Harap olma hali, yıkkınlık.

hararet,-ti Ar. 1. Isı.
2. Sıcaklık.

harç Yapıda tuğla veya taşları birbirine bağlamak ve kâgir duvar ve tavanları sıvamak için kullanılan, kum, kireç, çimentoyu su ile kararak yapılan hamur. Harç, kerpiç gibi ilkel yapılarda toprak ve samanı su ile kararak da yapılmaktadır. Çimento yapımının geliştirilmesinden önce kireç harcı kullanılırdı.

harç tabancası Betonu basınçla püskürterek uygulamakta kullanılan tabanca.

alçı harcı Kum, alçı ve su ile yapılan harç.

ateş harcı Fırınlarda, kazanlarda, ocaklarda, kısacası bütün yanma hücrelerinde kullanılan harç. Bu harcın normal karışımı 3 ölçü ateş tuğlası horasanı ve 1 ölçü yüksek alüminli çimentodan meydana gelir.

çamur harcı Uygun çamur ve su ile bunlara katılan hayvan kılları, saman ve otlardan yapılan harç. Çamur harcı kırsal bölgelerde kerpiç, taş, tuğla duvarlarda kullanılır.

İstanbul'da Hasan Paşa Hanı

çimento harcı Çimento, kum, su karışımıyla yapılan harç. Bu harç kireç - çimento harcına göre çatlamalara daha elverişli olmaktadır.

gliserinli harç Alçı, çimento ve gliserin ile yapılan harç.

karışık harç İçinde hem kireç hem de çimento bulunan harç, melez harç.

kireç harcı Genellikle tuğlaları birleştirmekte kullanılan, söndürülmüş kireç, kum ve su karışımıyla yapılan harç. Bu harç yapıda kullanıldıktan sonra suyun fazlası buharlaşır ve ilk kuruma meydana gelir. Daha sonra harçtaki kalsiyum hidroksit, havanın karbon dioksidi ile birleşerek kalsiyum karbonatı ($Ca\,CO_3$) haline döner. Bu sırada çıkan bir molekül su, harcı yeniden ıslatır. Bu suyun buharlaşmasından sonra harç kurur ve sertleşir. Kum tanecikleri ve kâgir yapı gereçleri, taş sertliğindeki kalsiyum karbonatı ile birbirlerine bağlanarak tek bir taş kitlesi oluşturur. Kireç ve çimentonun eşit miktarlarda kullanılmaları durumunda, çimento kireçten daha kuvvetli ve süratli olduğu için bu harca çimento harcı demek daha doğru olur.

melez harç Karışık harç.

mozaik harcı Doğal taş pirinci, çimento ve suyun uygun oranlardaki karışımı.

pnömatik harç Basınçlı hava ile püskürtülen ve yüksek dayanıklılık kazanan çimento - kum harcı. Pnömatik harçla çok ince duvarlar yapılabilir.

takviyeli harç Kireç ve çimentolu harç: 1 m^3 ünde 225 kg. çimento, 0,170 m^3 sönmüş kireç bulunan harç.

temdit edilmiş harç Çimentosu çok, kirecl az olan harç.

tras - kireç harcı Trası, sönmüş kireç ve kumla karıştırarak yapılan harç. Çok yavaş sertleşen bu harç günümüzde pek kullanılmamaktadır.

harçlı Harç ile örülen veya örülmüş olan: harçlı blok.

hare Far. Kimi eşya üzerinde dalgalanır gibi görünen parlak çizgiler, dalgır, meneviş.

hareketli mesnet Devingen mesnet. Bkz. mesnet.

hareketli yük Bkz. yük.

hareketsiz mesnet Sabit mesnet. Bkz. mesnet.

hareketsiz yük Sabit yük. Bkz. yük.

harem Ar. (**harem** yasak) 1. Osmanlı saray ve konaklarında kadınlara ayrılan ve yabancı erkeklerin girmesi yasak olan bölüm.

2. Osmanlı camilerinde, ortasında genellikle bir şadırvan bulunan iç avlu. Bkz. cami, dahiliye.

haremseray Far. esk. 1. Harem dairesi.

2. Cami içi.

haricî Ar. 1. Dış, dışta kullanılan: haricî boya.

hariciye Ar. Selâmlık bölümüne önceleri verilen ad.

harim Ar. 1. Osmanlı camilerini çevredeki evlerden ve sokaklardan ayıran, duvarlarla çevrili dış avlu, °muhavvata. Bkz. cami.

2. Harem[1] dairesi.

harita Yun. Yeryüzünün veya bir parçasının belli bir orana göre küçültülerek düzlem üzerine çizilen planı.

haritacılık Harita yapma işi, °kartografl.

hark Bkz. ark (I).

harman Far. Harç ya da beton yapmak üzere hazırlanmış kum ile kireç ve/veya çimento karışımı.

harman suyu Beton ya da harç yapmakta kullanılan belli miktardakl yoğurma suyu, karışım suyu. Harman suyu;

250 dozlu beton için 130 lt/m³
300 " " " 140 "
350 " " " 150 "
400 " " " 160 "

olarak kabul edilir. Beton dayanımı su miktarı ile ters orantılıdır. Bkz. su - çimento oranı.

harman tuğlası Ocak tuğlası. Bkz. tuğla.

tuğla harmanı Tuğla ocağı.

harpuşta Far. (**har** eşek, **puşte** sırt) Dıştaki duvarların üstünü örterek yağmur ve kar sularını yanlara akıtan eğik veya yuvarlak bölüm, duvar semerl.

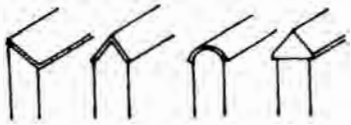
harpuşta köprü Bkz. köprü.

harrat Ar. esk. Doğramacı.

harraz Ar. esk. Kireçtaşı yakan, kireççl.

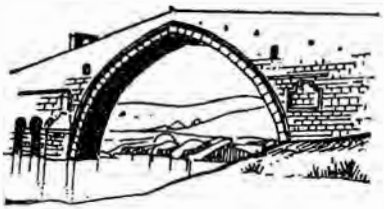
hartama 1. (Trabzon dolaylarındakl evlerde) Çıralı ağaçları ince ince (3 mm. - 2 cm.) yarıp kirişler üzerine bindirmell kaplayarak yapılan çatı örtüsü.

2. Bu işi yapmak üzere yarılmış ağaçlara verilen ad. Hartamaların

harpuşta

harpuşta köprü

boyu yaklaşık olarak 80 cm.'dir. Bkz. yarma³.

has Ar. Osmanlı İmparatorluğunun eski dönemlerinde devletin büyüklerine ayrılan, yıllık geliri yüz bin akçeden çok olan toprak. Bkz. timar, zeamet.

hasar Ar. Zorlu bir olay veya dış etkiler sonucunda meydana gelen kırılma, dökülme, çatlama, yıkılma gibi zarar; bir yapının veya yapının bir parçasının, işlevini göremeyecek duruma gelmesi durumundaki zarar.

hasbahçe Padişah saraylarının bahçelerine eskiden verilen ad.

hasır Ar. 1. Sazla örülmüş taban örtüsü.

2. Tamamı veya bir bölümü böyle bir örgüden yapılmış olan: hasır sandalye.

hatayî

betonarme hasırı Bkz. betonarme.
çelik hasır Bkz. çelik.
hasırotu,-nu Düz, ince uzun, dayanıklı olan yaprakları kıtık yapmaya ve hasır örmeye yarayan ve bataklıklarda yetişen bir saz, kofa (**luncus**).
hasırörgü Bizans ve Roma sütun başlıklarında görülen hasır örgüsü biçimindeki oyma (bezeme).
hastane Far. Hastaların yatırılarak bakıldığı yurt, sayrılar yurdu.
haşebe Ar. esk. Kalın, kuru ağaç.
haşebî Ar. esk. Odun yapısında, odun türünden.
haşep Ar. esk. 1. Ağacın odun kısmı.
2. Kereste. Bkz. ahşap.
hat,-ttı Ar. (**hatt**) 1. Çizgi.
2. Yazı.
3. Yol, geçek: demiryolu hattı.
4. Uzatma: telefon hattı.
5. esk. Parmağın on ikide biri.
hata Ar. Bir ölçmede çeşitli nedenlerle ortaya çıkan ve gerçek değerle, bulunan değer arasındaki fark kadar olan yanılgı. Bkz. kolimasyon.
aksidantel hata, arızî hata Ayrı işaretli hatalara verilen ad.
kapanma hatası topo. Bir poligonda, açı ve boy ölçmeleri sonucunda başlangıç noktasına dönülmesi gerekirken bu noktadan biraz uzaktaki bir noktaya varılması. Başlangıç ve bitiş noktalarını çakıştırmak için hata, açılara ve uzunluklara bölüştürülür.
sistematik hata, kümülatif hata Fr. Ar. Aynı işareti taşıyan ve birbirine eklenen hatalara verilen ad.
hatayî Ar. İnce kıvrımlarla birbirine bağlanan madalyonlar içinde toplanan üsluplaştırılmış çiçek ve yapraklardan meydana gelen kıvrıkdallı Türk süslemesi. Bu tarz, Hatay veya Kıtay denilen Doğu Türkistan'da ortaya çıktığı için hatayî adını almıştır. Bkz. bezeme, kıvrımdal, rumî.
hatemkârî Osm. esk. Kakmacılık.
hatıl 1. Yığma veya hımış yapıda, ağırlığı yatay olarak dağıtmak ve duvarların düşey doğrultudaki çatlamalarını önlemek üzere duvarın içine yatay olarak boydan boya uzatılan ahşap, tuğla veya beton bağlama öğesi.
2. Kirliş[2]. Bkz. karabodos hatılı.
hatîre Ar. Bir cami ya da türbe avlusundaki mezarlık; parmaklık veya duvarla çevrili mezarlık anlamına olan **hazîre** sözcüğü yerine kullanılmıştır.
hator sütun düzeni Eski Mısır mimarlığında kullanılmış olan, başlıklarında boynuzlu Hator tanrısının kabartmaları bulunan sütun düzeni.

hattat,-tı Ar. Güzel el yazıları yazan sanatçı.

hattatlık Ar. T. Hattat sanatı.

hattıbâlâ Ar. Far. Doruk çizgisi.

hatve Ar. Adım: vida hatvesi.

hava bacası Doğrudan havalandırılamayan bir hacme gerekli havayı sağlamak üzere yapılan ve çatının üstüne değin yükselen doğal çekişli baca. Hava bacaları çoğunlukla kazan dairelerinin, banyo ve helâların havalandırılmasında kullanılır.

hava değişimi Havalandırılması söz konusu olan bir odanın hacmine eşit temiz hava miktarı. Havalandırma standardı, saattaki hava değişimi sayısına göre tanımlanır. Bodrumlardaki mutfaklarda değişim saatta ortalama 60, çamaşırlık, kazan dairesi ve sigara salonlarında 10 - 20, dersliklerde 6, kütüphanelerde, okuma salonlarında 2'dir.

hava kanalı Havalandırma kanalı.

hava menfezi Bkz. menfez.

hava payı Bir boşluğa (açıt) geçirilecek bir parçanın boyutları boşluğunkilerden biraz daha küçük tutulur, ki bu ölçü farkı parçanın boşluğa kolayca girebilmesini sağlar. Parça ile boşluk arasında kalan dar aralığa **hava payı** denir. Örneğin, bir kapı kasası ile açıt ayağı (duvar) arasında hava payı bırakılır.

hava sıcaklığı Gölgede, belirli koşullar altında ölçülen sıcaklık.

hava sürükleyici Beton bünyesinde, kapalı mikroskopik hava kabarcıkları oluşturmakta kullanılan katkı maddesi. Hava sürükleyici, süngertaşı, püskürük taşlar gibi hafif agregalarla yapılan hafif betonlarda da katkı olarak kullanılır. Böylece hazırlanan betonun kırağı ve dona karşı dayanımı da artar.

hava tabancası Bkz. tabanca.

basınçlı hava Çeşitli nesnelerin taşınmasında (pnömatik posta boruları vb.), kayaların parçalanmasında, sualtı çalışmalarında, havalandırmada, çeşitli püskürtme işlerinde (kum püskürtme, tabanca boyası) ve birçok makinenin işletilmesinde kullanılan sıkıştırılmış hava.

doymuş hava Belli bir sıcaklıkta, içinde mümkün olduğu kadar çok su buharı bulunduran hava. Doymuş havanın bağıl nemi % 100' dür.

sıvı hava 1897'den beri endüstriyel olarak elde edilen, su yoğunluğunda, mavimsi bir sıvı halinde olan hava. Sıvı hava şiddetli bir soğuk meydana getirmektedir (—183°C).

havaalanı,-nı Uçakların kalkıp inmesi için düzenlenmiş alan.

havagazı,-nı Yakılarak ışık veya ısı sağlanan ve maden kömürünün damıtılmasıyla elde edilen gaz. Havagazı 18. yüzyıl sonunda Philippe Lebon tarafından bulunmuştur. Havadan daha hafif olan havagazında hidrojen, metan, karbon monoksit, azot ve az miktarda çeşitli başka gazlar vardır. Maden kömürünün damıtılmasında, havagazının yanı sıra kok kömürü ile, kimyasal alt ürünleri bakımından zengin bir madde olan **katran** elde edilir.

havaküre Ar. 1. Yer yuvarlağını çepeçevre kaplayan hava katmanı, °atmosfer.

2. Bu hava katmanının yeryüzündeki bütün cisimlere uyguladığı basınç, ki bu, yüksekliği 76 cm. ve tabanı 1 cm^2 olan bir cıva sütununun aşağı yukarı 1033 gr. gelen ağırlığına eşit olup, basınç birimi olarak kullanılır, °atmosfer.

havalandırma Havasını değiştirerek temiz hava sağlama. Bkz. klima.

havalandırma kabı Pompalı, sıcak sulu kalorifer döşeminde (tesisat), dağıtma borularının en yüksek noktasına yerleştirilen, suyun durgunlaşmasını ve havanın çıkmasını sağlayan kap.

havalandırma kanadı Bir pencere kanadının içine oturtulan ve havalandırma için soğuk havalarda da açık bırakılabilen küçük kanat.

havalandırma kanalı Doğrudan yeterince havalandırılamayan hacimlere gerekli havayı sağlamak üzere yapılan kanal. Havalandırma kanallarında gereç olarak genellikle galvanize saç veya alüminyum levha kullanılır. Bkz. hava bacası.

doğal havalandırma Kapı ve pencereleri kapalı bir hacimde oluşan havalandırma.

havale 1. Bir yerden başka bir yerin içine bakılabilmesi uygunsuzluğu.

2. Bu uygunsuzluğu gidermek için araya çekilen perde: tahta havale (tahtaperde).

havalell Ar. T. Ağırlık merkezi yüksekte olup yıkılma tehlikesi bulunan.

havalık tes. Pissu döşeminde (tesisatında) kolon[4] uçlarını bina çatısının 50 cm. üstüne kadar devam ettiren ve çoğunun üstü bir şapka ile örtülen hava borusu. Bu boru, kanalizasyondaki pis koku ve gazların binaya yayılmasına engel olur ve akıp giden pissu ve pisliklerin, gerilde vakum yaratarak sıhhî tesisat sifonlarındaki suları kaçırmasını önler.

havalimanı,-nı Kentler ya da ülkelerarası havayolu ulaşımı için gerekli teknik ve ticarî kuruluşların tümü.

havluluk Emaye döküm, seramik, plastik ya da nikelajlı pirinçten yapılan dural veya hareketli havlu askısı.

havra Musevî tapınağı, °sinagog.

havşa Vida başının gömülebilmesi için, vidanın gireceği deliğin üzerine açılan konik yuva. Havşa daha çok maden gereçlerde açılır.

havşalı Havşası olan.

havuz Ar. 1. Bahçeleri sulama işinde kullanılmak için veya süs maksadıyla içine su doldurulan üstü açık, yayvan yer.

atlama havuzu Tramplen ve kule atlamaları yapılan havuz.

yüzme havuzu Özel olarak yüzme için yapılan büyük havuz, °pisin. Spor için kullanılan yüzme havuzlarının boyları 25, 33 1/3, 50 veya 100 metre olur (çoğu 50 m.). Genişlik, 50 m.'liklerde kulvar başına 1,5 - 2 - 2,5 m,. 100 m.'liklerde 2,5 - 3,5 m.'dir. Yüzme havuzunun normal genişliği 22 m.'dir.

kapalı yüzme havuzu Yaz kış kullanılabilen, üstü ve yanları kapalı yüzme havuzu, kapalı pisin.

2. Gemilerin onarılmak üzere içine alındıkları yer.

havya Bir yere lehim sürmeye yarayan ve kızdırılarak kullanılan, ucu bakırdan çekiç biçiminde alet.

havza 1. Dağ ve tepelerle çevrilmiş olup suları aynı denize, göle veya ırmağa akan kara bölgesi.

2. Maden bölgesi.

biriktirme havzası Kar ve yağmur sularının biriktiği bölge.

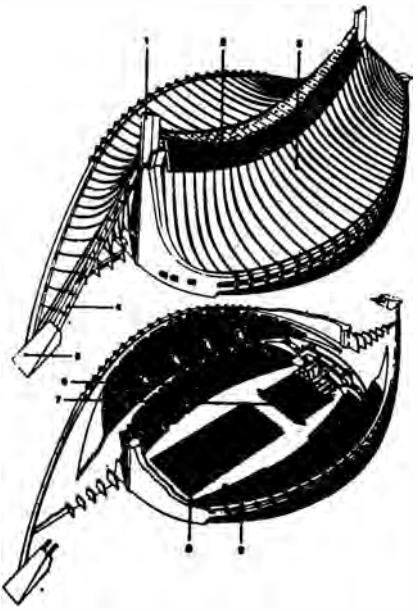
boşaltma havzası Sularını aynı ırmağa veya göle veren yerlerin bütünü.

hayat,-tı Ar. 1. Köy ve kasaba evlerinde üstü kapalı, önü avluya bakan, bir veya birkaç yanı açık sofa. Burası Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde değişik adlar alır: örneğin, Ankara'da **sergâh**, İzmir'de **hanay**, başka bölgelerde **divanhane, tahtaboş**. Hayat, eski Yunan evlerinin **aula**'sı, Roma evlerinin **atrium**'u, Şam evlerinin **eyvan**'ı ve İran evlerinin **talar**'ının karşılığıdır. Doğu Karadeniz'de çeşitli gereksinmeleri karşılayan ve bütün ev halkının bir araya geldiği büyük hacme **hayat, çardak, sofa** veya **salon** denir.

hayatlı Hayatı bulunan: hayatlı ev.

hayrat,-tı Ar. Sevap için meydana getirilen kurum veya yapı.

hayvan üslubu Avrasya stepleri ile Güney Rusya'nın orman kuşaklarında ve Sibirya'dan Ordos stepine kadar Doğu Asya'da M.Ö. 1000 - M.S. 1000 yılları arasında yapılmış olan pek çok madenî eşyanın üslubu. Bu üslupta tasvir konusu olarak hayvanlar ele alınmış olup insan tasviri çok az görülür.

Olimpik yüzme havuzu, Kenzo Tange, Tokyo, 1964.

1. Beton ayak
2. Tepe ışıklandırması
3. Asma çatı
4. Çelik halatlar
5. Ankraj ayağı
6. Oturma yerleri
7. Atlama havuzu
8. Yüzme havuzu
9. Galeri.

hazefiyye Ar. esk. 1. Topraktan çanak, çömlek gibi şeyler.
2. Bunları yapma sanatı.
3. °Seramik.

hazîre Ar. Duvarla çevrilmiş sinlik. Bkz. hatîre.

hazne Ar. 1. °Depo: su haznesi, evrak haznesi (arşiv).
2. Oluk ile yağmur borusunun arasına yerleştirilen ve huni görevi yapan çinko tekne.

hazzar esk. Bıçkıcı.

hedîm Ar. esk. Yıkma.

hedmetmek Ar. T. esk. Yıkmak

hektar Yun. Lat. Yüz ar değerinde yüzey ölçü birimi. Bir hektar, kenarları yüzer metre olan bir karenin alanına yani 10.000 m^2 ye eşittir (Kısaca: ha). Bkz. nüfus yoğunluğu.

hektarlık ... hektar ölçüsünde olan.

hekto Yun. (**hekaton** yüz) Ondalık sistemde 'yüz katı' anlamına gelen önek.

hektogram Yun. Yüz gramlık ağırlık ölçü birimi, bir kilogramın onda biri.

hektolitre Yun. Yüz litrelik sıvı ölçü birimi.

hektometre Yun. Yüz metrelik uzunluk ölçü birimi, kilometrenin onda biri, (kısaca: hm.).

helâ Ar. Aptesane, ayakyolu.

Heladik mimari Yun. (**Hellas** Yunanistan) Yunan mimarisinin erken dönemine (M.Ö. 2500 - 1100) verilen ad.

helâtaşı Üzerindeki özel ayak basma yerlerine basılarak ve çömelerek kullanılan, taş, emaye döküm ya da fayans gereç. Bkz. alaturka helâ, klozet.

Helenik mimari M.Ö. 700 - 323 (Büyük İskender'in ölümü) yılları arasındaki Yunan mimarlığı.

Helenistik Fr. (**hellénistique**) < Yun. Büyük İskender döneminden sonraki tarihsel dönemi niteleyen terim: Helenistik sanat.

Helenistik mimari M.Ö. 323'ten (Büyük İskender'in ölüm yılı) başlayarak M.S. 2. yy.'da Roma mimarlığının ortaya çıkışına değin Doğu Akdeniz'de Yunan etkisi altındaki ülkelere yayılmış olan mimarlık; Greko - Romen mimarlık. Helenistik sanat ulusal özelliklerinden sıyrılarak evrensel bir araştırma amacıyla Doğu etkilerine açılmıştır. Mimari ve heykel bu dönemde giderek artan natüralist, yoğun bir süslemenin etkisi altında klasik sadeliklerini yitirirler. Helenistik sanat Roma sanatını süslemede, anıtsal ve natüralist heykelde, alanların ve anfiteatrların düzenlenmesinde etkilemiştir.

helezon Ar. < Yun. °Helis.

helezonî Ar. Sarmal, °helisel.

helik Duvar örülürken büyük taşların arasına yerleştirilen küçük taşlar.

helikoit Yun. Helis biçiminde eğri yüzey. Dairesel döner bir merdivenin alt yüzeyi helikoittir.

hells Yun. Bir silindir yüzeyinde, bir uçtan öbür uca doğru ve belirli birtakım geometrik koşullar altında, bir doğru çizgiyi dolayarak yürütmekle elde edilen eğri çizgi.

helisel Yun. T. Helis biçiminde olan, sarmal, °helezonî.

hematit,-tl Yun. jeol. Kırmızı veya esmer renkte olan doğal demir oksidinden ibaret bir maden filizi, (Fe_2O_3). Buna, **kırmızı demir oksit** veya **kantaşı** da denir.

hendek Geçmeye engel olacak şekilde uzunlamasına kazılmış derin çukur.

Hendesehane Tanzimattan kısa bir süre önce açılan mühendis okulu. Bkz. mühendishane.

hendesî tezyinat Ar. Geometrik bezeme.

hentbol İng. (**hand - ball**) Eltopu. Bkz. spor alanları.

heptastil Yun. (**hepta** yedi, **stulos** sütun) Yedisütunlu.

heraklit Yun. (**herakles, lithos** taş) (yapan firmanın verdiği ad) Ahşap rende talaşının manyezit bağlayıcı ile birlikte yüksek sıcaklıkta preslenmesi yoluyla yapılan ve yapıda ısı ve sesle ilgili sorunların çeşitli çözümlerinde kullanılan levha. Ahşap talaşı manyezitle tamamen kaplanmış olduğundan, bu levhalar sıvanmasalar bile ateşe karşı koruyucudurlar. Heraklit kesilebilen, çivilenebilen ve sıvanabilen bir gereçtir. Bkz. TS. 305.

hers Fr. (**herse**) Tiyatroda sahne üstündeki ışık düzeni.

hesap Ar. Nicelikler üzerinde matematiğin gösterdiği işlemlerden birinin veya birkaçının yapılması: statik hesabı.

hesap cetveli Birçok hesap işlemini yapmakta kullanılan bir çeşit sürgülü cetvel.

ihtimaller hesabı Olasılık hesabı.

kesin (katî) hesap Bir inşaatın geçici kabulünden sonra, yapılmış tüm imalâtın, sözleşmede belirtilmiş ölçü ilkelerine göre, proje ve ataşmanlar üzerinden metrajları çıkarılır. Metrajlar yeşildeftere geçirildikten sonra hakediş raporu düzenlenir. Bu işlemlerin tümüne **kesin hesap** adı verilir.

heterogen Yun. (**heteros** başka, **genos** cins) kim. Ayrı cinsten; **homogen** karşıtı, °gayri mütecanis.

heyelân Ar. Kayşa.

heykel Ar. Taş, tunç, demir, ağaç, alçı, plastik ve benzeri gereçlerden yapılan üç boyutlu yapıt, yontu.

heykelcl Heykel yapan sanatçı, °heykeltıraş.

heykelsütun İnsan biçiminde sütun. Daha çok Yunan tapınaklarında ve Uyanış Çağı mimarlık yapıtlarında görülen heykelsütunlar kadın ya da erkek biçiminde olurlar ve üstteki kornişi taşırlar. Bkz. atlant, karyatit.

heykeltıraş Ar. Far. Heykelci.

heykeltıraşlık Heykel yapma sanatı, heykelcilik.

hezaren °Bambu.

hımış Dikme ve payandalardan meydana gelen ahşap çatkı arasına kerpiç veya tuğla doldurularak yapılan (yapı), dolma² (yapı). Bu çeşit yapıların duvarları içten ve dıştan topraklı veya kireçli sıva ile sıvanır, üstleri ise düz dam ya da çatı ile örtülür.

hırdavat,-tı Far. Ar. Menteşe, kilit, reze, vida, çivi gibi tamamlayıcı ufak tefek maden parçalara verilen ad.

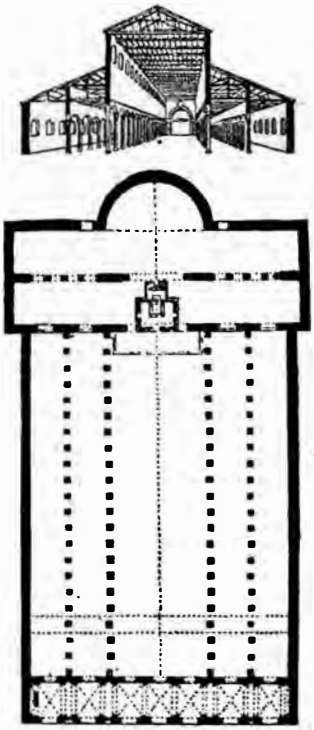
hırdavatçı Hırdavat satan kimse, °nalbur.

Hıristiyan sanatı İlk Hıristiyanların Önasya ve İtalya'da meydana getirdikleri sanat.

hışt Far. esk. Tuğla, kerpiç.

hıyaban Ar. esk. İki yanı ağaçlı yol, °bulvar.

Hıristiyan sanatına örnek: Roma'da S. Paul bazilikası.

hızar Kereste biçmeye yarayan ve çoğu su gücüyle çalışan büyük bıçkı.

hızarcı Hızar işleten, hızarla kereste biçen kimse.

hızlandırıcı Bağlayıcıların priz sürelerini kısaltan katkı maddelerine verilen ad. °akseleratör[1-4]; geciktirici karşıtı.

hicabî Ar. Trakya'da ve özellikle Edirne'de kimi eski evlerin yazlık sofalarının direkleri arasına kışın asılan perde, °hicap.

hiddadet Ar. esk. Demircilik. Bkz. haddad.

hidrat,-tı Yun. kim. Bir cismin su ile birleşmesiyle veya bazı madenler üzerine suyun etkisiyle oluşan bileşik.

kuru hidrat Torbalar içinde satılan söndürülmüş toz kireç.

hidratasyon Fr. Hidrat haline geçme: sönmemiş kirecin hidratasyonu sonucunda sönmüş kireç elde edilir. Çimentonun su karşısında yaptığı kimyasal reaksiyon da bir hidratasyon olayıdır. Çimentonun hidratasyon yapabilmesi için çok ince öğütülmüş olması (20 mikron) gerekir.

hidrodinamik Yun. Akışkanların devimlerini ve denge durumlarını inceleyen fizik kolu. Bkz. hidrolik.

hidroelektrik Yun. Suyun akma gücünü elektrik erkesine çeviren (santral).

hidrofor Yun. Depodaki suyu basınçlı olarak borularla musluklara gönderen aygıt.

hidrofüj Fr. (**hydrofuge**) Neme karşı geçirimsiz olan (madde): du-

vara yerleştirilmeden önce, ahşap takozların hidrofüj bir maddeye, örneğin bitüme batırılması yararlıdır.

hidrografi Yun. 1. Bir bölgedeki kıyıların, adaların topoğrafyası.
2. Bir bölgedeki yeraltı ve yerüstü sularının durumunu inceleyen bilim.
3. Bir bölgenin akarsularıyla göllerinin topu.

hidrojen Yun. (**udôr** su, **gennân** meydana getirmek) Oksijenle birleşerek suyu oluşturan, rengi, kokusu ve tadı olmayan, H simgesiyle gösterilen basit bir gaz.

hidrokarbonlu Yun. Lat. T. kim. Karbonu ve hidrojeni olan.

hidrokarbür Yun. Lat. kim. Karbonlu hidrojen.

hidroksil Yun. kim. OH simgesiyle gösterilen ve bir madenle birleştiği zaman hidroksit yapan atom grubu.

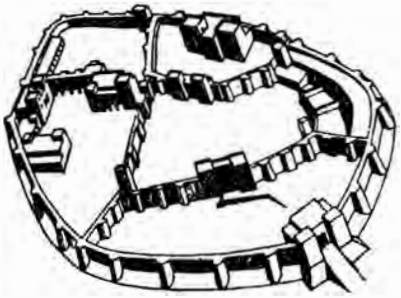
hidroksit Yun. kim. Bir maden üzerine suyun etkisiyle, yani bir hidroksil grubu ile bir madenin kaynaşmasından oluşan bileşik.

hidrolik Yun. 1. Su veya başka bir sıvının basıncıyla işleyen (makine, cendere vb.).
2. Su ile ilgili.

hidrolik bağlayıcı Bkz. bağlayıcı.

hidrolik kireç Bkz. kireç.

hidrolik madde Yalnız başına veya başka maddelerin etkisiyle su altında sertleşebilen madde.
3. Suları sevk etme ve yararlı hale sokma bilimi. Hidrolik özellikle akarsular, su getirme, su götürme, baraj kurma, sulama gibi konularla uğraşır.

Zincirli Hilanisi

hidrometre Fr. < Yun. Sıvıların ağırlığını, yoğunluğunu ve basıncını ölçmeye yarayan aygıt.

hidroskopi Yun. (**udôr** su, **skopein** gözlemek) Yeraltındaki suları arayıp bulma işi.

hidrostatik Yun. (**udôr** su, **statis** duruş) Hidroliğin, sıvıların dengesinden ve kaplar üzerine yaptıkları basınçtan bilgi veren kolu.

higrometri Yun. Havanın neminin ölçülmesi.

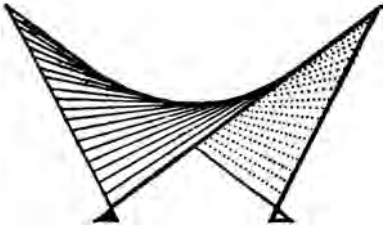
hilâli Ar. Altın kaplanmış bakır.

hilani ark. Birkaç basamakla çıkılan, önü revaklı ve açık, öteki üç yanı sağır duvarlarla kaplı Asur veya Geç Hitit yapısı.

him hlk. Temel.

hinterland Al. şeh. Bir limanın, ticaret merkezi durumunda bulunduğu çevre, iç bölge, arka bölge: İzmir'in hinterlandı.

hintkamışı °Bambu.

hiperbolik paraboloit

hiperbol,-lü Yun. Bir koninin, eksenine paralel olarak kesilmesiyle meydana gelen kesitin şekli. Bu şekil durağan (sabit) iki noktaya olan uzaklıklarının farkı değişmeyen (ve sıfıra eşit olmayan) ve aynı düzlem üzerinde bulunan noktaların meydana getirdiği eğriden ibarettir, °kat-ı zait. Durağan iki noktaya **odak**, bu odaklardan geçen dik doğruya **simetri eksenleri**, bu eksenlerin kesiştikleri noktaya da **merkez** denir.

hiperbolik Yun. Hiperbol biçiminde olan, hiperbole değgin, °kat-ı zaidî.

hiperbolik paraboloit Bir parabolün bir hiperbol üzerinde yürütülmesinden meydana gelen çift eğrilikli yüzey biçimi. Bu biçimde olan ve bir kelebeği andıran kabuk örtülere de bu ad verilmektedir. Her noktasından iki doğru geçmesi dolayısıyla doğru çizgilerden meydana getirilebildiği için, 1950'lerden sonra ahşap ve betonarme olarak yaygın bir kullanılma alanı bulmuştur.

hiperboloidal,-li Yun. Fr. Hiperboloit biçiminde olan, °mücessem kat-ı zaidî.

hiperboloit Yun. 1. Hiperbolü andıran.

2. Hiperbolün, iki ekseninden biri etrafında döndürülmesiyle meydana gelen yüzey, °mücessem kat-ı zait.

hiperstatik çerçeve Bkz. çerçeve[3].

hipodrom Yun. (**hippos** at, **dromos** koşu yeri) At yarışları yapılan alan, at alanı. Bkz. Bizans.

hipostil Yun. Yunan mimarisinde, tavanı, herhangi bir tarzdaki sütunlarla taşınan salon.

hisar Ar. Eskiden taştan yapılan kulelı ve yüksek duvarlı küçük kale.

hisarpeçe Ar. T. Eskiden kale kapılarını savunmak için ön tarafa yapılan küçük **kale**.

Anadoluhisarı, plan.

Hitit sanatı Anadolu'da yaşayan çeşitli toplumların arasına M.Ö. 2000 yıllarında katılan Hititlerin geliştirdikleri sanat. M.Ö. 2000 - 1750 arasındaki Erken Hitit Çağı'nda gelişmiş olan mimarinin kalıntıları Kültepe'de görülür. M.Ö. 1750 - 1200 dönemi Hitit İmparatorluğu çağı olup bu dönemin gelişmiş bir mimarisi vardır. Büyük tapınaklar ile büyük, simetrik kapı yapıları anıtsal bir mimariyi oluştururlar. Hitit Krallığı ve İmparatorluk çağlarına ilişkin başlıca buluntular Devletin merkezi olan Hattuşas (Boğazköy) ile Alişar ve Alacahöyük'te elde edilmiştir. Hitit İmparatorluğu'nun yıkılışından sonra, Güney ve Güneydoğu Anadolu'da Geç Hitit Çağı (M.Ö. 1200 - 700) olarak anılan bir uygarlık gelişmiştir. Bu çağın mimarisi eski dönemi andırmakla birlikte, hilanî gibi yeni bazı yapı türleri de görülmektedir. Hitit sanatının özgün örnekleri arasında testiler, heykeller, kabartmalar, tunç, altın, fildişi eşya, küçük tanrı figürleri önemli bir yer kaplar. Ankara Arkeoloji Müzesi'nde Hitit sanatının ilginç örnekleri vardır.

hiyeroglif Yun. (**hieros** kutsal, **glupheln** kazımak) Eski Mısırlıların, birtakım resimlerden ibaret olan yazısı.

hiza Ar. Doğru bir çizgi üstü veya böyle bir çizgi üzerinde bulunma hali, çırpı.

Hofman fırını Tuğla, kiremit gibi kaba seramiklerin pişirilmesinde kullanılan özel bir fırın. 1858 yılında ilk kez kullanılan bu fırında pişirilen gereç hareketsizdir. Yakıt olarak içeriye ağıryağ püskürtülür veya üstten kömür dökülür. Bkz. tünel fırın.

hokka Ar. Maden, cam ya da topraktan küçük kap.

hol,-lü İng. (**hall**) 1. Sofa. 2. Bir ortaçağ evinde oturanların birlikte yaşadıkları, yiyip içtikleri, yattıkları ortak oda.

Hollanda kavağı Akçakavak, akkavak, tellikavak.

Hollanda örgüsü Bkz. örgü.

holosen Yun. jeol. Yerbiliminde yeniçağ.

homogen Yun. (**homos** benzer, **genos** cins) Bütün parçaları aynı cins maddeden oluşmuş (cisim), °mütecanis. Bkz. heterogen.

homogenlik Bir cismin her noktasındaki mekanik karakteristiklerin ve kimyasal bileşimin aynı olması, yani çeşitli noktalarda sertlik, sentez, direnç, deformasyon yeteneğinin aynı olması durumu. Bkz. izotropluk.

horasan (Horasan kentinin adından) Tuğla tozu, tuğla kırığı.

horasan harcı Tuğla kırığı ile kireçten yapılan harç.

hornblent Al. jeol. Doğal alüminyum, kalsiyum, demir ve magnezyum silikatından ibaret, koyu yeşil veya kara renkte bir amfibol çeşidi, boynuztaşı.

horoz Kapı zembereğinin mandalı.

hortum Ar. Kauçuk, plastik veya bezden, esnek, uzun boru.

hortum terazi Bir yapıda, uzak noktaların düzeylerini duyarlı olarak saptamakta kullanılan, iki ucu-

na saydam cam borular takılmış uzun hortum. Hortum terazinin içine genellikle boyalı su konur ve düzey, cam borularda görülür.

höyük Öyük.

huğ Bataklık sazından yapılmış kulübe.

humus Lat. Bitkilerin çürümesiyle oluşan ve zeminin en üst bölümünde yer alan koyu renkte, organik, bitek toprak, karatoprak. Humus, yapı temelleri için çok elverişsizdir.

hurda Far. İşe yaramayacak derecede bozulup sakatlanmış.

hurdacı Kullanılmış hırdavat satan kimse.

hurdi Fr. (**hourdis**) Tek doğrultulu betonarme döşeme. Bir betonarme plak döşemede büyük kenarın küçük kenara oranı 2'den büyük ise, döşemenin büyük kenara paralel iki yana oturduğu kabul edilir ve asıl çelik donatı küçük kenara paralel olarak yerleştirilir. Öteki doğrultudaki demirlere dağıtma (tevzi) demirleri denir. Kuvvetler tek doğrultuda yayıldıkları için hurdi, bir plak gibi değil de yan yana getirilmiş kirişlerden ibaret bir döşeme gibi düşünülür.

huş Kayıngillerden bir ağaç.

hücre Ar. 1. Küçük oda.
2. Duvar içinde bırakılan oyuk, kanatsız dolap, °nış.

hücre tarağı Hücrelerin üst bölümünü süslemek üzere yapılan yarım kubbe.

hükümet konağı İllerde ve ilçelerde, başta vali ve kaymakam olmak üzere, hükümet görevlilerinin iş gördüğü bina.

hümanist Lat. Hümanizm görüş ve felsefesini tutan (kimse, düşünce, davranış vb.).

hümanizm Lat. Eski Yunan ve Latin kültürünü en yüksek kültür örneği olarak alan ve ortaçağın skolastik düşünüşüne karşı, 14. yüzyılda doğan ve etkisiyle Rönesansı geliştiren felsefe, bilim ve sanat doktrini.

hünkâr dairesi Büyük camilerde hünkâr mahfilinin yanında bulunan, padişahın aptes almasına ve dinlenmesine ayrılan daire.

hünkâr mahfili Osmanlı camilerinde padişahların namaz kılmalarına ayrılmış, özel kapısı ve merdiveni olan, parmaklıklı, yüksekçe yer. Bkz. maksure.

ıhlamur Ihlamurgillerden, beyaz, hafif, yumuşak keresteli büyük bir gölge ağacı (Tilia).

ıkta Ar. 1. Padişahın bir toprağı birine mülk olarak veya gelirinden yararlanmak üzere vermesi. 2. Haraç topraklarından bir kısmının mukataa yoluyla birine verilmesi.

ılıca Doğal sıcak sulu hamam, kaplıca.

ılıklık Roma hamamlarında soğukluk ile sıcaklık arasında yer alan bölüm, °tepidaryum.

ırgat Yun. 1. Birkaç kişi tarafından çevrilen yatay kollu bocurgat. 2. hlk. Yapı amelesi.

ısgrafito It. (**sgraffito**) Sıva kazılarak yapılan fresk, kazma fresk. Duvar yüzüne uygulanan farklı renklerdeki katlar daha sonra, istenilen renkler bulununcaya değin kazınır. İtalyan Rönesans'ında siyah, gri ya da kırmızı bir zemin üzerine beyaz uygulanır, sonra da henüz yaş olan boya kazınarak istenilen resim elde edilirdi.

ısı fiz. Yüksek sıcaklıktan alçak sıcaklığa akan erke (enerji); bir cismin sıcaklığının artmasına sebep olan fiziksel erke, °hararet[1]. Her çeşit yanma ısı verir. Isı ölçülebilir bir büyüklüktür. Isı, sıcaklık dengesi kuruluncaya kadar sıcak cisimden soğuk cisme kendiliğinden geçer. Birimi 'kalori'dir. Isının cisimlerin içinden veya bir cisimden başka bir cisme geçişi üç yolla olur: iletim, çevrim, ışıma.

ısı birimi Kilokalori (kısaca: kcal). ve kalori (kısaca: cal).

ısı dam hlk. Hamam.

ısı değeri Isıl değer.

ısı değiştirgeci °Eşanjör.

ısı enerjisi Bir cismin sıcaklığından dolayı içerdiği enerji. Her çeşit yanma, ısı enerjisi verir. Isı enerjisinin birimi 'kalori' veya 'kilokalori'dir.

ısı geçirgenliği Isıl geçirgenlik.

ısı geçirme katsayısı Herhangi d (m) kalınlığındaki yapı bileşeninin (duvar, döşeme, vb., gibi) her iki yanında bulunan hava sıcaklıkları arasındaki farkın 1°C olması halinde bileşenin 1 m^2 sinden 1 saatta geçen ısı miktarı. Bu katsayı 'K' ile gösterilir; birimi kcal/$m^2h°C$ dir.

ısı iletim direnci 1'in cismin ısıl iletkenliğine bölünmesiyle bulunan değer; $\frac{1}{\lambda}$.

ısı iletim katsayısı Bkz. ısıl iletkenlik.

ısı iletkenliği Homogen bir gerecin kararlı durum koşulları altında, iki yüzeyinin sıcaklıkları arasındaki fark 1°C olduğu zaman, birim zamanda (1 saat), birim alan (1 m^2) ve bu alana dik doğrultudaki birim kalınlıktan (1 m.) geçen ısı miktarı. Birimi kcal/m.h°C dir. Kısaca

'λ' veya 'k' ile gösterilir. Bir gerecin karşılıklı iki yüzünde bir sıcaklık farkı varken sıcaklığı yüksek olan taraftan karşı tarafa bir ısı akımı meydana gelir. Birim zaman ve birim alanda gereç içinden geçen ısı miktarı, o gerecin iletkenlik katsayısı ile orantılıdır. 1 metre kalınlığındaki gerecin iki tarafındaki sıcaklık farkı 1°C iken 1 m^2 lik bir alandan 1 saatta geçen ısı miktarı o gerecin ısıl (termik) iletkenliğidir. Bu katsayı ne kadar küçük ise, ısı kaybı o nispette az ve ısı geçirimsizliği bakımından o kadar iyi bir durum vardır.

ısı intişarı Isı yayılması.

ısı kaybı Bir yerin pencere, kapı, duvar, tavan ve döşemesi aracılığıyla kaybettiği ısıya o yerin ısı kaybı denir. Isı kaybı formülü:

$Q_0 = K F (t_i - t_a)$, Burada

Q_0 = Hacmin 1 saatta kaybettiği ısı miktarı (kcal/h).

K = Isı geçirme katsayısı (kcal/m^2h°C),

F = Isı kaybına sebep olan yapı bileşeninin alanı (m^2).

t_i = Hacim içinde olması istenilen sıcaklık.

t_a = Binanın yer aldığı il veya ilçedeki dış sıcaklık. (Bu, Bayındırlık Bakanlığı ile Meteoroloji Genel Müdürlüğünce düzenlenen listelerden alınır) veya komşu hacmin sıcaklığı.

ısı köprüsü Bir yapı bileşeni ya da öğesi bünyesinde çevresine göre daha az ısıl direnci olan, yani bileşenden ya da öğeden geçen ısının soğuk yana doğru akmasında köprü görevi yapan bölge. Örneğin, tuğla duvarlarda derzler, asmolen döşemelerde betonarme nervürler ısı köprüleri oluştururlar.

ısı tutucu gereç Isı iletkenliği 0,20 kcal/mh°C ın altında olan ve bu niteliğiyle ısı geçirimsizliğinde kullanılan gereç. Isı tutucu gereç olarak genellikle organik (heraklit, mantar), inorganik (cam yünü, vb.), veya sentetik (genleşmiş polistiren, poliüretan, vb.) asıllı gereçler kullanılır.

ergime ısısı Katı bir cismin birim kütlesini, sıcaklığını değiştirmeden sıvı hale getirmek için verilmesi gereken ısı miktarı. Bu değer, su için 80 kaloridir, yani 1 gr. buz 0°C de erirken çevresinden 80 kalori alır, 1 gr. su donarken 80 kalori verir.

ısınma ısısı, özgül ısı Bir cismin 1 gramının sıcaklığını 1°C yükselten ısı miktarı. Suyun ısınma ısısı 1, alkolünki 0,6 kaloridir.

toplam ısı kaybı Bir yapı öğesinin birim alanından, birim zamanda geçen toplam ısı miktarı (Q). Birimi: kcal/m^2h.

yüzeysel ısı geçirme katsayısı Film katsayısı.

ısıl Isıdan ileri gelen olay, ısı ile ilgili, °termik; ısınan ve ısıyı ileten (cisim) °harurî.

ısıl değer Bir yakıtın birim kütlesinin tam yanması ile verdiği ısı enerjisi, °kalorifik değer. Isıl değer, sıvı ve katı yakıtlar için metre sisteminde kcal/kg. veya cal/g,

İngiliz ölçü sisteminde de BTU/lb cinsinden belirtilir.

Kimi yakıtların ısıl değerleri:

Kok kömürü	7360 kcal/kg.
Kok kömürü (külsüz)	8650 »
Taşkömürü	7440 »
Brlket	7800 »
Yağyakıt (fuel oll)	9900 »
Havagazı	4500 »
Propan gazı	2300 »
Yeraltı gazı	8750 »

ısıl direnç 1'in ısıl geçirgenliğe bölünmesiyle bulunan değer;

$$\frac{1}{\wedge} = \frac{d}{\lambda}.$$

ısıl geçirgenlik ($\wedge$) Birbirine paralel tabakalardan oluşan bir cismin, örneğin bir duvarın, bir yapı bileşeninin iki yüzünün sıcaklıkları arasındaki fark 1°C olduğu zaman, birim zamanda (1 saat), d (1 m.) kalınlığındaki bu cismin birim alanından (1 m^2) yüzeylere dik doğrultuda geçen ısı miktarı. Isıl geçirgenlik

$$\wedge = \frac{\lambda}{d}$$

formülü ile bulunur. Burada:

λ = Cismin ısıl iletkenliği

d = kalınlık.

Birimi, kcal/m^2h°C dir.

ısıl genleşme Sıcaklık farkı etkisiyle bir cismin hacminde meydana gelen artış veya azalma, °termik genleşme.

ısıl iletkenlik (λ) Bkz. Isı iletkenliği.

yüzeysel ısıl direnç $\frac{1}{\alpha}$

1'in film katsayısına bölünmesiyle bulunan değer.

ısın fiz. °Kalorl.

ısıölçer fiz. Cisimlerin ısınma ısısını (özgül ısısını) ölçmeye yarayan alet, °kalorlmetre. Berthelot, Arsonval - Dewar, Bunsen tipi ısıölçerler vardır.

ısıtma Isı vererek sıcaklığı yükseltme.

alçak basınçlı buharla ısıtma Isı aracı olarak 0,5 atü'ye kadar basınçlı buhar kullanan merkezî ısıtma sistemi.

doğrudan ısıtma, direkt ısıtma Bir hacmin, içinde bulunan elektrik, gaz, gazyağı veya kömür sobası gibi bir ısı kaynağından ısıtılması.

dolaylı ısıtma Hacimlerin, uzaktakl bir ısıtma merkezinden dağıtılan buhar, su ya da sıcak hava ile ısıtılması, endirekt ısıtma.

döşeme ısıtması Beton bir döşemenin, içindeki sıcak su boruları ile veya özel elektrik kabloları ile ısıtılması, panel ısıtma.

elektrikli panel ısıtma Elektrik direnci ile sağlanan döşeme ısıtması.

endirekt ısıtma Dolaylı ısıtma.

kent ısıtması Binaları, kentin belirli bir yerindeki ısıtma santralı aracılığıyla ısıtma. Bkz. endirekt ısıtma.

merkezî ısıtma Bir binanın çeşitli bölümlerinin, bir merkezden borularla sevk edilen sıcak su veya buharla, ya da kanallarla sevk edi-

len sıcak hava ile ısıtılması sistemi; kalorifer. Sıcak hava ile ısıtma ancak 1950 yılından sonra yaygın olarak kullanılmaya ve tutunmaya başlamıştır.

panel ısıtma elk. İçinde elektrik direnci bulunan ve duvar yüzlerine yerleştirilen paneller aracılığıyla yapılan ısıtma. Bu terim, sıcak su borularını gömmek yoluyla yapılan döşeme ve duvar ısıtmaları için de kullanılır. Bkz. tavandan ısıtma.

tavandan ısıtma tes. 1. Hacimleri, yapım sırasında betonarme döşeme içine yerleştirilen borulardan sıcak su geçirmek yoluyla yapılan ısıtma. Bu ısıtma, ışıma ve konveksiyon yoluyla olur.

2. Hacimleri, yapım sırasında betonarme döşeme içine döşenen özel elektrik kablolarından geçirilen akımla ısıtma. Bkz. panel ısıtma.

vakumlu buharla ısıtma Atmosfer (çevre) basıncı altındaki buharla ısıtma (sistemi). Yoğuşmuş buhar kendi ağırlığı ile veya bir pompa yardımıyla radyatörlerden kazana gönderilir.

ıskarpela Tahtada zıvana delliği açmakta, kilit ve menteşe yerlerini oymakta kullanılan keskin çelik uçlu, tornavidayı andırır kalem; oyma kalemi. Iskarpela, tahta olan sapına bir çekiçle vurularak kullanılır.

ıslah Ar. şeh. Bir bölgenin, tümüyle yenilenmeksizin yaşama koşullarının düzeltilmesi.

ıslak hacim Bir binada, mutfak, banyo, helâ gibi içinde su bulunan hacim, yaş hacim.

ıslak inşaat, ıslak yapım Harç ve beton kullanılarak yapılan İnşaat.

ıspatula Fr. (**spatule**) Bir yüzeye macun, alçı gibi gereçleri sürmek ve bunları ezerek yaymak için kullanılan ağzı enli, tahta saplı çelik alet. Bkz. boyacı aletleri.

ıstavroz Haç biçiminde, boru ekleme parçası; °kruva. Bkz. fitings.

ışık Cisimlerin görülmesine ve renklerin ayırt edilmesine yol açan fiziksel erke (enerji), °ziya. Işık, saydam ve homogen bir ortamda doğru çizgi halinde yayılır.

ışık akısı Bkz. akı.

ışık kaynağı Kendi kendine ışık yayan cisim.

ışık şevi İçeriye daha çok ışık girmesini ve doğramanın daha kolay boyanmasını sağlamak için ahşap pencere doğramasında yapılan şev.

ışıklık Işık bacası, aydınlık².

ışıma 1. Isının, ısı dalgaları halinde yayılması olayı, °radyasyon. Sıcak bir cisimden gelen ısı dalgaları karşılaştıkları soğuk cisimleri ısıtırlar. Isı dalgalarının soğuk cisim tarafından alınmasına 'soğurma' denir. Yansıtaçlı elektrik sobaları hem ışıma, hem de çevirim yoluyla ısıtırlar. Bkz. çevirim, iletim, soğurma.

2. fiz. Bir cisme geçmiş bulunan herhangi bir erkenin (enerjinin) ışık şeklinde çevreye yayılması, °radyasyon.

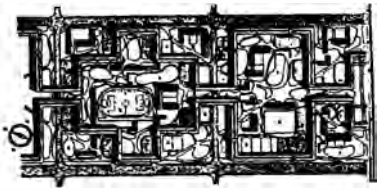
ışınım fiz. Bir erkenin ışık demeti halinde yayılması, °radyasyon, °İnşia.

ışınsal nivelman Bkz. nivelman.

ışınsal kent °Radyosantrik kent. Bkz. kent.

ışınsal yol °Radyal yol. Bkz. yol.

ışıyankent Ünlü mimar Le Corbusier'nin önerisi olup ikamet birimlerinden meydana gelen ve 25 hektarlık bir alana yayılan kent, ışıyanşehir (Fr. vılle radieuse). Bir ışıyankentin nüfusunu barındırabilecek bahçekent 200 hektara yayılmak zorundadır. Doğu Pencap'ın başkenti 500.000 kişilik Kandehar (Chandigarh) için Le Corbusier, ışıyankent ilkelerinin Hintlilerin özel yaşama biçimlerine uyarlandığı bir genel plan hazırlamıştır.

ışıyankent. Paris, New York, Buenos Aires gibi çok yoğun kentlere karşı Le Corbusier'nin çözüm önerisi (1930-36). Zeminde yapı alanı arsanın % 12'sidir; yapılar pilotiler üzerine, taşıtlar da yükseltilmiş yollara alınarak toprağın tümü yayalara ayrılmaktadır.

ışkı Deri, tahta gibi şeyleri kazımakta kullanılan, Iki ucu saplı eğri bıçak.

ıştın Toprak kandil.

ızgara Yun. 1. Maden veya ahşap çubukları aralıklı sıralamakla meydana getirilen parmaklık veya kafes.

ızgara temel Bkz. temel.

gemi ızgarası Üstünde gemi yapılan büyük kızak.

ocak ızgarası Kömürü tutup külü aşağı düşürmeye yarayan demir ızgara.

temel ızgarası Izgara temelde ağaç veya betondan yapılan tabanlık.

İ

I Süredurum momenti, °atalet momenti.

I profili (i okunur) Kesiti I biçiminde olan çelik profil; çift T. I profili, geniş başlıklı ve normal profil (NP) I olmak üzere iki türlüdür.

ibadethane Ar. Far. Tapınak.

iclâ Ar. (**cllâ**'dan) esk. Cilâlama, parlatma.

iç Yapının iç bölümlerini ve içindeki işleri anlatmakta kullanılan sıfat: Iç kapı, Iç sıva.

iç merkez Depremin yer içindeki merkezi.

iç sıcaklık Bkz. sıcaklık.

içbükey Yüzeyi, düzgün ve yuvarlak bir çukur biçiminde olan, obruk, °konkav, °mukaar. Bkz. negatif yüzey.

içdere Dere[1], dam deresi.

içkabuk Ağaç gövdesinde herhangi bir şekilde oluşan yaranın çevresindeki kabuk.

içkale Surla çevrili bir kentin en yüksek yerinde hükümdarın, beyin veya komutanın oturmasına ayrılmış, en son savunma yeri olan kale bölümü, °hisar.

içlik Eski binalarda iç bölümde bulunan nakışlı camlı alçı pencere. Bkz. dışlık.

İçmimar İçmimarlık kolunda çalışan sanatçı, °dekoratör[2].

içmimarlık Bir binanın iç bitirme ve donatım işlerini yapma sanatı. İçmimarlık eğitimi normal olarak mimarlık eğitiminden sonra yapılır.

içodun Bir ağaçta ağacın özü ile dışodun arasında kalan koyu renkli tabaka.

Idare, Idare kandili, Idare lambası Eskiden evlerde, geceleri sabaha kadar yakılan küçük gazyağı lambası.

idealist üslup Geç Alman gotiğinin kendisini özellikle küçük boyutlu heykellerde ve vitray sanatında gösteren evresi (1400 - 1430). Bu akım aynı zamanda ağaç gravürlerde de görülür.

idealizm Yun. Fr. fels. Bilgide temel olarak düşünceyi alan ve varlığı insan düşüncesinin kurduğunu benimseyen felsefe akımı.

Ifraz Ar. Ayırma, °parselleme, parselasyon; **tevhit** karşıtı.

ifraz etmek Parsellemek, parsellere ayırmak.

balta Ifrazı Bir parselin, biri yola bakmayan iki yeni parsele bölünmesi halinde, arkadakini yola bağlamak üzere dar bir çıkmaz sokak yapılır. Bu tür ifraza, arkadaki parselin ve yolun biçimi bir baltayı andırdığı için **balta Ifrazı** denir.

Iğ ağacı Kömürü ile karakalem resim yapılan küçük bir ağaç (**Euonymus**).

ihale Ar. Bir işi birçok isteklinin arasından en uygun görülen koşulları önerene bırakma, üsterme.

ihale bedeli Bir ihalede ilk keşif tutarından yüklenici indirimi düşüldükten sonra kalan tutar.

ihale indirimi Bir ihalede yüklenicinin, ilk keşif tutarı üzerinden yapmayı kabul ettiği indirim. Birim fiyata dayalı olarak ihale edilen işlerde bu indirim, her imalât için geçerlidir; anahtarteslimi ihalelerde toplam tutara uygulanır.

İhale Kanunu Türkiye'de Devlet kesiminin ihale işlerini düzenleyen 2490 sayılı yasa.

ihata Ar. Kuşatma, çevirme, sarma.

ihata duvarı Taşıyıcı olmayıp yalnızca bir yeri kuşatmak için yapılan bahçe duvarı.

ihatalı Ar. T. Alanı geniş.

ihtimaller hesabı Olasılık hesabı.

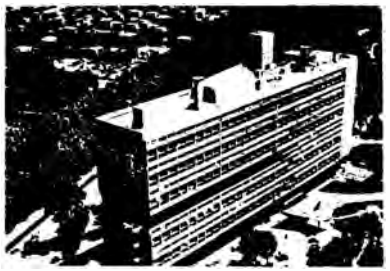
ihtisap Ar. Eskiden belediye İşlerine verilen ad.

ihtisap ağası Belediye başkanı.

ihzarat Ar. (**ihzar**'ın çoğulu) Hazırlamalar. Yapıda kullanılacak gereçleri yapı yerine getirip depolama.

ikamet,-ti Ar. Eğleşme, oturma.

ikametbirimi 4 hektarlık bir alanı kaplayıp 1600 kişiyi barındıran konut bloğu (Fr. **unité d'habitation**). Ünlü mimar Le Corbusier'nin yaratması olan ikametbirimleri 50 m. yükseklikte olup doğa ortasında, birbirlerine 150 m. ara ile yerleştirilirler. Le Corbusier'nin önerisine göre, pilotilere oturdukları için altları yeşil kalan ve damları ayrıca bir bahçe olarak düzenlenen ikametbirimleri bir araya gelerek işyiankenti meydana getirirler. Le Corbusier, Marsilya'da (1947 - 52), Nantes - Rezé'de (1952 - 53) ve Berlin'de (1956 - 58) ikametbirimleri inşa etmiştir.

Le Corbusier'nin Marsilya'da yaptığı ikametbirimi.

ikametgâh Ar. Far. Oturulan yer, konut.

ikidüzlemli İki düzlemin keşişmesinden meydana gelen (**açı**).

iklsütunlu °Distil.

ikiz düzen İki sütun veya iki kemer gibi iki aynı öğenin yan yana kullanıldığı düzen.

ikiz ev Bkz. ev.

iklimleme, iklimlendirme Bkz. klima.

ikmal inşaatı Bütünleme inşaatı.

ikon Yun. (**elkon** tasvir) Rus ve Yunan Ortodoks kiliselerinde, renkli İsa, Meryem ve aziz tasvirlerine verilen ad.

ikonografi, ikonografya Yun. 1. Resim, heykel ve öbür plastik sanatların meydana getirdikleri tasvirleri inceleyen bilim.

2. Ünlü kişilerin portrelerinden meydana gelen koleksiyon.

3. Belli bir konu ile ilgili tasvirlerin topu.

İkon, Madona.

İkonoklast Yun. (**eikon** tasvir, **klastes** kıran) (Orijinal olarak) 8. ve 9. yy.'larda (726 - 843) Bizans kiliselerindeki ikonları parçalayanların elebaşlarına verilen ad; (modern çağlarda) kutsal tasvirleri veya dinsel eşyayı tahrip eden kişilere verilen ad.

İkonoloji Yun. Eski resim, heykel ve anıtların açıklanması.

İkonostatis Yun. Bizans kiliselerinde rahiplere ait bema bölümünü halktan ayıran, ikonların asıldığı bölme.

İksa Ar. Bağın[1].

aralıklı iksa Tüm iksa yüzeyinin % 40 - 70'ini kaplayan, aralıklı ahşap kaplamalı iksa.

sık aralıklı iksa Tüm iksa yüzeyinin en az % 70'ini kaplayan sık aralıklı ahşap kaplamalı İksa.

tam iksa Tüm yüzeyi ahşap kaplamalı İksa.

İletim Isı geçirgenliği özelliği bulunan bir cismin, ısı kaynağına veya sıcak bir cisme değmesi ile ısının, moleküllerin hareketi sonucunda, cismin soğuk kısımlarına yayılması olayı, °kondüksiyon.

İletken 1. İletici, °nâkil.

2. Elektrik akımını veya ısıyı kendi üzerinden geçiren (cisim), **yalıtkan** karşıtı. Bir cisim iletmediği erke (enerji) bakımından yalıtkandır. Örneğin, cam ısı bakımından iletken, elektrik bakımından yalıtkandır.

İletkenlik İletken olma hali, °nâkiliyet.

İletki Bir açıyı ölçmeye veya aynı açıyı başka bir yerde çizmeye yarayan, yarım veya tam çember biçimindeki alet, °minkale.

İlik 1. Taşlarda, içinde toprak bulunan boşluk.

2. Kimi ağaçların özündeki yumuşak bölüm.

İlkbahar halkası Ağaçtaki yaş halkasının ilkbaharda oluşan, soluk renkte, az yoğun ve yaz halkasından daha zayıf olan bölümü. Görünüşleri birbirinden değişik olan ilkbahar ve yaz halkaları sayesinde ağacın yaşı anlaşılabilmektedir.

İlkörnek Benzetisi çıkarılan özgün (orijinal) yapıt, °prototip.

İlksel gerilmeli beton Öngerilmeli beton. Bkz. betonarme.

İlme Halı dokunurken çözgü ipliklerinin her çift teline çeşitli biçimde bağlanan ve yan yana gelerek sıralar meydana getiren yün ipliği düğümü. Bkz. atkı[3], çözgü.

İlmek İlmik.

İlmik 1. Çözülmesi kolay düğüm, eğretî düğüm.
2. Halı düğümü.

İmal,-li Ar. 1. Yapma, işleme.
2. Yapım.

İmalât,-tı ç. Ar. Tarım ve madencilik yoluyla doğadan elde edilen maddelerin yararlı bir hale sokulmak üzere işlenmeleri, yapım.

İmalât birim fiyatı Yapım birim fiyatı.

İmalât şartnamesi Yapım şartnamesi.

İmalâthane Ar. Far. Küçük fabrika, yapımevi.

İmar Ar. 1. Bayındırlık.
2. Bayındırma.

İmar durumu Bir arsanın İmar planına ve imar yönetmeliğine göre nasıl kullanılabileceğini bildiren ve belediyece düzenlenerek İsteği üzerine arsa sahibine verilen belge.

İmar hududu Nâzım planı bulunan yerlerde nâzım plan sınırları; bulunmayan yerlerde belediye sınırları.

İmar Kanunu Türkiye'de yapı işlerini düzenlemek üzere 1956 yılında kabul edilip 1957'de yürürlüğe girmiş olan 6785 sayılı yasa ile bu yasada bazı değişiklikler yapan 11.7.1972 gün ve 1605 sayılı yasa.

İmar komisyonu Belediye meclislerinin, İmar İşleri İle görevlendirilmiş üyelerinden kurulu komisyon.

İmar müdürlüğü Bir belediyede Devlet kesiminin ve özel kesimin yapı İşlerini belediye açısından denetleyen bölüm.

İmar nizamnamesi veya **İmar tüzüğü** İmar Kanununun 57. maddesine göre Bayındırlık Bakanlığınca hazırlanıp 1957 yılında Bakanlar Kurulunca onaylanarak yürürlüğe sokulmuş olan tüzük.

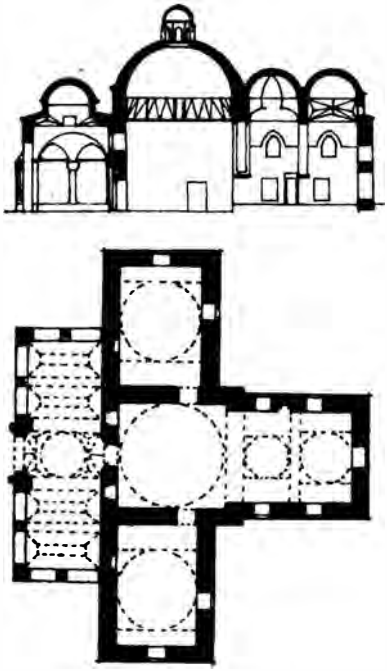
İmar planı Nüfusu 10.000'i aşan belediyeler ile nüfusu daha az olduğu halde İl merkezi olan veya gelecekteki İmar İşleri bakımından plana gereksinmesi bulunduğu İmar ve İskân Bakanlığınca saptanan belediyelerin, İmar Kanunu uyarınca yaptırmakla yükümlü oldukları fiziksel plan. İmar planları «nâzım plan» ve «uygulama planı» olmak üzere İki türlüdür. Bkz. yol İstikamet planı.

İmar programı Belediyelerin 6785 ve 1605 sayılı İmar Kanunu uyarınca, İmar planının onaylanmasından sonra, bu planı uygulamak üzere, kendi malî olanaklarına göre hazırlanmakla yükümlü oldukları dört yıllık program. Bu programlar belediye meclisi İle İmar ve İskân Bakanlığınca onaylandıktan sonra kesinleşirler.

İmar tüzüğü İmar nizamnamesi.

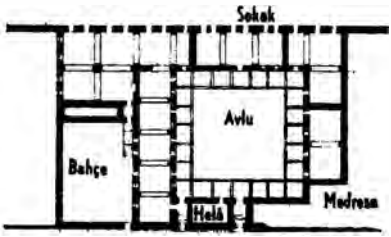
İmar yönetmeliği İmar Kanununun tamamlayıcısı olarak hazırlanıp kentin belediye meclisince onaylandıktan sonra yürürlüğe giren yapı düzeni yönetmeliği.

Mevzî İmar planı Bir kentin küçük bir bölgesini düzenlemek üzere hazırlanmış fiziksel plan.

İznik'te Nilüfer İmareti, kesit ve plan.

Süleymaniye İmareti'nin planı. Yapı şimdi Türk ve İslâm Eserleri Müzesi olarak kullanılmaktadır.

imaret,-ti Ar. Yoksullara (eskiden yoksullarla birlikte medrese öğrencilerine ve kalenderhanede kalanlara) yemek dağıtmak üzere kurulmuş hayır evi, aşhane. İmaret sözü Arapça, mimarî yapıt anlamına **el - imaret** sözünden geldiği için eskiler cami, medrese, hastane, aşhane, hankah, türbe ve hatta kale gibi yapılara da imaret demişlerdir. Bu nedenle bir yazıtta imaret sözünün bulunması, buranın bir aşhane olduğunu göstermez. Sivas'taki darüşşifanın yazıtı üzerinde yer alan Imaret sözü de bunu göstermektedir.

imbisat,-tı Ar. Genişleme, genleşme.

imbisat kabı Genleşme kabı.

imlâ Ar. (Toprak) Doldurma; **hafir** karşıtı.

impluvium Lat. Eski Roma yapılarında çatıdan akan suların toplandığı havuz.

ince 1. Dar ve uzun, **kalın** karşıtı.
2. Taneleri ufak; **iri, kaba** karşıtı: Ince kum.
3. Küçük ayrıntıları çok olup yapımı aşırı özen gerektiren; **kaba** karşıtı: Ince iş, ince yapı. Bkz. yapı.

inceltici Bir boyanın veya verniğin viskozitesini (yapışkanlığını) azaltarak daha akışkan hale getiren çoğu uçucu sıvı, °tiner, °solvent. İnceltici, boyanın sıvı kısmı ile tam olarak bağdaşıp kaynaşmalıdır. İncelticiler bazen uçucu olmayan sıvıdan da olabilirler. En çok tanınan inceliticiler «white

spirit• (150° - 200°C'de petrolden damıtılır) ile terebentindir.

inceltici oranı Özel bir boyanın özel bir kullanılışı için salık verilen oran.

incikordon İnci dizisini andıran kabartma süs.

inciltaşı,-nı jeol. Feldispat cinsinden, suyu kıt ve ergidiği zaman inci gibi tane tane olan yanardağsal cam, °perlit.

inç İng. (**inch**) 2,54 cm.'ye eşit olan bir İngiliz uzunluk ölçüsü, parmak. 36 inç, 1 yardaya veya 3 ayağa eşittir.

indifaî Ar. Püskürük, °volkanik.

İndirgeme kim. İndirgemek eylemi, redükleme, °redüksiyon[2].

indirgemek kim. Bir oksidin oksijenini alarak madeni serbest bırakmak.

indirgen kim. Cisimlerin oksijenini alma özelliğinde olan (madde), °redüktör.

İndividüalizm Fr. fels. Bireyselcilik.

ingilizanahtarı Cıvata ve somunları sıkıştırmaya ya da gevşetmeye yarayan ve çeneleri paralel olarak açılıp kapanan anahtar[3].

ingin Çevresine göre alçakta bulunan, °münhat.

inhidam Ar. (**hedm** yıkma) esk. Çökme, yıkılma.

mail-i inhidam Yıkılmaya hazır.

inikâs Ar. 1. (Işık hakkında) Yansıma, yansı.

2. (Ses hakkında) Yankılanma, yankı.

inorganik Lat. Yun. kim. Organik olmayan.

inşa Ar. Yapma, kurma.

inşaat,-tı Ar. (**inşa**'nın çoğulu)

1. Yapı, yapı işleri.

2. Yapım: bina inşaatı.

inşaat alanı, inşaat sahası 1. Bodrum ve çatı katları dahil, iskânı mümkün olan bütün katların, ışıklıklar çıktıktan sonraki alanlarının toplamı. Bkz. alan, yararlı alan.

2. Yapıyeri.

inşaat emsali Yapının toplam alanının arsa alanına oranı.

inşaat endisi Bir yapının zeminde kapladığı alanın arsa alanına oranı; bina alanı emsali.

inşaat mühendisi İnşaat mühendisliği öğretimi yapan bir üniversite veya yüksek okulu bitirmiş mühendis.

inşaat mühendisliği Strüktür tasarımı, hidrolik, sulama, su getirme, su yapıları, kanalizasyon, yol ve köprüler, demiryolu, havaalanları, zemin mekaniği, vb. dalları kapsayan mühendislik kolu. Günümüzün koşulları ve bilim alanının genişliği, bir inşaat mühendisinin bu dallardan ancak birinde uzmanlaşmasına elvermektedir. İnşaat mühendisinin bina yapımındaki görevi, mimarla işbirliği içinde strüktürün tasarımını ve hesaplarını yapmak, strüktürün uygulanmasını yönetmek ve denetlemektir. ABD'de Massachusetts Institute of Technology beş uzmanlaşma dalı tanımıştır: strüktür, yapı malzemesi, hidrodinamik, zemin, dizgeler (sistemler) (ilk dört dalı etkileyen dizgeler: su kaynakları dizgeleri, çevre kontrolu dizgeleri, bilgi alma dizgeleri).

İnşaatçı Ar. T. Ticarî amaçla yapı işleri ile uğraşan kimse.

İnşaî, İnşaiye Ar. İnşa ile ilgili, yapısal, °konstrüktif.

İntikaş Ar. (**nakş**'tan) esk. Nakşolunma, kazılma.

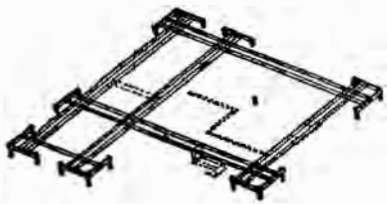
İnvar Fr. 1/3 oranında nikel, 2/3 oranında demir ve öteki elementlerden meydana gelen, genleşme katsayısının çok düşük olmasından ötürü ölçme şeritlerinde kullanılan alaşım.

İnvar şeridi Yüksek duyarlıklı boy ölçmelerinde kullanılan, invar alaşımından yapılmış, 20 veya 50 metre uzunluğunda şerit.

İpiskelesi Temel uygulaması (aplikasyonu) için, yapı tabanının bir metre kadar dışına çepeçevre çekilen ahşap çerçeve, °telaro². Çerçeveyi meydana getiren yatay lataların üzerine çakılan ve duvarların, kolonların hizalarını belirleyen karşılıklı çivilerin arasına ip ya da tel gerilir. Plandaki temel veya duvarların uygulanması bu ip ya da tellerin kesişme noktalarından indirilen çeküllerle yapılır.

İpli düzeç Bkz. düzeç.

İpiskelesi

İplik Arşının 1/60'ı olan parmağın onda birine eşit eski bir uzunluk ölçüsü. İpliğin yüzde birine örümcekteli denirdi.

İpoje Fr. (**hypogée**) Yun. (**hupo** altta, **gê** toprak) 1. Her çeşit yeraltı kazısı veya yapısı.

2. Eskiden Mısırlıların yaptıkları, yeraltında bir mahzeni, üstünde küçük bir tapınağı olan türbe. Mumyalayıp sargılara sarılmış olarak bir tahta tabuta ya da bir taş lahte konulan ölüler bu türbelerde barındırılırdı. Bkz. mastaba.

İpotek Yun. (Mülk hakkında) Tutu, °rehin.

İpotekli Yun. T. Rehine konulmuş (mülk).

İpotez Yun. Varsayım, °faraziye.

İrat Ar. Bir malın ya da mülkün getirdiği kazanç, gelir.

İrca Ar. kim. İndirgeme, °redüksiyon².

İri kum Bkz. kum.

İridyum Yun. kim. Simgesi Ir, atom ağırlığı 193,1 olup 2360°C'de ergiyen, bazı platin filizlerinde bulunan, çok sert kristal yapılı, kırılgan, beyaz renkli, değerli bir maden. Uzama katsayısı çok küçük olduğu için ölçü aletlerinde, genellikle platinle alaşım halinde kullanılır.

İrtifa,-ı Ar. 1. Yükseklik: binanın irtifaı.

2. Yükseltı.

İrtifak,-kı Ar. huk. «Başkasının arsa, yol, bahçe gibi taşınmaz bir malından belirli bir erekle yararlanma hakkı» anlamına gelen **irtifak hakkı** deyiminde geçer.

İrtisam Ar. (**resim**'den) 1. Resmi çıkma, resmolunma.
2. İzdüşüm.

İrtisamat Ar. (**irtisam**'ın çoğulu) İzdüşümler.

İrtisamî, irtisamiyye Ar. İzdüşümsel.

Is odası Kimi büyük camilerde kandil islerinin duvarları karartmaması için duvarların yüksek bölümlerine ve kubbeye açılan küçük menfezlerden hava kanalları ile gelen islerin toplandığı hücre. Bazı meraklı hattatların Kur'an yazmak için kullandıkları mürekkebi, dua sinmiş olarak kabul edilen bu isten yaptıkları söylenir.

İsale Ar. (**seyelân**'dan) Akıtma.

İsale hattı Esas su şebekesini besleyen hat.

İsfendan Far. Akçaağaç.

çınarımsı isfendan Çınara benzer bir akağaç türü (**Acer pseudoplatanus**).

İskân Ar. 1. Yurtlandırma, yerleştirme.
2. Yurtlanma, yerleşme.

İskân bürosu Belediyelerde, yapıların, projesine uygun olarak İnşa edilip edilmediğini kontrol ederek kullanma İzni veren büro.

İskân müsaadesi Bkz. kullanma İzni.

İskân sınırı İmar sınırı İçerisinde yapı yapma İzni verilen bölgeler İle İzin verilmeyen bölgeleri ayıran sınır.

İskandil İt. 1. Denizin derinliğini ölçme.
2. Bu iş İçin kullanılan alet.

İskele İt. (**scala**) 1. Yapıların dışında (veya yüksek tavanlı yapıların içinde) keresteden ya da madensel borulardan kurulup çalışmak için üstüne çıkılan, sabit ayaklı, taşınabilir veya asma çatkı; iş iskelesi. Bkz. uçaniskele.

İskele zammı Bir inşaatta İskelenin, sözleşmede belirtilmiş olan yüksekliği veya açıklığı aşması nedeniyle yükleniciye mal sahibince fazladan ödenen para.

asma İskele Yapıların dıştan onarılması, sıvanması, boyanması gibi İşler için kurulan konsol iskele veya iplerle asılı İskele.

boru İskele Dış çapı genellikle 2 parmak olan, çelik veya hafif alaşımlı borularla kurulan yapı iskelesi. Çelik, ötekilere göre daha dayanıklı, fakat yaklaşık olarak üç kat daha ağırdır. Hafif madenler daha pahalı olmalarına karşılık pas tutmama üstünlüğüne sahiptirler.

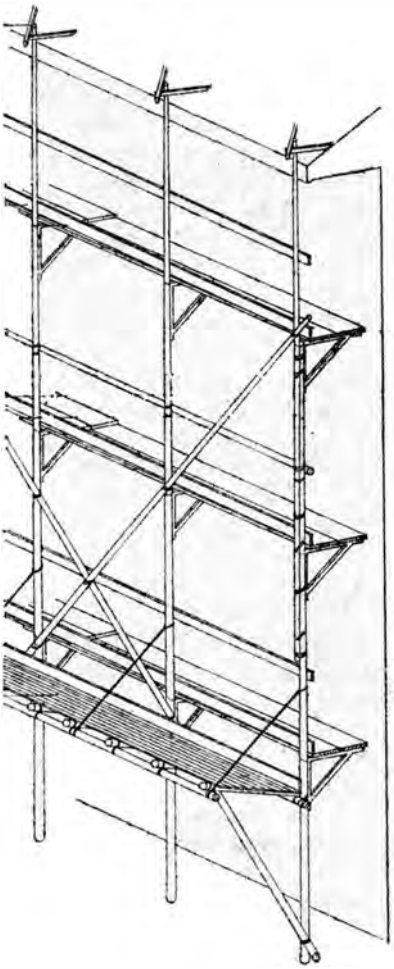
İp İskele, salıncak iskele İplerle asılı iş İskelesi, ecelbeşiği.
2. Betonarme kalıbında dikme başlıklarının altında kalan bölüm, kalıp İskelesi. Bkz. ip İskele.
3. Vapur veya kayıkların yanaşıp rampa edebilmeleri için yapılan, ahşap ya da kâğır köprü, yanaşlık.

İskelet,-tl Yun. Kolon - kiriş sistemindeki bir yapının taşıyıcı öğelerinin bütünü, °karkas.

İskeletli İskeleti olan.

İskeletli yapı Betonarme döşemeli, çelik veya betonarme kiriş ve kolonlu yapı; karkaslı yapı. Bu çeşit yapılarda bir kat yüksekliğinde olan duvarlar bölücü olarak kullanılırlar ve yüklerini döşeme ve kirişler aracılığıyla kolonlara taşı-

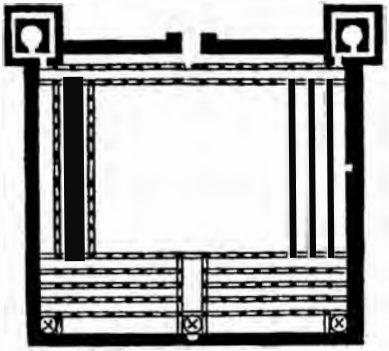
boru iskele

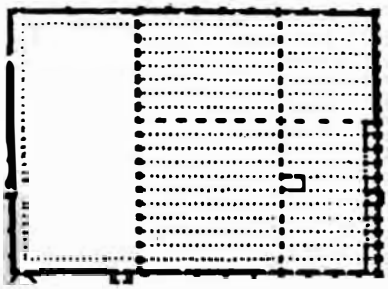
tırlar. Ancak, bazı durumlarda betonarme perdeler de kolonların yerini alabilir. İlk gerçek iskeletli yapı 1871 - 72 yıllarında Jules Saulnier'nin Paris yakınındaki Nolsiel-sur - Marne'da yaptığı Menier çikolata fabrikasıdır. Dış duvarları yalnızca bölme işlevini yüklenen bu yapının iskeleti demirdendir.

iskemle 1. Arkalıksız sandalye. Bkz. kürsü[5].
2. Üstüne sigara tablası, vazo gibi ufak tefek şeyler konulan küçük masa.

İslâm mimarisi İslâm dinini benimseyen çeşitli kavimlerin geniş bir alanda yarattıkları yapıtlar İslâm mimarlığının ortak malı olmuştur. Dinsel alanda gelişen İslâm mimarisinin ilk yapıtı, ilk İslâm tapınağı olan Kâbe'dedir. İslâmiyetin yayıldığı yerlerde yerel sanatların kaynaklarından yararlanılmıştır. Bu bakımdan, değişik bölgelerde değişik karakterler görülür. Duvar, revak ve kemerlerle belirlenen iç mekân İslâm mimarisinin en önemli ortak öğesidir. İslâm mimarisinin beş ana bölgesi şunlardır:
a. Mısır - Suriye. Amr İbnül As, Mısır'ı alınca bugünkü Kahire yakınında Fustad kentini kurdu ve orada Amr Camisini yaptırdı. Bu cami ilk büyük İslâm yapıtıdır. Özellikle Kahire'de çok güzel taş cami örnekleri görülür. İlk camilerde Roma kolonlarından ve sütun başlıklarından yararlanılmıştır. Kudüs'teki Ömer Camisi İslâm mimarisinin en önemli yapıtlarındandır.

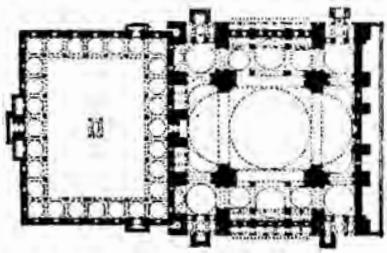

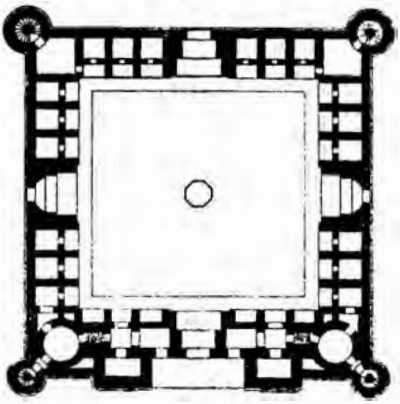

İslâm mimarisinden örnekler:

1. Kahire'de El Hakim Camisi, plan.
2., 3. İstanbul'da Süleymaniye Camisi, görünüş ve plan.
4. İsfahan'da Şah Sultan Hüseyin Medresesi, görünüş.
5. Kordoba'da Büyük Cami, plan.
6. Semerkant'ta Şir Dar Medresesi, plan.

b. Türkiye. Bkz. Selçuk ve Osmanlı mimarlleri.

c. Kuzey Afrika (Tunus, Cezayir, Fas) ve İspanya. Araplar Kuzey Afrika'da ve sonra da İspanya'da yedi yüzyıllık egemenlikleri sırasında değişik karakterde bir mimari yaratmışlardır. Endülüs Emevîleri Kordoba'yı başkent yaptıktan sonra İspanya'da çeşmeler, hamamlar, suyolları, hanlar, camiler, medreseler İnşa etmişlerdir. En önemli yapılar Kordoba Camisi ile Granada'dakl Elhamra Sarayı'dır.

d. İran - Irak. Sasanllerin tuğla tonozlu yapıları bu bölgede cami yapım tarzını etkilemiştir. İslâmiyetten sonraki İran sanatı dört döneme ayrılır: Araplar dönemi, Selçuklular dönemi, Türk - Moğollar dönemi ve Safevîler dönemi.

e. Hindistan. 1193'te İran'dan gelen Müslümanlarca işgal edildi ve Delhi kenti bu sırada kuruldu. Hindistan'daki ilk camiler İran örneklerini andırırlarsa da Hindu sanatçılar dolayısıyla ortaya sonradan Ilginç bir karışım çıkmıştır. Moğol İmparatorlarının yaptırdıkları camiler, türbeler, saraylarla 16. ve 17. yüzyılda doruğa çıkan Hint - İslâm sanatı Moğol üslubunu yaratmıştır.

Ismar Ar. esk. Çivlleme, mıhlama.

İspanya beyazı Boyacılıkta kullanılan tebeşir tozu.

İspanyolet,-ti Fr. (**espagnolette**) Pencere kanatlarını kapadıktan sonra sürgülemeye yarayan ve ortasında düzeni İşleten kolu bulunan demir sürgü.

İspanyolet demiri İspanyolette, yukarı aşağı hareket ettirilerek pencereyi sürgülemeye veya açmaya yarayan kare veya yarım yuvarlak kesitli demir çubuk.

İspanyolet kolu İspanyolette kumanda tutamağı.

İspanyolet mekanizması Bir İspanyoleti çalıştıran mekanik düzen.

gömme İspanyolet (veya **tam gömme İspanyolet**) Demiri ahşap doğramanın içinde açılmış olan yuvada hareket eden ispanyolet çeşidi.

kapazlama İspanyolet Tespit demiri, doğramanın yüzeyinde açıkta bulunan ispanyolet çeşidi.

yarı gömme İspanyolet Demiri, bl-ni İçindeki bir yuvada bulunan ispanyolet çeşidi.

İspanyolmerdiveni Öne doğru eğimli geniş basamakları olan dış merdiven.

İspanyolpenceresi Önüne karınlı demir parmaklık takılmış pencere. İspanyolpenceresi çoğunlukla zemin katlarında görülür.

İspina Lat. Hlpodromların ortasındakl eksen duvarı, °spina.

İspinato İt. Bir dış denizlik eteğinde veya olukta çinkonun kenarına, güçlendirme İçin boydan boya yapılan kıvrım. İspinatonun çapı genellikle 20 mm. olur.

İstadya Fr. (**stadia**) Uzakta bulunan iki noktanın arasını ölçmekte kullanılan alet.

İstalaktit,-tl Yun. (**stalaktos** damla damla akan) Sarkıt, karnas.

İstasyon Fr. 1. Herhangi bir gereksinmeyl karşılamak üzere durakla-

nan yer: tren İstasyonu, benzin İstasyonu.
2. Araştırma kuruluşu: deney İstasyonu.

İstasyonçatısı Ortadaki tek bir kolon sırası ile taşınan çatı, şemsiyeçatı.

İstihkak,-kı Ar. Hakediş.

İstihkak raporu Hakediş raporu.

İstikamet,-ti Ar. 1. Doğrultu.
2. Yön.

İstimar Ar. (**tamir**'den) esk. Bir yeri bayındır hale getirme.

İstimlâk,-kı Ar. Kamulaştırma.

İstimlâk Kanunu Kamulaştırma İşlerini düzenleyen 6830 sayılı yasa.

İstinat Ar. Dayanma, yaslanma.

İstinat duvarı Bkz. duvar.

İş 1. fiz. Bir gücün uygulanmış olduğu yer üzerindeki etkisi. Başlıca İş birimleri erg, jul ve kilogrammetredir. Bkz. güç.
2. elk. t zamanı içinde bir elektrik akımının yaptığı çalışma. t = 1 İçin, İş T = El.

İş derzi °Fasıla derzi. Bkz. derz.

İş etüdü Hareket ve zaman etüdü (İng. work study). Bkz. ergonomik.

İş İskelesi Bkz. iskele[1].

İş programı Bir yapının (İnşaatın) bölümlerini ve her bölümün başlama ve bitiş zamanını göstermek üzere İşin başlangıcında düzenlenen çizelge.

İşbaşı 1. İşçilerin başı.
2. İşe başlanılan saat veya İşe başlama.

İşçi Başkasının hesabına vücut kuvvetini veya el uzluğunu kullanarak ücretle çalışan kimse.

İstasyonçatısı
Londra'da Hungerford Balıkpazarı, 1835.

düz İşçi veya **niteliksiz (vasıfsız) İşçi** Yapının herhangi bir dalında özellikle toprak İşlerinde çalışan ve yerl erbap İşçi ile çırak arasında olan İşçi, °amele.

erbap İşçi Düz İşçi ile usta yardımcısı arasında olan İşçi. Erbap İşçi betonda vibratör tutabilir, sıvada tirfil geçebilir.

işçilik 1. İşçiye ödenen ücret, İşin paraca karşılığı.
2. İşçi emeği
3. Yapılan İşin niteliği, İşleme niteliği: kötü İşçilik.

İşgünü Resmî tatil günleri İle havanın inşaata elverişli olmadığı günlerin dışında kalan gün. İşgünü hesabı ile yapılan süre sözleşmeleri çoğunlukla anlaşmazlığa yol açtıkları İçin sürenin takvim günü ile bağlanması daha doğru olmaktadır.

İşitmelik Bkz. akustik.

İşkence Tutkallanan ahşap parçaları bir süre sıkıştırmak İçin kullanılan vidalı kıskaç.

İşleme 1. İşlemek eylemi.
2. İnce ve süslü el İşi.
3. İnce ve süslü İşlenmiş, oymalı kakmalı.

İşlemek Bir şeye emek vererek daha elverişli bir hale sokmak: taşı işlemek.

İşlemeli Üstünde işlemeler bulunan.

işlev Kullanılış veya işleyiş bakımından ereğe (maksada) uygunluk; belirli bir erekle ilgili eylem türü veya amacı gerçekleştiren eylem tarzı; uğruna belirli bir şeyin yapıldığı görev; °fonksiyon. 1893'te Oxford'da yayınlanmış olan, İngilizce'nin etimolojik sözlüğü «Murray Dictionary»ye göre 'fonksiyon, organik, organizasyon ve strüktür kavramları belirli bir önemlilik kompleksine aittirler'.

işlevci °Fonksiyonalist.

işlevcilik °Fonksiyonalizm.

İşlevsel Kullanış veya işleyiş bakımından maksada uygun olan, °fonkslyonel. Bir evin, bir okulun, bir hastanenin iç bölümleri gerek kendi aralarında gerekse birbirleri ile olan ilişkileri bakımından, içlerinde yaşayan insanların bütün eylemlerini kusursuz ve kolayca yapabilecekleri tarzda düzenlenmişlerse yapının fonksiyonel olduğu söylenebilir.

işlik Zanaatçıların ya da ressam, heykelci gibi sanatçıların çalıştıkları yer, °atelye.

italyandamı Bkz. dam.

itiraf hücresi, itiraf mahalli Günah çıkartma hücresi.

itki Kemer, çerçeve, kubbe ve tonozların mesnetlerinde meydana gelen ve bunları açmaya çalışan kuvvet, °dafia. Kemer, çerçeve, kubbe, tonoz basıklaştıkça itki artar.

ivgi Ağaç oymaya yarar balta.

iyon (I) Yun. fiz. Sulu bir eriyik halindeki bir elektrolitin çözülmesinde pozitif ya da negatif olarak elektriklenmiş bulunan (atom, atom grubu, molekül veya molekül grubu gibi) bölümlerden her biri. İyonlar, elektrolizde bir elektrolitin elektrotlardan birine doğru hareket eden bölümüdür. Katyonlar katoda, anyonlar da anoda doğru giderler.

İyon düzeni, İyon nizamı Eski Yunan mimarlığında, sütunlarının biçimi ve sütun başlıklarının süs örgeleriyle özellik kazanan mimarlık düzeni. Dor düzeninden farklı olarak silmeli yuvarlak altlıklara oturan İyon sütunlarının gövdesinde, düşey doğrultulu 24 derin yiv bulunur. Sütunlar, Dor düzenindekilerden daha yüksek ve incedir. Başlık, oyulmuş çok zarif iki kıvrımdan meydana gelir. Saçaklık üç bölümden oluşur: baştaban, friz ve korniş. Bu düzende ayna ve üçüzyivler yoktur. İyon düzeni Batı Önasya'da ve komşu adalarda geliştiği için, hoş oranları ve zarif bezemeleriyle Doğu etkileri taşıdığı kanısını verir. Bkz. Dor düzeni, Korent düzeni, Yunan mimarlığı, tapınak.

Izabe Ar. Ergitme.

Izare Ar. esk. Pencere eteği.

izbe Rus. Kuzey Avrupa ve Asya'nın birçok ülkelerine özgü, özellikle çam ağacından yapılan ev. İzbeler genellikle yarı örtülü bir av-

lusu bulunan bitişik iki küçük evden meydana gelirler. İzbe sözcüğü bizde, halk dilinde «sapa, loş ve nemli konut» anlamında kullanılmaktadır.

izbiro İt. Kaldırılacak eşyaya geçirilen sapan.

izdüşüm İzdüşüm düzlemi denilen bir düzlem üzerinde, kimi geometri kurallarına uyularak, bir cismin çizim yoluyla gösterilmesi, irtisam, °projeksiyon. Çizim için, cismin her noktasından geçen paralel çizgiler yardımıyla bu noktaların kâğıt üzerindeki izdüşümleri bulunur. Bkz. aksonometrik / izometrik / ortografik / planometrik izdüşüm.

dik izdüşüm Düşey veya yatay bir düzleme izdüşürme yoluyla plan, kesit, görünüş çizme yöntemi; ortografik izdüşüm. Bir yapının cephesini perspektifsiz olarak belli bir ölçekte gösteren çizim bir dik izdüşümdür.

eğik izdüşüm Bir cismi, görünüşü, planı veya kesiti ile ölçekli olarak gösteren, köşelerden çokluk 45°lik paralel çizgiler çizerek yapılan resim.

izolan Fr. (**isolant**) Yalıtkan.

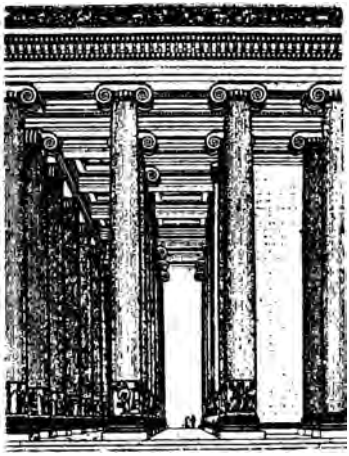
izolasyon Fr. (**isolation**) 1. Yalıtım, °tecrit.

2. Geçirimsizlik, sızdırmazlık, °tecrit.

izolatör Fr. (**isolateur**) Elektrik hatlarında kullanılan iletkenleri taşımaya ve toprak ile öteki iletkenlere karşı yalıtmaya yarayan porselen araç, fincan. Bkz. TS 76.

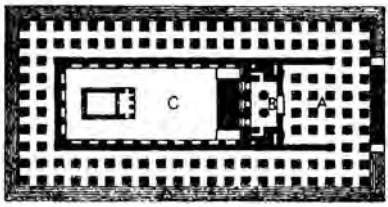
izole Fr. (**isolé**) < Lat. Yalıtılmış, geçirimsiz hale getirilmiş.

İyon düzeninden örnekler:

1. Atina'da «Erekhteheion».
2. Efes'te Artemis Tapınağı.
3. Didima'da Apolion Tapınağı planı.

İzolebant (Fr.'dan bozulmuş) Yalıtkan şerit.

izometrik İzdüşüm Yun. (**İsos** eşit, **metron** ölçü) Bir cisml (örneğin bir yapıyı) üç boyutuyla göstermeye yarayan çizim türü. Plan, bir yatay doğru ile eşit açılar yapan (çokluk 30°) iki doğru üzerine kurulur. Düşey çizgiler düşey ve ölçekli kalırlar. İzometrik izdüşüm, aksonometrik izdüşüme göre gerçeğe daha yakın bir etki verir, ancak köşegen ve eğriler distorsiyona uğrarlar.

İzostatik çerçeve Bkz. çerçeve[3].

İzoterm Yun. (**İsos** eşit, **thermos** sıcak) Eşsıcak, eşsıcaklık eğrisi.

İzotrop Yun. fiz. Bütün doğrultularda aynı fiziksel özellikleri gösteren (cisim), mekanik özellikleri, etki yapan kuvvetin yönüne bağlı olmayan (cisim). Bir gereç üzerinde farklı yönlerde ayrı ayrı yapılan, örneğin bir basınç deneyinde hep aynı basınç dayanımı ve esneklik modülü bulunmuş ise o gereç izotroptur. Ahşap, izotrop bir gereç değildir.

İzotropluk Bir cismin mekanik özelliklerinin, etki yapan kuvvetin uygulama yönüne bağlı olmaması.

jalon Fr. Yerdeki noktaların uzaktan görülebilmesi için kullanılan, üzeri kırmızı beyaz veya siyah beyaz boyalı ağaç veya maden sırık.

jalonlama Fr. T. Bir doğrultuyu saptamak için ara noktalara jalon dikilmesi (işi).

jaluzi Fr. (**jalousie**) Yatay alüminyum veya ahşap şeritlerden meydana gelen ve ipler aracılığıyla, şeritleri ayarlanabilen, indirilip kaldırılabilen bir çeşit güneşlik, °venedikstoru. Jaluziler Batı ülkelerinde çoğunlukla pencerelerin dışına takılmakta, bizde ise daha çok iç yüzde kullanılmaktadır.

japonarabası Yapıyerinde beton ve ötekı gereçleri taşımakta kullanılan, öne arkaya devrilebilir bir kasa ile iki tekerlekten meydana gelen araba. Bkz. domuzarabası, elarabası.

jardinlyer Fr. (**jardinière**) Çiçek yetiştirilen veya konulan bir sandığı taşıyan süslü bir mobilya.

jeneratör Fr. (**générateur**) < Lat. elk. Herhangi bir enerjiyi elektrik enerjisine çeviren aygıt. Jeneratörler alternatif akım veya doğru akım şeklinde elektrik gücü üretirler; birinci durumda **alternatör**, ikinci durumda da **dinamo** adını alırlar.

jeng Far. esk. Pas.

jengâr Far. Bakır yeşili.

jengbar Far. esk. Pas tutmuş.

jeodezi Yun. Yeryüzünün tamamının veya bir bölümünün alanını veya uzaklıkları ölçme bilimi, °geodezi.

jeodezik Yun. Jeodeziye değgin.

jeodezik kubbe °Geodezik kubbe. Bkz. kubbe.

jeofizik Fr. (**géophysique**) < Yun. Yer fiziğini inceleyen bilim.

jeoloji Yun. (**gea** yer, **logos** bahis) Yerbilim, yer bilimi.

jerfin Far. esk. Kapı sürmesi.

jips Fr. (**gypse**) < Yun. Alçıtaşı.

jipsoplastl Yun. Alçıdan kabartma süsler yapma sanatı.

jul,-lü (İngiliz fizikçisi **Joule**'ün adından) fiz. On milyon erg'e eşit iş birimi: Bir beygirgücü 736 jul/saniyeye, bir kilogrammetre 9,81 jul'e eşittir.

jübe Fr. (**jubé**) Kiliselerde, mahfilli andırır yüksek bölüm.

jüri İng. (**jury**) Bir sanat yarışmasında yapıtları değerlendiren seçiciler kurulu.

jüt Fr. (**jute**) < Sansk. Kenevir, kendir.

K

K değeri Bir gerecin ısı geçirgenliğini belirtmekte kullanılan katsayı. Bkz. ısı geçirme katsayısı.

kaba 1. Özensiz yapılmış.

2. Taneleri iri: kaba kum; pürüzlü: kaba sıva. Bkz. sıva.

3. Küçük ayrıntıları çok olmadığı için yapımı aşırı özen gerektirmeyen: kaba iş, kaba yapı. Bkz. yapı.

kabasını almak Biçim verilecek bir taş veya kerestenin gereksiz kısımlarını gidermek; kaba temizliğini yapmak.

kabala Götürü.

kabara 1. Mobilyalarda deri ya da kumaşı ahşaba tutturmak için kullanılan iri, yarım yuvarlak başlı demir çivi; taslı çivi.

2. Eskiden süs olarak odaların ahşap bölümlerine, türlü şekiller meydana getirmek üzere çakılan iri başlı sarı çivi.

3. Yarım küre biçiminde çıkıntılı kurs. Bkz. gülçe.

kabaracılık Maden levhaları çekiçle kabartarak üzerlerine kabartma süsler yapma sanatı.

kabarcıklı düzeç Bkz. Düzeç.

kabartma Kil, alçı, taş gibi işlenebilir gereçleri alçaklı yüksekli yüzeyler halinde biçimlendirerek meydana getirilmiş yapıt, °rölyef.

alçak kabartma Yüzeyden çok az çıkıntı yapan kabartma türü (Fr. **bas-relief**).

orta kabartma Alçak kabartma ile yüksek kabartma arasındaki kabartma türü (Fr. **demi-relief**).

yüksek kabartma Şekilleri, hemen hemen yüzeyden kopacak kadar çıkıntılı olan kabartma türü (Fr. **haut-rellef**).

kablo Fr. (**câble**) 1. Elektrik akımı iletiminde kullanılan ve yalıtkan bir madde ile önce tek tek, sonra da bir arada sarılı bulunan maden teller. Kablolarda yalıtkan olarak çoğunlukla polivinil klorit (PVC) kullanılır.

kablo kanalı Sıvaüstü elektrik döşeminde, kabloların, içinden geçirilerek gizlendiği, çoğu sert plastik kanal.

antigron kablo Açıkhavada veya nemli ve korozyona açık yerlerde güvenle kullanılabilen bir çeşit yalıtımlı kablo.

2. Öngerilmeli betonda kullanılan çelik donatı; çelik halat.

kabristan Sinlik, gömütlük, °mezarlık.

kabuk Yumurta kabuğu ilkesindeki gibi, kendi kendini taşıyan ve geniş açıklıkları kolayca aşabilen çelik, ahşap veya betonarme çok ince örtü. Kabuk, etkisi altında bulunduğu kuvvetleri iki boyutta yayan taşıyıcı bir eğri yüzeydir. Kabuklar tek ya da iki eğrilikli yüzeyler olabilirler. Bunların kalınlıkları, aştıkları açıklıklara oranla çok azdır. Bir taşıyıcı örtünün kabuk sayılabilmesi için üç koşul gerekli-

dir: 1. Tek veya çift eğrilikli olması, 2. Kalınlığının açıklıklara göre son derece az olması, 3. Kabuğun hem basınca hem de çekmeye karşı koyacak öğelerden oluşması. Bu nedenle, her küre veya silindir parçası kabuk olmayabilir. Örneğin, tuğla kubbeler küresel oldukları halde basınç ve çekme kuvvetleri dağılımı bakımından kabuk değildirler; tonozlarda ise kuvvetler tek doğrultuda yayılırlar. İlk kabukları Dishinger Almanya'da yapmıştır. İlk büyük kabuk 1926'da Düsseldorf'ta yapılan Planetarium'dur. Kabukların çoğu betonarme olup kalınlıkları 7 - 8 cm.'dir.

kabul,-lü Ar. Bir yapım veya onarımın, sözleşmesine ve bunun ilişiği olan keşif, fennî, özel, idarî ve genel şartnamelerine, projelerine, yapım sırasında düzenlenen keşif ilâve ve eksiltmelerine göre uygun olarak yapılıp yapılmadığının yapıyerinde bir kurulca incelenmesi (işlemi).

kabul heyeti, kabul kurulu Kabul işlerini yapan teknik kurul.

geçici kabul Bir inşaatın, bitirilmesinden sonra, yetkili kılınmış bir kurulca incelenmesiyle yapılan ön kabul (işlemi), °muvakkat kabul.

kesin kabul Geçici kabulden bir yıl ya da sözleşmede belirtilmiş süre kadar sonra, kullanmanın meydana getirdiği hasarlar göz önüne alınmaksızın yapılan son kabul (işlemi), °katî kabul.

kaburga Bir tonozu taşıyan kemerler üzerinde çıkıntı yapan ve tonozdan gelen yükleri ayaklara ileten yuvarlak kesitli silmelere verilen ad, °nervür.

kaçak 1. Bir kaptan, bir borudan gaz veya sıvı kaçması.
2. Bir kablodan, bir aygıttan elektrik akımı kaçması.
3. Gerekli olduğu halde ruhsat alınmadan yapılmış: kaçak İnşaat.

kaçma noktası Gerçekte paralel olan çizgilerin bir perspektifte, birleştikleri nokta, °firar noktası.

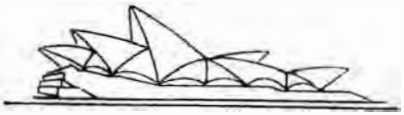
kadastro Fr. (**cadastre**) < İt. Her çeşit arazi ve mülklerin yerini, alanını, sınırlarını ve değerlerini belirtip plana bağlama İşi.

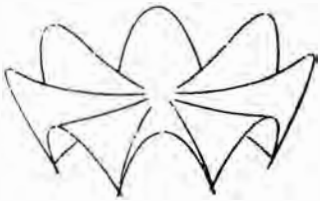
kadem 1. 80 cm.'lik eski bir uzunluk ölçüsü.
2. Ayak[5].
3. Yarım arşın.

kademe Ar. Basamak.

kabuk örnekleri:

üstte: Sidney Operası (Jorn Utzon)
altta : Meksiko'da bir lokanta (Felix Candela).

kademeli Basamaklı.

kademeli ehram Basamaklı piramit.

kadmiyum Yun. kim. Simgesi Cd olan, 320°C'de erglyen, 8,6 yoğunluğunda, yumuşakça, mavimsi beyaz bir maden. Kadmiyum, alaşımlar ve tuzlar halinde kullanılır.

kadmiyum kaplama Çelik eşyanın üzerine (örneğin: ağaç vidası) kadmiyumla yapılan koruyucu kaplama.

kadron Fr. (**quart de rond**) Çokluk bir tomruğun dörde bıçılmesiyle elde olunan kare kesitli ağaç. Türk standardına göre kadron ölçüleri 28/28 - 98/98 mm. arasında olur.

kafa penceresi Bkz. pencere.

kafes Far. 1. Aralıklı telden, maden veya ahşap çubuklardan yapılmış herhangi bir yapı öğesi: kafes bölme, kafes tavan, pencere kafesi.

2. Taş yapılarda pencerelerin dışına geçirilmiş, kafes biçiminde işlenmiş taş levha.

3. Eskiden toplantı yerlerinde kadınlara ayrılan kafesli yer.

kafes tamiri Binalarda önemli değişiklikler yapmaksızın ve taşıyıcı sisteme dokunmaksızın geniş ölçüde onarım.

kafes kiriş Bkz. kiriş.

kafesoyma Mermer, tahta gibi gereçleri kafes şeklinde oyarak yapılan süsleme.

kafeterya İng. (**cafeteria**) Yemek yiyenlerin kendi kendilerine servis yaptıkları lokanta veya yemekhane.

kâgir Far. Taş veya tuğladan yapılmış.

yarı kâgir Bir bölümü ahşap, bir bölümü kâgir (yapı), °nim kâgir.

kâğıtlık 1. El altında bulundurulacak kâğıtları koymaya yarayan göz göz bir çeşit kutu.

2. Helâda tuvalet kâğıdı takılan bir çeşit makara.

kağşama Masa, sandalye gibi birçok parçalardan yapılmış şeylerin eklem yerlerinin gevşeyip oynar hale gelmesi.

kağşar Kağşama halinde olan: kağşar sandalye.

kaide Ar. Altlık, ayaklık.

kak hlk. Yağmur suyunun biriktiği çukur yer.

kakma 1. Levhalara arkadan kakılıp vurularak yapılan resim. Kakma işleri genellikle kakma kalemi adı verilen ucu keskin çelik bir kalemle yapılır. Bkz. çarpma, çakma, çalma.

2. Üzerinde açılan yuvalara gümüş, altın, sedef gibi maddeler kakılıp oturtularak yapılan süsleme işi.

kakmacı Kakma işleri yapan kimse.

kakmalı Üzerinde kakma işi bulunan.

kalafat,-tı Ar. 1. Döşeme tahtalarının arasını üstüpü ile doldurup macun veya ziftle tıkayarak su geçirmez hale koyma işi.

2. tes. Bir birleşme yerini veya derzi, hava, su veya buhar geçirmeyecek biçimde kıtık, kurşun, üstüpü ile tıkama.

3. Koltuk ve kanepe gibi mobilya-

ların arkalık ve kol dayayacak yerlerine kıtık, vb. doldurma.

4. Bu işte kullanılan dolgu.

kalafat yeri Gemi ve kayıkların onarıldığı yer.

kalafatlamak Kalafat işi yapmak; onarıp çekidüzen vermek.

kalambur Fr. (**calambar, calambour**) Kaplama işlerinde kullanılan kokulu, yeşilimsi renkli bir Hint ağacı.

kalas (Romanya'da Galatz kentinin adından) Kalın biçilmiş uzun tahta. Kalasın enine kesitinin ölçüleri 5 - 7 cm. × 20 - 30 cm. arasında değişir. Bkz. direk, kadron, karabodos hatılı, lata.

kalay kim. Simgesi Sn olan, 232°C de ergiyen, gümüş beyazlığında, 7,29 yoğunluğunda yumuşak bir maden. Kalay, birçok alaşımlarda ve saçların, bazen de bakır levhaların üzerine ince bir koruyucu kaplama yapmakta kullanılır.

kalay vebası Uzun süre —15°C'nin altındaki bir sıcaklıkta kalan kalayın ametal hale geçmesi. Kalay vebasını önlemek için soğuk yerlerde kullanılacak kalaya bizmut veya antimon katılır.

kalaylamak Çoğunlukla bakır kapları, ateşte sürülen kalayla kaplamak.

kalaylı 1. Kalaylanmış.

2. İçinde kalay bulunan.

kalaylı kurşunlu levha % 10 kalay, % 90 oranında kurşunla kaplanmış çelik saç.

kalaylı levha Ergimiş kalay içine daldırılarak iki yüzü de ince bir kalay tabakası ile kaplanmış çelik saç.

kalbur Yuvarlak delikli elek.

kaldaryum Lat. Roma hamamlarında sıcaklık bölümü. Bkz. apoditeryum, frigidaryum, tepidaryum.

kaldırım 1. Yollarda yayaların geçmesine ayrılmış bölüm, yaya kaldırımı, °trotuvar.

2. Yolda taş kaplama. Bkz. arnavutkaldırımı.

kaldırma köprü Basarmalı köprü. Bkz. köprü.

kale Eski zamanlarda, içine halkın ve askerin kapanıp düşmana direnmeleri için kurulan yüksek ve kalın duvarlı, kulelı, burçlu ve mazgallı geniş yapı; surların tümü, kermen.

kale bedeni Kalenin dışa bakan ağır duvar bölümü.

Diyarbakır kalesi, plan.

kale korkuluğu Kalelerde mazgal ve mazgal siperlerinin meydana getirdiği, dişli gibi girintili çıkıntılı duvar parçaları, °barbata.

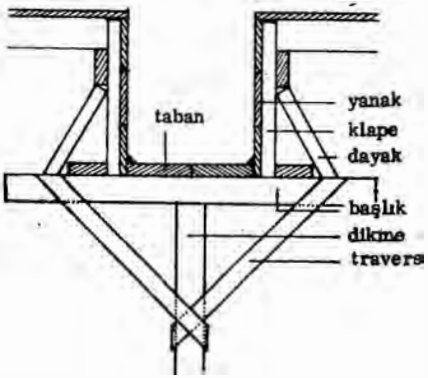
kalem 1. Yazmaya veya çizmeye yarayan çubuk şeklinde araç. Bkz. kurşunkalem, grafos kalemi, keçe kalem, portmin, tarama kalemi, marangoz kalemi.
2. Yontma işlerinde kullanılan ucu sivri veya keskin alet: taşçı kalemi, oymacı kalemi, kalem keski, cermenkalemi.

kalem işi Kalemkâr işi.

boşaltma kalemi Oymacılıkta, tahtayı veya çamuru oyarak boşaltmakta kullanılan keskin çelik kalem.

kalemkâr 1. Duvar ve tavanlara süs yapan sanatçı, °nakkaş.
2. Maden üzerine kazarak şekil yapan sanatçı.

kalemkârî Far. Fırça ile yapılan alçı süsleme; kalemkârlık.

kalıp

kalemkârlık Kalemkâr sanatı, kalemkârî.

kalemlik 1. İçine kalem konulan vazo veya kap, °kalemdan.
2. (Giresun dolaylarında) Baca.

kalenderhane Far. Eskiden kente gelip geçenlerin ücretsiz olarak kaldıkları, yiyip içerek geceyi geçirdikleri yer. Köylerdeki konuk odaları kalenderhanelerin benzeridir. Bkz. imaret.

kalfa Ar. (**halife**'den) 1. Ustalıktan yetişme mimar yardımcısı.
2. Eskiden medrese eğitiminde hoca yardımcısı, bugünkü 'doçent' unvanının karşılığı.

kalfalık 1. Kalfa olma hali veya işi.
2. Kalfa ücreti.

kalınlık 1. Kalın olma hali.
2. Bu halin derecesi.

kalınlık makinesi Yüzü planyada önceden düzeltilmiş olan ahşabı istenilen kalınlığa indiren makine. Tezgâhın üzerindeki iki merdane belirli bir yüksekliğe göre ayarlanarak ahşabın, iki yüzü paralel olarak istenilen kalınlığa getirilmesi sağlanabilir.
3. Cumba[3].

kalıp Plastik bir maddeye (örneğin betona) belirli bir biçim vermek ve priz süresince tutmak için kullanılan ve o biçimi negatif olarak taşıyan araç. Betonarme kalıbı çelik, ahşap veya özel kontrplaktan olabilir. Betonarme kalıbında dikme başlıklarının üzerinde kalan bölüme **kalıp**, altındakine ise **iskele**[2] denir. Kalıpta ölçü birimi metre karedir.

kalıp alma veya **kalıp sökme** Betonarme bir strüktür kendisini taşıyabileceği dayanımı kazandıktan sonra kalıbın sökülmesi işi.

kalıba dökmek Dökmecilikte, ergimiş madeni kalıbın içine akıtmak.

kalıp iskelesi Betonarme kalıbında dikme başlıklarının altında kalan bölüm, İskele[2].

kalıp planı Betonarme projesinde döşeme demirlerini, kirişleri ve kolonları gösteren plan. Kalıp planı kesit düzleminde bulunduğu varsayılan yüzü yukarıya dönük bir aynada görüldüğü gibi çizilir.

kalıbı yağlamak Betonun kalıba yapışmasını önlemek ve kalıbın kolay sökülmesini sağlamak amacıyla kalıbın betona değen yüzüne ucuz bir makine yağı, sıvı sabun, değersiz boya ya da benzeri bir sıvı sürmek.

düz yüzeyli kalıp Beton ve betonarme işlerinde kullanılan düzlem yüzeyli kalıp.

kayar kalıp Bir yapımda beton döküldükçe yükseltilen kalıp, yüzer kalıp.

ölü kalıp Sökülmesi olanaklı olmadığı veya sökülmesinde yarar bulunmadığı için sökülmeyip yerinde bırakılan kalıp.

rendeli kalıp Çıplak olarak bırakılacak beton yüzlerin yapımında kullanılan çok düzgün yüzeyli ahşap kalıp.

seri kalıp İskele gerektirmeyen seri halindeki yapımda kullanılan beton veya betonarme kalıbı. Seri kalıp beton plaklar, kazıklar, yol bordürleri, merdiven basamakları, vb. yapmakta kullanılır.

kalıpçı Kalıp yapan usta; yapıda, beton kalıbını yapan ve kalıp iskelesini kuran işçi.

kalıplık Kalıp yapmakta kullanılabilen (gereç): kalıplık kereste, kalıplık kontrplak.

kalibra İt. Silme kalıbı.

kalibra çekmek Alçı çamuru üzerine bir kalibra uygulayıp boydan boya çekerek alçıya bir silme şekli vermek.

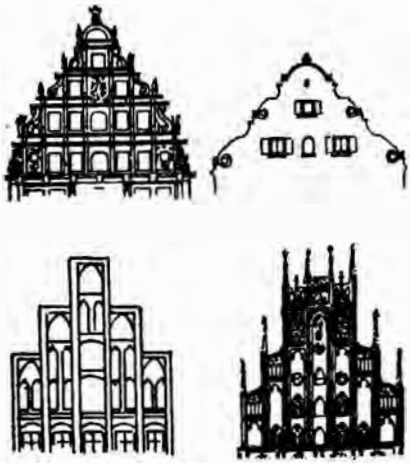
kalibre İt. (**calibro**) (Bir boruda) İç çap.

kalifiye İyi yetişmiş (usta, işçi vb.).

kalkan, kalkan duvarı Beşikçatı ile örtülü bir yapının mahyaya dik gelen duvarındaki üçgen bölüm. Bkz. alın duvarı.

kalkan duvarları:

1. Rönesans, 2. Barok,
3. Basamaklı, 4. Gotik.

kalkan dikmesi Ahşap kaplanacak bir kalkan duvarında kaplama tahtalarının çakılacağı dikmelerden her biri.

kalke etmek Fr. (**calquer**) T. Bir şekli kopya yoluyla saydam bir kâğıda geçirmek. Bu kâğıdın arkası karalandıktan sonra, çizgilerin üzerinden yeniden gidilirse, aynı şekil başka bir kâğıda da aktarılmış olur. Çizim işlerinde bu yöntemden, bir şekli, saydam olmayan bir kâğıda geçirmekte yararlanılır.

kalker Fr. (**calcaire**) Jeol. (İ ince okunur.) Kireçtaşı. Kimyasal bileşimi $CaCO_3$ olan kalker genellikle kil veya silisle birlikte bulunur. En saf kalker, mermerdir. Kalkerlerin yumuşaklık ve sertliklerine göre birim ağırlıkları 1500-2750 kg/m³ arasında değişir.

kalori Fr. (**calorie**) < Lat. (**calor** ısı) Bir kilogram ağırlığındaki suyun sıcaklığını 14,5°C'den 15,5°C'ye yükseltmek için gerekli olan ısı miktarına eşit ısı birimi, °millitermi.

küçük kalori veya **gram kalori** Bir gram suyun sıcaklığını 14,5°C'den 15,5°C'ye yükseltmek için gerekli ısı miktarına eşit ısı birimi.

kalorifer Fr. < Lat. (**calor** ısı, **ferre** taşımak) Merkez durumunda olan bir kazandan ve ısı kaynağından sağlanan sıcak havayı, suyu ya da buharı borularla dolaştırmak yoluyla binanın her yanını ısıtan düzen: sıcak hava kaloriferi, sıcak sulu kalorifer, buharlı kalorifer. Bkz. ısıtma, merkezî ısıtma.

kalorifer dairesi Kazan dairesi.

kalorifer kazanı Bkz. kazan.

pompalı, sıcak sulu kalorifer Genellikle geniş ve uzun binalarda suyun devrini hızlandırmak için bir tulumba ile desteklenmiş sıcak sulu kalorifer. Bkz. ısıtma, sirkülasyon pompası.

kaloriferci Fr. T. 1. Kalorifer teslsatını döşeyen veya onaran kimse. 2. Kaloriferi yakan kimse.

kalorifik Fr. (**calorifique**) < Lat. Isı veren.

kalorifik değer Isıl değer.

kalorimetre Fr. Isıölçer. Bkz. sıcakölçer.

kalsit,-ti Lat. Jeol. Billurlaşmış, doğal kalsiyum karbonatı ($CaCo_3$). Tebeşir bir çeşit kalsittir.

kalsiyum Fr. (**calcium**) kim. Simgesi Ca, yoğunluğu 1,55 olup, 800°C'de ergiyen, kireç ve alçının bileşimine giren sarımtırak beyaz bir cisim.

kalsiyum hidroksit Sönmüş kireç, $Ca(OH)_2$.

kalsiyum karbonat Tebeşir, kireçtaşı ve mermerin kimyasal adı, ($CaCO_3$).

kalsiyum klorür Bazı durumlarda, çimentonun sertleşmesini hızlandırmak için, ağırlık olarak % 2 oranına kadar betona karıştırılan bir katkı maddesi, ($CaCl_2$).

kalsiyum oksit Sönmemiş kireç, CaO. Kalsiyum oksit su ile birleşerek kalsiyum hidroksit verir: $CaO + H_2O \rightarrow Ca(OH)_2$.

kalsiyum sülfat Yanmış alçıtaşı ile aynı bileşimde olan anidrit mineral, °anidrit.

kalver Fr. (**calvaire**) İsa'nın asıldığı haçı anımsatmak amacıyla, üzerine haç dikilmiş yüksekçe yer.

kama 1. Ahşap parçaları birleştirmek veya sıkıştırmak için kullanılan konik ahşap takoz.

çift kama Karşılıklı vurulan iki kama.

2. Daha önemli yapılardaki ahşap birleşmelerde kullanılan özel maden parçalar: geka kaması, alligator kaması, buldok kaması.

kamalı birleşme Kama[1,2] kullanılarak yapılan birleşme.

3. Taşları paralamadan yarmakta kullanılan sivri uçlu, yassı alet.

4. Ağaçları yarmak için yarıklarına sokulan ucu yassı, uzunca takoz, yarma kaması.

kamaştırma Çok kuvvetli bir ışık kaynağının ve yansıtma gücü çok olan yüzeylerin, göz dokusuna yaptığı etki. Kamaştırma, gözün çalışma gücünü azaltarak çevredeki cisimlerin net ve çabuk görülmesini önler.

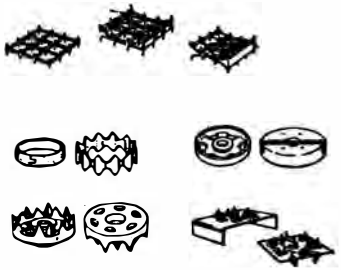
kambiyum Fr. (**cambium**) Ağaç kabuğunun hemen altında bulunan yaşayan madde, ki yeni halkalar buradan gelişirler.

kameriye Ar. Bahçelerde küçük köşk şeklinde yapılan ve üstü yeşilliklerle sarılan çardak.

kamış 1. Buğdaygillerin sulak yerlerde yetişen bir türü olup sepetçilikte ve bazı yerlerde yapıcılıkta kullanılır (**Arundo donax**).

hintkamışı,-nı °Bambu.

2. Kamıştan yapılmış: kamış dam, kamış yalıtım levhası.

çeşitli madenî kamalar

kamış levha Birbirlerine tellerle bağlanarak bir araya getirilmiş kamışlardan meydana gelen, dekoratif olarak ya da ısı geçirimsizliği için kullanılan levha.

kampana İt. 1. Çan.

2. Çan biçiminde bezeme.

kampin Boru tespit çivisi.

kamulaştırmak Bir şeyi sahibinden satın alarak kamuya mal etmek, kamu yararına almak, °istimlâk etmek.

kanal Lat. (**canalis**) 1. Deniz, göl, ırmak gibi büyük suları birbirine bağlamak ya da suyu başka yöne akıtmak için açılan geniş su yolu.

2. Kanalizasyonda binalardan gelen pissuyu toplayan anaboru.

kanalizasyon Fr. (**canalisation**) Lâğım döşemi.

tam kanalizasyon Kentin ve evlerin pissuları ile kar ve yağmur sularını toplamak üzere yapılan kanal sistemi.

yarım kanalizasyon Kentin yalnızca kar ve yağmur sularını toplamak üzere yapılan kanal döşemi.

kanara Kasaplık hayvanların kesildiği yer, °mezbaha, °salhane.

kanat (I) Kapı, pencere, dolap gibi şeylerin düşey bir eksen etrafında dönerek açılıp kapanan kapağı.

kanat (II) Ar. esk. Yeraltında su yolu.

kanatır Ar. (**kantara**'nın çoğulu) esk. Köprüler.

kanatlı Kanadı (I) olan.

kanava, kanaviçe 1. Seyrek dokunmuş keten bezi.

2. Kenevirden örülen çuval dokuması. Kanaviçe bitümlü su geçirimsizliği işlerinde bitüm taşıyıcı olarak kullanılmaktadır.

kanavat Ar. (**kanat** (II)'ın çoğulu) Suyolları.

kanaviçe İt. Kanava.

kanca 1. Bir şey çekmeye yarar saplı çengel.

2. Betonarme demirlerinin kıvrık ucu.

kanca boyu Kancanın² uzunluğu.

kandela Lat. (**candela** mum) Katılaşma sıcaklığındaki platinin her santimetre karesinden çıkan ışık şiddetinin 1/60'ına eşit ışık şiddeti birimi (Kısaca: cd), yeni uluslararası mum, kandil².

kandil Ar. < Lat. 1. İçinde sıvı bir yağ ve fitil bulunan kaptan ibaret lamba.

asma kandil Kubbe veya tavana zincirle asılmış kandil. Asma kandillerin, kubbe ortasına asılan büyüklerine **topkandil** denir.

2. °Kandela.

kandillik 1. Kandillerin konulduğu yer.

2. Cami veya kiliselerde cam kandillerin asıldığı zincir veya ince demir çubuklarla yapılmış çoğu çember şeklinde askı, asma kandillik.

kanepe Fr. (**canapé**) Birkaç kişinin oturabileceği genişlikte koltuk.

kangal Tel, kurşun boru, ince betonarme demiri gibi uzun ve bükülebilir şeylerin halka şeklinde sarılmasından meydana gelen bağ.

kangallamak Kangal kangal sarmak, kangal haline sokmak.

kanon Bkz. oran.

kantar 1. Temeli tek bir kaldıraç veya sarmal bir yaydan ibaret olan tartı aygıtı.

2. Eskiden kullanılan kırk dört okkalık ağırlık birimi. Bir kantar 56,408 kg.'a ve 1/4 çekiye eşittir.

kantara Ar. esk. Kemerli, taş köprü.

kantaşı °Hematit.

kaolin Çin . Arıkil.

kapak 1. Her tür kap ve boşluğun ağzını kapamaya yarayan ve çoğu yassıca olan parça.

2. Bir tomruğu direk haline getirirken çıkarılan yarım daire parçası şeklinde tahta, kapak tahtası.

3. mar. Vida başlarını gizlemek amacıyla gömdükten sonra, ahşaptaki yuvaya, tutkallanarak geçirilen silindirsel ahşap tıpa.

kapaktaşı Geniş ve yassı taş.

kapalıçarşı Üstü örtülü eski çarşı yapılarına verilen ad: Bursa kapalıçarşısı; büyük harfle yazıldığında İstanbul'daki kapalıçarşı.

kapazlama Gömme olmayıp üstten tutturulan: kapazlama ispanyolet, kapazlama kilit.

kapı Bir yere girip çıkarken geçilen ve açılıp kapanma düzeni olan

duvar veya bölme boşluğu. Kapı genel olarak iki ana öğeden meydana gelir: kanat ve kâsa. Kapılar, kullanıldıkları yerlere göre kısaca şöyle işaretlenirler:

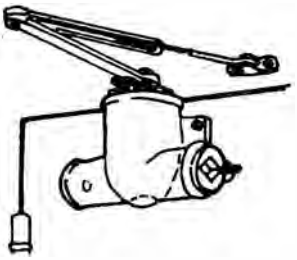
Giriş kapıları (GK),
Oda » (OK),
Servis » (SK),
(banyo, mutfak, kiler, helâ).
Balkon kapıları (BK)
veya numaralandırılırlar. Kapı yapımında kullanılacak kerestenin ortalama nemi % 15'ten çok olmamalıdır. Nem derecesi % 10'dan çok olan kontrplak ve odunlifi levhalar kapı yapımında kullanılmazlar. Türkiye'de kapı kanatları yapmakta kullanılan ağaç türleri:

	dış ve iç kapı kanatlarında	iç kapı kanatlarında
iğne yapraklı ağaç kerestesi	fıstık çamı karaçam kızılçam sarıçam Toros sedri	Batı Karadeniz köknarı Doğu Karadeniz köknarı Doğu ladini Kazdağ köknarı Toros köknarı
yapraklı ağaç kerestesi	karaağaç kestane meşe	ıhlamur kavak kayın

kapı aynası Ahşap geçme kapı kanatlarında seren, başlık ve kuşaklar arasında kalan dörtgenlerin içindeki düz levha, kapı tablası, ayna[2].

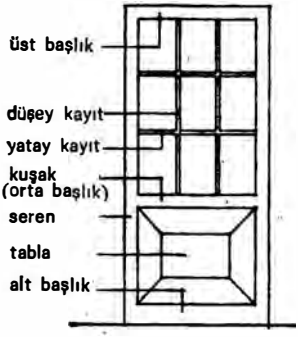
kapı hidroliği Kapının kendi kendine kapanmasını sağlayan hidrolik düzen, hidrolik yay.

kapı kanadı Kanat (I).

kapı hidroliği

kapı kanadı

kapı otomatiği elk. Bir kapının bir düğmeye basılarak açılmasını sağlayan düzen.

kapı stopu Bkz. stop.

ara kapı İki daire veya oda arasında, birinden öbürüne kolayca geçmek için açılmış kapı.

armonik kapı Katlanır kapı.

asma kapı Bir kalenin girişini kapamaya yarayan, karşı ağırlık ile inip kalkan parmaklık. Bu çeşit kapılar Romalılarda, sonra da ortaçağ'da Avrupa'da derebeyi kalelerinde kullanıldı. Sonraları ölümor-

gu bunların yerini aldı. Bkz. ölümorgu.

aynalı kapı Tablalı kapı.

cermen/kapı Kanadı binili olan ve kasaya cermenmenteşe lle bağlanan kapı.

çakma kapı Kuşak ve çapraz adı verilen parçalar üzerine yan yana gelecek şekilde vidalanan veya çivllenen tahtalarla yapılan kapı kanadı Bkz. TS 538.

cümle kapısı Anakapı.

çarpma kapı Bir çarpma menteşe veya mil menteşe çevresinde dönerek iki yana da açıiabilen kapı.

çift kapı İki kanatlı kapı.

çifte kapı Arka arkaya iki kapı.

dış kapı Bir yapının sokağa ya da bahçeye açılan kapısı, sokak kapısı.

döner kapı Turnike gibi, bir eksen çevresinde döndürülerek arasından geçilen üç ya da dört kanatlı kapı.

fransızkapı Kanadı binisiz olan ve Fransız (pomel) menteşe lle kasaya bağlanan kapı.

iç kapı Binanın dışı ve dış hava koşulları ile ilgisi olmayan kapı.

katlanır kapı Kanatları birbiri üzerine katlanarak açılan kapı, °armonik kapı.

prese kapı kanadı Çerçevesi içinde kalan boşluk, çıtalı, kafes veya petek dolgulardan biri ile doldurulup, iki yüzüne kontrplak, odunlifi levha, vb. yapıştırılarak preslenmek yoluyla yapılan kanat.

sürme kapı Ray üzerinde sürülerek açılıp kapanan kapı.

tablalı kapı Seren, başlık ve kayıtları arasında kalan boşluğa som tahta, kontrplak veya odunlifi levha geçirilmiş kapı, aynalı kapı.

kapıcı dairesi İş hanı, apartman gibl yapılarda kapıcının ve ailesinin oturmasına ayrılmış bölüm.

kapıkule °Pilon[1].

kapilarite Fr. (**capillarité**) Kılcallık.

kapiler Fr. (**capillaire**) < Lat. (**capillus** saç) Kılcal.

kapitone Fr. < İt. Deri ya da kumaşla yapılmış, bakiava dilimini andırır desenli dekoratif kaplama. İçmimaride genellikle kapı kanatlarının ve duvarların kaplanmasında kullanılmıştır.

kaplama Bir şeyin dışına, daha iyi bir görünüş kazandırma veya koruma ereğiyle geçirilen başka maddeden kat: maden, ahşap, taş kaplama. Sıvalar, asbestli çimento levhalar, lamine plastikler, odunlifi levhalar, mantar levhalar, kontrplak, ahşap, vb. duvar kaplama gereçlerldir. Döşeme kaplama gereçleri: linolyum, ahşap parke, kauçuk levhalar, çimento ve seramik karolar, termoplastik karolar, vb.

kaplama çekici Ahşap kaplama yapıştırılırken kullanılan özel çekiç.

ahşap kaplama, ahşap kaplamalık Sert ağaçlardan soyma, biçme veya kesme yoluyla elde edilen çok ince ahşap levha.

İnce kaplama Kalınlığı 6/10 veya daha az olan kaplama. **Altı-on kalınlıkta kaplama** 0,6 mm. kalınlıktakl kaplama demektir.

normal kaplama Kalınlığı 6/10-8/10 arasında olan kaplama.

duble kaplama Kalınlığı 8/10-12/10 arasında olan kaplama.

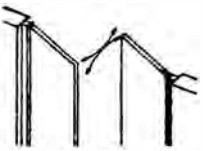
tek kanatlı

çift kanatlı

tek kanatlı çarpma

çift kanatlı çarpma

tek kanatlı sürme çift kanatlı sürme

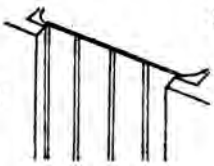
katlanır

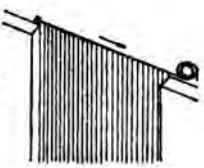
katlanır

teleskop

stor

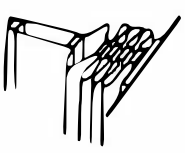

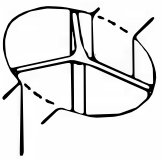

stor

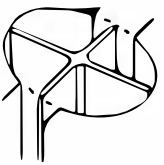

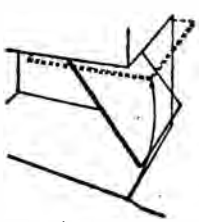
körük (akordeon)

döner (turnike)

garaj kapıları

kalın kaplama Kalınlığı 12/10-18/10 arasında olan kaplama.

astar kaplama Az önemli işlerde kullanılan düşük nitelikli ahşap kaplama.

maden kaplama, metal kaplama Paslanabilen maden yüzler üzerine yapılan bir veya birkaç tabakalı nikel, bakır, kadmiyum, krom, alüminyum veya çinko kaplama. Galvanizleme, krom, nikel ve kadmiyum kaplamalar, kaplanacak parçanın montajından önce yapılırlar. Montajdan sonra, özel bir düzenle püskürtme yoluyla çinko ve kadmiyum kaplama da yapılmaktadır. Bkz. galvanizleme, kromaj, nikelâj.

kaplamak Bir kaplama gereciyle örtmek.

kaplamalık Kaplama gereci olarak kullanılmaya elverişli.

kaplamalık levha Kalınlığı 36/10-10 mm. arasında olan ahşap kaplama.

kaplıca Ilıca.

kaptaj Fr. (**captage**) Bir temizsu şebekesi için yeraltı suyunun, yüzeye yaklaştığı bir noktada alınması (işi).

kaptaj kazısı Kaptaj için yapılan kazı.

kaptırma mar. 1. Bir çeşit rende. 2. Bir çeşit el testeresi.

kar korkuluğu Çatıdan kar ya da buzun kayarak düşmesini önleyen düzen.

kar yükü Bkz. yük.

karaağaç Karaağaçgillerin örnek bitkisi olan, kerestesi beğenilir bir ağaç (**Ulmus**). Parazitlere ve değişik hava koşullarına dayanıklı olan bu ağacın içodunu kullanılır. Su yapılarında, iç yapıda, mobilya ve torna işlerinde karaağaçtan yararlanılmaktadır.

karabodos hatılı Doğramacılıkta kullanılan 8 × 28 cm. kesitli ağaç.

karaelmas Kayaları delmek işinde kullanılan siyah elmas, °karbonado.

karakalem Kömür kalem ile yapılan resim.

karanlıkoda Film banyosu, röntgen muayenesi gibi işlerin yapıldığı ışıksız oda.

karayolu,-nu Kentlerarası yol, şehirlerarası yol.

kârbanseray Far. esk. Kervansaray.

karbastı (Doğu Karadeniz'de) Aşık.

karbolinyum Lat. Ahşabı mantarlara karşı korumakta kullanılan ve taşkömür katranının damıtılmasıyla elde edilen madde. Bkz. emdirmek.

karbon Lat. (**carbo, onis** kömür) Doğada ya elmas ve grafit gibi billurlaşmış ya da maden kömürü, linyit, antrasit gibi şekilsiz bir halde bulunan, simgesi C olan basit cisim, kl bütün örgensel maddelerde bulunduğu gibi, örgensel olmayan pek çok maddenin bileşiminde de yer alır. Arı olmayan karbona kömür denir.

karbon çeliği Bkz. çelik.

karbonado İsp. Karaelmas.

karbonat Fr. (**carbonate**) kim. Karbonik asidin bazlarla birleşerek oluşturduğu tuzların genel adı. Bkz. kalsiyum karbonat.

karbonatlaşma, karbonlaşma Kireç harcının, havadaki karbondioksidin etkisi ile stabl kalsiyum karbonat

($Ca\ Co_3$) haline dönüşerek doğal yoldan, yavaş yavaş sertleşmesi.

karborundum Kuvarstan daha sert olan ve aşındırıcı (zımpara) olarak kullanılan silikon karbit'in ticarî adı. Karborundûm, 2500°C'ye kadar olan sıcaklıklara dayanabilir.

karbür Karbonun bir basit cisimle birleşmesinden oluşan madde.

kareleme Bkz. oran.

karfiçe Orta boy demir çivi.

kargaburnu,-nu Tel bükmekte kullanılan ve uçları sivri koni şeklinde olan bir çeşit kıskaç.

kargalık Bir alın duvarında mertekler arasında kalan boşluklara ya da duvar parçalarına verilen ad.

kargı Kamış.

kargın Bir çeşit büyük rende.

kârhane Far. esk. İşyeri, işlik, °atelye.

karık 1. Bahçe sulamak için açılmış ark.
2. Bu arklar arasında kalan toprak parçası.

karın (Kemer taşında) İç yay. Bkz. sırt.

karınverme hlk. (Bir kolon veya düşey bir yüzey için) ağırlık etkisiyle kavisli bir şekil alma, burkulma, °flambaj. Bkz. belverme.

karışım kim. Birleşmeksizin birbirine karışmış olan şeylere verilen ad, °mahlût: kum, kireç karışımı. Bkz. bileşim, bireşim, emülsiyon, süspansiyon.

karışım suyu Çimento hamuru, harç veya beton elde etmek için kullanılması gereken su, harman suyu.

karlık Kar kuyusu. Bkz. kuyu².

karkas İt. (**carcassa**) İskeletli bir strüktürün taşıyıcı bölümlerinin topuna verilen ad, °iskelet.

karkaslı Karkası olan.

karkaslı yapı İskeletli yapı: çelik karkaslı yapı, betonarme karkaslı yapı.

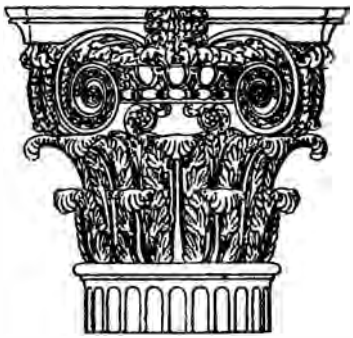
karma düzen İyon ve Korent düzenlerinin karışımından meydana gelmiş düzen, °kompozit düzen.

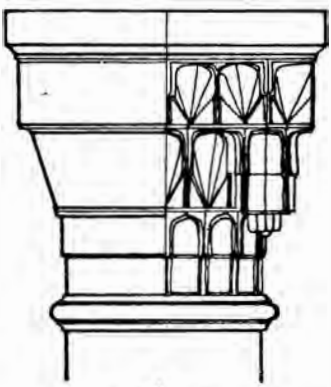
karmaç Bir çeşit sıva için kullanılan, samanla karıştırılmış killi çamur.

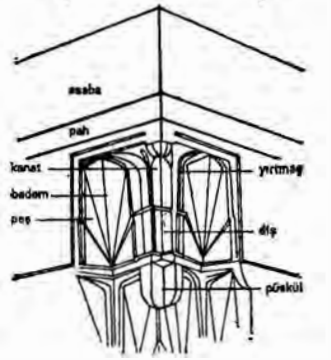
karmak Toz halindeki bir şeyi bir sıvı ile karıştırarak çamur veya hamur haline getirmek: harç karmak, boya karmak.

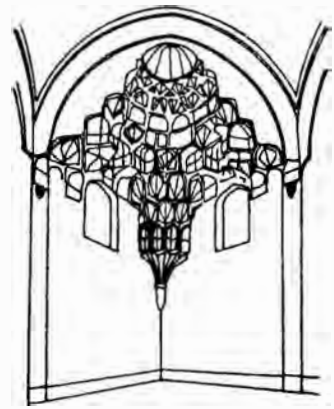
kârname Far. 1. Eskiden, usta çıkacak çırakların ustalıklarını göstermek için yaptıkları iş örneği.
2. Osmanlı döneminde mimarların o zamana özgü bir yöntemle çizdikleri proje.

karma düzende bir sütun başlığı

karnas (Yakut Türkçesinde çıkıntı, burun) Düşey bir yüzeyden, üzerinde bulunan daha taşkın bir yüzeye geçmek ve ona bindirmelik görevi yapmak için taş veya tuğladan küçük prizmalar şeklinde, birbiri üzerine oturan bindirmeliklere verilen ad, sarkıt, °istalaktit. Sinan çağında bunlara tekil olarak mukarnes, çoğul olarak da mukarnesat denirdi. Karnasın çeşitli bölümlerine **asaba, pah, badem, peş, kanat, yırtmaç, diş, püskül** gibi adlar verilmiştir.

karnıyarık plan Ortada sofanın veya salonun, iki yanda odaların yer aldığı ev planı.

karo Fr. (**carreau**) Dörtköşe kaplama gereci. Karolar çokluk pişmiş toprak, beton, plastik gibi gereçlerle yapılırlar.

karo fayans Banyo, mutfak, helâ gibi ıslak hacimlerde duvar kaplama gereci olarak kullanılan, kare ya da dikdörtgen yüzeyli fayans karo. TS 202'ye göre normal ölçüler 150 × 150 × 5,5 mm. 150 × 50 × 5,5 mm.'dir. Karo fayanslar düz ya da kabartmalı; beyaz, renkli veya çok renkli olurlar. Döşeniş yerlerine göre üçe ayrılırlar:

a. Ortaya döşenen karo fayanslar.
b. Kenara döşenen karo fayanslar; (Bkz. terminezon) bunların üst yüzünde bir kenar pahlı olur.
c. Köşeye döşenen karo fayanslar; (Bkz. çift terminezon); bunların üst yüzünde iki kenar pahlı olur.

Karo fayanslar niteliklerine göre de «ekstra», «birinci kalite» ve

«endüstriyel» olarak sınıflandırılırlar. Karo fayanslar karton kutularda veya **kafes** denilen küçük tahta sandıklar içinde satılır.

karo mozaik Üst kat betonundakl kırmataş taneleri 00-0-1-2-3 lrilikte olan yer karosu, **mozaik karo, yer çinisl**. Bkz. fırlama, palladyen, sunî mermer.

karo seramik Seramikten yapılmış yer veya duvar karosu.

karo siman Üst kat betonundakl taneler 00 lrilikte olup, çimento ve kum ile yapılmış karo, çimento karo. Bkz. TS 213.

vinll asbestli yer karosu Bkz. marley.

karpuz hlk. Yaygın ışık elde etmek ve lambayı göstermemek için lambaya geçirilen, mat camdan küre veya basık vazo biçiminde siper, °glop.

karşı ağırlık Ağır bir cismi kaldırmak üzere kurulan makara düzeninde karşı tarafa konulan ağırlık, °kontrpua. Karşı ağırlık, düşey sürme pencerelerde, asansörlerde vb. işlerde kullanılır.

kartezyen koordinatlar (Fransız filozof ve matematikçisi **Descartes**'ın adından) Dik koordinatlar. Bkz. apsis, ordinat.

kartografya, kartografi Lat. Haritacılık.

kartografik Fr. (**cartographlque**) < Lat. Haritacılıkla ilgili.

karton İt. (**cartone**) İnce mukavva.

karton petek Konstrüksiyonda² kullanılan, bal peteğini andırır biçimde kartondan yapılmış gereç.

bitümlü karton Nem geçirimsizliği için kullanılan bitüm emdirilmiş karton, °rüberoit.

kartonpiyer Fr. (**carton-pierre**) Yapıları kabartmalarla bezemek için, çoğunlukla duvar ve tavan arakesitleri ile tavan göbeklerinde kullanılan sertleştirilmiş mukavva veya kıtıklı alçı.

kartotek Fr. Bir kltaplıkta, kitapların ve yazarların adlarını gösteren kartların bulunduğu bölüm.

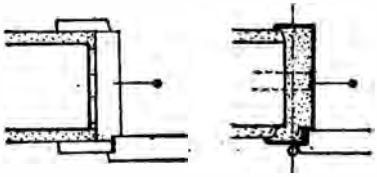
karyağdı Üstü, kar yağmış gibi, benek benek beyaz olan.

karyatit Fr. (**cariatide** veya **caryatide**) Kadın heykeli biçiminde sütun. Bkz. atlant, heykelsütun.

karyatit

karyola İt. Üzerine yatak yapılıp yatılan tahta veya maden kerevet. Bkz. yatak.

ahşap ve saç kasa

kasa İt. (**cassa**) Kapı veya pencere boşluğuna geçirilip kanatları taşıyan çerçeve. Kasa, duruma göre ahşap, saç, alüminyum veya plastik olabilir. Bkz. kapı, körkasa, pencere, telaro.

kasaba Ar. Nüfusu 2.000 ile 20.000 arasında olan yerleşme; küçük kent.

kaset döşeme İt. (**cassetta**) T. Bkz. döşeme.

kasır,-sı Ar. Savunmalı hükümdar sarayı (°şato) veya büyük köşk.

kasis Fr. (**cassis**) Bir yolun eni doğrultusundaki uzun çukurluk.

kasnak 1. Enli çember: kuyu kasnağı.

2. Makinelerde bir milden başka mile devim geçiren kayışların takıldığı demir çember.

3. Bir kubbeyi taşıyan, daire, kare ya da çokgen planlı kaide, kubbe kasnağı, kubbe bileziği.

kasnak kirişi Ahşap döşemelerde veya çatılarda bacanın geçmesi için bırakılacak boşluğu meydana getirmek üzere kirişler (veya mertekler) arasına, bunlara dik doğrultuda çivilenen ağaç. Döşemelerdekilere döşeme kasnağı ya da kasnak boyunduruğu da denir.

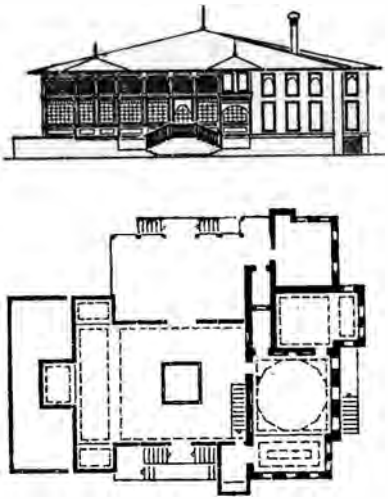
kastela kirişi Bkz. kiriş.

kastrum Lat. Roma ordusunun askerî kamplarına verilen ad. Kastrumlar surlarla çevrili büyük alanlardır.

kâşane Far. Büyük, süslü ve masraftan kaçınılmaksızın yapılmış yapıların görkemini anlatmak için kullanılan söz. Osmanlıcada: yuva, ev.

kâşî Far. İran'ın Kâş kentinde yapılan bir çeşit çini.

Edirne'de Kum Kasrı.
Görünüş ve plan (Desernod ve Sayger'e göre).

kâşiger Far. esk. Çinici.

kaşkemer İkisinin merkezi kemerin içinde, öteki ikisininki dışında olan dört daire yayından meydana gelen, 1300 yılından başlayarak Geç Ortaçağ'da çok kullanılmış sivri kemer, eşeksırtı kemer. Bu kemerde eğrilerden ikisi içbükey, öteki ikisi dışbükeydir. Bkz. kemer.

kat,-tı 1. Binada iki döşeme arasında kalan boşluk.

kat çıkmak Yapıya kat yapmak.

kat mülkiyeti Bir ya da daha çok kişinin, bir yapının belirli bir bölümüne sahip olabilmesi. Kat Mülkiyeti Yasası çıkmadan önce, ortak mülkiyetli bir arsa üzerinde inşaata başlarken satış vaadi veya irtifak hakkı kurma vaadi ile işlem yürütülürdü.

Kat Mülkiyeti Kanunu Kat mülkiyeti ilişkilerini düzenleyen 634 sayılı yasa.

kat yüksekliği Bir yapıda, birbirini izleyen iki kat döşemesinin üstten üste ölçülen düşey uzaklığı.

ara kat Bir binada genellikle zemin katı ile birinci kat arasına yapılan çoğu basık tavanlı, altı kapalı yarım kat.

asma kat Bir binada genellikle zemin katı ile birinci kat arasına yapılan çoğu basık tavanlı, altında mekânın devam ettiği yarım kat. Buna, dükkânlarda **şirvan** da denir.

birinci kat Bir yapıda zemin katının veya varsa asma katın hemen üzerindeki kat.

bodrum katı Yeraltı katı. Bkz. bodrum.

çekme kat Bir binanın son katı üzerine yapılan, cepheden geriye çekilmiş kat.

normal kat Çok katlı bir yapıda planı aynı olan katlardan her biri. Değişik planlı katlar, genellikle, bulundukları yere göre bodrum katı, zemin katı, çatı katı, çatı arası katı gibi adlar alırlar ya da bulundukları düzeyin kotlarıyla anılırlar.

son kat Çatının veya çatı katının hemen altında olan kat.

temiz kat yüksekliği Bir katta, döşeme kaplaması üzerinden tavan sıvası altına kadar olan düşey uzaklık; bitmiş kat yüksekliği.

2. Tabaka: iki kat boya; üç kat kanaviçe.

son kat Tabakalardan en üstte olanı.

katakomp,-pu İt. (**catacomba**) İlk Hıristiyanların gizlice toplanıp dinsel tören yaptıkları yeraltı tapınağı.

katalizör Yun. kim. Bir kimyasal reaksiyonun hızını artıran, ancak reaksiyona edimli olarak katılmayan madde.

katedral,-li Fr. (**cathédrale**) < Lat. Piskoposluk kilisesi; bir kentin büyük kilisesi, başkilise. Bkz. gotik.

katedral camı Bkz. cam.

katı 1. Üzerine parmakla basıldığı zaman, basılan yeri çökmeyen veya az çöken, **yumuşak** karşıtı.

2. fiz. Sıvıların ve gazların tersine içinde bulunduğu kabın veya üstünde bulunduğu yerin şeklini almayan, °sulp.

katılaşma °priz (I).

katılık Katı olma hali.

katkı, katkı maddesi Yeni özelikler kazandırmak üzere betona veya harca çimento, su ve agrega dışında küçük miktarlarda karıştırılan madde. Hızlandırıcılar, plastikleştiriciler ve geciktiriciler katkı maddeleridir.

katlama Tek yönlü eğme. Bkz. eğilme.

katlanmış plak Bkz. plak.

katot Yun. fiz. Eksi elektrot. Bkz. anot, elektroliz.

katrak İng. Çelik veya elmas lamalı taş biçme tezgâhı.

katran Örgensel maddelerden kuru damıtma yoluyla elde edilen, sıvı yağ kıvamında, siyah renkte, ağır is kokulu, suda erimeyen bir madde, ki bitkilerden çıkarılanına **bitki katranı**, maden kömüründen elde edilenine de **maden katranı** adı verilir.

katran ağacı Çamgillerden, Toroslarda çok yetişen, kerestesi reçineli, dalları gövdeye dikey durumda olan yüksek ağaç.

soğuk katran Bazı yağlarla sulandırılmış katran.

katranlamak Katran sürmek.

katranlı Katran sürülmüş veya karıştırılmış olan.

katranlı beton Bkz. beton.

katranlı karton, katranlı mukavva Selülozla yapılmış adi mukavvaya katran emdirilip üzerine kum serpilerek yapılan ve basit dam tecritlerinde kullanılan gereç.

katranlı keçe Çatı örtülerinde kullanılan, rafine kömür katranı ile doyurulmuş hayvan kılı ya da bitkisel maddelerle yapılmış keçe (Bkz. TS 111). Katranlı keçe, kömür katranı zifti (TS 106) ile yapıştırılır.

kauçuk (Amerika yerlilerinin dilinden) Amerika, Asya ve Afrika'nın çeşitli ağaçlarından, özellikle lastik ağacından elde edilen dayanıklı ve esnek madde. Kauçuk kükürtle karıştırılarak daha iyi işlenir, daha çok dayanır ve esner bir hale getirilir. Kauçuk, saf lastik olarak da tanınır, zira lastik ağacından elde edilen lastik ancak % 90 oranında saftır.

kavak Söğütgillerden, sulak bölgelerde yetişen, boyu kimi cinslerinde 30 - 40 metreye kadar çıkan, kerestesi kullanılan bir ağaç (**Populus**). Türkiye'de yetişen başlıca kavak türleri akkavak, karakavak ve titrek kavaktır. Kavak kerestesi yumuşak olduğu için kolay işlenir. Kavak kaplamaya **papel** denir.

akkavak Yapraklarının altı beyaz olan bir kavak türü (**P. Alba**).

karakavak Otuz beş metreye kadar yükselebilen bir kavak türü (**P. Nigra**).

kavaklık Kavakları çok olan yer.

kaval veya **kaval silme** Fr. (**cavet**) < İt. (**cavetto**) Yarım ya da dörtte bir daire kesitli silme.

kaba kaval silme Büyük yuvarlak silme.

tam kaval Yarım daire kesitli silme.

yarım kaval Bir dairenin dörtte biri profilinde silme.

kavaliyer perspektif Fr. (**perspective cavallère**) Bkz. perspektif.

kavea Lat. Roma tiyatrolarında seyircilerin oturdukları set set basamaklı yerler. Bkz. anfiteatr.

kavila İt. (**caviglia**) mar. 1. Ağaç çivi; takoz.
2. İki ahşap çatmayı birbirine bağlamak için birinin kenarında yapılan silindir biçiminde çıkıntı.

kavilalı birleşme, kavilalı geçme Kavilalarla yapılan birleşme.

kavis,-vsi Ar. 1. Eğmeç.
2. Yay.

kavraç Ağır taşları tutup kaldırmaya yarayan, iki tutaklı demir alet. **kavraç yuvası** veya **kavramalık yuvası** Kavracın ucunu sokmak için taşlarda açılan oyuk.

kavrama Bağ kuşak, çift kuşak. Bkz. kuşak.

kavsara Kemer ve tonozların içbükey bir yüzey meydana getiren iç kalınlıklarına verilen ad; bir taçkapıda başkemerin kalınlığını meydana getiren bölümde birbiri altına gelerek gittikçe küçülen ve o kısma huni gibi bir biçim veren kavislerden oluşan eğik tonoz bölümü. Bkz. art kavsara.

kavşa İki yüzeyin kavuştuğu yerde meydana gelen dış köşe.

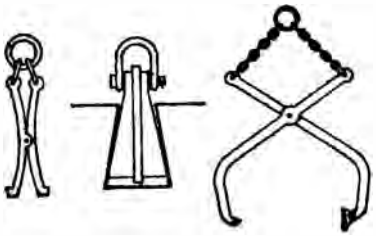
kavşak (I) İki veya daha çok yolun kesiştikleri yer.

kavşak (II) Kağşamış olan.

kavşamak Kağşamak.

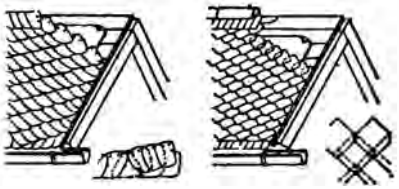
kavukluk Eski Türk evlerinde, üzerine kavuk konulan çoğu oymalarla süslü raflara verilen ad.

kaya Bir bağlayıcı ile birbirlerine bağlanmış çeşitli tanelerden oluşmuş büyük ve sert taş kitlesi. Kayalar oluşum biçimlerine göre üç

kavraç

kayağantaş çatı örtüsü

türe ayrılırlar: tortul kayalar, magmatik kayalar, başkalaşmış kayalar. Bayındırlık Bakanlığı tanımlarına göre de yumuşak kaya, sert kaya, som kaya çeşitleri vardır. Bkz. kayalık zemin, taş.

kaya suyu Kayadan sızan su.

kesme kaya Baskı altında kalarak sertleşmiş toprak. Kesme kaya, üzerine temel atmaya elverişlidir.

kayağantaş jeol. İnce taneli toprağın metamorfik değişmelerinden oluşan, fillat grubundan, hafif, yumuşak ve koyu mavimtırak bir taş, °arduvaz, kayrak². Yaprak yaprak ayrılabildiği için binaların çatılarını örtmekte ve taştahta yapmakta kullanılır. Taş ocağından 8-9 cm.

kalınlığında bloklar halinde çıkarılır, daha sonra ince levhalara dönüştürülür. Kayağantaş levhaları % 1 oranında sehim yapabilirler.

kayalık zemin Patlayıcı madde kullanılarak veya zorunlu durumlarda el aletleri ile kazılabilen ayrışmamış kayalardan (andezit, yoğun kalker, konglomera, yılantaşı, granit, kuvarsit, porfir, gnays, bazalt, çakmaktaşı, traverten, vb.) oluşmuş zemin.

kayalifl,-ni Taşpamuğu, °asbest.

kayın Kayıngillerin örnek bitkisi olan kerestelik bir orman ağacı (**Fagus silvatica**). Kerestesi meşeninkini andırır, ancak dış yapıda kullanılmaz. Su içinde ömrü sonsuz olduğu halde 'ıslanma-kuruma' dan dolayı biçimi çabuk bozulur ve ardaklanır. Korunabilmesi için, neminin % 30'un altında veya % 60'ın üstünde olması gerekir. İyi fırınlandığında aşınma dayanımı artar ve parkede, mobilyacılıkta kullanılır; iyi cilâ tutar. Kayın, Karadeniz kıyılarında ve Toroslar'da yetişir.

kayıt,-tı Ar. 1. Bir çerçeveyi bölen parçalardan her biri.

2. Kapılarda serenler ile alt ve üst başlıkların meydana getirdiği çerçeveyi bölen ve çokluk bunlardan daha ince olan parça.

3. Pencere çerçevesini bölen, çerçeveyi meydana getiren ağaçlardan daha ince kesitli parça. Bunların düşey olanına **düşey kayıt**, yatay olanına **yatay kayıt** denir.

kayıt çatkısı Pencerede camları tutan çubukların tümü.

kayma Bir kesitte çakışık iki yüzeyin birbirine göre ters yönde kaymaya çalışması.

kayma dayanımı Bir kesitin güvenlikle karşılayabileceği en büyük kayma gerilimi, kayma mukavemeti.

kayma kuvveti Kayma gerilimi yaratan kuvvet.

kayma mukavemeti Kayma dayanımı.

kaymaktaşı,-nı Sumermeri, °albatr.

kaynak 1. İçinde su kaynayıp çıkan yer, °memba.

2. fiz. Herhangi bir erke (enerji) nin oluşup çevreye yayıldığı yer: ışık kaynağı, ısı kaynağı.

3. İki maden veya plastik parçasının birbirleriyle kaynaşıp yapıştıkları yer veya onları kaynaştırıp yapıştırma işi.

kaynak elektrodu Bkz. elektrot.

ark kaynağı, elektrik kaynağı Volta arkından yararlanılarak yapılan kaynak. Elektrik kaynağında sıcaklık 4000°C'ye kadar yükseltilebilir ve böylece madenler ergitilebilir.

asetilen kaynağı, oksi-asetilen kaynağı Asetilen ve saf oksijenle beslenen hamlaçlarda elde edilen 3000°C'lik alevle yapılan kaynak.

maden ark kaynağı Eriyen bir madenî elektrot ve genellikle düşük gerilimli doğru akım ile yapılan elektrik arklı kaynak.

nokta kaynağı Boydan boya değil de noktalar halinde yapılan kaynak, °punta kaynağı.

punta kaynağı İt. T. Nokta kaynağı.

kaynakçı Kaynak[3] yapan kimse.

kaynaklama Maden veya plastik iki parçayı elektrik arkı, elektrik direnci ya da bir alevden yararlanarak ergitme, basınç veya hem ergitme hem de basınçla birleştirme.

kaynaklı Kaynakla birleştirilmiş, kaynaklanmış: kaynaklı boru.

kayrak 1. Üzerinde kayılacak yer. 2. Kayağantaş, arduvaz. 3. Kayşa yapan (toprak).

kayşa jeol. Kayşamak olayı, toprak kayması, °heyelan.

kayzer kubbesi Buckminster Fuller'in geodezik kubbe yönteminin endüstrileşmesi ile elde edilen bir çeşit kubbe. Kayzer kubbesi hiç bir dış taşıyıcı olmadan yani kendi kendine taşınan prefabrike metal inşaata olanak verir. Paris'te Paul Dufau'nun yaptığı Spor Sarayı 1110 alüminyum panodan meydana gelen, 61 m. çapında bir kayzer kubbesidir.

kazan, kalorifer kazanı Kömür, yağ yakıt, gazyağı veya elektrikten yararlanarak merkezî ısıtma için gerekli sıcak suyu ya da buharı sağlayan ısıtıcı. Bkz. buhar kazanı.

kazan dairesi Binalarda kazanın yer aldığı bölüm, kalorifer dairesi.

kazan taşı Suyun içinde bulunan demir, manganez, kireç gibi maddelerin kazan veya boru çeperlerinde oluşturduğu tabaka: kazan taşı fazla yakacak tüketimine yol açar.

çelik borulu kazan Genellikle tek parça halinde yapılan bir yanma hücresi ile çelik duman borularından ve bunların dışındaki bir su ceketinden meydana gelen kazan.

dökme dilimli kazan Döküm dilimlerden meydana gelen ve dilimlerin nipellerle birbirine eklenmesiyle ısıtma yüzeyi artırılan kazan. Kazanlar, genellikle normal geçitler ve kapılardan geçemeyecek boyutlarda olduklarından, inşaat sırasında kazan dairesine kolayca sokulamazlar. Böyle durumlarda dilimli kazanlar kullanılır.

kazayağı,-nı 1. Çok kollu çengel. 2. Açık turuncu.

kazein badanası Fr. (**caséine**) < Lat. (**caseus** peynir) Bkz. badana.

kazein tutkalı Bkz. tutkal.

kazı 1. Toprağı kazma işi veya kazılan yer, °hafriyat. Kazı, «düzleme kazısı», «temel üstü ve bodrum kazısı», «temel kazısı» olmak üzere üç türlüdür. Temel kazısı temiz, düzleme ile temel üstü ve bodrum kazıları dışında kalan her tür kazıyı kapsar.

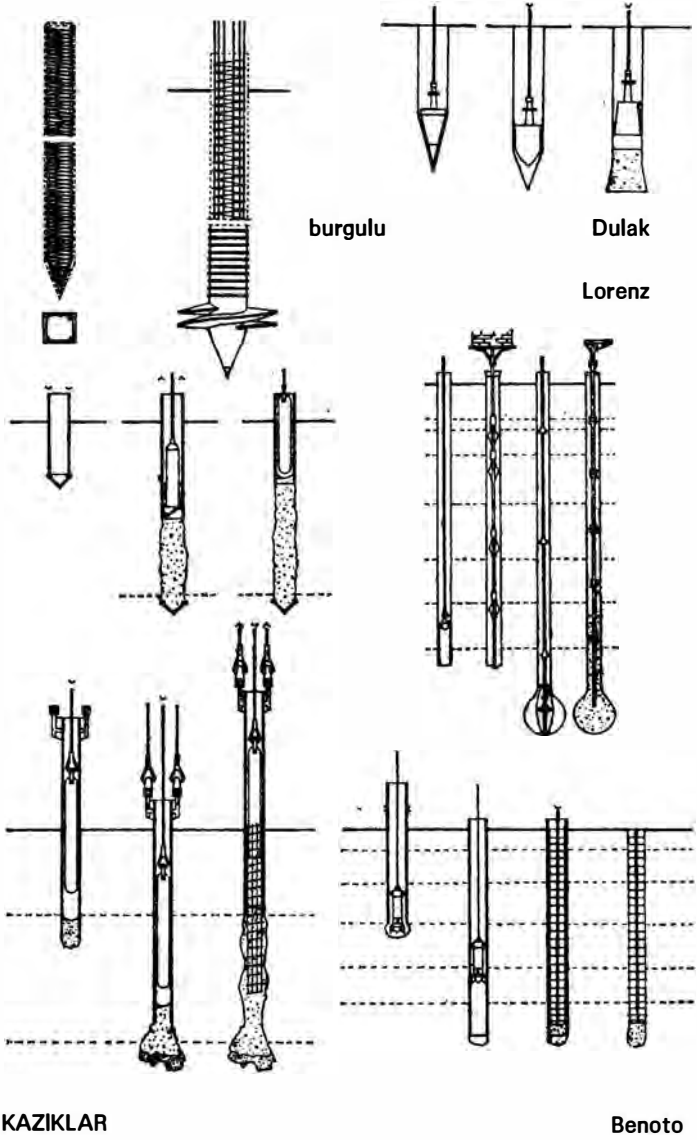
derin kazı 2 m.'den daha derine inilerek yapılan kazı. Derin kazılar, **dar derin kazı** ve **geniş derin kazı** olarak iki çeşittir.

düzleme kazısı Bir zemini düzlemek için yapılan kazı, °tesviye kazısı, °nivelman kazısı.

elle kazı Kazma, kürek ve benzeri aletlerle, yani makine kullanmaksızın yapılan kazı.

kanal kazısı Bir kanal açmak üzere yapılan dar kazı. Kanal kazı makinesi olarak beko kepçeden yararlanılır.

makine ile kazı Ekskavatör, skreyper, buldozer, trakskavatör gibi toprak makineleri ile yapılan kazı.

KAZIKLAR

su içinde kazı Su altındaki bir zeminde özel makineler ve/veya özel kepçeler kullanılarak yapılan kazı.
2. Tahta, maden gibi şeyler üzerine yazı veya resim oyma işi, °hak.

kazıbilim °Arkeolojl.

kazık 1. Bazı noktaları belirlemek amacıyla toprağa çakılmak üzere hazırlanmış, sivri uçlu kare veya daire kesitli çubuk.
2. Bir kazıklı temelde, yere çakılan, burgu ile sokulan veya dökülen, ayak, temel kazığı.

kazık duvar Yan yana çakılmış kazıklardan meydana gelen duvar.
kazık temel Bkz. temel.
burgulu kazık Ucundaki burgu aracılığıyla burularak yere sokulan kazık, °fore kazık.

çakma kazık Bir şahmerdanla, başına vurularak yere çakılan, ucu çelik çarıklı kazık.
fore kazık Burgulu kazık.
kum kazık Çok çürük zeminlerde, delinen zemine kum doldurularak yapılan bir çeşit kazık.

sürtünme kazığı Sağlam zemine ulaşılması olanaksız durumlarda, beton dökülerek yapılan ve yanlara sürtünerek duran kazık, °aderans kazığı.

kazıma ucu Bir kâğıttaki gereksiz çizgileri kazımakta kullanılan kesici kenarlı özel uç.

kazma 1. Kazmak işi, °hafir.
2. Toprağı kazıp kaldırmak veya düzeltmek gibi işlerde kullanılan, ağaç saplı, bir ucu sivri öteki ucu keskin demir alet. Bkz. TS 4.
3. Kazarak yapılmış.

kazmaç °Ekskavatör.

kazmak 1. Kuyu, temel, yol açmak gibi ereklerle toprağı yerinden oynatıp çıkarmak.
2. İnce ince oyarak şekil meydana getirmek, °hakketmek.

keçe 1. Yapağıyı hasır üzerine yaydıktan ve ikisini birlikte dürdükten sonra ayakla basa basa ve yuvarlaya yuvarlaya meydana getirilen kaba kumaş, ki döşeme örtüsü, çadır, bitümlü keçe gibi şeylerin yapımında kullanılır.
2. Bu kumaştan yapılmış olan: keçe çadır.
3. Bazı bölgelerde, yere serilen halı, kilim gibi yünlü şeylere de **keçe** denir.

keçe kalem Uç yerinde keçe fitil bulunan özel mürekkepli kalem. Kalemin içindeki uçucu maddeyle karışık mürekkep, keçe fitile akar.

bitümlü keçe Bkz. bitümlü.

keçiayağı,-nı Toprağı sıkıştırma işlerinde motor gücü ile çekilerek kullanılan, bir tamburun çevresine tutturulmuş keçi ayağını andırır çıkıntılardan meydana gelen araç.

kedi deliği Eskiden kimi evlerin kapılarının altında kedilerin geçmesi için bırakılan delik.

kefeki Yapıda kullanılan açık renkli, işlenmesi kolay bir taş çeşidi, bakırköytaşı. Kefeki; kum, çakıl ve midye kabuklarının zamanla bağlayıcı maddelerle birbirlerine yapışmalarından oluşur. Ocaktan çıkarıldığı zaman nispeten yumuşak olan kefekl zamanla sertleşir. Bu

taş Osmanlı dönemi yapılarında çok kullanılmıştır.

kelbatan, kelbeteyn Ar. esk. Kerpeten.

kelepçe Kablo, boru gibi şeyleri bir yere veya birbirlerine bağlı tutmak için kullanılan halka.

kelpaks Al. (Yapımcısının verdiği ad) İki yüzüne alüminyum levha yapıştırılmış sunî tahta levha.

kemer Far. 1. İki sütun veya iki ayak arasındaki bir açmanın üstünü örtmek için, uçları bu sütun veya ayaklara oturmak üzere yay şeklinde yapılan ahşap, maden ya da kâgir yapı parçası.

kemer açıklığı Kemeri taşıyan iki ayak ya da duvar arasındaki yatay uzaklık.

kemer alnı Kemerin dıştan bakıldığında görülen şerit biçimindeki kenarı.

kemer ardı Bir kemerin arka tarafında daha büyük bir açıtla birleşmek ve kemeri arkadan pekiştirmek üzere yapılan huni biçiminde tonoz kısım, art kavsara.

kemer ayağı Kemerin iki yanda üzerlerine oturduğu ayak veya sütunlardan her biri.

kemer başlangıcı Bir kemerin ayak veya sütun üzerine gelen başlangıç bölümü.

kemer çatalı Birbirlerini kesen kemerlerin birleştikleri bölüm.

kemer gözü Kemerle ayakları arasındaki boşluk.

kemer içliği Kemer karnı, kemer lengesi.

kemer kaburgası Kemerin karnına gelen bölümdeki silmeler, °nervür.

kemer karnı Kemerin iç tarafında kemer taşlarının meydana getirdiği içbükey bölüm.

kemer kilidi Kilittaşı, anahtartaşı.

kemer kovanı Anakapı kemerinin içe doğru derinliği. Bkz. aylama.

kemer kuşağı Kemerlerde, yay şeklinde konulmuş taşlardan meydana gelen sıra. Kimi kemerler iki sıra kemer taşlı olurlar, ki bunlara iki kuşaklı kemer denir.

kemer lengesi Kemer karnı, kemer içliği.

kemer omuzlaması Kemer ayağı.

kemer sorgucu Bir kemerin silmeli ve taşkınca kilittaşı.

kemer tablası Bir kemerin kavsi ile üzengi çizgisine konulmuş bir düzatkı arasındaki yüzey. Roman ve gotik mimarilerinde çok önem verilen kemer tablaları kabartma süsler ve heykellerle bezenmiştir.

kemer taşı Kemer yapımında kullanılan kama şeklindeki (konik) taş.

kemer yüksekliği Üzengi düzeyinin kilittaşı altına düşey uzaklığı.

abanık kemer Üzengi taşları aynı düzeyde olmayan, yani ayaklarının biri aşağıda, öteki yukarıda olan kemer, rampa kemer. Gotik mimarideki dayanma kemerleri birer abanık kemer şeklindedir.

armudî kemer Eğrisi armut biçiminde olan kemer.

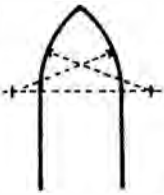
atnalı kemer, nalkemer Genellikle İslâm yapılarında görülen, sivri veya yuvarlak at nalı biçiminde kemer.

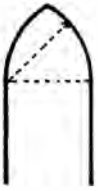
düz kemer

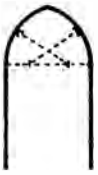
Tudor kemeri

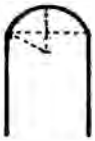
yüksek sivri kemer

ojival kemer

basık sivri kemer

şişkin kemer

beşikkemer

sepetkulpu

beş merkezli sepetkulpu

basık kemer

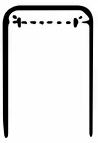
abanık kemer (rampa k.)

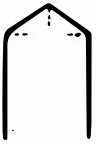
mızrakucu

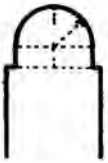
üçgen kemer

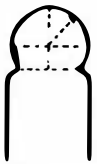
Bursa kemeri

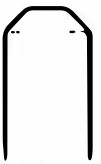
kırık kemer

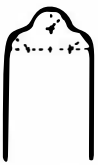
kalkık kemer

atnalı kemer

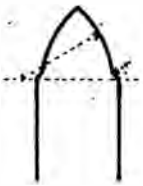
köşeli kemer

üç dilimli k.

beş dilimli k.

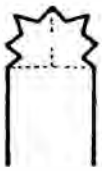
armudi kemer

ters eğmeçli

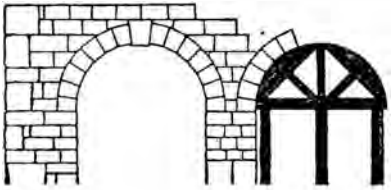
kaşkemer

yıldızkemer (zikzaklı k.)

ojival kemer içinde çifte kemer

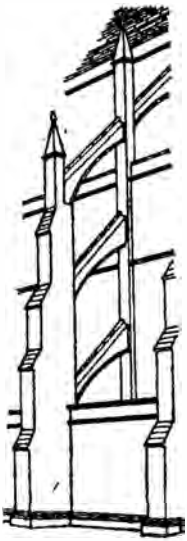

1

2

3

1. Bir beşikkemer ve kalıbı
2. Bindirmeli kemer.
3. Dayanma kemeri.

bağlama kemeri 1. Tonoz eksenine paralel bir kiriş aralığının yan kemeri, yan yana kemer.
2. İkincil kaburgaların tepeslni, kemerlerin kilittaşına bağlayan gotik tonoz kaburgası.
3. Haçvarî bir tonozun kilittaşı ile pekitme kemerlerinin tepeleri arasını bağlayan kemer.

basık kemer Yüksekliği, açıklığının yarısından az olan kemer. Sepetkulpu kemer, uzunca bir basık kemerdir.

beş dilimli kemer Beş küçük eğrlden meydana gelen, Hint ve Batı mimarilerinde kullanılmış olan kemer.

beşik/kemer Bkz. beşikkemer.

beşlik kemer Türk kemeri, pencî kemer.

beyzî kemer Yumurta kemer, eliptik kemer.

bindirmell kemer Taşları bindirmeli yerleştirerek yapılan kemer.

bindirme kemer taşı Kemer üzengileri üzerine, kemer eğriliğine uygun eğimli olmayıp bindirme usulü ile yatay sıralar halinde konulan kemer taşlarından her biri, yatay kemer taşı.

boşaltma kemeri Kapı ve pencere lentolarının üzerine, yukardan gelen yükleri karşılamak üzere örülen sağır kemer, °tahfif kemeri, hafifletme kemeri.

boyunduruk kemerl İki ayağı veya sütunu birbirine bağlamak üzere aralarına inşa edilen kemer.

bursakemerl Üst kısmında yatay bir doğru lle bağlanan iki dörtte bir daireden meydana gelen ve

fazla bir taşıma gücü olmadığı için daha çok süsleme işlerinde kullanılmış olan kemer.

çevrik kemer Birbirinden ayrı iki ayağın arasını bağlamak ve zemini pekitmek üzere çevrilmiş olup, temellerde yapılan kemer; ters kemer.

çift dilimli kemer Yan yana iki yaydan oluşan, ortası sarkık kemer.

çifte kemer Bitişik olarak yan yana yapılan ve çokluk üzerine örülen başka bir kemerle çerçevelenen ikiz kemer.

daire kemer Yarım çember biçiminde kemer.

dayama kemer, dayanma kemeri Osmanlı camilerinde ve gotik kiliselerde, kubbe veya çatı ağırlığının itkisini anaduvarlara aktarmak için kubbe kasnağı ya da çatı çevresi ile dayanma ayakları arasına konulmuş destek kemer, payanda kemer, °tak payende. (Fr. **arc-boutant**).

dilimli kemer Yan yana çok sayıda daire yaylarından meydana gelen ve daha çok Hint ve Arap mimarilerinde kullanılan kemer.

dişli kemer Diş diş yaylardan meydana gelen kemer.

dört merkezli kemer Dört daire yayından meydana gelen Geç Ortaçağ sivri kemeri.

düz kemer Kemer taşları gibi konik taşlarla yapılmış lento, düzatkı.

elips kemer, eliptik kemer Yarım elips biçiminde kemer.

eşeksırtı kemer Kaşkemer.

geçit kemeri Yolların üzerinde yapılan binalarda, alttan geçilebilmesi için inşa edilen bir çeşit tonoz: İstanbul'da Yeni Cami'deki geçit kemeri.

hafifletme kemeri Boşaltma kemeri, °tahfif kemeri.

ikiz kemer Çifte kemer.

İran kemeri Kıvrık sivri kemer.

kalkık kemer Tepesi bir yarım çember, alt kenarları düşey olan kemer, muallâ kemer.

kaş/kemer Bkz. kaşkemer.

köşeli kemer Kavisli olmayıp kırık çizgilerden meydana gelen kemer.

mızrakucu kemer Mızrakların ucundaki temren şeklinde iki yanı şişkince ve tepesi dar sivri kemer, sivri nalkemer.

muallâ kemer Kalkık kemer.

nalkemer Atnalı kemer.

ojival kemer Gotik mimaride kullanılan, yarıçapı kemer açıklığına eşit olup kilit noktasında birleşen iki daire yayından meydana gelen sivri kemer.

payanda kemer Dayama kemer, dayanma kemeri, °tak payende.

pekitme kemeri Bazı kemerleri pekitmek için altlarına yapılan daha kalınca ve taşkın ikinci kemer, °takviye kemeri.

penci kemer Türk kemeri, beşlik kemer.

rampa kemer Abanık kemer.

sağır kemer İçi taş veya tuğla ile dolu kemer. Bunların süsleme amacı ile yapılanlarına yalancıkemer denir.

sepetkulpu kemer İki küçük ve bir büyük daire yayından oluşan ya-

rım elipsi andırır şekildeki üç merkezli kemer, sepetkulpu. Ortaçağ sonlarında ve Rönesans'ta çok kullanılmıştır.

sıra kemerler, sıralama kemerler Bir sırada yan yana dizilmiş kemerler.

sivri kemer Yarıçapı kemer açıklığının yarısından büyük olan ve kilit noktasında birleşen iki daire yayından meydana gelen kemer. Sivri kemerin **dar sivri kemer, geniş sivri kemer, basık sivri kemer** gibi çeşitleri vardır.

su/kemeri İlk kez Eski Romalılarca uygulanmış olan üzerinde su yolu bulunan, tuğla veya taştan kemerli köprü, °aködük.

şişkin kemer Merkezi, üzengi çizgisinden daha aşağıda olan kemer.

taçkemer Başkemer, °kemerbent.

tahfif kemeri Boşaltma kemeri, hafifletme kemeri.

takviye kemeri Pekitme kemeri.

ters kemer Çevrik kemer.

tonoz kemer Bir tonozun kemer halindeki kavisli inşaî bölümü.

Tudor kemeri Her iki yanda dörtte bir daire yayı ile başlayıp kilit noktasına kadar birer doğru ile devam eden kemer.

Türk kemeri Üzengiyi beşe bölerek, ortadaki bölümün iki noktasından karşılıklı olarak çizilen daire yaylarının kesişmesiyle meydana gelen ve Türk mimarisinde çok kullanılmış olan basık, sivri kemer. Buna pencî (beşlik) kemer de denir.

üçlük kemer Kemer açıklığının iki ucundaki noktaların her biri merkez alınarak öteki noktadan geçmek üzere çizilen iki yaydan meydana gelen daire eğmeçli sivri kemer.

üçüz kemer Yan yana üç kemeri olan pencere, üçleme kemer. Bu kemerler çokluk, büyük bir boşaltma kemeri altına yapılırlar.

yalancı kemer Bkz. yalancıkemer.

yanlama kemeri Bir haçtonozda, yapının yan duvarlarına ve orta sahnın uzunluğuna paralel olarak yapılan ve haçtonozun dört kemerinden yanlardakileri meydana getiren kemerlere verilen ad.

yavru kemer Büyük bir kemerin içine yapılan daha küçük kemer.

yay/kemer Bkz. yaykemer.

yayvan kemer Basık kemerden daha yayvan olan kemer.

yıldız/kemer Bkz. yıldızkemer.

yol kemeri Geçit kemeri, sokak kemeri.

yuvarlak kemer Yarım çember şeklinde kemer, beşikkemer, yaykemer.

yüksek kemer Üzengi taşlarının üzerinde yükseltilmiş yuvarlak kemer.

zafer kemeri Kemerli yengi takı. 2. Yay şeklinde çerçeve[3].

kemeraltı °Revak.

kemerbent Far. Başkemer, °taçkemer.

kemerleme Kemer dizisi.

kemerli 1. Kemeri olan: kemerli pencere, kemerli köprü. 2. Kemer şeklinde eğmeçli (kavisli) olan.

kemik cllâsı Bkz. cllâ.

kemik tutkalı Bkz. tutkal.

kemiklik Hıristiyan mezarlıklarında ölülerin kemiklerinl koymaya ayrılmış yapı.

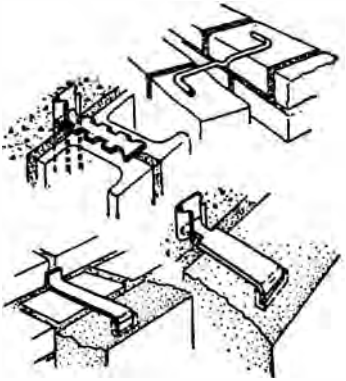
kenar Far. Geometrik şekillerle süslenmiş ahşap tavanlarda göbek kısmının çevresi.

kenar örgüsü Halı yanlarının sağlam olması için iki katlı zemin ilme ipliği ile yanlara örülen, zemin renginde dar şerit kısmı.

kenarsuyu Su, °bordür.

kendir Kenevir, jüt.

kenet İki sert cismi birbirine bağlamak için kullanılan iki ucu kıvrık maden parça, °agraf, °krampon. Bunlar çoğunlukla 5-8 mm. kalınlığında ve 50-60 mm. enlndeki lama demirlerini çeşitli şekillerde (çatallı, kuyruklu) bükerek yapılırlar ve taşları bağlamakta kullanılırlar.

kenet

kenet sırası Bağ sırası.

kenetlemek 1. Kenetle tutturmak. 2. Birbirine geçirerek bağlamak.

kenetli 1. Kenedi olan. 2. Kenetlenmiş bulunan.

kenettaşı Konsol şeklinde çıkıntılı kilittaşı.

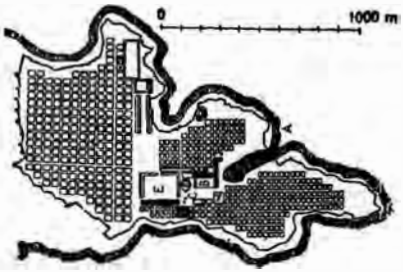
kenevir Kendirgillerden, kendir de denilen ikievcikli bir bitki olup sapındaki tellerden linolyum astarı, halat, çuval gibi kaba örgüler yapılır (**Cannabis sativa**), °jüt. Kenevir lifleri alçı donatısı olarak da kullanılır.

kenger, kengeryaprağı Korent düzeni sütun başlıklarında ve Bizans oymalarında kullanılan ve yaban enginarı (kenger) yapraklarını andıran süs örgesl (motifi), °akant. Korent sütun başlıklarının en belirli süsü olan kengeryaprağı, M.Ö. V. yüzyıl sonuna doğru mimar Kallimakhos tarafından kullanılmıştır. Roman sanatı çok üsluplaştırılmış bir kengeryaprağı kullanmıştır. Sonraki dönemlerde Rönesans ve Barok, yeniden antik biçimlere dönmüşlerdir.

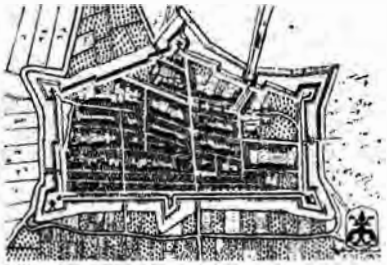

kengeryaprağı

kenotaf Yun. (**kenotaphion** boş mezar) Ölüyü anmak için yapılan fakat içinde ölü bulunmayan mezar.

1. Bir antik kent: Milet.
2. Surlarla çevrili bir ortaçağ kenti gravürü.
3. Bir Rönesans kent şeması: Freudenstadt.

kent,-ti Büyük kasaba, °şehir, °belde. Türkiye'de çeşitli kentleşme araştırmalarında, nüfusu 10.000'i ya da 20.000'i aşmış bulunan yerleşme birimleri kent (**şehir**) olarak benimsenmektedir. Bir yerleşme birimine kent denilebilmesi, o birimde tarımdışı üretimin ağırlık kazanmasına, üretim araçlarının ve dolayısıyla nüfusun orada yoğunlaşmasına, birörnek olmama ve bütünleşme derecelerinin yükselmiş bulunmasına bağlıdır.

kent plancılığı Kent planlama mesleği, şehircilik.

kent plancısı Kent plancılığının bir kolunda uzmanlaşmış kimse, şehirci.

kent planlaması Kentlerin toplumsal, ekonomik ve kültürel gereksinmelerinin bir uyum içinde sağlanmasına yol gösteren ve bunları biçimlendiren planlama. Kent planlaması günümüzde mimarlar, mühendisler, peyzaj mimarları, doktorlar, sosyologlar, hukukçular gibi birçok meslek adamının katıldığı bir ekip tarafından yürütülmektedir.

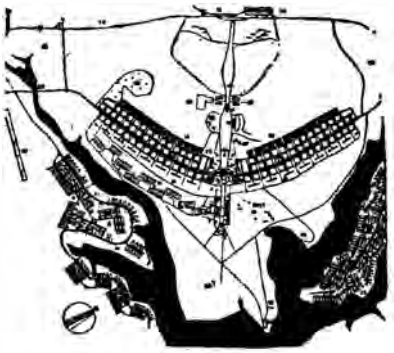
kent yenilemesi Mevcut kentleri ve merkezleri düzeltmek ve günün gerekliklerine uydurmak amacıyla yeniden planlama ve bunu uygulama.

bahçe/kent Bkz. bahçekent.

bant kent Doğrusal kent.

doğrusal kent 20. yy.'da yaratılmış olan yeni bir kent biçimi, °bant kent. İlkin 1882 yılında Soria y Mata'nın ortaya attığı doğrusal kent, bir demiryolunu ya da

akarsuyu izleyen uzunlamasına bir plandan oluşur. Kent, birbirine paralel dört anabölgeye bölünmüştür: konut bölgesi, yeşil, çalışma bölgesi, ulaşım bölgesi. Stalingrad, yıkılmasından önce bu modele göre Volga boyunca 65 km. uzunluğunda ve altı paralel şerit halinde kurulmuştu: nehir, parklar, evler, geçit, yeşil kuşak, demiryolu. Ortaçağın surlarla çevrili kentlerinin günümüzde savunma açısından yeterli güvenliği sağlamamalarına, hattâ kolay ulaşılabilir bir hedef olmalarına karşılık, savaşa karşı korunma kaygısı ile kurulmamış olan Stalingrad 1943'teki Alman saldırısında kolayca altı savunma hattı haline gelebilmiştir. Doğrusal kent, Le Corbusier'nin düşüncelerinin de karşılığı olmaktadır.

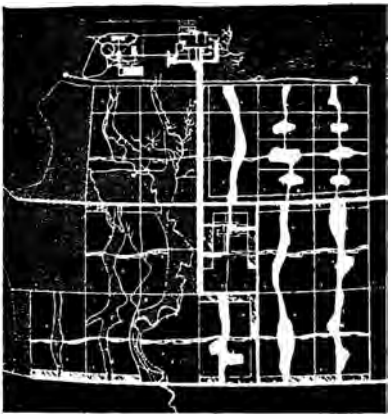

Yeni yaratılan bir başkent: Brasilia, Lucio Costa, Oscar Niemeyer.

endüstriyel kent Fransız mimarı Tony Garnier'nin 1901 - 1904 yılları arasında tasarladığı kent türü.

ışınsal kent Merkezinden çevreye doğru ışın gibi yayılan yolları olan kent, °radyosantrik kent. Planları, örümcek ağını andırdıkları için bu kentlere **örümcekağı** kent adı da verilmektedir. Paris, Roma, Viyana, Moskova gibi eski kentlerin ve yapay bir kent olan Versay'ın planı 'ışınsal kent' şemasına uygundur.

Chandigarh'ın planı, Albert Meyer, Le Corbusier, Pierre Jeanneret, (başlangıcı 1950).

ışıyan/kent Bkz. ışıyankent.

köysel kent, köykent İsrail'deki deneyimlere dayanılarak Raanan Weitz'ca ileri sürülmüş öneri. Weitz, kentleşme sürecinde, yığılmayı önlemenin bir gereksinme olduğunu; bunun **köysel kent** adını verdiği

toplumsal-ekonomik birimlerle sağlanabileceğini belirtmiştir. Köysel kentlerin başlıca işlevleri, tarımsal gelişmeyi, sanayileşmeyi ve modernleşmeyi hızlandırmaktır.

lineer kent Doğrusal kent, °bant şehir.

paralel kent Eski kentin uydusu olmayıp ona paralel olarak yaşayan kent. Washington New York'a, Lahey Amsterdam'a, Versay Paris'e paralel kentlerdir. Paralel kentler genellikle eski kentlerden yönetim hizmetlerini çekip alan yönetimsel kentlerdir. L'Architecture d'Aujourd'hui dergisinin bir kurulu, Paris'in 50 km. uzağında yönetim hizmetlerini yüklenecek 600 000 kişilik bir paralel kentin planlarını hazırlamıştır. İsveç'te 25 000 kişilik Vallingby Stockholm'a metro ve karayolu ile bağlanmış bir paralel kenttir. Moskova'nın 40 km. uzağındaki Sputnik, iki sanayi bölgesi çevresinde 80 000 kişiyi toplamak üzere tasarlanmıştır. Öte yandan Japonya'da Tokyo'ya paralel bir kentin deniz üzerinde kurulması düşüncesini de ünlü mimar Kenzo Tange geliştirmiştir. Paralel kent, yatakhane olmama niteliğiyle uydu kentten ayrılmaktadır.

radyosantrik kent Işınsal kent.

yıldız/kent Bkz. yıldızkent.

uydu kent Bir büyük kentin yükünü hafifletmek amacıyla kurulan ve bazı işlevleri bakımından uydusu olduğu kente bağlı olan küçük kent, peyk şehir. Uydu kent, yenikentten farklı olarak büyük kentin daha yakınında bulunur ve kendisine yeterli değildir. Uydu kentlerde oturanlar, çoğunlukla, çalışmak için büyük kente gidip akşamları döndüklerinden, bu kentlere **yatakhane kent** adı verilmiştir.

kental,-i Fr. (**quintal**) < Ar. (**kantar**'dan) Yüz kilogram ağırlığında tartı birimi.

kentbilim Şehircilik.

kentleşme 1. (Dar anlamda) Kent sayısının ve kent nüfusunun artması, °şehirleşme.

2. (Geniş anlamda) Sanayileşmeye ve sosyal gelişmeye paralel olarak kent sayısının artması ve var olan kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütleşme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi süreci, °şehirleşme. Kentleşme ekonomik, teknolojik, siyasal ve psiko sosyolojik etkenlerin etkisi altında oluşur.

kentsel Kente değgin: kentsel nüfus, kentsel mekân.

kentsel köy Ünlü kent plancısı Meier'in 1956'da önerdiği kentsel yerleşme biçimi. Meier'e göre, köylerini terk edenler, büyük kentlere değil, köyleri bu kentlere bağlayan yollar boyunca ve anakentin 25 - 30 km. uzağına yerleştirilmelidir. Bu küçük birimler, önce birbirleriyle, sonra da anakentle bütünleşerek bir büyük metropoliten alan oluşturacaklardır.

kepçe 1. Toprak, kum gibi nesneleri yüklemekte kullanılan makinelerin büyük kovası.

2. hlk. Bu çeşit maklnelere verilen ad. Bkz. yükleyici.

3. Oluğu saçak kenarına tutturmakta kullanılan, oluk biçimine göre köşeli ya da yuvarlak şeklde bükülmüş lama. Kepçeler örtü altı kaplamasına veya merteklere tespit edilir.

kepenk Dükkânları veya pencereleri korumak için kullanılan her türlü ahşap veya saç kanat.

kerah Amme zıraînln 1/32'slne eşit, eski bir uzunluk ölçüsü.

kereste Far. Yapı işlerinde ve marangozlukta kullanılan dörtköşe biçilmiş ağaç. Keresteler, ölçülerine göre çeşitli adlar alırlar. Daima lif doğrultusuna paralel olarak blçilirler; özellikle doğrama işlerinde lif doğrultusuna paralel biçilmemiş ağaçlar kullanılmaz. Türkiye'de kereste boyu genellikle 4 m.'dir. Kerestelerin boyutlarına göre adları şöyledir: çıta (bağdadî), lata, tahta, kalas, kadron, kiriş, azman.

doğramalık kereste Ahşap pencere ve kapı doğramalarını yapmaya elverişli kereste.

fırınlanmış kereste Özel kereste fırınında kurutulmuş kereste.

kalıplık kereste Beton kalıbı yapmakta kullanılan düşük nitelikli kereste.

kuru kereste Ortalama nemi % 20'nln altında olan kereste.

sert kereste Sert (yapraklı) odunların testere ile biçilmesi sonucunda elde edilen kereste. Bkz. TS 697.

yarı kuru kereste Ortalama nemi, enine kesit alanı 200 cm² ye kadar olan kerestelerde en çok % 30, 200 cm² den büyüklerde ise en çok % 35 olan kereste.

yaş kereste, taze kereste Ortalama nemi, enine kesit alanı 200 cm² ye kadar olan kerestelerde % 30'dan, 200 cm² den büyüklerde ise % 35'ten çok olan kereste.

kerestecl Kereste satan kimse.

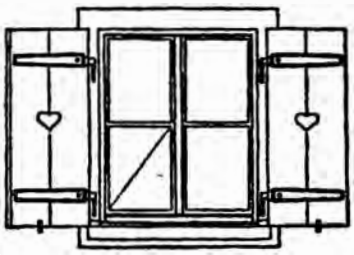
kerevet,-tl Üzerine şilte serilerek yatmaya veya oturmaya yarayan ahşap seki.

kerkl Büyük balta.

kepçe

kepenk

kermen Kale, germen.

kerpeten Ar. Çivi sökmeye yarayan kıskaç şeklinde alet. Bkz. TS 60.

kerpiç 1. Balçıktan yapılan ve kalıplanarak güneşte kurutulan çiğ tuğla. Kerpiç, iyice özlendirilmiş balçık, içine saman sapları karıştırılarak tuğla biçimindeki tahta kalıplara dökülüp sıkıştırılarak ve önce gölgede sonra güneşte kurutularak yapılır.

2. Kerpiçten yapılmış: kerpiç yapı.

kerrap Çarşı arşınının on altıda birine eşit eski bir uzunluk ölçüsü.

kerte, kerti İşaret için yapılmış çentik veya iz.

kervansaray Far. Eskiden anayollarda kervanların konaklaması için yapılan büyük han, sultan hanı. Büyük ticaret yolları üzerinde kurulmuş olan Selçuklu kervansaraylarının aralarındaki uzaklıklar, deve yürüyüşü ile günde dokuz saat, yani 40 km. esas tutularak saptanmıştır. Çevrelerindeki yüksek duvarlarla korunan ve barış zamanlarında pazar yeri olarak da iş gören bu kervansaraylar savaşta kale olarak da kullanılırdı. Anadolu'nun doğu, orta ve güneybatı bölgelerinde bugün de birçoğunu gördüğümüz bu kervansarayların develere, at ve arabalara, denklere, ticaret mallarına ayrılmış yerleri, yolcuların yatmalarına, dinlenmelerine ayrılmış oda ve salonları, hamamları, mescitleri vardır. Selçuklu kervansarayları üç genel tipe uygun olarak yapılmıştır. Bunlar, yazlık denilen avlulu, kışlık denilen kapalı ve her iki türün birleşmesinden oluşan karma tiplerdir. Osmanlılar döneminde yapılmış olan kervansaraylar büyüklükleri dışında bir yenilik getirmemişlerdir. Bkz. han.

korunmalı kervansaray İslâm-Arap İmparatorluğunun önemli sınır noktalarında, askerlerin barındığı savunmalı yapı (Ar. **ribat**).

kesafet,-ti Ar. Yoğunluk.

nüfus kesafeti şeh. Bir bölgede hektar başına düşen insan sayısı, nüfus yoğunluğu.

keser Tahta, ağaç yontmaya yarayan, kısa saplı, bir tarafı keskin ağızlı ve enine bir kanat biçiminde, öteki tarafı çivi çakmaya elverişli çelik alet.

kesik çizgi, kesikli çizgi Bkz. çizgi.

kesin hesap Bkz. hesap.

kesin proje Bkz. proje.

kesit,-ti Bir cisim bir düzlemle kesildikte düzlem üzerinde meydana gelen şekil. Kesit terimi, yapıda **düşey kesit** yerine kullanılmaktadır. **kesit görünüş** veya **kesit cephe** Bkz. cephe.

boyuna kesit Yapının boy doğrultusundaki düşey bir düzlemle yapılan kesit, °tulanî makta.

düşey kesit Bir yapının veya yapının bir parçasının enine veya boyuna, düşey bir düzlemle kesildiği düşünülerek, duvarları, döşemeleri, merdivenleri, kat yüksekliklerini, vb. göstermek üzere çizilen resim.

enine kesit Yapının boy doğrultusuna dik bir düzlemle yapılan kesit, °arzanî makta.

gerçek kesit Aynı düşey ve yatay ölçekle çizilmiş kesit.

yatay kesit Yatay bir düzlemle kesildiği varsayılan bir cismin, düzlemin altında kalan kısmının üstten görünüşü, °plan.

keski 1. Genel olarak kesmeye yarayan alet.
2. Küçük balta.
3. Tel kesmek için kullanılan, kerpetene benzer alet.
4. Demir ve saç kesmek için üzerine çekiçle vurularak yürütülen keskin alet.

kesme (I) 1. Teneke, saç gibi şeyleri kesmekte kullanılan makas.
2. Kesmek eylemi.

kesme kuvveti Kayma gerilmesi meydana getiren kuvvet.

kesme (II) Biçimi kübü andıran: kesme kaya, kesme taş. Bkz. kaya, taş.

kesmelik Taş ocağı.

keson Fr. (**caisson**) Sualtı veya sulu zemin yapılarında temel yapmak üzere suyun dibine indirilen büyük, ahşap veya saç kasa, sandık. Bu yolla yapılan temellere keson veya sandık temel denir. Kesonlar, altında basınçlı hava kullanılarak susuz tutulan bir çalışma hacmi bulunan yüzer bir çelik sandık şeklinde olabilecekleri gibi üstünde bir temelin başlangıç kısmını taşıyan, altı açık bir oda şeklinde de olabilirler.

keson kuyu Bkz. kuyu.

basınçlı keson Basınçlı hava yardımıyla kullanılan keson, °pnömatik keson. İşçi, basınçlı kesonun içinde, dıştaki su basıncına eşit bir basınç altında özel giysi giymeksizin çalışır.

kestane Yun. Kayıngillerden, iyi kerestell bir ağaç.

keşif,-şfi Ar. 1. Bir yapının maliyetinin hesaplanması.

keşif özeti Yapımın birim fiyat adları, numaraları, miktarları ile ölçü birimlerinin yazıldığı liste. Keşif özeti eksiltme yoluyla yapılacak bir ihale için hazırlanıyorsa, bu listeye fiyatlar da yazılır.

keşif tutarı Bir ihalede yapılması tasarlanan işlerin toplam tutarı; ilk keşfin tutarı.

birinci keşif, ilk keşif Bir yapımın ihaleye çıkarılması sırasında düzenlenen, yapılması tasarlanan işlerin miktarlarını, birim fiyatlarını, tutarlarını kapsayan keşif.

ikinci keşif Son keşif.

mukayeseli keşif İnşaatın büyük bir bölümünün bitmesinden sonra, inşaat maliyetinin, sözleşmede öngörülen artış yüzdesi sınırı içinde kalıp kalmadığını anlamak üzere hazırlanan, ilk keşif ile olası son keşfi kapsayan kıyaslama çizelgesi.

son keşif Geçici kabulden sonra, yapılan işleri değerlendirmek üzere kesin metrajlara göre düzenlenen keşif, ikinci keşif.
2. topo. Arazi durumuna göre en iyi çalışma biçimini saptamak için arazinin gözden geçirilmesi.

keten yağı Keten tohumundan çeşitli yöntemlerle elde edilen, açık sarı renkli, kuruyan bir yağ. Bkz. bezir. TS 150.

kıbab Ar. ç. esk. Kubbeler.

kıble Ar. 1. Güneyden esen yel.

2. Namazda yönelinen yön; Kâbe'nin batı köşesiyle Mîzâb'ın (altınoluk) arasının doğrultusu. Camilerde mihrap duvarı ile minarelerin şerefe kapıları kıble doğrultusundadır.

kıble duvarı Camilerde mihrabın bulunduğu, kıble yönüne bakan duvar.

kıblenüma Ar. Far. Kıble yönünü göstermek için, bulunulan yere göre, özel işareti olan pusula.

kıl çatlak Pek ince çatlak.

kıl testere Bkz. testere.

kılavuz 1. Ulaşılması güç iki nokta arasına yumuşak bir şey (örneğin bir tel) geçirilmek istendiği vakit buna bağlanarak bunun geçmesine yardım eden madde.

2. elk. Sıva altı tesisatta boruların içinden geçirilerek kabloya kılavuzluk eden çelik tel, kılavuz tel.

3. Demircilerin dişsiz somun veya boru içine veya madenî malzemeye matkapla açtıkları deliklere yiv (iç vida) açmak için kullandıkları alet. Bkz. TS 82.

kılcal fiz. Kılcallıkla ilgili; kendisinde kılcallık olayı beliren.

kılcallık fiz. Cismin bir yüzeyi ile temasta bulunan su, bazı koşullar yerine geldiğinde, gerecin içine girerek yukarıya doğru yol alır. Böylece, su ile doğrudan doğruya temas etmeyen gerecin nem miktarında belirli bir artış meydana gelir; sıvıların denge ilkelerine aykırı olan bu olaya **kılcallık** denir. Kılcal yükselme:

$$(20°C'de) = \frac{0{,}05}{\text{borunun iç çapı (inç)}}$$

$$\text{veya} = \frac{0{,}127}{\text{borunun iç çapı (cm.)}}$$

Kılcallık katsayısı formülü:

$$c = \frac{100 \times m}{s \times \sqrt{t}}$$

Burada; (m), örneğin emdiği su miktarı (gr.)
(s), gerecin suya değen yüzeyi (cm^2)
(t), zaman (dakika)dır.

kılçık Bir vaziyet planında, genellikle yeşil alanları belirtmek üzere kısa, ince çizgilerle yapılan tarama. Bkz. arapsaçı.

kılıcına (Kalınlığı eninden az olan gereç veya yapı elemanları hakkında) Eni bakış doğrultusunda, kalınlığı bu doğrultuya dik olmak üzere.

kılıcına telaro Bkz. telaro.

kılıcına tuğla duvar Yanakları yatay olacak şekilde yerleştirilen bir sıra tuğla ile örülen duvar.

kılıç Yapılarda, duvarları bağlamak için yerleştirilen demir veya ahşap kirişlerin duvardan ayrılmamalarını sağlamak üzere bunların, duvarın öteki yüzüne geçen uçlarına kama gibi geçirilen demir parça; bağlama kılıcı. Eskiden kılçların üzerleri sıvanır veya süslü olarak açıkta bırakılırdı. Bunların eğmeçli olanlarına hançer denir.

çatal kılıç Ucu çatal gibi olan kılıç.

kılıçlama Kılıçla pekitme.

kılıçlama çatlak Özellikle yağlı ağaçların dibe yakın yerinde bulunan ve özodun tabakası içinde lif kıvrıklığından dolayı yer yer meydana gelen ve liflerle eğik kesişen çatlak.

kılıçlı bağlama Bkz. bağlama.

kınkın esk. Suların yeraltında bulunduğu yeri bilen kimse.

kır şeh. Kent dışı (toprak).

kırkmerdiven hlk. Dik yokuş.

kırlangıçkuyruğu Geçme yapmak için bir ağacın ucuna verilen, kırlangıcın kuyruğunu andırır biçim.

kırlangıçkuyruğu geçme Kırlangıçkuyruğunu, kendisi için uygun biçimde açılmış yuvaya yerleştirerek yapılan geçme. Bkz. geçme.

kırmaçatı Yapının her yüzüne doğru inen yüzeyleri bulunan ve çepeçevre dolaşan olukları aynı düzeyde olan çatı.

kırmataş Mıcır. Bkz. taş.

kırmızı kot Bkz. kot.

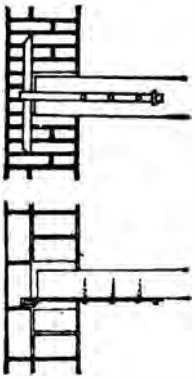
kısa devre elk. Bkz. devre.

kısalma (ε_b) Basınç halinde, ilk ölçü uzunluğu (L_o) ile basınç deneylnin herhangi bir anındaki ölçü uzunluğu arasındaki fark. Bu fark, deneyden önceki ilk ölçü uzunluğuna bölünürse **'birim kısalma'** bulunur. Bu değer 100 ile çarpılırsa **'kısalma yüzdesi'** elde edilir.

kıskaç 1. Bir şeyi tutup sıkıştırmaya yarayan her türlü alet.
2. Açılıp kapanan eğretl merdiven.

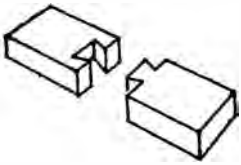
kışla Askerin oturması için kurulmuş büyük bina.

kıtık Mobilyacılıkta minder, yastık gibl şeyleri doldurmak için kullanılan keten veya kendir telleri.

kılıçlama (kesit ve plan)

kırlangıçkuyruğu

Kıtık, kartonpiyer yapımında ve bazen de sıvada kullanılır (kıtıklı sıva).

kıtıklı İçinde kıtık bulunan.

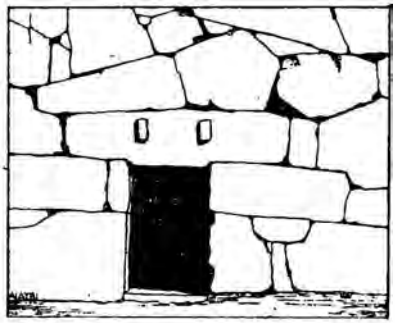
kıvılcım kafesi Ocaklarda kıvılcımların dışarıya sıçramasını önlemek üzere ocağın önüne konulan demir veya tel kafes, kıvılcım siperl.

kıvılcım siperi Kıvılcım kafesi.

kıvırma saç Bükme saç. Bkz. saç.

kıvrım İyon başlıklarının iki yanındaki kıvrık kısım, başlık kıvrımı.

kıvrım sapı Korent sütun başlıklarında kengeryaprakları arasından çıkarak köşelerdeki dört kıvrımın alt kenarlarına sarılan saplara verilen ad.

kiklop örgüsü

kıvrımdal veya **kıvrıkdal** Dalgalı, kıvrık dalların ve yaprakların bir yüzeye akıcı, hareketli olarak yayılmasıyla meydana getirilen (bezeme), burmadal. Kıvrımdal bezemesl **rumî** ve **hatayî** olarak iki üsluba ayrılır. Bkz. hatayî, rumî.

kızılağaç Palamutlardan, dişi çiçekleri küçük ve sarımtırak, erkek çiçekleri püskül şeklinde olan, kerestesl kolay işlenir bir ağaç **(Alnus)**.

kızılkök Bkz. kökboyası.

kızılötesi,-ni Işık tayfında kırmızı alanın ötesindeki alanda yayılmış olup, ısı ışınlarından ibaret bulunan ve gözle görülemeyen ışınım, °enfraruj.

kibernetik, sibernetik Yaşayan organizmalarda ve makinelerde denetim (kontrol) ve iletişim bilimi.

kiklop örgüsü, kiklop işl Yun. T. Tarih öncesi devirlerde çok büyük taşlarla harçsız olarak yapılmış duvar örgüsü.

kil Esası alüminyum silikatı [$Al_2(Si\,O_2)_3$] olan geçirimsiz, ince taneli bir toprak. Kil, kuruduğu zaman büzülen, ıslandığında hacmini artıran ve sıkıştırıldığında suyunu veren plastik bir topraktır. Kil kristalleri elektronik mikroskoplarla incelendiğinde bunların son derece yassı oldukları görülür. Bazılarında uzunluk kalınlığın 250 katıdır; öteki topraklarda bu oran 10'dur. Kil, volkanik kültelerin çeşitli doğa olayları sonucunda ayrışıp suların etkisiyle sürüklenerek belirli yerlerde birikmesinden meydana gelir. Saf kil beyazdır. Plastik olan kil pişerken hacminde azalma olur ve bu nedenle üzerinde çatlaklar meydana gelir, hatta kırılma olabilir. Bunu önlemek üzere hamura şamot tozu, feldlspat, kum, tebeşlr, graflt, kok tozu gibi «zayıflatıcı madde» denilen bazı katkılar kullanılır. Bkz. arıklI, seramlk.

çömlekçi kili İçindeki demir oksit oranı yüksek olan, biraz kumla karışık kil.

tuğla kili İçindeki kum oranı yüksek olup tuğla ve kiremit yapmakta kullanılan kil.

kiler Far. Yiyeceklerin saklandığı oda veya büyükçe dolap, ofis.

kilermeni Eskiden ressamların astar olarak kullandıkları yapışkan, kırmızı toprak.

kilim Halı gibi kullanılan, çeşitli renk ve şekillerle süslü, havsız, kalın kıl veya yün dokuma. Bkz. cicim, halı.

kilise Yun. (**ekklêsia**) Hıristiyan tapınağı. Bkz. bazilika, megaron, katakomp, katedral, tapınak.

kilise mumluğu Mum kirpisi, çırağlık.

kilisecik 1. Küçük kilise, °şapel.
2. Kiliselerin yan sahınlarında bulunan hücrelerde yer alan tapınma köşeleri, °şapel.
3. Saraylardaki küçük tapınma yeri, °şapel.

kilit Yun. Anahtarla işleyen kapama düzeni (TS 179).

kilit aynası Bkz. ayna[3].

kilit dili Kilidin anahtarla sürülen parçası.

kilit/taşı Bkz. kilittaşı.

kilit yuvası Kapılarda, kilidi yerleştirmek üzere serende açılan yuva.

asma kilit Kilitlenecek şeyin üstündeki halkalara geçirilip kapatılacak şekilde yapılmış kilit.

gömme kilit Kapı sereninde açılan yuvaya gömülen kilit.

harfli kilit, şifreli kilit Üzerindeki harfler şifreyi verecek şekilde yan yana dizilince açılan veya kapanan bir çeşit kilit.

macar/kilidi Kapı serenine üstten bağlanan, yani gömme olmayan kilit; kapazlama kilit.

ölü/kilit Kapı kolları bulunmayan, iki taraftan da anahtarla açılan kilit.

saatli kilit Ancak önceden ayarlanmış saatta açılabilen bir çeşit şifreli kilit.

silindirli kilit Dışarıdan anahtarla, içeriden kolla açılan, güvenlikli dış kapı kilidi. Üzerinde bulunan bir düğme ile, kilidin sürekli olarak açık ya da kapalı durumda tutulması sağlanabilir.

yale kilit Silindirli kilit.

kilittaşı Kemer, kubbe ve tonozların tepe noktalarına konan, üstüne gelen ağırlığı yanındaki taşlara aktaran taş, anahtartaşı.

sarkıtma kilittaşı İki yanındaki taşların düzeyinden aşağıya sarkan kilittaşı.

killi İçinde kil bulunan: killi kültе, killi şist.

kilo Yun. 1. Bin gram ağırlığındaki tartı birimi, kilogram.
2. Bin katı anlamına gelen önek.

kilogram Yun. Bin gram ağırlığındaki tartı birimi, kilo. Kısaca Kg olarak gösterilir.

San Clemente bazilikal kilisesi, Roma.

A. Giriş
B. Narteks
C. Şapel
D. Ambon
E. Piskopos yeri
F. Mermer perde
G. Apsit
X. Altar

kilogramkuvvet,-ti fiz. 981.000 din yeğinliğinde olan ve bir kilogram ağırlığındaki bir kitlenin gücünü karşılayan erke birimi.

kilogrammetre Yun. fiz. Bir kilogram ağırlığındaki bir cismi bir metre yüksekliğe kaldırmak için harcanan gücü karşılayan erke birimi.

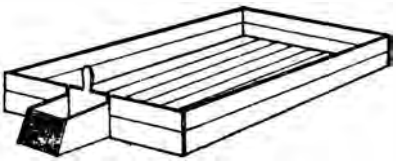
kilojul Yun. İng. (**kilojoule**) M.T.S. sisteminde bin jul değerinde iş birimi; kilojul, 1 stenlik bir kuvvetin uygulandığı noktanın, kuvvet doğrultusunda 1 m.'lik hareketi ile yapılan işe eşittir.

kilometre Yun. Bin metre uzunluğuna eşit ölçü birimi (kısaca: km.).
kilometre kare Kenarları birer kilometre uzunluğunda olan karenin alanı; 1 milyon m^2.

kilovat,-tı Yun. İng. Bin vatlık elektrik gücü birimi, ki saniyede bir kilojul iş meydana getirir (kısaca: kW.).

kilovat - saat Bir kilovat gücündeki bir makinenin bir saatta meydana getirdiği iş. Kilovat - saat ticarî elektrik birimidir (kısaca: kwh).

kireç teknesi

kils Ar. esk. Kireçtaşı.

kilsî Ar. esk. Kireçli, kireçtaşı yapısında olan.

kiniş Bir tahtada boydan boya açılan oluk, °zıvana.
kiniş dili İki tahtayı yan yana birleştirmek için birinde boylu boyunca açılan oyuğun (kinişin) içine girecek tarzda ötekinin kenarında bırakılan lamba şeklinde çıkıntılı bölüm.

kinişli Kinişi olan.
kinişli geçme Kinişleri karşı karşıya getirilen iki tahtayı bir eğreti lamba ile birleştirerek yapılan geçme. İkişer kinişle yapılan geçmeye **çift kinişli geçme** denmektedir.

kireç (CaO) Kalsiyum karbonatın, yani kireçtaşının ($CaCO_3$) 900°C nin üzerinde pişirilmesiyle elde edilen bağlayıcı madde. Kireç 1690°C de uçmaya başlar, 2572°C de ergir ve 2850°C de kaynar. Bu madde **sönmemiş kireç**tir. Bu kireç su katılarak söndürülür ve **sönmüş kireç** (kalsiyum hidroksit) elde edilir. 500 kg. sönmemiş kireç, 1 m^3 kireç hamuru verir. Kireç kuru veya yaş söndürme yöntemleri ile söndürülür. Kuru söndürme sonucunda kireç toz haline gelir ve torbalara doldurularak satılır. Yaş söndürmede, kireç bolca sulandıktan sonra su içine atılır. Bu yolla elde edilen kireç macun kıvamına gelir ve **kaymak kireç** adını alır.
CaO (kireç) + $H_2O \rightarrow Ca(OH)_2$ (toz sönmüş kireç). 56 kg. kireci söndürmek için 18 litre su gerekir. Kireç deniz suyundan, alçılı, asitli sulardan etkilendiği için söndürme

işinde bu tür suları kullanmak doğru değildir. Kireçler özellikleri bakımından ikiye ayrılırlar: a. beyaz kireç, dolomit kirecl gibi havada sertleşen kireçler; b. su kireci, hidrolik kireç, yüksek hidrolitlk kireç gibi havada ve su altında sertleşen kireçler.

kireç betonu Önce Romalılar zamanında, sonra da Portland çimentosunun bulunuşuna kadar kullanılan kum, çakıl, kireç karışımı.

kireç devri Kireçtaşı yakıldığında karbon dioksit uçar. Elde edilen kireç su ile söndürülür. Bu sönmüş kireçle yapılan harç veya sıvayı havada bulunan karbon dioksit etkiler. Hidrat suyu Ile karma suyu buharlaşır. Böylece kalsiyum hidroksitin yeniden kalsiyum karbonat haline dönmesi olayına **kireç devrl** denir.

kireç harcı Bkz. harç.

kireç kanseri hlk. Söndürülmüş kireçte bulunan sönmemiş parçaların yani grapiyelerin, sıvanın sertleşmesinden bir süre sonra su alıp hacimlerini artırarak sıvanın üst tabakasını yer yer kabartıp patlatması.

kireç - kum tuğlası Nemli kumu % 7 oranındaki sönmüş kireçle karıştırıp sıkıştırdıktan sonra yedi saat süre ile buhar fırınında (otoklav) tutarak yapılan, beyaza yakın renkte tuğla; kireç - kum tuğlası yerine **kireç - kum taşı** terimi de kullanılmaktadır.

kireç kuyusu İçinde kireç söndürülen çukur.

kireç ocağı Kireç yapmak için kireçtaşının yakıldığı fırın.

kireç suyu İçinde erimiş bir halde kireç bulunan su.

kireç sütü Badana için hazırlanmış sulu kireç.

kireç/taşı Bkz. kireçtaşı.

kireç teknesi Kireç söndürmekte kullanılan ve kireç kuyusu tarafında, kirecin ve suyun geçmesine yarayan süzgeçli bir ağzı olan ahşap tekne.

beyaz kireç İçinde % 80'den çok kalsiyum karbonat ($CaCO_3$) bulunan kireçtaşlarının sinterleşme sınırının altında pişirilmesi, sonra da su veya buharla söndürülmesiyle elde edilen, karbon dioksit alarak yalnızca havada sertleşen kireç. % 90 veya daha çok kalsiyum oksitten (CaO) meydana gelir; içindeki magnezyum oksit (MgO) miktarı % 5 ya da daha azdır. Sıvalarda kireç harcı şeklinde kullanılır ve havanın karbon dioksidini (CO_2) emerek kalsiyum karbonat ($CaCO_3$) şeklinde sertleşir.

çalı kireci Kireçtaşının çalı yakılarak pişirilmesiyle elde edilmiş kireç.

dolomit kireci İçinde yaklaşık olarak eşit miktarlarda $CaCO_3$ ve $MgCO_3$ bulunan dolomit mlneralinin 750°C de pişirilmesi ile elde edilen, yarı yarıya kalsiyum oksit (CaO) ve magnezyum oksitten (MgO) meydana gelen kireç, °dolomltik kireç. Renginden dolayı dolomit kirecine **kurşunî kireç** de denmektedir. Bu kireç yalnızca havada sertleşir.

hava kireci Beyaz kireç ve dolomit kireci gibi havada sertleşen kireçlere verilen genel ad.

hidratlanmış kireç Sönmüş kireç.

hidrolitik kireç Al_2O_3, SiO_2, Fe_2O_3 oranı % 15'ten çok olan kireç. İlkel maddesi doğada bulunduğu gibi, adi kireçtaşına yüksek fırın cürufu veya kimi silikatlar katarak da hazırlanabilir.

kömür kireci Kireçtaşının kömür yakılarak pişirilmesiyle elde edilmiş kireç.

magnezyum kireci İçinde % 5-% 40 oranında Mg O bulunan kireç.

Roma kireci Silikatı çok olan kalkerden elde edilen, kireç bakımından Portland çimentosundan daha fakir olan, buna karşılık hidrolik faktörü büyük olan bir çeşit su kireci. Buna eskiden **Roma çimentosu** da denirdi.

sönmüş kireç 1. Su katılarak kalsiyum hidroksit [$Ca(OH)_2$] haline getirilmiş kireç, hidratlanmış kireç. Macun kıvamındaki bu kireç birkaç hafta bekletildikten sonra harçta kullanılır. Bkz. kuru hidrat. Sönmüş kireçte % 3'ten çok yabancı madde bulunmamalıdır. Sönmüş kireç harç işlerinde kullanılacaksa en az on gün bekletilir; sıva işleri için ise çukurdaki kireç koyu bir hamur kıvamı alıp çatlamadıkça kullanılmamalıdır.

2. Ölçülü miktarda su katılarak yapılan ve torbalar içinde satılan hidratlı toz kireç.

su kireci Suda sertleşen harç yapımında kullanılan alüminyum silikatlı kireç, °hidrolik kireç. Bu kireç, marnlı (içinde başlıca silis, alüminyum ve demir oksit bulunan) kireçtaşlarının sinterleşme sınırının altında pişirilmesiyle elde edilir. **Piyasa kireci** ve **asıl su kireci** şeklinde iki türlüdür. İçindeki magnezyum oksit (Mg O) miktarı % 5'i geçerse **dolomitik su kireci** adını alır. Su kirecinin anamaddesi kireç silikatı olduğundan katılaşma için (havadaki) karbon dioksit gerekli değildir. Bu özelliğinden dolayı eskiden su içindeki ve toprak altındaki inşaatta çok kullanılmıştır.

toz kireç Sönmüş kireç², kuru hidrat.

yağlı/kireç Bkz. yağlıkireç.

yüksek hidrolitik kireç Silikat yapıcıları, yani Al_2O_3, SiO_2, Fe_2O_3 oranı % 25-40 arasında olan hidrolitik kireç. Bu kireçlere **grapiye çimentosu** da denir.

yüksek kalsiyumlu kireç Plastik bir macun haline gelebilen hemen hemen saf kireç. Bu kireç, Portland çimentosuna güvenle karıştırılabilir.

kireççi Kireç yapan veya satan kimse.

kireçli İçinde kireç bulunan.

kireçleştirme Kireçtaşını yakarak kireç haline getirme.

kireçsilemek 1. Isı yardımıyla kirece çevirmek.

2. Yüksek ısı ile kurutmak.

kireçtaşı,-nı Kireç yapmakta kullanılan, içinde % 90'ın üzerinde $CaCO_3$ bulunan taş, °kalsiyum karbonat, °kalker ($CaCO_3$). Yapıda kullanılacak kireçtaşı yağlı, taze ve kı-

vamında pişmiş olmalı, içinde toprak, kum, çakıl, vb. yabancı maddeler ve fazla pişmiş parçalar bulunmamalıdır; rengi genellikle tekdüze beyaz olmalıdır. Kireçtaşları, yapıyerinde bekletilmeyerek derhal söndürülür ve süzülerek çukura akıtılır.

kiremit Yun. Yapıların çatılarını kaplamakta kullanılan, birbirinin kenarına binip suyu aşağıya geçirmeden akıtacak biçimde yapılmış pişmiş toprak gereç. Bir kiremit, yanlarından iki dayanak üzerine oturtulduğunda ortasına 120 kg.'lık tek bir yük uygulanınca kırılmamalıdır.

kiremit aktarıcı Bkz. aktarıcı.

kiremit altı tahtası Bkz. örtü altı kaplaması.

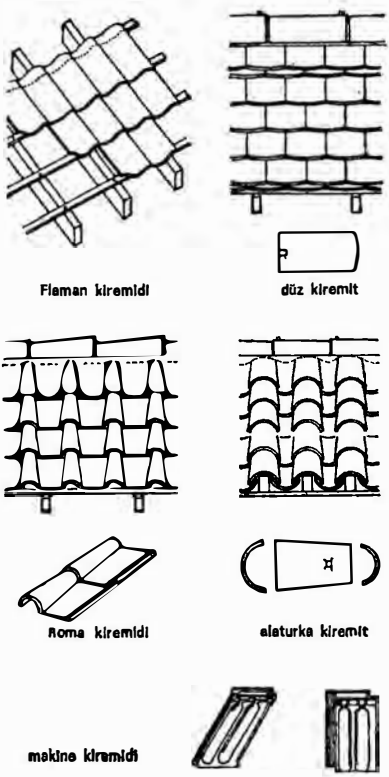
kiremit pervazı Saçak ucunda ilk kiremit sırasını tutan alın tahtası.

alafranga kiremit Marsilya kiremidi.

alaturka kiremit Yarım silindir şeklinde, uçlarından biri ötekinden biraz daha geniş olan kiremit. Bu çeşit kiremitlere Batılılar İspanyol kiremidi demektedirler. Türkiye'nin kiremit kullanılan bölgelerindeki eski yapıların hemen tümü alaturka kiremitle örtülüdür. Alaturka kiremit, makine kiremidinin yaygın olarak üretilmesiyle önemini geniş ölçüde yitirmiştir. Alaturka kiremit % 20 - % 30 arasındaki eğimlerde kullanılabilir.

Alman kiremidi, düz kiremit Bir kenarı yuvarlatılmış dikdörtgen şeklinde, yassı kiremit. 30 - 35 cm. uzunlukta, 18 cm. genişlikte olan bu kiremitler dik çatılarda (% 40 -

kiremitler

% 150) kullanılmaya elverişlidir. Bir, iki veya üç katlı olarak, balık pulu gibi dizilirler.

Flaman kiremidi S şeklinde olup yandan ve üstten bindirilerek yerleştirildiğl için suyu geçirmeyen kiremit.

mahya kiremidi Çatı mahyalarındaki aralığı örtmek için dizilen uzunca ve oluk biçimindeki kiremit. Bkz. dere kiremldi.

makine kiremidi Kenarları birbirine uyacak şekilde kanallı, dikdörtgen kiremit. Makine kiremidi günümüzde en yaygın olarak kullanılan kiremit türüdür. Makine kiremidinin şekil ve boyutları fabrikalara göre değişebilir. Bizde en çok kullanılan türü Marsilya tipidir. Makine kiremidinin ağırlığı 2,5 - 3 kilogram arasında olup 1 m^2 lik yüzeye 15 adet kiremit gerekir. Mahya Için özel olarak yapılmış, yarım silindir biçiminde oyuk kiremit kullanılır.

Marsilya kiremidi, Marsilya tipi kiremit Özel şekilli geçmeli makine kiremidi. Tek ve çift yivli olmak üzere iki çeşittir. Bunlar örtü altı kaplaması veya kadronlar üzerine yerleştirilebilirler. Boyutları, 23 × 41 cm.'dir.

kiriş str. 1. Boyu doğrultusundaki eksenine dik kuvvetlerin etkisi altında bulunan çubuk; döşemeden gelen yükleri düşey taşıyıcılara aktaran, eğilmeye dayanıklı strüktür elemanı. Kirişler genel olarak ahşap, çelik, betonarme, öngerilmeli beton olurlar. Hafif alaşımlarla da kirişler yapılmaktadır. Bir kirişin herhangi bir kesitindeki eğilme etkisi, eğilme momenti hesaplanarak bulunur.

kiriş - plak sistemi Betonarme kirişler aracılığıyla taşınan betonarme döşeme sistemi, kirişli döşeme sistemi. Bu sistem geniş açıklıklar için kullanılan en eski döşeme sistemidir, ancak kirişlerin sarkması nedeniyle esnek planlamayı güçleştirmektedir.

kiriş ekseni Kesitlerin ağırlık merkezlerini birleştiren çizgi.

anakiriş Döşemelerden veya tali kirişlerden aldığı yükleri kolonlara veya taşıyıcı duvarlara aktaran kiriş.

basık kiriş Yassı kiriş.

basit kiriş Basit eğilme etkisi altında bulunan kiriş; °izostatik kiriş.

bırakma kiriş Bkz. bırakma.

bileşik kiriş Eğilme dayanımını artırmak amacıyla birtakım parçaları kama, cıvata, perçin veya kaynakla birbirine bağlayarak meydana getirilen kiriş; °mürekkep kiriş, °kompoze kiriş.

Howe kirişi Çift köşegenli ahşap kafes kiriş. Başlık ve köşegenler ahşap olur; dikmeler demirden yapılır.

I kirişi Gövdesi bir ahşap kafes ve başlıkları birkaç sıra kirişten meydana gelen I kesitli ahşap kiriş, Town kirişi.

kafes kiriş Açıklık büyüdükçe kiriş yüksekliği artar; buna karşılık kirişin içini yer yer boşaltmak mümkündür. Boşaltma sonucunda kiriş, çekme ve basınç çubukların-

dan ibaret hale gelebilir. Böylece basınç ve çekme çubuklarından yapılan kirişlere **kafes kiriş** denir.

kastela kirişi Gövdesi boşaltılmış ve yüksekliği artırılmış I kirişi.

kırık kiriş Boyuna kesitindeki ekseni bir kırık çizgi olan betonarme kiriş.

mürekkep kiriş Bileşik kiriş.

mütemadi kiriş Açıklıklarından birine gelen belirli bir yükün, diğerlerinde de hesaplanabilen bir etki meydana getirdiği aynı doğrultuda birkaç açıklığı bulunan kiriş. Bir mütemadi kirişin en az üç mesnetli olduğu kabul edilir. Mütemadi kirişler daha ekonomik ve güvenliklidir.

parabol kafes kiriş Üst başlığı bir parabol olan kafes kiriş.

şaşırtma kirişi Bir baca dolayısıyla kesintiye uğrayan kirişlerin uçlarının bağlandığı, dik doğrultudaki ahşap kiriş.

tali kiriş Kolonlara ya da duvarlara oturmayıp başka kirişlerle taşınan kiriş, ikincil kiriş.

ters kiriş Aşağıya doğru sarkmayıp döşeme düzeyinin üzerinde çıkıntı yapan kiriş.

Town kirişi Gövdesi bir kafes şeklinde olan ahşap I kirişi.

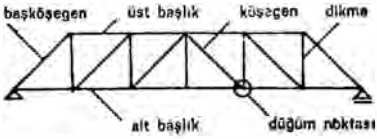
trapez kafes kiriş Yamuk kafes kiriş.

tutkallı kiriş Parçaları tutkalla birleştirilerek yapılmış dolu gövdeli ahşap kiriş.

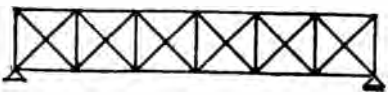
yamuk kafes kiriş Koşut üst ve alt başlıkları aynı boyda olmayan kafes kiriş.

1

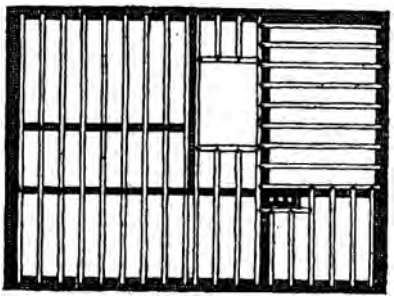
2

3

1. Mies van der Rohe'nin Mannheim Tiyatrosu'ndan kafes kirlşler.
2. Yamuk kafes kiriş.
3. «Howe» kirişi.
4. Kırişleme.

4

yassı kiriş Yüksekliği genişliğinden daha az olan kiriş, basık kiriş. Genellikle kirişlerin döşemeden aşağıya doğru çok sarkmaması istenilen durumlarda kullanılır.

2. Bir tomruktan, enine kesiti 12/12, 12/15, 12/17, 12/19, 15/15, 15/17, 15/19, 17/17, 17/19, 19/19 cm. olacak şekilde biçilen uzun kereste, hatıl[2].

kirişleme 1. Ahşap döşemelerde, yaklaşık 50 cm. ara ile kirişler atma.

2. Atılan kirişlerin topu.

kirizma Yun. Toprağı derince kazarak altını üstüne getirme.

kirli Siyahla kırılmış (renk): kirli beyaz.

kirman Kermen, kale, hisar, germen.

kirnas Kimi Anadolu evlerinin üst katlarında dışarıya doğru çıkıntılı olarak yapılmış helâ.

kirpi Kirpi dikenlerini andırır biçimde engel.

kirpikorniş Testere dişlerini andıran korniş.

kirpiörgü Taşları balıksırtı şeklinde yerleştirerek yapılan duvar örgüsü.

kirpiparmaklık Üstünden aşılmaması için uçları sivri çubuklarla yapılan demir parmaklık. Bkz. parmaklık.

kirpisaçak Eski yapılarda, tuğladan yapılmış, testere dişi şeklinde saçak bindirmeliği. Kerpiçten yapılmış kirpisaçaklar da görülmektedir.

kitabe Ar. Yazıt.

kitabelik Yazıtlık.

kitap deposu Bir kitaplık[2]ta kitapların gerekli ısı ve nem koşulları altında saklandığı depo. Kitap deposu anabinaya bağlı bir kule şeklinde yükselebileceği gibi, binanın bazı katlarında da olabilir.

kitaplık 1. Kitap rafı, kitap dolabı

2. Kitap okumaya ayrılmış oda veya bina: halk kitaplığı, üniversite kitaplığı.

referans kitaplığı Danışma kitaplarının yer aldığı özel kitaplık veya genel kitaplığın bir bölümü. Bkz. kartotek, periyodik salonu.

kitle Ar. Yığın, topak, öbek. Bkz. kütle.

klamo Fr. (**clameaux**) Ahşap yapıda ağaçların tutturulmasında, taş yapıda da taşların birbirine bağlanmasında kullanılan iki ucu dirsekli kenet. Bkz. krampon.

klape Fr. Bir beton kalıbında kanat tahtalarını bağlayan ahşap parça.

klasik Fr. (**classique**) 1. Üzerinden çok zaman geçtiği halde değerinden kaybetmeyen (yapıt veya sanatçı).

2. Sanat tarihinde, sanat biliminde, biçimlerin geçirdikleri evrimin rasyonel aşamasına verilen ad: Türk mimarlsinin klasik dönemi.

3. Arkaik ve barok üsluplar arasındaki devre. Bkz. düzmeklasik, yeniklasik.

klasik mimari (Dar anlamıyla) M.Ö. 500 - M.S. 450 yılları arasındaki Yunan ve Roma İmparatorluğu mimarlığı.

Türk Klasik Üslubu Osmanlı mimarlığında yüksek devir üslubu. Bkz. Osmanlı mimarisi.

klasikçilik, klasisizm Fr. (**classicisme**) Sanat yaratmasında klasik

davranma olgusu. Bu terim çok zaman yeniklasikçilik ile karıştırılmaktadır. Bkz. yeniklasikçilik.

klemens Fr. elk. Elektrik tellerini vida ile bağlayıp uç uca eklemeye yarayan parça.

anahtar klemensi Bir elektrik anahtarında, tellerin bağlanmasına ve sıkıştırılmasına yarayan parça.

klima Yun. (**klima**), **klimatizasyon** Fr. (**climatisation**) Bina içlerinde, havanın sıcaklığını, nemini, hareketini, saflığını ve basıncını düzenlemek üzere kurulan düzen, iklimleme (İngilizce'deki **air conditioning** karşılığı). Klima döşeminin (tesisat) amacı, havaya her bakımdan, istenen belirli iklimsel nitelikleri kazandırmak ve bunu sürdürmektir. Klima; dış sıcaklık, mevsim ve hava koşulları ne olursa olsun, havanın temizliği, nemi, sıcaklığı ve devimi bakımından düzenli, yapay bir iklim yaratır; duygu ve sağlığa en uygun, kimi maddelerin üretilmesi ve korunması için en elverişli iklim koşullarını sağlar. Bu işlem genellikle, üflenen veya emilen havayı önce soğuk su ile yıkayıp sonra da ısıtarak veya soğutarak yapılır. Havanın niteliklerini değiştirmede klima döşeminden beklenen görev:

klinik Yun. (**kline** yatak) 1. Tıp öğrencilerinin hasta başında ders gördükleri hasta koğuşu.

2. Hastanın paralı veya parasız tedavi gördüğü yer.

klinker Al. (**klinker**) İnce öğütülmüş ve iyi karıştırılmış çimento hammaddelerinin sinterleşmeye kadar pişirilmesiyle elde edilen madde. Klinkerin içinde çimentonun katılaşması için gerekli yüksek kireçli silikatlar bulunur. Yatık fırınlarda hazırlanan klinkerler çok sert küçük kürecikler halindedir.

klinker tuğlası Bkz. tuğla.

klizimetre Fr. topo. Gözlenen bir noktada doğrultunun yatayla meydana getirdiği eğimi ölçmekte kullanılan optik alet.

klorlama İçme suyuna, havuz sularına, pissulara, mikropları öldürmek amacıyla klor katma.

klozet,-tı İng. (**closet**) Üzerine oturularak kullanılan alafranga helâ taşı.

klozet kapağı Plastik veya ahşaptan yapılarak klozetin üstüne tutturulan oturma yeri ve kapak.

hastane tipi klozet Katı cisimlerin, rezervuar çalıştırılmadan önce gözle incelenmesine elverişli şekilde düz bir küveti bulunan klozet.

kobalt,-tı kim. Boyacılıkta kullanılan Co simgesiyle gösterilen, 1488°C'de ergiyen, 8,77 yoğunluğunda, pembemsi beyaz renkte, demirden daha sert bir maden.

koçbaşı,-nı Eskiden kale kapılarını zorlamak ve kırmakta kullanılan ucu koç başı biçiminde kalın ve uzun ağaç.

kofra Fr. (**coffret**) elk. Şebeke cereyanından bina cereyanını ayıran sigorta; anahat sigortası.

koğuş Kışla, hastane gibi kalabalık binalarda, içinde birçok kimselerin yattığı büyük oda.

kol 1. Ağaçlarda gövdeden ayrılan kalın dal.

2. Makinelerde tutup çevirmeye veya çekmeye yarayan manivela.

merdiven kolu Bir merdivenin bir sahanlıktan ötekine uzanan bölümü: tek kollu merdiven, iki kollu merdiven, vb.

kolektör Fr. (**collecteur**) 1. Orta ve büyük önemdeki su döşeminde suyun, yapının her yanına dağıtılmasından önce bağlandığı büyük çaplı boru.

2. Toplaç.

3. Bir kanalizasyon ağında, kanalların toplayıcısı olan, özel kesitli büyük kanal.

kolimasyon hatası Fr. (**collimation**) Ar. topo. Optik topoğrafya aletlerinde, görüş çizgisinin yatay veya tam yerinde olmamasından doğan hata.

kolloidler Fr. ç. 0,002 mm.'den küçük ve 0,00000 mm.'den büyük, yani bir atom çapının 10 katı kadar olan taneciklere verilen ad. 0,0002 mm.'den daha küçük taneler suyun dibine çökmezler, 0,002 ve 0,0002 mm. arasındakiler ise çok yavaş çökerler.

kolombaryum Lat. İçinde göz göz mezar hücreleri bulunan yapı.

kolon Fr. (**colonne**) < Lat. (**columna**) 1. Uzunluğu doğrultusuna paralel kuvvetlerin etkisi altındaki çubuk, °sütun. Kolon sözcüğü genellikle betonarme sütunlar için kullanılır.

kolon planı Betonarme kolonların yerleşme düzenini gösteren plan. Kolon planı 1:50 ölçeğinde çizildiği halde, burada kolonlar 1:20 olarak çizilir.

etriyeli kolon Düşey demirlerini saran enine donatısı etriyelerden meydana gelen betonarme kolon.

fretli kolon Fr. Düşey demirlerini saran enine donatısı fret olan, daire ya da çokgen kesitli betonarme kolon.

ıslak kolon İçine sıhhî tesisat borusu gömülmüş betonarme kolon.

uzun kolon Çok yüklendiği zaman, ezilmeden çok eğilmeden etkilenen kolon. Betonarme kolonlarda, kolon yüksekliğinin, en küçük kenarın 15 katından daha büyük olması halinde bu olayın ortaya çıktığı kabul edilir. Hafif agregalı betonlarda bu oran 10 olarak benimsenmiştir. Bkz. flambaj, karınverme.

2. Dikilitaş: Roma'daki Trajan kolonu (M.S. 112), Londra'daki Nelson kolonu.

3. tes. Binanın üst katlarına ulaşan düşey, su veya kalorifer borusu.

4. tes. Bir binanın pissularını bağlantı borusundan alıp bodrum katındaki anaboruya götüren ve çoğu düşey olarak döşenen boru.

5. Ana emniyet musluğundan havagazı sayacı giriş rakoruna kadar olan havagazı borusu. Bu boru düşey veya yatay olabilir.

kolosal üslup Fr. A. Devsütun düzeni.

koltuk 1. Kol dayayacak yerleri olan geniş ve rahat sandalye. Bkz. berjer, kanepe, meridyen.
2. (Yapıda) Yan destek.
koltuk silmesi Bkz. silme.
koltuk taşı Kemerlerde kilittaşının iki yanındaki taşlardan her biri.

komodin Fr. Karyolanın yanı başına konulan, üstü masa biçimindeki küçük dolap, başucu masası.

kompaktör Fr. Genellikle toprak sıkıştırma işlerinde kullanılan otomatik tokmak, sıkıştırıcı.

komparatör Fr. (**comparateur**)
1. Çok küçük uzunluk farklarını ölçmekte kullanılan fizik aleti.
2. Renk şiddetlerini karşılaştırmakta kullanılan alet.

kompartıman Fr. 1. Vagon bölmesi.
2. Yan yana sıralanan küçük hacimlerden her biri.
3. Bir yüzeyin simetrik bölümü.

kompasite Fr. (**compacité**) Gerecin birim hacmine isabet eden dolu hacim. Bkz. porozite.

V_0 = Gerecin boşlukları da dahil toplam hacmi,

V_1 = Gerecin dolu hacmi,

k = Kompasite ise

$$k = \frac{V_1}{V_0}$$

p (porozite) + k = 1,0'dır.

kompozisyon Fr. (**composition**) Bir sanat yapıtında, parçaların bir bütün meydana getirecek şekilde ve tasarım anlayışı içinde bir araya getirilmesi.

kompozit düzen Lat. T. Karma düzen.

kompresör Fr. (**compresseur**) Bir gazı sıkıştırıp basınçlı olarak kullanılmasını sağlayan aygıt: hava kompresörü.

komşu uzaklığı Bir binanın yan cephesinin kendi parseli sınırına en yakın uzaklığı, komşu mesafesi.

komşuluk birimi (ünitesi) Günümüzdeki yeni yerleşmelerde eski mahalle kavramının karşılığı.

komütatör Fr. (**commutateur**) elk. Bir anahtardan, birden çok aydınlatma sortisine kumanda edilen düzen.

konak Büyük ve görkemli ev.
konak yavrusu Konağı andıran ev.
hükümet konağı İllerde ve daha küçük yerlerde, başta vali veya kaymakam olmak üzere, hükümet görevlilerinin iş gördüğü bina.
vali konağı Bir ilde valinin oturmasına ayrılmış konak.

kondansasyon Fr. (**condensation**) < Lat. Yoğuşma, yoğunlam.

kondüksiyon Lat. (**conductio**) İletim.

konfor Fr. (**confort**) Yaşamayı zahmetsiz kılan şey, kolaylık.
konfor bölgesi Klima sistemlerinin dizaynında kullanılan bir kavram.

konglomera Fr. Yığışım.

konik Yun. 1. Koni biçiminde veya koni ile ilgili olan.
2. Tabanı daire şeklinde olan bir koninin bir düzlemle kesilmesinden elde edilen türlü kesit eğrilerine verilen ortak ad. Çember,

ellps, hiperbol ve parabol birer koniktir.

konkasör Fr. (**concasseur**) Taşları kırıp ufalayan makine, kırma değirmeni.

konkav Fr. (**concave**) İçbükey.

konoit Yun. (**konos** çam kozalağı) Bir doğrunun başka bir doğru ve bir eğri üzerinde gezdirilmesiyle elde edilen biçim.

konser salonu İçinde orkestra ve şan konserlerinin verildiği salon. Konser salonu orkestra yeri ve dinleyici bölümünden meydana gelir.

konservatuvar Fr. (**conservatoire**) Müzik, bale ve tiyatro okulu.

konsol Fr. (**console**) 1. Bir çıkmayı alttan destekleyen S şeklinde iki ters kıvrımlı taş destek. Bkz. eliböğründe.

2. Duvar kenarına yerleştirilen çekmecell, yüksekçe salon mobilyası.

3. Lavabo gibi şeyleri alttan tutmaya yarayan parça.

konsol[1]

4. Yalnızca bir yanındaki mesnet tarafından taşınan, diğer kısımları boşlukta olan yatay yapı öğesi: konsol kiriş, konsol döşeme.

5. Perde rayını ve kornişlerini taşıyan, L biçiminde kıvrılmış küçük lama.

konstrüksiyon Fr. (**constructlon**) < Lat. 1. Yapı.

mer'i konstrüksiyon Taşıyıcı konstrüksiyonun alttan göründüğü tavansız çatılardaki konstrüksiyon şekline verilen ad.

2. Bir çerçeve içinde yan yana dizilen veya bir ızgara meydana getiren ağaç çıtaların veya karton peteğin iki yüzüne kontrplak veya sunî tahta levhası yapıştırılarak yapılmış (tabla). Bkz. prese, marangoz levhası.

dolu konstrüksiyon İçinde boşluk kalmayacak şekilde ahşap çıtalarla doldurulmuş konstrüksiyon.

ızgara konstrüksiyon İçi ahşap ızgaralı konstrüksiyon.

ölü konstrüksiyon Çalışmayacak hale getirilmiş ahşap konstrüksiyon.

yırtmalı konstrüksiyon Dolgusuna, şaşırtmalı olarak yarıklar açılmış konstrüksiyon.

konstrüktif Fr. (**constructif**) < Lat. Taşıyıcı bir işlevi olmaksızın, bir detayı tamamlamakta kullanılan parça, inşaî. Örneğin, bir çatıdaki montaj aşığı konstrüktif bir öğedir.

konstrüktivist Fr. Konstrüktivizm ilkelerine bağlı sanatçı.

konstrüktivizm Fr. (**constructlvisme**) Vladimir Tatvin'in başlattığı ve Rus asıllı ressam ve heykelci

Antoine Pevsner'in, kardeşi Gabo ile birlikte, ilkelerini 1920'de «Manifeste réaliste» (Gerçekçi Manifesto) da formüle ettikleri estetik doktrin. Bu ilkeler şöyle özetlenebilir:

a. Sanat gerçek yaşama yanıt vermek üzere iki temel öğeye dayanır: zaman ve mekân.

b. Hacim, mekânın yegâne anlatımı değildir.

c. Gerçek zamanın anlatımı, statik ritimler dışında, kinetik ve dinamik ritimler gerektirir.

ç. Kütlenin ve mekânın hacmi somut ve ölçülebilir iki ayrı malzemedir.

d. Mekân yapıtın bütünleyici parçası halindedir.

e. Yeni biçimler bulmak için, sanat taklitçi olmaktan kurtulmalıdır.

Konstrüktivizm sözcüğü mimarlıkta daha geniş bir anlamda, geometrik eğilimleri anlatmakta da kullanılmıştır. A. Pevsner'in deyişiyle Eiffel ilk konstrüktivisttir.

kontra Lat. (**contra**) 1. İki ahşap levha veya parçanın, lif doğrultuları birbirine dik gelecek şekilde yapıştırılması hali.
2. hlk. Kontrplak.

kontrast İt. (**contrasto**) Etki ve renk karşıtlığı, karşıtlık.

kontrfor Fr. (**contrefort**) Dayanma ayağı, °istinat payesi, payanda ayağı.

kontrol Fr. Bir yapının, onaylanmış projesine ve teknik kurallara uygun olarak yapılıp yapılmadığını inceleme, denetleme: kontrol mimarı, kontrol mühendisi.

kontrolluk Kontrol hizmeti.

kontrplak Fr. (**contre-plaqué**) Liflerinin doğrultusu birbirine dikey (kontra) gelmek üzere üst üste yapıştırılan incecik ahşap tabakalardan meydana gelen ince, esnek ve çalışmaz ahşap levha. (Bkz. TS 46). Kontrplak çoğunlukla gürgen, kızılağaç, çam ve ıhlamurdan yapılır. Dış yüzleri maun gibi değerli ağaçlardan yapılan kontrplaklar da vardır. Kontrplak, tomrukların makinede soyulması ile elde edilen çok ince levhaların, lif doğrultuları birbirine dik ve orta katı meydana getiren levhanın iki yanındaki simetrik katlar aynı cins ağaçtan ve eşit kalınlıkta olmak üzere üst üste yapıştırılmasıyla elde edilir. Levha sayısının çift olması halinde her iki orta levhanın liflerinin doğrultusu aynı olur. Kontrplak **yaş yöntem** (levhaların kurutulmadan yapıştırılması) veya **kuru yöntem** (levhaların kurutulduktan sonra yapıştırılması) ile yapılabilir. Plastik tutkal kullanılarak kalıp işleri için suya dayanıklı kontrplak da yapılmaktadır. Bugün kullandığımız anlamdaki ilk kontrplak 1830 yılında Amerika'da piyano endüstrisinde kullanılmıştır.

kontrplak parke veya **kontrplak karolar** Basılan yüzündeki kaplama, 3 mm. kalınlığındaki meşe, kayın veya dişbudaktan olup kördöşemeye çakılan veya yapıştırılan kontrplak karolardan meydana gelen bir çeşit parke. Çakılma halinde çivi delikleri doldurulmakta ve üzeri zımparalanmaktadır. Ahşap

kördöşeme yerine 12 - 19 mm. kalınlığında bir kontrplak, parke altlığı olarak kullanılabilir.

kontrplak uzunluğu Yüzleri meydana getiren levhaların liflerine paralel olan kenarın uzunluğu.

basılı kontrplak Üzerine ağaç dokusu deseni veya başka bir desen basılmış özel kontrplak.

prese kontrplak İnce ahşap tabakaları, sıcaklığa dayanıklı bir plastik yapıştırıcıya daldırdıktan sonra bir arada Istenilen biçimde presleyerek yapılan sert ve dayanıklı kontrplak.

kontrtabla Fr. İki yüzü kontrplaklı, Içi ahşap dolgulu marangoz levhası; dolu konstrüksiyonlu hazır levha.

kontrpua Fr. (**contre - poids**) Karşı ağırlık.

kontur Fr. (**contour**) 1. Çevre çizgisi: kentin konturu, yapının konturu.

2. Biçimi, kabartmaların biçimini belirleyen çizgi.

konum Bir şeyin, madde bakımından durumu, °vaziyet.

konum planı Vaziyet planı.

konut,-tu Bir veya daha çok insanın ikamet ettiği yer, ev, °mesken, °ikametgâh. Bkz. ev, gecekondu.

çekirdek konut Özellikle az gelişmiş ülkelerde yaşayan dar gelirli allelere devlet desteği ile sağlanan ve ileride aile geliştikçe ailenin olanakları ile yeni odalar eklenen küçük konut, °nüve mesken.

sosyal konut Yoksul veya dar gelirli ailelerin barınma gereksinmelerini karşılayabilecek biçimde standartlaştırılmış en az boyut ve nitelikte, sağlığa elverişli, ucuz konut, halk konutu.

konürbasyon Fr. (**conurbation**) şeh. İlk kez 1910 yılında Sir Patrick Geddes tarafından kullanılan ve coğrafî bakımdan birbirine bağlı olan kentler grubunu belirten terim.

konveks Fr. (**convexe**) Dışbükey.

konveksiyon Fr. (**convection**) Çevirim, taşınım.

konvektör Fr. (**convecteur**) Bakır boru üzerine sıkıca geçirilmiş kanatlardan meydana gelen ısıtıcı. İçinden geçen sıcak su boruyu ısıtır. Boruya geçirilmiş olan bakır ve alüminyum kanatlar ısınarak havayı ısıtırlar. Konvektörlerin üzerine genellikle zarif bir kılıf geçirilir. Soğuk hava konvektörün altındaki boşluktan girer, kanatlı boruda ısınarak üstteki ızgaradan çıkar. Bkz. radyatör, serpanten.

konveyör İng. (**conveyor**) Kum, çakıl, taş, vb. gereçleri yatay veya az eğimli kısa mesafelere sürekli olarak taşıyan düzen. Bantlı, kovalı, paletli konveyör çeşitleri vardır.

pnömatik konveyör Toz veya taneli gereçlerin, içindeki basınçlı hava akımı ile taşındığı boru; havalı konveyör: çimento pnömatik konveyör lle taşınır.

koordinasyon boyutu Bir yapı bileşeninin başka bir yapı bileşeni ile veya bir yapı elemanının başka bir yapı elemanı ya da belli bir yapı bileşeni ile bir araya getirilmesinde, bağdaşma yönünden önem taşıyan yüzlerine alt anma boyutu.

Bkz. boyutsal koordinasyon, modüler koordinasyon.

koordinatlar İng. (**coordinates**) Başlangıç noktası adı verilen bir noktada kesişen iki doğru eksenli bir dizgede (sistemde) herhangi bir yolla ölçülen uzaklıklar. Koordinatlar bir noktanın yerini belirtmeye yararlar. Descartes'ın yarattığı kartezyen koordinat dizgesi en yaygın olarak kullanılanıdır. Bkz. kartezyen koordinatlar.

dik koordinatlar Kartezyen koordinatlar.

kopal (Meksika dilinden) Vernikle-rin ve yağlıboyaların sert, parlak kaplamasını sağlayan ve linolyum yapmakta kullanılan, bazıları taşıllardan oluşan, bazıları da tropikal ağaçlardan elde edilen sert doğal reçineler.

kopma dayanımı (mukavemeti) Çekme etkisi altındaki bir gerecin koptuğu andaki gerilme değerinin güvenlik katsayısına bölünmesi ile bulunan değer.

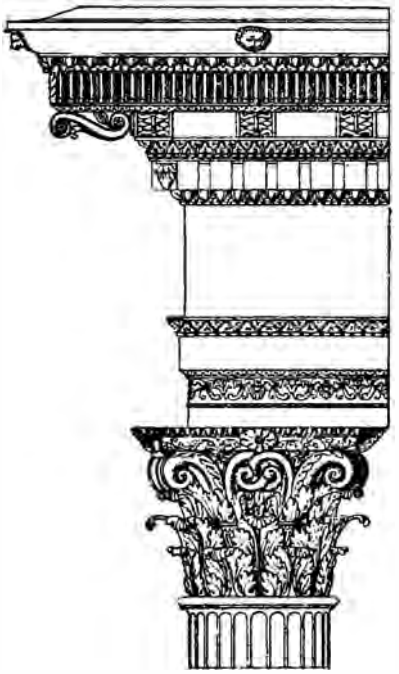
kopma uzunluğu Bir yapı gerecinin çekme dayanımının özgül ağırlığına bölünmesiyle bulunan değer.

kor Kâğır bir duvarda örgü sırası.

korajik anıt, koreg anıtı Yun. (**choragos** koro şefi) Eski Yunan'da müzik ve şiir yarışmalarına katılanlar için yapılan, üzerlerinde tunçtan üç ayaklı bir buhurdan bulunan küçük anıt. Bu anıtların günümüze dek gelen bir örneği Atina'daki Lysikrates anıtıdır (M.Ö. 334).

kordon Fr. (**cordon**) 1. Çoğu ipekten yapılmış kalın kaytan.

2. Kordon[1] şeklinde ince elektrik kablosu.

Korent düzeni

3. şeh. Bir kıyı kentinin bir başından öbür başına kadar uzanan rıhtım boyu, yalı kordonu.

4. İp gibi uzun, oymalı çıkıntı biçiminde duvar veya mobilya süsü, silme.

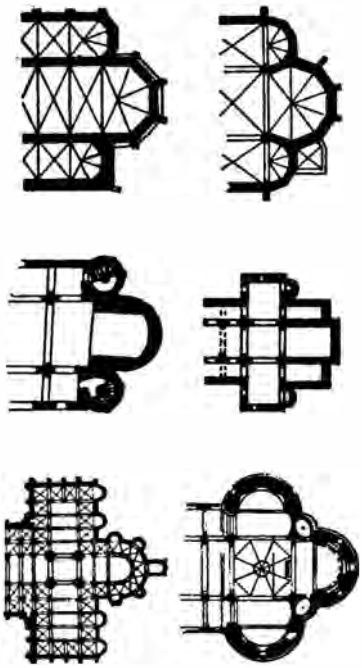
kordon çekmek mar. Profil vermek, profil yapmak.

5. Kat silmesi. Bkz. silme.

korea Kiliselerde, baş tarafta dua okumak için ayrılmış koro denilen yerin çevresini dolaşan daha alçak tavanlı bölüm.

koreg anıtı °Korajik anıt.

Korent düzeni, Korent nizamı Eski Yunan mimarlığında, İyon düze-

koro

ninden yalnızca sütun başlığı biçimiyle ayrılan düzen. Korent düzeninde başlık, iki sıra kengeryaprağı üzerindeki başlık tablasının dört köşesine doğru yükselen ince uzun kıvrımlardan ibarettir. Bkz. Dor düzeni, İyon düzeni.

koridor Fr. (**corridor**) < Lat. (**corridore** koşu yeri) Bir kattaki odaları birbirine bağlayan dar, uzun geçit; geçenek.

korkuluk Köprü, merdiven, balkon gibi düşmek tehlikesi olan yerlerin kenarlarına dikilen alçak duvar veya parmaklık. Bkz. küpeşte.

korniş Fr. (**corniche**) < İt. (**cornice**) 1. Perdelerin asıldığı rayları gizleyen tahta veya maden, eğreti pervaz.

2. Çerçeve biçiminde oymalı çıkıntı.

3. Klasik mimaride saçaklığın en üst bölümü.

4. Bir binanın yüzünde üst kenarı sınırlamak veya katları birbirinden ayırmak üzere yapılmış, boydan boya giden profilli çıkıntı. Saçak kenarındakine **saçak silmesi** de denilmektedir. Bkz. kirpikorniş.

korniyer Fr. (**cornière**) L demiri, °köşebent².

koro Yun. (**khoros**) Apsitle çapraz sahın arasında, kilise korosunun yer aldığı bölüm.

koro bölmesi Eski Hıristiyan bazilikalarında koroyu koro dalızından ayıran, mermer veya alçıdan yapılmış bölme.

koro dalızı Korea.

koro maksuresi, koro parmaklığı, koro şebekesi Koroyu sahından ayıran parmaklık.

korozif Lat. (**corrosivus**) Korozyona yol açan. Bkz. antikorozif.

korozyon Lat. (**corrosio**) Bazı maddelerin kimyasal yoldan malzemeyi tahrip etmeleri olayına verilen genel ad. Paslanma bir korozyon olayıdır. Korozyon daima elektrolitik yoldan, çoğunlukla da oksitlenme şeklinde olur. Bakır, kurşun, çinko ve alüminyum başka maden-

lerle temas etmedikleri takdirde, yüzlerinde oluşan ve **patina** adı verilen ince bir oksit filmi bunların daha çok oksitlenmelerini önler. Elektrolitik olan korozyon, başka bir madenin teması ile olabileceği gibi, bir asidin etkisiyle de meydana gelebilir (örneğin: havadaki karbon dioksidin suda erimesiyle). Çinko ve alüminyum, bir elektrolit aracılığıyla demirle temasa geçtiklerinde, demire göre daha çabuk erirler ve anot meydana getirirler. Bu özelliklerinden dolayı alüminyum, çinko ve kadmiyum, metal kaplama işlerinde kullanılırlar.

korozyon yorulması Yorulma çatlakları arasına giren suyun doğurduğu korozyon nedeniyle çelikte meydana gelen zayıflama.

korrelasyon Fr. (**corrélation**) Aynı cisme alt çeşitli özellikler arasında bir bağıntı bulunması olayı. Korrelasyonun en basit ve en çok karşılaşılan hali yalnız iki değişken arasında bir bağıntının var olmasıdır. Bir insanın boyu ile ağırlığı aynı öğeye ilişkin birer karakteristiktir. Bu iki değişken arasında bir bağıntı kurulabiliyorsa bunlar arasında bir korrelasyon vardır demektir. Bu halde boyu tayin edilen bir insanın ağırlığı yaklaşık olarak bulunabilecektir.

kort,-tu İng. (**court**) Tenis alanı. Bkz. spor alanı.

koruma Tarih ya da sanat değeri taşıyan yapıların ya da kent parçalarının yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli önlemleri alma.

korkuluk

kosva musluğu Bkz. musluk.

kot,-tu Fr. (**cote**) 1. Bir noktanın, esas olarak alınan yatay düzlemden yüksekliği ve bu yüksekliği gösteren rakam. Bkz. rakım.

2. Projelerde boyutları göstermek için ölçü çizgileri üzerine yazılan rakam, ölçü rakamı.

kot çizgisi Ölçü çizgisi.

itibarî kot Ar. Fr. Bir projenin kot[1]larının verilmesinde başlangıç kotu olarak seçilen değişmez bir noktanın kotu[1]. Bu kot, seçilen herhangi bir rakamla gösterilir, öteki kotlar buna göre düzenlenir.

kırmızı kot Toprak tesviyesini gösteren kot.

talveg kotu Bir akarsunun enine kesitinde tabanın en düşük kotu.

siyah kot Yer noktalarının nivelmanla elde edilmiş kotlarına verilen ad.

kotlu Kotları belirtilmiş olan.

kotlu plan Çeşitli noktaların nivelmanla elde edilmiş kotları, bu noktaların bir plandaki karşılıklarının yanına yazılarak yapılan plan, °plankote.

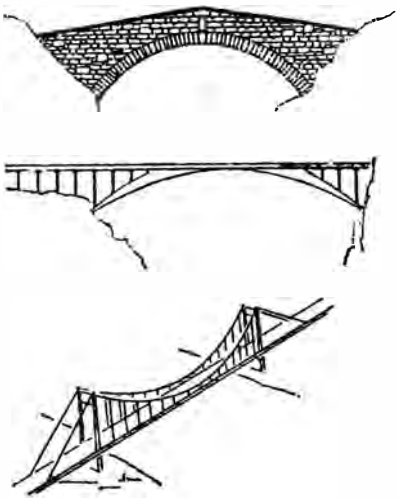
kova Bkz. merdiven kovası.

dış kova Merdiven kollarının dışında kalan boşluk.

kovan Kalorifer borularının duvar veya döşemeden geçmesi halinde, delikler içine yerleştirilen ve boruları saran saç, rüberoit, oluklu karton veya özel keçeden yapılan yatak.

kozöz Fr. (**causeuse**) 1. İki kişilik küçük kanepe.

2. Birbirine bitişik, oturanlar karşı karşıya gelecek şekilde yapılmış çifte koltuk.

Kemerli, betonarme, asma köprü örnekleri.

köhne Far. Eskiyip yıpranmış.

kökboyası,-nı 1. Kökboyasıgillerden, çalı görünüşünde bir bitki. Bunun sürüngen ve kırmızı renkte olan köksapları boyacılıkta kullanılır, kızılkök (**Rubia tinctorum**).

2. kim. Bu bitkinin köklerinden elde edilen ve alizarin adıyla anılan kırmızımsı sarı bir boya.

köknar Dalları yatay olan kerestelik bir çeşit orman ve süs çamı familyası (**Abies**).

kömür Karbonlu maddelerin ya kapalı ve havasız yerlerde için için yanmasından veya binlerce yıl derin toprak katmanları altında kalıp uzun birtakım kimyasal değişmelere uğramasından meydana gelen ve çoğu yakıt olarak kullanılan siyah, gevrek madde. Bkz. kok, linyit, madenkömürü, turba.

kömür kalem °Füzen.

kömür sutu T. Fr. Binalarda, kömür deposu, kömürlük.

kömürlük Binalarda kömür saklanılan yer.

köprü 1. Aralarında su, çukur arazi veya yol gibi engeller bulunan iki yakayı birbirine bağlayarak yolu bir yandan ötekine eriştirmek için yapılan ahşap, kâgir veya maden yapı. Romalılar tarihte bilinen en ünlü köprü ve sukemeri yapımcılarıdır. Roma köprüleri yalnızca İtalya'da değil, İspanya ve Fransa'da, Avusturya ve İngiltere'de 2000 yıldan beri ayaktadır. Modern köprü yapımı 1830'larda demiryolları ile başlar. Bu köprülerde ilkin demir, sonraları çelik, beton ve betonarme kullanılacaktır. Taşıyıcı

sistem bakımından köprüler beş anabölümde toplanabilirler:

a. basit kirişli köprü,
b. kemerli köprü,
c. asma köprü,
d. konsol köprü (genellikle iki yandan gelen konsolların uçları ortada birleşir),
e. Kafes kirişli köprü.

Dubalı köprüler çok zaman basit kirişli köprüler grubuna girerler. Burada kirişler ayaklara oturacaklarına dubalara otururlar.

köprü gözü Köprünün iki ayağı arasındaki boşluk.

köprü mahmuzu Bkz. mahmuz.

köprü omuzlaması Köprü ayağı.

köprü vinç Bkz. vinç.

asma köprü Karşılıklı iki yakada yer alan iki kuleayak arasına gerilen çelik halatlara asılan köprü. Köprünün, bu iki ayaktan başka dayanağı yoktur. Halatların uçları ayakların arkasındaki kayalara veya büyük beton kütlelere tutturulur. Köprü döşemesi çelik halatlara düzgün aralıklı çelik çubuklarla asılır. Büyük açıklıklar (600 m. ve daha fazlası) için çelik asma köprüler yapılır; 300 - 600 m. arası için asma köprü, çelik kemerli köprü ve konsollu köprüler aynı derecede uygun olmaktadır. 250 m.'nin altındaki açıklıklar için, betonarme kemerle de yukarıdakiler kadar iyi sonuç alınmaktadır.

basarmalı köprü Teknelerin geçmesine elverecek biçimde, döşemesi kaldırılıp indirilen köprü; kaldırma köprü.

harpuşta köprü Üstü harpuşta biçiminde eğik, ya da yuvarlak olan, tek gözlü köprü. Diyarbakır - Silvan yolundaki Malabadi köprüsü bir harpuşta köprüdür.

2. İki binayı veya bir binanın iki parçasını birbirine bağlayan, köprü şeklinde koridor.

3. (Doğu Karadeniz'de) Bodrum inşaatında veya ocak üstünde kullanılan kaburgalı veya düz taş tonoz.

köprülü İki bölümü bir köprü ile birbirine bağlanmış (yapı): köprülü konak. Eskiden Boğaziçi'nde ve Üsküdar'da köprülü birçok yapı bulunmaktaydı. Çok zaman yol, bu köprülerin altından geçerdi.

köpük betonu Bkz. beton.

köpükcam Cam köpüğü.

köpürge hlk. Tonoz.

körarkat T. Fr. Duvar süslemesi niteliğinde kullanılan gözleri dolu (sağır) kemerlemeler, körkemerleme.

körarkat

kördelik mar. Karşıkl ucu kapalı delik, oyuk: zıvana - kördelik geçme.

kördöşeme Ahşap parke kaplamanın altına, düşük nitelikli tahtalarla yapılan ve kadronlara çakılan döşeme. Kördöşeme kalınlığı normal olarak 26 mm.'dir.

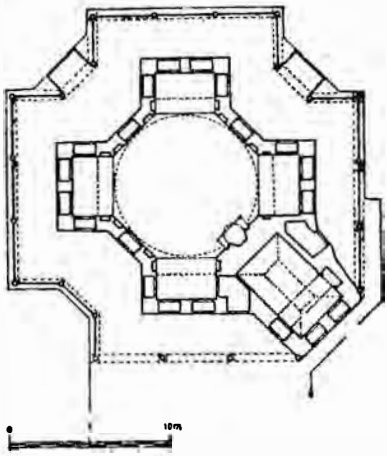
körkasa Bir kapı veya pencere kasasını ya da telaroyu tutturmak üzere alta, sonradan görünmeyecek şekilde konulan kasa veya telaro.

körkemer İçi, taş veya tuğlalarla doldurulmuş süsleme kemeri, yalancıkemer[1].

körkuyu Suyu olmayan kuyu.

körük bölme °Akordeon bölme. Bkz. bölme.

Bağdat Köşkü (plan), İstanbul.

köstek Düşey bir düzlem içinde birbirine dik durumdaki iki ahşabı birbirine bağlamakta kullanılan U biçiminde maden parça. Bkz. üzengi.

köşe Far. 1. Doğrultuları ayrı iki çizgi veya yüzeyin kavuştukları nokta veya çizgi ve bunların dolayı.

2. İki duvar arasında böylece meydana gelen girinti veya (dışarıdan bakılınca) çıkıntı.

köşe ayağı Duvarları pekitmek için köşelerine ya da kapı açıtlarının yanlarına yapılan dörtköşe ayak.

köşe çalığı Pah.

köşe kulağı Bir kapı veya pencere söğe pervazının köşelerine süs olarak yapılan daha genişçe ve çoğu dört köşe bölüm.

köşebent Far. 1. Köşe bağı.

2. Enine kesiti L biçiminde olan demir profil: L demiri, L profili, °korniyer.

köşegen Bir kafes kirişte iki düğüm noktasını birbirine bağlayan eğik çubuk, °diyagonal.

köşeleme Köşeye çapraz gelecek şekilde.

köşk,-kü 1. Açıklık yerde, bahçe içinde yapılmış, çoğu yazın kullanılan süslü ev, °villa.

2. Cihannüma[2].

köşk odası (Doğu Karadeniz'de) Doğuya bakan, yazın serin olan, ocaksız oda.

bahçe köşkü Bir park içinde yer alan güzel görünüşlü köşk, °şale.

kuş köşkü Kuşların barınması için bina cephelerine küçük bir ev biçiminde yapılan yuva.

salât köşkü Minaresiz mescitlerde ezan okumak üzere yapılan cumba.

köşker esk. Dülger.

köze Mezar taşı, sin taşı.

kraft kâğıdı Alm. Far. Yapılarda ısı geçirimsizliği şiltelerinin üzerinde kaplama gerecl olarak kullanılan dayanıklı kâğıt; çimento torbası yapılan kâğıt.

kralseklsi Basamaklı eski tiyatrolarda imparatorların oturmasına ayrılmış yüksekçe yer, °podyum².

krampon Fr. (**crampon**) Yapıda çeşitli elemanları sıkıca bağlamakta, tutturtmakta kullanılan kıvrılmış madenî parça, kenet.

krematoryum Lat. (**cremare** yakmak) Cesetlerin yakıldığı yer.

kremona str. İzostatik bir kafes kirişin çubuklarındaki kuvvetleri grafik yolla bulmakta kullanılan bir yöntem.

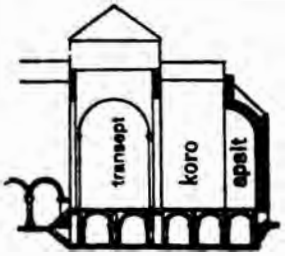
kreozot,-tu Yun. kim. Kayın ağacı katranından veya 240 - 270°C'de damıtılan kömür katranından çıkarılan ve ahşap için koruyucu olarak kullanılan renksiz, sert kokulu bir yağ.

kreozot astar Kömür katranı ziftl lle yapılan çatı örtülerinde astar olarak kullanılan ve madenkömürü katranının bir fraksiyonu olan gereç (TS 104).

kreş Fr. Al. Kucak çocuklarının gündüz bakılmak üzere götürülüp bırakıldıkları çocuk yuvası.

kriko Fr. (**cric**) Ağır bir şeyi biraz kaldırmak lçin kolu lşletilerek kullanılan aygıt.

kriptoportlk Yun. Yeraltı revakı.

Bir roman kilisenin altında kripta.

kriptos, kripta Yun. (**kruptos** saklı, gizli) 1. Yeraltı kilisesi, gizli kilise. 2. Mahzenmezar.

kristal,-ll Yun. °Billur.

kristaloit Yun. Billursu.

krizmon Yun. İsa'yı simgeleyen harfler; X ve P harflerinden oluşan İsa simgesl.

krokl Fr. (**croquls**) Ölçeksiz taslak.

krom Yun. (**khrôma** renk) Cr simgesiyle gösterilen, parlak, hafif mavimsi beyaz, sert, dış etkilere çok dayanıklı bir maden. Alaşımlarda ve öteki madenleri kaplamakta kullanılan krom 1514°C'de ergir. Yoğunluğu 6,92'dlr. Çok sert olan demlr - krom alaşımları eğe gibi aletlerin yapımında kullanılır. Krom - nikel alaşımının katıldığı çelikler de çok dayanıklı ve esnek olurlar. Çeşitli renklerde (mavl, yeşll, sarı, turuncu, kırmızı) olan krom bileşikleri boya endüstrisinde kullanılırlar.

krom sarısı Çokluk kurşun kromları ile karışık kurşun kromat ($PbCrO_4$)tan ibaret sarı pigment, Leipzig sarısı.

krom yeşili Bir karışım veya arı krom oksit (Cr_2O_3) şeklinde olabilen yeşil pigment.

kurşun kromları Bkz. kurşun.

kromatizm Yun. Çok renklilik. Mimaride kromatizm İkinci Dünya Savaşından sonra önem kazanmıştır.

kromatlama 1. Boya altında paslanmayı önlemek amacıyla, kurşun veya çinko kromatla astar vurma.

2. Magnezyum alaşımından yapılmış bir parçayı sıcak alkalin dikromat veya kromik ve nitrik asit solüsyonuna daldırarak yapılan koruyucu kaplama. Kromatlama anotlamayı andırır, ancak burada elektroliz söz konusu değildir.

kromlek İng. (**cromlech**) Tarihten önceki çağlarda insanların, iri taşları ortadaki başka bir taşın çevresine büyük bir çember şeklinde dikerek meydana getirdikleri megalitik anıt.

kronogram Fr. (**chronogramme**) < Yun. Bazı harfleri Romen rakamlarının karşılığı olacak şekilde Latince yazılmış yazıt, ki bu harfler birleştirildiğinde yazıtla ilgili olayın tarihi elde edilir. Kronogram, Osmanlı dönemindeki ebced hesabının karşılığı sayılabilir.

kroşe Fr. (**crochet**) 1. elk. Sıva üstü elektrik tesisatında boruları ve ekleme parçalarını geçtikleri yerlere tutturmak için kullanılan araç.

çift kulaklı kroşe Boruyu iki yanından tutturmak için iki kulağı olan kroşe.

2. str. (Beton çeliğinde) Kanca².

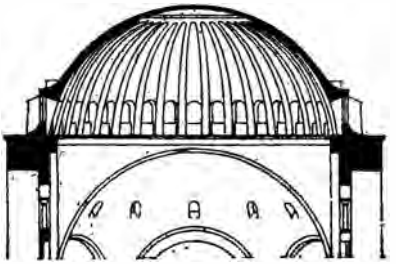
kruva Fr. (**croix** haç) °Istavroz.

ksilolit Yun. (**xulon** ahşap, **lithos** taş) Magnezyum klorür, manyezit, hızar talaşı veya mantar tozu karışımına boyarmadde ve su katılarak yapılan döşeme kaplaması. Bu çeşit kaplama bürolar ve oturma hacimleri için uygun olmakta, banyo, mutfak ve atelye gibi ıslak yerlerde kullanılmamaktadır. Ksilolit kaplama, bir kaba, bir de ince kattan meydana gelir. Kabası için magnezyum klorür manyezit ile karıştırılarak harç yapılır. Kullanılacak magnezyum klorür eriyiği 18 yoğunluk derecesinde hazırlanıp manyezit ve talaş ile karıştırılarak serilir. İncesi, magnezyum klorür, manyezit ve talaşa amyant ilâvesiyle yapılan karışımdan meydana gelir. Oranları, 7,5 ölçü talaş, 2,5 ölçü amyant tozu, 1,5 ölçü madenî boya şeklindedir. Talaş, çıralı veya kuru meşe ağacından çıkmış olmalı, manyezitin içinde kireç ve benzeri yabancı madde bulunmamalıdır. Ksilolit genellikle beton döşemeler üzerine uygulanır. Birinci katın kalınlığı 1,5 cm., ikinci katınki ise 1 cm. olur. İnce ksilolit tabakası ponza taşı ile perdahlanıp özel bir cilâ ile parlatılır.

kubbe Ar. Küre takkesi, yarım küre veya toparlakça kümbet biçimi verilen yapı örtüsü; bir kemerin, yayının tepe noktasından inen dikin çevresinde dönmesiyle meydana gelen örtü. Kubbeler kare, çok-

geodezik kubbe

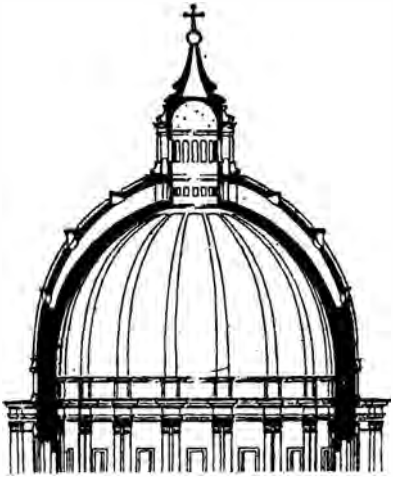

Ayasofya'nın kubbesi

soğankubbe

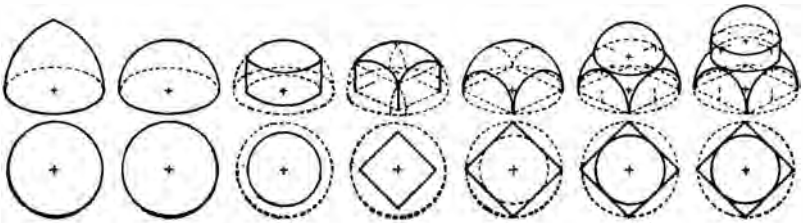

Roma'da Sen Piyer kubbesi

Altta:

1. Sivri kubbe
2. Küresel kubbe
3. Basık kubbe
4. Bohemya takkesl
5. Asma kubbe (yelken tonozu)
6. Bizans kubbesl
7. Rönesans kubbesi

1 2 3 4 5 6 7

gen ya da dairesel planları örtmekte kullanılmıştır. Kubbeyle, çokgen plandan dairesel plana geçişte pandantif ve tromplardan yararlanılmıştır. Kimi kubbelerin tepesinde küçük bir yuvarlak delik bulunur ve bunun üzerine bir kubbe feneri yerleştirilir. Önemli boyutlardaki kubbeler, daha iyi bir korunma için iki cidarlı olarak yapılmışlardır. Bkz. bingi, pandantif, tromp.

kubbe anahtarı Bir kubbenin en yüksek noktasındaki taş.

kubbe bileziği, kubbe kasnağı Bkz. kasnak.

kubbe feneri Bkz. fener.

kubbe kulesi Bir kubbenin tepesine yapılan pencereli kule, kubbe feneri.

ana/kubbe Bkz. anakubbe.

basık kubbe Yüksekliği, yarıçapından az olan kubbe.

eliptik kubbe Düşey kesiti yarım elips biçiminde olan kubbe.

geodezik kubbe Bkz. geodezik.

kayzer kubbesi Bkz. kayzer.

orta kubbe Orta sahnı örten büyük kubbe.

soğan/kubbe, soğanbaşı kubbe Hindistan, Rusya ve Güney Almanya'da görülen, soğan başı biçimindeki kubbe.

yarımkubbe Planı yarım daire olan bir yapı parçasının üstünü örten dörtte bir küre biçimindeki kubbe parçası.

kubbecik Küçük kubbe.

kubbeli 1. Kubbesi olan.
2. Kubbe biçiminde olan.

kubbeli bazilika Bkz. bazilika.

kubeb Ar. (**kubbe**'nin çoğulu) esk.
1. Kubbeler.
2. Kemerler.

kubbetonoz Yarım küre biçiminde olan tonoz, kubbe.

kubur hlk. Helâ taşı deliğinden lâğıma inen boru.

kudüsyolu °Labirent².

kûfi Ar. Arap yazısının düz ve köşeli çizgilerden meydana gelen eski bir şekli.

kulaç İnsan, kollarını açtığı zaman birinin ucundan ötekinin ucuna kadar olan uzaklığı karşılayan bir uzunluk ölçüsü. Kulaç, derinlikleri ve ip gibi ince uzun şeyleri ölçmek için kullanılır: üç kulaçta su çıktı.

kulak Bkz. lağım kulağı.

kule Ar. 1. Yüksek ve çoğu silindir şeklinde yapı.

kule vinç Bkz. vinç.

ağırlık kulesi Bkz. ağırlık.

beki kulesi Kalelerde, düşmanı gözetlemek için yapılmış yüksek kule, gözcü kulesi.

çan kulesi Kiliselerde çanın bulunduğu kule.

çıkma kule Bir burcun, duvarın, yapının köşe noktasına süs olarak ya da oda sağlamak için çıkılan, yerden yüksek, silindir biçiminde kule.

kubbe kulesi 1. Bkz. Kubbe.
2. °Burç.
3. Osmanlılarda, çiftlikler veya yazlıklarda beylerin savunmaya elverişli kasırlarına verilen ad.

kulis Fr. (**coulisse**) Tiyatroda sahnenin gerisinde ve yanlarında bulunan bölüm.

kullanışlı Fonksiyonuna uygun, rahatça kullanılabilen, işlevsel, °fonksiyonel.

kullanışsız Kullanılması güç.

kullanma emsali Bir arsa üzerinde inşa edilen yapıların arsa üzerinde kapladıkları toplam alanın arsa alanına oranı. Emsal 1'e eşit veya 1'den küçük olabilir, büyük olamaz. Emsal'in 1'e eşit olması, arsanın tümünün yapı ile örtüldüğü anlamını taşır. Bkz. inşaat emsali.

kullanma indisi Bir arsa üzerinde inşa edilen yapıların toplam inşaat alanlarının arsa alanına oranı, inşaat katsayısı, inşaat emsali.

kullanma îzni Yapı bitince, kullanılabilmesi için belediyeden alınan izin. İmar Yasası uyarınca «Yapı, mal sahibinin yazılı isteği üzerine fen ve sağlık mensuplarınca muayene edilerek ruhsat ve eklerine uygun olduğu ve kullanılmasında fen ve sağlık bakımlarından sakınca görülmediği takdirde kullanma izni verilir. İnşaatın bitme günü, kullanma izninin verildiği tarihtir.»

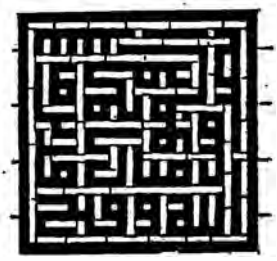
kulp dili Kapı kolunda harekete geçirilen kilit dili.

kulübe Yun. Bir yeri bekleyenin oturması veya yatması için yapılmış tek gözlü, küçük konut.

kulüp İng. < Ar. 1. Görüşmek, konuşmak, okumak, spor yapmak gibi ereklerle belli kimselerin toplandıkları yer.

gece kulübü Geceleri açık olan, dans etmek, müzik dinlemek ve gösteri seyretmek için gidilen kulüp.

kûfî

kuleler (Baustile'den):

1. Yunan
2. Roma
3. Roman
4. İslâm
5. Gotik
6. Rönesans
7. Barok
8. Yeniklasik

kum Bazı kültelerin ve en çok sillsli kültelerin ufalanmasından oluşan ve deniz kıyısı, çay yatağı gibi yerlerde pek bol bulunan, ufak ve sert tanecikler. Yapıda kullanılacak kum silisli olmalı, içinde toprak, kil ve örgensel maddeler bulunmamalıdır. Harçlarda ocak veya dere kumu kullanılır. Zemine veya temellere deniz kumu döşenebilir. Kumda kabul edilebilecek en çok mil miktarı hacim olarak % 5'tir. Kum, kullanılacağı işlere göre elekten geçirilir ve gerekirse tuzsuz, temiz su ile yıkanır.

kum kalıp İçine ergimiş maden dökmek için ince kumdan yapılan dişi kalıp.

kum perdahı Taşların yüzlerindeki pürüzleri ıslak kum sürerek veya püskürterek düzleme ve temizleme işi.

kum püskürtme Parlatılacak, temizlenecek veya süsleme amacıyla kazılacak (örneğin cam) yüzeyler üzerine basınçlı hava ile kum üfleme. Akciğerler için silis tozundan daha az tehlikeli olduklarından dolayı bu iş için bazen ince çelik tanecikleri de kullanılır.

kum/saatı Bkz. kumsaatı.

ince kum 1 mm. çapında delikleri bulunan elekten geçen kum, perdah kumu. İnce kum; ince sıva, kesme taş ve mermer işleri harcında kullanılır.

iri kum Kaba kumdan daha iri olan ve 7 mm. çapında delikleri bulunan elekten geçen kum. İri kum adi beton harcında, temellerde ve zemine yayılmakta kullanılır.

kaba kum, orta kum 2 mm. çapında delikleri bulunan elekten geçen, ince kumdan daha iri kum, dişli kum. Kaba kum, kâgir yapı işlerinde ve kaba sıvada kullanılır.

kalıp kumu Döküm işlerinde kalıp yapmakta kullanılan ince kum.

kumlu İçinde kum bulunan.

kumlu muşamba hlk. Bitümlü karton.

kumlu tuğla Bkz. harman tuğlası.

kumsaatı Eski Türk mimarisinde taçkapıların ve hücre ayaklarının iki yanına konulan, alt ve üst kısımları birer kum saatını andıran sütunçelere verilen ad. Bu sütunçeler genellikle dönecek şekilde yapılırlar, dönmedikleri zaman yapının oturduğu anlaşılırdı.

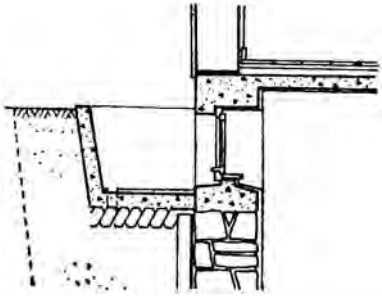
kumsal 1. Kumlu, kumluk (yer). 2. Kum yalısı.

kumtaşı,-nı jeol. Kalsit veya demir bileşikleri ile bağlanmış kum büyüklüğündeki kuvars tanelerinden oluşmuş tortul kaya. Saf kalsit ve saf kumun beyaz veya renksiz olmalarına karşılık beyaz kumtaşının nadir olması, çoğu kez içinde iki bağlayıcının birden bulunduğu anlamına gelir. İçlerinde bulunan maddenin türüne göre silisli, demirli, kalkerli veya killi kumtaşı olarak adlandırılırlar.

kundur (Doğu Karadeniz'de) Konsol kirişi.

kurağ Sanat değeri olan yapı.

kuram Bir sorunu ilgilendiren düşüncelerin tümü; düşünce alanında kalan bilgi ve bu bilginin temel ve kuralları, °teori, °nazariye.

kuranglez

kurampa 1/1 ölçeğinde, ayrıntılı resim.

kuranglez Fr. (**cour anglaise**) Bir yapının genellikle toprak altında kalan bir bölümüne ışık almak üzere yapılan, üstü ızgaralı veya cam tuğlalı bir çeşit ışık bacası.

kurba Fr. (**courbe** eğri) Yol veya demiryolu kavsi, yoleğrisi. Bkz. dever.

kurdağzı,-nı 1. Ahşap doğramanın birbirine geçen dişleri.
2. Gömme hazır basamakların, birbirlerinin üzerine oturmaları ve kaymamaları için yapılan birleştirme biçimi.

kurgan 1. Kale.
2. Sin, türbe.
3. ark. Bir yeraltı mezar odasını yerüstünde belirten yapay tepe.

kurna Ar. Hamamlarda, musluk altında, içinde yıkanma suyu biriktirilen yuvarlak taş tekne.

kurs Ar. Eski yapılarda iki kemer arasında meydana gelen üçgen yüzeyleri süslemek için, sütunların ekseni hizasına yüzleri kemer tablalarıyla aynı düzeyde olacak şekilde yerleştirilen, daire biçimindeki taş. Bunların yarım küre şeklinde ileriye doğru taşkın olanlarına **kabara** denir. Bkz. gülbezek.

kurşun 1. Pb simgesiyle gösterilen, mavimsi eşmer renkte, 11,3 yoğunluğunda, yumuşakça ve bükülgen, 327,3°C'de ergiyen, yapıda geniş bir kullanılma alanı olan maden. Kurşun Romalılardan beri yapıda kullanılmaktadır. 19. yy.'da döküm boruların yaygın olarak kullanılmasına değin kurşun yağmur borularının çok güzel örnekleri verilmiştir. Kurşun, özellikle pahalılığı dolayısıyla yapıdaki birçok yerini benzer özellikleri olan yeni ve daha ucuz gereçlere bırakmıştır. Kurşun levhalar Osmanlılarda çatı ve kubbe kaplama gereci olarak kullanılmıştır. Pahalı olması dolayısıyla bugün birçok restorasyonda kubbelerin örtülmesi için, uzaktan bakıldığında kurşun görünüşünü verecek tarzda biçimlendirilen ve kurşun taklidi adı verilen bir çeşit çimento şap kullanılmaktadır. Ahşap üzerine kurşun kaplanacaksa araya bitümlü karton veya benzeri bir gereç konulmalıdır. Kurşun özellikle meşe ile doğrudan doğruya temas ettirilmemelidir, çünkü meşede bulunan tanik asit kurşuna zarar verir. Kurşunun yapıda kullanıldığı başka bir alan da vitraydır. Kurşun levhalar piyasada

«ağırlık/kg.» şeklinde sınıflandırılırlar. Yapılarda kullanılacak kurşun levha ve borular iyi tasfiye edilmiş, homogen ve yumuşak kurşundan yapılmış olmalı, içinde % 2'den çok yabancı madde ve özellikle kum bulunmamalıdır.

kurşun çivisi Kurşun levhaların çatıya tutturulmasında kullanılan, bakırlı alaşımla yapılmış çivi.

kurşun oksit Açık sarıdan kahverengine kadar değişen renklerde bir boya kurutucusu ve pigment.

kurşun kırmızısı Sülüğen.

kurşun kromları Son derece saydamsız ve yüksek boyama gücü olan sarı ve turuncu arası pigmentler. Bunlar bazik kurşun kromatlardan veya bu kromatların krom sarısı ile olan karışımlarından meydana gelirler.

sert kurşun Antimonlu kurşun.

2. Kurşundan yapılmış olan.

kurşunî Kurşun rengi, koyu kül rengi.

kurşunkalem İçi grafitli kalem. Çizim işlerinde kullanılan kurşunkalemler sertlik derecelerine göre numaralanırlar. B dizisi yumuşak uçları, H dizisi de sert uçları belirtir. Kalemler yumuşaktan serte doğru şöyle sıralanır: ...7B, 6B, 5B, 4B, 3B, 2B, B, HB, F, H, 2H, 3H, 4H, 5H, 6H, 7H,... Buradaki HB ve F orta sertlikteki uçları belirler. Bkz. min.

kurşunlamak Kurşunla kaplamak: kubbeyi kurşunlamak.

kurşunlu 1. İçinde kurşun bulunan.

2. Kurşunla kaplanmış, kurşunlanmış.

kurşunlu boya İçinde kurşun pigmenti bulunan boya. Kurşunlu pigmentler zehirli oldukları ve mide suları içinde eriyerek vücuda geçebildikleri için tehlikelidirler.

kurtarma Tarih, çevre ya da sanat değeri taşıyan bir yapının veya kent parçasının özgünlüğünü zedeleyen fazlalıkları ortadan kaldırma, °liberasyon.

kurtbacağı Bir yapı parçasını eğretiye almak için altına yerleştirilen birkaç parça ağaçtan yapılmış sıpa şeklinde dayak.

kurtyeniği Rönesans döneminden beri taş ve tahta yüzeylere uygulanan, kurt yeniğini andırır bezek.

kuru Suyu, nemi olmayan; kuruduvar, kuruinşaat, kurupere terimlerinde harçsız anlamında kullanılmaktadır.

kuru hidrat Torbalar içinde satılan söndürülmüş toz kireç. Bkz. kireç.

kuru yapım sistemi Prefabrike yapım yöntemleri veya ahşap yapım gibi sıva veya harç kullanılmayan yapım sistemi.

kusare Ar. (**kasr**'dan) 1. Maksure[1].

2. Özel olarak ayrılmış, önü ve çevresi bir parmaklıkla çevrilmiş, yer, maksure.

3. Eskiden, kimi büyük camilerde, bazı kişilerin çekilip halktan ayrı olarak çile çıkarmaları için yan sahınların bir bölümünde parmaklıklarla ayrılmış yer, maksure.

kusma Ağaçtaki reçine ve benzeri sıvıların yüzeye çıkması (olayı).

kuş evi, kuş köşkü Kuşların barınması için eskiden yapıların dış duvarlarına küçük bir bina gibi sütunlu, kemerli, pencereli olarak yapılan kuş yuvası. Genellikle cami, medrese, han ve ev duvarlarına yapılan kuş evleri Türk mimarisinde karakteristik bir öğedir. Bkz. kuşhane.

kuşak 1. Sağlamlığını artırmak için, bir şeyin çevresine geçirilen ağaç veya maden bağ; (genel olarak) iki dikme arasındaki yatay ahşap parça.

2. Ahşap çatıda, aşıkların altından geçerek dikme veya babaları birbirine ve merteklere bağlayan çubuk. Çok kere dikme, baba ve mertekler iki yüzden kuşaklanırlar; bu kuşak ikilisine **çift kuşak** veya **çift kuşaklama** denir.

3. Ahşap iskeletli yapıda dikmelerin arasındaki yatay ahşap parçalardan her biri.

4. Bir camlı veya tablalı kapıdaki enli yatay kayıt, orta başlık. Bkz. kapı.

kuşaklama 1. Kuşak durumunda olan.

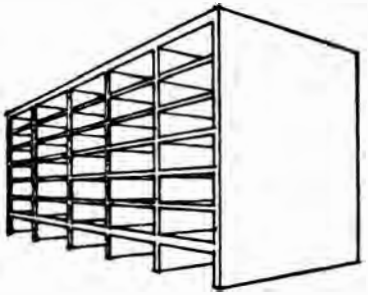
2. Kuşaklarla meydana getirilen düzen. Bkz. çatı.

kuşaklamak Kuşaklarla sağlamlaştırmak.

kuşbakışı görünüş Bkz. görünüş.

kuşgözü Kerestelerde en büyük çapı 5 mm.'yi geçmeyen kurt veya böcek deliği.

kuşhane, kuşane T. Far. İçinde süs ya da av kuşları beslenilen ve üretilen küçük oda veya büyük kafes.

kutuçerçeve

kutak 1. Tapınaklarda ya da kiliselerde anasunağın bulunduğu bölüm.

2. Kutsal yer; tapınak. Bkz. sunak.

kutuçerçeve (İng. **box-frame**) Yüklerin, kolonlar yerine yalnızca betonarme perdelerle taşındığı betonarme sistemi. Bkz. çerçeve.

kutu kirliş Dikdörtgen kesitli, içi boş kirliş.

kutu profil Dikdörtgen kesitli, içi boş çelik profil; dikdörtgen kesitli boru.

kutur,-tru Ar. 1. Çap.

2. Köşegen.

nısıf kutur esk. Yarıçap.

kutrî Ar. esk. Köşegen, °diyagonal.

kuvars Al. (**quarz**) Jeol. Doğal billurî silislerin genel adı. Kuvars kum, çakıl veya kumtaşının özünü granitin de saydam kısmını oluşturur. Kum, içinde demir oksit bulunan bir kuvars türüdür.

kuvarsit,-tl Jeol. Taneleri ayırt edilemeyen kumtaşı; içinde % 98 oranında silis bulunan kumtaşı.

kuvvet 1. Bir etki yaratabilen her tür güç.
2. Sağlamlık.

kuvvet çifti Birbirine paralel, ters yönde ve eşit yeğinlikte (şiddette) iki kuvvetin oluşturduğu kuvvet takımı.

beygir kuvveti Beygirgücü.

yatay kuvvet Deprem, rüzgâr kuvveti, itki gibi kuvvetlere verilen ad.

kuyu 1. Su katmanına varıncaya kadar derinliğine kazılan ve suyundan yararlanılan çukur.

kuyu bileziği Su kuyusunun ağzına oturtulan kasnak şeklinde demir ya da yontulmuş taş.

artezyen kuyusu Bkz. artezyen.

çakma kuyu Su döşemi bulunmayan kent dışı evlerle kamp ve şantiye gibi yerlerde su gereksinmesini geçici ve çabuk olarak karşılamak üzere yumuşak toprağa boru çakılarak açılan kuyu, °enstantane kuyu.

çökertme kuyu Toprağı alttan kazıp kuyu gövdesini kendi ağırlığıyla aşağıya doğru indirerek (çökerterek) açılan kuyu.

keson kuyu Fr. T. Betondan yapılmış silindirsel bir sandığın, altı kazıldıkça aşağıya doğru indirilmesi ve üste bir yenisinin konarak aynı işlemin yinelenmesi yoluyla açılan kuyu. Keson kuyular daha çok, kumlu zeminlerde uygulanırlar.

kireç kuyusu Bkz. kireç.

kör/kuyu Bkz. körkuyu.

sondajlı kuyu, sondaj kuyusu Sonda adı verilen delme aygıtlarıyla açılan kuyu.

2. Aşağı yukarı bu şekilde olan derince çukur. Bkz. kireç kuyusu.

kuyucu İşi, kuyu kazmak olan kimse.

kuyuculuk Kuyucunun işi, kuyu kazma işi.

kuz Gölgede kalan (yan).

kuzgunî Kuzgun renginde, kapkara.

kuzukapı Her zaman açılması kolay olmayan büyük bir kapının içine yapılmış küçük kapı, yavrukapı.

kübaj Fr. (**cubage**) < Yun. Bir cismin hacmini hacim birimleri ile değerlendirme işlemi.

kübik Yun. 1. Küp (II) şeklinde olan.
2. Kübizm akımına uygun olarak yapılmış olan.

kübist Fr. (**cubiste**) Kübizm ilkelerine bağlı olan sanatçı.

kübizm Fr. (**cubisme**) Nesneleri hep geometrik biçimlerde gösteren, 1910 - 1930 yılları arasında çok tutunmuş bir sanat çığırı. Sanatı topluma mal etme, herkesçe benimsenebilecek bir değer yargısı, bir evrensel ilke arama çabasının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ana düşüncesi, Minkowski'nin «non-Euclidien» geometrisi ile zaman-mekân ikilisine bağlanır. Anorganik olanın, görünen biçimden uzaklaşanın dünyasını açmak isteyen kübizm «görünen biçimden mutlak biçime» sloganı ile anlatılabilir. Oud'un deyişiyle, «kübizm mimaride uzun ve verimli bir geçit dönemi» olmuştur. Kübizm, mimarlıkta sadeliğe dönüş ve binanın modern gereksinmelere tam bir yanıtı olarak seçkinleşmiş, biçim çokluğundan biçim bütünlüğüne gidiş olarak be-

nimsenmiştir. Mimaride de resimdeki gibi, yapının işlevlerine göre çeşitli parçalara ayrılması şeklinde bir çözümleme (analiz), sonra da bu parçaların yeni bir kompozisyon içinde birleşmesi şeklinde bir bireşim (sentez) görülür. Biçimlerin sarih olarak bitmelerine yardımcı olan düz dam karakteristik bir öğe haline gelir, süsten arınmış sade cepheler bu sarih kütle biçimlerine katılırlar. Çokluk beyaz renk kullanılır. Kübizm, perspektifin üçüncü boyutuna dördüncü boyutu eklemiştir denilebilir.

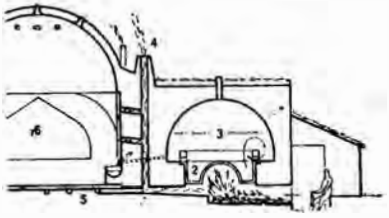
küf Her tür örgensel maddelerin üzerinde, nem ve ısının etkisiyle oluşan mantar, ki çoğu yeşil olmak üzere rengi cinsine göre değişir ve pek küçük olduğundan topu birden atılmış ince bir pamuk tabakası görünüşünde olur. Bkz. küherçile.

küfe İkisinin dolusu bir hayvan yükü olacak büyüklükte, kaba ve dayanıklı sepet.

küfeki Kefeki.

küherçile hlk. Çiçeksime. Gerçek küherçile, bir duvarın arkası toprakla örtülü ise topraktaki örgensel (organik) maddelerin kokuşması ile duvar yüzünde meydana gelir. Küherçile çiçeksimesi ince uzun billurlar biçiminde ve bir keçe görünüşündedir. Küherçile billurları suda eridikleri için su ile yıkandıklarında kaybolurlar.

kükürt çimentosu Korkuluk demirlerinin betona tespiti için açılan

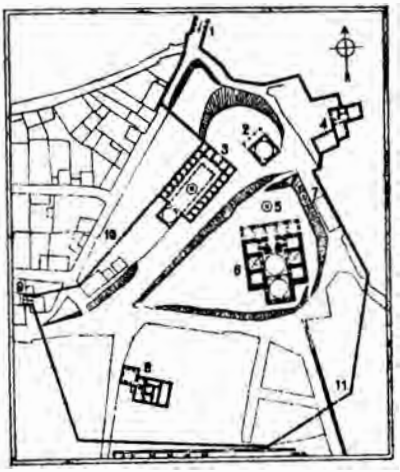

külhan

1. Ateşlik
2. Kazan
3. Su haznesi
4. Tüteklik
5. Cehennem

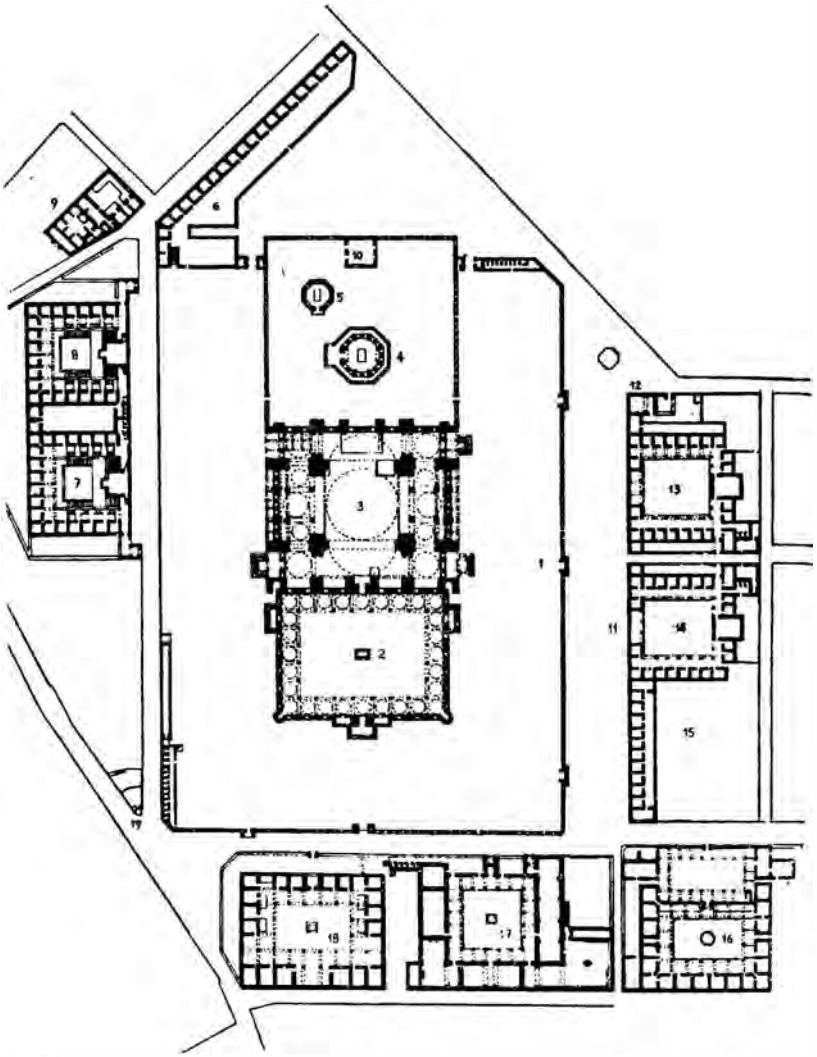
Bursa'da Yıldırım Bayezit Külliyesi

1. Ana giriş
2. Bayezit'in türbesi
3. Medrese
4. Harem
5. Şadırvan
6. Cami
7. İmaret mutfağı
8. Hamam
9. Yan giriş
10. Çevre duvarı
11. Sukemeri

İstanbul'da Süleymaniye Külliyesi:

1. Giriş. 2. Avlu. 3. Cami. 4. Sultan Süleyman'ın türbesi. 5. Haseki Hürrem Türbesi. 6. Darülhadis. 7. Salis Medrese. 8. Râbl Medrese. 9. Hamam. 10. Dar-ül kura. 11. Tiryaki Çarşısı. 12. Mektep. 13 Evvel Medrese. 14. Sâni Medrese. 15. Tıp Medrese. 16. Darüşşifa. 17. İmaret. 18. Kervansaray. 19. Mimar Sinan'ın türbesl. (Strolling Through Istanbul'dan).

deliklere birlikte ısıtılarak dökülen eşit miktarlarda kükürt ve zift.

külâh Far. 1. Silindir veya çokgen prizma biçimindeki kulelerin veya minarelerin üstünü örten sivri çatı. 2. Ocaklarda, dumanın oda içine yayılmasını önlemek ve bacaya girmesini sağlamak için ateşliğin üstüne konulan çoğu yarım huni biçiminde davlumbaz. Bkz. ocak.

külçe İrice, tek bir parça halinde maden.

külek Tahta kova, çelek.

külhan Far. Hamamların içini ve suyunu ısıtan, kapalı ve geniş ocak. Külhan hamamın ısıtma merkezi olup burada ateşlik, soğuk ve sıcak su depoları bulunur. Bkz. hamam.

külliye Ar. 1. Selçuklular ve Osmanlılarda, bir cami ile birlikte kurulmuş medrese, muvakkithane, türbe, aşhane, darüşşifa, hamam, sebil, çarşı ve benzeri yapıların meydana getirdiği dinsel ve toplumsal merkez.

2. Osmanlılar zamanında kimi medreselere üniversite karşılığı olarak verilen ad: Fatih külliyesi.

küllük Soba bacalarının kurumlarını temizlemek için baca deliğinin altına açılan ve içine önü kapaklı sürme bir kutu (temizleme kutusu) yerleştirilen delik.

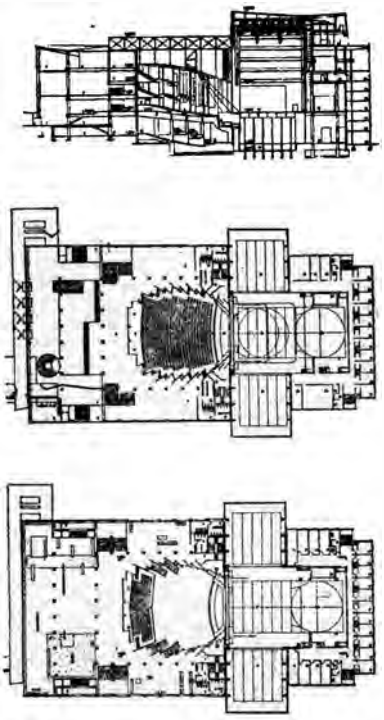
kültaş Tüf.

külte 1. Külçe.

2. Demet.

3. Jeol. Aynı bileşim ve aynı yapıda geniş taş topağı.

kültür merkezi Kültürel etkinliklerin ve yapıtların sergilendiği yapı.

İstanbul Kültür Merkezi; yangından önceki proje, kesit ve planlar.

küluh esk. 1. Tuğla.

2. Taş.

küluhendaz Far. °Senkendaz, °metris.

külünk Far. Kayaları parçalamakta ve yumuşak taşları sayalamakta kullanılan sivri kazma.

kümbeltl Kümbet biçiminde kabartı.

kümbet,-ti Far. 1. esk. Kubbe.
2. Selçuk mimarlığında, eski Türk kurganlarının taştan yapılmış bir çeşidi olan piramit çatılı türbe; bu türbenin çatısı.

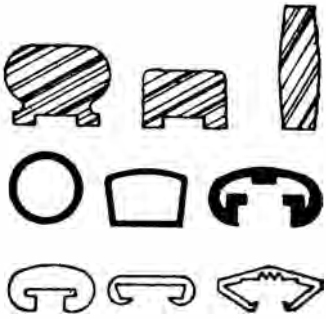
kümes teli Bkz. tel.

kümülatif hata Fr. Ar. Sistematik hata. Bkz. hata.

kündekârî Osm. Eskiden, önemli kapıların, geometrik bir bezeme meydana getirecek şekilde kesilmiş küçük tahta parçaları geçmeli olarak birleştirilerek yapılması tekniği. Bu küçük parçaların suları ve damarları birbirlerine zıt durumda konuldukları ve nem ve sıcaklıktan dolayı biri ötekinin çalışmasına engel olduğu için bu şekilde yapılmış olan kapı kanatları yüzyıllarca düzlüklerini korur ve çarpılmazlar.
2. Bu teknikle yapılmış iş.

künk Far. Betondan ya da topraktan yapılan pissu veya akaçlama (drenaj) borusu, °büz.

Ahşap, maden, plastik küpeşte kesitleri

küp,-pü (I) Sıvı veya taneli besinleri saklamaya yarayan geniş karınlı, dibi dar toprak kap. Bkz. anfora.

küp (II) Yun. mat. Her yüzü kare olan dikdörtgen, kesme.
metre küp Her ayrıtı bir metre uzunluğunda olan küp, ki hacim ölçü birimi olarak kullanılır.

küpeşte Korkulukların üzerine, elin kayması için yerleştirilen ve boydan boya devam eden profilli ahşap, maden veya plastik kısım.
ara küpeşte Bir korkulukla küpeşteye paralel öğe.

kür Fr. (**cure**) Betonun prizini uygun olarak yapabilmesini sağlamak amacıyla su ile çimento arasındaki reaksiyon için gerekli sıcaklık ve nem koşullarını sağlama.
kür maddesi Bkz. beton kür maddesi.

kürek 1. Toprak, kömür gibi şeyleri bir yerden bir yere alıp atmaya veya harç gibi şeyleri karmaya yarayan yayvan, demir bir parça ile uzun bir ahşap sapı bulunan alet.
2. Sıva yapılırken elde tutularak üzerinde harç taşınan saplı ahşap tabla. Şekil için bkz. duvarcı aletleri.

küresel Küre ile ilgili olan veya küre biçiminde olan, °kürevî.
küresel üçgen Bir küre yüzeyi üzerinde belirtilen eğri kenarlı üçgen.
küresel üçgen bingi °Pandantif.

kürevî Ar. Küresel.

kürsü Ar. 1. Kalabalığa karşı söz söyleyenlerin üzerine çıktıkları önü

masalı yüksekçe yer: konferans kürsüsü, cami kürsüsü.
2. Bir minarenin yere oturan bölümü.
3. Fakültelerde, bir bilim kolunda bir profesörün yönetiminde araştırma ve eğitim yapan öğretim birimi ve bu elemanların çalıştıkları yer.
4. Bir sütun, bir heykel veya bir vazoyu taşıyan yüksekçe bölüm, °kalde, seki.

küskü Taşa ve duvara delik açmak için kullanılan uzun, ağır ve bir ucu sivri demir.

küskülük Küskü kullanılmasını gerektiren.

küskülük zemin Sivri kazma, kama, küskü, manivela gibi kazı aletleriyle kazılabilen yumuşak gre ve şist, tabakalaşmış kalker, gevşek konglomera, ayrışmış kayalar, volkanik tüflerden oluşmuş zemin.

küstere 1. mar. Bir çeşit uzun rende.
2. Değirmen taşı yapılan taş.
3. Bileği çarkı.

küt Kısa ve kalınca, sivri ve uzun olmayan.

kütle Ar. 1. Büyük parça, küme, yığın.
2. fiz. Bir cisim üzerine uygulanan kuvvet lle o cisimde bu yüzden meydana gelen ivme arasındaki oran. Bu oranın, yani kütlenin azlığı ya da çokluğu her cismin ağırlığına bağlıdır.

kütük 1. Kalın ağaç gövdesi.
2. Demirçekmede kullanılan kare kesitli som demir, °filmaşin.

kütüphane Ar. Far. Kitaplık.

küvet,-ti Fr. Leğen hizmeti gören birçok kaplara denir.

banyo küvetl Banyo teknesi.

duş küvetl Duş teknesi.

L demiri, L profili °Köşebent, °korniyer.

labirent,-ti Yun. 1. Yollarının veya geçitlerinin çokluğu dolayısıyla içinden kolay kolay çıkılamayan yer.

2. Çoğu gotik kiliselerin döşeme kaplamalarında, açık ve koyu renkli taşların ardışık sıralar hallnde dizilmesiyle elde edilen geometrik süs; kudüsyolu.

laboratuvar Fr. (**laboratoire**) Türlü alet, madde ve araç kullanılmasını gerektiren deney, sınav, araştırma, hattâ küçük ölçüde yapım yapılan yer: yapı malzemesi laboratuvarı, topoğrafya laboratuvarı, eczane laboratuvarı.

labrum Lat. Romalılarda mermer banyo teknesi.

ladin, ladinağacı Elli altmış metre kadar yüksekliği olan, düz gövdeli, kozalağı aşağıya doğru sarkık, kerestesi ve reçinesi pek beğenilen bir çam cinsi (**Pinus picea**). Ladin, yurdumuzda Batı Anadolu'da yetişmektedir. Bünye yapısıyla köknara benzediği halde yaz ve kış odunu arasında belirli bir fark vardır. Beyaz çamdan daha reçinelidir.

labirent²

lağım 1. Yeraltında açılmış dar yol, sıçanyolu.

2. Pissuların akıp gitmesi için yapılan yeraltı arkı, geriz, °kanalizasyon.

lağım kulağı hlk. Büyük kanala akan küçük kanal.

lağımcı 1. Pissu lağımlarını açıp temizleyen işçi.

2. Eskiden, düşman kalelerini atmak için lağım kazan asker.

lağımger T. Far. esk. Lağımcı.

lahit,-hti Ar. 1. Yanları kâgir, üstü kapak taşlarıyla örtülü sin; eskiden sinlerin üstüne konulan tabut biçimindeki taş.

lake Hint. (**laka** yüz bin, laka ağacından bir çeşit zamk olan lakanın çıkmasında etken olan binlerce kırmız böceğine atfen) Laka ile sıvanıp cilâlanmış; laka sürülerek yapılan cilâ (işi). Lake, reçineli bağlayıcılar (kolofan, sentetik reçine) ve yağın uçucu yağlardaki (terebentin) solüsyonu olabileceği gibi, bir sentez ürünü de olabilir. Lake Çin'de M.Ö. 1000 yılından beri, Avrupa'da ise 17. yy.'dan bu yana kullanılmaktadır. Lake yağlıboya gibi kurur; her kattan sonra iyice kuruyuncaya dek beklemek gerekir.

lâl,-li Ar. Yakut gibi değerli taşlardan sayılan parlak kırmızı renkte, billurlaşmış, saydam bir alüminyum oksidi.

2. Parlak kırmızı renkte olan.

3. Kırmızı renkli bir çeşit mürekkebe verilen ad.

Lâle üslubu Lâle Devrinde gelişmiş olup, mimaride yeni bir üslubun doğuşunu sağlamaksızın süslemeciliğe lâle örgesini getirmiş olan akım. Bu dönemin yapıtları Patrona Halil ayaklanması ile harap olmuştur. O dönemden kalmış olan en önemli yapıt Sultanahmet'teki III. Ahmet çeşmesidir. Bkz. Osmanlı mimarlığı.

lama demiri Uzun, ensiz, yassı, dikdörtgen kesitli demir.

lamba (I) Yun. (**lampas**) Bir sıvı veya gaz yanıcı bir madde yakarak veya elektrik akımıyla ışık veren aygıt: gazyağı lambası, havagazı lambası, asetilen lambası, neon lambası.

lamba karpuzu Karpuz, °glop.

akkor telli lamba Küre veya armut biçiminde, saydam ya da buzlu camdan yapılmış bir ampulün içine yerleştirilen tungsten filamanının, elektrik akımı geçirilerek akkor haline getirilmesiyle ışık veren aygıt. Bkz. TS 278.

enkandesan lamba Akkor telli lamba.

floresan lamba, floresan tüp İç yüzeyi, ışık vermeyi sağlayan floresan bir madde ile kaplanmış bir cam tüpten meydana gelen, alçak basınçlı, cıva buharlı lamba. (TS 183); soğuk katotlu lamba. Dalgalı akımın tüp boşluğundan geçmesiyle oluşan gözle görülmeyen ışın, camın floresansı ile görünür ışık haline gelir. TS 183/1'e göre floresan lamba boyutları:

Nominal güç W	Nominal boyutlar (mm.) Uzunluk	Çap
20	590	38
25	970	38
30 T8	900	25
30 T12	900	38
40	1200	38
65	1500	38
80	1500	38
90	1500	38

lamba (II) 1. Kapı ve pencere kanatlarının, kasa veya telaroda içine yerleştirildikleri oyuk; yarım lamba.

2. mar. Zıvanaya geçecek şekilde yapılmış dar ve uzun çıkıntı, kinliş dili: lambalı tahta, lamba - zıvanalı geçme.

eğreti lamba Bir kinişli geçmede, kinişlerin arasına yerleştirilen, çoğu kalın kontrplaktan kesilerek yapılmış şerit.

kordonlu lamba Kenarına kordon[4] çekilmiş lamba.

yarım lamba Cam yuvası gibi, bir ağaç veya maden boyunca açılmış kertik, lamba[1].

lambert 1 cm^2 si 1 lümen yansıtan bir yüzeyin parlaklığına eşit birim.

lambri Fr. (**lambris**) Ahşap, plastik, metal veya taşla yapılan iç duvar kaplaması. Bkz. eteklik.

lamine etmek Lat. (**lamina** İnce madenî levha) 1. Sentetik bir reçine emdirilmiş kâğıt, kumaş veya ahşap kaplama levhalarını yüksek sı-

caklıkta presleyerek dayanıklı levhalar elde etmek.

lamine edilmiş plastik 1. Sentetik reçine ile ıslatılmış kâğıt veya kumaş tabakalarının iki kat reçinenin arasına yerleştirilmesiyle elde edilen sert levha veya parlak yüzeyli kaplama.

2. Plastik sünger levhayı bir kumaşa veya polivinil klorür yapınlarına yapıştırmak.

lararyum Lat. (**lararium**) Eski Roma'da ev tapınağı.

lastik Yun. 1. Doğal veya yapay kauçuktan yapılmış (şey).

lastik ağacı Kauçuk çıkarılan bir Amerikan ağacı (**Ficus elastica**).

lata Al. (**latte**) Yapıda kullanılan dar, uzun kereste. Lataların enine kesit ölçüleri Türk Standardına göre 18/48, 24/48, 28/48 ve 38/58 mm.'dir. Bkz. azman, çıta, kadron, kalas, tahta.

ölçme latası Üzerinde santimetre bölmeleri bulunan ve cetvel olarak da kullanılan lata.

lateks Lat. 1. Bitkilerin, çoğu süt görünüşünde olan öz suyu: kauçuk pıhtılaşmış bir latekstir.

2. Su ile inceltilebilen sentetik reçinelerin genel adı.

lateks boyalar Su ile inceltilebilen boyaların ve sıvı kaplamaların genel adı.

Latin haçı Bkz. haç.

lavabo Lat. 1. El ve yüz yıkamak için su akıtma düzeni ve teknesi bulunan mobilya. TS 605'e göre lavabo ölçüleri 35x28, 45x28, 50x40, 55x45, 65x50 cm.'dir. Seramik lavabolar; akçini lavabolar (kütlesinin su emme oranı % 1'den büyük) ve camlaşmış çini lavabolar (kütlesinin su emme oranı % 1' den küçük) olarak iki çeşittir.

lavabo konsolu Bkz. konsol[3].

lavabo rafı (etajeri) Lavabo üzerinde, konsollarla duvara tutturulan, üzerine tuvalet gereçlerinin yerleştirildiği raf, lavabo rafı.

ayaklı lavabo Duvara tutturulan konsollar yerine altındaki özel ayağın taşıdığı lavabo.

2. Lavabonun bulunduğu yer.

lavi Fr. (**lavis**) Yalama[2].

lazaretto İt. Özellikle cüzzamlıların bakıldığı hastane.

lehim Ar. İki maden parçayı birbirine yapıştırmak için ergitilerek sürülen kalay, kurşun alaşımı. Adi lehimde % 36 kurşun, % 64 kalay bulunur. Bu alaşım 181 °C de ergir. Buna yumuşak lehim de denir. Bu, basınca dayanıklı olmadığından basınca dayanıklı lehim yapmak için alaşıma antimon, bakır, bazen de çinko katılır. Bu lehime sert lehim denir. Kurşun lehimlemek için iki ölçü kurşuna bir ölçü kalay, teneke için de bir ölçü kurşuna bir ölçü kalay katılır. Yiyecek maddelerinin konulacağı kapları lehimlemekte kullanılan lehimde % 10'dan çok kurşun bulunmamalıdır.

lavra Yun. Ortodoks manastırı.

lehimlemek Lehimle birleştirmek, lehimle tutturmak.

lehimlenmek Lehimle birleştirilmek.

lehimli Lehimlenmiş.

lento Fr. (**linteau**) < Lat. Kapı ve pencere boşluklarının üzerindeki duvar yüklerini taşımak için bu

boşlukların üstüne yerleştirilen küçük açıklıklı taş, beton ya da ahşap kiriş, üst eşik, atkı. Bkz. üstün taşı, boyunduruk.

letlye Fr. (**laitier**) Çelik ve öteki madenlerin yapımı sırasında elde edilen bir ikincil gereç, ki birdenbire soğutularak çimentoculukta kullanılır. (Bileşimi: SiO_2. Al_2O_3. Ca O).

letlye çimentosu Cüruf çimentosu. Bkz. çimento.

letiye tuğlası Bkz. tuğla.

levha Ar. 1. Duvara asılacak şekilde yazı veya resim kâğıdı, °tablo.

2. (Arapça **levh** yerine) Üzerine yazı yazılabilir veya resim yapılabilir düz yüzey, °pafta (I).

3. Enine ve boyuna göre kalınlığı çok az olan, varaktan daha etli, genellikle 10 mm.'den ince gereç: demir levha (saç), alüminyum levha, bakır levha.

lığ 1. Suların taşıdığı veya çekilirken bıraktığı kil ve kumlu çamur, °aluvyon.

2. Kumdan daha ince, kilden daha kaba taneli, tane boyutları 0,002 - 0,06 mm. arasında değişen mineral tanecikler, mil. Tanecikler gözle görülmezler, ancak parmaklar arasında hissedilirler.

lığlı Lığdan oluşmuş.

liberasyon Fr. (**libération**) Kurtarma.

Liberty üslubu (liberti okunur) Art Nouveau'ya İtalya'da verilen ad.

libre (İng.: **pound**) İngilizce konuşan ülkelerin çoğunda kullanılan 454 grama eşit ağırlık birimi (kısaca: lb.). 1 lb., 16 ons'a eşittir.

lif Ar. (ç. **elyaf** lifler) 1. Tel: cam lifi.

2. Bazı bitkilerin didiklenmiş telleri.

ahşabın lifleri doğrultusu Ahşabın suyu doğrultusu.

liftin İng. (**lifting**) Çelik halat germe parçası.

lika Boyacılıkta ve yaldızcılıkta astar olarak kullanılan bir çeşit zamk, lük.

liman Yun. Gemilerin barınarak yük veya yolcu alıp indirdikleri yer. Bkz. havalimanı.

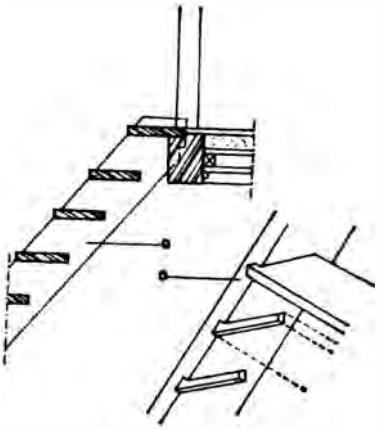
doğal liman Kıyı şeridinin yapısı dolayısıyla ortaya çıkan liman.

yapay liman Denize birkaç dalgakıran kurarak yaratılan liman.

limon (I) Ar. Kerestesi çok tutulan ve ince marangozluk işlerinde kullanılan, turunçgillerden bir ağaç.

limon (II) Fr. Bir merdiven kolunun iki yanında uzanan kirişlerden her biri, limon kirişi.

limon (II)

limonit Fr. (**limonite**) Doğada hidratlı olarak bulunan bir demir oksidi ($Fe_2O_3 . H_2O$).

limonluk 1. Sıcak iklim bitkilerinin, saksılar içinde kışın barındırıldıkları camekânlı yer, °ser, °sera.
2. Merdivenlerde, balkonlarda havada kalan kenarlara çekilen 20-30 cm. yüksekliğindeki set. Bkz. limon kirişi.

linolyum (Fr. **lin**, keten ve Lat. **oleum**, yağ) (Yapan firmanın verdiği ad) Beziryağı ve mantar tozu ile sıvanmış kendir dokumasından yapılan bir çeşit taban muşambası. Kalınlığı 2-7 mm. arasında değişir. Linolyum kuru ve pürüzsüz bir zemin (örneğin çimento şap, alçı, ksilolit döşeme) üzerine yayılarak yapıştırılır.

linye Lat. (**linea**) elk. Bina içinde belli bir yerin veya yerlerin aydınlatma ve priz sortilerini besleyen hat.

linylt,-ti Fr. (**lignite**) < Lat. İçindeki karbon oranı % 60-70 olan, üzerinde gözle görünür izler taşıyan madenkömürü. Kendi kendine kızışıp tutuşma tehlikesi olduğundan, linyit en çok 1,5 m. yüksekliğe kadar yığılır.

litarj Fr. (**litharge**) < Yun. Masikonun 900°C de ergitilmesi ve soğutulmasıyla elde edilen sarı-turuncu renkteki pullardan oluşan boyarmadde, °mürdesenk.

litografi, litografya Yun. (**lithos** taş, **graphe** yazı) Taş basması.

litografya taşı Taş basmasında kullanılan pek düzgün bir kalker.

litografyacı Litografya işi yapan kimse.

litoloji Yun. (**lithos** taş, **logos** söz) Taş bilimi, taşbilim.

litopon Yun. Yaklaşık olarak eşit moleküler oranlarda baryum sülfat ($Ba SO_4$) ve çinko sülfit (Zn S) karışımından meydana gelen, çok saydamsız, beyaz bir boyarmadde, ki üstübeç yerine kullanılır. Normal litoponda ağırlık olarak % 28-30 çinko sülfit ve % 70-72 baryum sülfat bulunur. Litopon beyaz ve renkli iç boyalarda, sentetik reçineli sırlarda, cilâlarda, suda eriyen boyalarda, yol işaretleme boyalarında kullanılır. Litoponu 1790 yılında İskoç kimyager Orr bulmuş, endüstriyel üretim 1906'dan sonra ABD'de başlamıştır.

litre Yun. Bir desimetre küp hacminde sıvı ölçü birimi.

litrelik ... litre miktarında sıvı alan.

livan Önü revaklı, üstü örtülü bina bölümü, ayvan, °eyvan.

loca İt. (**lòggia**) 1. Sinema, tiyatro gibi gösteri salonlarında üç beş kişilik özel seyir yeri.
2. İtalyan Rönesansı'nda arkatlı galeri.

loder İng. (**loader**) Yükleyici.

lodosluk Güneye bakan yan, küney.

loğ Yollarda, toprak damlarda yeri sıkıştırmak veya tarlalarda toprakları ezmek için gezdirilen taş silindir, yuvak.

loğlamak Üzerinde loğ gezdirip sıkıştırmak.

lojman Fr. (**logement**) Personelin oturması için kimi kuruluşların

yaptırdıkları düşük kiralı veya kira karşılığı olmayan konut.

lokal,-li Fr. (**local**) Bir dernek üyelerinin buluştukları yer.

lombard boylamaları Fr. T. Roman kiliselerin dış duvarları üzerinde az taşkın ve ensiz olarak yapılan düşey bölümler.

lonca İsp. Eskiden, her esnafın (örneğin yapı işçilerinin, nakkaşların, taşçıların) kurdukları birliğe ve kararlar almak üzere toplandıkları yere verilen ad.

lotus sütunu Bkz. sütun.

Louis XIV. (tarzı) Fransa'da Güneş-kral dönemini (1643 - 1715) kapsayan, İtalyan baroğu etkisi altındaki sanat çığırı. Terim genellikle uygulamalı sanatlar için kullanılmaktadır. Örneğin, bol kakmalı Bul mobilyaları. Bkz. Bul işi.

Louis XIV

Louis XV. (tarzı) 15. Louis döneminde (1723 - 1774) gözde olan ve daha çok uygulamalı sanatlar ile içmimaride kendisini gösteren rokoko veya rokay tarzı.

Louis XV

Louis XVI. (tarzı) Fransa'da 16. Louis döneminde (1774 - 1792) klasisizmin rokokonun yerini alması şeklinde beliren sanat çığırı. Süslemede ve uygulamalı sanatlarda 16. Louis tarzı saf ve simetrik çizgilere dönüşle (lir, vazolar, antik motifli frizler) ve boyalı ahşap mobilyalarla karakter kazanır.

lökün Kirece zeytinyağı dökülerek yapılan bir macun. Eskiden muslukları hazneye ve su borularına tutturmak gibi işlerde kullanılırdı.

lük Lika.

Louis XVI

lüks Lat. 1. Aydınlık ölçü birimi kısaca: lx). 1 lümenlik düzgün yayılı bir ışık akısı alan 1 m^2 lik bir yüzeyin aydınlanması 1 lükstür.
2. Hava basınçlı bir çeşit petrol lambası.

lüksfer Cam tuğla.

lüle 1. Eskiden kullanılan dört masuraya eşit bir akarsu ölçüsü.
2. Osmanlı çağında, çeşmelere takılan ve belli süre içinde belli ölçüde su akıtan ağız.

boşaltma lülesi Su deposu, havuz ve kazanların suyunu boşaltan musluk.

lületaşı,-nı jeol. Doğal magnezyum silikatından ibaret, kolayca yontulup işlenen, beyaz bir taş; Eskişehir taşı.

lümen Lat. Düzgün ışık şiddeti 1 kandelaya eşit nokta şeklindeki bir ışık kaynağının 1 steradyanlık solid açıda yaydığı ışık akısına eşit bir ışık akısı birimi (kısaca: lm.).

mabet Ar. Tapınak.

mabeyn Ar. 1. Eski konaklarda harem ile selâmlık arasında yer alan ve hem harem hem de selâmlık olarak kullanılabilen oda veya daire, mabeyn odası, °zülvecbeyn oda.
2. Padişah sarayında mabeyncilerin bulundukları daire.
3. Padişahın sarayı.
mabeyn kapısı Harem ile selâmlık arasındaki kapı.

mablak Ar. Boyayı ezip karıştırmak için kullanılan ve bir ucu ele alınacak şekilde saplı, ötekisi yassı olan alet.

macarkilidi Bkz. kilit.

macun Ar. Undan başka maddelerin hamur kıvamındaki ezmesi.
boya macunu Boya sürülmeden önce, boyanacak yüzeyin pürüzlerini kapatmak üzere kullanılan dolgu gereci, dolgu macunu, °filler.
camcı macunu İspanya beyazı ve kurutucu bir yağla yapılan ve camların çerçeveye takılmasında kullanılan macun.
yoklama macunu Yüzeylerin boyanmasında ilk kat macun çekildikten sonra yüzey, zımparalanarak pürüzsüz hale getirilmeye çalışılır; buna karşın pürüz ve kusurlar kalırsa yeniden bir kat macun çekilir, ki buna **yoklama macunu**, yapılan işe de **yoklama** denir.

macunlamak Camı çerçeveye tutturmak için camcı macunu veya boyanacak yüzeylere boya macunu sürmek.

maça 1. Baca yaparken kullanılan ve örgü devam ettikçe yukarı doğru çekilen silindirsel kalıp.
2. Genellikle döküm parçaların içinde boşluk bırakmak üzere kullanılan ve sonradan çıkarılan kalıp. İçinde boşluk bırakılan betonarme yapı elemanlarının pek çoğunda maça kullanılır.

maço Taş çekici, balyoz, varyos.

maden Ar. 1. Toprağın içinden filiz denilen bileşimler halinde çıkartılıp ergitilerek arı bir hale getirildikten sonra kalıba dökülerek ve ısıtılıp dövülerek istenilen biçime sokulan ve böylece birçok gereç ve aletlerin yapımına yarayan madde, °metal.
2. kim. Kendine özgü bir parıltısı olan genellikle elektriği ve ısıyı ileten, oksijenle birleşerek bazal asitler veren basit cisim.
3. Madenden yapılmış, °metal.
maden kaplama °Metal kaplama. Bkz. kaplama.
maden ocağı Kazılarak maden cevheri çıkarılan yer.
maden yatağı Maden filizi katmanlarının bulunduğu alan.
yeni maden Bkz. gümüş: almangümüşü.

madenî Ar. Madensel.

madensel 1. Madenle ilgili, °madenî.
2. Madenden yapılmış, maden[3].

madensi 1. Maden gibi olan. 2. kim. Kendilerinde madenlerin bütün ortak nitelikleri bulunmayan öteki basit cisimlerin genel adı, °şibih maden.

madırga Murç ve benzeri aletlerin başına vurularak kullanılan, 2-3 kg. ağırlığında bir çeşit taşçı çekici, madraba. Bkz. bucarda.

madraba Madırga.

mafa Ucu halkalı cıvata veya çivi.

mafsal Ar. Eklem, oynak yeri: mafsalda moment sıfırdır.

mafsallı Mafsalı olan, mafsalla birleştirilmiş olan.

magnesal Magnezyumun başka hafif madenlerle yapılan alaşımı.

magnetit Manyetit.

magnezyum (Manisa kentinin eski adından) kim. Simgesi Mg, atom ağırlığı 24,32, yoğunluğu 1,7 olan, gümüş parlaklığında, çok parlak bir alevle yanan bir hafif maden. Magnezyum doğada çeşitli şekillerde bulunur. En önemlileri lületaşı, talk ve asbesttir. Magnezyum, maden halinde dış etkilere dayanıklı değildir; alaşım halinde hafif gereçler yapımında kullanılır. Magnezyum oksit (Mg O) şamot tuğlasında % 90 oranında bulunur, ayrıca magnezyum klorürle birlikte ksillolit yapımında kullanılır. Magnezyum alaşımları için bkz. alaşım.

magnezyum kireci İçinde % 5-% 40 oranında magnezyum oksit (Mg O) bulunan kireç.

mağara Ar. Bir yamaç veya kaya içine doğru uzanan doğal kovuk.

mağaza Ar. Büyük dükkân.

mahal,-lli Ar. Yer, yöre.

mahal listesi Bir yapının çeşitli hacimlerinin alan (m^2), çevre (mt.) gibi ölçülerini ve bu yerlerde kullanılacak gereçleri gösteren çizelge.

mahal numarası Bir yapının keşfinde kullanılmak üzere planlarda her hacme ayrı ayrı yazılan numara. Bu numaralar genellikle, bodrum katlarında B01, B02,.. B0n, zemin katlarında Z01, Z02,.. Z0n, üstteki katlarda da ilk rakam kat numarasını göstermek üzere 101, 201, 301 şeklinde verilirler. Birbirinin aynı olan hacimlere aynı numaralar verilir. Mahal numaraları kesin mimarî projeler ile uygulama projelerinde gösterilir.

mahalle Ar. Bir kentin, bir kasabanın, hattâ büyücek bir köyün yönetim bakımından bölündüğü en küçük parçalardan her biri.

mahallî Ar. Yerli, yerel, yöresel.

mahçe Far. esk. Ayça.

mahfil Ar. Büyük camilerde hükümdar veya müezzinler için ayrılmış, taş veya tahta parmaklıkla çevrili yüksekçe bölüm.

hünkâr mahfili Büyük camilerde padişahın halktan ayrı olarak namaz kılması için yapılmış, parmaklıklı ve maksure şeklinde yer.

müezzin mahfili Namaz kılınırken müezzinlerin, imamın tekbirlerini arka saflara işittirmek için tekrarladıkları yer. Bunların bazıları zeminden birkaç karış kadar yüksek bir sofa halinde, bazıları da iki, üç metre kadar yüksekçe olup kâgir olanları mermer ayaklar üze-

rine, ahşap olanları da direkler üzerine oturtulmuştur.

mahlul,-lü Ar. 1. Eriyik.
2. Mirasçısı olmayan bir kimseden hazineye kalan (mülk).

mahmel Ar. esk. Başlık tablası, °abak, °abakus.

mahmuz Ar. Köprü ayaklarında, basıncı azaltmak için suyun geldiği ve gittiği yönlere doğru yapılan gemi burnu biçiminde çıkıntı, köprü mahmuzu. Bkz. abak mahmuzu.

mahrut,-tu Ar. °Koni.

mahrutî Ar. °Konik; mahrutî çadır.

mahya 1. Çatıda iki eğik yüzeyin, dışta 180 dereceden büyük bir açı yaparak birleştiği çizgi. Bkz. dere[1].

mahya aşığı Kırma veya beşikörtüsü çatılarda mahyaya yerleştirilen aşık.

mahya eternitl Mahyayı örtmekte kullanılan özel şekilde bükülmüş eternit.

mahya kiremidi Mahyayı örtmekte kullanılan özel şekilli kiremit.

mahya örtüsü Mahyaların üzerinde kurşun levha, çinko, özel eternit, özel kiremit, vb. ile yapılan örtü.

mahya penceresi Üst çizgisi mahyayı izleyen çatı penceresi.

mahya tahtası Mahya aşığı konmayan bir ahşap çatıda mertek uçlarını tutturmak için kullanılan ve mahya boyunca giden yassı ağaç.

eğik mahya Yatay olmayan mahya, °mail mahya.
2. Ramazan gecelerinde, camilerde iki minare arasına ip uzatıp kandil veya ampul dizerek meydana getirilen yazı veya resim. Eskiden Ramazan ayının ilk on beş gecesinde minarelerin arasına ayetleri, hadisleri ya da bunları anımsatan yazıları içeren mahyalar kurulurdu. On beşinci geceden sonra mahyalar daha çok resimlerle süslenirdi. Bir rahle, Kur'an, cami, hattâ üç, dört çifte kürekli kayık resimleri yapılırdı. 27. gece, Kadir Gecesini belirten yazıyla birlikte minareler, külâhtan dibine değin kandillerle donatılırdı, ki buna **kaftan giydirmek** denirdi. Sonraki geceler, mahyada, ayrılığı dile getiren yazılar yer alırdı. Son gece ise, bir top arabası, ağzındaki bir kırmızı gülle ile bayramı bildirirdi. Mahya, namaz kılınırken kurulduğu için, camilerden çıkanların bunları seyretmeleri ayrı bir zevk olurdu.

mahzen Ar. 1. Yeraltı deposu.
2. °Arşiv.

mahzenmezar 1. Katakomplarda, ilk Hıristiyan ermişlerin gömülü oldukları yer, °kripta, °kriptos.
2. Kiliselerde koronun bulunduğu yerin altında Hıristiyan ermişlerin gömülü oldukları yer, °kripta, °kriptos.

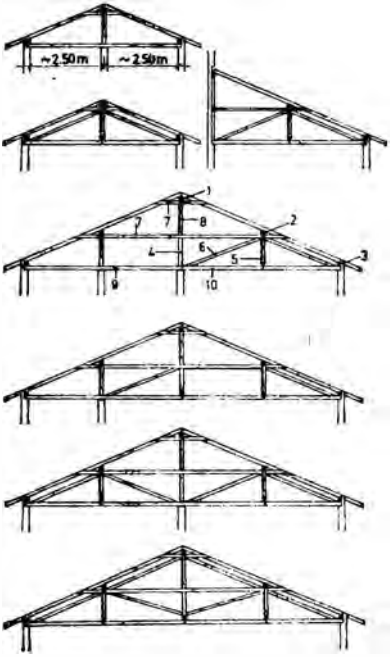
mail Ar. Meyletmiş, eğik şev.

mail çatı Eğik çatı. Bkz. çatı.

mail mahya Eğik mahya. Bkz. mahya.

majolika Bkz. mayolika.

makadam İng. (İskoçyalı mühendis **Macadam**'ın adından) Kırılmış taş döşenip üzerinden silindir geçirilerek yapılan yol. Makadam yolda taşların araları ıslak kil-kum karışımı ile, çimento şerbeti veya katran ya da bitümle doldurulabilir.

Oturtma ve asma ahşap çatı makasları

1. Mahya aşığı
2. Ara aşığı
3. Damlalık aşığı
4. Dikme
5. Baba
6. Yanlama
7. Kuşaklama
8. Göğüsleme
9. Bırakma kiriş
10. Gergi

makara 1. Ağır yükleri kaldırmak veya bir kapıyı sürmek için kullanılan, ahşap veya demirden yapılmış mekanik araç.

2. Üzerine tel, şerit gibi şeyler sarılan ekseni boyunca delik silindir, °bobin.

makara dili Makarada, çevresi bir ipin oturabileceği şekilde oyuk olan tekerlek.

makara evi Bir makarada, içine makara dilinin yerleştiği askı kısmı.

makas Ar. 1. Kâğıt, bez, teneke, saç gibi şeyleri kesmeye yarayan, birbirine ortadan çapraz eklenmiş iki bıçaktan ibaret alet.

demir el makası İnce betonarme demirlerini kesmekte kullanılan iki kollu makas.

demir makası Kalın betonarme demirlerini kesmekte kullanılan, el kumandalı basit makine.

saç makası Saç kesmekte kullanılan uzun kollu özel bıçak.

tenekeci makası Tenekecilik işlerinde kullanılan, birbirine ortadan çapraz eklemlenmiş iki bıçaktan ibaret alet.

2. Makas şeklinde çatılmış şey.

pencere makası Alttan menteşeli pencerede kanadın belirli ölçülerde açılmasını sağlayan eklemli, maden parça.

3. Bir çatıyı veya köprüyü taşımak üzere ahşap, beton, çelik veya hafif alaşımlar ile yapılan, basınç ve çekme çubuklarından meydana gelen çerçeve: Türkiye'de ahşap çatılarda makas aralıkları aşık boylarından (kereste boylarından) dolayı genellikle 4 m. olur.

asma makas Üzerine gelen yükleri dikmeler yerine yanlamalar aracılığıyla mesnetlere aktaran makas. Asma makasta babalar çekme çubuğu olarak çalışır. Bkz. baba[1], gergi.

oturtma makas Üzerine gelen yükleri, dikmeler aracılığıyla taşıyıcılara aktaran makas.

yarım makas Bir ahşap kırmaçatıda mesnetten (dış duvardan) eğik mahyaya kadar uzanan makas parçası.

4. Üst uçları birbirine bağlı, alt uçları açık olan iki direkten kurulmuş, ağırlık kaldırma düzeni.

5. Bir direği veya başka bir şeyi sağlamlaştırmak için yanına eğik olarak yerleştirilen ağaç, dirsek[2].

makaslama 1. Çaprazlama.

2. Bir kirişin mesnede yakın bir noktasına gelen yük, makaslama kuvveti. Bir düzgün yayılı yük veya herhangi bir simetrik yük için maksimum makaslama, bir basit kirişte toplam yükün yarısına; bir konsol kirişte ise yükün tümüne eşittir.

makaslama dayanımı (mukavemeti) Bir gerecin makaslamadan zarar gördüğü gerilme. Bu, çelik için her doğrultuda aynıdır; ahşap için değişik doğrultularda çok farklıdır. Makaslama dayanımı bir ucu ankastre öbür ucu serbest olan bir prizmaya, ankastre mesnetten 5 cm. uzaklıkta kuvvet uygulayarak bulunur.

P = Kırılmayı meydana getiren kuvvet.

F = Prizmanın kesiti ise

Makaslama dayanımı: $Q = \frac{P}{F}$

makaslama deformasyonu Bir strüktür parçasının makaslama kuvvetine bağlı olarak açısal yer değiştirmesi. Makaslama deformasyonu çokluk radyan türünden ölçülür.

makaslama modülü Bir gereçte makaslama gerilmesinin makaslama deformasyonuna oranı, rijitlik modülü. Bkz. Poisson oranı.

makaslı Makası veya makasları olan.

makaslı çatı Makaslarla taşınan çatı.

makat Ar. esk. 1. Minder yüzü, minderin üzerine yayılan kumaş.

2. Minderli alçak sedir.

maket,-ti Fr. (**maquette**) < İt. Yapının var olan veya tasarlanan biçimini gösteren küçük ölçkte üç boyutlu örneği, °model. Yapı maketlerinin çok eski zamanlardan beri yapıldığı anlaşılmıştır. Eski bir Mısır evinin maketi Kral Mentuhotep'in (M.Ö. 2000) mezarında, ilkel Yunan evlerinin plşmiş topraktan yapılmış maketleri de Perachora'da bulunmuştur.

arazi maketi Düzenlenecek toprak parçasının mevcut durumunu ya da alacağı biçimi gösteren maket.

makine (Lat. **machlna**, Yun. **mekhane**, sanat, kurnazlık) 1. Basit bir işletme ile belli bir işi kendi kendine, düzgün ve bir örnekte yapacak şeklde düzenlenmiş aygıt.

2. Bir aygıt veya taşıtın devimini (hareketini) sağlayan mekanizma.

makine kiremidi Bkz. kiremit.

makine temeli Toprağa oturan döşemelerde, ağır makineleri üzerine oturtmak için yapılan temel. Bazen makinelerin yerlerinin değiştirilmesi olasılığı göz önüne alınarak ze-

min betonu boydan boya daha kalın tutulur ve donatılı olarak yapılır.

makineleşme Geleneksel yöntemlere oranla yapının her evresinde (İmalât, taşıma, montaj) daha çok makine kullanılması. Bir yapım yöntemi ne kadar makineleşirse sabit yatırımlar, maliyet fiyatındaki amortisman payı o oranda büyük olur, buna karşılık işgücü saatı o oranda azalır.

makineleştirmek Kol veya hayvan gücü yerine makine kullanarak yapmak: yapıyı makineleştirmek.

makrame Ar. Dekoratif örgü sanatı. Kökeni özellikle saçak yapımıyla çok eski zamanlara dayanır.

maksem Ar. Eskiden bentlerden gelen suları evlere, çeşmelere, hamamlara dağıtmak için lüleli havuz ve tekneleri olan üstü örtülü su haznesi binası: Taksim'deki maksem. Bkz. maksim, sukemeri, suterazisi.

maksim Ar. Eskiden suların kente dağıtılmadan önce kollara ayrıldığı yer, savak, °taksim.

maksure Ar. 1. Eski camilerde büyükler için parmaklıklarla ayrılmış yüksekçe yer, kusare. Bkz. hünkâr mahfili.

2. Eski evlerde en mahrem yer.

makta,-ı Ar. 1. Kesit.

2. Kesilince meydana çıkan yüz.

arzanî makta Ar. Enine kesit.

tulânî makta Ar. Boyuna kesit.

mal sahibi Bina yaptıran ve bundan dolayı yapım sırasında işveren durumunda olan kimse: mal sahibi - mimar ilişkileri.

mala Far. Harç alıp sürmek için kullanılan, çoğu üçgen şeklinde yassı demirden, tahta saplı duvarcı ve sıvacı aleti: tahta mala, çelik mala.

mala perdahı Çimento şapın yüzeyini mala sürerek pürüzsüz, perdahlı hale getirme işi.

derz malası Bkz. derz.

tahta mala Düzleme yüzeyi de tahta olan mala: tahta mala perdahı.

malakâr Osm. Alçıdan kabartma süsler yapan kimse, ustukacı.

malakârî Osmanlı mimarisinde kubbe, tavan veya duvarlara yapılan alçı kabartmalı ve boyalı süsleme; mala ile yapılan alçı süsleme, alçı bezeme.

malalamak Mala sürerek düzeltmek.

maleabilite Fr. (**malléabilité**) Bir madenin, kırılmaksızın çekiçlenebilme veya bükülebilme özeliği, dövülgenlik.

maliyet Ar. Bir şeyin, meydana getirilinceye kadar mal olduğu para miktarı: bina maliyeti.

maliyet + kâr (maliyet artı kâr) Malzemesi ve işçiliği mal sahibi adına yüklenici tarafından sağlanan ve bu hizmeti karşılığında kendisine maliyetin belli bir yüzdesinin veya önceden saptanmış bir tutarın ödenmesine dayanan sözleşme türü. Bu yöntemde, mal sahibi denetleyici durumundadır. Bkz. anahtarteslimi, emanet usulü.

maltataşı Eski evlerde mutfak, taşlık gibi yerleri döşemekte kullanılan gevrek bir taş.

maltız Yemek pişirmekte kullanılan, içi pişmiş toprakla sıvalı, ızgaralı, ayaklı ve taşınır ocak.

malzeme Ar. (**l** ince okunur) Gereç.

malzeme kataloğu Yapı gereçleri, elemanları ve bileşenlerinin özelliklerini, yapım ve kullanılış şekillerini gösteren, belli bir sınıflandırma sistemine göre düzenlenmiş kitap, yapı kataloğu.

anorganik malzeme İçinde hayvansal veya bitkisel bileşenler bulunmayan veya arılığını bozmayacak miktarda bulunan gereç: taş, tuğla, bağlayıcı maddeler, demir, çelik, hafif madenler anorganik malzemelerdir.

organik malzeme, örgensel malzeme Bitki ve hayvan organizmalarının katkısıyla ortaya çıkan gereç. Bu ürünlerde selüloz, reçine, tutkal gibi maddeler bulunur. Organik malzemede, karbon çok zaman karbonlu hidrojen halindedir ve ana bileşeni oluşturur.

yapı malzemesi Yapı gereci.

mamul,-lü Ar. 1. Yapılmış, işlenmiş. 2. Yapın.

mamulât,-tı Ar. ç. Yapınlar.

mamur Ar. İmar edilmiş, bayındır.

mamure Ar. Bayındır yer.

mamuriyet Ar. esk. Bayındırlık.

manastır Yun. (**monasterion** inziva yeri) Hıristiyan din adamlarının kent hayatından uzakta yaşayıp tapınmaları için kırlık veya dağlık yerlerde kurulmuş dinsel yapı, keşiş yurdu. Monastisizm, ilk kez keşiş yaşamını yeğleyen din adamları tarafından Mısır'da başlatılmıştır. Daha örgütlü manastır yaşamı 346 yılında St. Pachomius tarafından düşünülmüştür.

manastır tonozu Haçtonoz.

mandal Ar. Kapı, pencere kanadı, dolap kapağı gibi şeyleri kapalı tutmaya yarayan, döner tahta veya maden parça.

mandallamak Mandalla tutturmak, mandalla kapamak.

mandıra Yun. 1. Üstü örtülü ağıl. Mandırada her hayvana 0,60 - 1,20 m^2 lik yer hesaplanır. Tavan yüksekliği 3 m. olmalı, cephenin her 1,25 m.'sinde pencere bulunmalıdır. Mandırada yemlikler, yem odası bulunur.

2. Çiftliklerde peynir ve benzeri yiyeceklerin yapıldığı yer.

manej Fr. (**manège**) At eğitimi yapılan açık veya kapalı yer.

mangal Isınmak için kullanılan, saç, bakır veya pirinçten, türlü biçimde ateş kabı; korluk.

mangan, manganez (Manisa kentinin eski adından) Doğada oksit halinde bulunup çeliği sertleştirmek için bir katkı olarak kullanılan, 1212°C'de ergiyen, yoğunluğu 7,39, atom ağırlığı 54,93 olan, Mn simgesiyle gösterilen, griye yakın renkli, çok sert ve kırılgan bir maden. Manganez hemen hemen bütün çeliklere % 5 oranında katılır.

manganez çeliği Bkz. çelik.

manivela Lat. 1. Bir ucunun bağlı bulunduğu bir nokta etrafında dönen kol.

2. Kaldıraç.

3. İnşaatta, kaldıraç kolu olarak kullanılan uzun demir.

maniyerist mimarlık Bkz. maniyerizm.

maniyerizm Fr. (**maniérisme**) < İt. Sözcük anlamı ile bir davranışı, bir tarzı, anlamını dikkate almaksızın benimsemek olan maniyerizm, genellikle bir üslubun son evresinde, o üslubun tekniklerinden, biçimsel anlatımından ustaca yararlanılırken duygu ve düşünce kaynaklarıyla olan bağların bir bakıma koptuğu bir çözülme olarak görülür. Dar anlamda maniyerizm mimaride, İtalya'da Michelangelo'dan 16. yüzyıl sonuna kadar (1530 - 90) yürürlükte olan üslubu anlatmakta kullanılmaktadır. Bu üslup, klasik motiflerin özgün anlamlarına kastî bir karşıtlık içinde kullanılmaları ile karakter kazanır. İlk kez 1920' de ortaya atılan terim 16. yüzyıl Fransız ve İspanyol mimarileri için de kullanılmaktadır. Maniyerizmin İtalya'daki ilk örnekleri Michelangelo'nun Medici şapeli ile Giuilio Romano'nun Mantua'daki yapıtlarıdır. Palladio'nun yapıtları çok sınırlı ölçüler içinde maniyerizmin izlerini taşırlar. Maniyerist mimarlar arasında Michelangelo ile birlikte Alessi, Tibaldi ve Vignola sayılabilir.

mansart

manometre Yun. (**manos** seyrek, yumuşak, **metron** ölçü) Basınç-ölçer.

mansart Fr. (**mansarde**) 1. Her yüzünde değişik eğimli iki dam yüzeyi bulunan bir çeşit kırmaçatı, mansart çatısı, kırık çatı. Üstteki yüzeylerin eğimi alttakilerden daha azdır.

beşik mansart İki yüzünde de değişik eğimli ikişer dam yüzeyi bulunan beşikçatı.

2. Bu tür bir çatının içine yerleştirilmiş kat.

3. Bu tür çatılarda dışarıya doğru çıkıntı yapan pencere.

mansiyon Fr. (**mention**) Bir yapıtın bir jürice değerli bulunarak anılması veya ödüllerden sonraki bir derece ile değerlendirilmesi.

manşon Fr. (**manchon**) 1. tes. İki boruyu uç uca eklemekte kullanılan özel bağlama parçası. Boru uçları manşonun içine girerler. Bkz. fitings, nipel.

2. Büyük çaplı betonarme demirlerini uç uca eklemekte kullanılan özel çelik parça.

mantar Bazı ağaçların ve özellikle mantar meşesinin kabuğundan elde edilen, linolyum, mantar karo vb. yapmakta kullanılan, geçirimsiz, esnek ve sudan hafif gereç. Mantar meşesi İspanya, Portekiz, Cezayir, Güney İtalya ve Güney Fransa gibi Akdeniz ülkeleri ile Kuzey Amerika'da yetişir. İlkbaharda levhalar halinde kesilerek çıkarılan ağaç kabukları işlenerek

mantar şekline getirilir. Sıkıştırılan ve fırınlanan taneli mantar ile döşeme ve duvar kaplama karoları ve ısı izolasyon levhaları yapılır.

mantar döşeme Kirişsiz olarak doğrudan doğruya kolonlar üzerine oturan ve bu kolonlarla, eğilmeye dayanıklı şekilde bağlı olan, haçvarî donatılı hurdi.

mantar karo Sıkıştırılmış doğal mantardan yapılan yer veya duvar karosu.

mantar levhası Doğal mantarın kırılması veya öğütülmesi ile meydana gelen parçacıkların fırınlanması ve bitümlü, reçineli bağlayıcı veya kendi yapısındaki doğal yapıştırıcı madde ile ısı ve/veya basınç altında birleştirilmesi yoluyla elde edilen levha. Bkz. TS 304.

doğal mantar Mantar meşesi (Quercus suber) veya yalancı saçlı meşe (Quercus pseudo-cerris Boiss) kabuğu.

mantarlı İçinde mantar bulunan, mantarı olan: mantarlı muşamba.

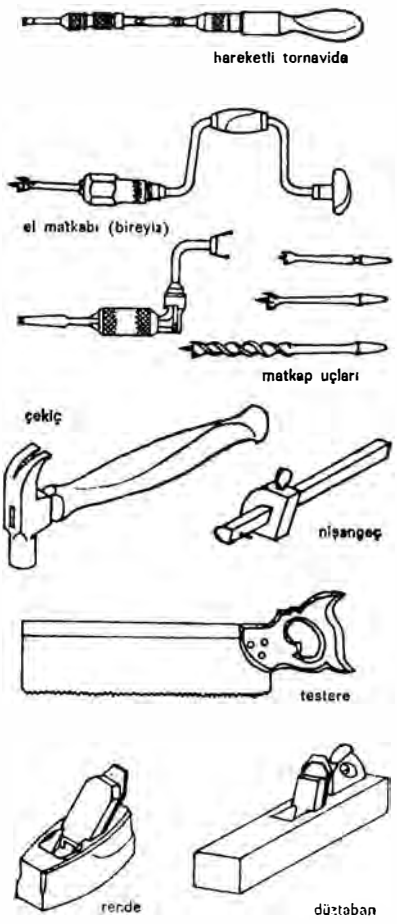
manyetit Fr. (**magnétite**) Mıknatıs özeliği olan doğal demir oksidi. 2 ve 3 değerli demir oksitleri (FeO ve Fe_2O_3) birlikte oluşurlarsa, Fe_3O_4 formülü ile gösterilen manyetit meydana gelir. Manyetit, doğadaki en zengin demir filizidir.

manyezit,-ti Yun. (Manisa'nın eski adından) Magnezyum karbonat ($MgCO_3$). 1800°C'nin altındaki sıcaklıklara dayanıklı kaplamalar yapmakta kullanılır. Kireçte olduğu gibi burada da ısıtma sonucunda CO_2 ayrılmakta ve yanmaya dayanıklı manyezit gerçekte manyezi (MgO) olmaktadır. **Denizköpüğü** adıyla da anılan manyezit, ksilolit yapmakta da kullanılır. Bkz. lületaşı.

mapa 1. Ucu halkalı cıvata.
2. Siperli fener.

marangoz İt. Bir yapının ahşap kapı ve pencere doğramalarını veya

marangoz aletleri

ahşap mobilyalarını yapan usta. Marangozluğun, kapı ve pencere doğramaları gibi kaba işlerini yapanlara **doğramacı**, ince işlerini yapanlara da **mobilyacı** denir. Bkz. dülger, tavşan.

marangoz kalemi 1. Iskarpela, zıvana kalemi, oyma kalemi.
2. Marangozların kullandıkları yassı kurşunkalem.

marangoz levhası Fabrikada yapılmış ahşap dolgulu (konstrüksiyonlu) hazır levha. Bkz. kontrtabla.

marangozluk Marangoz zanaatı.

marina Lat. Yat limanı.

maristan Far. °Darüşşifa, °darüssıhha.

markiz Fr. (**marquise**) Bir kapı ya da pencere önünü yağmurdan korumak için yapılan saçak.

marley İng. (Yapımcısının verdiği ad) Polivinil klorit (PVC) ve asbestten yapılan ve çimento şap üzerine yapıştırılarak kullanılan termoplastik döşeme kaplama gereci. Marley, karolar halinde ya da serilerek kullanılmak üzere rulo şeklinde olabilir. Bu ikinci türe piyasada **serme marley** denir. Marley kalınlığı genellikle 1,65 veya 2 mm. olur. Karo boyutları 25 x 25 veya 25 x 50 cm.'dir. 450 - 500 dozlu çimento harcı ile yapılıp çelik mala ile perdahlanmış ve çok iyi kurumuş şap üzerine özel bir yapıştırıcı ile yapıştırılan karoların **sert** ve **esnek** olarak iki türü vardır. Esnek yer karoları ısıtılmadan bükülebilirler, sert karolar ısıtılınca esneklik kazanırlar. Bkz. vinil asbest duvar karosu.

marn Fr. (**marne**) jeol. Kil ile karışık kireçli toprak veya taş; killi kalker. Marn, yurdumuzda üzüm şırasının tortularını çöktürmek için kullanıldığından **pekmez toprağı** adıyla da anılır. Marn, içinde bulunan kilden dolayı yapı gereci olarak kullanılmaz, ancak çimento yapımının önemli bir hammaddesidir.

maroken Fr. (**maroquin**) Fas'ta işlenen yumuşak bir cins keçi derisinin adı ise de başka yerlerde aynı tarzda işlenen derilere de denir.

Mars Grubu (Modern Architectural Research Group'un kısaltılmışı) 1933 yılında bazı genç mimarların, mühendislerin, yazarların İngiltere'de meydana getirdikleri Modern Mimarlık Araştırma Grubu. Grubun üyeleri arasında Casson, Fry, Gropius, Holford, Lubtekin, Martin, Sharp, Summerson, Tubbs ve Yorke bulunuyordu. Amacı yalnızca teknik araştırmalar yapmak olmayıp, aynı zamanda modern akımı İngiltere'de yaymak olan bu grubun ilk sergisi 1938 yılında açılmıştır.

Marsilya kiremidi Marsilya tipi kiremit. Bkz. kiremit.

masa Lat. Üstünde veya çevresinde yazı yazmak, yemek yemek gibi türlü işlerin yapıldığı, yüksekçe, (çoğu 76 cm.) ayaklı tabla.

masa tenisi Masatopu.

masat Ar. Kesici aletleri bilemeye yarar çelikten çomak biçlminde **alet.**

masatopu,-nu Sınır çizgileri beyaz olan mat yeşil renkli bir masada

oynanan oyun, masa tenisi. Masanın yüksekliği 76 - 77 cm., boyutları, küçüklerinde 1,22 x 2,39 m., büyüklerinde 1,25 x 2,75 m.'dir.

masif Fr. (**massif**) 1. (Orijinal anlamında) Kütle ya da külçe halinde olan, som: masif ahşap. Bkz. konstrüksiyon[2].

2. (Yapı hakkında) Yığma: masif yapı.

maslko Fr. (**massicot**) Kurşunun eritilmeksizin havada oksitlenmesiyle elde edilen kirli sarı renkli bir toz. (2 Pb + O_2 = 2 PbO.) Bkz. litarj.

maskala veya **mıskala** Kimi cisimlerin yüzlerini parlatmak için kullanılan ucu yuvarlakça kalem şeklinde alet. Bkz. zermühre.

maskala vurmak Bir cismin yüzeyini maskala ile parlatmak.

maskeleme Maskelemek işi.

maskelemek İt. T. Boyanacak yüzlerin bitişiğinde bulunan ve boyanmayacak olan bölümleri kâğıt veya başka bir gereç ile örtmek.

maslak 1. İçinden sürekli olarak su akan boru.

2. Su yolu üzerinde bulunan su haznesi.

3. Büyük yalak.

mastaba Ar. (**mastaba** kürsü) Eski Mısır'da kaya veya toprak içine oyulmuş mezarların üzerine kurulan, üstü yatay olarak kesilmiş dört yüzlü piramit biçiminde taş yapı. Her piramidin çevresinde mastabalardan meydana gelen bir ölüler kenti bulunmaktadır. Piramitler mastabaların gelişmiş şeklidir. Bkz. serdap[3].

mastar Ar. Sıvacıların, duvarcıların düzlük kontrolu için cetvel gibi kullandıkları ensiz, uzun ve düz tahta, °mıstar. Bkz. şablon.

mastik Yun. 1. Sakız ağacından çıkarılan sarı renkli bir cins reçine.

2. Delikleri, derzleri tıkamakta ve benzeri işlerde kullanılan çoğu plastik asıllı macun.

mastik asfalt Bkz. asfalt.

masura 1. Çeşme zıvanası.

2. Eskiden kullanılan bir akar su ölçü birimi. Bkz. lüle[1].

mat,-tı Fr. (**mate**) Parlak olmayan, donuk.

mat cam Bkz. cam.

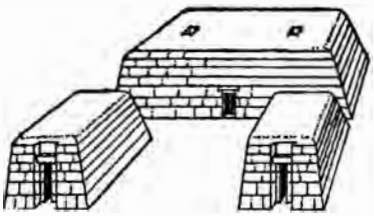
matbah Ar. esk. Aşevi, °mutfak.

matkap Ar. Delgi.

matkap kolu Bireyiz.

matkap ucu Matkap makinesinin veya bireyizin ucuna takılan, çeşitli kalınlıklarda, sarmal (helezonî) delici parça.

matrab Ar. (**tarab**'dan) Mevlevî tekkelerinde kudüm çalınan ve naat okunan yüksekçe yer.

Gizeh'te (Mısır) üç mastaba

maun (Amerika yerlilerinin dilinden) Tespihağacıgillerden, Hindistan ve Honduras'ta yetişen büyük bir orman ağacı ve bunun parlak kırmızımtırak renkte, sert ve iyi cilâ tutan kerestesi (**Swietenia mahagonl**), °akaju. Güneş ışığı etkisiyle maun tahtasının rengi koyulaşır. Maunun koyu renkleri daha makbuldür.

maun rengi Koyu kızıl kahverengi, akaju rengi.

mavi Gök rengi.

Prusya mavisi Koyu mavi.

Türk mavisi Mat, koyu mavi; firuze mavisi, °türkuvaz.

mayolika İt. (**majollca** - Mayorka adasının adından) İtalya'da 1400'den beri üretilen, özellikle Rönesans döneminde çok kullanılmış olan, çinkodan elde edilen bir boyarmadde ile boyanmış bir çeşit çini. Geleneksel mayolika renkleri sarı ve kahverenginin değişik tonları ile mavi, yeşil ve siyahtır. Toskana ve Umbria kentleri mayolikanın anamerkezleri olmuşlardır.

maymuncuk Her kilidi açmaya yarar, eğri ve sivri bir demirden ibaret alet.

mazgal 1. Kale duvarlarında iç yanı geniş, dış yanı dar delik.

2. Kale korkuluğunda mazgal dişleri arasında kalan her boşluk.

mazgal dişi Kale korkuluklarında, çıkıntılardan her biri.

mazgal siperi Mazgalların yanlarında koruyucu kalkan gibi duran dişler.

kanalizasyon mazgalı Sokaklarda, yağmur sularının toplandığı kanal ağzı.

mazgallı Mazgalları olan.

mebani Ar. ç. (**mebna**'nın çoğulu) esk. 1. Yapılar, binalar.

2. Temeller.

mebna Ar. esk. 1. Yapı; yapıyeri. 2. Temel.

mecra Ar. Su, hava, duman gibi akışkan şeylerin geçip gitmesine yarayan her türlü yol, akmalık, akak, akımlık, °kanal (sularda) yatak.

mecralar şubesi Büyük belediyelerde kanalizasyon işlerine bakan daire.

medrese Ar. Eskiden Türkiye'de, özellikle din ve hukuk adamı yetiştiren, çoğu camiler yanında bulunan ve bir avlu içinde birçok odalardan ibaret olan okul. Osmanlı medreselerinde ilâhiyat ve dine ait bilgilerle, hukuk, felsefe, matematik, tıp ve benzeri bilimlerin öğretimi yapılmaktaydı. İstanbul'un en önemli medreseleri Fatih Sultan Mehmet'in Fatih camisi çevresinde karşılıklı olarak yaptırdığı medreselerdir. Caminin iki yanından her birinde dörder **sahın medresesi** ve dörder **tetimme** vardır. Bu nedenle bunlara sekiz sahın anlamına **semaniye** denilmiştir. Tetimmelerde Arap dili ve edebiyatı okutulurdu. Buradan sahın medresesine geçilip fıkıh, kelâm, hikmet, tefsir gibi ilâhiyatla ilgili konularla hukuk, hendese, hey'et (astronomi), riyaziye, tıp gibi bilimler öğrenilirdi.

mefruş Ar. esk. Döşeli, döşenmiş: mermer mefruş.

mefruşat,-tı Ar. Döşemelik eşya, döşeme.

mega Yun. (**megas** büyük) 'Bir milyon katı' anlamına gelen önek.

megalit Yun. (**megas, alos** büyük, **lithos** taş) Tarih öncesi çağlarda dikilmiş anıtsal taş.

megalitik Yun. Çok iri taşların birbiri üzerine harçsız olarak yerleştirilmeleriyle yapılan ve insanoğlunun ilk mimarî yapıtlarını meydana getiren ilkel (yapı). Bkz. menhir.

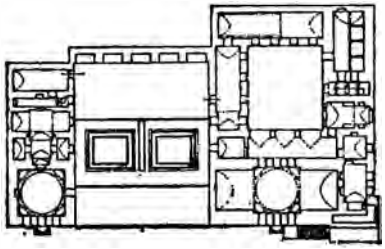
megalitik mimarlık Megalitik yapıların oluşturduğu mimarlık.

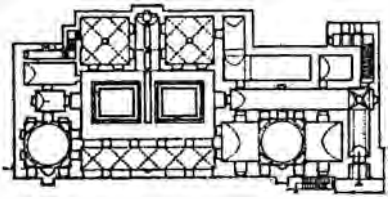
megalopolis Yun. Pek büyük kentsel bölge anlamında olup metropoliten bölgelerin bir araya gelmelerinden oluşan kentleşmiş bölgeleri anlatmakta kullanılan terim. A.B.D.'de Washington'dan Boston'a kadar uzanan yüzlerce kilometre uzunluğundaki kentleşmiş bölge, megalopolis örneği olarak gösterilir.

megaron Yun. 1. Miken ve Girit saray ya da evlerinde büyük, dikdörtgen hol veya erkeklere ayrılmış bölüm. Megaronlar Dorik tapınakların kökeni sayılırlar.

2. Önünde bir giriş bölümü, içinde bir odası, odanın ortasında bir ocak bulunan ve bütün Yunan mimarlığına örnek olan, taştan yapılmış Eski Yunan konutu. Ocağın dört köşesinde bulunan dört sütun hem dumanın çıkmasını, hem de ışığın girmesini sağlayan kademeli bir çatıyı tutarlar.

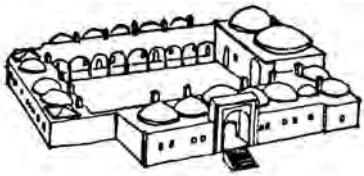
mehengir, miyangir Kesilecek ke-

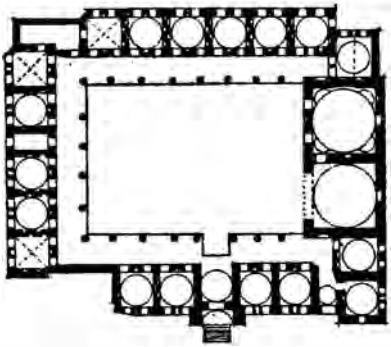

Sultan İsa Medresesi, Mardin.

Saatlı Medrese, Edirne.

reste ve tahtalara, kenarlarından istenilen uzaklıkta çizgi çizmekte kullanılan alet. Bkz. nişangeç.

mekân Ar. İnsanı çevreden belli bir ölçüde ayıran ve içinde eylemlerini sürdürmesine elverişli olan boşluk, boşun. Mimarî bir mekân yaratmak, geniş anlamdaki doğadan veya peyzaj mekânından insanın kavrayabileceği bir bölümü sınırlamaktır. Ünlü mimar B. Zevi'ye göre, «iç mekânı, kentsel mekânı, ekonomik, toplumsal, entellektüel, teknik, işlevsel, mekânsal dekoratif değerleri ile coşku ve hayranlık yaratan yapı, mimarlık yapıtıdır.»

dış mekân, kentsel mekân Sokaklarda. alanlarda, parklarda, bahçelerde, özetle insan yapıtlarının arasında kalan ve bunlarla sınırlanan mekân.

mekanik Yun. 1. Cisimlerin devimleriyle (hareketleriyle) ilgili olayları inceleyen bilim. Mekanik, biri dinamik, öteki statik olmak üzere iki ana kola ayrılır.

2. Bu bilime değgin.

mekanik merdiven Yürüyen merdiven. Bkz. merdiven.

mekanizasyon Fr. (**mécanisation**) Makineleştirme, mekanikleştirme.

mekhane Yun. Eski Yunan tiyatrosunda oyuncuları sahneden aşağıya indiren mekanik düzen.

melamin formaldehit Lamine plastikleri ve ahşap kaplamaları yapıştırmakta veya bunların yüzünü kaplamakta kullanılan bir çeşit sentetik reçine.

melamin plastikleri Bkz. plastik.

menaşir Ar. (**minşar**'ın çoğulu) esk. Testereler.

menazır Ar. (**manzara**'nın çoğulu) esk. °Perspektif.

itibarî menazır esk. °Kavaliyer perspektif.

menderes (Menderes ırmağının adından) Dalgalı çizgilerden oluşan süsleme.

mendirek Yun. Dalgakıranlarla meydana getirilmiş liman.

meneviş Su yüzünde, maden ve ipekli kumaş gibi şeylerde görülen ince dalgalar, °hare.

menfez Ar. Girecek veya geçecek yer, delik, ağız, açma.

hava menfezi Bir hacme temiz hava getiren kanalın ağzında yer alan ve önü genellikle maden, plastik, vb. parçalı levhalarla maskelenen delik.

mengene Yun. Üzerinde çeşitli işler yapılacak her tür gereci sıkıştırmaya yarayan takım, sıkmaç. Bkz. TS 182.

demirci mengenesi Eğelenmek üzere, parçanın sıkıştırıldığı kıskaç.

marangoz mengenesi Tutkallanmış veya işlenecek olan tahtaların tutturulduğu kıskaç.

menhir Kelt. ark. Tarih öncesinde insanların çok iri ve uzun bir taşı dikerek meydana getirdikleri megalitik anıt. Bkz. dolmen.

menkul,-lü Ar. Bir yerden başka bir yere taşınabilen, taşınır. Bkz. gayrimenkul.

menşur Ar. esk. Biçme, °prizma.

menşurî Ar. esk. Prizma şeklinde olan, °prizmatik.

menteşe Kapı ve pencere kanadı gibi şeyleri açılıp kapanacak şe-

kilde tutturmaya yarar eklemli maden parça.

boy menteşesi Kapağın ya da kanadın kenarında boydan boya uzanan bir çeşit pomel menteşe. Piyano kapaklarında kullanıldığı için **piyano menteşesi** de denir.

cermenmenteşe Gömme menteşe.

çarpma menteşe Çarpma kapılarda kullanılan, iyi çelikten yapılıp pirinç, bronz, nikel, vb. ile kaplanmış menteşe. Kanatlarının ucundaki kovanların içinde güçlü sarmal yaylar vardır. Kapı açıldığında bu yaylar gerilerek kapıyı kapamaya çalışırlar.

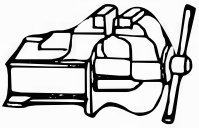
fransızmenteşe Bir mil çevresinde dönerek bir kitap gibi açılıp kapanan menteşe, °pomel, pomel menteşe.

gömme menteşe Binili kanatlar için kullanılan iki kollu menteşe, cermenmenteşe. Kollardan biri kanatta, öteki lse telaro veya kasada açılan yuvalara gömülerek tutturulur.

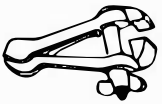
gönyeli menteşe Serenle başlığın birleştiğl köşeyl pekitmek üzere bir kolu «L» harfi şeklinde olan menteşe.

iki eksenli menteşe Pencere kanadının hem yana doğru, hem de bir vaslstas gibi açılmasını sağlayan menteşe.

mil menteşe, milli menteşe Erkek ve dişi iki parçadan meydana gelen ve kapı kanadının altına ve üstüne tutturulan menteşe. Parçalardan gönye gibi biçimlendirilmiş ve ucu memeli olanı kanada, me-

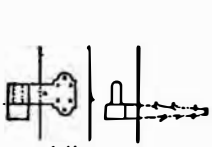

tezgâh mengenesi

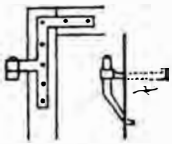

el mengenesi

menteşe

piştivan menteşe

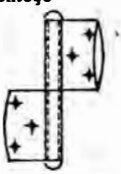
gönyeli menteşe

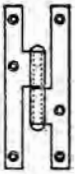

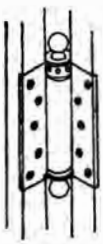
gömme (Cermen) menteşe

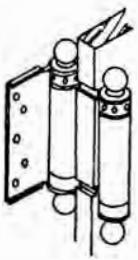
pomel (Fransız) menteşe

yaylı pomel

çarpma menteşe

me yatağı bulunan ötekl de eşlğe veya lentoya tutturulur.

piştlvan menteşe Büyük dövme menteşe.

piyano menteşesi Boy menteşesl.

menzll Ar. esk. 1. Konak yeri. 2. Ev.

menzilhane Ar. Far. Eskiden, yollarda her 50 fersahlık uzaklıkta kurulan ve hayvanları değiştirmek üzere kullanılan, ahır ve odalardan ibaret bina, konak yeri

merdane Türlü işlerde kullanılan türlü biçimde sillndlr, yuvgu, yuvak, °rulo.

merdiven Far. Yukarıya, yükseğe çıkmak için yapılan basamaklı yol. Ahşap merdivenler basamaklarının düzenleniş şekillerine göre bindirme basamaklı, oturtma basamaklı, sürme basamaklı gibl adlar alırlar.

merdiven basamağı Bkz. basamak.

merdiven boşluğu Merdiven boyunca yapının tepeslne kadar uzanan boşluk, merdiven evi, merdiven yuvası.

merdiven çekirdeği Çok katlı bir yapıda merdiven ve asansörler grubu.

merdiven eğimi Blr merdivenin çıkış çizgisinin eğimi. Bu eğim rıht/basamak şeklinde verilir: rahat merdivenin eğimi 17/29cm.'dir.

merdiven evi Merdiven boşluğu, merdiven yuvası.

merdiven genişliği Küpeşteler arasında kalan serbest genişlik.

merdiven kanadı Merdiven kolu.

merdiven kolu Bir merdivenin lki sahanlık arasında kalan parçası: iki kollu merdiven.

merdiven korkuluğu Bkz. korkuluk.

merdlven kovası Dönerek çıkılan merdivenlerde yukarıdan aşağıya bakıldığı zaman ortada görülen boşluk.

merdlven otomatlği elk. Merdiven evlndeki lambaların, düğmeye basılarak yanmasını ve belirli bir süre sonra kendiliğinden sönmesini sağlayan düzen; otomat[3].

merdlven sahanlığı Bkz. sahanlık.

asma merdiven Üst ucu bir yere asılarak kullanılan merdiven.

dış merdiven Bina dışında kalan merdiven.

iç merdiven Bina lçinde kalan merdiven.

ispanyol/merdlveni Öne doğru eğimli geniş basamakları olan dış merdiven.

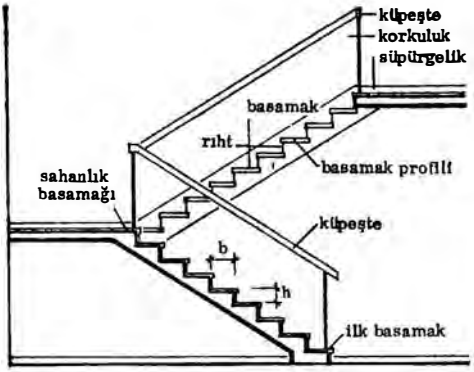
mekanik merdiven Büyük kalabalığın inip çıkmasını sağlamak üzere geçitlerde, metro lstasyonlarında, büyük mağazalarda kullanılan ve bir mekanik düzenle basamakları yürür hale getlrilen merdiven; yürüyen merdiven, °eskalator. Eğim 30° veya 35° dir. Mekanik merdivenin plandaki uzunluğu şöyle hesaplanabilir:

30° eğimll merdivende: 1,732 x kat yüksekliğl,

35° eğimll merdivende: 1,428 x kat yüksekliğl.

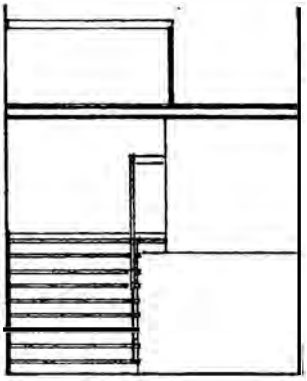
minare merdiveni İç uçları bir sillndir kesitinde olan ve üst üste yerleştirilen tek tek taş basamaklardan meydana gelen yelpaze merdiven.

rahat merdiven Rıht yüksekliği 'h', çıkış çizgisi üzerlndekl basa-

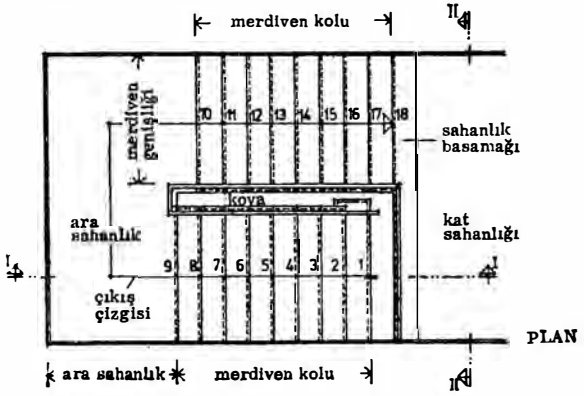

b = basamak genişliği
h = rıht yüksekliği

I-I KESİTİ

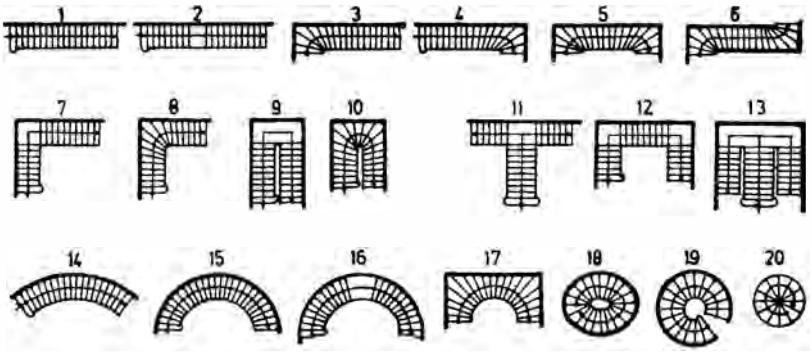
II-II KESİTİ

PLAN

altta:

1 - 6 Tek kollu
7 - 10 İki kollu
11 - 13 Üç kollu
14 - 20 Dönel

mak genişliği 'b' olursa eğimi, 2h + b = 61 - 65 cm. (ortalama 63 cm.) olan merdiven. Bununla birlikte, Dr. Lehrman 1000 kişinin değişik eğimli merdivenlerde harcadıkları enerjiyi ölçerek bu formülün en iyi eğim koşullarını vermekte yetersiz kaldığını kanıtlamıştır. Buna daha sonra yeni bir formül eklenmiştir: b - h = 12 cm. Bu iki formüle göre, rıht ve basamak ölçüleri 17/29 cm. olan merdiven en uygun eğime sahip olmaktadır.

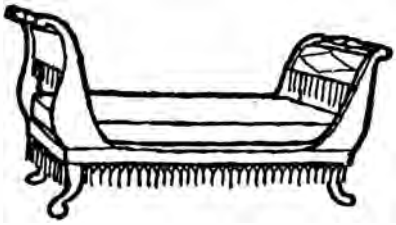
rıhtsız merdiven Basamak aynası olmayan, yalnızca basamaklardan meydana gelen merdiven.

yangın merdiveni Gerektiğinde, yangından kurtulmak için kullanılmak üzere, çoğu bina dışında ve yanmaz gereçlerden yapılan merdiven.

mergel Çimento yapımında kullanılan kil ile kireç karışımı.

meridyen koltuk Fr. (**méridienne**) T. Fransa'da Ampir çağında moda olan bir çeşit şezlong gibi, uzanarak dinlenme koltuğu.

meridyen koltuk

merkez Bir pencere veya kapıda açıt ayağı yüzeyi. Bkz. ağırlık merkezi, iç merkez, yapı merkezi.

merkezî ısıtma Bkz. ısıtma.

merkezî plan Ar. F. Daire, kare ya da çokgen bir orta mekân çevresinde gelişen yapı planı (tipi). Merkezî planlı yapılar, en karakteristik öğelerinden biri olan bir ya da daha çok sayıda kubbe ile örtülüdür. Bu plan tipi Antikçağ'da mezarlarda ve daha seyrek olarak da yuvarlak tapınaklarda kullanılmıştır. İlkel Hıristiyanlık ve ortaçağ, vaftiz evleri ile bazı şapeller dışında, bazilikanın uzayan çizgilerini merkezî plana yeğlemiştir. Buna karşılık, Bizans mimarisi, merkezî planı kiliselere de uygulamıştır. Rönesans, barok ve klasisizm merkezî plandan yararlanmışlardır. Osmanlı mimarisinde de merkezî plan önemli bir yer tutar.

merkezî teshin Merkezî ısıtma.

merkezî yapı Genellikle kubbe örtülü kare, çokgen ya da yuvarlak bir merkezî hacimle, çevresinde yer alan simetrik öğelerden oluşan yapı (şeması), merkezî planlı yapı.

mermer Lat. (**marmor**) Billurlaşmış kireçtaşlarının yüksek sıcaklık, basınç ve kesme kuvvetl etkisi altında değişikliğe uğraması sonucunda oluşmuş beyaz veya renkli, damarlı veya damarsız bir çeşit kireçtaşı ($CaCO_3$). Mermer, levha halinde kullanılacağı zaman yatak yüzeyine paralel olarak kesilir.
2. Bu taştan yapılmış.

mermer çimentosu Bkz. çimento.

mermer kireci Mermerden yapılmış kireç.

alaca mermer Ufalanmış hayvan kabuklarından oluşmuş bir çeşit mermer.

mermerlik hlk. Mermerle döşeli yer.

mertek Ahşap çatıda mahyadan oluklara kadar uzanıp örtüden gelen yükleri taşıyan ve aşıklara ileten, çoğu 3/10, 4/10, 5/10, 5/12 cm. kesitli ağaçlara verilen ad. Türkiye'de mertek aralıkları 75 cm.'den daha çok yapılmaz.

mertek çatısı Yalnızca merteklerden meydana gelen ahşap, beşik-örtüsü çatı (Al. **sparrendach**). Bu çeşit çatılarda her mertek çiftinin altına bir bırakma kiriş konarak üçgen tamamlanır.

bağlama merteği Mertek çatısı merteği.

şaşırtma merteği Bir baca dolayısıyla devam edemeyen merteklerin uçlarının bağlandığı, bunlara dik doğrultudaki mertek.

yavru mertek 1. Baca kenarında, şaşırtma merteklerinin arasına yerleştirilen küçük merteklerden her biri.

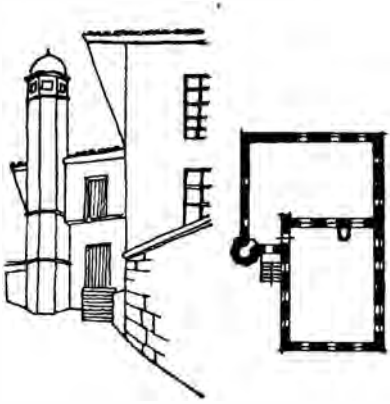
2. Bir yelpazede², kazayağını meydana getiren merteklerden her biri.

mesaha Ar. Yer (arazi) ölçmesi.

2. Yüzölçümü.

mesaha zinciri Yer ölçmelerinde kullanılan ölçekli zincir.

mescit Ar. (Secde edilen yer) İçinde cuma ve bayram namazları kılınmayan, çoğu minaresiz küçük cami. (Araplar mescit sözünü cami yerine kullanırlar).

Mimar Sinan Mescidi, Yenibahçe - İstanbul.

mesire Ar. Gezinti yeri.

mesken Ar. Konut.

meskûn Ar. İnsanların oturduğu (yapı veya bölge).

mesnet Ar. Döşeme, kiriş gibi yatay bir strüktür öğesinin düşey taşıyıcıya oturduğu yer, dayanak, taşımalık. Mesnetler üç türlü olurlar:

a. durağan (sabit) mesnet
b. tek yönde devingen mesnet
c. çift yönde devingen mesnet.

mesnet momenti Negatif moment.

mesnet noktası Kuvvet ile dayanımın (reaksiyon) denge halinde bulundukları sabit nokta.

mesnet reaksiyonu Bkz. reaksiyon.

ankastre mesnet Taşıdığı strüktür öğesinin her çeşit hareketini önleyen mesnet.

hareketli mesnet Devingen mesnet.

metal dupluvaye

mafsallı mesnet Taşıdığı strüktür öğesinin yatay ve düşey hareketlerini önleyen, buna karşılık dönmesine olanak veren mesnet. Mafsalda moment sıfır olur.

sabit mesnet Durağan mesnet.

serbest mesnet Taşıdığı strüktür öğesinin hareketini yalnız bir yönde sınırlayan mesnet.

meşe Gürgengillerden, kerestesi dayanıklı bir orman ağacı, ki üç yüz kadar türü arasında kış yaz yapraklarını dökmeyen türleri vardır (**Quercus**). Sert olduğundan, iyi cilâ tutan içodunu iç ve dış yapıda kullanılabilir. Parke yapımında ve kaplamacılıkta çok aranılan bir gereçtir. Özgül ağırlığı 670 - 800 kg/m³ arasındadır. Meşe su altında hava almadan çok uzun süre dayandığından eskiden ızgaralar halinde yapı temellerinde kullanılmıştır. Meşenin bazı türleri **akmeşe, karameşe, tüylümeşe, mantar meşesi, kızılmeşe** gibi adlar alırlar. Anadolu'nun kimi yerlerinde meşeye pelit de denilmektedir.

meşelik Meşe korusu veya meşesi çok olan yer.

meşher Ar. esk. Sergi.

meşruta Ar. Satılmamak koşulu ile bir kimseye veya bir kuruluşa verilmiş mülk.

metal Yun. (**metallon**) °Maden.

metal depluvaye Fr. (**métal déployé**) İnce sacın zımbalanarak delinmesi, sonra da gerilmesi ile elde edilen, rabiç tavan ve benzeri yerlerde sıva donatısı olarak kullanılan gereç.

metal kaplama Maden kaplama. Bkz. kaplama.

metal primer Fr. Demir yüzeylere sürülen, çoğu demir oksit, çinko oksit, çinko kromat ile hazırlanan, alkit asıllı bir pas önleyici astar. Bkz. sülüğen.

metalik Madenden yapılmış, madensel, °madenî.

metalografi Yun. (**metallon** maden, **graphe** betimleme (tasvir) Maden, alaşım ve maden filizlerinin yüzeylerini, kesitlerini ve billurlaşma özelliklerini mikroskopla inceleyerek çözümünü yapan bilim kolu.

metalürjik çimento Bkz. çimento.

metamorfik taş Başkalaşmış taş. Bkz. taş.

metan CH_4 simgesiyle gösterilen ve çürümekte bulunan karbonlu maddelerden çıkan, havada sarı bir alevle yanan, 0,559 yoğunluğunda, renksiz bir gaz, bataklık gazı.

methal,-li Ar. (**dühul**'den) Girlş.

metop Yun. (**metopē**) Bir dorik efrizin üçüzyivleri arasında yer alan, üzerleri bazen kabartmalarla süslenmiş olan dörtgen pano.

metot Yun. (**methodos**; **meta** ile, **odos** yol) Yöntem.

metraj Fr. (**métrage**) 1. Metre ile ölçme işi.

2. Bir yapıda çeşitli imalâtın miktarlarının bulunması. Bkz. keşif, kübaj.

kesin metraj Tümü bitmiş olan yapım için, sözleşmede belirtilmiş ölçme ilkelerine göre çıkarılan metraj.

kesin metraj çizelgesi Üzerinde kesin metraj yapılan çizelge.

metre Yun. (**metron** ölçü) 1. Metrik sistemin aslını meydana getiren uzunluk ölçü birimi, ki Yer meridyen dalresinin yaklaşık olarak kırk milyonda birine eşittir. Bu ölçü biriminin irıdyumlu platinden yapılmış olan örneği, Fransa'da Uluslararası Tartı ve Ölçüler Arşivinde saklanmaktadır. Metrenin üst katları: dekametre (dam.), hektometre (hm.), kilometre (km.), vb. Metrenin ast katları: desimetre (dm.), santimetre (cm. veya sm.), milimetre (mm.), vb.

metre kare Kenarı bir metre olan bir karenin alanına eşit yüzey ölçü birimi, m^2.

metre küp Kenarı 1 m. olan bir kübün hacmine eşit olan hacim ölçü birlmi, m^3.

metre sistemi Metre kare, metre küp, gram, litre gibi, kökü metreye ve metrenin ondalık katlarına dayanan ölçü sistemi, 1 cm^3 su, 1 gr., 1 litre su (1000 cm^3) 1 kg. ağırlığındadır. 1 kg/cm^2 lik basınç, 10 m.'lik bir su sütununun basıncına eşdeğerdir. 1791 yılında Fransız Akademisinde kabul edilen metre sistemi bu basit bağıntılardan dolayı mühendislik hesapları için çok elverişli bulunmuş ve benimsenmiştir. Metre sistemi Türkiye'de 26 Mart 1931 günlü, 1782 sayılı yasayla kabul edilmiş ve 1 Ocak 1933'ten başlayarak uygulanmıştır.

2. Bu uzunlukta olup ölçü olarak kullanılan nesne: tahta metre, çelik metre, şerit metre, katlanır metre.

metrik sistem Metre sistemi.

metro Fr. (metropoliten[1] sözcüğünün kısaltılmışı) Büyük kentlerde semtler arasında işleyen yeraltı treni. Metro yapımında iki çeşit yol izlenmektedir. Birincisinde yer üstten kazılır, açılan kanalın içine metro düzeni yerleştirildikten sonra üzeri yeniden örtülür. Bu türden tünellerin enine kesiti dikdörtgen şeklinde olur. İkinci yöntemde toprak dipten oyulur. Bunlarda, tüneller daire veya yarım daire kesitlidir. Metrolarda havalandırma sorunu çok önemlidir.

metropol, metropolis Yun. (**meter** ana, **polis** kent) Belli bir büyüklüğe ulaşmış, örneğin, nüfusu bir milyonu aşmış ve bir bölgenin en önemli kenti olarak nitelenebilen yerleşme. Bir metropolün çevresinde banliyö uzaklığında yerleşmeler bulunur. Bkz. megalopolis.

metropoliten Fr. a. 1. °Metro.

2. sıf. Metropol karakterinde olan.

metropoliten alan, metropoliten bölge Bir metropol ile çevresinde bulunan, hızlı bir gelişme süreci içindeki yerleşmelerin oluşturdukları bütün.

metropoliten kent Belli bir büyüklüğü, örneğin, nüfusu bir milyonu aşan kent.

metropolitenleşme şeh. Bir ülkede metropollerin gelişmesi olayının kentleşme hareketlerinin başlıca özelliği olması.

mevzîî imar planı Bkz. Imar.

meyabend Osm. esk. Sarak.

meydan Ar. Halkın toplandığı, çoğu binalarla çevrili, düz, açık ve geniş yer; alan.

meydan odası (Doğu Karadeniz'de) İçinde ocak, kerevet, yüklük, pabuçluk bulunan, ayrıca helâsı olan bağımsız, konuk konaklama odası.

meydanlık Meydan denecek kadar genişçe yer, açıklık.

meyil,-yil Ar. Eğiklik, eğim, akıntı.

meyilli Eğik, eğimli, akıntılı.

mezar Ar. Ölünün gömüldüğü çukur, sin. Ehram, mastaba, kaya mezarı, anıt mezar, türbe, katakomp, kurgan eski mezar çeşitleridir.

mezar hücresi Katakomplarda, içine ölülerin düşey olarak konuldukları üstü yarım kubbeli, süslü hücre.

mezar taşı Ölünün gömülü olduğu yeri ve kimliğini göstermek üzere dikilen taş, °şahide.

mezarlık Sinlik.

mezartepe Kurgan, tümülüs.

mezbaha Ar. Kasaplık hayvanların kesildiği yer, kanara, °salhane.

mezolitik çağ Yun. T. Orta taş çağı, orta taş devri.

mıcır Kırmataş.

mıh Büyükçe başlı demir çivi.

mıhlı 1. Mıhı olan.
2. Mıhlanmış.

mıknatıs Yun. Yakınında bulunan küçük demir parçalarını kendine çekmek, birdenbire yaklaştırılıp uzaklaştırıldığı kapalı bir devrede elektrik akımı yaratmak, orta yerinden asılı iken hep aynı doğrultuda durmak gibi özellikleri olan demir çubuk. Bu çubuğun bir ucu kuzey ve bir ucu güneye doğru yöneldiğinden bunlara **güney ucu** ve **kuzey ucu** denir.

doğal mıknatıs Doğada oluşmuş şekilde bulunan mıknatıs. Bkz. manyetit.

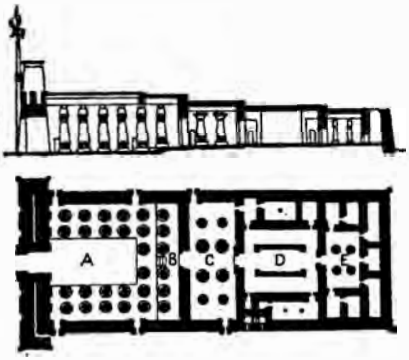
dolap mıknatısı Bir dolap kapağını kapalı tutmaya yarayan mıknatıs düzeni.

yapay mıknatıs Fabrikada yapılan mıknatıs.

mıntaka Ar. Bölge.

Mısır mimarlığı Eski Mısır uygarlığı üç döneme ayrılır: Eski İmparatorluk (M.Ö. 3000 - 2300), Orta İmparatorluk (M.Ö. 2000 - 1700), Yeni İmparatorluk (M.Ö. 1600 - 1085). Aradaki boşluklar anarşi ve iç karışıklıklar dönemlerini kapsar. Mısır sanatı dinsel uğraşların etkisi altında kalmıştır. Dine göre, yaşam, sonsuzluğa hazırlıktır; bütün davranışlar, ölümsüzlüğü sağlamaya katkıda bulunmalıdır. Tapınaklar ve mezarlar ölüye sonsuz bir yaşam vermek içindir, ev ise geçici bir barınaktır. Sonluluğa meydan okumak ve tanrıları mutlu kılmak için granit, diyorit, kalker, gre gibi çok sağlam gereçler kullanılmıştır. Buna karşılık evler,

çokluk çiğ topraktan yapılmıştır. Mısırlılar, baştan itibaren bütün teknik güçlüklere karşın devâsâ ölçülerde büyük bir sanat yaratmışlardır. Tekerleği, makineleri bilmedikleri için tek dayandıkları insan gücü idi. Eski İmparatorluk, dev boyutlu piramitler dönemidir. Gizeh'teki Firavun Kéops'un piramidinin kenarı 200 metreye ulaşır; Kefren ve Mikerinos piramitleri de hemen hemen aynı ölçüye yaklaşırlar. Orta İmparatorluk döneminde maddî koşulların, büyük piramitler yapımına elverişli olmadığı anlaşılıyor. Bu dönemde, daha az dayanıklı gereçler kullanılmış ve firavunlar ebedî barınak olarak artık, mezarlarını daha çok kayalara kazmışlardır. Bunlar zarif oranlı bir portikle dışa açılan yeraltı yapılarıdır. Yeni İmparatorluk dönemi, önemli bir sanat gelişmesine sahne olmuştur. Büyük bir klasik tapınağın planı bu dönemde ortaya çıkmaktadır. Bu yapı, tanrının imgesini barındıran, din adamlarının konutu olan ve dinsel törenlerin yapıldığı bir yerdir. En ünlü tapınaklar Luksor'daki (M.Ö. 1570 - 1200) ve Karnak'taki (M.Ö. 1570 - 1085) tapınaklardır. Bunların en karakteristik bölümleri girişi ve insanüstü ölçülerdeki sütun ormanıyla hipostili kapsayan büyük pilonlardır. Mezar olarak firavunlar kayalara kazılmış mezar-tapınakları seçmişlerdir. Bunların en ünlüsü, Kraliçe Haçepsut'un Der-el Bahari'deki mezarıdır (M.Ö. 1480). Ebu Simbel'de Ramses II kayaların içinde

Mısır mimarisinden örnekler:
üstte: Karnak tapınağı.
altta: Amarna'da villa (M.Ö. 1360) ve içmimari (M.Ö. 1400).

çok etkileyici bir tapınak yaptırmıştır (M.Ö. 1330). Mısır'ın daha sonraki dönemlerdeki mimarlığı Helenistik sanat ile İslâm sanatının etkileri altındadır.

mıskala Ar. Maden patlatmaya yarar alet.

mıstar Ar. Mastar.

mızrakucu kemer Sivri nalkemer. Bkz. kemer.

mihrap Ar. Camilerin Kıble duvarında bulunan ve imamın namaz kıldırırken durması için ayrılmış olan girintili yer. Mihrap ilk kez 8. yüzyıl başlarında ortaya çıkmıştır. Bkz. apsit.

mihrap duvarı Mihrabın bulunduğu duvar, Kıble duvarı.

mihver Ar. Eksen.

mika Lat. (**mica**) Sıcağa ve ateşe dayanıklı, ince, saydam ve esnek yapraklara ayrılır bir taş, ki yaprakları cam gibi kullanılır; mikaya **evrenpulu** da denir. Mika, bir potas, demir veya manyezi siliko-alüminatıdır. Beyaz ve siyah olmak üzere iki türlüdür.

mikâp Ar. Küp, kesme.

metre mikâbı Metre küp.

mikaşist,-ti Lat. Yun. Mika ile kuvarstan oluşmuş bir çeşit taş.

Miken mimarlığı M.Ö. 1500 - 1000 yılları arasında Güney Yunanistan'da gelişmiş olan Helenik öncesi ilkel üslup. M.Ö. 1400'de en güçlü dönemlerini yaşayan Mikenler, Girit'i aldıktan sonra M.Ö. 1100 - 1000 yıllarına kadar Ege'nin en güçlü topluluğuydu. Daha sonra kuzeyden gelen Dorlar, Miken egemenliğine son verdiler. Büyük Miken sarayı şimdi yıkıntı halindedir. Atrius'un hazineleri diye anılan kubbeli mezar ile Aslanlı Kapı da buradadır.

mikro Yun. (**mikros** küçük) Milyonda biri anlamına gelen önek.

mikrolimatoloji Yun. (**mikros** küçük, **klima, atos** iklim, **logos** söz) Küçük bir bölgenin ikliminin, o yerin ve çevresinin özellikleri göz önüne alınarak incelenmesi.

mikrometre Yun. (**mikros** küçük, **metron** ölçü) Çok kısa boyutları ölçmeye yarayan alet.

mikron Yun. Bir metrenin milyonda biri, yani milimetrenin binde biri olan ölçü birimi. Kısaca μ ile gösterilir.

mikyas Ar. Ölçek, ölçü.

mikyas çizgisi Ölçek çizgisi.

mil (I) Selin bıraktığı kumlu, çamurlu toprak.

mil kumu İnce kum, perdah kumu.

mil (II) Ar. Türlü işlerde kullanılmak üzere yapılan ince, uzun maden çubuk.

mil (III) Lat. Ülkelere ve çağlara göre uzunluğu değişen bir uzaklık ölçü birimi.

deniz mili, coğrafi mil 1,852 km.'ye eşit uzaklık ölçü birimi; deniz mili daha çok denizcilikte ve havacılıkta kullanılmaktadır. Deniz milinin uzunluğu bir meridyen dalresinin bir derecesinin altmışta birine eşittir, yani

$$\frac{40.000.000 \text{ m.}}{360 \times 60} = 1852 \text{ m.}$$

kara mili 1,6093 km.'ye eşit uzaklık ölçü birimi.

millgram Lat. Yun. Bir gramın binde biri. (Kısaca: mg.)

mililitre Lat. Yun. Bir litrenin binde biri, bir santimetre küp (Kısaca: ml.).

milimetre Lat. Yun. Bir metrenin binde biri, bir santimetrenin onda biri (Kısaca: mm.).

millmikron Lat. Yun. Mikronun binde, milimetrenin milyonda biri olan ölçü birimi. Kısaca mμ veya μμ şeklinde gösterilir.

Millî Mimari Türkiye'de İkinci Dünya Savaşı başında, aydın çevrelerde ve sanatta büyük etkisi görülen milliyetçilik akımının sonucunda yeşeren ve 1939 - 1950 yılları arasında çok yaygın hale gelen bir klasikçilik. Millî mimari yerel ve ulusal mimarlık öğelerinin bulunup kullanılmasına dayanan bir üslup araştırması nlteliğindeydl. Bu akımda, o dönemde Rusya, Almanya, İtalya gibi ülkelerdeki siyasal baskı rejimlerinde tutunmaya başlayan dermeciliğin de payı vardır. Ayrıca Mimar Kemalettin ve Vedat Beylerin tam sönmemiş olan etkileri de bu eğilimin başka bir güç kaynağı olmuştur. Mllli mimari ilkin, yabancı mimarların 1927'den beri Türkiye'de süregelen egemenliğine karşı Türk mimarlarının yeteneklerini ortaya koyacak bir tepki olarak belirmiştir. Millî mimaride dermecilik, yeniklasik mimaridekl gibi kubbe, sütun başlığı vb. öğelerle değil, fakat daha basit şekilde uygulanmıştır. Taş kaplama cepheler ve anıtsal bir anlatımla belirlenen bu deneme başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Anıtkablr, İstanbul Radyoevi, Çanakkale Anıtı, İstanbul Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi gibi yapılar bu akımın önemll örnekleridir.

mimar Ar. Yapıların tasarını yapıp bunların uygulanmasını yöneten sanat ve fen adamı. Yunan ve Roma çağlarında mimarın statüsü tanınmakta idi. Mimarın bu çağlardaki görevlerini Vitruvius ayrıntılı olarak anlatmıştır. Günümüzde mimar strüktür, ısıtma, havalandırma, aydınlatma, sıhhî tesisat gibi konularda da genel bilgi sahibi olmak zorundadır. Yapıların günden güne daha karmaşık hale gelmesi mimarı bütün bu alanların uzmanları ile işbirliğine itmiştir. Mimar, bir yapının gerçekleştirilmesinde bu ekibin işbirliğinin yöneticisi durumundadır. Bkz. mimarlık.

mimar gönyesi Bkz. gönye.

mimar-ı sani Osmanlılarda, gerekli hallerde serbimara vekillik eden mimar.

mimari Ar. a. Mimarlık.

fenn-i mimari esk. Mimarlık bilgisi.

mimarî Ar. sıf. Mimarlığa değgin.

mimariyye Ar. esk. Mimari.

usul-i mimariyye °Üslup, °stil.

mi'mariyye Ar. esk. Bir yapının mimarlık hizmeti ile ilgili olarak mimara ödenen ücret.

Mimarlar Odası Türkiye'de 6235 sayılı «Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu» ile kurulmuş olup meslek içinde çalışan bütün mimarların üyesi olmakla yükümlü bulundukları kuruluş.

mimarlık İnsanların yaşamasını kolaylaştırmak ve barınma, eğlenme, dinlenme, çalışma gibi eylemlerini sürdürebilmelerini sağlamak için mekânlar düzenleme sanatı; yapı sanatı, mimari. M.Ö. 1. yüzyılda yaşamış olan Romalı mimar Vitruvius 'De Architectura' adlı yapıtında mimarlığı «sağlamlık, kullanışlılık, güzellik» olarak tanımlıyordu. 1581'de bir İngiliz yazarı mimarlığı «yapı bilimi» olarak tanımlarken 19. yy.'da Ruskin mimarlığın «yapılara uygulanan süslemeden başka bir şey olmadığı»nı ileri sürüyordu. Amatör bir eleştirici olan Sir Henri Watton «The Elements of Architecture» (1624) adlı kitabında mimarlığın üç koşula (kullanışlılık, sağlamlık, güzellik) yanıt vermesi gerektiğini belirtir. F. L. Wright'a göre «mimarlık biçim haline gelmiş yaşamdır.» Mimarlık toplum yapısına, toplumun gereksinmelerine, ekonomik verilere, teknolojik gelişmelere bağlı olan bir sanattır. Bkz. biçimcilik, fonksiyonalizm, modern mimarlık, organik mimarlık.

min Fr. Portmin içinde kullanılan kurşunkalem ucu. Minler de sertlik bakımından kurşunkalemler gibi derecelendirilirler.

minaî Osm. Bir çinicilik tekniği.

minare Ar. Camilerde, müezzinin çıkıp ezan okuduğu yüksek ve ince yapılı kule. İlk minare Muaviye zamanında Mısır Valisi olan Müslüme tarafından Amr camisine yaptırılmıştır. Türk minareleri aşağıdan yukarıya doğru şu bölümlerden meydana gelir: kürsü, pabuç, gövde, şerefe, petek, külâh.

minare merdiveni Bkz. merdiven.

burmalı minare Gövdesi burulmuş gibi görünen minare.

minarecİ Minare külâhlarını yapan veya onaran kimse.

minber Ar. (**nebr** yükseklik) Camilerde hatibin, yarısına kadar çıkıp hutbe okuduğu merdiveni ve üstü külâhlı bir sahanlığı olan yer. Minberler ahşap veya taştan yapılırlar ve korkulukları bir dantel gibi bezenirdi.

minder Üstüne oturulan veya spor oyunları yapılan şilte.

ot minder Kuru otla doldurulmuş minder.

mine Maden eşya üzerine kaplanan renkli cam tabakası, °emay. Mine, cam hamuruna çeşitli maden oksitleri katılarak yapılır. Önce toz halinde olan mine, ısıtılınca erir, sonra donarak sertleşir. Mineler 'bölmeli mine', 'gömme mine (oymalı mine)', 'kabartma mine', 'sıvama mine' gibi adlar alırlar.

minecİ Mine işi yapan sanatçı.

mineli Mine ile bezenmiş, °emaye.

mineral,-lİ Fr. Örgensel (organik) olmayan ve doğal olarak topraktan alınan (madde).

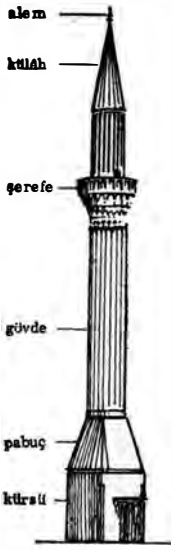
mineral bağlayıcı Bkz. bağlayıcı.

mineral yağlar Neft, mazot gibi, yerden çıkarılan yağlar.

mineral yün Taş yünü.

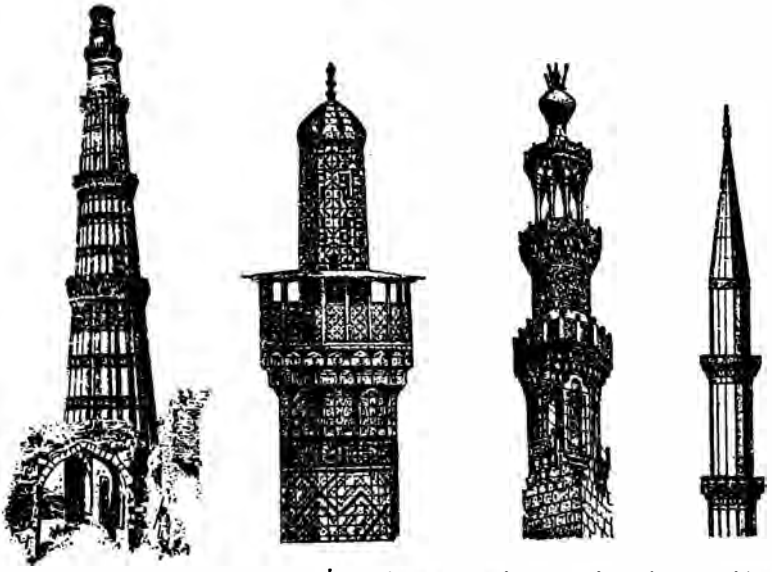
madeni olmayan mineraller Asbest, asfalt, yapı taşı, kil, kireç, kömürler ve karbon mineralleri,

üstte: Samarra'da Abbasi sanatı örneklerinden Büyük Caminin (Malviya) Mezopotamya ziguratlarından esinlenerek yapılmış, İlkel Mezopotamya tipi minaresi, 9. yy.

yanda: Bir Osmanlı minaresinin çeşitli bölümleri.

Hint, İran, Arap ve Türk minarelerinden örnekler.

ham petrol, değerli taşlar, doğal gaz, boyarmaddeler, vb. maddeler.

mineraloji Lat. Yun. Mineralleri inceleyen bilim.

minkale Ar. İletki.

Minos mimarisi Girit'te M.Ö. 3000 - 1200 yılları arasında, Minos adıyla anılan krallar dönemindeki ilkel veya ön-helenik mimarlık.

minşar Ar. esk. Testere.

minyatür İt. (**miniatura; minium** yazma kitaplarda kullanılan kırmızı madde) Eski yazma kitaplarda bulunan, ince bir sanatla işlenmiş, küçük, renkli resimlere verilen ad, °nakışresim.

minyatürcü Minyatür yapan sanatçı.

minyon duy Bkz. duy.

minyum Lat. (**minium**) Kurşun asılı, parlak kırmızı renkli toz halinde bir boyarmadde (Pb_3O_4). Minyum, masikonun uzun süre 500°C sıcaklıkta tutulması ve havanın oksijenini alması sonucunda elde edilir: $3\ Pb\ O + 1/2\ O_2 = Pb_3O_4$. Minyum, kristal yapımında ve yağ içinde çözülerek, sülüğen şeklinde, demir eşyanın pastan korunmasında kullanılır.

mira, nivelman irası Lat. Arazide takeometre ölçmesi yapılırken, yüksekliği bulunacak olan noktalarda tutulan, üzerinde metre ve santimetre bölümleri bulunan lâta.

miracı Lat. T. Arazi ölçmelerinde mira tutan kimse, °portmir.

misafir odası Bkz. oda.

misafirhane Ar. Far. Yolcu konağı, Bkz. kalenderhane.

miskal,-li Ar. Bir buçuk dirhemlik eski bir ağırlık ölçü birimi.

miskap Ar. esk. Delgl, °matkap.

minşarî, minşariyye Ar. esk. Testere şeklinde, testere gibi.

mobilya İt. (**mobilia**) Döşeme eşyası, °mefruşat.

şişirme mobilya, pnömatik mobilya Bir balon gibi şişirilerek kullanılan koltuk, yatak gibi plastik mobilya.

tablalı mobilya Masa, sandalye dışında, dolap, komodin gibi, düz levhalardan yapılan mobilya.

moda İt. (**mòda**) Değişiklik gereksinmesi ile toplum yaşamına giren geçici yenilik.

2. Bu tarzdaki yeniliğe uygun olan: moda biçimler.

model Fr. (**modèle**) < İt. (**modello**)

1. Resim ve heykel yapılırken baka baka benzetilmeye çalışılan konu.

2. °Maket.

model analizi Ölçekli yapı maketleri yapıp bunları yükleyerek defleksiyonlarını ölçmek yoluyla incelemek işi.

modelaj Fr. (**modelage**) < İt. Çamurdan model yapma; dişi kalıbı alınacak bir heykel veya kabartmanın çamurdan modelini yapma.

modenatür Fr. < İt. (**modanatura**) Bir kornişin silmelerinin şekli ve oranı.

modern Fr. (**moderne**) Çağa uygun, çağcıl, °asrî.

modern mimarlık 19. yy.'ın endüstri devrimi sonucunda ortaya çıkan gelişmelere dayanan, günümüzün gereksinmelerine, sanat anlayışına ve yapı teknolojisine uygun mimarlık. Bilim, teknik ve endüstrinin gelişmesi, zevkin sade ve işlevsele

yönelmesi, yeni konuların ortaya çıkması modern mimarlığın doğuşunda önemli etkenler olmuşlardır. Modern mimarlık, tarihsel, eski biçimlerin kopyaları yerine özgün tasarıma dayanır. İyi bir yapı, estetik çekicilik kadar, kullanılma amacına uygun niteliklere de sahip olmalıdır. Böylece modern mimarlıkta iç mekânların ve planın düzenlenmesi en az dış görünüş kadar önem kazanmıştır. 19. yy.'ın taklide ve dermeciliğe dayalı akımlarından (Yeni Grek, Yeni Rönesans, yenigotik) sonra 20. yy.'ın başlarında «Art Nouveau» ile birlikte yeni bir anlayış başlamıştır. L. H. Sullivan'ın (1850 - 1924) modern mimarlık bildirgesinde ortaya attığı «Biçim, işlevi izler» savı ilkin ticaret ve sanayi yapılarında kesin işlevsel biçimlerle ağırlık kazanıyordu. 1920'lerde bir yandan W. Gropius'un öncülüğüyle, Dessau'daki Bauhaus, öte yandan Le Corbusier ve Oud'un özellikle konut alanındaki düşünceleri etkili olmaya başladı. 1933'ten sonra da Amerikan mimarlık okulları, nasyonal sosyalizm nedeniyle Avrupa'dan göç eden mimarlık ustalarına kapılarını açarak modern mimarinin daha da güçlenmesine ortam hazırladılar. Buna karşılık Almanya, İtalya ve Sovyetler Birliği'ndeki rejimler, klasik ya da tarihsel bilinçsiz anılarla abartılmış dermeci bir mimariyi yeğlediler. 2. Dünya savaşından sonra ise, yıkılmış kentlerin ve konutların yeniden kurulması gündeme gelince prefabrike konutlar, büro ve apartman kuleleri ile işlevsel, fakat çoğu kez tekdüze ve soğuk bir beton - çelik - cam mimarisi oluştu. Michel Ragon modern mimarlıkta sekiz akımın belirdiğini yazmaktadır:

a. Yeniklasik
b. Kübist
c. Matematik
d. Organik
e. İşlevsel
f. Strüktüral
g. Yenibarok
h. Öncü (avangard).

Modern mimarlığın mekânsal iki büyük akımı «rasyonalizm» ve «organik mimarlık»tır. İkisi de uluslararası karakterde olan bu akımlardan birincisi 1880 - 1890 yıllarında Şikago Okulu ile doğmuş, ancak anlatımını tam olarak Avrupa'da Le Corbusier'nin öncülüğünde bulmuştur. İkinci akımın öncü savunucusu ise Amerikalı ünlü mimar F. L. Wright'tır. Bu akım Avrupa'yı daha sonraları etkilemiştir. Bkz. Atina Şartı, CIAM.

modern stil İng. (**modern style**) «Art Nouveau»nun İngiltere'ye yayıldığı sırada aldığı ad. Bkz. Liberty.

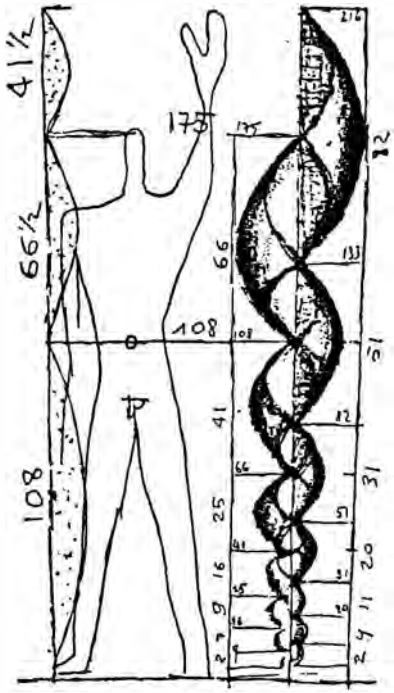
modernistik Fr. Sözde modern.

modül Lat. (**modulus**) 1. Klasik mimaride, bir yapının kolonlarının veya çeşitli bölümlerinin oranlarını düzenlemekte kullanılan birim, çap[1]. Romalı mimar Vitruvius, 'De Architectura' adlı kitabında mimarî düzenlerin kurallarını belirtmek üzere bu terimi kullanmıştır. Vitruvius'un belirttiği modül, her sü-

tunun taban çapının yarısına eşittir. Bkz. çap[1].

2. Modern mimaride, standartlaşmayı büyük ölçüde kolaylaştıran, binanın ve bileşenlerinin ölçülerinde yinelenen bir uzunluk birimi. Bu birim henüz tam kesinlik kazanmamış olmakla birlikte, Batı ülkelerinde 4 inç veya 10 cm. olarak benimsenmiştir. Bkz. modüler koordinasyon, modülor.

modülor

modül ızgarası Standart anamodüle eşit aralıklardaki doğrulardan meydana gelen ızgara, modül ağı.

standart anamodül, standart temel modül TSE'nce benimsenmiş olan 1 desimetrelik temel modül (Kısaca: M.). M = 1 dm. (10 cm.).

modüler Fr. (**modulaire**) Modüle değgin.

modüler boyut Standart anamodülün tam katına eşit olan herhangi bir boyut.

modüler koordinasyon Fr. Yapı bileşenlerinin genel koordinasyon boyutları ile, yapıda yer alan çeşitli mekân ve yapı elemanlarının, yapı bileşenleri ile koordinasyonu (uyuşması) yönünden önem taşıyan yatay ve/veya düşey boyutlarını belli bir standart ölçü biriminin (standart anamodülün) katlarından seçerek uygulanan standartlaştırma tekniği. Modüler koordinasyon, boyutsal koordinasyonun gerçekleşmesine de olanak verir.

modüler sistem Yapıların ve bileşenlerinin modüler bir planlama ızgarasına uygun olarak planlanması. Bkz. Boyutsal koordinasyon.

modülor Fr. (**Le Modulor**) Ünlü mimar Le Corbusier'nin 'Le Modulor' (1951) adlı kitabında ortaya koyduğu —Albert Einstein'ın deyişiyle— «kötüyü güç, iyiyi kolay kılan» bir oran dizgesi (sistemi). Bu dizge, altı bölüm'e ve insan vücudunun ölçülerine dayanmakta olup yapı birimlerinin oranlarının saptanmasında kullanılmaktadır. Başlangıç boyutu, bir insanın elini kal-

dırdığı zaman erişebileceği yükseklik olan 226 cm. ile bunun yarısı olan 113 cm.'dir. Modülor'da İnsan boyu 183 cm. olarak alınmıştır.

moellon Fr. Bir veya iki kişinin kaldırabileceği ölçüdeki yapı taşı. 4 tür moellon vardır.

moellon pike İnce yonu taş, her yüzü yontulmuş taş.

moellon smlle En küçük boyutu 25 cm.'den büyük olan taranmış taş.

moellon tetüe Kaba yonma taş.

adi moellon Kalınlığı 10 cm.'den fazla, kuyruk bölümünün uzunluğu da 30 cm.'den büyük olan taş.

mohs Bir sertlik (çizilme) birimi: elmas sertliği 10 mohs'tur.

moket Fr. (**moquette**) Doğal veya yapay hammaddeli, duvardan duvara döşenen, dokunmamış bir çeşit halı.

molas Fr. jeol. Kum ve balçıkla karışık kalkerden oluşan bir külte.

molekül Lat. Fr. (Lat. **moles** kütle) Maddenin bütün niteliğini taşıyan ve bir araya gelerek maddeyi oluşturan en küçük bölüm, ki birbirine benzeyen veya birbirinden ayrı olan atomların yığılışmasıyla oluşur. Kimyasal değişmelerle yeni cisimlerin doğması bu moleküllerin yer değiştirmesiyle olur.

molekül gram Molekül ağırlığı.

molibden Yun. (**molubdos** kurşun) Simgesi Mo, yoğunluğu 9,01 olan ve 2500°C ye doğru ergiyen gümüş beyazlığında, kırılgan bir maden. Molibden türlü çeliklerin alaşımına girer.

moloz Toprak ve kireçle karışık taş kırıntıları, yapı döküntüsü.

moloz duvar Moloz taşlarla yapılan duvar.

moloz taş Kaba, düzlenmemiş taş.

moment,-tl Lat. (**momentum**) Kuvvet × kuvvet kolu, an. Momentin meydana gelebilmesi için dayanma noktası ile kuvvet arasında bir uzaklık olması gerekir. Bkz. atalet momenti, mukavemet momenti.

negatif moment Bir kirişin mesnedinde görüldüğü gibi ters yönde bir eğilme oluşturan moment, mesnet momenti, eksi moment.

pozitif moment Bir kirişin açıklığında görüldüğü gibi doğru yönde bir eğilme oluşturan moment, eğilme momenti.

moncuk Eskiden Türklerde çadırların tepesine yerleştirilen, üst üste konulmuş yuvarlakların birleşmesinden meydana gelen ve çadırda yaşayanları kötü ruhlardan koruduğuna inanılan tepelik. Bkz. alem.

monoblok Fr. (**monobloc**) Tek parça halinde olan, °yekpare.

monogram Yun. (**mono** yalnız, **gramma** harf) Sanatçı simgesi.

monokromi Yun. Tek renklilik.

monolit Yun. (**mono** yalnız, **lithos** taş) 1. Tek bir taş bloğundan meydana gelen yapıt.
2. Büyük ölçüde tek parça taş.

monolitik Yun. Monolit halinde olan. Bu sıfat bazen bir betonarme yapının genleşme derzleri arasında kalan strüktürün tümünü anlatmak için de kullanılır.

monopll Yun. Tekkapılı.

monopter Yun. (**monos** yalnız, **pteron** kanat) 1. Yalnız bir sıra sütunu bulunan yapı.
2. Çevresinde duvarsız, bir sıra sütun bulunan yuvarlak yapı.

monoray Yun. (**monos** yalnız) İng. (**rail** ray) Tek raylı demiryolu, tekray. Monorayda vagon, rayın üzerinde veya raya asılı olarak hareket eder.

montaj Fr. (**montage**) Bir şeyi meydana getiren parçaları birleştirip tüm haline getirme, kurma.

montaj aşığı Bkz. aşık.

montaj demiri Statik bakımından gerekmediği halde, konstrüktif olarak, öteki demirleri tutturmak için kullanılan beton çeliği. Bkz. donatı.

morfoloji Yun. (**morphe** biçim, **logos** söz) Canlıların dış biçimlerinin incelenmesi, biçim bilgisi, biçimbilim.

moskofcamı Bir cins mika.

motel Amr. (**motor - hotel**'in kısaltılmışı) Motorlu taşıtlarla yolculuk edenlerin yatma ve öteki basit gereksinmelerini karşılamak üzere yapılmış yol kenarı oteli. Bkz. botel, han, kervansaray.

motif Lat. (**motivus** hareket eden) Örge.

motopomp Fr. Motorlu tulumba.

mozaik İt. (**mosaica**) 1. Türlü renklerde küçük taş, cam, çömlek parçalarının yan yana getirilmesiyle yapılan duvar, döşeme, tavan kaplaması şeklinde resim ve bezeme işi. Mozaik, tasvir şeklinde veya geometrik düzende olabilir. Bu sanat Roma ve Bizans mimarilerinde en üstün aşamasına ulaşmıştır.

mozaik çini Eskiden yapı yüzlerini süslemek için, renkli sırlı tuğlalar çeşitli biçimlerde kesilerek bir mozaik gibi uygulanmıştır, ki buna **mozaik çini** adı verilmiştir.

mozaik parke Bkz. parke.

mozaik seramik Kâğıda yapıştırılmış olarak levhalar halinde satılan, geometrik şekilli (çoğu kare) küçük seramik parçaları.

ahşap mozaik Roma mozaiği gibi, atelyede, kareler meydana getirecek şekilde bir kâğıda yapıştırılan 1 cm. kalınlığında, 2 × 10 cm.'lik ahşap parçalardan ibaret döşeme kaplaması. Bu kareler, mala perdahlı ve yüksek dozlu çimento şap üzerine özel bir tutkalla yapıştırılır.

cam mozaik Renkli cam parçalarından yapılan mozaik. Bkz. cam-mozaik.

dökme mozaik Mozaik².

Roma mozaiği 1 - 1,5 cm^2 lik mermer parçalarını elle, düzgün şekillerde dizerek yapılan bir çeşit terrazzo. Taşların dayanıklı bir kâğıda yapıştırılması ve kâğıt üste gelecek şekilde bu taşların döşeme üzerine serilmiş olan harca bastırılması ile geometrik şekiller elde edilebilir. Daha sonra kâğıt sökülür. Taşların yüzeyinin silinmesi gerekmez.

sedef mozaik Sedefkârî.

2. Çimento içine mozaik pirinci konulup dondurularak yapılan (döşeme kaplaması, merdiven basamağı, delikli taş, vb.), dökme mozaik.

Mozaik döşenecek yere önce, ortalama 3 cm. kalınlığında, 200 kg. çimento dozlu düzleme betonu serilir. Bunun üzerine yaklaşık olarak 2,5 cm. kalınlığında, 1:2 oranında (600 kg. çimento, 1 m^3 pirinç, 0,200 m^3 su) çimento ile aşınmaya dayanıklı bir taş pirinci harcından meydana gelen mozaik tabakası serilir ve sıkıştırılır. Renk vermesi için harca madenî boya katılabilir. Sertleştikten sonra yüzey, mekanik olarak aşındırılır (silinir) ve yapısındaki taneler meydana çıkarılır. Bkz. karo mozaik.

mozaik pirinci Bkz. pirinç (II). Bu iş için kullanılan taş parçaları.

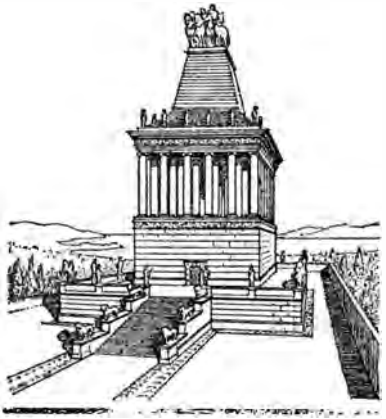
mozaik sıva Doğal taş pirinci ile yapılan taraklı veya murçlu sıva, yapma taş sıva, °piyerartifisiyel sıva. Mozaik duvar kaplaması 2 cm. kalınlığındaki kaba sıva üzerine 1,5 cm. kalınlığındaki mozaik harcı ile yapılır.

mozeta Sert taşların yüzünü düzlemekte kullanılan bir çeşit dişli tokmak, bucarda.

mozole Fr. (**mausolée**) < Yun. (**mausoleion**) Çok önemli bir kişinin gömülü olduğu anıtmezar. Bu sözcük, Karya Kralı Mausolus'un (M.Ö. 4. yy.), klasik çağlardaki dünyanın yedi tansığı arasında sayılan Bodrum'daki görkemli mezarından sonra yerleşmiştir.

M.T.S. sistemi Üç temel birimi metre (uzunluk), ton (kütle), saniye (zaman) olan ölçü sistemi.

muf Fr. (**moufle**) elk. İki elektrik borusunu uç uca eklemekte kullanılan küçük boru parçası.

Kral Mausolus'un mozolesi Halikarnas (Bodrum), M.Ö. 4. yy. Dünyanın yedi tansığı arasında sayılan yapı tümüyle yıkılmıştır.

muhaccer Ar. Türbelerde taş sandukaların çevresine mermerden kafesoymalı olarak yapılan bölüm.

muhavvata Osmanlı döneminde yapılmış olan büyük camilerdeki dış avlu, °harim.

muhavvile Ar. elk. Dönüştürücü, °transformatör.

muhavvile merkezi Trafo merkezi, transformatör merkezi.

muhkem Ar. Sağlam, sağlamlaştırılmış, pekitilmiş.

mukarnas Osm. Karnas, sarkıt, °istalaktit.

mukataa Ar. Arazinin kesime verilmesi; belli bir kira karşılığında birine bırakılması.

2. Eskiden, bağ, bahçe, arsa haline konulan ekim toprağı için ödenen vergi.

mukavemet,-ti Ar. 1. Bir yapı gerecinin direnebileceği en büyük gerilme; direnç, dayanım.

2. Dayanma, karşı koyma; bir yapının taşıyıcı bir bölümünün, üzerine gelen yüklere direnme yeterliği.

mukavemet momenti Atalet momentinin, en dıştaki noktasının tarafsız eksene uzaklığına oranı. Mukavemet momenti formülü:

$$W = \frac{J\ (cm^4)}{a\ (cm)} = (cm^3).$$

Basit alanlarda, örneğin bir diktörtgen kirişte bu formül

$$W = \frac{bh^2}{6}\ (cm^3).$$

olur. Burada b kirişin genişliği, h yüksekliğidir.

mukavva Ar. Kırılmadan bükülemeyecek kadar kalın ve sert kâğıt, kalın karton.

mulaj Fr. (**moulage**) 1. Ergimiş durumdaki bir madeni kalıba dökme işi: bir heykelin mulajı.

2. Bir nesnenin alçı, balmumu gibi bir madde ile kalıbını çıkarma işi.

3. Bu kalıbın kendisi.

mum Far. 1. Bir fitilin çevresine erimiş balmumu, içyağı veya parafin dökülüp dondurulan ışık aracı.

mum cilâsı Balmumu ile yapılan ve ahşap parkelere, yer muşambalarına sürülen cilâ.

mum kirpisi Kiliselerde üzerine mumları dikmekte kullanılan, çivilerle donatılmış sehpa; kilise mumluğu, çırağlık.

2. Bkz. Kandela.

muntabık pencere Ar. Far. Bağlı çifte pencere. Bkz. pencere.

murabba,-ı Ar. esk. Dördül, °kare.

murç Sayalanmış olan taşların kabasını almakta veya oyuk açmakta kullanılan sivri uçlu çelik kalem, çöp.

musalla Ar. Namaz kılınan açık yer, °namazgâh.

musalla taşı Camilerin yanında, üzerine cenaze konulan ve önünde namaz kılınan masa biçiminde taş seki. Musalla taşı Osmanlı camilerinde genellikle sağ tarafta yer alır.

musanna Ar. esk. 1. Sanatla yapılmış, usta işi.

2. Çok süslü.

muskalı Çatma yapıda, dikmeler ile çapraz bağlamaların meydana getirdikleri üçgen bölmeleri olan.

musluk Bir gaz veya su borusuna takılarak akışı ayarlayan veya kesen anahtar. (Su muslukları için Bkz. TS 6). Bkz. batarya.

musluk duyu Bağlantı borularının musluk bağlanacak noktalarına yerleştirilen dişli parça.

ara musluğu, orta musluğu Su dö-

şeminde onarım, boru değiştirme gibi işlerin yapılması sırasında suyun akışını durdurmak üzere kullanılan özel musluk.

boşaltmalı orta musluğu Gövdesine boşaltma musluğu eklenmiş orta musluğu.

kosva musluğu Suyun basıncını azaltmayan bir çeşit orta musluğu.

mustatil Ar. esk. Dikdörtgen.

muşamba Ar. 1. Su geçirmeyecek bir hale konmak üzere bir tarafına kauçuk veya plastik bir madde sürülerek hazırlanan ve yaygı gibi kullanılan bez.

2. Yer muşambası. Bkz. linolyum.

muşer Bir çeşit testere.

mutalla Ar. esk. Sıvacı.

mutfak Ar. Yemek pişirilen yer.

diyet mutfağı Hastanelerde perhiz yemekleri pişirilen mutfak.

kahvaltı mutfağı Otellerde, kahvaltı hazırlanan mutfak.

mutlak nem Bkz. nem.

muvakkat kabul Geçici kabul.

muvakkat yapı 1. Şantiye binası gibi, inşaat süresince kullanılan, daha sonra yıkılan yapı.

2. Genel hizmetlere ayrılan ve İmar Yönetmeliği hükümlerine göre cephe ve derinlik bakımından inşaata elverişli olmayan parsellerde yapılmasına izin verilen tek katlı yapı.

muvakkithane Ar. Far. Çoklukla büyük camilerin yanında yapılan, içinde ezan vakitlerinin saptanması için gerekli alet ve saatler bulunan küçük bina.

mücavir Ar. Komşu, yakın.

mücavir alan Belediye sınırlarına komşu olup kentin ileridéki gelişmesi bakımından gerekli görülen ve belediyenin önerisi üzerine il yönetim kurulunun kararı, İmar ve İskân Bakanlığının onayı ile kabul edilerek İmar Kanunu hükümlerinin uygulandığı alan; komşu alan.

mücellâ Ar. Parlatılmış, parlak, cilâlı.

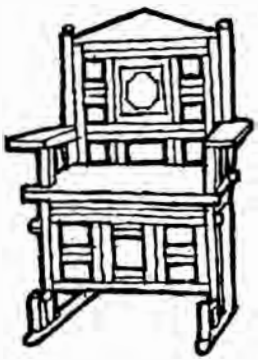
mücerret Ar. Soyut, °abstre.

mücerrit Ar. Tecrit eden, yalıtan, yalıtkan.

mücessem Ar. Cisim halinde olan, üç boyutlu kabartma.

müdejar sanatı Fr. (**mudéjare** Endülüs Arabı) Endülüs Emevî Devletinin yıkılmasından sonra İspanya'da kalan Arapların yarattıkları mimarlık ve süsleme üslubu. Atnalı kemerler, sarkıtlı kubbe süslemeleri, malakârî işleri bu üslubun öğelerildir.

müdejar koltuk

müezzin mahfili Bkz. mahfil.

müfrez Ar. İfraz edilmiş, parsellenmiş (toprak), ayrılmış.

mühendis (Ar. **hendese** geometri) Bir mühendislik mesleğinden olan kimse: inşaat mühendisi, makine mühendisi, elektrik mühendisi, vb.

mühendishane Ar. Far. Eskiden topçu subayı ve mühendis yetiştiren okullara verilen ad. Bu okullara daha önceleri **hendesehane** denirdi.

Mühendishane-i berrî-i hümayun Osmanlı döneminde, kara kuvvetleri için teknik subay yetiştiren okul.

mühendislik Uygulamalı matematiğin yardımıyla yol, köprü, bina, gemi ve uçak yapımı ile maden, su, elektrik gibi bayındırlığa ve zanaata değgin teknik çalışmalardan birini konu edinen meslek.

mühürlemek (Bir yapıyı) Yasalara ve kurallara aykırı olarak yürütüldüğü anlaşılan bir yapımı (inşaatı) belediyece durdurmak.

mühürlenmek Mühürle kapatılmak.

mükebbire Ar. Camilerde, imamın tekbirlerini cemaata tekrarlamak üzere son cemaat müezzinlerine ayrılmış yer. Mükebbireler, son cemaat yerinin camiye bitişik olan duvarına açılmış bir pencerenin balkon gibi dışarı çıkan bölümünden ibarettir.

mülebbin Ar. esk. Kerpiç kesici, kerpiççi.

mülk,-kü Ar. 1. Ev, dükkân, toprak gibi taşınmaz mal, özelge.

2. Vakıf olmayıp doğrudan doğruya birinin malı olan toprak veya bina, özelge.

münferit Ar. Tek, ayrı, kendi başına olan.

münferit sömel Her kolon için ayrı ayrı yapılan betonarme temellere verilen ad, pabuç temel. Bkz. temel.

münferit yük Tek yük. Bkz. yük.

münhani Ar. Eğri.

tesviye münhanisi Tesviye eğrisi.

münhedim Ar. esk. Yıkık.

mürdesenk Far. Yağlıboya yapımında kullanılan kurşun oksit, (Pb O), °litarj.

mürekkep kiriş Bileşik kiriş. Bkz. kiriş.

mürtesem, mürteseme Ar. esk.

1. Resmedilmiş, resimlenmiş.

2. İzdüşüm.

mürtesem-i şakulî esk. Dik izdüşüm.

mürtesim Ar. esk. Resmedilmiş olan, resmi çıkan.

müseddes Ar. esk. Altıgen.

müselles Ar. esk. Üçgen.

müstevi Ar. esk. Düzlem.

müşebbek Ar. esk. Ağ veya kafes gibi örülmüş olan, kafesli. Bkz. şebeke.

müşrefe Ar. Revaklı dış galeri.

müştemilât,-tı Ar. (**müştemel**'in çoğulu) Eklentiler.

müştemilât binası Eklenti, bağıl.

müteahhit Ar. Üstenci, yüklenici.

müteharrik,-ki Ar. 1. Yer değiştirebilen, oynar, devinir.

müteharrik mesnet Devingen (hareketli) mesnet.

2. İşler: buharla müteharrik.

mütemadi Ar. Sürekli, kesintisiz.

mütemadi kiriş Bkz. kiriş.

mütemadi sömel, mütemadi temel Bkz. temel.

mütenasip Ar. Orantılı, oranlı, uygun.

mütenazır Ar. (**nazar**'dan) Bakışımlı, °simetrik. Bkz. tenazur.

müze Fr. (**musée**) < Yun. Sanat ve bilim yapıtlarının veya sanat ve bilime yarar şeylerin görülüp yararlanılması için bulundurulduğu yer.

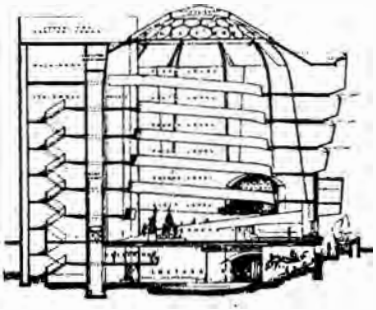
müzehhep Ar. (**zeheb** altın) Yaldızla süslenmiş, altın suyuna batırılmış, yaldızlı.

müzehhip Ar. Yaldız işi ve özellikle yazma kitaplara yaldızlı resimler yapan sanatçı, tezhipçi.

müzeyyen Ar. Süslenmiş, bezenmiş.

müzikhol İng. (**music-hall**) Müzikli fantezi oyunları gösterilen tiyatro.

Guggenheim Müzesi (New York)
Frank L. Wright.

nacak Kısa saplı odun baltası.

nafi saha Ar. Yararlı alan. Bkz. alan.

nafia Ar. Bayındırlık işleri.

Nafia Vekâleti Bayındırlık Bakanlığının eski adı.

nakış,-kşı Ar. Bir şeyi, özellikle duvar ve tavanları süslemek için yapılan resim.

nakil,-kli Ar. (**k** kalın okunur)
1. İletme, aktarma, taşıma, geçirme: ısı nakli, ses nakli.
2. Göç, taşınma.

nâkil Ar. (**k** kalın okunur) İletken.

nâkiliyet,-ti Ar. esk. İletkenlik.

nakkar Ar. esk. Kalemle oyarak kabartma yapan sanatçı, maden oymacısı.

nakkaş Ar. (**nakş**'tan) 1. (Eskiden) Ressam.
2. Duvar ve tavan nakışları yapan kimse, bezekçi.

nakkaşlık Nakkaş işi.

nakretmek Ar. T. esk. Kalemle oyarak kabartma yapmak.

nalbur Ar. Far. Çivi, kilit, menteşe gibi, yapı işlerinde kullanılan ufak tefek şeyler, yani hırdavat satan kimse.

namazgâh Far. Açıkta namaz kılmak için düzenlenmiş alan. Eskiden namazgâhlar genellikle kervan yolları üzerindeki durak yerlerinde yapılırdı.

namusiye Ar. esk. Cibinlik.

naos Yun. Bir Yunan tapınağında tanrının heykelinin yer aldığı, çevresi sütunlu ana hacim. Bkz. pronaos.

narinlik str. mesnetlenme durumuna bağlı olarak bir çubuğun kesiti ile uzunluğu arasındaki ilişki. Narin bir çubukta basınç kuvveti tıpkı bir momentin yaptığı etki gibi bir etki yaratır ve çubuk kavislenir. Bkz. burkulma.

narinlik derecesi Bir çubuğun narinlik derecesi.

$$\lambda = \frac{S_k}{\min i}$$

formülü ile bulunur.

S_k = çubuğun burkulma boyu.

$$\min i = \sqrt{\frac{\min J}{F}}$$

formülü ile bulunan zayıflamamış çubuk kesitinin atalet yarıçapı.

min J = zayıflamamış çubuk kesitinin en küçük atalet momenti.

F = çubuğun zayıflamamış enine kesit alanı.

narteks Yun. Bizans kiliselerinde sahna girilmeden önce gelen, sahından sütunlarla ya da duvarla ayrılan bölüm; dehliz.

natüralizm Fr. (**naturalisme**) < Lat. (**natura**) Güzel sanatlar ve edebiyatta, doğanın bütün gerçekleriyle yansıtılması; doğalcılık.

natürmort,-tu Lat. (**natura** doğa, **mortuus** ölü) Fr. Konusu, koparılmış çiçek, yemiş, avlanmış hayvan veya vazo, kitap gibi şeyler olan resim.

naylon (Yapımcısının verdiği ad) Kömür, hava ve su kullanılarak yapılan, birçok ev eşyası ile, yapı gereci yapımına yarayan sert, dayanıklı ve esnek bir plastik.

nâzım plan Ar. Fr. Bir kentin haritaları üzerine çizilen ve arazi parçalarının kullanılış biçimleri ile başlıca bölge tiplerini belirten, yani kentin gelecekte alacağı biçimi gösteren plan. Bkz. imar planı, bölge planı.

nazır Ar. Bakan: denize nazır bir pencere.

neccar Ar. esk. 1. Dülger.
2. Marangoz.

neccarî Ar esk. Dülgerlik, dülger işi.

nef Fr. (**nef**) Kiliselerde anakapıdan koroya değin uzanan bölüm, °sahın.

nefaset farkı Ar. Bir yapının kimi bölümlerinin iyi yapılmamasından ötürü, yükleniciye ödenecek paradan yapılan kesinti.

neft,-ti Far. 1. Örgensel maddelerin ayrışmasından oluşan tutuşur sıvıların birçoğuna verilen ad.
2. Petrol türevlerinden bir çeşit mineral yağ.

neftî Siyaha yakın koyu yeşil.

negatif Fr. 1. İçbükey, °konkav.
2. Eğrilikleri karşıt doğrultuda olan (çift eğrilikli yüzey).
negatif moment Eksi moment. Bkz. moment.

nekropolis Yun. (**nekros** ölü, **polis** kent) Antikçağ'da yeraltı mezarlığı.

nem Far. 1. Hafif ıslaklık, höl.
2. Havada su buharı bulunma hali, °rutubet.

nem katsayısı, nem miktarı Yapıda kullanıldığı sırada gereçlerin içinde bir miktar su bulunabilir, ki buna nem miktarı denir. Nem miktarı, gereci, ağırlığı sabit oluncaya kadar etüvde kurutarak bulunur. P_0 gerecin ilk ağırlığı, P'_0 kuruduktan sonraki ağırlığı ise, nem miktarı

$$H = \frac{P_0 - P'_0}{P_0} \text{ olur.}$$

bağıl nem, nispî nem (φ) Belirli bir sıcaklıktaki havanın içindeki su buharı ağırlığının, aynı sıcaklıkta ve aynı miktardaki havada bulunabilecek su buharı ağırlığına oranının yüzde olarak ifadesi. Bağıl nem

$$\varphi = \frac{G}{Gs} . 100$$

bağıntısı ile bulunur. Burada;

φ = bağıl nem (% olarak),

G = havada bulunan su buharının ağırlığı,

Gs = doymuş havadaki su buharı ağırlığı.

mutlak nem Havanın birim hacminde bulunan nemin ağırlığı. Genellikle gr/m³ olarak belirtilir. Örneğin «% 50 bağıl nem» demek, «hava, içinde bulunan su buharı kadar daha su buharı alabilecek» demektir.

nemölçer Bir gerecin, özellikle ahşabın içinde bulunan nemin yüzdesini gösteren alet. Bu aletin çalışması, nemin, elektrik akımını geçirmesi özeliğine dayanır.

neogotik Yun. (**neos** yeni) Fr. Yenigotik.

neogrek Yun. Fr. Yeni Grek.

neoklasik Yun. Fr. Yeniklasik.

neoklasik üslup Yeniklasik üslup.

neoklasisizm Yun. Fr. Yeniklasikçilik.

neolitik Yun. (**neos** yeni, **lithos** taş) Taş devrinin son çağına değgin.

neon Yun. kim. Simgesi Ne, atom sayısı 10, atom ağırlığı 20,2, yoğunluğu 9,9 olan ve havada pek az miktarda bulunan bir gaz, ki sıvı haline getirilmiş havadan elde edilerek aydınlatma araçlarında kullanılır.

neon lambası elk. İçinde neon gazı ve/veya başka bir asal gaz bulunan ve akkorluk yoluyla ışık veren cam boru biçiminde bir çeşit ampul; asal gazlı deşarj lambası. Tübün içindeki gaza bağlı olarak ışığın rengi değişir. Neon koyu portakal kırmızısı, helyum açık pembe, neon ve cıva buharı karışımı mavi, sarı cam tüp içinde helyum canlı sarı, sarı veya kahverengi cam tüp içinde neon ve cıva buharı karışımı yeşil ışık verir.

neoplastisizm Yun. Mondrian'ın kurduğu, ilkel renkler ve basit geometrik biçimler arasındaki güzel ilişkileri araştıran akım. Neoplastisizm, kübizmden çıkmış olup Mondrian'ın 1912'den 1917'ye kadar süren kuramsal ve plastik araştırmalarının sonucudur. Dik açı ile üç ilkel renk (mavi, sarı, kırmızı) ve renk sayılmayan siyah, beyaz, gri, neoplastisizmin öğeleridir. Neoplastisizm daha sonra geometrik soyutlamanın kökeni olmuştur. Avrupa rasyonalizminin biçim anlayışı neoplastisizme dayanır. Bkz. De Stijl, rasyonalizm.

neorönesans Yun. Fr. Yeni Rönesans.

nervür Fr. (**nervure**) Kaburga, damar, diş.

nervürlü Nervürü olan.

nervürlü çelik Üzerinde damarlar bulunan betonarme çeliği, torçellk.

nervürlü döşeme Dişli döşeme Bkz. döşeme.

nevzemin Osm. esk. Yeni yolda, yeni üslupta.

nışadır Amonyum klorhidratının veya sülfatının ticaretteki adı. Nışadır lehim yaparken kullanılır.

nigârhane Far. esk. Resim ve heykellerin toplu olarak bulunduğu yer, °sanat galerisi.

nihale 1. Sofrada kullanılan sahan altlığı.

2. Ar. esk. Döşeme, döşenecek şey.

nikel (İskandinav mitolojisinden) Simgesi Ni, atom sayısı 28, atom ağırlığı 58,69 ve yoğunluğu 8,8 olan, gümüş parlaklığında ve demir sertliğinde, kolay işlenir ve kolayca tel haline sokulur bir maden. Nikel 1452°C de ergir, demirden daha az manyetiktir; fakat kimyasal etmenlere karşı daha dayanıklıdır. Doğada sülfürler veya arseniosülfürler halinde bulunur. Galvanoplastide çok kullanılır, birçok madenlerle kolayca birleşir.

nikel çelikleri Bkz. çelik.

nikelaj Fr. (**nickelage**) Madenî şeyleri, dış etkilerden korumak ve daha iyi bir görünüş vermek için galvanoplasti yoluyla nikel kaplama işi.

nimfeum Yun. (**numphaion**) Yunan mitolojisinde su, orman ve dağ perileri olan nimf'lere adanmış, heykeller, vazolar, çeşmelerle süslenmiş yer.

nipel İng. (**nipple**) tes. İki boruyu veya bir manşon ile bir vanayı birbirine bağlamakta kullanılan dışı dişli ekleme parçası. Bkz. fitings.

nirengi Far. Haritası çıkarılacak bir alanın üçgenlere bölünmesi işi, °triangülasyon[1].

nirengi çizgisi Yapıda döşeme kaplaması yapılmadan önce bütün musluk ve aygıtların yükseklikleri-nin saptanması için, bitmiş döşeme kotundan 1 metre yüksekliğe çizilen yatay ölçü çizgisi.

nirengi haritası Nirengi yoluyla çıkarılan harita.

nirengi noktası Nirengide ayrılan üçgenlerin tepe noktası. Nirengi noktalarının arası birleştirilerek birtakım çokgenler meydana getirilir.

nispet,-ti Ar. Oran, °proporsiyon.

nispetli Oranları düzgün olan, oranlı.

nispetsiz Oranları bozuk olan, oransız.

niş Fr. (**niche**) Çoğunun üstü kemerli duvar hücresi, °hücre.

nişan tümseği Baba[5].

nişangeç Far. Ahşabın kenarına paralel çizgi çizmeye yarayan marangozluk aleti. Bkz. mehengir.

nivelman Fr. (**nivellement**) Yeryüzünde bulunan veya yeryüzüne yakın olan noktaların düşey doğrultudaki uzaklıklarının ölçülmesi işi. Nivelman üç yöntemle yapılır: a. geometrik nivelman, b. trigonometrik nivelman, c. barometrik nivelman. Bkz. kot, siyah kot.

2. Bir yüzeyi düz, yatay hale sokma, düzleme, °tesviye: nivelman kazısı.

nivelman mirası Bkz. mira.

ışınsal nivelman Elde bulunan bir planın kotlandırılması, oldukça düzgün bir yerin tesviye eğrili planının çıkarılması için kullanılan nivelman yöntemi.

trigonometrik nivelman Eğik gözleme ile yapılan nivelman.

nivo Fr. (**niveau**) 1. Nivelman aleti. 2. Düzey; kot.

nizam Ar. Düzen, yol. Bkz. ayrık nizam, bitişik nizam.

nizamiye kapısı Kışlalarda resmî kapı.

nokta kaynağı °Punta kaynağı. Bkz. kaynak.

nokta yük Merkezî yük. Bkz. yük.

nominal ölçü Lat. T. İtibarî ölçü. Bkz. ölçü.

norm (Lat. **norma** kural, yasa) °Standart.

normal,-li (Lat. **norma** kural, yasa) 1. Bir düzleme dik doğru, dikey doğru.

2. Bir eğrinin bir teğetine, değme noktasından çizilen dikme.

3. Doğal yasalara veya kurala aykırı olmayan, norma uygun olan; **anormal** karşıtı.

nötr Lat. (**neuter** ne biri ne öteki)
1. Yansız, tarafsız.
nötr eksen Tarafsız eksen.
2. elk. Hiç bir elektrik olayı göstermeyen cisim.
3. kim. Ne asit ne de alkali olan.

numune Far. Örnek.
gereç (malzeme) numunesi Bir gereci tanıtmak veya üzerinde deney yapmak için o gereçten alınan ve bütünün özeliklerine sahip olan örnek: beton numunesi. Bkz. epruvet.

nüfus Ar. Bir yerde, bir ülkede oturanların topu.
nüfus yoğunluğu şeh. Hektar başına düşen nüfus, nüfus kesafeti, yerleşme yoğunluğu.

nüve mesken Çekirdek konut. Bkz. konut.

oba 1. Göçebe ailesi, çadır halkı. 2. Bölmeli büyük göçebe çadırı. 3. Göçebelerin konakladıkları yer.

obelisk,-kl Yun. (**obeliskos**) Dikilitaş.

obruk 1. İçbükey, °mukaar. 2. Huni biçiminde çukur yer.

observatuvar Lat. Fr. Gözlemevi.

ocak 1. Ateş yakıp iş görmek için hazırlanan her türlü yer veya aygıt: demirci ocağı, havagazı ocağı. 2. °Şömine. 3. Taş veya maden çıkarılan yer; taş ocağı, maden ocağı, kireç ocağı.

ocak taşı Ocaktan çıkarılmış olup henüz işlenmemiş taş.

ocak yaşmağı Bkz. yaşmak.

ocaklık Bir aileye, babadan oğula geçmek üzere verilen (mülk).

oda 1. Bir binanın, özellikle bir evin oturmak, çalışmak, yatmak gibi eylemlere yarayan gözlerinden her biri: oturma odası, yatak odası, yemek odası, sandıkodası, dikiş odası.

asma oda Ev avlularında veya ahırlarda bir köşeye yapılan altı boş küçük oda.

çalışma odası Evde, alleden birinin işiyle ilgili çalışmalarına ayrılmış oda.

gündüz odası Hastanelerde, dolaşabilen hastaların oturup sohbet etmeleri ve birlikte yemek yemeleri için her bakım ünitesinde yapılan oda.

kışlık oda Soğuk kentlerde evin alt katında yer alan, döşeme ve duvarın içinde bırakılan boşluklardan geçirilen sıcak hava ile ısıtılan çoğu basık tavanlı oda.

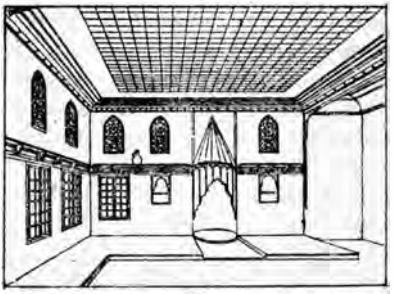
konuk (misafir) odası (Evlerde) yalnızca konukları ağırlamak üzere ayrılmış oda; (köylerde) yolcuların geceyi geçirmek üzere kaldıkları oda. Köy halkı sıra ile bu odaya yemek verir ve odanın bakımını yapar. Bkz. kalenderhane, mısafirhane. 2. Meslek adamlarını içinde toplayan resmî birlik. Bkz. Mimarlar Odası.

odalar birliği İlişkili meslek odalarını içinde toplayan resmî birlik: T.M.M.O.B.

odak Işınların yansıdıktan veya kırıldıktan sonra toplandıkları nokta, °mihrak.

odeon Yun. (**odeion**) Eski Yunanda içinde konserler verilen, şiirler okunan basamaklı yer.

Bir Türk odası

oditoryum Lat. (**audire** işitmek'ten) 1. Eski Roma'da ozanları dinlemek üzere toplanılan yer. 2. Konferanslara, konserlere ve tiyatro gösterilerine elverişli salon. 3. Radyoevlerine konser ve temsillerin verildiği ve çağrılıların da yer aldığı salon.

odlyograf Lat. Yun. Bir odadaki ses yutuculuk ölçüsünü bulmakta kullanılan alet.

odun Yakılmak üzere kesilmiş ağaç. Odun selüloz, nişasta, reçine ve yağlardan oluşur.

dış/odun Bkz. dışodun.

iç/odun Bkz. içodun.

odunlaşma Kimi bitki hücrelerinin odun özü denilen bir kimyasal madde alarak odunsu bir hale girmeleri olayı, °tahaşşüp.

odunlifi levha Lif haline getirilmiş ahşabı tutkallayıp presleyerek yapılan levha, dürolit, duralit. Bkz. bitkllifi levha, yonga levhası.

odunluk 1. Odun konulan yer. 2. Odun haline getirilip yakılmaya elverişli (ağaç).

ofis Fr. < Lat. 1. Kiler odası, kiler. 2. °Büro.

oğan Gamalı haç. Bkz. haç.

ojiv Fr. (**ogive**) (Dar anlamıyla) Kaşkemer; gotik yapılarda kullanılmış olan sivri kemer.

ojival Fr. (**ogival**) Ojive değgin, ojiv halinde olan: ojival kemer; ojival mimari; ojival üslup. Bkz. gotik, kemer.

ojival üslup Bazen gotik üslubu anlatmak için kullanılan terim.

ok Sivrik.

okal levha İçinde boydan boya giden dairesel kesitli oluklar bulunan sunta; oluklu sunta. Okal levha kalınlıkları çoğunlukla 25 - 100 milimetre arasında değişir.

okka Ar. 1283,032 gram gelen ve eskiden yurdumuzda kullanılan ağırlık ölçü birimi. Bir okka dört yüz dirheme; altı okka bir batmana eşittir.

oksiasetilen alevi Ayrı çelik tüplerdeki basınçlı oksijen ve asetilenden elde edilip madenleri kesmekte kullanılan alev. Bu iş için **oksihidrojen alevi** de kullanılmaktadır. Bu gazlardan kimi lehim ve kaynak işlerinde de yararlanılır; ancak çelik yapılarda ark kaynağı kullanılması daha olağandır.

oksijen (Yun. **oksys** ekşi, **gennan** doğurmak) Hidrojenle birleşerek suyu oluşturan, rengi, kokusu ve tadı olmayan, O simgesiyle gösterilen, 1,105 gr/litre özgül ağırlığında, —183°C de sıvı haline geçen basit bir gaz. İlk kez Lavoisier'nin tanıtladığı gibi, oksijen havanın hacim olarak beşte birini oluşturur. Bkz. korozyon, pas.

oksijen kaynağı Bkz. kaynak.

oksit Yun. (**oksys** ekşi) kim. Bir basit cismin oksijenle birleşmesinden oluşan bileşik.

oksitlemek Oksit haline koymak.

oksitlenmek Oksit haline girmek. Bkz. pas.

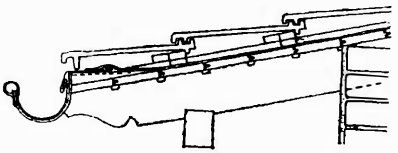
oktostil Yun. Ön yüzü sekiz sütunlu Yunan tapınağı.

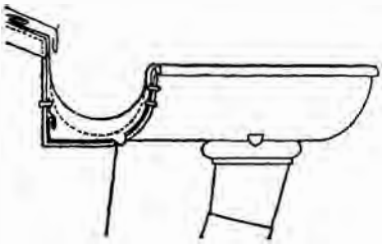
okul 1. Bir sanat kolunda özel ve belirgin tarz, çığır, öğreti, °ekol. Bkz. Şikago Okulu.

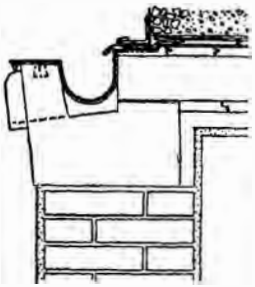
2. Aynı eğilimde olan ve bu eğilimi yerleştirmek için çaba gösteren sanatçılar topluluğu.
3. Çeşitli derecede toplu olarak öğretim yapılan yer.

olasılık hesabı İstatistikte bir olayın meydana gelmesi olasılığını, toplam olasılık miktarı ile karşılaştırarak yapılan hesap veya tahmin, °ihtimaller hesabı. Olasılık, mühendislikte olası dayanımların, arızî deney sonuçları yardımıyla tahmininde kullanılmaktadır.

oluk 1. Bir şeyin akmasına yarayan, üst yanı açık boru: değirmen oluğu, yalak oluğu.
2. Çatıda derelerde toplanan yağmur veya kar suyunu toplayıp yağmur İniş borularına götüren üst yanı açık, çinko, galvanizli saç veya plastik kanal.
Oluk kesit alanı, suyun toplandığı çatı yüzeyinin her metre karesi için 0,8 - 1 cm^2 alınarak hesaplanır. Oluk kesitleri yarım daire, kare veya dikdörtgen olur. Oluklar yağmur iniş borularına doğru % 05 eğimli olarak yerleştirilirler. Köşeli oluklarda bu eğim artırılır.
oluk bağası Asma oluğu çatıya bağlayan özel şekilli lama demiri, kepçe[3].
oluk kepçesi Oluk bağası, kepçe[3].
oluk sandığı Hazne[2].
asma oluk Saçak kenarına çıkıntılı olarak, oluk bağası adı verilen özel lamalarla asılan oluk, asma dere.
gizli oluk Çatıda bir korkuluk duvarı arkasına gizlenmiş oluk, gizli dere.

Asma, oturtma ve gizli oluklar

oturtma oluk Bir betonarme saçak ucuna veya döşeme üstüne oturtulan oluk. Oturtma oluklar gizli veya görünür şekilde yapılabilirler.
3. Bir şeyin üzerinde oyulmuş yol, kinlş.
oluk silme İçbükey silme, boyun. Bkz. silme.

oluk tığı Ahşaba oluk açmakta kullanılan ağzı ay şeklinde keskin çelik kalem.

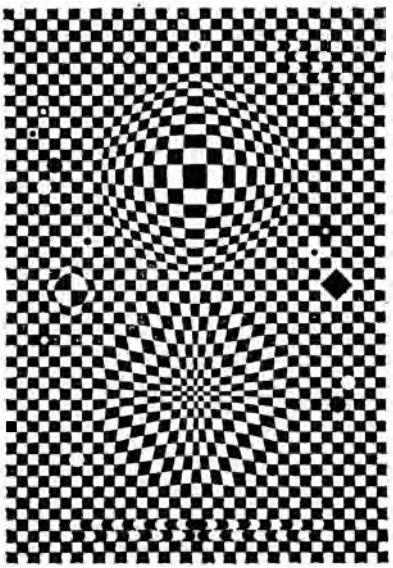
oluklu Oluğu olan, üstünde yol yol oluklar bulunan, °ondüle: oluklu saç, oluklu eternit, oluklu karton.

olukluluk Ağaç çevresinde, içeriye doğru ve uzunluk doğrultusunda devamlı veya yer yer görülen girinti çıkıntı oluşumu.

oluşuk jeol. Külte ve katmanların genel adı: Üçüncü zaman oluşukları.

oluşum jeol. Külte veya katmanların zamanla oluşması, °teşekkül.

op sanatına örnek:
Vasarely, Metagalaksi.

omaca Kesilen ağacın yerde kalan kütük dibi.

ombra İt. Doğrama işlerini kahverengine boyamakta kullanılan bir çeşit toprak boya.

omuz hlk. Mahya.

dörtomuz Dört eğimli çatı.

ikiomuz İki eğimli çatı, beşikçatı.

omuzlama 1. Omuzlamak işi.
2. Omuzlamak işini yapan yapı öğesi.

omuzlamak hlk. Bir duvarın itme kuvvetini başka bir duvar kütlesi ile karşılamak.

onarım Onarmak işi, °restorasyon, °tamirat, °tamir.

onarmak Bozulmuş veya eskimiş bir şeyi, özellikle bir yapıyı düzeltmek, °tamir etmek, (eski bir yapıtı) °restore etmek.

ondalık Temel olarak on sayısını alan, °aşarî: metre sistemi ondalık sistemidir, inç ve ayak sistemi on ikilik (duodesimal) sistemdir.

ondalık tasnif sistemi Bkz. UDC.

ondüle Fr. (**ondulé**) < Lat. Oluklu.

onikisütunlu Ön yüzünde on iki sütun bulunan Yunan tapınağı.

oniks Yun. (**onux** tırnak - tırnağınkini andıran renginden dolayı) Damarlı akik, balgamtaşı.

ons (Fr. **once**, İng. **ounce**) Fransa'da (eskiden kullanılan) 30,59 gr., İngiltere'de 28,349 gr. ağırlığında bir tartı birimi.

onsütunlu Ön yüzünde on sütun bulunan Yunan tapınağı, °dekastil.

op sanatı (**op** İng. **optical**'ın kısaltılmışı) 20. yy.'ın başlarından itibaren ortaya çıkan rasyonel soyutlamacı akımların, çağdaş insa-

nın gözünü daha çok ilgilendirmek amacıyla yarattıkları sanat akımı, °op art, optik sanat. Bu akımda sanatçılar ya doğrudan doğruya geometrik temel öğelerden hareket ederler ya da büyük çaptaki bir rasyonel öğeyi optik bakımdan çekici hale getirmek isterler. Bu akımın ünlü sanatçıları Vasarely, Albers, Fangor, Stella, Liberman'dır.

opal,-li Lat. (**opalus**) Hidratlı silis cinsinden, değişik parıltılı, değerli bir taş, panzehir taşı.

opal cam Bkz. cam.

opera İt. (**opera** yapıt) Opera yapıtlarının oynandığı bina.

operatör Fr. (**opérateur**) Vinç veya toprak makinelerini işleten kimse.

opistodom Yun. Yunan tapınaklarında arka yüze gelen, hazinenin saklandığı bölüm; pronaos'un karşıt tarafı.

optik Yun. (**optikos** görmeye değgin) Fizik biliminin ışık olaylarını inceleyen kolu.

optik sanat Op sanatı.

optimum Lat. 1. Bir şeyin en uygun durumu.

2. Sıcaklık, ışık, nem koşulları gibi etkenlerin en uygun durumu.

oran 1. Büyüklük, nicelik veya derece bakımından iki şey arasında veya parça ile tüm arasında bulunan bağıntı, °nispet.

2. (Mimarlıkta) Bir yapının çeşitli parçalarının birbirleri ve yapının bütünü ile meydana getirdikleri uyumlu ölçü ilişkileri, °tenasüp, °proporsiyon. Yunan ve Roma mimarlarınca bulunmuş olan oran kuralları sonradan yayımlanarak 16. yy.'dan 19. yy.'a dek uygulanmıştır. Hattâ 19. yy.'da yapılan yeniklasik yapıların birçoğunda da bu oranlardan yararlanılmıştır. Bu oran kuralları çeşitli zamanların beğenilerine göre değişmiştir. En önemlileri şunlardır:

a. Kanon; İnsan vücudunun oranlarını ölçü birimi olarak alır. Genellikle baş/vücut oranı 1/7 - 1/10 olarak benimsenir.

b. Altınbölüm: Bir C doğrusu A ve B gibi, eşit olmayan iki parçaya bölündüğünde (B, A'dan büyük olmak üzere)

$$\frac{A}{B} = \frac{B}{C}$$ oranının sağlanması.

c. Kareleme (dördülleme): Kareyi ölçü birimi olarak alan oran kuralı. Örneğin, transept karesini ölçü birimi olarak benimseyen bazilikal plan.

d. Üçgenleme (triangülasyon): Eşkenar üçgenlerle kurulan oran dizgesi. Gotik mimarinin oranları, üçgenleme yoluyla çözümlenmeye çalışılmışsa da bu üslubun daha çok dar üçgenleri anaşekil olarak aldığı görülmüştür.

Günümüzde, modern mimaride ise bağlayıcı hiç bir oran kullanılmaz; tasarım, sanatçının yargısına kalır. Bkz. altınbölüm, modülor.

oran birimi Bir yapıtta bütün parçaların saptanmasında temel olan ölçü birimi, °modül, çap, vâhid-i nisbet.

oranlı Kendisinde oran bulunan; oranları düzgün olan, °nispetli, °mütenasip.

oransız Kendisinde oran bulunmayan; oranları düzgün olmayan, °nispetsiz.

ordinat,-tı Lat. Bir noktanın koordinatlarından biri. Bkz. apsis, koordinat.

orduevi,-ni Subayların gerektikçe konuk oldukları, eğlenip dinlendikleri bina.

organımsı mimarlık Hareket şemasından giderek mimarî biçimler yaratılmasını ilke olarak benimseyen Alman kökenli mimarlık akımı. Bu akımın ünlü mimarları Hugo Haering ve Hans Scharoun'dur.

organik mimarlık Bir yapının gerçeğinin, iç mekânında olduğunu savunan mimarlık akımı. Organik mimarlıkta yapı, bir heykel gibi dıştan değil de iç mekânı ile önem kazanır. Yapı, çeşitli özellikleri olan ayrı ayrı hacimler kompozisyonu olmak yerine, içinde yaşayacak insanların eylemlerinin ön plana geçmesini anlatacak biçimde yaratılır. Organik mimarinin ana düşüncesini M.Ö. 6. yy.'da yaşamış olan Çin filozofu Lao-Çe ortaya koymuştur. Sullivan'a göre organik mimarlık «bir binanın, onu kullananların gereksinme ve isteklerine yanıt verebilecek tarzda biçimlendirilmesi»dir. Organik mimarlığı simgeleştiren, F. L. Wright'tır. Kendisi «natüralist» olarak da tanımlanabilir. Gropius ve Mies van der Rohe'nin soyut mimarilerine karşılık Wright'ın sanatı, yapıların doğa ile bütünleşmesini sağlamak ve çelik, beton gibi mamul gereçler yerine doğadan sağlanan taş ve ahşabı kullanmaktan ibarettir. F. L. Wright, organik mimarlığın yaratma ilkelerini 1908 yılında şöyle saptamıştır:

a. Sadelik,

b. Üslup kavramının reddi (kişilerin kişiliklerini en geniş anlamda ortaya koyabilecekleri bir sanat yaratması - bireysel üslup),

c. Yapının tasarımının doğadaki gibi organik olması; doğadaki biçimlerin güzelliklerinin gizine varılması,

d. Doğal biçimler ile uygun renklerin kullanılması ve bunların çevreyle uyumunun sağlanması,

e. Gereçlerin karakterinin olduğu gibi gösterilmesi,

f. Her modanın dışında, yapının kendisine özgü bir karakterinin olması.

orijin Lat. Bir koordinat sisteminde eksenlerin kesiştiği, apsis ve ordinatı sıfır olan nokta, başlangıç noktası.

orijinal,-li Lat. (**originalis**) 1. Özgün.
2. Değişik.
3. (ad olarak) Bir projenin, genellikle aydınger kâğıdına çizilmiş ilk kopyası: proje orijinali.

orkestra Yun. (**orkhestra**) 1. Eski Yunan tiyatrolarında, sahne ile seyirciler arasında bulunan koro yeri.
2. Tiyatrolarda, sahne ile seyirciler arasında müzik takımı yeri.

orta taş devri Eski taş devri ile ile yeni taş devri arasında kalan dönem; mezolitik çağ.

ortografik izdüşüm Yun. T. Dik izdüşüm. Bkz. izdüşüm.

ortostat Yun. Hitit çağı mimarisinde duvarların alt bölümlerindeki kabartma ile süslü taş kaplama.

Osmanlı mimarisi Osmanlılar döneminde gelişmiş olan Türk mimarlığı. Dört ana döneme ayrılır:

a. **Bursa dönemi veya İlk Osmanlı Üslubu** (1325 - 1501), Osmanlıların bağımsız bir devlet kurarak İznik ve Bursa'da yapılar yapmaya başlamalarından İstanbul'da Beyazıt Camisinin yapımına dek süren dönem.

b. **Klasik dönem veya Yüksek Devir Üslubu** (1501 - 1703), Beyazıt Camisinin yapılmasından III. Ahmet zamanına kadar süren dönem. Osmanlı mimarlığının en olgun çağı olan bu dönemin en ünlü mimarları Sinan, Mehmet Ağa ve Davud Ağa, en ünlü yapıları ise II. Beyazıt Camisi (1501 - 1505), Şehzade Camisi (1548), Süleymaniye Camisi (1549 - 1552), Edirnekapı'daki Mihrimah Camisi (1555), Edirne'deki Sultan Selim Camisi (1574), Eminönü'ndeki Sokullu Mehmet Paşa Camisi (1572), Sultanahmet Camisi (1609 - 1616), Yeni Cami (veya Valide Camisi) (1597 - 1663)dir.

c. **Avrupa etkisi altındaki dönem:** (1703 - 1874), Bu dönem, III. Ahmet zamanından I. Mahmut zamanına kadar uzanan **Lâle Devri**'ni (1703 - 1730), **barok üslubu**nu (1730 - 1854), **ampir üslubu**nu (1854 - 1874) kapsar.

d. **Yeniklasik Üslup** (1874'ten Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar).

Başlangıçta Selçuk sanatından esinlenen Osmanlı mimarisinde dinsel ve sosyal yapılar önem kazanmıştır. Vakıf örgütünün kurulması ise İmparatorluğun her yanında bayındırlık çalışmalarına hız vermiştir. Osmanlı mimarisi İstanbul'un fethine kadar Selçuk geleneğini izler. Külliyelere verilen önem evlerde görülmez. Osmanlı mimarisi son döneme kadar rasyonel bir mimari niteliğinde olup süsten, gösterişten kaçınılmış; mimarlık gereksinmelere uydurulmuştur. Bkz. Türk mimarisi, İslâm mimarisi.

osmiyum Yun. Lat. Os. simgesiyle gösterilen, yoğunluğu 22,4 olan, 2500°C de ergiyen, platin filizlerinde bulunan, güzel mavi renkte, çok kırılgan bir maden. Tungstenden önce elektrik ampullerinde tel olarak kullanılmıştır.

otak Büyük ve süslü çadır.

otağ-ı hümayun Padişah çadırı.

otel Lat. (**hospitale**) Yolcuların bir süre için kaldıkları paralı misafirhane. Bkz. botel, motel.

gündüz oteli Özellikle yolcuların gündüzki temizlik ve dinlenme gereksinmelerini karşılayan bir çeşit otel.

otkun Hamamlarda cehennemlik, sıcak su ve sıcak hava yolları.

otoban Al. (**autobahn**) Otoyol, °otorut.

otoklav (Yun.. **autos** kendi, Lat. **clavis** anahtar) Gazbeton, kireç-kum tuğlası gibi gereçlerin yapı-

mında yararlanılan yüksek basınçlı buhar kazanı.

otoklavlama Yeni dökülmüş betonu, gazbetonu veya kireç - kum tuğlalarını 10 - 20 saat süre ile 10 atmosferlik buhar basıncı (190°C) altında otoklavda tutma. Otoklavlama, dayanımı artırma bakımından çok etkin bir yöntemdir. Betonun açıkhavada 28 günde kazanabileceği dayanım otoklavlama yoluyla 24 saatta kazandırılabilmektedir. Bu yöntem beton hazır bileşenlerin yapımında da kullanılır.

otomasyon Fr. < Yun. Yapım sürecinin, insanın doğrudan doğruya katkısı olmadan çift madenli şerit, fotoelektrik hücre ve kimi elektronik akım düzenleri ile kendi kendine yürütülmesi.

otomat Yun. (**autos** kendi, **maomai** hareket ediyorum) 1. Canlı bir vücudun hareketlerini taklit ederek iş gören makine.

2. Musluğunu çevirince sıcak su verecek şekilde düzenlenmiş havagazı veya bütangazı ocaklı ya da elektrikli aygıt, °şofben, su otomatı.

3. elk. Merdiven otomatiği, merdiven otomatı. Bkz. merdiven.

otomatizm Yun. Otomatik olan, tümüyle mekanik olan şeyin karakteri, özdevim.

otopark,-kı Yun. Al. Otomobillerin park edilmelerine ayrılmış yer.

katlı otopark Birkaç kat halinde düzenlenmiş otopark.

otorut Fr. (**autoroute**) Otoyol, °otoban.

otoyol Gidiş ve geliş izleri ayrılmış, geniş, çok az dönemeçli, özel kaplamalı, başka yollarla kesilmeyen, yerleşmelerin uzağından geçen sürat yolu, °ekspresyol. Bu çeşit yollara Almancada otoban (autobahn), Fransızcada otorut (autoroute) denilmekte, Türkçede otoyol sözcüğünün dışında bu iki sözcük de kullanılmaktadır.

ottaşı Yeşil gre.

oturacak Sandalye, iskemle, kanepe gibi üstüne oturulan şeylere verilen ad.

oturak hlk. Bir şeyin yere oturduğu taraf, taban.

oturma Bir yapının, altındaki zeminin hareketi veya sıkışması dolayısıyla aşağı doğru hareketi, °tasman. Yapının çeşitli bölümlerindeki oturmalar çok farklı olmadıkça, bu, tehlikeli olmaz. Büyük yapılardaki genleşme derzleri, oturmadan meydana gelebilecek tehlikeyi ortadan kaldırmak için yapılırlar.

oturmak Çökmek[1], aşağı inmek: temelin oturması. Bkz. genleşme derzi.

oval,-li Lat. (**ovum** yumurta) Fr. Elips gibi kapalı, uzun ve özellikle simetrik eğrilere denir; söbe, °beyzî.

ovoit,-ti Fr. (**ovoîde**) Yumurta biçiminde olan.

oylum 1. Oyulma.

2. Bir cismin uzayda doldurduğu boşluk, °hacim.

oylum oylum Oymalı.

oyma 1. Oymak işi.

2. Oyularak yapılan süs.

3. Oyularak yapılmış.

oymacı Oyma işleri yapan kimse.

oymak Keserek, yontarak veya kazıyarak çukur ya da delik açmak.

oymalı Oymaları bulunan.

oyuk 1. Oyulmuş.
2. Oyulmuş yer.

ozalit, ozalit kopya Aydinger kâğıdı gibi saydam kâğıtlara çizilmiş resimleri ışıklı kopya yoluyla duyarlı kâğıtlara aktararak çoğaltma işi.

ozalit çekmek Ozalit kopya çıkarmak.

ozalit kâğıdı Saydam kâğıda çizilmiş resimlerin, ışık etkisiyle kopyalarının çıkarıldığı duyarlı kâğıt. Ozalit kâğıtlarının türüne göre, kopya sonucunda elde edilen çizgiler siyah, mavi ya da kırmızı renkte olurlar.

saydam ozalit, şeffaf ozalit Saydam kâğıda çizilmiş resimlerin kopyalarının saydam ozalit kâğıdına çıkarılması işi. Böylece bu kopyalar orijinal pafta gibi kullanılarak yeni ozalit kopyalar alınmasına olanak sağlanır.

Ö

ökçe yuvası Düşey bir milin, içinde döndüğü yuva. Örneğin, bir kapı topuğunun, içine girerek döndüğü demir yuva, mil yuvası.

ölçek Bir harita veya çizimde görülen uzunluklarla bunların imlediği gerçek uzunluklar arasındaki oran, °mlkyas.

ölçek çizgisi Bir cismin veya haritanın ölçeğini göstermek üzere, kenarına çizilen ve her biriminin gerçekte kaç metre veya kilometreye karşılık olduğunu gösteren doğru, °mikyas çizgisi.

doğal ölçek Bir çizimde düşey ve yatay ölçeklerin aynı olması durumunda ölçeğe verilen ad. Topoğrafyada, düzgün arazide noktaların yükseklikleri uzaklıklarına göre daha az bir değişme gösterdiğinden, boyuna kesitlerde yükseklikler, yatay uzunluklardan daha büyük ölçekle çizilir. Farklı ölçek kolon planında da görülür.

ölçekli Ölçeği olan; bir ölçeğe uygun olarak çizilmiş.

ölçekli cetvel Kenarları 1/20, 1/25, 1/50, 1/75, 1/100, 1/125 gibi ölçeklere bölünmüş, genellikle 30 cm. boyundakl üçgen kesitli cetvel.

ölçer Ateşi karıştırmak için kullanılan demir kol, gelberi.

ölçme Ölçmek eylemi.

ölçme latası Bkz. lata.

ölçme nişanı Çatlak duvarların daha çok açılıp açılmadıklarını anlamak için çatlağın iki yanına tutturulan cam, vb. parça. Cam kırılırsa çatlağın genişlediği anlaşılır.

ölçme zinciri Bkz. zincir.

arazi ölçmesi Yerölçme, °topoğrafya.

ölçmek En, boy, hacim, süre gibi nicelikleri kendi cinslerinden seçilmiş bir birimle karşılaştırıp kaç birim geldiklerini belirtmek.

ölçü 1. Ölçmek eylemi.
2. Ölçme birimi.

ölçü çizgisi Bir projede çeşitli bölümlerin ve öğelerin uzunluklarını göstermek üzere çizilen ve üzerine ölçüler yazılan çizgi, boyut çizgisi, ebat çizgisi. Bkz. bağlama çizgisi.

kaba ölçü Kaba yapıya ilişkin ölçü. Örneğin, bir kapı boşluğunda döşeme betonu üstünden lento altına kadar olan ölçü **kaba ölçü**dür.

nominal ölçü Yapımda önüne geçilemeyen nedenlerle oluşan duyarsızlıktan dolayı bir boyutun, arasında değişebileceği iki sınırı da dolaylı olarak gösteren anma ölçüsü; itibari ölçü. Örneğin, 10 cm. denildiğinde bu ölçü 10 cm. $\mp$ 0,3 cm.'yi anlatacaktır. Ahşabın biçildikten sonraki, planyadan geçirilmeden önceki ölçüsü nominal ölçüsüdür. Bkz. cam kalınlıkları.

temiz ölçü İnce yapıya ilişkin ölçü, bitmiş ölçü. Örneğin, bir kapı boşluğunda döşeme kaplaması üstünden kasa altına kadar olan yükseklik temlz ölçü olup buna kapı-

nın temiz ya da bitmiş yüksekliği denir.

ölçüt,-tü Bir şeyin ölçümlenmesine yarayan belirti, °mısdak, °kriter.

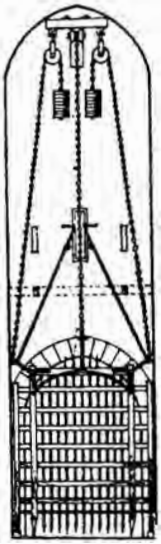
ölü eksen Tarafsız eksen, yansız eksen.

ölü kalıp Bkz. kalıp.

ölü konstrüksiyon Bkz. konstrüksiyon[2].

ölü yük Bkz. yük.

ölümorgu Eskiden, indirilip kaldırılarak kale girişlerini kapatıp açmakta kullanılan demir parmaklıklı kapı. Bu kapılar bir orgu andırır biçimde yan yana dizilmiş, alt uçları özellikle sivriltilmiş demirlerden meydana geldikleri ve kapatılma anında düşmana ölüm saçtıkları için bu adla anılmışlardır. Bkz. asma kapı, kapı.

ölümorgu

ön cephe Yapının yola bakan yüzü.

öndelik Ismarlanan bir işin karşılığında ileride indirilmek üzere önceden verilen para, °avans.

öngerilmeli beton Bkz. betonarme.

önsel Hiç bir denemeye dayanmayan ve yalnız akıl yordamıyla, °apriori.

öntasar Herhangi bir tasarın ilk biçimi, °avan proje.

ör Çit, perde, havale.

örcin İp merdiven.

ördek Erkek hastaların yataktan kalkmaksızın sudökmek için kullandıkları boynu eğri kap. Bkz. sürgü[4].

ördekbaşı,-nı Yeşille lâcivert arası bir renk.

ördekgagası,-nı Açık turuncu.

örek Başlıca duvarcı ve dülger eliyle meydana gelmiş her tür yapı.

örek ipi Duvarcı ipi.

örek taşı hlk. Yapı taşı.

örelemek, öremek Biçim vermek, biçim verip güzelleştirmek, düzenlemek, °tanzlm etmek.

örelenmek Biçim almak, biçim alıp güzelleşmek, °tanzim edilmek.

ören Eskl yapı veya kent kalıntısı, °harabe.

örencik Eski harabe.

örge Birçoğu yan yana gelerek bir bezemeyl meydana getiren ve kendi başlarına birer bütün olan öğelerden her biri, °motif.

örgü 1. Duvar veya ayak örme işi veya tarzı. Bkz. taş, tuğla.

örgü bezeme Örgü biçiminde birbirine dolanmış şeritlerden meydana gelen süs.

örgü sırası Kesme taş veya tuğla duvarda üstü yatay olarak işlenen her sıra, kor sırası.

antik örgü Bir çeşit duvar örgüsü.
başak/örgü Bkz. başakörgü.
hasır örgüsü Hasır gibi, çizgilerl birbiri içinden çaprazlama olarak geçen süsleme şekli.
örme 1. Örmek işi.
2. Örülerek yapılmış, harç ile inşa edilmiş.
örmek Taş, tuğla, gibi gereçler ile duvar veya ayak yapmak.
örs Üzerinde maden dövülen, bir tarafı koni biçiminde demir alet.
örtmek (Binanın) Çatısını tamamlamak.
örtü Binanın üstünü örten çatı; çatının üstünü örten kiremit, eternit, vb. kaplama. Bkz. beşikörtüsü, çadırörtüsü.
örtü altı kaplaması Eternit, kiremit gibi örtü gereçlerinin altına, tahtadan geçmeli veya geçmesiz olarak yapılan kaplama.
örtücüler Sürüldükleri yüzeyde bir film oluşturan çeşitli boyalara verilen genel ad.
örtücülük Bir boyanın alttaki katı örtme özeliği.
örü 1. Örmek işi.
2. Örülen şey, yapı, °bina.
örümcekteli İplik'in % 1'ine eşit olan eski bir uzunluk ölçüsü.
öşür,-şrü Ar. Aslı şeriata dayanan bir çeşit ürün vergisi; ondalık, aşar anlamdaşı.
öyük ark. Kazılınca altından eski yapı kalıntıları ve eski yapıtlar çıkan yayvanca toprak tepe, °höyük. İki çeşit öyük vardır: a. hükümdar mezarı olarak yapılmış olanlar, kurganlar, b. üzerine toprak yığılmış kent kalıntıları.
öz ışını Bitkilerde özden yıldız ışınları gibi çevreye doğru yayılan kolların her biri.
özdirenç Her cismin elektrik akımına karşı gösterdiği direnç.
özgül ağırlık Bir cismin boşlukları çıkarıldıktan sonra, birim hacmindeki parçasının ağırlığı. Bkz. birim ağırlık, yoğunluk. Bir gazın özgül ağırlığı, bu gazın birim hacminin 0°C de ve 76 cm.'lik cıva basıncı altındaki ağırlığıdır. Bir gazın özgül ağırlığı, basınçla doğru, mutlak sıcaklıkla ters orantılıdır. Normal koşullar altında havanın özgül ağırlığı 1,293 gr./litre'dir.
özgül alan Toz halindeki gereçlerin inceliğini belirten ölçü; çimentoda, 1 gram çimentoyu meydana getiren taneler yüzeylerinin toplamı. Bu özelik özel aygıtlarla saptanır. Özgül alanın büyük olması çimentonun ince öğütüldüğünü gösterir. Bir tozda taneciklerin yüzeylerinin toplam alanının, ağırlıklarına veya hacimlerine oranı genellikle cm./gr. olarak belirtilir.
özgül ısı Bir cismin 1 gramının sıcaklığını 1°C artırmak için gerekli ısı miktarına o cismin özgül ısısı veya **ısınma ısısı** denir. Suyun özgül ısısı 1,000, camın 0,198, bakırın 0,095, çeliğin 0,118 kaloridir. Özgül ısı cal./gr. veya kcal./gr. olarak verilir.
özlendirmek (Çamur hakkında) Kerpiç yapılacak toprağı çamur haline getirdikten sonra ayakla çiğneyerek ezmek.
özsu Bitkilerin içinde bulunan sıvı, usare.

pabuç Far. 1. Bir minarede kürsü bölümünden gövdeye geçişi sağlayan konik bölüm.
2. Ayrık betonarme temel, °sömel.
3. Bir sütunun, bir dikmenin taban bölümü.
4. Çarık.
5. Masa, sandalye, karyola gibi mobilyaların ayaklarının altına geçirilen maden veya plastik parça.

pabuçluk 1. Cami ve evlerin girişinde ayakkabı çıkarılan taşlık.
2. Eski evlerin odalarında kapı ile odanın yüksekçe döşemesi arasında kalan, ayakkabı çıkarılan yer, °saff-i nial.
3. Buralarda ayakkabıların yerleştirildiği bölüm.

paçal fiyat Bkz. fiyat.

paçenk Far. esk. 1. Küçük pencere, delik.
2. Baca.

padavra Yun. İnce tahta; hartama.

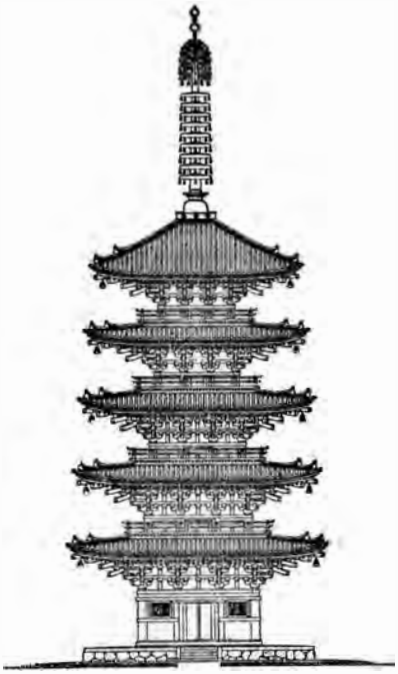
pafta (I) 1. Üzerine proje çizilen levha.
2. Büyük haritaları meydana getiren ayrı parçalardan her biri.

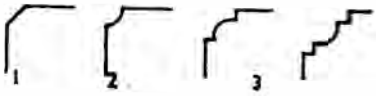
pafta (II) Demircilerin yiv açmakta kullandıkları alet.
pafta lokması Yüzeyleri torna edilerek veya soğuk çekilerek düzgün hale getirilen yuvarlak madenî gereç üzerine dış vida açmakta kullanılan alet (TS 82).

paganizm Lat. (**paganus** köylü) İlk Hıristiyanların çoktanrılığa verdikleri ad, putperestlik. Sanat tarihinde Yunan ve Roma dinleri için kullanılır.

pagoda (Tamul dilinden) Uzak Doğudaki, (Japon, Hint, Çin vb.) çoğu çokgen planlı kuleler biçiminde olan Budist tapınaklarına verilen ad. Bu kulelerin üzerinde, çeşitli düzeylerde incelikle işlenmiş saçaklı çatılar yer alır.

Daigo-ji'de (Japonya) beş katlı pagoda.

1. Adi pah
2. Oluklu pah
3. Silmeli pah

pah Eğik olarak kesilmiş kenar, şataf.

pah vermek Pahlı hale getirmek, pahlamak.

pahlamak (Bir kenarı) Kesip pah haline sokmak.

pahlı Pahı olan, şataflı.

pahlı sütun Düzgün çokgen kesitli sütun.

pahsa Samanlı balçık, kerpiç.

paket şalter, pako şalter Bkz. şalter.

pala Lat. Yassı kısım.

palafit İt. (**palafitta**) Göl üzerinde yapılan ilkel ev, göl evi.

palalığına Kılıçlama, kılıcına.

palamut testeresi Bkz. testere.

palandız Çeşmenin musluk taşı.

palanga İt. (**palanco**) Bir halatla makaralardan meydana getirilen ve ağır yükleri kaldırmakta kullanılan donanım.

palanka Mac. Toprağa yan yana gömülen ağaç gövdeleri ile yapılmış ve hendekle çevrilmiş küçük hisar.

paleo Yun. (**palalos** eski) Eski anlamında olup birçok bilimsel sözcüğün önüne getirilen ek.

paleolitik Yun. (**palaios** eski, **lithos** taş) Taş devrine değgln.

paleontolog Paleontoloji uzmanı.

paleontoloji Yun. (**palalos** eski, **on, ontos** varlık, **logos** söz) Taşılları inceleyen bilim. Eskivarlıkbillm.

paleozoik Yun. (**palalos** eski, **zoon** hayvan) En eski taşılların oluştukları zamanla ilgili.

palestra Lat. < Yun. (**palaiein** güreşmek) Eski Yunan ve Roma'da beden eğitimi yeri veya güreş okulu. Genellikle kare planlı olan palestralarda, geniş bir merkezî avluya veya avlulara bakan küçük banyo, dinlenme ve giyinme odaları bulunurdu. Bkz. gimnazyum.

palet,-ti Fr. (**palette**) < Lat. (**pala** kürek'ten) 1. Çeşitli işler için kullanılan çoğu ahşap, geniş, yassı levha.

2. Sanayide çeşitli ereklerle kullanılan yayvan ve geniş levha: konveyör paletl.

3. Değirmen çarkını meydana getiren parçaların her biri.

4. Ressamların, üzerinde boya karıştırmakta kullandıkları, başparmak geçirmek için deliği bulunan, kare veya oval şekilli ahşap, porselen veya fayans levha.

palladyana, palladyen İt. Doğal taş levha parçalarını beton üzerine dizip aralarına mozaik harcı dökerek yapılan döşeme kaplaması. Harcın prlzinl yapmasından sonra taşlar makine ile silinerek eski renkleri kazandırılır.

palladyanizm (**Palladio**'nun adından) 16. yüzyılda yaşamış olan İtalyan mimarı Andrea Palladio'nun yapıları ve yayınları sonucunda ortaya çıkan üslup. Palladyanizm Roma antlkçağına dayanarak cephe süslemelerini azaltır ve katı, uyumlu oranlar arar. Göze çarpan özelliği devsütun düzenini kullanmasıdır.

Bu üslup 1600'den başlayarak İngiliz mimarlığına egemen olur, daha sonra Avrupa ülkelerini etkiler. Gotik ve klasik öğelerin karışımına karşı İngiltere ve Fransa'da bir tepki olarak doğmuş olan bu akım İngiltere'de 1620 - 1650 yılları arasında Inigo Jones, yine aynı dönemde Fransa'da F. Mansard'ın önderliğinde yürütülmüştür. Bu mimarlar klasik mimarlığa doğru ciddi bir geri dönüş yapıp Palladio'nun kurallarını uygulamışlardır. Bundan dolayı, 18. yy. başlarında gelişen ve bunların yolunu izleyen İngiliz mimarlığına **Palladyen** adı verilmiştir. Bir mimardan çok bir bilim adamı gibi çalışan Wren, Palladyen mimarlığın güçlü bir uygulayıcısıdır.

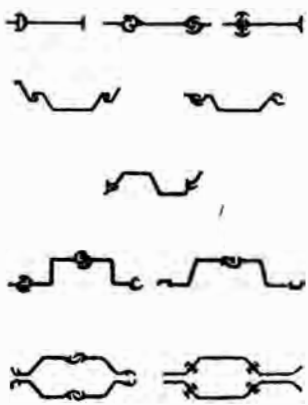

palmet (Yunan)

palmet Fr. (**palmette**) Palmiye dalı, yelpaze şeklinde kabartma bezek.

palplanş Fr. (**palplanche**) Kendisini tutamayan toprağı veya su içindeki İnşaatta suyu tutmak İçin, çakılarak iksa şeklinde kullanılan geçmeli, özel çelik levha veya beton öğe. Bkz. İksa.

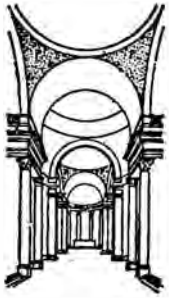
palplanş

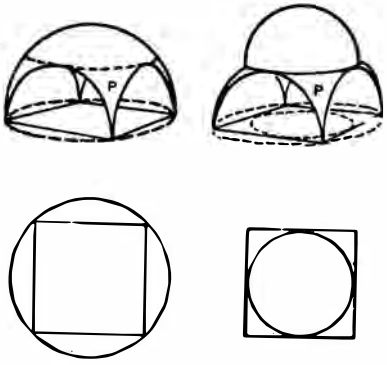
pamuktaş jeol. Birtakım kaynak sularının dibinde biriken kalkerli veya silisli tortu.

panjur hlk. Panjur.

pandantif Fr. (**pendentif**) Bir kubbeyi taşıyan kemerler ile kubbe kaidesinin arasını kapatan ve kare bir plandan kubbenin dairesel kaidesine geçmeyi sağlayan küresel üçgen; küresel üçgen bingi, bingi. Bu küre parçası biçimindeki üçgenler, tabandaki çember, kare-

pandantif

nin dışından geçtiği durumda kubbeyle bütünleşirler. Taban çemberi karenin içinde ise, pandantifler bağımsız öğeler olarak görünürler. Pandantiflerle kubbe arasına çoğu kez bir kasnak girer. Bu kasnak çepeçevre pencerelerle delinebilir. Pandantif ilk kez Ayasofya'da kullanılmıştır. Osmanlı camilerinin çoğunda bu bölümlere Peygamberin yakınlarının adları yazılıdır. Bkz. tromp.

yuvalı pandantif Yuvalı bingi. Bkz. bingl.

panel İng. (**panel**) < esk. Fr. (kâğıt, bez veya ağaç parçası) °Pano[3].

panel duvar Taşıyıcı niteliği olmaksızın bölme olarak kullanılmak üzere yapılmış ince duvar, pano[3].

panel ısıtma Bkz. ısıtma.

panel radyatör Bkz. radyatör.

büyük panel konstrüksiyon İlk kez Rusya'da uygulanmış olan, bir veya iki kat yüksekliğindeki beton (kimi zaman hafif beton) panellerin kullanıldığı endüstrileşmiş yapım yönteml.

panjur Pencere dışına takılan, aynaları açılır kapanır dar, yatay tahtalardan veya plastik parçalardan meydana getirilmiş kanat, °persiyen, pencere kepengi. Panjur gereğine göre güneşi ve rüzgârı önlemeye, ışığı düzenlemeye yaradığı gibi, güvenlik bakımından da kullanışlıdır. Bkz. çan panjuru, kepenk, stor.

pano Fr. (**panneau**) 1. Bir duvarın kabartmalarla süslenmiş veya bir bordürle çevrelenmiş yüzeyi, aynaduvar.

2. Üzerinde ilân veya reklamların yer aldığı levha, asmalık.

3. Hazır bölme veya cephe bileşeni, °panel.

4. elk. Üzerinde kumanda devreleri, ölçü ve koruma öğeleri bulunan ve serbest dikili olarak duran tablo.

panorama (Yun. **pan-** bütün, **orama** görme) (Yüksek bir yerden bakılınca göz önüne serilen) Engin görünüş.

panoramik Panoramaya değgin: panoramik görüş.

pansiyon Fr. < Lat. **pensio** ödeme) 1. Ücret verilerek oturulan ve kimisinde yemek de yenilen aile evi.
2. Ücretli öğrenci yurdu.

panteon Yun. (**pan** bütün, **theos** tanrı) 1. Eski Yunanlıların ve Romalıların bütün tanrılarına adadıkları büyük tapınaklara verilen ad.
2. (Büyük harfle) M.Ö. 25 yılında Roma'da aynı amaçla kurulmuş ünlü tapınak.
3. Büyüklerin gömüldüğü türbe. Bkz. mozole.

pantograf Yun. (**pantos** bütün, **graphein** yazmak) Bir şekli aynı veya değişik ölçekte mekanik yoldan kopya etmek için kullanılan, paralelkenar biçiminde birleştirilmiş kollu, eklemli bir çizim aleti.

papel İsp. Kavak kaplama.

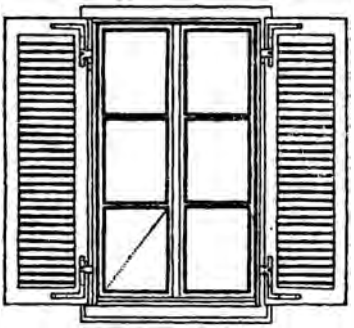
papirus sütunu Başlığı papirus yaprağını andırır. Eski Mısır sütunu.

parabol,-lü Yun. Bir koninin ana doğrultusuna paralel olarak kesilmesiyle meydana çıkan kesitin şekli. Düzgün yayılı yükle yüklenmiş bir basit kirişin eğilme momenti diyagramı bir paraboldür. Bu nedenle kemerler çokluk parabolik olarak yapılırlar. Bkz. hiperbol.

parabolik Parabol şeklinde olan, parabole değgin.

paraboloidal Paraboloit şeklinde olan, paraboloide değgin.

paraboloit Bir parabolün başka bir eğri üzerinde yürütülmesinden oluşan yüzey.
hiperbolik paraboloit Bkz. hiperbolik.

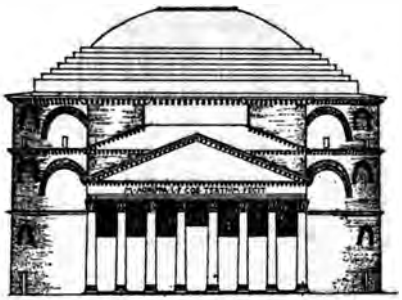

panjur

paraçol İt. Saçak, cumba gibi çıkmaların altına destek olarak konulan eğri veya düz demir. Bkz. eliböğründe, konsol.

paradi Yun. (**paradeisos** park) 1. Bir geleneksel tiyatronun en üst galerisi.
2. İlkel bazilikanın bir sütun dizisiyle çevrelenmiş ön avlusu. Ortaçağ'da bu terim heykellerle çok fazla süslenmiş kilise girişlerini anlatmakta kullanılmıştır.

Panteon

paralel kent Yun. Ar. Bkz. kent.

paralel sorti Bkz. sorti.

paralelyüz Her yüzü bir paralelkenar olan biçme (prizma).

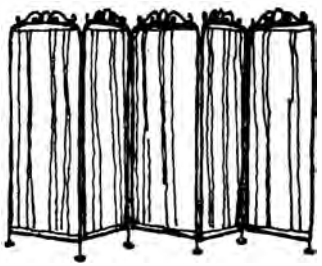
parapet,-ti İt. (**parapètto**) 1. (Orijinal anlamı) Kale korkuluğu.

2. Teras, balkon, köprü gibi yerlerde yapılan yaklaşık olarak 90 cm. yüksekliğinde korkuluk duvarı, çelen. Parapetin üstü ve yüzleri dış etkilere açık olduğundan yapımında büyük bir özen gereklidir.

paraşüt,-tü Fr. (**parachute**) Asansörde düşme halinde otomatik olarak çalışan mekanik fren düzeni. Paraşüt, kabinin veya karşı ağırlığın bileziği üzerine bağlanmış olup inişte aşırı hız veya kabloların kopması halinde kabini ve karşı ağırlığı raylar üzerinde durdurur.

paratoner Fr. (**paratonnerre**) Yapıları yıldırımın etkisinden koruyan aygıt, yıldırımlık.

paravana İt. (**paravento**) Odalarda kapıların önüne konan veya bölme olarak kullanılan, katlanır, taşınır, çerçeveli perde.

paravana

park,-kı Lat. (**parcus**) Halkın dolaşıp hava alması için meydana getirilmiş büyük bahçe. Bkz. bahçe mimarisi, otopark.

parke Fr. (**parquet**) Meşe, gürgen ve kayın kerestelerinin makinelerde işlenmesi ile elde edilen dar, uzun ve zıvana lambalı döşeme kaplama gereci, ahşap parke (Bkz. TS 73). Türk Standartlarına göre parke kalınlıkları ∓ % 2'lik bir toleransla 17 ve 22 mm.'dir. Genişlikler, 5'er mm.'lik farkla 30 - 100 mm. arasında değişir; uzunluklar 50'şer mm. farkla 200 - 1000 mm. arasındadır. Parkeler birkaç şekilde döşenir: balıksırtı, zikzaklı (Macar biçimi), haneli, mozaik biçimi, İngiliz biçimi. Parke, kördöşemeye veya doğrudan doğruya kadronlara çakılarak ya da şap üzerine yapıştırılarak döşenir.

ahşap mozaik parke Ahşap mozaik. Bkz. mozaik, TS 200.

cam parke Bkz. cam.

mozaik parke 1. 6 cm. genişliğinde, 30 - 35 cm. boyunda, mozaikten dökülmüş yapay taşlarla yapılan döşeme.

2. **Parke taşı** denilen düzgün köşeli taşlarla yapılmış kaldırım veya yol kaplaması. Parke taşları genellikle 10 cm. kalınlıktaki bir kum tabakası üzerine döşenirler. Parke taşı yapmakta, öncelik sırasıyla granit, andezit, bazalt, porfir veya kumtaşı kullanılır.

adi parke taşı Bayındırlık Bakanlığı kabullerine göre, yüksekliği 16 cm., öbür boyutları 12 × 22 cm. olan parke taşı.

mozaik parke taşı 7 - 8 - 10 cm. kenarlı küp şeklinde parke taşı. Bayındırlık Bakanlığı'nın kabullerine göre mozaik parke boyutları 10 × 15 × 10 cm.'dir; yükseklik 10 cm. olacak şekilde döşenir.

parkeci Parke yapan veya döşeyen kimse.

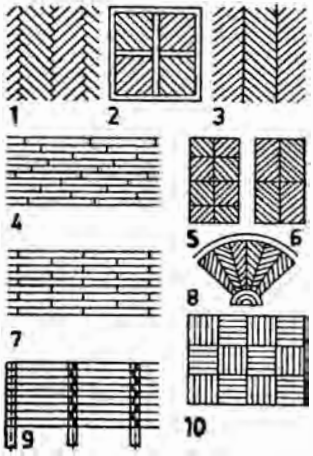
parlak Parlayan, mat karşıtı: parlak cilâ, parlak boya.

parlaklık 1. Parlak olma hali.
2. Bir ışık kaynağında, bakılan doğrultudaki ışık şiddetinin kaynağın alanına bölünmesiyle bulunan değer. Işık kaynağının yüzeyi ne kadar küçük olursa, kaynak o kadar parlak görünür. Bkz. lambert.

parmak (I) 1. 25,4 milimetreye eşit İngiliz uzunluk ölçü birimi, °inç. Parmak, kadem'in on ikide birine eşittir.
2. Eski Osmanlı ölçüsünde mimar arşını yani zirâ'ın önceleri altmışta biri, Hicrî 994'ten sonra da yirmi dörtte biri.

parmak (II) Parmaklıklı çakma kapı kanatlarında, kuşaklar ve çaprazlar üzerine aralıklı olarak vida veya çivilerle tutturulan dar parçalardan her biri.

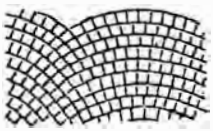
parmakçı Parmaklık yapan çıkrıkçı.

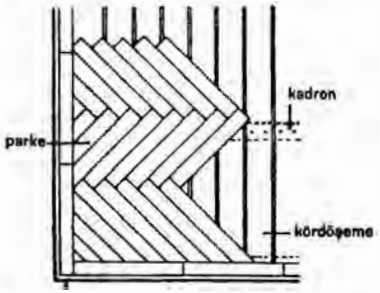

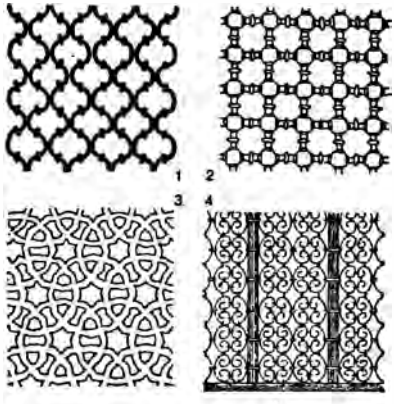
parke

1. Balıksırtı
2. Fransız tarzı
3. Macar tarzı
4. İngiliz tarzı
5., 6. Çapraz mozaik
7. Taşkesme (İngiliz tarzı)
8. Yelpaze
9. Kadronlarda birleşmeli (İngiliz tarzı)
10. Mozaik.

mozaik parke

parmaklık

1. Bronz parmaklık (Lâle Devri)
2. Ahşap parmaklık
3. Taş parmaklık (Atik Ali Paşa)
4. Maden parmaklık (Lincoln Katedrali, 1200).

parmaklık Aralıklı olarak sıralanan tahta veya demir çubuklarla meydana getirilmiş bölme veya korkuluk: pencere parmaklığı, bahçe parmaklığı.

parmaklık kirpisi Üstünden aşılmaması için demir parmaklık çubuklarının sivri, eğik ucu. Bkz. kirpi-parmaklık.

parsel Fr. (**parcelle**) < Lat. (**particula**) Belli bir amaç için ayrılıp sınırlanmış arazi parçası; bir adanın parçalarından her biri.

parsel derinliği Bir parselin arka çizgisi ile ön cephe doğrultusu arasındaki ortalama dikey uzaklık.

parsel genişliği Bir parselin, üzerinde bulunduğu yoldaki cephe genişliği. Köşebaşına rastlayan parsellerde dar yüz parsel genişliği olarak benimsenir.

parsel yolu İçteki parsellere ulaşmayı sağlayan dar yollardan her biri.

parsellemek Parsellere ayırmak, °ifraz etmek.

parsellenmiş Parsellere ayrılmış, ifraz edilmiş, °müfrez.

parter Fr. (**parterre**) Tiyatro, sinema gibi gösteri salonlarında yerkatı.

parvi Fr. (**parvis**) < Lat. 1. Bir kilisenin büyük kapısı önündeki alan. 2. Eski Hıristiyan bazilikalarının giriş tarafında, kiliseye girmesi uygun görülmeyenler için ayrılmış avlu.

pas Oksitlenen madenlerin yüzeylerinde oluşan madde. Bkz. korozyon.

pas tutmak Paslanmak.

pasa Yüzleri aynı düzeyde olacak şekilde bitişen iki gerecin veya öğenin arasındaki çizgiyi örten profilli ya da düz çıta.

pasaj Fr. İki yanında dükkânlar bulunan örtülü yaya geçidi.

pasalı Bitişme çizgileri pasa ile kapatılmış olan: pasalı tavan (Yan yana çakılan kaplama tahtaları ile bunların bitişme çizgilerini örten pasalarla yapılmış tavan).

paska (Doğu Karadeniz'de) Serander; kulübe; köhne yapı.

paslanmak Pas bağlamak, pas tutmak. Bkz. korozyon.

paslanmaz çelik Bkz. çelik.

paslatmak Paslanmasını sağlamak.

paslı Pas tutmuş, paslanmış.

paspas Ayakkabıların altını temizlemek üzere kapıların önüne konulan, kenevir veya tel örgü ya da bu erekle kullanılan her şey, silgeç.

pastel (İt. **pastello**) 1. Toz boyalarla yapılan ve resim yapmakta kullanılan kalem.

2. Bu kalemlerle yapılan resim.

pastel renk Çok parlak ve canlı olmayan renk.

pastiş Fr. (**pastiche**) < İt. (**pasticcio** hamur) Seçkin sanat yapıtlarının taklidi.

paternoster Yaya hareketinin çok fazla olduğu binalarda kullanılan bir çeşit asansör, sürekli asansör. Paternosterler 19. yy.'ın sonundan 20. yy.'ın ortasına kadar kalabalık binalarda, özellikle mağazalarda kullanılmıştır. Paternoster, sürekli olarak yukarı çıkan bir dizi kabinle, inen bir dizi kabinden meydana gelir. Hızları 0,25 - 0,30 m./san. olan bu kapısız kabinler kat düzeyine geldiklerinde inilir ve binilir.

patika Keçiyolu, çobançığırı.

patina İt. (**patina**) Havaya açık maden yüzlerinde oluşan koruyucu bir oksit filmi. Kullanılmasından genellikle birkaç yıl sonra bakır veya tunç üzerinde görülen yeşil tabaka bir çeşit patinadır. Bakır üzerinde, bazen kimyasal yollarla çok daha kısa bir sürede bu yeşil patina yaratılabilmektedir. Patina terimi, gereçler üzerinde, örneğin taşların yüzünde zamanla oluşan renk ve doku değişikliklerini anlatmak için de kullanılır.

patlak hlk. Plastikten yapılmış, 3 - 4 litrelik boya kabı.

patron Lat. Kesme veya çizme kalıbı.

patura Yuvarlak çubuk biçiminde silme, °kordon[4].

patyo İsp. Bir evde taş döşeli avlu.

pavyon Fr. (**pavillion**) < Lat. (**papilio** çadır) 1. Bir arsa içinde ayrı ayrı birkaç binası olan bir kuruluşun bu binalarından her biri veya asıl binadan ayrı küçük bina.

2. Bir fuarda bağımsız sergileme binası.

Bir barok pavyon, 19. yy. sonları.

payanda Far. Düşey bir taşıyıcıyı, örneğin bir duvarı pekiştirmek için eğik olarak vurulan destek. Bkz. ahşap yapım sistemi, göğüsleme.

payanda ayağı Dayanma ayağı, °kontrfor, °istinat payesi.

payanda kemeri Dayanma kemeri. Bkz. kemer.

payanda vurmak Bir payanda ile desteklemek; askıya almak.

paye Far. Ayak[1]. Bkz. filayağı, pilpaye.

payedan Far. esk. Etek tahtası.

payende Far. Payanda.

paylama hlk. Düzleme, °tesviye.

peç (Bir yüzeyde) Düzlemden hafif dönüklük.

peçlenmek Peçli hale gelmek.

peçli Peçi olan: peçli karo.

pegmatit,-ti Yun. jeol. Beyaz mikalı ve iri taneli granit.

pekent Kolayca geçit vermeyen doğal engel.

pekitme kemeri Dayanma kemeri. Bkz. kemer.

pekmez toprağı °Marn.

pelesenk 1. Bitkilerden çıkarılan koyu bir reçine.

2. Sıcak bölgelerde yetişen, kerestesi mobilyacılıkta kullanılan bir ağaç (**Balsamodendron**). Ağaç ve ağaççık şeklinde türleri vardır. Daha çok Kızıldeniz kıyıları ile Hindistan, Madagaskar, Senegal gibi sıcak iklimli yerlerde yetişir. Kerestesi koyu kırmızı renkte olup mobilyacılıkta kullanılır.

Meryem pelesengi Kabuklarından aynı adla anılan bir reçine çıkarılan ve Antil adalarında yetişen bir ağaç (**Colophyllum calaba**).

pelit Palamut ağacı ve yemişi. Pelit sözcüğü, Anadolu'nun kimi yerlerinde 'meşe' yerine kullanılır.

pencere Far. Dışarısını görmek, hava ve ışık almak için duvarlarda yapılan ve doğrama ile camdan meydana gelen açma. Bkz. ana, kasa, telaro.

pencere anası °Telaro.

pencere bandı Hava sızmalarını önlemek üzere, pencere ve kapı aralıklarına konulan keçe, kauçuk ya da plastik şerit.

pencere çerçevesi Bkz. çerçeve[2].

pencere dikmesi Bkz. dikme[2].

pencere eteği Pencerelerin altında bulunan, denizlikten döşemeye kadar olan sağır bölüm, °izare.

pencere kafesi Bkz. kafes[1-2].

pencere kanadı Bkz. kanat[1].

pencere sekisi Kalın duvarlı yapılarda pencere eteğinin üzerinde, dış yüzdeki pencereye kadar olan girinti; bir çeşit geniş iç denizlik.

pencere yağmurluğu Bkz. yağmurluk.

çift yüzeyli pencere, çifte pencere Arka arkaya veya geçmeli bitişik kanatları olan çift camlı pencere. Bunların bileşik kanatlı olanlarına muntabık pencere denir.

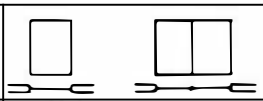
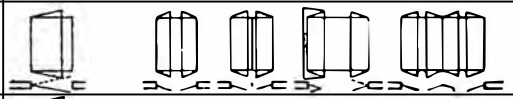
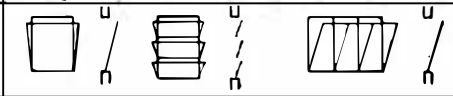
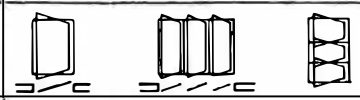
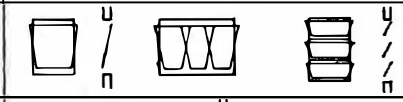
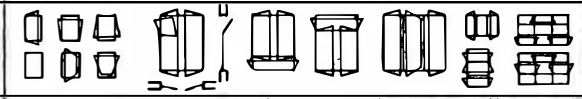
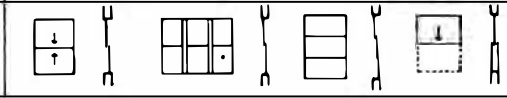
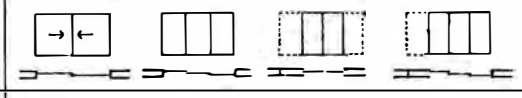
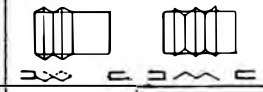
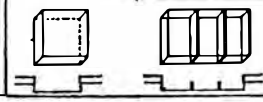
giyotin pencere Yukarıya doğru sürülerek açılan pencere.

gözpencere Yuvarlak pencere.

kafa penceresi Eski evlerde, açılan pencerelerin üstünde yer alan, nakışlı camlarla süslenmiş alçı çerçeveli sabit pencere.

karşı ağırlıklı pencere, kontrpualı pencere Bir karşı ağırlık düzeni ile, kolay kaldırılması ve istenilen

PENCERELERİN AÇILMA BİÇİMİNE GÖRE SINIFLANDIRILMASI
(İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi II. Yapı Bilgisi Kürsüsüne göre)

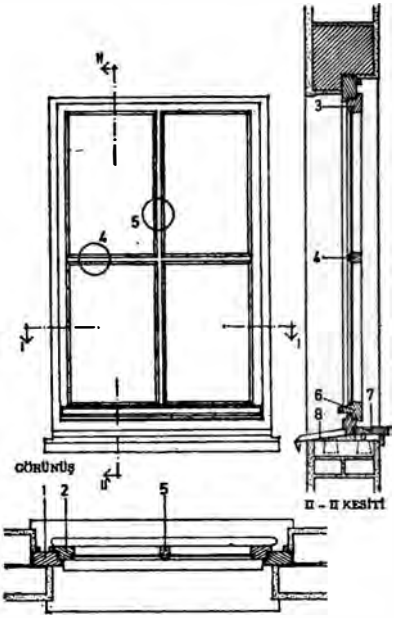
I	SABİT	
II	1 YAN DÖNEL	
	2 YÜKSELEREK AÇILAN	
	3 ALTTAN DÖNEL	
	4 ÜSTTEN DÖNEL	
	5 DÜŞEY DÖNEL	
	6 YATAY DÖNEL	
	7 KARMA	
III	1 DÜŞEY SÜRME	
	2 YATAY SÜRME	
IV	KATLANAN SÜRME	
V	KALKAN	

yerde durması sağlanmış düşey sürme pencere.

muntabık pencere Bileşik çift yüzeyli pencere.

sürme pencere Yatay veya düşey doğrultuda sürülerek açılan pencere. Düşey sürme pencere, giyotin pencere ve aşağı sürme pencere şeklinde iki çeşittir.

topal pencere Bir bölümünde pencere eteği bulunan, öteki bölümü döşeme üstüne kadar inen veya balkon kapısı şeklinde olan pencere.

Tek kanatlı bir ahşap pencere.

1. Telaro
2. Seren
3. Üst başlık
4. Yatay kayıt
5. Düşey kayıt
6. Alt başlık
7. İç denizlik
8. Dış denizlik (çinko).

pençe Far. Harita üzerinde uzaklık ölçmekte kullanılan alet.

penetrasyon Fr. Bitümde bir sertlik ölçüsü. Standart bir iğnenin 25°C sıcaklıkta ve 10 g. yük altında, 5 saniyede bitümün içine girme miktarını millmetrenin onda biri cinsinden belirtir.

pens, pense Fr. (**pince**) El ile kullanılarak tel veya saçları biçimlendirmeye yarayan aletlere verilen genel ad: tel pensi, boru pensi, kaynakçı pensi, keskl pensl (Bkz. TS 60).

bergman boru pensl Bergman boruları dirsek şeklinde bükmekte kullanılan özel alet.

kauçuklu pens Sapları kauçuk veya plastikle yalıtılmış elektrikçi pensi.

pentastil Yun. Önü beş sütunlu Yunan tapınağı, beşsütunlu.

perçin İki veya daha çok maden levhayı birbirine bağlamak için kullanılan bir çeşit sabit bağlayıcı. Perçin sıcak veya soğuk olarak deliğe sokulup dövülmesine göre **sıcak** veya **soğuk** perçin adını alır. Perçin yapımında çelik, bakır ve alaşımları ile alüminyum ve alaşımları kullanılır. Perçinin bir ucu baş şeklindedir, öteki ucu yapım parçasını bağlarken dövülerek şişi-

rilir. Hazır başa **oturtma baş**, çakıldıktan sonra meydana gelen başa da **şişirilmiş baş** denir. Hafif alaşımlı parçaların birleştirilmesinde hafif alaşımlı perçinler veya koruyucu boyalı perçinler kullanılır.

perçin çekici Havalı perçinleyici, pnömatik perçinleyici.

perçin hesabı Bir birleşmede hangi noktada ne kadar perçin kullanılması gerektiğini bulmak için yapılan hesap.

perçin makinesi Hidrolik veya havalı perçinleyici.

perçinleme Perçinlemek işi.

sıcak perçinleme Bir perçini ısıtarak tutturma yöntemi.

soğuk perçinleme Bir perçini ısıtmaksızın tutturma yöntemi. Bu yol, yapı işlerinde çapı 6 mm.'nin (1/4 inç) üzerindeki perçinler için elverişli değildir.

perçinlemek (Madenî gereçleri) Perçinle tutturmak.

perçinli Perçinle tutturulmuş, perçinlenmiş.

perdah Far. Maden, ahşap, taş veya sıvalı bir yüzeyi pürüzsüz hale getirme işi; parlatma, cilâ, açkı.

perdah kumu İnce kum, mil kumu.

perdah sıvası İnce sıva.

perdah vurmak Parlatmak.

ince perdah İnce sıva veya çimento şap üzerine yapılan perdah.

kaba perdah Sıva üzerine mastarla yapılan ilk perdah.

mala perdahı Bir şapın yüzeyinin çelik mala ile pürüzsüz, parlak hale getirilmesi.

tirfil perdahı Tahta mala perdahı.

perdahlamak Bir yüzeyi perdahlı hale sokmak.

perdahlı Perdah edilmiş.

perdahsız Perdahı olmayan.

perde Far. 1. Pencere gibi yerlere asılan örtü.

perde sayvanı Pencere ve kapı perdelerinin üst tarafına kumaştan süs olarak yapılan katmerli veya bükümlü bölüm.

2. °Ekran: sinema perdesi, projeksiyon perdesi. Sinema perdesinin yüksekliğinin genişliğine oranı gösterilen film çeşitlerine göre değişir. Bu oran normal perdelerde 1:1,37, sineramada 1:3,25, sinemaskopta 1:2,55'tir.

3. İki yeri birbirinden ayıran şey: tiyatro perdesi.

tahta/perde Yan yana getirilen tahtalarla yapılan geçici bölme.

4. İskeletli yapıda düşey veya yatay yükleri taşıyan betonarme duvar, betonarme perde.

perdeduvar 1. Takma cephe.

2. Çelik, betonarme, vb. taşıyıcı elemanlar arasında kalan taşıyıcı olmayan ince duvar, bölme, pano[3].

3. Ortaçağ mimarisinde, bir kaleyi kuşatan ve yer yer kulelerle kesilen duvar.

pere Fr. (**perré**) Dolmaların kaymasını önlemek için bunların eteklerine moloz taşıyla örülen kaplama.

kuru pere Harçsız olarak örülmüş pere.

perese Duvarcıların hiza bulmak için kullandıkları ip.

performans İng. (**performance**) Bir yapıyı meydana getiren çeşitli par-

çalar (gereçler, bileşenler, öğeler), kullanılma sırasında doğal ya da yapay olayların etkileri altında kalırlar. Bu parçalar, yapıları gereği bazı özelikler taşırlar ve bu özelliklere bağlı olarak da çeşitli etkilere karşı koyarlar. Mamullerin, kullanılışlarına ilişkin bu davranışlarına **performans** denir.

pergament kâğıdı Yağ kâğıdı, eskis kâğıdı.

pergel Far. Ölçü taşımaya ve çember çizmeye yarayan, çoğu birer ucundan birbirine mafsallı olarak eklenmiş iki çubuktan ibaret çizim aleti.

büyük pergel Taşçılıkta, yarıçapı 5 metreye kadar olan çemberlerin çizilmesine yarayan, üzerinde sivri uçlu bir sürgü ile kurşunkalemli bir sürgü bulunan lata.

küçültme pergeli Bir resmi oranlı olarak küçültmekte kullanılan pergel. Bkz. pantograf.

nokta pergeli Çok küçük çemberlerin çiziminde kullanılan özel pergel.

pergola İt. Dikmeler ve sık kirişleme (mertekleme) ile yapılan ve üzerine yeşillik sardırılan gölgelik.

perhiz mutfağı °Diyet mutfağı. Bkz. mutfak.

peridotit,-tl Fr. jeol. Feldispatsız ve peridolu olup graniti çok andıran külte.

peripter Fr. (**péripière**) < Yun. Çevresi sütunlu Yunan tapınağı ya da dermeci dönemde (19. yy.'da) bu tür bir tapınağı andırır biçimde yapılmış yapı. Paris'teki Madelaine Kilisesi bir peripterdir.

peripteros Yun. °Peripter.

periskop,-pu Fr. (**périscope**) < Yun. Dürbün, kapı dürbünü.

peristil Yun. (**peri** çevre, **stulos** sütun) 1. Bir avlu veya bina çevresindeki ayrık sütunlu galeri; revaklı cephe.
2. Bir anıtın yüzünü süsleyen ayrık sütunların tümü, cephe revakı.

periyodik salonu Fr. Büyük kitaplıklarda süreli yayınların okunduğu salon.

perlit İng. (**perlite** veya **pearlite**) İlk kez A.B.D'de bulunmuş olan sülfatlı volkanik taş, incitaşı. Isıtıldığı zaman genleşerek hafif, camsı, bezelye büyüklüğünde taneler haline gelir. Bu taşların ısıtılması, şişirilmesi ve kırılmasıyla elde edilen gereç de perlit adını alır ve hafif beton yapımında, perlit sıvasında ve ısı yalıtımında kullanılır.

perlit sıvası Yalnızca perlit agregası ile yapılan kumsuz sıva. Hafifliği dolayısıyla uygulanması kolay olan bu sıva iyi bir ısı geçirimsizliği sağlar.

perm (Rusya'da **Perm** kentinin adından) Paleozoik zamanın en yeni dönemi.

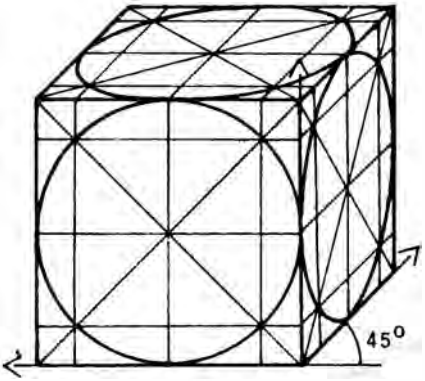
permeçe İt. İnce halat.

peron (Dilimize Fransızcadan gelmişse de Fransızcada bu anlamda kullanılmaz.) Demiryolu duraklarında trenlere inilip binilen, yüksekçe kaldırım.

perspektif (Lat. **perspectum**'dan) Eşyayı, durağan bir noktaya göre uzaklıklarını ve aralarındaki duruş ayrımlarını canlandıracak şekilde

resmetme yolu, °menazır. Perspektif iki genel gruba ayrılır. Birincisi, göz noktası merkez olan merkezsel bir izdüşümdür. Buna merkezsel, konik ya da gerçek perspektif denir. İkincisi ise gözün sonsuzda olduğu aksonometri veya başka bir deyişle paralel perspektiftir.

Resimlerde derinlik görüntüsü perspektifle sağlanır. Aynı boyutlardaki cisimler, uzaklaştıkça daha küçük görünürler, ki buna **perspektif küçülme** denir. Perspektifin matematik kurallarının bulunması, Rönesans'ın başlangıç yıllarına rastlar. Barok çağda yapıları, özellikle de tavanları süslemekte perspektiften ustaca yararlanılmıştır. İzlenimcilikle birlikte, 19 yy.'ın ikinci yarısından başlayarak, resimde rengin etkenliği artarken, perspektifinki azalmıştır.

aksonometrik perspektif

perspektif alanı Gözümüzle ufuk arasında derinlemesine uzanan alan.

perspektif ışın Göz noktasından geçen ışınlardan her biri.

aksonometrik perspektif, aksonometri Paralel izdüşümle elde edilen perspektif, paralel perspektif, paralel izdüşüm. Aksonometride göz sonsuzdadır. Aksonometri, dik aksonometri ve eğik aksonometri olarak iki genel grupta ayrılır.

askerî perspektif, kuşkuşu perspektif İzdüşüm düzlemi yatay alınan bir kavaliyer perspektif türü.

izometrik perspektif, izometri Konuya ilişkin birbirine dik X, Y, Z eksenlerinin izdüşüm düzlemi ile eşit açılar yaptığı perspektif türü. Eksenlerin izdüşümleri üzerinde izdüşüm kısalma oranları eşit olduğu için bu üç eksen üzerinde aynı ölçekle çizim yapılabilir. Üç eksenden ikisi eşit, üçüncüsü farklı açılar yaparsa buna **dimetri** denir.

kavaliyer perspektif Konuya ilişkin üç eksenden ikisi izdüşüm düzlemine paralel alınan eğik aksonometri.

ters perspektif İlkel Hıristiyanlık dönemi ile ortaçağ ressamlarının çok kullandıkları perspektif türü. Bu tür perspektifte cisimler gözden uzaklaşmalarına göre değil de resmin merkezindeki figürden uzaklaşmalarına göre küçülürler. Bu dönemde matematik kurallardan çok tinsel kurallar geçerli olduğundan, resmin tam ortasındaki figür saygın kişiliktir ve önemli olan onun perspektifidir. Bundan dolayı, ön

ters perspektif

planda yer almalarına karşın pek çok figür orta ya da geri plandakilerden küçük gösterilmiştir. Ancak Rönesans'tan sonradır ki sanatçı, seyirciyi her şeyin ölçüsü yapacaktır.

pert Fr. (**perte**) Bir boru içinden geçerken borunun iç yüzeyindeki sürtünme dolayısıyla suyun basıncının bir bölümünün kaybolması. Buna **basınç düşmesi** de denmektedir. Pert borunun çapı, cinsi, hattâ yeni veya eski oluşuyla ilgilidir.

pervaz Far. Bir şeyin çevresine veya kenarına uzunluğuna eklenen dar kenarlık; kapı ve pencerelerde kasanın sıva ile birleştiği çizgiyi örten silmeli veya düz kenarlık.

pestil Su geçirimsizliği işlerinde kullanılan, kauçuk ya da plastik asıllı bir çeşit muşamba: kauçuk pestil, PVC pestil.

peş Bkz. karnas.

peşel boru Bkz. boru.

peşel buat Bkz. buat.

petek Minarenin şerefe ile külâh arasında yer alan bölümü. Bkz. gövde, külâh, kürsü, pabuç, şerefe.

petrografi Yun. (**petros** taş, **graphe** yazı) Külteleri inceleyen bilim, taşbilim.

peyk şehir Far. Uydu kent, °satelit kent. Bkz. kent.

peykân Far. Temren.

peyke Bazı yerlerde ve en çok eski kahvelerde bulunan tahta sedir.

peyzaj mimarisi Bahçe mimarlığının günümüzdeki tanımı; bir toprak parçasını bitki, su, taş gibi doğa öğeleri ile düzenleme sanatı. Bkz. bahçe mimarlığı.

pigment Lat. (**pigmentum**) Boyarmadde, boyak.

pik veya **pik demir** İng. (**pig**) Yüksek fırında veya başka tesislerde demir cevherinin ergitilmesi ve indirgenmesi ile elde edilerek kum veya metal kalıplarda katılaştırılmış olan ve bileşiminde % 2'den çok karbon bulunan demir-karbon alaşımı, dökme demir, ham demir. (Bkz. TS 204). Pik, kupol ocaklarında yeniden ergitilip biçimlendirilir ve böylece demir döküm ya da döküm adını alan gereçler elde edilir. Dökümcülükte kullanılan pik genel olarak kullanılma yerlerine göre sınıflandırılır:

a. **çelik pik demiri** Özel parçaların dökümünde veya başka tür piklerle harman yapmakta kullanılan pik demir.

b. **döküm pik demiri** Mekanik özellikleri çok önemli olmayan ince parçaların dökümünde kullanılan pik demir. Bunlar kendi aralarında fosfor yüzdesi esas alınarak sınıflandırılırlar.

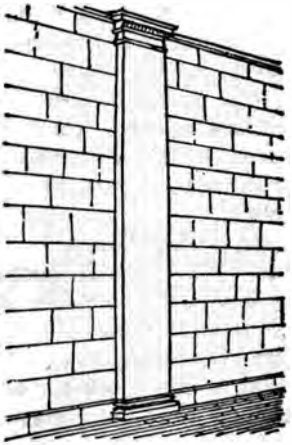
c. **hematit pik demiri** Kır döküm ve iri parçaların dökümünde kullanılan pik demir.

d. **özel pik demir** Özel döküm işlerinde kullanılan pik demir. Thomas ve asit Bessemer pik demirleri bu türdendir.

e. **temper pik demiri** Beyaz ve siyah temper döküm parçalarının yapımında kullanılan pik demir.

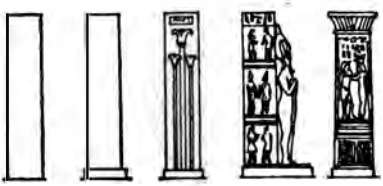
piketaj Fr. (**piquetage**) topo. Boyuna kesit çıkarılırken, kesit çizgisine ait olan doğru ve eğrilerin kazıklar çakılarak belirlenmesi ve bu kazıkların arasındaki uzaklıkların ölçülmesi işi.

pilastr İt. (**pilastro**) Bir bölümü duvara gömülmüş ayak, gömme ayak. Pilastrların çoğunda çıkıntı, görünen yüzün genişliğinin 1/3'ünü geçmez. Pilastr zamanla taşıyıcı olmaktan uzaklaşarak bir süsleme öğesi durumuna gelmiştir. Bkz. payanda ayağı.

pilastr

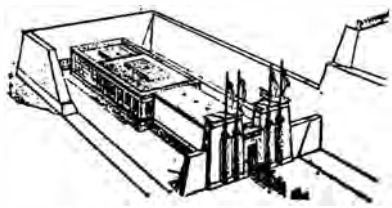
piliye Fr. (**pilier**) Ayrık bir destek gibi çalışan kâgir, ahşap veya demir dikme; ayak. Bkz. filayağı.

piliyeler

pilon Fr. (**pylône**) < Yun (**pulôn** geçit, methal) 1. Eski Mısır'da bir anıtın taçkapısını meydana getiren, dört yüzü som yapı; kuleli kapı, kapı kulesi, kapıkule.

2. Kule şeklinde ayak; madenî direk: elektrik pilonu, asma köprü pilonu.

Bir Mısır tapınağı önünde pilon

piloti Fr. (**pilotis**) Kazıklardan ibaret temel anlamına gelen bu sözcük günümüzde daha çok, açık bir zemin katında yer alan ve üstteki yapıyı taşıyan betonarme kolonlar dizisini anlatmak için kullanılmaktadır. Piloti, Le Corbusier'nin yapıtlarında çok rastlanan öğelerden biridir.

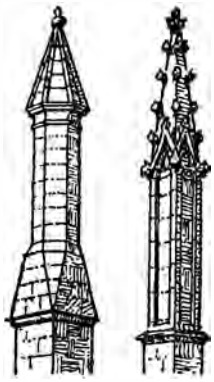
pilpaye Far. Filayağı.

pim İng. (**pin**) İki parçayı bağlamak veya üste gelecek bir parçayı taşımak üzere bir deliğe sokulan çoğu silindir biçiminde ahşap veya maden küçük parça.

pinakolo Lat. (**pinnaculum**) Gotik mimaride görülen ve çoğu ağırlık kulesi durumunda olan çatı kuleciği.

pinakolo

solda: Erken Gotik
sağda: Geç Gotik

pingpong Bkz. masatopu, masa tenisi.

pir evi Bektaşilerde 'pir'in gömülü olduğu tekke. Kırşehir'de Hacı Bektaş-ı Veli'nin yattığı dergâh bir pir evidir. Pir evleri her biri belli bir işleve ayrılmış olan on iki bölümden meydana gelirler:

a. **han bağı** İçinde bir baba ile altı dervişin oturduğu üç oda.

b. **dede bağı** Pir tarafından mücerret babalara ayrılmış üç odalı daire. Burada bir baba ve on derviş oturur.

c. **balim evi** Üç odalı bir bölüm.

d. **mihman evi** Dergâha gelen konukların dede izni ile konuk edildikleri daire.

e. **aşevi** Mutfağı ve ahçıları barındıran bölüm.

f. **at evi** Atların bağlandıkları ahır ve bakıcıların odaları.

g. **ekmek evi** Ekmek pişirmek için kullanılan fırın ile odaların bulunduğu bölüm.

h. **kiler evi** Yiyeceklerin saklanmasına ayrılmış ambar ve bu işle ilgili dervişlerin oturdukları odalar.

i. **meydan evi** Dinsel törenlerin yapıldığı büyük salon, °simahane.

j. **hızır evi** Babağanın toplandığı, pirin makamı olan yer.

k. **çile evi** Çile doldurmak için hazreti pire ayrılmış yer.

l. **kahve ocağı** Dervişlerin ve konukların toplanarak yemek yedikleri ve kahve içtikleri bölüm.

piramidal,-li Yun. Fr. Piramit biçiminde veya piramide değgin, °ehramî.

piramidiyon Yun. Fr. Bir dikilitaşın en üst bölümünü meydana getiren küçük piramit.

piramit Yun. Eski Mısır'da firavun mezarı olarak yaptırılmış kare tabanlı piramit biçiminde çok büyük anıtlara verilen ad, °ehram. Çok iri taşlarla yapılmış bir kütle olan piramitlerin içinde koridorlar, cenaze odaları ile firavunun mumyasının bulunduğu gizli oda vardır. Bunların en ünlüleri Keops, Kefren ve Mikerinos piramitleridir. Mısır piramitleri dünyanın yedi tansığından biri olarak sayılır. Bkz. Mısır mimarlığı.

basamaklı piramit Dört doğrultudan tepeye doğru basamaklı olarak kurulmuş piramit, °kademeli ehram.

pirinç (I) Bakıra çinko katılarak elde edilen sarı renkte bir alaşım, sarı. Pirinçte genellikle % 67 bakır ve % 33 çinko bulunur. Bkz. tombak. Pirinç düktil ve kolay işlenebilir bir alaşımdır. Yapı işlerinde kullanılacak pirinç, içinde yalnız çinko ve bakır bulunan homogen bir alaşımdır. Yoğunluğu 8,7'den az olmamalı; işlenecek pirinçlerde çinko miktarı az olmalıdır.

pirinç (II) Sıva ve dökme mozaik işlerinde kullanılan küçük taş kırıklarına verilen ad: mermer pirinci, mozaik pirinci. Çok ince pirince irmik denir. Pirinç piyasada numara esasına göre bulunur.

3 no.'lu pirinç 1,5 mm delikli elekten geçmez,

2 no.'lu pirinç 7 mm delikli elekten geçmez,

1 no.'lu pirinç 7 mm delikli elekten geçer.

pirit,-ti Yun. Birçok doğal maden sülfürlerine ve özellikle demir sülfürüne (FeS_2) verilen ad.

piroksen Yun. jeol. Doğal kalsiyum, magnezyum ve demir silikatlarına verilen ad.

pirometre Yun. (**pur**, **puros** ateş, **metron** ölçü) Fırın ve benzeri yerlerdeki yüksek sıcaklıkları ölçmekte kullanılan alet.

pisin Fr. (**piscine**) < Lat. (**piscina; piscis** balık'tan) Yüzme havuzu. Bkz. havuz.

pissu Helâ, banyo, mutfak gibi yerlerden gelen kullanılmış suların ve katı cisimlerin karışımı. Yapıda, pissu tesisatı, sıhhî tesisatın bir bölümüdür. Bkz. fosseptik, kanalizasyon, tesisat.

pist,-ti (Lat. **pista**) Çeşitli yarışlar veya uçakların inip kalkması için hazırlanmış yol.

pistole Fr. (**pistolet**) < İt. (**pistòla**)

1. Kenarları elips parçası eğrilerden meydana gelen ve çeşitli eğri çizgilerin çizilmesinde kullanılan cetvel.

2. Tabanca: pistole boyası.

pisuar Fr. (**pissoir**) Genel binalarda helâlara tek olarak veya grup halinde yerleştirilen sidiklik.

pıştak Far. esk. 1. Asıl eve girmeden önceki oda veya koridor. 2. Taçkapı, °portay.

piştivan menteşe Büyük dövme menteşe. Bkz. menteşe.

piton Fr. Halkalı çivi; halkalı veya kancalı vida.

pitoresk,-ki Fr. < İt. (**pittoresco**) Artistik kompozisyon, özellikle resim konusu olmaya elverişli (görü).

piyasa alçısı Sıva alçısı. Bkz. alçı.

piyer artifisiyel sıva Fr. (**pierre artificielle** yapay taş) T. Yapma taş sıva, sunî taş sıva. Bkz. sıva.

plafoniye Fr. (**plafonnier**) Tavana yerleştirilen elektrik armatürü.

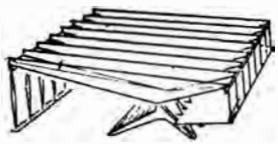
plaj Fr. (**plage**) Deniz banyosu yapılmak üzere düzenlenmiş kumsal.

plak Fr. (**plaque**) < Hol. (**placken** yapıştırmak) Kirişler veya taşıyıcı duvarlarla kuşatılan ve bunlarca taşınan, bir veya iki yönde asal donatılı betonarme döşeme parçası, **betonarme plak**.

plak kaplama Levha halindeki taşlarla yapılan cephe kaplaması.

katlanmış plak Bir yelpazenin kıvrımlarını andıran şekilde biçimlendirilmiş ve yük altında açılması önlenmiş strüktür parçası.

katlanmış plak

plakaj Fr. (**placage**) Fransızcada ahşap kaplama İşleri için de kullanılan bu sözcük, dilimizde duvar yüzlerine yapılan levha halinde taş kaplamayı anlatmak için kullanılır.

plan Fr. (**plan**) < Lat. Bir cismin yatay bir düzlemle kesildiği varsayılarak çizilen ölçekli arakesit resmi, yatay kesit.

İmar planı Bkz. imar.

kalıp planı Bkz. kalıp.

merkezî plan Bkz. merkezî.

serbest plan Taşıyıcı sistem ile bölme sistemi birbirinden bağımsız olan plan. Bu bağımsızlık, yapı içinde çeşitli gereksinmelere uygun değişik plan düzenlemeleri olanağını verir. Serbest plan, modern mimarlığın özelliklerinden biridir. Bkz. serbest cephe.

ülkesel fiziksel plan İşyerleri ve İşgücü ile altyapının ülke çapında dengeli dağılımını sağlamayı öngören fiziksel plan. Bkz. ülke planlaması.

vaziyet planı Yapıların değişmez röperlere göre arsaya yerleşmelerini belirten üstten görünüş, yerleşme planı, konum planı.

plançete Fr. (**planchette**) Plan çıkarmaya yarar bir aygıt.

planetaryum Lat. (**planetarium**) Gezegenlerin devimlerini temsilî olarak gösteren bir çeşit kubbe ve bu kubbenin bulunduğu yapı.

planimetre Fr. (**planimètre**) Bir düzlem üzerinde dolaştırılan düzgün bir maden çubuğun, çevresini dolaştığı alanın ölçüsünü bir sayaç aracılığıyla veren alet.

plankote Fr. (**plan coté**) Kotlu plan, °rakımlı plan.

planlama Plan yapma eylemi.

bölge planlaması, bölgesel planlama Bölge çapındaki fiziksel planlama.

kent planlaması (Dar anlamıyla) Belediye ölçüsünde yapılan fiziksel planlama. (Geniş anlamıyla) Şehircilik, kentbilim.

ülke planlaması Kentler, bölgeler ve ülke çapında yürütülen planlama, ülke düzenleme (Fr. **aménagement du territoire**, İng. **town and country planning**). Günümüzde yalnızca belediye ölçeğindeki planlama artık geçersiz hale gelmiştir. Planlama kent, bölge ve ülke çapında yürütülmek zorundadır. Ülke planlaması, başka bir deyişle, ülke çapındaki şehirciliği kapsar.

planometrik izdüşüm Köşelerden çizilen paralel eğik çizgilerle bir cismi planda gösteren resim. Bkz. izdüşüm.

planş Fr. (**planche**) Resim tahtası, çizim tahtası. Bkz. sıpa.

planya İt. 1. Uzunluğu fazla olan yüzeylerin düzeltilmesinde kullanılan uzun rende, düzleme rendesi, el planyası (TS 68).

2. İşlenecek ahşabın yüzünü düzlemekte kullanılan marangoz makinesi.

planyacı °Tesviyeci.

plastik Yun. (**plastikos**) 1. sıf. Biçimlendirilmeye elverişli (olan).

plastik deformasyon Bkz. deformasyon.

2. Kimi kimyasal ve ısıl işlemler sonunda elde edilen sentetik madde. Plastiklerin en önemlileri, 1930'lardan beri yapılmakta olan polivinil klorit (PVC), 1940'lardan beri bilinen politen (polythene), polipropilen, polimetil metakrilat (Perspex) ve cam elyafı donatılı olarak kullanılan reçinelerdir. Bütün plastikler sentetik reçine değildir. Plastik maddeler ya ısıtıldıklarında bir tek defa sertleşen türden, ya da termoplastik (her ısıtılmada yumuşayan) türden olurlar. Üç büyük plastik grubu vardır:

a. Doğrudan doğruya bitkisel veya hayvansal maddelerden oluşmuş plastikler: anamadde, bitkisel olanlarda selüloz, hayvansal olanlarda kazein'dir.

b. Isı etkisiyle sertleşen sentetik reçineler: bunlar az karmaşık moleküller diye anılan kimyasal türlerden, polikondansasyon ve polimerleşme yoluyla elde edilirler. Örneğin: fenoplastlar (bakalit), aminoplastlar, alkitler.

c. Termoplastik sentetik reçineler: basit moleküllerin polimerleşmesi sonucunda elde edilen plastikler. Örneğin: vinil reçineleri, polistiren reçineleri, metakrilik reçineler.

plastik ahşap Bir uçucu inceltici içinde eritilmiş nitroselüloz, hızar talaşı ve bazı reçinelerden oluşan ve ahşabın deliklerini doldurmakta kullanılan bir çeşit macun, tahta macunu.

plastik çelik Plastik asıllı çok güçlü bir yapıştırıcı.

plastik mantar Bkz. polistiren.

plastik sünger Poliüretan sünger.

plastik tutkal Bkz. tutkal.

fenol plastikleri Fenol reçinesi ile bir dolgu maddesinin birleşmesinden oluşan plastikler.

melamin plastikleri Kalsiyum siyanamit ile formaldehitten yapılan ve içine dolgu maddesi olarak amyant veya odun selülozu katılan plastikler. Bunlar sofra takımları ve elektrik gereçleri yapımında kullanılırlar.

polietilen plastikleri Bkz. polietilen.

polistiren plastikleri Bkz. polistiren.

poliüretan plastikleri Bkz. poliüretan.

poliyamit plastikleri Naylon, orlon, perlon gibi plastikler.

selüloz plastikleri Pamuk, yün ve öteki doğal selüloz kaynaklarından elde edilen selüloz nitratın veya selüloit selülozun, nitrik asitle işlenmesi sonucunda oluşan plastikler. Selülozun, asetik asitle işlenmiş türlerine **selüloz asetat plastikleri** denir.

silikon plastikleri Bkz. sllikon.

üre plastikleri Amonyak ile formaldehitten elde edilen ve iyi renk tutan plastikler.

vinil plastikleri Asetilen ve klordan elde edilen ve döşeme kaplama gereçleri yapmakta kullanılan plastikler.

3. Özellikle soyut heykele çağımızda verilen ad.

plastik sanatlar Resim, heykel gibi, üç boyutlu kabul edilen sanatlara verilen genel ad, yoğrumlu sanatlar. Çoğu kez mimarlık da plastik sanatların içine alınmaktadır. Ancak mimarlık her şeyden önce bir mekân yaratma sanatı olduğuna göre, yüzeysel ve hacimsel değerler burada ikinci planda kalırlar. Bu bakımdan plastik sanatlar teriminin kapsamı içine yalnızca soyut ve figüratif resim ile heykeli almak daha doğru olur.

plastiklik Biçim verilebilen maddelerin özeliği.

plastilin Deneme maketleri yapmakta kullanılan, macun kıvamında, yoğrularak biçimlendirilebilir bir madde.

plastisite Fr. (**plasticité**) Plastiklik.

platform Fr. (**plate - forme**) 1. Teras şeklindeki düz dam; yüksekçe düzlük.

2. Bir karayolunda taşıtların geçtiği şeritleri ve banketleri kapsayan bölüm. Bölünmüş bir yol iki veya daha çok platformludur.

platin İsp. (**platina**) Rengi gümüşten esmerce, yumuşak, kolay işlenir, oksitlenmez, asitlere karşı çok dayanıklı, Pt simgesiyle gösterilen değerli maden. Platin bütün madenlerin en ağırı ve en bozulmazıdır; yoğunluğu 21,4 olup 1775°C'de ergir. Özelliklerinden dolayı yüksek sıcaklığa ve asit etkilerine dayanıklı kapların, duyarlı aletlerin yapımında ve kuyumculukta kullanılır. Platin alaşımları önemlidir: % 10 - 15 iridyum ve % 90 - 85 platin alaşımı, ısı etkisiyle boyut değiştirmesinin çok az olması nedeniyle Uluslararası Ayarlar Enstitüsünde örnek metrenin yapılmasında kullanılmıştır.

pleksiglas (Yapımcısının verdiği ad) Aslı metakrilik reçine olan renkli veya renksiz bir çeşit plastik cam. Pleksiglas saydam, yarı saydam olabilir; kolay işlenebilir, kesilebilir, delinebilir, hafiftir (d = 1,18). Dış etkiler ile ozon, oksijen ve klor gibi bazı etkenlere karşı dayanıklıdır. Pleksiglas piyasada genellikle 1,5 - 25 mm. kalınlığında düz veya oluklu levhalar halinde bulunur. 90°C sıcaklıktaki su içinde ya da 90 - 115°C de etüvde ısıtılarak yumuşatılır ve böylece kalıplanarak istenilen biçim verilir. Camdan daha dayanıklı ve daha hafiftir, ancak termoplastik olduğundan yanmaya karşı dayanıklılığı daha azdır. Pleksiglas, aydınlatma armatürlerinde, iç bölmelerde ve benzeri işlerde kullanılır.

pliye Fr. (**plié**) str. Kesme kuvvetini karşılamak üzere betonarme kiriş ve döşemelere yerleştirilen, özel şekilde bükülmüş betonarme demiri. Bkz. donatı, etriye, fret, şapo.

pnömatik Yun. 1. Kimi kentlerde ve otel gibi yapılarda basınçlı havalı borular ile mektup veya yazılı kâğıt ulaştırma sistemi.

2. Havaya veya gazlara değgin; hava veya gaz basıncı ile işleyen.

pnömatik harç Bkz. harç.

pnömatik keson Havalı keson. Bkz. keson.

pnömatik konveyör Bkz. konveyör.

pnömatik mobilya Şişirme mobilya. Bkz. mobilya.

podyum Lat. (**podium**) 1. Eski antiteatrlarda arenayı çevreleyen platform.

2. Platform şeklindeki set, seki; kralsekisi.

3. Sütunları taşıyan tek veya sürekli altlık.

Poisson oranı (Puvason okunur) Belli bir doğrultudaki bir kuvvet tarafından gerilen esnek (elastik) bir gereçte, bu doğrultuya dik bütün doğrultularda, buna karşılık olan ve kuvvet doğrultusundaki gerilmenin 'p' katına eşit bir gerilme oluşur. Çelik ve alüminyum için (p) Poisson oranı 0,30'dur. Esnek lik modülü 'E', makaslama modülü 'G' ile Poisson oranı arasında şu bağıntı vardır: $E = 2G(1 + p)$.

polarize ışık Titreşimleri yalnızca bir düzlem içinde olan ışık.

polietilen Yun. Olefinlerin pollmerleşmesi sonucunda elde edilen poliolefin ailesinden bir plastik. Polietilen ilk kez 1940 yılında ticarî amaçla üretilmeye başlanmıştır.

poligon (Yun. **poly** çok, **gonia** açı)

1. Çokgen.

2. Atış yeri.

poligonasyon Fr. < Yun. Çok kenarlı şekiller halinde birleşen doğruların boyları ile bu doğruların kendi aralarındaki veya bu doğruların belli bir doğrultu ile meydana getirdikleri açıların ölçülmesi işi.

poliklinik Yun. (**poly** çok, **kline** yatak) Çeşitli hastalıkların bakıldığı klinik.

polikrom Yun. (**poluchromos** çok renkli) Çokrenkli. 19. yy.'a dek Eski Yunan yapılarının ve heykel-

lerinin boyasız, beyaz oldukları sanılırdı. Sonradan, bunların polikrom oldukları ve boyalarının zamanla silindiği anlaşılmıştır.

polikromi Yun. Çokrenklilik, °elvan.

polistiren Yun. Stirenden polimerleşen, 60 - 80°C de yumuşayan, 145°C de kaynayan bir plastik[2]. Genel olarak asitlere, alkalilere ve suya karşı çok dayanıklı olan polistirenlerin özellikleri, molekül ağırlıklarına göre çok değişir. Kaynar su ve tiner, polistiren üzerinde iz bırakır. Bu sakıncasına karşın dış ülkelerde özellikle saydam bölme yapımında cam tuğla gibi kullanılmaktadır. Polistiren, soğuk su borusu yapımında da kullanılmıştır. Polistiren mor ötesi ışınlarının etkisi ile sararır.

genleşmiş polistiren Isı iletkenlik katsayısı 0,03 olan, blok ya da levhalar halinde satılan ve çoğunlukla sandviç bölmelerde kullanılan gereç, köpükmantar. Bu gerecin 70°C sıcaklığın altında kullanılması gerekir.

poliüretan Yun. Uygulama alanlarının çeşitliliği ile önem kazanan bir plastik ailesi. Poliüretan ısı ve ses geçirimsizliği ve yüzey kaplama işlerinde kullanılır.

poliüretan sünger Poliüretandan yapılan, birbirlerine ince iplik gibi cidarlarla bağlı küçücük hücrelerden oluşan bir köpük doku. Hücrelerin % 95'i birbirleri ile ilişkilidir; hava ve su, bu hücrelerden kolayca geçer. Poliüretan sünger, yastık, yatak yapmakta kauçuk köpüğü yerine kullanılır.

sert poliüretan Köpük görünüşlü, kokusuz, kontrol edilebilir yoğunlukta, su buharını az geçiren, az su emen, boyutsal dengeye sahip, ısı ve ses geçirgenliği çok düşük olan bir gereçtir. Yapıda geçirimsizlik işlerinde genellikle sandviç bölmelerde, cephe ve çatı kaplamalarında ve yüzer döşemelerde kullanılır. Bir izosiyanatın bir alkolle birleşerek bir üretan meydana getirmesi reaksiyonu 1848'den beri bilinmekteydi. 1938'de Amerikan kimyacıları, di veya poli-izosiyanatların polialkollerle birleşerek plastik özellikleri olan maddeler verdiklerini buldular. İkinci Dünya Savaşı sırasında birçok ülkede, özellikle Almanya'da bu son reaksiyon üzerinde çalışmalar geliştirilmiş; bu arada perlon adı verilen sentetik lif elde edilmiştir. Di-izosiyanatların polialkoller üzerindeki etkileri, kullanılan alkolün türüne göre ya termoplastik reçineler olarak kullanılan doğrusal strüktürlü poliüretanlara, ya da üç boyutlu bir ağ şeklinde olan poliüretanlara götürürler.

polivinil asetat Bkz. PVA.

polivinil klorit İng. (**polyvinyl chloride**) Bkz. PVC.

polyester Yun. Fr. Cilâ işlerinde, cam elyafı ile donatılmış olarak mobilya ve çeşitli yapı elemanları yapmakta kullanılan sentetik reçinelerin genel adı. Polyesterler bir ya da daha çok poliasidin (bir etilenik poliasidin bulunması zorunludur) bir polialkolle birleşmesinden oluşurlar. Başlıca polyester-

ler; polikarbonatlar, polimaleatlar ve politeraftalatlardır. Polyesterler 1956'dan bu yana gelişmişlerdir.

pomel, pomel menteşe Fr. (**paumelle**) Fransızmenteşe Bkz. menteşe.

pompa İt. (**pompa**) Tulumba. Bkz. sirkülasyon pompası.

pompadur Fr. (**pompadour**) Fransa'da XV. Louis döneminde ortaya çıkan mobilya ve bezeme üslubu.

ponza Lat. (**pumex**) Kimi şeyleri ovup temizlemekte, hafif beton yapımında ve ahşap kaplama dolgusunda kullanılan çok gözenekli, hafif bir volkanik külte, süngertaşı, °bims.

ponzalamak Ponza ile silmek.

pop sanatı (**popüler sanat**'ın kısaltılmışı) Alışılagelmişin dışındaki sanat malzemesini halkın günlük yaşamına karıştırarak modern sanatı belirli bir açıdan tümüyle popülarize hattâ folklorize eden sanat akımı (İng. **pop art**). Pop sanatı New York, Londra, Paris gibi büyük merkezlerden çıkarak bütün dünyaya yayılmıştır. Bu sanatın ünlü yaratıcılarından Richard Hamilton'un da belirttiği üzere, söz konusu akım, «teknikültürün anamaddesini çağdaş sanat akımlarının eleğinden geçirir. Böylece ortaya yeni bir folklor çıkmış olur: teknokratik kültür ve endüstrileşmiş çevrenin etkisinde gelişen bir büyük kent folkloru»dur. Bu, Pierre Restany'nin deyişiyle «Modern Doğa»dır. Bkz. op sanatı.

pop sanatı

Roy Lichtenstein,
Beyaz fırça Darbesi (1965),
Bulut ve Deniz (1964).

porfir Yun. (**porphura** kırmızı) jeol. Feldispat billurlarının doğal bir çimento ile birleşmesinden oluşan yoğun, sert, yüksek basınç dayanımlı, iyi cilâ tutan bir taş, somaki, Porfirlerin birim ağırlıkları 2500 - 2800 kg/m³ arasında değişir.

porfirit,-ti Yun. jeol. Eski andezitlerin genel adı.

porfirsi Jeol. Porfiri andıran bir çeşit külte.

porozite Yun. Boşluklu gereçlerde birim hacme düşen boşluk miktarı, gözeneklilik, °mesamilik.

V_0 = gerecin boşlukları da dahil toplam hacmi,

V_1 = gerecin dolu hacmi

p = porozite

ise $p = \frac{V_0 - V_1}{V_0}$ olur.

Porozite (+) ve daima (1)den küçük bir değer alır.

porselen İt. (**porcellana**) 1. Arıkilden yapılma, beyaz, sert ve yarı saydam çömlekçi işi. Günümüzde porselen şöyle yapılır: Feldispatın ayrışması ile elde edilen kaolin iyice temizlendikten sonra özel işlemlerle macun kıvamına getirilip biçimlendirilerek uzun bir fırının içinden geçirilir. Fırından çıkan kalıpların içindeki porselenin üzerindeki hatalar düzeltilir. Bu porselen gözenekli olduğundan, sızdırmazlık için üzerine ince bir sır sürülerek yeniden fırınlanır. Porselen, fayanstan ve öteki seramiklerden saydamlığı ve camsılığı ile ayrılır. 2. Bundan yapılmış (çanak, çömlek).

portafo Fr. (**porte-à-faux**) str. Döşeme, kiriş gibi taşıyıcı yapı öğelerinin, duvarların veya ayakların üzerinden boşluğa doğru uzanan bölümünün durumunu anlatmakta kullanılan terim. Bkz. konsol[4].

portal Al. < Lat. (**porta** kapı) Taçkapı, °portay.

portatif Fr. Taşınabilir, sökülüp taşınabilen.

portay Fr. (**portail**) < Lat. (**porta** kapı) Taçkapı, °portal.

portik Fr. (**portique**) < Lat. (**porticus, porta** (kapı)dan) Üstü örtülü, önü sütunlu açık galeri; Eski Yunan'da stoa. Bkz. revak.

Portland çimentosu Bkz. çimento.

portmanto Fr. (**portemanteau**) Şapka, palto gibi şeylerin asıldığı mobilya.

portmin Fr. (**porte-mine**) İçine min konarak kullanılan bir çeşit kalem. Portmin yerine **artistik kalem** terimi de kullanılmaktadır.

portmlr Fr. Miracı.

pos çamı Sarıçam'a Toroslar'da verilen ad.

poster İng. °Afiş.

postiş Fr. (**postiche**) < İt. 1. Yalancı, eğreti, düzme. 2. Yapmacıklı süsleme.

pozitif Lat. (**positivus**) 1. Dışbükey, °konveks. 2. Eğrilikleri aynı doğrultuda olan (çift eğrilikli yüzey).

pozitif moment Artı işaretli moment. Bkz. moment.

prefabrikasyon Fr. (**préfabrication**) Hazır elemanlar veya bileşenlerle yapı kurma; şantiye çalışmalarının olanak ölçüsünde fabrika çalışması haline getirilmesi ve hazır yapı elemanlarının yapıyerinde montajı ile yapılan inşaat. 1947 yılında Fransa'da «Union Syndicale de la Préfabrication»un kuruluşu sırasında prefabrikasyon şöyle tanımlanmıştır: «Kullanma amacına göre dayanım, görünüm, ikamete uygunluk, konfor, süre ve en az bakım yönlerinden olağan koşullara ye-

terli şekilde yanıt verebilecek tutarlı bir yapım sistemi meydana getirmek üzere, elemanlarının çoğunluğu atelyede modern endüstriyel yöntemlerin duyarlığı ile ve seri halinde imal edilmiş olan yapı çeşidi **prefabrikasyon** olarak kabul edilir». Eski çağlarda kilin kalıplara dökülerek tuğla şeklinde kullanılması prefabrikasyonun en ilkel şeklidir. Daha sonraki dönemlerde bazı ahşap elemanlar kullanılmışsa da bunların prefabrikasyon örneği oldukları söylenemez, çünkü prefabrikasyon kavramında süreklilik ve seri yapım söz konusudur. Tarihçilere göre, 16. yy.'da İngiltere'yi işgal etmeyi tasarlayan Fransız kralları François I ve Henri II gemilerine prefabrike ahşap elemanlar yüklemişlerdir. Bu elemanlar savaştan sonra kralın ve çevresindekilerin konutu olacak pavyonların bölme duvarlarını meydana getireceklerdi. Savaş sonucunda İngiltere'deki bütün konutların yıkılmış olabileceği düşünülerek böyle bir önleme başvurulmuştu. Standartlaşma ve prefabrikasyonun ilk önemli örneği 1850'de Londra'da Hyde Park'ta kurulmuş olan «Crystal Palace»tır. Joseph Paxton adındaki bir eski bahçıvanın projesi ile kurulan bu yapı, camla kaplanmış demir ve ahşap bir iskeletten meydana geliyordu ve standart elemanlarla yapılmıştı. Yapı, sonradan sökülerek yine Londra'da Sydenham'da yeniden kurulmuşsa da 1936 yılında yanmıştır. Prefabrikasyon İkinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan konut sorununun çözümüne yardımcı olmak üzere Fransa, Hollanda, Danimarka gibi Avrupa ülkelerinde ve Rusya'da hızla gelişmiş, standartlaşma sayesinde de çok kolaylaşmıştır.

açık prefabrikasyon Belirli bir boyutsal kabul ile seri halinde üretilecek yapı elemanlarının kataloglardan seçilerek her yapıda kullanılabilmesine dayanan prefabrikasyon türü. Açık prefabrikasyon ileri derecede makineleşmiş yapım yöntemlerine olanak yaratmak ve işgücünden büyük tasarruf sağlamak amacını gütmektedir.

ağır prefabrikasyon Önceden fabrikada hazırlanmış çok büyük ve ağır parçaların, hattâ hacimlerin şantiyede büyük vinçlerle yerlerine konulmasına dayanan prefabrikasyon türü.

hafif prefabrikasyon Küçük ve oldukça hafif parçalarla uygulanan prefabrikasyon.

kapalı prefabrikasyon Belli bir yapı grubunun parçalarının yalnızca bu yapı grubu için fabrikada özel şekilde hazırlanmasına dayanan prefabrikasyon.

kısmî prefabrikasyon Yapının tümünün değil de parçalarından bir bölümünün fabrikada yapıldığı prefabrikasyon türü.

total prefabrikasyon Yapının bütün parçalarının fabrikada yapılmasını öngören prefabrikasyon türü.

prefabrike Fr. (**préfabriqué**) Prefabrikasyon yoluyla yapılmış: prefabrike ev.

prekast İng. (**precast** önceden dökülmüş) Hazır parça halinde yerine konulmak üzere bir fabrikada veya yapıyerinde kalıplanmış (kolon, kiriş, duvar parçası gibi beton bileşen).

pres Fr. (**presse**) < Lat. Kollu veya mekanik her tür baskı aleti; çelik parçalar yapımında delik ve çentik açma, kesme, bükme, biçimlendirme gibi işleri yapan makine.

presdöküm Bkz. döküm.

çaka pres Sacı keskin köşeli olarak büküp biçimlendirmekte kullanılan pres. Çaka preslerin otomatik ve elle kumandalı tipleri vardır.

prese Fr. (**pressé**) Preslenmiş, sıkma: prese kontrplak, prese tuğla. Prese sözcüğü, marangozlukta, yan yana dizilen veya bir çerçeve meydana getiren ahşap çıtaların yüzlerine kontrplak, duralit veya sunta yapıştırılıp bir preste sıkılarak yapılmış öğeleri anlatmakta kullanılır: prese kapı, prese kasa.

prese kapı Bkz. kapı, TS. 675.

preslemek (Biçimlendirilecek veya yapıştırılacak parçaları) Bir preste sıkmak.

prevantoryum Lat. Hastalığa anık olan kimselerin alınıp bakıldığı sağlık evi.

pritane Yun. (**prutanis** prens)

1. Eski Yunan'da yurt için yararlılık gösterenler ile hakimlerin ('pritan'ların) oturmalarına ayrılmış bina.

2. Bir Yunan kentinde halkın toplandığı hol. Pritane kimi hallerde (Atina'da olduğu gibi) seçkin konukların ağırlanmasına da yarardı.

priz (I) Fr. (**prise**) Bağlayıcı madde hamurunun katılaşması, katılaşma.

priz başlama süresi Bağlayıcı maddelerle yapılan bir hamurun plastikliğini yitirmeye başladığı ana kadar geçen zaman.

priz bitme süresi Bağlayıcı maddelerle yapılan bir hamurun plastikliğini yitirdiği ana kadar geçen zaman.

priz geciktirici Betonun döküm sırasında işlenebilme süresini uzatmakta kullanılan katkı maddesi. Prizin geciktirilmesi, betonun uzun bir süre sonra bile sıkıştırılmasına ve mastarlanmasına olanak verir.

priz hızlandırıcı Düşük hava sıcaklıklarında, ivedi harç ve beton işlerinde prizi hızlandırmak üzere kullanılan katkı.

priz ısısı Çimentonun katılaşması sırasında yayılan ısı. En çok priz ısısı alüminli çimentoda, sonra sırasıyla Portland ve yüksek fırın çimentosunda görülür. En az ısıyı da tras çimentosu verir.

priz (II) Fr. (**prise**) 1. Elektrik akımı almak veya telefon bağlantısı kurmak için fişin sokulduğu yuvaları olan araç. Bkz. TS 40.

priz kasası Gömme prizlerde, prizin sıva altında kalan parçalarını koruyan madensel ya da plastik kutu.

ankastre priz, gömme priz, sıva altı priz Kapağı sıva üzerine oturan, gövdesi priz kasasına gömülen priz.

sıva üstü priz Gövdesi ve kapağı sıva yüzeyinin üzerinde kalacak şekilde yerleştirilen priz.

2. Kent suyunun eve alınması için kent borusuna bağlantı yapma, suyu eve getirecek olan boruyu döşeme ve sayacı yerleştirme işlerinin topu.

prizmalı gönye Bkz. gönye.

prizmatik cam Bkz. cam.

profil İt. (**profilo**) 1. Bir cismin düşey kesitinde ön kısmının konturu; bil silmenin kesiti.

basamak profili Bir merdiven basamağının önündeki veya yanındaki çıkıntılı kısım. Bkz. merdiven.

2. Yapıda kullanılmak üzere biçimlendirilmiş maden çubuk: alüminyum profil, çelik profil.

kutu profil Dikdörtgen kesitli boru.

normal profil (Kısaca: NP) Kollarının uzunlukları ve et kalınlıkları standartlaştırılmış olan çelik profillere verilen ad: NPI, NPU, NPL.

program Yun. (**pro** ön, **gramma** yazı) Bkz. iş programı.

İmar programı Bkz. imar.

proje Fr. < Lat. Bir yapının gerçekleştirilebilmesi için gerekli plan, kesit, görünüş gibi çizimlerin tümü. Bir binanın yapımı için gerekli olabilecek projeler genellikle şunlardır: mimari proje; betonarme (veya ahşap, çelik) projesi; sıhhî tesisat, ısıtma, havalandırma, iklimlendirme, havagazı projeleri; elektrik ve aydınlatma projesi. Bu projelerden «mimari» mimarların; «betonarme, ahşap ve çelik» inşaat mühendislerinin, «sıhhî tesisat, ısıtma, havalandırma, iklimlendirme» makine mühendislerinin, «elektrik» elektrik mühendislerinin konusudur. Bir mimarî proje aşağıdaki aşamalardan geçerek oluşur:

A. **avan proje** Fr. (**avant-projet**) Gerçekleştirilecek bir yapı konusundaki ilk düşüncelerin plan, kesit ve görünüşlerle belirtildiği önerl projesi; önproje, öntasar. Avan proje aynı konunun ayrı birkaç çözümünü göstermek üzere birden çok proje halinde düzenlenebilir. Mimarî yarışma projeleri genellikle avan proje niteliğindedir. Avan projenin normal ölçeği 1:200 olup çok büyük konularda 1:500, küçük konularda ise 1:100 ölçeği kullanılabilir. Avan projede, kullanılış biçimi gösterilmek amacıyla hareketli ve sabit donatım ile sıhhî tesisat cihazları (lavabo, küvet, klozet, vb.) çizilir. Plan, kesit ve cephelerde insan, ağaç, taşıt gibi öğeler gösterilebilir; renk kullanılabilir. Boyut olarak, genellikle yapı kütlelerinin dış ölçüleri yazılır.

B. **kesin proje, kat'î proje** Avan proje üzerindeki inceleme ve kararlara göre düzenlenen proje. Bu projenin ölçeği genellikle 1:100 olup bu ölçek çok büyük veya çok küçük yapılarda değiştirilebilir. Kesin projeye dayanılarak aşağıdaki proje ve hesaplar düzenlenir:

a. yapı uygulama projesi.
b. strüktüre ilişkin avan proje ile statik (betonarme, ahşap, çelik, vb.) hesap ve projeleri,
c. tesisat avan projeleri ve ilk hesaplar (ısıtma-havalandırma, sıhhî tesisat, elektrik, havagazı tesisatı, vb.),
d. birinci keşifler.

proje dolabı

Bu amaçlara hizmet edebilmesi için kesin proje, teknik bir proje niteliğinde çizilir; inşaata bağlı olmayan mobilya, insan, ağaç, vb. bu projede gösterilmez; renk kullanılmaz ve ozalit kopya yoluyla çoğaltma olanağını sağlamak üzere çoğunlukla saydam kâğıda (aydingere) çizilir. Bu proje, inşa edilecek bölümlerin (özellikle kaba yapı) biçimlerini ve ana boyutlarını yukarıdaki maddelerde belirtilen amaçlara uygun olarak açık ve kesin bir şekilde vermelidir. Kesin projede ayrıca mahal numaraları da gösterilir.

C. **uygulama projesi, tatbikat projesi** Bir yapının inşaatını yürütebilmek üzere düzenlenen proje. Bu projenin normal ölçeği 1:50'dir. Ancak çok büyük yapılar için 1:100 ölçeği kullanılabilir. Bir uygulama projesinde genellikle şu çizimler bulunur:

— farklı katların planları,
— yeterli sayıda düşey kesit (proje çalışmaları ve uygulama için belirsiz nokta kalmayacak şekil ve sayıda),
— bütün dış görünüşler, gerekiyorsa iç görünüşler,
— çatı ve/veya teras planları,
— temel planı (statik projesinde gösterilmiyorsa),
— kanalizasyon planı (tesisat projesinde gösterilmiyorsa),
— şantiye organizasyon planı,
— kazı planı.

Uygulama projesi, inşa edilecek bölümlerin (özellikle kaba yapı) biçimlerini ve bütün boyutlarını açık ve kesin bir şekilde verir. Bu projenin, detay projelerinin sonuçlarını da kapsaması gerektiğinden, her iki proje çalışması birlikte sürdürülür. Böylece, kesinleşen detaylar uygulama projesine yansıtılır. Uygulama projesi de kesin proje gibi teknik bir proje olduğundan, burada da yapı ile ilgisi olmayan şekillere yer verilmez.

D. **ayrıntı projesi, tafsilât projesi** Yapının tüm detaylarını kapsayan proje, °detay projesi. Ayrıntı projelerinde ölçek çokluk 1:20, 1:10, 1:5, 1:2 ve 1:1 olur.

proje dolabı Proje paftalarının katlanmaksızın saklanması için yapılmış geniş çekmeceli dolap.

proje müellifi Projeyi yapmış olan ve bu nedenle telif haklarına sahip bulunan (mimar).

projeksiyon Fr. < Lat. (**projectio**) 1. İzdüşüm.
2. Bir perde üzerinde ışıklı görüntü meydana getirme.
projeksiyon dairesi Sinema vb. gösteri salonlarında film makinesinin yer aldığı bölüm.

pronaos Yun. (**pro** ön, **naos** tapınak) Bir Yunan veya Roma tapınağında naosun girişinin önünde bulunan, üç yanı duvarlarla çevrili, önü sütunlu dalan (vestibül); sahın önü.

propile Fr. (**propylée**) < Yun. (**propylalon** ön kapı) 1. Eski Yunan'da anıtsal kapı.
2. Bir sarayın, bir tapınağın girişi.

Propile (büyük harfle) Atina akropolünün (M.Ö. 436 - 432) anıtsal girişi.

proporsiyon (Lat. **proportio**) Oran, °nispet.

prosenyum Yun. (**prokenion**) Ön sahne[1].

prostil Yun. (**pro** önde, **stulos** sütun) 1. yalnızca ön yüzünde sütunlar bulunan tapınak.
2. Bu sütunlardan meydana gelen portik.

protodorik Yun. Mısır'da dorik öncesi üslubu, Mısır Dor düzeni. Bkz. Dor düzeni.

prototip Yun. Özgün model, ilk tip, ilkörnek. (Mecaz olarak) En mükemmel örnek.

Prusya mavisi Ticarî olarak ilk kez 1770 yıllarında yapılmış, aslı $Fe(CN)_6$, su ve potasyum olan bir sentetik boyarmadde.

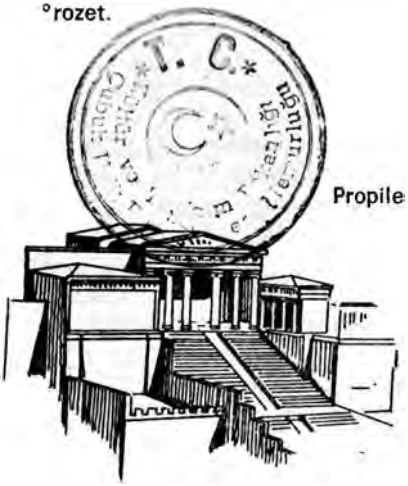
puantaj Fr. (**pointage**) Puantörün yaptığı iş.

puantör Fr. (**pointeur**) İşçilerin çalıştığı saatları, yaptıkları işi veya yapıyerine gelen gereçleri hesaplayıp kaydeden görevli.

puding İng. (**pudding**) jeol. Çakıl ve taş parçalarının doğal bir çimento ile yapışmasından oluşmuş külte; yuvarlak taşlı konglomera: Hereke pudingl. Bkz. breş.

puf Fr. (**pouf**) Üstü kapitone, büyücek, alçak bir tabure şeklinde mobilya.

pul (Genel olarak yassı, ince ve küçük şeylere **pul** denir).
1. Vida, cıvata gibi şeylerin boynuna geçirilen, ortası delik maden levhacık, °rondela. Pul, vida veya somun başının deliğe kaçmasını veya gereci ezmesini önler.
2. Korkuluk demiri gibi öğelerin saplanma noktalarındaki pürüzleri örtmek için demire geçirilen ve demirin saplandığı gerece tutturulan demir, pirinç gibi bilezik, °rozet.

Propile

punta kaynağı Lat. (**puncta**) Nokta kaynağı. Bkz. kaynak.

pus Fr. (**pouce**) Parmak; 0,027 m.'ye eşit eski bir Fransız uzunluk ölçü birimi. Bkz. inç, parmak (I).

puşide Far. Türbelerde sandukaların üzerine örtülen türbe yeşili kumaş, örtü.

putrel Fr. (**poutrelle**) Yapılarda taşıyıcı olarak kullanılan demir profil.

puzolan (İtalya'daki **Pozzuoli** kentinin adından) Normal sıcaklıkta kireçle birleşerek su karşısında sertleşme yeteneği kazanan ve bu özeliğinden dolayı da bağlayıcı olarak kullanılan bir çeşit volkanik toprak. Kritik elementleri $Si O_2$ olan puzolanlara İtalya'da volkanik süngertaşı, Yunanistan'da santorin toprağı, Almanya'da tras, ABD'de diyatome toprağı, Fransa'da gez (gaise) denilen çeşitli tabakalaşmış kayalar halinde rastlanır. Puzolanlar Romalılarca kullanılmış oldukları için bunlara **Roma çimentosu** adı da verilir.

puzolan çimentosu Portland çimentosu klinkerinin belli oranda puzolan ile karıştırılması yoluyla elde edilen çimento.

yapay (suni) puzolanlar Öğütülerek kullanılan 600 - 900°C de pişirilmiş kil veya şist ile su içinde hızla soğutulan yüksek fırın cürufu (letiyesi) gibi gereçlere verilen ad.

puzolanik Puzolan özeliği gösteren (madde).

pülverizatör Fr. < Lat. Püskürteç, °vaporizatör.

pürizm Fr. (**purisme**) 1. Üslupta salt saflığın kesinlikle araştırılması, arıtmacılık. Pürizm, özellikle 19. yy.'da büyük yıkımlara yol açmıştır. Örneğin, gotik kiliselerde bulunan değerli pek çok yapıt, sonraki başka üsluplardan oldukları ileri sürülerek tahrip edilmişler ve yenigotik parçalarla değiştirilmişlerdir.

2. (Günümüzde) Kübizmden çıkmış bir estetik akım, ki eşyanın çevre çizgilerini, ayrıntılı çizimler gibi belirli çizgiler içine alır ve böylece eşyaya anıtsal oranlar verir, arıtmacılık. Le Corbusier (Charles - Edouard Jeanneret) ile A. Ozenfant 1917 yılında yaptıkları resimlerdeki tarzı pürizm olarak adlandırmış ve 1918 yılında «Après Le Cubisme» (Kübizmden Sonra) adlı bir kitap yazmışlardı. 1920-1925 arasında da «L'Esprit Nouveau» dergisini yayımladılar ve bu yayınlarda pürizmi savundular. Pürizmin ilkelerine, kübizm ilkelerinin daha abartılmış şekli olarak bakılabilir. Pürizmde bütün biçimlerin kare, üçgen, daire, küp, silindir gibi basit geometrik öğeler haline getirilebileceği savunulmuştur. Önceki akımlarla (Rusya'da konstrüktivizm, Hollanda'da neoplastisizm) karşılaştırıldığında pürizm, kübizm amaçlarına ve mimariye en yakın olanıdır. Daha sonraları, Avrupa rasyonalizmi, özellikle A.B.D'de Gropius ve Rohe gibi iki güçlü ustanın etkisiyle pürizme dönüşmüştür. Bkz. rasyonalizm.

pürjör Fr. (**purgeur**) tes. Bir ko-

lon üzerindeki en yüksek radyatöre takılan hava boşaltma musluğu.

pürmüz lambası Benzin, gazyağı ve Ispirto gibi akaryakıtlarla çalışan, taşınabilir, ağzından püskürttüğü alev ile lehim yapma, budak yakma gibi işlerde kullanılan aygıt. Bkz. TS 67.

pürmüz lambası

pürüzlülük Bir gerecin yüzeyinin gözle görülebilir şekilde girintili çıkıntılı olması hali.

püskül Bir karnasın bir püskülü andıran parçası. Bkz. karnas.

püsküllü Püskülü olan veya püskül biçiminde olan.

püskürteç Sıvıları, örneğin badanayı çok ince zerreler halinde püskürtmeye yarar tulumba, °pülverlzatör. Bkz. pistole, tabanca.

püskürtme Püskürteç veya tabanca ile püskürtülerek yapılmış olan: püskürtme badana, püskürtme boya.

püskürtme boya Bir püskürtme tabancası ile yapılmış boya. Bu yöntem lake için en iyi yoldur. Büyük yüzeylerin bir sulu veya yağlıboya ile boyanmasında da bu yoldan yararlanılabilir. Ancak, astarın tabanca yerine fırça ile uygulanması yüzeye daha iyi nüfuzunu sağlar. Nefes yoluyla vücuda girmeleri tehlikeli olduğu için kimi ülkelerde kurşunlu boyaların püskürtme olarak uygulanması yasaktır.

püskütme sıva Bkz. sıva.

püskürtme tabancası Tabanca, °pIstole.

püskürük jeol. Yanardağın püskürdüğü, °volkanik, °indifaî: püskürük külte.

püskürük taşlar Yoğun, sert ve pratik olarak homogen ve izotrop kabul edilen, billurî ve bazen de amorf bünyeli taşlar: granit, porfir ve volkanik taşlar püskürük taşlardır. Bkz. taş.

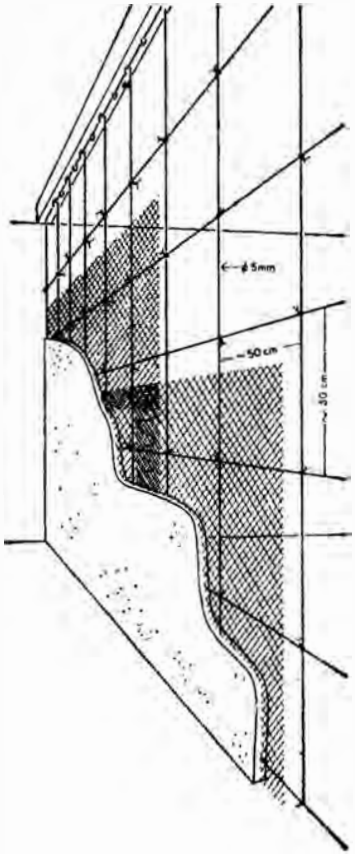
PVA (polivinil asetat) Vinil asetatın polimerleşmesiyle elde edilen bir plastik. Mükemmel bir yapıştırıcı olan bu polimer, boyalarda kullanılır. Katı haldeki PVA'lar reçineli, saydam, renksiz, ışığa ve ısıya karşı çok dengeli maddelerdir.

PVC (polivinil klorit'in kısaltılmışı) Elektrik kablolarının yalıtımında, suya karşı geçirimsizlik sağlanmasında kullanılan yanmaz bir polimer, bir vinil reçinesi. Döşeme kaplama gereçleri yapmakta da kullanılan PVC'den temiz ve pissu boruları da yapılmaktadır.

PVC duvar karosu Bkz. vinil asbest duvar karosu.

PVC yer karosu Bkz. marley, vinil asbest yer karosu.

rabiç duvar

rabiç Al. (**rabitz**) Bir konstrüksiyona sıva teli veya metal depluvaye gerip üzerini sıvayarak yapılan işlere verilen ad.

rabiç duvar Bkz. duvar.

rabiç sıva Bkz. sıva.

rablç tavan Bkz. tavan.

radyan Fr. (**radian**) Yarıçapa eşit uzunluktaki yayın karşılığı olan açı birimi.

radyasyon Fr. (**radiation**) < Lat. Işıma.

radyatör Fr. (**radiateur**) Bir borunun ışıma yüzeyini artırmaya yarayan düzen. Radyatörler döküm, çelik saç ve alüminyumdan yapılırlar ve binalardaki merkezî ısıtma sisteminde ısıtma aracı olarak kullanılırlar. Düşük sıcaklıkta ışıma yoluyla, çevirimle (konveksiyonla) olduğundan daha az ısı kaybederler. Kuramsal olarak bu durumda konvektör adını almaları gerekir. Bkz. konvektör, serpanten.

radyatör dilimi Bir radyatörü meydana getiren yassı, dökme demir, alüminyum veya saç parçalardan her biri. Radyatör dilimleri vidalı borularla birbirlerine eklenirler. Böylece, istenilen büyüklükte **radyatör grubu** elde edilir. Dilimli kalorifer radyatörleri için bkz. TS 369.

radyatör grubu Radyatör dilimlerini vidalı borularla birbirlerine ekleyerek elde edilen ısıtıcı.

radyatör musluğu Sıcak akımın radyatöre girmesini ayarlayan musluk, °radyatör valfi.

radyatör yüzeyi Radyatörleri meydana getiren dilim ve borucukların havaya değdikleri, metre kare türünden yüzey. Bir yeri ısıtmak için kaç metre kare radyatör gerektiği, ısı kaybı hesabından giderek bulunur.

kolonlu radyatör Radyatörler, kıvrılmış borudan yapıldıkları gibi pikten dökülmüş borucuklardan da meydana gelebilirler. Bu ikinci tarzda yapılmış radyatörlere **kolonlu radyatör** denir.

panel radyatör Duvar yüzüne yerleştirilen, levha halinde radyatör.

süpürgelik radyatör Bir süpürgelik görünüşünde olup üstündeki ve yanındaki deliklerden hava geçen, böylece, konveksiyon ve ışıma yoluyla ısıtan aygıt.

radye Fr. (**radier**) Bir yapıyı yer sularının çalışmasına karşı koruyan kaplama.

radye temel, radye jeneral Döşektemel. Bkz. temel.

radyosantrik kent Fr. T. Işınsal kent. Bkz. kent.

raf Far. Üstüne öteberi koymak için duvara veya bir dolabın içine tutturulmuş genişçe ve uzunca ahşap, maden, cam ya da plastik levha; sergen.

rafineri Fr. (Şeker, petrol vb.) Arıtma yeri.

rahle Ar. Üzerine kitap koyup bağdaş kurarak önüne oturulan, × harfini andırır bir çeşit alçak masa.

raht Far. esk. 1. Döşeme, ev takımı.

2 Pencere ve kapıların menteşe takımı.

rakım Ar. (a uzun okunur) Bir yerin deniz düzeyinden yüksekliği Bkz. kot.

rakor Fr. (**raccord**) Su veya gaz borularını birbirine bağlayarak akımı sağlamak, akıma doğrultu vermek, akımdan kol almak, akımın hacmini değiştirmek veya büsbütün durdurmak için kullanılan, ağızlarına vida çekilmiş boru parçalarına verilen ad, °fitings, boru bağlama parçası.

ramp Fr. < Alm. Tiyatrolarda sahnenin ön tarafına sahne boyunca yerleştirilen ışık dizisi.

rampa İt. 1. Eğik yol veya geçit. Yaya rampalarında eğim açısı en çok 20° olur; çizimde eğim oku — merdivendekinin aksine — iniş doğrultusunu gösterir. Otomobillerin % 30'a kadar eğimli rampalara tırmanma gücü olduğu kabul edilirse de karayollarında rampa eğimleri çokluk % 15'e kadar yapılır. Bu eğim yolun dönen bölümlerinde % 8,5'i geçmez.

2. Demiryolu duraklarında vagonlara, depo önlerinde kamyonlara hayvan ve eşya yüklemek için yapılan set.

ranza Gemilerde, kışlalarda, yurtlarda birbiri üzerine yapılan yatak yerleri.

rapido, rapidograf (Yapımcısının verdiği ad) Çizim işlerinde kullanılan, çizilecek çizgilerin kalınlıklarına göre değiştirilebilir telli uçları bulunan bir çeşit dolmakalem. Bkz. çizim aletleri, grafos, tirlin.

rapidograf mürekkebi Rapidografta kullanılan özel siyah mürekkep.

raportör Fr. (**rapporteur**) (Genel olarak) Bir konuyu inceleyip hakkında rapor düzenleyen kimse; (proje yarışmasında) jürinin değerlendirme çalışmasına başlamasından önce, yarışmaya katılan projelerin şartlaşmaya uygun olup olmadıklarını inceleyerek rapor düzenleyen kimse.

raspa İt. (**raspo**) 1. Demir veya tahtayı kazımak için kullanılan iri dişli çelik eğe, törpü.
2. Bu aletle yapılan iş.
raspa etmek Raspa ile kazımak.

rasyonalistler Mimarî yaratmada tiplendirmeye, standartlaşmaya yönelen davranışlarından dolayı Mies van der Rohe, Le Corbusier, Walter Gropius gibi mimarlarla izleyicilerini nitelendirmekte kullanılan terim. Bkz. rasyonalizm.

rasyonalizasyon Fr. (**rationalisation**) < Lat. Rasyonelleşme.

rasyonalizm Lat. (**ratio** us) 1900'lerde başlayıp 1928 yılında yapılan CIAM toplantısı ile daha da ağırlık kazanan mimarlık akımı. Duygu yerine akıl ve mantığın, pozitif bilimlerin ön plana geçtiği bu akıma —doğru olmamakla birlikte— **fonksiyonalizm** de denilmektedir. Rasyonalleşme ve standartlaşmayı savunan rasyonalizm 20. yüzyıl başındaki toplumsal, ekonomik ve teknik koşulların etkisiyle kolayca yayılmıştır. 19. yy.'ın taklitçi, eskiye dönük, abartmalı dekoratif mimarisine karşıt olarak sadeleşmeye ve arınmaya yönelmiş olan bu akımın ilk temellerini 1907'de kurulan Deutscher Werkbund (Alman Zanaatçılar Birliği) atmıştır. Rasyonalizmin öncüleri Mies van der Rohe, Le Corbusier ve Walter Gropius'tur. Le Corbusier'nin Brezilya'da yeşerttiği rasyonalizm, belirli değişmelere uğrayarak günümüze değin gelmiştir. A.B.D. Ise, Gropius ve Rohe gibi iki güçlü ustanın etkisiyle rasyonalizmi ülkenin koşullarına ve cam, çelik gibi gereçlere uygulamış, bundan **pürizm** ya da **biçimsel püritanizm** denilen akım çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonundaki koşullar, kolay, çabuk, ucuz inşa etme zorunluluğu, 1950'lerde Avrupa mimarisinin dış görünüşünü mekanik, kısır bir rasyonalizm etkisi altında bırakmıştır. Avrupa rasyonalizminin biçim anlayışı temelde neoplastisizme dayanır.

rasyonel mimari (Lat. **ratio** us) Bkz. rasyonalizm.

rasyonelleşme Yapının tasarımında, planlanmasında ve uygulanmasında bütün sorunların önceden derinlemesine incelenmiş olması ve işçilerin, işi kendi yargı ve kararlarına bırakmayacak biçimde yetiştirilmeleri, °rasyonalizasyon.

ray Fr. < İng. (**rail**) Demir tekerlekli taşıt veya makineler ile sürme kapı, sürme pencere ve benzeri yapı öğelerinde tekerleklerin, üzerinde döndüğü madenî yol: kapı rayı, perde rayı.

rayiç Ar. Sürüm değeri, piyasa fiyatı.
rayiç cetveli Gereç birim fiyatlarını göstermek üzere ilgili kuruluşça düzenlenmiş çizelge.

reaksiyon Fr. (**réaction**) Duvar veya kolon gibi bir dayanağın, bir ki-

riş gibi yüklü bir öğeden aşağı doğru gelen basıncı karşılayan yukarı doğru direnişi, tepki, °mesnet reaksiyonu.

realizm Fr. (**réalisme**) Gerçekçilik; °nominalizm ve °idealizm karşıtı.

reanimasyon Fr. (**réanimation**) Canlandırım, °rövitalizasyon.

reçine Lat. (**resina**) Kimi ağaçlardan çıkarılan ya da bireşim yolu ile elde edilen, bileşiminde karbon, su ve çok az oksijen bulunan ve sanayinin çeşitli kollarında kullanılan yapışkan sıvı. Doğal reçinelere **akındırık, ağaçsakızı** gibi adlar da verilmektedir. Reçineler **doğal reçineler** ve **sentetik reçineler** olmak üzere iki türlüdür. Bkz. kopal, plastikler.

reçine emdirilmiş ahşap % 10'dan çok reçine emdirilmiş yüksek yoğunluklu kontrplak. Bu reçine, ahşabın neme karşı dayanıklılığını, elektrik yalıtımı değerini artırmakta ve ısı etkisiyle boyut değiştirmesini azaltmaktadır.

alkit reçinesi Bkz. alkit.

doğal reçineler Bitkilerin veya çam ağaçlarının özünden elde edilmekte veya eskiden ağaçlık olan yerlerin yakınında toprakta bulunmaktadır. Bu reçineler üç çeşittir: a. tutkal reçineleri, b. bütün cilâlarda bir miktar bulunan sert reçineler, c. yağ reçineleri (oleo reçineler). Sert reçinelerin örnekleri kopal, rosin, mastik ve amber'dir. Yağ reçinelerinin örnekleri ise Kanada pelesengi ile kimi palmiyelerden çıkarılan reçinelerdir. Sert reçineler suda erimezler, ancak örgensel incelticilerde veya bitkisel yağlarda eriyebilirler. Özellikle tutkal olarak kullanılan tutkal reçineleri suda erirler.

fenol reçineleri Fenol ve formaldehitin, doğrudan doğruya asit veya alkali ortamda işlenmesiyle elde edilen reçineler. Bu işlemde önce fenol alkol oluşur. Yeniden ekleme ile difenol ve son olarak da birçok moleküllerin birbirine eklenmesiyle polimerizasyon ürünü doğar.

sentetik reçineler Örgensel bireşimlerdir. Tutkal olarak göze çarpan nitelikleri ile ahşap yapımda ve boya endüstrisinde geniş bir kullanılma alanı bulurlar. En çok tanınan sentetik reçine örnekleri şunlardır: üre formaldehit (UF), fenol formaldehit (PF), melamin formaldehit (MF) ve alkit reçineleri. Bunlardan bazıları kalıp reçineleri olarak, bazıları da madenleri yapıştırmakta (epoksit reçineleri) kullanılırlar. Sentetik reçineler 1930 yılından beri sanayide kullanılmaktadır. Bunlar küften, bakterilerden zarar görmedikleri gibi suya karşı da çok dayanıklıdırlar. Bkz. alkit, epoksi, plastikler, polimer.

silikon reçineleri İçinde, oldukça çok miktarda silikon bulunan polimerler. Bunlar kimyasal yönden inert olup ısıya karşı yüksek bir dayanım gösterirler. Kâgir dış yüzeylerin boyanmasında kullanılan bu reçineler tam geçirimsiz olmadıklarından, toprak altında sızdırmazlık için kullanılmazlar.

üre reçineleri Hazırlanmalarında formaldehitin önemli rol oynadığı, fakat fenol yerine ürenin kullanıldığı, fenol reçinelerini andıran reçineler.

redis ucu Bir çeşit mürekkepli kalem ucu.

redükleme Fr. T. İndirgeme; oksitleme karşıtı; redüksiyon².

redüksiyon Fr. (**réduction**) 1. İki ucunun çapları değişik olan boru manşonu.
2. İndirgeme, °redükleme.

redüktör Fr. (**réducteur**) İndirgen: çimento bir redüktördür.

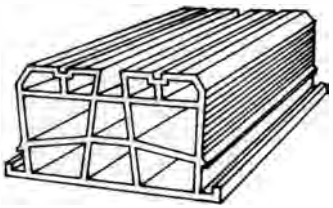
reflektör Fr. (**réflecteur**) Yansıtaç.

refrakter Fr. (**réfractaire**) < Lat. Ateşe dayanıklı: rafrakter tuğla.

reintegrasyon Fr. (**réintegration**) Bütünleme.

Rejans üslubu Fr. (**Régence**) Fransa'da XIV. ve XV. Louis üslupları arasındaki bir geçit üslubu (1715-1723).

rejyonalizm Fr. (**régionalisme**) Bölgeselcilik.

reks bloğu

reks bloğu Reks döşeme yapmakta kullanılan, taşıyıcı, pişmiş toprak blok. Bu blokların üst ve altlarında betonarme demirleri için özel kanallar vardır. Reks kirişleri hazırlanırken, harman suyunu emmemeleri için reks blokları ıslatılır. Bkz. asmolen.

reks döşeme Reks bloklarını beton çeliği ve betonla danatarak hazırlanan kirişlerin yan yana dizilmesiyle yapılan bir çeşit dişli döşeme. Reks blokları istenilen açıklığa göre dizilerek yerde kiriş haline getirilir; sonra bu kirişler genellikle kalıpsız olarak, uçları mesnetler üzerine gelecek şekilde yan yana dizilirler. Bu kirişlerin üzerine ince bir tabla betonu dökülür.

rende Far. Ahşabın yüzünü düzlemek veya lamba açmak için kullanılan, gövdesi ahşap veya madenden yapılmış, bıçaklı marangoz aleti (TS 68). Rendeler, gördükleri işlere göre şu tiplere ayrılırlar: dişli rende, düzleme rendesi, kabalık rendesi, perdah rendesi, planya, temizlik rendesi. Bu tipler kendi içlerinde ayrıca karşılık demirsiz (tek bıçaklı), karşılık demirli (çift bıçaklı) gibi ikincil türlere ayrılırlar. Bkz. düztaban, küstere, marangozluk aletleri, planya.

rende talaşı Bkz. talaş.

rende talaşı levhası Rende talaşının bir ön işlemden sonra, mineral bağlayıcı maddelere bulanarak veya bunlarla karıştırılarak basınç altında biçimlendirilmesi sonunda elde edilen levha (TS 305). Bkz. heraklit.

armudî rende Armudî silme açmakta kullanılan rende.

çifte rende Yüz yüze konan iki bıçağı bulunan rende.

dişi rende Ağacın kenarını yuvarlayan rende.

dişli rende Sürüldüğü yüzde incecik yivler açan rende. Ahşap yüzeyde meydana getirilen bu yiv ve setler tutkal yüzeyini artırarak daha iyi bir yapışmaya olanak verirler.

erkek rende Oluk açmakta kullanılan rende.

kiniş rendesi Ahşap yüzeyde kanal açan rende. Günümüzde, kiniş rendesi yerine daha çok, yalpalı testereden ya da frezeden yararlanılmaktadır.

lamba rendesi, lambalı rende Doğramacılıkta kullanılan ve 1 cm.'ye kadar derinlikte lamba açan rende.

tek rende Tek bıçaklı rende.

rendelemek Rende ile pürüzlerini gidermek.

rendeli Rende ile düzlenmiş (ahşap), rendelenmiş.

rendeli kalıp Bkz. kalıp.

rengârenk Far. 1. Renk renk. 2. Alacalı. Bkz. elvan.

renk Far. Işığın veya üzerine çarpmasıyla yansıyan ışınların niteliğine göre gözde oluşan duyumlardan her biri.

rengi atmak, rengi uçmak Solmak.

sıcak renkler Kırmızı ve sarı renklere verilen genel ad.

soğuk renkler Mavi ve yeşil renklere verilen genel ad.

renkgideren kim. Kimi şeylerin rengini yok etmekte kullanılan madde.

renkli Rengi olan.

renkölçer Bir sıvının renk derecesini ölçmeye yarayan aygıt, °kolorimetre.

renovasyon Fr. (**rénovation**) Yenileme.

reomür Fr. (**réaumur**) Erimekte bulunan buzun sıcaklığı ile kaynar suyun buhar sıcaklığı arası seksene bölünerek derecelenmiş olan ve yapıcısı Fransız fizikçisi Réaumur'ün adını taşıyan sıcakölçer. Bkz. derece[2].

reosta (Yun. **rheos** akım, Lat. **stare** hareketsiz kalmak) Elektrik akımının yeğinliğini azaltıp çoğaltmaya yarayan aygıt.

repetisyon Fr. (**répétition**) < Lat. topo. Belli bir aletle yapılan bir açı ölçmesinin duyarlığını artırmak için ölçmenin yinelenmesi yöntemi, yineleme, °reiterasyon.

resim Ar. Çizim.

resim kâğıdı Üzerine resim yapmakta veya proje çizmekte kullanılan kalın, özel kâğıt.

resim masası Tablası bir resim tahtası olan masa, çizim masası.

resim masası

resim tahtası Üzerinde proje çizilen, çoğu ıhlamur ağacından, az enli tahtaların yan yana getirilmesiyle yapılmış tabla, °planş. Masif resim tahtaları «kılıçlı» veya «başlıklı» olmak üzere iki türlüdür.

teknik resim Bir yapının kullanılmaya hazır durumunu eksiksiz olarak belirten plan, kesit, görünüş, perspektif halinde ölçekli resim.

restitüe etmek Fr. (**restituer**) < Lat. İlk şekline getirmek; eski şeklini yapmak.

2. (Bir yapıtın) Eski durumunun resmini yapmak.

restitüsyon Fr. (**restitution**) Restitüe etmek işi.

restorasyon Fr. (**restauration**) < Lat. Aslını bozmadan onarma. Bkz. restitüsyon.

Restorasyon üslubu Ampir üslubunun bozuk bir tarzı.

restore etmek Fr. (**restaurer**) < Lat. Eski şeklini, aslını bozmadan onarmak.

revak Ar. Üstü örtülü, önü açık galeri, kemeraltı. Revakların genellikle ön yüzü kemerlemeli ve açık, arkası duvarlı, üstü tonoz, kubbe veya düz tavanla örtülü olur. Bkz. arkat.

reverberasyon süresi Fr. T. akus. Ses kaynağı sustuktan sonra ses şiddetinin, almış olduğu en yüksek değerin bir milyonda birine düşmesi veya ses düzeyinin en yüksek değerinden 60 desibel aşağı düşmesi için saniye cinsinden geçen süreye o hacmin reverberasyon süresi denir. Bir hacmin reverberasyon süresi, o hacmin ses emici gereç ile kaplı veya insanlarla ya da yumuşak mobilyalarla dolu olması halinde azalır.

revir Al. Okul, kışla gibi yerlerde ufak tefek hastalıkları olanların yatırıldıkları küçük hastane.

revzen Far. esk. Pencere, alçı pencere. Camilerde genellikle pencerelerin iç ve dış yüzlerine birer revzen yerleştirilir. Bunlardan nakışlı camlarla süslü olan içtekine **içlik**, adi camlı olan dıştakine de **dışlık** adı verilir.

revzen-i menkuş Far. Ar. Nakışlı camlarla yapılmış alçı pencere, nakışlı revzen. Bkz. vitray.

revzençe Far. esk. Küçük pencere.

reze (I) 1. Kapıyı içeriden ve dışarıdan açıp kapamaya yarayan ve başparmakla basılarak işletilen mekanizma.

2. Çift kanatlı kapılarda her zaman açılmayan kanadı alt ve üst eşiklere tutturan bir çeşit sürgü.

3. İki koldan meydana gelen T şeklinde menteşe.

reze (II) İnce talaş.

rezelemek Reze (I) [1·2] ile kapamak.

rezene Geniş kanatlı büyük kapılarda kullanılan üstü süslü, düz demir levhadan yapılmış uzun kollu menteşe; rezenin (I)[3] büyüğü.

rezervuar Fr. (**réservoir**) 1. Helâlarda, temizsuyun, gerektiğinde helâ taşına basınçlı olarak akıtılmak üzere depolandığı özel düzenli hazne. Helâ rezervuarları için bkz. TS 823.

otomatik rezervuar Grup halindeki pisuarlarla helâ taşlarında kullanılan otomatik boşalma düzenli

rezervuar. Bu terim bazen yanlış olarak 'şas düğmesi' yerine kullanılmaktadır.

rezonans Fr. (**résonance**) akus. Seselim.

RIBA İng. (Royal Institute of British Architects'in kısaltılmışı) Britanya Mimarları Kraliyet Enstitüsü.

rıht (**raht**) Basamak aynası.

rıht yüksekliği Bir merdivende birbirini izleyen iki basamak arasındaki düşey uzaklık.

rıhtım Far. Deniz kıyısında gemilerin yanaşması için yapılan set.

rıhtsız (Merdiven hakkında) Rıht parçaları bulunmayıp yalnızca basamaklardan meydana gelen (merdiven).

rıtıl Ar. Yaklaşık olarak okkanın üçte birine eşit eski bir tahıl ölçüsü.

rijit Lat. (**rigidus**) Oynak veya esnek olmayan: rijit birleşme.

rijit kemer Mafsalsız kemer.

rijitlik str. Bir strüktürün makaslamaya veya burulmaya dayanıklı olması durumu.

rijitlik modülü Makaslama modülü.

ring (I) İng. Üzerinde boks, güreş vb. sporların yapıldığı yüksekçe yer.

ring (II) Alm. Kentin tümünü veya bir bölgesini kuşatan yol, çevre yolu.

ritim,-tmi Fr. (**rythme**) < Yun. (**rhuthmos**) Düzün.

ritmik Fr. (**rythmique**) < Yun. Düzünlü.

rodaj Fr. (**rodage**) Bir camın veya aynanın kenarlarına pah verme (işi). Bkz. bizote.

rokay Fr. (**rocaille**) 1. Bir yapma mağarayı, bir havuzu, bir salonu süsleyen çakıllar ve denizkabukları.

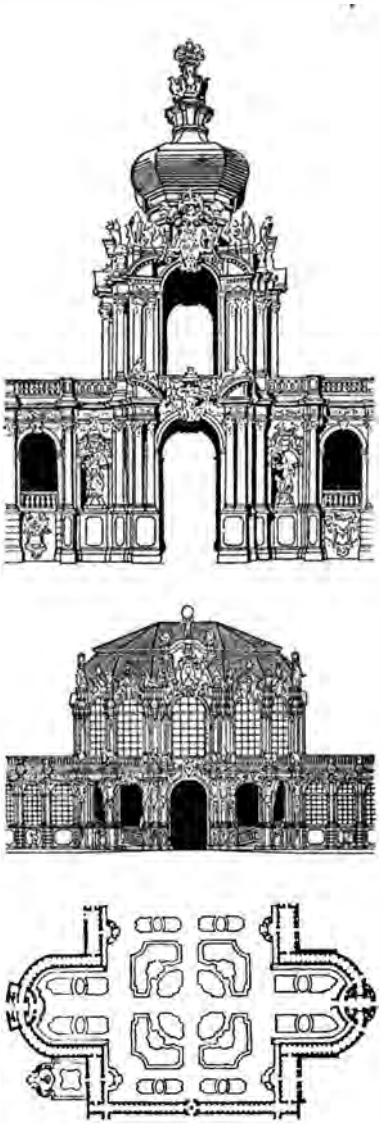
2. Rokay üslubunda yapılmış mobilya.

rokay üslubu Fr. (**rocaille**) XV. Louis döneminde gelişmiş olan bir mobilya üslubu; barok'un bir manyerizmi.

ve Turizm Bakanlığı
Halk Kütüphaneleri Müdürlüğü

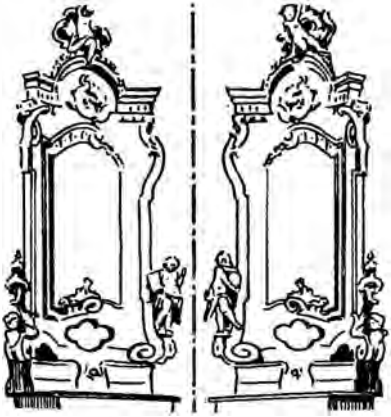
rokay süsleme

rokoko
Dresden'de Zwinger.

rokoko Fr. (**rococo**) XVII. yüzyılda (XV. Louis dönemi ile XVI. Louis dönemi başı) Fransa'da Barok ve Palladyen'den sonra moda olan, eğri çizgileri bol, gösterişli bir bezeme üslubu. Barok'un yuvarlak çizgileri aşırı dereceye götürülüp yapıların her yanı kıvrıntılı süslerle kaplandı. Hiç bir yüzeyi olduğu gibi bırakmamak, bir duvarın ya da tavanın her yanını süslemelerle doldurmak, bunu yaparken de irili ufaklı yuvarlak çizgilere yer vermek, yaprak, çiçek gibi motiflerle süslemek rokoko üslubunun özellikleridir. Rokoko, mimarlığın yanı sıra mobilyacılıkta ve ev eşyasında da kendini göstermiştir. Türkiye'de de bir süre etkili olan rokoko, Fransa dışında özellikle Avusturya, Almanya ve İsviçre'de benimsenmiştir. Rokoko sözcüğünün bazen yanlış olarak 19. yy.'ın çok süslü yapıları için de kullanıldığı görülür.

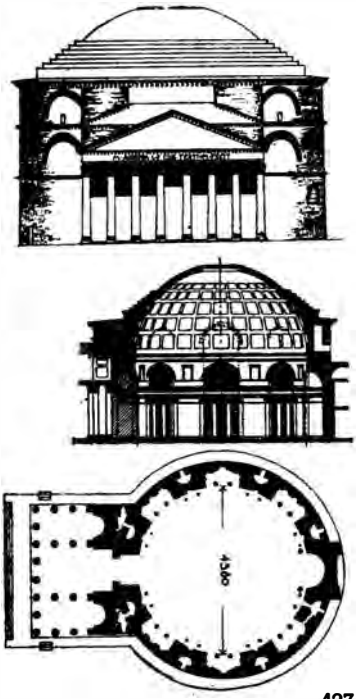

Rokoko'ya özgü optik bütünleme: bir kilisenin simetrik görünen yan altarları, 1750.

Roma mimarisi M.Ö. 8. yy.'da Latinler, sonradan Roma adını alacak bölgeye yerleştiler. Daha önce Etrüsklerin egemenliği altında kalmış olan Latin halkı, komşu kabilelerle savaşarak bütün İtalya'yı ve Akdeniz Havzasını ele geçirerek 1. yy.'da sınırları Ren'e, Tuna'ya, Fırat'a, Mısır'a, Kuzey Afrika'ya ve İspanya'ya uzanan büyük bir imparatorluk kurdu. 4. yy.'da İmparator Konstantin, Hıristiyanlığı devlet dini yaparak Batı uygarlığının temelini atmış oldu. Soyut güzellik ve uyum arayan Yunan mimarisine karşılık Roma mimarisinin en önemli niteliği faydacı oluşudur. Romalılarda mimarlık çok güçlü bir otoritenin organı haline gelmiş olup Romalılar için genel binaların yapımı bir egemenlik aracıdır. Yunan mimarlığı tapınakta, Roma mimarlığı ise hamam ve tiyatrolarda anlatımını bulur. Roma'da yapıların gövdesi bir harç ve taş kütlesinden, inşa edilmiş bir monolitten, bir çeşit yapay kayadan ibarettir ve İmparatorluğun anıtları hep bu türdendir. Mimarlık, istenen sadeliğine ulaşmadan önce bütün toplumu etkileyen bir değişmeler dizisinden geçmiştir. Bu, Etrüsk uygarlığı sırasında Etrüsktür; sonra Yunan kolonilerinin aracılığıyla Yunan izleri alır; ancak İmparatorluk Çağının yaklaşması ve Asya ile ilk ilişkilerle kendine özgü nitelikler kazanır. Geniş İmparatorluk bölgelerini bağımsız yönetimlere bırakan, kentlerin belediyeler halinde bağımsızlıklarını tanıyan Roma yönetimi, medenî ka-

Roma mimarisinden örnekler:
üstte: Titus takı
altta: Panteon, görünüş, kesit, plan.

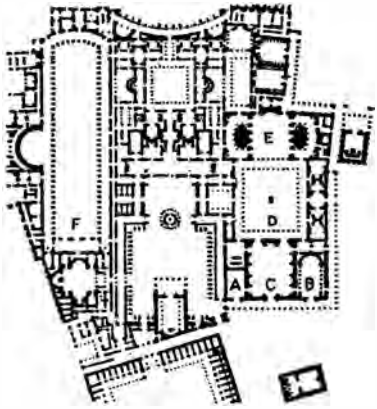

Hadrian Mozolesi, Roma.

Palatin İmparator Sarayı, Roma.

nunlarını bile zorla benimsetmediği bu bölgelere mimarlığını zorla benimsetmek hatasına düşmemiştir. Roma mimarisi bölgesel geleneklere geniş bir yer vermiştir. Roma mimarlığının özelliği ne şehirciliğinde, ne de üslubundadır. Yaratılan bazı yeni bina tipleri (yengi takı, anfiteatr, sukemeri, köprü, panteon, villa) ile yeni yapı yöntemleri ve gereçleri (beton ve tuğlanın kullanılışı, pencere camı, kemerli kubbe) Roma mimarlığının asıl özelliğini oluştururlar. Kemer ve kubbenin kullanılması, devâsâ bir üsluba, yuvarlak kemerli büyük yapılara, beşik veya haçvarî tonoza, üst üste koridorlara, çok katlı yapılara ve merdivenlere, köprü kemerlerine yol açmıştır. Tonoz ve kubbe harcın mukavemetI sayesinde kendilerini taşıyan duvarlarla tek bir blok halinde, genel yapıların birçoğunun normal örtüsü olmuşlardır. Kare planı örten kemerli kubbe, bu dönemde tromp ve pandantifleri ile ortaya çıkarak bindirmeli kubbenin yerini alır. Kemerin kolaylıkla kullanılışı, taş merdivenlerin yaygın olarak yapılmasını, dolayısıyla da kat sayısının artmasını sağlamıştır. Roma'da çoğunlukla her katın ayrı bir merdiveni vardı ve kat ortalaması üçtü; bu arada beş ve altı katlı yapılar da bulunuyordu. Romalıların yapıcılıktaki asıl rolü, o döneme kadar kötü bir şekilde gelişmiş olan teknikleri, geniş halk kütlelerinin hizmetine sokmuş olmalarıdır.

roman mimarisi (Lat. **romanus** Eski Roma'ya değgin) V. ve XII. yüzyıllar arasındaki Latin ülkeleri mimarisi. Roma sanatından türeyen Roman mimarisi, Latin kentlerinin ve bazilikaların üslubundan esinlenmiş, İlk Hıristiyanların kullandıkları bazilika biçimine çapraz sahnı, koroyu ve haçtonozu eklemiştir. Yapılar önceleri ahşap bir çatı ile örtülmekteydi; tonoz ilkin Akitanya'da olmak üzere, X. yüzyıldan başlayarak kullanılmıştır. Roman sanatında antik öğelerden başka Doğu ve Bizans öğelerine de rastlanır. Taşıyıcıları hafifletmek ve tonozların yan duvarlara olan itkisini karşılamak için çaba gösteren ve giderek ayaklara ve kemerlere daha büyük bir önem veren bu dönem mimarları, triforyum'u yarattılar ve bu arada Bizans'tan küresel üçgen bingili (pandantifli) kubbeyi aldılar. Az pencereli, kalın duvarlar, kontrforlarla desteklenmiştir; sahınlar dardır. Roman bazilikası planı değişikliğe uğrayarak haç biçimini almıştır. Kapılar ve öteki boşluklar çokluk yuvarlak kemerlerle aşılmıştır. Önemli Roman yapıtları: Vézelay Kilisesi, Toulouse'daki Saint - Sernin, Périgueux'deki Saint - Front, Poitiers'deki N.-D.-la Grande kiliseleri ile Caen ve Rouen kiliseleridir.

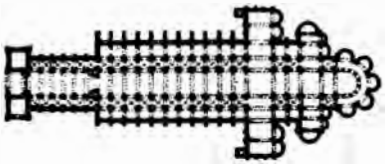
Verona'da S. Zeno'nun görünüşü.

roman dizgesi Roman kiliselerinde ölçü birimi olarak koro kesitini alan dizge (sistem).

romanesk,-ki İng. (**romanesque**) < Lat. °Roman.

Cluny Kilisesi'nden perspektif ve plan.

Roman mimarisinden örnekler.

Romantik dönem:
Neuschwanstein şatosu,
1869 - 1890.

romantizm Fr. (**romantisme**) 19. yüzyılın ilk üçte birinde ortaya çıkan düşünce akımı. Yeniklasikçiliğin geometrik ve soyut katılığına karşı tepki olarak doğan romantizm usun egemenliğinden kaçar; duyguların, imgelemin, tutkuların gücüne ayrıcalık tanır. Böylece, akımın yandaşları gerçek dışı mistik, idealize edilmiş bir geçmişe, çoğu zaman da ortaçağa sığınırlar. Paris'teki Notre - Dame'ı restore eden Viollet-Le-Duc ile birçok Alman mimarı bu akımın yandaşları olarak tanınırlar.

rondela Fr. (**rondelle**) Civata başlarının veya somunların altına yerleştirilen, ortası delik, yuvarlak, yassı, madenî parça, pul[2].

rostral sütun Fr. Ar. Bkz. sütun.

rotond Fr. (**rotonde**) 1. Planı bir daire olan kubbeli yapı.
2. Bir park ya da bahçede sütunlarla taşınan yuvarlak planlı pavyon.

rozas Fr. (**rosace**) 1. elk. İçindeki klemensler aracılığıyla bir elektrik döşeminin kordonla yapılmış bir bölümünü, gömme elektrik döşemi ile bağlamaya yarayan araç. Rozas iki ana bölümden meydana gelir: gövde ve kapak. Gövde, tavana temelli olarak tutturulan ve klemensleri taşıyan bölümdür. Kapak ise gövdeye vidalanan parçadır.
2. Gül veya çok kollu yıldız biçiminde süsleme örgesi; bu süslemenin kullanıldığı büyük kilise vitrayı.

rozet,-tl Fr. (**rosette**) 1. Kapı kolu ve anahtar yerini örten ve kapı kolu aynası kullanılmayan durumlarda kullanılan maden parça.
2. Pul[2], °rondela.

röfüj Fr. (**refuge**) Gidiş - geliş trafik akımını ikiye bölen, bordür taşları ile çevrili, yeşil veya yayaların güvenliği için ayrılmış, kaldırım yüksekliğinde şerit ya da ada.

rögar Fr. (**regard**) 1. Kanalizasyonda, yer altındaki temizleme parçalarını kontrol etmek ve çeşitli doğrultulardan gelen boruları başka bir doğrultuya yöneltmek için yapılan baca, lağım bacası, bakmalık.
2. tlf. Büzlerin doğrultu değiştir-

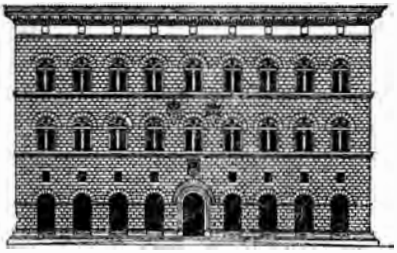
dikleri noktalarda, şube hatlarının alınması veya kablo eklerinin yapılması gereken yerlerde yapılan, içinde en az ikl kişinin çalışmasına elverişli büyüklükte yeraltı hacmi.

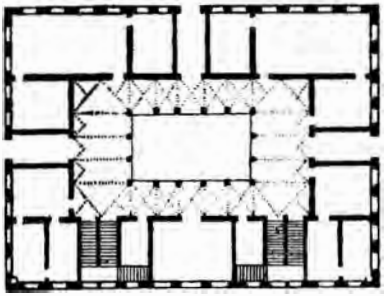
rökonstrüksiyon Fr. (**reconstruction**) Bir kentin tümünün, bir parçasının ya da bir yapının özgün biçimiyle yeniden kurulması; yeniden inşa etme.

rölyef Fr. (**relief**) Kabartma.

rölöve Fr. (**relevé**) Bir yapının bütün boyutlarını ölçerek plan, kesit ve görünüşünü yeniden çıkarma; ölçüleme.

demir rölövesi Betonarme yapımında, betonun dökülmesinden önce, yerleştirilmiş olan demirlerin projeye uygunluğunun denetlenmesi işi.

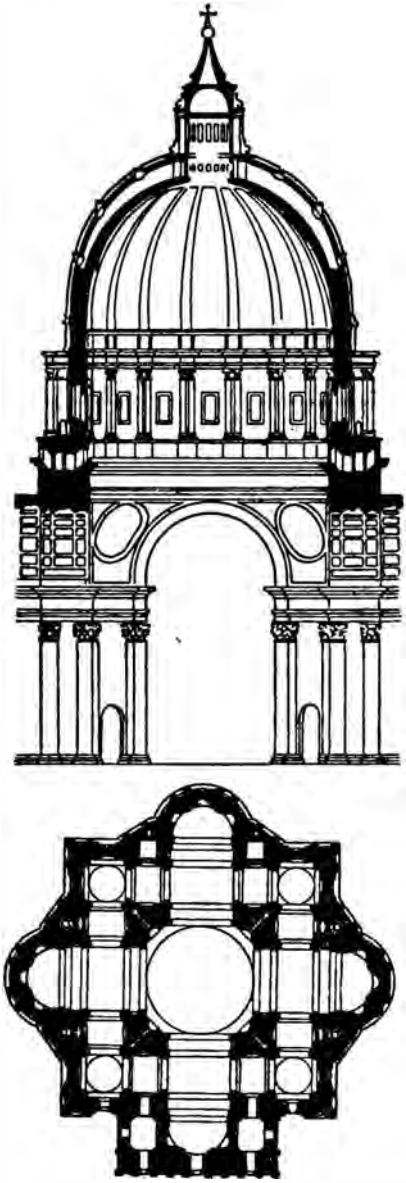

1. Siena'da Piccolomini Sarayı
2. Floransa'da Strozzi Sarayı
3. Venedik'te S. Giorgio Maggiore bazilikası.

Rönesans Fr. (**Renaissance** yeniden doğuş) Avrupa'da ortaçağdan sonra (XV. ve XVI. yüzyıllar) hümanizmin etkisiyle oluşan ve Eski Yunan ve Roma sanatının klasik öğelerine dayanan sanat çığırı, Uyanış Çağı. Günümüzde bu terim 1420'den (Brunelleschi'den) XVI. yüzyılın ortasına dek süren dönemdeki İtalyan sanat ve mimarlığını kapsar. Rönesans «sanat sanat içindir» sloganı ile özetlenmiştir. Bu dönemde sanatçı, ortaçağın adsızlığından kurtulmuş olup, tanınmaktadır artık. Yapıtlarına imzasını koyabilmekte, yetenekleri tartışılabilmektedir. Yeni sanat, antik kalıntıların geçmişi yansıtacak kadar bol olduğu İtalya'da doğmuştur. Bu bakımdan Floransa en

Roma'da Sen Piyer. Kesit ve plan.

önemli merkez olup bütün ülkeyi etkilemiştir. Rönesans klasik kültür ve sanata duyulan ilginin yeniden doğuşuydu. XV. yüzyıl başlarında Roma 20.000'i aşmayan nüfusu olan küçük bir kentti. Nüfusun çoğu çevredeki yıkık, üstünü ot bürümüş antikçağ yapılarında yaşadığından, acınacak durumdaydı. 1401 - 1407 yılları arasında Floransalı Filippo Brunelleschi bu yapıları incelemek, kısmen de Floransa katedrali yarışması için fikir toplamak üzere uzun süren bir gezi yaptı. 1430 yılında inşa ettiği Floransa'daki Pazzi Şapeli İtalyan Rönesansının ilk örneği sayılır. Bundan sonraki otuz yıl içinde Floransa bu yeni akımın merkezi olmuş, fakat üslubun yayılışındaki önderlik, mimarî yayınlarla, yavaş yavaş Alberti, Vignola, Serlio, Palladio ve Scamozzi gibi yazarlara geçmiştir. Bunların hepsi Romalı mimar Vitruvius'un «De Architectura» adlı kitabından geniş çapta aktarmalar yapmışlardır, ki bundan dolayı bir süre Rönesans mimarlığı «kitap mimarlığı», De Architectura ise «mimarların incili» diye istihza ile anılmıştır. Mimarlıkta antik etkinin üstünlük kazanması ile Roma sanatının biçimleri, hacimleri, süslemeleri yeniden ortaya çıkmıştır. Yeni yapılar artık, ortaçağ yapıtlarının düşeyliğine uymazlar. Romalı yapıcıların ana ilkeleri yeniden benimsenmiştir: güç ve hacim etkileri araştırılması, (antik üç düzenin üst üste yerleştirilmesiyle) katların bölünmesi, kemerler dizisi.. gibi. Böylece, ön-

ce İtalya'da, sonraları Fransa ve İngiltere'deki mimarlık tasarımı, eski Roma örneklerini temel alarak ortaya konmuş kuralların uygulanması biçiminde olmuştur. Batı Avrupa'nın öbür ülkelerinde, Gotik geleneği İtalya'dakinden çok daha güçlü olarak yerleştiği için Rönesans'ın kök salması çok yavaş olmuştur. Soylu çevrelerde önce yeni bir moda olarak benimsenmiş, klasik düzenlerin ve klasik sistemin yalnızca dekoratif olarak kullanılmasına dayanmış, işlerin çoğu İtalyan zanaatçılarınca gerçekleştirilmiştir. İngiltere'de 1558 - 1625 arası 'Elizabethan' ve 'Jacobean' dönemlerinde, beceriksiz fakat çok pitoresk bir Gotik ve Rönesans karışımı elde edilmiştir. Aynı dönemde Fransa'da süslü Touraine şatosu ve Almanya, Hollanda ile Belçika'da antik düşünceye uygun belediye binaları, haller, konut yapıları yapılmıştır. İtalya'ya gelince, Rönesans akımı tam olarak benimsenmiş, Bramante, Peruzzi, Palladio ve öbürlerinin yapıtlarında en özgün örneklerini vermiştir. Fakat 1530 - 1590 arasında daha özgün bir mimarlık tipi yaratan, aralarında Michelangelo'nun da bulunduğu Alessi, Tibaldi ve Vignola gibi usta mimarlar Rönesans'ı **maniyerizm** adı verilen evreye sokmuşlardır. Bu eğilim, heykeltıraş ve ressamlıktan sonra mimarlığa dönen Michelangelo'nun yapıtlarında Barok'a önderlik etmiştir. Rönesans, İtalya'dan bütün batı Avrupa'ya, özellikle de Avusturya, Belçika, İspanya, Güney Almanya, Portekiz ve Latin Amerika'nın yeni ülkelerine, aynı zamanda Polonya ile İskandinavya'ya yayılmıştır; İngiltere ve Fransa'da ise etkisi az olmuştur.

röper Fr. (**repère**) Bir doğrultuyu, bir düzeyi, bir yüksekliği belirlemek veya yeniden bulmak üzere bir duvar, jalon ya da arazi vb. üzerine konulan işaret; nişan.

röper noktası Belli bir yeri, bir noktayı yeniden bulmak için konulan sabit işaret; başlama noktası.

röper kazığı Bir röper noktasını belirlemek üzere çakılan kazık.

röperli kroki Belli röperlere göre bir arşanın konumunu ve ölçülerini gösteren kroki.

röprodüksiyon Fr. (**reproduction**) (Bir sanat yapıtının) Aslına sadık kalınarak yapılan kopya. Bkz. restitüsyon, restorasyon.

rötre Fr. (**retrait**) Betona bir basınç gerilmesi uygulanmadığı halde bile boyutlarında bir küçülme olur, ki bu olaya **rötre** denir; gütme. Beton, yapıldıktan sonra havada bırakılacak olursa boyutlarında kısalma, su içinde ise bir artış meydana gelir. Bu, çimentonun etkisi ile ortaya çıkan bir olaydır. Beton, yapılmasından yaklaşık olarak ancak bir yıl sonra kararlı bir boyutsal durum kazanır. Rötre çatlaklarını önlemek için:

a. beton bir, iki hafta sulanır;

b. çimentoya tras, kireç gibi maddeler katılır;

c. çekme gerilmelerini karşılamak üzere beton yüzeyine demir yerleştirilir.

rövitalizasyon Fr. (**revitalisation**) Canlandırım, °reanimasyon.

ruhsat,-tı Ar. İzin.

ruhsat projesi Yapıya başlama izni alabilmek üzere belediyeye verilen kesin proje veya uygulama projesi.

ruhsat şubesi Büyük belediyelerde ruhsat projesi ile gerekli belgeleri inceleyerek yapıya başlama izni veren bölüm.

yapı ruhsatı Belediyece verilen, yapıya başlama izni.

ruhsatiye, yapı ruhsatiyesi Ar. Bir yapıya başlanılması için yetkili daireden verilen izin belgesi. İmar Yasasına göre «Belediye sınırları içinde yapılacak bütün yapılar için belediyeden ruhsatiye alınması mecburidir.»; «Yapı ruhsatiyesi almak için belediyeye bir dilekçe ile müracaat edilmesi, tapunun ve varsa çapın gösterilmesi ve dilekçeye, bu kanuna uygun olarak hazırlanmış mimarî, statik ve tesisat plan, proje, resim ve hesaplarından gerekli olanların eklenmesi lâzımdır.» «Yapıya başlama süresi ruhsatiye tarihinden başlayarak bir yıldır.»

rumî

rulet Fr. Şerit metre.

rulo Fr. (**rouleau**) Bir yüzeyi boyamakta kullanılan bir çeşit merdane.

rumî Ar. Anadolu Selçuklularının üsluplaştırdıkları filiz, yaprak ve hayvan örgelerinden meydana gelmiş kıvrıkdal süslemesi. Rumî süsleme birbirine bağlı, uçları kuş gagalarını andıran yarım palmetlerle sona eren kıvrımlardan oluşur. Bu örge Osmanlı içmimarlığında çok kullanılmıştır. Bkz. bezeme, hatayî.

rüberoit (Yapımcısının verdiği ad) Özel olarak hazırlanıp asfaltla doyurulmuş karton. Rüberoit, gerekli hallerde mineral gereçlerle korunabilir. Rüberoit 20 m.'lik toplar halinde satılır ve basit sızdırmazlık işlerinde kullanılır. Bkz. TS 114.

rükn Ar. esk. Sütun, direk.

rüstik Lat. (**rusticus**) 1. Kıra değgin. 2. Ucu dişli taşçı çekici. 3. Duvarları, yarı yontulmuş veya taşın ilkel halini anımsatır biçimde yontulmuş taşlarla örülmüş (yapı).

rüstik mermer kaplama Mermerin kırık yüzleri görünecek tarzda yapılan cephe kaplaması.

rüstik sıva Kaba taraklanmış sıva.

rüzgâr bağlaması Bir strüktürde yalnızca rüzgâr yükünü karşılamak üzere yapılan kiriş.

rüzgâr basıncı Rüzgâra bağlı olarak bir duvar veya çatı yüzeyinde oluşan ve kg./m² şeklinde belirtilen basınç. Bayındırlık Bakanlığının Genel Teknik Şartnamesine göre, özel durumlar dışında, dik etki alan yüzeyler için rüzgâr basıncı 150

kg./m² olarak kabul edilir. Rüzgâr doğrultusu ile x derecelik bir açı meydana getiren yüzeye dik etki yapan rüzgâr basıncı, her m² için $W = W_0 \sin^2 x$ formülü ile hesaplanır. Rüzgâr basıncı özel durumlarda 250 kg./m² ye kadar alınabilir. Eğik çatılarda (örneğin beşik-örtüsü), rüzgâra göre korunmuş yandaki yüzeyde bir emme kuvveti doğar. Buradaki kuvvetin de yaklaşık olarak rüzgâr yükü alan yüzeydeki kadar olduğu kabul edilir.

rüzgâr gülü Pusula kadranına yapıştırılan ve rüzgârların yönünü ve adını gösteren levha.

rüzgâr tüneli İçinde, ölçülü hızlarda hava geçirilerek asma köprü, kule veya rüzgâr yükünden etkilenebilecek yapıların maketlerinin denendiği çoğu konik veya silindirsel strüktür.

rüzgâr yükü Bir strüktüre gelen rüzgârın basıncı ile strüktürün bu basınca dik alanının çarpımına bağlı olan kuvvet. Rüzgâr yükü basınç ve emme şeklindedir.

hakim rüzgâr yönü Belirli bir süre boyunca, rüzgârın en çok geldiği yön.

sağlam rüzgâr Herhangi bir yönden sürekli olarak esen yel.

rüzgârlık Far. T. Soğuk ve rüzgârın içeriye girmesini önlemek üzere bina girişlerinde yapılan çifte kapı veya döner kapı düzeni.

S (es okunur) Esboru; kır döküm deveboynu.

sabih köprü esk. Yüzer köprü, dubalı köprü. Bkz. köprü.

sabin (Akustiğin öncülerinden Dr. Sabine'in adından) Bir açık pencerenin 1 ayak karesinin emicilliğine eşdeğerde ses emme birimi.

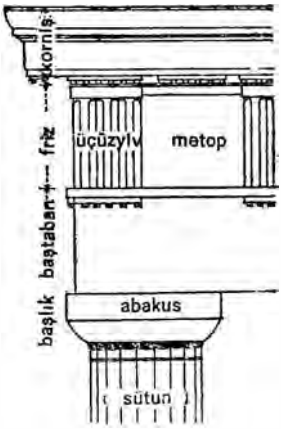
sabit,-ti Ar. Yerini değiştirmeyen, durağan.

sabit mesnet Bkz. mesnet.

sabit yük Hareketsiz yük. Bkz. yük.

sabunlaşma Alkalilerin yağlar üzerine olan etkisi. Bu olay sonucunda yağ, suda eriyen sabuna dönüşür. İçinde yağ bulunan her çeşit boya sabunlaşma yoluyla zarar görebilir.

saçaklık

sabunluk 1. Banyo, mutfak gibi yerlerde duvara gömülen veya takılan çoğu bir fayans büyüklüğünde sabun kabı.
2. Lavabolarda sabunun konulduğu oyukça yer.

saç,-cı 1. Demir levha.
2. Demir levhadan yapılmış.

saç makası Bkz. makas[1].

saç vidası Bkz. vida.

baklavalı saç Üzerinde, kabartmalı çizgilerden eşkenar dörtgenler bulunan ve döşeme kapaklarında kullanılan saç.

bükme saç profil Sacı preste özel şekilde bükerek yapılmış profil.

oluklu saç Üzerinde boydan boya uzanan oluklar bulunan saç levha, ondüle saç.

saçak 1. Bir şeyin kenarı boyunca sarkan püskül gibi teller; halının iki başında, çözgü ipliklerinin kesilmesinden arta kalan uçlar.
2. Çatının binadan dışarı taşan bölümü. Bkz. kirpisaçak.

saçak düzeyi, saçak seviyesi Bir binanın son kat döşemesinin üst kotu.

saçak silmesi Bir yapının saçak altı bölümlerini sulardan korumak için dış duvarların üst bölümlerine yapılan yatay silme, °korniş[4]. Bkz. denizlik.

saçaklı Saçağı olan.

saçaklık Eski Yunan mimarisinde sütunların üzerinde yer alarak çatıya kadar devam eden ve baştaban, friz ve kornişten meydana gelen bölüm. (Fr. **entablement**).

safari Ar. Tutkalsız geçmeli olarak birleştirilmiş ahşap çubuklarla, bunları bağlayıp geren bezden ya da deriden yapılmış, sökülüp takılabilir koltuk. Bez veya deri parçalar aynı zamanda oturma yeri ile kol ve sırt dayama bölümlerini meydana getirirler.

saff-i nial Osm. Eski Türk evlerinde odaların girişinde, oda döşemesinden yirmi cm. kadar aşağıda olan, çoğu ahşap parmaklıkla ayrılmış küçük bölüm; pabuçluk. Ayakkabıların, terliklerin bırakılmasına ve hizmetkârların beklemelerine ayrılmış olan bu bölümlerin tavana kadar kafeslerle kaplı, ahşap perde ile ayrılmış olanları da vardır.

sağır Penceresiz (duvar, yüzey); saydamsız.

sağlam rüzgâr Bkz. rüzgâr.

sağlam zemin Emniyet gerilmesi yüksek olan zemin.

sağrı Çatılarda mahyalarla dereler arasında kalan üçgen veya yamuk yüzeylere verilen ad, damsağrısı.

sağrılı çatı Kırmaçatı. Bkz. çatı.

saha Ar. Alan.

mücavir saha Ar. Mücavir alan, komşu alan.

nafi saha Ar. Yararlı alan.

sahanlık Binalarda kapı önünde, merdiven başlarında veya ortasında genişçe düzlük. Bkz. merdiven.

sahanlık basamağı Bkz. basamak.

sahanlık boyu veya **uzunluğu** Düz merdivenlerde sahanlıktan önceki ve sonraki rıhtlar arasındaki yatay uzaklık. Sahanlık uzunluğu, $S_u = B + n \cdot 63$ formülü ile hesaplanır. Bu formülde «B» basamak genişliği, «n» adım sayısıdır. Köşe sahanlığı ve tam sahanlıklarda da çıkış çizgisinin sahanlık içinde kalan kısmının açınımı bu formüle uygun olmalıdır.

sahanlık genişliği Sahanlığın, çıkış çizgisine dikey doğrultudaki genişliği.

ara sahanlık Bir merdivenin iki kolu arasında yer alan sahanlık.

kat sahanlığı Kat düzeyindeki sahanlık.

köşe sahanlığı İki kolu birbirine dik merdivenlerdeki ara sahanlık.

tam sahanlık İki kolu birbirine paralel merdivenlerdeki ara sahanlık.

sahın,-hnı Ar. (**sahn**) 1. Cami ve kiliselerin içinde tapınmaya ayrılmış olan geniş bölüm; kiliseler için Fransızca **nef** sözcüğü de kullanılmaktadır.

sahın medresesi Bkz. medrese.

çapraz sahın °Transept.

orta sahın Cami ve kiliselerde ortadaki büyük sahın, °merkezî sahın.

merkezî sahın Orta sahın.

yan sahın Cami ve kiliselerde orta sahının yanında, sütunlarla ayrılmış bölüm, yan sofa, °canibî sahın.

2. esk. Avlu, alan.

3. esk. Sahne.

sahınlık Bkz. sahanlık.

sahilhane esk. Deniz kıyısındaki bina, yalı.

sahilsaray Far. Su kıyısında kurulmuş olan saray, büyük yalı.

sahne Ar. < Yun. 1. Tiyatrolarda oyunun oynandığı yer.

2. Konser salonlarında orkestra ve

koronun yer aldığı genişçe basamaklı bölüm.

sahne ağzı İtalyan biçimi sahnelerde, sahne çerçevesindeki geniş açma.

sahnealtı Sahne döşemesi altında düzenlenmiş bölüm. Kimi tiyatrolarda sahnealtı birkaç katlı olur.

sahne çerçevesi Sahne ağzını belirleyen çerçeve. Çerçeveli sahnede seyirci ile oyuncu birbirinden ayrılmıştır. Oyun sırasında seyircinin bulunduğu yer karartılmakta, sahne aydınlatılmaktadır. Bu tür sahnelerde, gerçeği tam verecek gibi üç boyutlu dekor düzeni kullanılır.

sahne deliği Çeşitli işler için sahne döşemesinde bırakılan kapaklı delik.

sahneevi Sahne, sahnealtı ve sahneüstünden meydana gelen yuva.

sahneüstü Sahneevinin, çerçevenin üstünde kalan ve tavana kadar yükselen bölümü.

sahne yarığı Sahne döşemesinin altından dekorları yukarıya sürmek için, sahne üzerinde 5-8 cm. genişliğindeki yarıklardan her biri.

açık sahne Üç yanı seyirciyle çevrili sahne.

döner sahne Bir sahne ortasında, geniş bir daire şeklinde kesilmiş olup oyundaki gereksinmeye göre bir eksen çevresinde döndürülen bölüm.

kapalı sahne Seyirciden çerçeveyle ayrılan sahne, İtalyan biçimi sahne.

orta sahne Seyircinin, oyun yerini çepeçevre kuşattığı ya da karşılıklı iki yanında yer aldığı sahne.

ön sahne 1. Bir Yunan veya Roma tiyatrosunda oyunun oynandığı sahne bölümü, prosenyum.
2. Modern tiyatroda perde ile orkestra arasındaki bölüm.

sürme sahne Sahne yanlarında ve gerisinde bulundurulup gerektikçe asıl sahneye sürülebilen sekilerden oluşan sahne. Sürme sahneler çoğunlukla elektrik motoru ile kaydırılırlar.

sahra fırını İçinde harman tuğlası pişirilen geçici kümbet.

sahrınç Ar. esk. Sarnıç.

saka deliği Eskiden evlerin ön cephe duvarında bulunan ve sakaların, getirdikleri suyu eve girmeksizin boşalttıkları teknecik.

sakaf, sakf Ar. esk. Dam, çatı (Çoğulu: **sukuf**).

sakal Asma tavan yapmak için veya başka bir erekle betonarme tavandan sarkıtılan ince demirlere verilen ad.

saksı İçine toprak konarak çiçek yetiştirilen kap.

saksılık 1. Saksı koymaya yarar raf.
2. İçine saksı oturtulan, saksıdan daha güzel görünüşlü kap.
3. Kışın saksı çiçeklerinin saklandığı yer.

sal (Doğu Karadeniz'de) Çürük zeminlerde, kâgir duvar altına kızılağaç dallarından yapılan ızgara örgü.

salacak Üstünde ölü yıkanan kerevet, °teneşir.

salamandra Fr. (Fabrika İsmi) Gezdirilebilen bir çeşit kömür sobası.

salamanje Fr. (**salle à manger**) Yemek odası

salarvan Suterazisi.

salaş Mac. Tahtadan yapılmış, yalınkat, eğreti dükkân veya baraka.

salât köşkü Ar. T. Minaresiz mescitlerde ezan okunmak üzere yapılan cumba.

salhane Ar. Far. Kanara, °mezbaha.

salıncak iskele Bkz. iskele.

salma Musluksuz olup boyuna akan (su), horhor.

salmastra İt. Sızdırmazlık işlerinde kullanılan, saç gibi örülü bir çeşit kordon.

salon Al. 1. Konukların ağırlandığı büyükçe oda.

2. Sinema, tiyatro gösterilerinde, konserlerde, konferanslarda izleyicilerin yer aldıkları hacim.

3. Bazı dükkânlara verilen ad: berber salonu, çay salonu.

saltanat kapısı Takkapı.

samankâğıdı,-nı Resimlerin üzerine koyup kopyasını çıkarmak için kullanılan, sigara kâğıdı inceliğinde, yarı saydam bir çeşit kâğıt. Saman kâğıdı az dayanıklı olduğu için mimarlık çizimlerinde kullanılmamakta, ancak yağ kâğıdına bazen —yanlış olarak— saman kâğıdı denmektedir.

samanlık Saman saklanan yer.

samanî Saman rengi, açık sarı.

sanaat, sınaat Ar. esk. °Zanaat.

sanat,-tı Ar. 1. Güzellik karşısında duyulan heyecan ve hayranlığı uyandırmak için insanın kullandığı yaratıcılık. Bkz. güzel sanatlar.

2. Bir ülkenin sanat yapıtlarının tümü: Türk sanatı.

sanat için sanat Sanat dışında hiç bir amaca bağlanmaksızın, yalnızca güzel, ulu, tanrısal yapıtlara yönelmiş yaratıcı anlayış; «toplum için sanat» anlayışının karşıtı. «Sanat için sanat» savını 1818 yılında Victor Cousin ortaya atmıştır. Bu düşünce biçimi, sanat ürünlerini gerçek yaşamdan koparır.

sanat topoğrafyası Yapıtların nerede ve kimlerce yapıldıklarını araştırıp saptama işi.

plastik sanatlar Resim, heykel gibi, üç boyutlu kabul edilen sanatlara verilen genel ad. Bkz. güzel sanatlar.

sanatçı Sanat kollarından birinde başarı göstermiş kimse, °sanatkâr.

sanatçı simgesi Sanatçının yapıtı üzerine koyduğu tanıtma simgesi, °monogram.

sanatkâr Ar. Far. Sanatçı.

sanatkârane Far. Bir sanatçıya yakışır yolda.

sanatoryum Lat. (**sanare** İyileştirmek) Hastalığı uzun sürenlerin ve özellikle veremlilerin bakıldıkları, deniz kenarı veya dağ gibi havadar yerlerde yapılan bir çeşit hastane. Yurdumuzda ilk çocuk sanatoryumu Etfal (Şişli Çocuk) Hastanesinde yapılmıştır.

sanayi,-i (**sanat'ın çoğulu**) Ar. Hammaddeleri yapılı bir hale sokmak için uygulanan eylemlerin ve bu eylemleri uygulamak için kullanılan araçların topu, °endüstri.

sanayii nefise Güzel sanatlar.

sandal Ar. Asya ve Afrika'da yetişen, kerestesi sert ve kokulu bir ağaç (**santalum album**).

sandalye Arkalıklı bir kişilik oturacak, arkalıklı iskemle.

sandalyelik Sandalye arkalıklarının duvarı zedelememesi için duvara, arkalık yüksekliğinde boydan boya yerleştirilen ensiz ahşap, plastik vb. parça.

sandık 1. Eşya koyup saklamaya veya taşımaya yarar, ahşap, dörtköşe, üstten kapaklı koyacak.

2. Yapılarda kum, çakıl ölçmek için kullanılan üstü ve altı açık, dikdörtgenler prizması biçiminde ahşap ölçü. Bkz. ambar.

sandık/odası Bkz. sandıkodası.

sandık temel °Keson.

sandıklı Duvar kaplamalarında kullanılan bir çeşit tahta.

sandıkodası Evlerde, her gün kullanılmayan eşyanın saklandığı küçük oda.

sanduka Ar. Taştan veya kumaş kaplı tahtadan yüksekçe tabut biçiminde mezar üstü.

sandviç bölme Bkz. bölme.

santi Lat. (**centum** yüz) Ondalık sistemde 'yüzde biri' anlamına gelen önek.

santiar Fr. (**centiare**) Bir ar'ın yüzde birine eşit yüzey ölçüsü, bir metre kare. Santiar ar'ın tek askatıdır. (Kısaca: ca).

santigram Fr. Yun. Bir gramın yüzde birine eşit ağırlık ölçüsü. (Kısaca: cg. veya sg.).

santigrat Fr. Lat. 1. Grat'ın yüzde birl.

2. Bir sıcaklık ölçeği. Bir sıcaköl-çerin 760 mm. basınç altında ergimekte bulunan buz içindeki cıva yüksekliğl 0 ve aynı basınç altında kaynamakta olan su buharı içindeki cıva yüksekliği de 100 sayılmak üzere ayrılan eşit bölümlerden her biri, ki fahrenhayt ve reomür bölümlemesiyle karşılaştırılacak olursa, 5 santigrat derecesl 9 fahrenhayt veya 4 reomür derecesine eşit olur. Bkz. derece[2].

santilitre Fr. Yun. Bir litrenin yüzde biri. (Kısaca: cl.).

santimetre Fr. Yun. Bir metrenin yüzde biri. (Kısaca: cm. veya sm.).

santor Fr. (**centaure**) Yarısı at, yarısı insan şeklinde düşünülen efsanevî varlık.

santral Fr. Kuvvet üreten fabrika veya merkez anlamında olup elektrik santralı, telefon santralı gibi terimlerde geçer.

beton santralı Büyük miktarlarda beton üretmek üzere kurulmuş, depolama, taşıma, agrega eleme, yıkama, karıştırma birimlerinden meydana gelen tesis; beton merkezl.

sapak °Fret[2].

sapan 1. Vinçle veya palangayla kaldırılacak bir şeyin üzerine geçirilen halat çember.

2. Makarayı bir yere bağlamak için evinin çevresine kuşatılan halat veya demir halka.

saplama Ana parçadaki dişli deliğe vidalanan, yani somunsuz olarak kullanılan cıvata.

saptırma Süs olarak yapılan kırık çizgili silme.

sarak 1. Yapı yüzlerinde boydan boya giden yatay, enli, az çıkıntılı süslü veya düz kuşak, °meyabend. (Fr. **bandeau** karşılığı).

2. Bir kemerin çevresini saran genişçe ve az taşkın, düz yüzlü silme, °meyabend.

saray Far. 1. Devlet başkanlarının (veya Osmanlılarda Sultanın yakınlarının) oturmalarına ayrılmış büyük konak.
2. Halk işlerinin, içinde görüldüğü büyük bina.

sarhoşyolu Aşıkyolu.

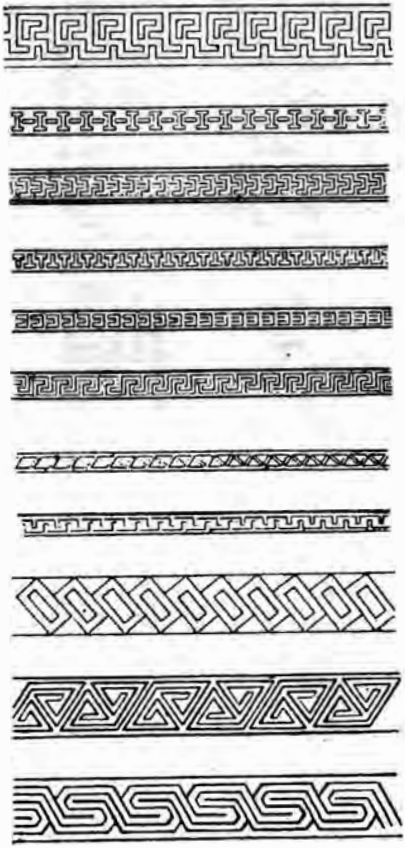
sarı hlk. Pirinç (I).

sarıçam Kerestesi sert ve dayanıklı olduğu için her tür yapı işlerinde (kapı, pencere doğramalarında, lambrilerde) ve mobilyacılıkta kullanılan bir çeşit çam (**pinus silvestris**), çıralı çam. Toroslar'da yetişen ve posçamı denilen çam, bir çeşit sarıçamdır.

sârî taahhüt Bkz. taahhüt.

sarkıt,-tı 1. Mukarnasların aşağıya doğru uç vermeleriyle meydana gelen parça, °istalaktit.
2. Sarkan herhangi bir süsleme öğesi.

Osmanlı döneminde kullanılmış olan çeşitli saraklar

sarkıt[2]

Topkapı Sarayı, İstanbul

sarkma Merdiven basamaklarının ön veya yanlarında yapılan profilli çıkıntı.

sarkofaj Yun. (**sarkos** et, **phageln** yemek) 1. Eskilerin yakmak istemedikleri cesetleri koydukları mezar, lahit.
2. (Günümüzde) Bir anıtmezarda sanduka.

sarmal Helis biçiminde olan, °helezonî.

sarnıç Far. Yağmur suyu birlktirmeye yarar kâgir yeraltı deposu.

sathî Ar. Dış yüzle ilgili, yüzeysel.

satıh,-thı Ar. Yüz, yüzey.

satrançtahtası şeh. Dürer ve Leonardo da Vinci'nin ideal kentlerini andırır biçimde yaratılan, bir satranç tahtasındaki gibi birbirlerini dik açı ile kesen yollardan oluşan kent planı şemasına verilen ad, damatahtası. Birçok Amerikan kentinde görülen bu şema, ulaşımı kolaylaştırmasına karşılık, kentin görünümünü tekdüzeleştirmekte, ayrıca kavşakların çokluğu sakıncalı olmaktadır.

satürasyon katsayısı Fr. T. Doyma katsayısı.

sauna Fin. Kızgın taşlar üzerine dökülen sudan çıkan buharla yapılan bir çeşit buhar banyosu; bu banyonun yapıldığı yer; Fin hamamı. Saunada taşları ısıtan özel bir soba ile, ahşap uzanma yerleri bulunur. Saunada nem % 12 - 15, sıcaklık 90°C dolaylarındadır.

savak 1. Bir akarsuyun kollara ayrıldığı yer.
2. Bir suyun artanını akıtmak için yapılan düzen; hayvanları sulamak için çeşmelerin yanında yapılan yalak.

savat,-tı Ar. Madenî bir levhanın yüzünde açılan yuvalara, ergitilmiş başka bir madde dökülerek yapılan kakma işi.

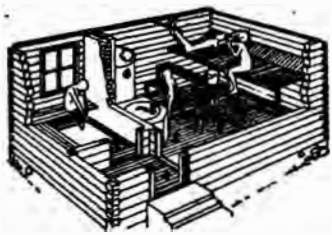
savatlamak Gümüş üstüne savat işlemek.

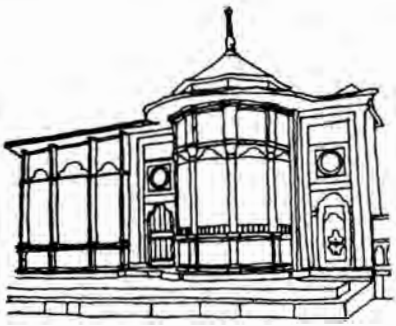
savurma boru Bkz. boru.

Knidos sarkofajı

sauna

Dolmabahçe'de Mehmet Emin Ağa sebili.

saydam İçinden ışığın geçmesine ve arkasındaki şeylerin görülmesine engel olmayan (cisim), °şeffaf.

yarı saydam Tam saydam olmayan (cisim), °yarı şeffaf.

saydamsız İçinden ışığı geçirmeyen, saydam olmayan, sağır, °opak.

sayfiye Ar. Yazlık.

saykal Ar. 1. Maden parçalara vurulan cilâ.
2. esk. Cilâcı.

saykallamak (Madeni) Parlatmak, cilâlamak.

saykalzade Ar. Far. esk. Cilâlı, cilâlanmış.

sayvan Far. Güneşten korunması için veya süs olarak bir şeyin üzerine çekilen dam saçağı gibi düz veya sarkık örtü.

saz Far. İnce kamış, hasırotu.

saz çatı Bkz. çatı.

sandalye sazı Papirüsgillerden, hasır yapmakta kullanılan bir cins saz (**Scirpus**).

sebil Ar. «Yol» anlamında olup mimarlıkta, Allah rızası için her zaman içme suyu dağıtılan yerlere denir. Bu yerler camilerin yanında, kendilerine özgü bir tarzda yapılmış taş yapılardır. Bkz. selsebil.

sebilhane Ar. Far. Sebil.

seccade Ar. Üzerinde namaz kılınan küçük halı, kilim veya kumaştan yaygı, namazlık.

seçmeci Dermeci, °eklektisist.

seçmecilik Dermecilik, °eklektisizm.

sedef Ar. 1. Midye ve istiridye gibi hayvanların, süs eşyası yapmak için kullanılan, beyaz, parlak ve renkser kabuğu.
2. Bu kabuktan yapılmış.

sedefkâr Ar. Far. esk. Sedef işleyen sanatçı.

sedefkârî Sedefkâr işi.

sedefli Sedefle işlenmiş.

sedefli kalker Yumuşakça kavkılarının birbiriyle kaynaşmasından oluşan bir mermer çeşidi, ki bezeme işlerinde kullanılır.

sedir (I) Ar. Üstü minderli ve yastıklı kerevet.

sedir (II) Lat. Kozalaklılardan, boyu kırk metreye kadar varabilen ve kerestesi yapı işlerinde kullanılan bir orman ağacı, dağ servisi (**Cedrus**). Sedirin tahtası hafif ve yumuşaktır; rengi hafif kırmızıya çalar. Yapılarda, doğramacılıkta ve ince marangozlukta kullanılır.

sedye İt. Biri önde, ötekisi arkada olmak üzere iki kişi tarafından taşınan hasta taşıtı.

seğirdim yolu 1. Kale bedenlerinde korunmalı yol.

2. Han odaları önünde dar yol.

sehlm, sehm Ar. 1. Ok.
2. Yay.
3. Eğilme etkisi altındaki bir yapı parçasının, örneğin bir kirişin belvermesi.

ters sehim Bir kirişin kendi ağırlığı nedeniyle yapabileceği eğilmeyi karşılamak üzere yapım sırasında verilen ters eğrilik.

sehpa Far. 1. Küçük masa.
2. topo. Arazi ölçmelerinde, teodolit, nivo, takeometre gibi aletlerin, üzerine bağlandıkları mafsallı, teleskopik üç bacaklı taşıyıcı.

seki 1. Ahşap direkleri nemden korumak için altlarına konulan taş altlık.
2. Oturulacak taş veya ahşap set.
3. coğr. Düz ve yüksekçe yer parçası.
4. Set[2-3].

sekiduvar Eski Roma basamaklı tiyatrolarında ortadaki bölümü, basamaklı oturma yerlerinden ayıran alçak duvar, °podyum.

sekli Sekisi olan.

sekizyüzlü Sekiz düzlem parçasıyla çevrelenmiş cisim.

sekmen 1. Arkalıksız iskemle.
2. Basamak.

sekürit cam °Durocam.

sel taşı Bkz. taş.

selâmlık 1. Eskiden büyük konaklarda erkeklerin bulunduğu ve erkek konukların alındığı bölüm.
2. Tekkede şeyh efendinin dairesi. Buna Bektaşilerde 'meydan yeri' denir. Eskiden burada konuklar kabul edilir ve yemek yenirdi.

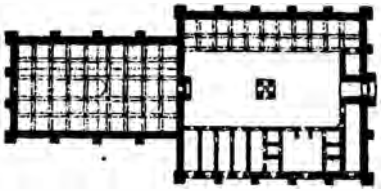
selâtin camisi Ar. (**selâtin** sultanlar) Padişahın adına yaptırılmış büyük cami.

selâtin meyhane Büyük meyhane.

Selçuk mimarisi Anadolu'ya gelen Selçuk Türkleri, Hitit, Mezopotamya, Pers, Yunan sanatlarının kalıtlarıyla karşılaşmışlardır. İran, Mezopotamya ve Orta Asya ile ilişkileri bulunan Selçuklular, bu kez Bizans ile de ilişkiler kurdular. 11. yüzyıldan 14. yüzyıl başlarına kadar Karadeniz ile Adana arasındaki bölgede hüküm süren Selçuk

Selçuk mimarisine örnek: Sivas'ta Çifte Minare, 1271.

Aksaray'da (Konya) Sultan Hanı, plan, 1229.

Devletinin başkenti Konya Idi. Bu nedenle Selçuk yapıtlarının en önemlileri Konya'dadır. Alâeddin Camisi, önemli bir kervansaray olan Sultan Han (Aksaray, 1229), İçinde namaz kılınan ve Kur'an öğretimi yapılan Darülhuffaz (1411), hadis okutmak için yaptırılmış olan İnce Minareli (1289), Sırçalı Medrese (1262) Konya'daki önemli yapıtlardır. Çifte Minare ve Darülhadis adlarıyla anılan medrese Ise Sıvas'taki Selçuk yapıtlarının başarılı bir örneğidir. Bkz. han, kervansaray.

sella Yun. Yunan tapınaklarının sahnı.

selofan Lat. Yun. (Yapan firmanın verdiği ad) Selülozdan yapılan, renklendirilebilen, üzerine baskı yapılan saydam zar.

seloteyp İng. (Yapan firmanın verdiği ad) Yapışkan bant.

selsebil Ar. 1. Bahçeleri süslemek veya evler İçinde akan suyun şırıltısını dinlemek ve serinlemek için yapılan çeşme. Bkz. sebil. 2. Tatlısu çeşmesi.

selsebilli Selsebli olan.

selsebilli tekne Kat kat yuvarlak taş teknelerden meydana gelen fıskıye teknesi.

selüloit (Lat. **cellula** hücre. Yun. **eldos** biçim) Nitroselüloz ile kâfuru karışımından elde edilen bir plastik madde. Selüloit sert bir maddedir; her biçim verilebilir, ancak kolaylıkla alev alabilir.

selüloz Lat. (**cellula** hücre) Bitkilerde hücre zarının temel bölümünü oluşturan alkol görevli bir şeker, ki kâğıt, yapay ipek gibi maddelerin ve plastiklerin yapımında kullanılır.

semafor Yun. Taşıtlara yolun açık veya kapalı olduğunu göstermek üzere renkli levhalar ve ışıklarla İşaret veren düzen.

semahane Ar. Far. Eskiden, sema ayininin yapıldığı geniş yer, Mevlevî tekkelerinin geniş salonu.

semantasyon Fr. (**cémentation**) Çelik yapımında kullanılan eski yöntem; çelİğe suverme.

semaver Rus. Su ısıtmaya ve özellikle çay için su kaynatmaya yarayan ve odun kömürü yakacak ocağı kendi İçinde bulunan çoğu bakır ya da pirinç kap.

sement Nakışlı revzenlerde, camlara sarı bir renk vermek için kullanılan madde, kavratma tozu.

semer, duvar semeri Harpuşta.

semer eğrisi Hiperbolik paraboloit.

semerçatı Beşlkçatı.

semt,-ti Ar. 1. esk. Yön, taraf. 2. (Kentte) Bölge.

senk,-gi Far. esk. Taş.

senkendaz Far. Kimi surlarda duvarın üst bölümüne çıkmalı olarak yapılan ve dibine yaklaşan düşmana ateş ve ok atmaya yarayan şerefe gibi yer, °külühendaz, °metris (Fr. **courtine**).

senktraş Far. esk. Taşçı, taş yontucu.

sentetik Yun. Bireşim yolu ile elde edilen, bireşimli: sentetik reçine, sentetik boya. Bkz. reçine, boya.

sentez Yun. (**sunthesis**) Bireşim.

separasyon Fr. Bölme[1].

sepet,-ti 1. Saz, kamış, ince dal gibi esnek şeylerden yapılmış, türlü şekillerde örme kap.

2. İnce dallardan örülerek yapılmış: sepet sandık, sepet araba.

sepet sandık Sepet gibi, ince dallardan örülmüş ve çoğu meşinle kaplanmış sandık.

sepetkulpu,-nu Bir sepetin kulpunu andıran biçimdeki yayvan kemerleri anlatmakta kullanılan deyim. Bkz. kemer.

sepetlik hlk. (Binada) Çıkıntı.

sepettemel Çanaktemel. Bkz. temel.

septik ameliyathane Bkz. ameliyathane.

septik çukur Fr. T. °Fosseptik.

sepya Yun. (**sepia**) 1. Mürekkep balığından alınan ve lavi'de kullanılan siyahımsı boya.

2. Bu boya ile yapılmış resim.

ser, sera Lat. Limonluk[1].

seraçe Far. esk. Küçük saray, saraycık.

seramik Fr. < Yun. (**keramos** çömlekçi kili) 1. Çanak çömlek, tuğla, kiremit, terrakotta, sırlı karolar, bloklar, borular gibi pişmiş toprak yapınlara verilen ad. Seramik, kullanılan toprağın türüne ve yapılışına göre genel olarak dörde ayrılır:

a. Pişmiş toprak eşya: çanak, çömlek, testi, vazo.

b. Tuğla, kiremit.

c. Çini işleri: duvarları kaplamak için karolar ve aynı teknikle yapılan vazolar.

d. Porselen işleri.

Seramik, bünyeye göre de boşluklu (pişmiş toprak, ateşe dayanıklı gereçler, fayanslar), yarı boşluklu ve boşluksuz (gre, porselen) olarak üçe ayrılır.

camsı seramik Kili 1280°C de pişirerek elde edilen, yüzeyi camlaşmış seramik, °vitriflye seramik. Camsı seramik, yüzeyi emici olmadığı, çizilmediği, kolay temizlendiği, koku yapmadığı için lavabo, bulaşık teknesi gibi banyo ve mutfak eşyası yapımında kullanılır.

ince seramik Porselen, fayans, gre gibi gereçlere verilen genel ad.

kaba seramik Tuğla, kiremit gibi pişmiş toprak gereçlere verilen genel ad.

2. Çömlekçilik, çömlek.

serander (Doğu Karadeniz'de serin, havadar yer.) 1. Ayvan.

2. Tahıl, fındık gibi ürünlerin saklandığı, yerden yüksekçe depo. En güzel örnekleri Trabzon, Rize ve Artvin'de görülür. Serander, ilişkili olduğu evin önünde, arkasında veya yanında yer alabilir. Çoğu tek ya da iki bölmeli olan seranderle-

rin duvarlarında yer yer hava delikleri vardır.

seraperde Far. 1. Saray perdesi. Eskiden bir büyük konağın kapısında yer alan ve harem ile selâmlığı ayıran büyük perde.

2. Padişah çadırı.

3. Çadır perdesi, tozluk.

serbest cephe Bkz. cephe.

serbest plan Bkz. plan.

serdap Far. 1. Eski evlerde, çok sıcak günlerde sığınılan yeraltı odası.

2. Suyu soğuk tutmakta kullanılan yeraltı hacmi.

3. Bir mastabada mezar sahibinin heykelini barındıran hücre.

seren 1. Orta çapı 21 cm. ve daha kalın, uzunluğu 8,00 metrenin üstünde olan yuvarlak ağaç; döner merdivenlerde ortaya konan, taşıyıcı yuvarlak dikme.

2. Kapı veya dolap kanadında, çerçevenin düşey parçalarından her biri. Bunlardan birine menteşe, ötekine kapı kolu ve kilit takılır.

sergâh Far. Ankara evlerinde 'hayat'a verilen ad.

sergen 1. Raf.

2. Ahu ağacından yapılmış örgü duvar panosu.

sergi 1. Serilen şey.

2. Sergileme yeri veya sergilenen şeylerin tümü.

sergievi Sanat yapıtlarının veya sanayi mallarının geçici olarak sergilenmesi için düzenlenmiş yapı. Bkz. galeri, müze.

seri kalıp (**seri** sözcüğü Fr. **sérle**'den) Bkz. kalıp.

seridöpri Fr. Birim fiyat tanımı.

sermimar Far. Ar. Osmanlılarda mimarbaşı, °sermimaran-ı hassa. Osmanlı hanedanının ve büyük devlet adamlarının yaptıracakları binaların projelerini yapmak ve bunların uygulanması için gerekli mimarları, teknik elemanları atamak, büyük kentlerdeki mimarları atamak, hassa mimarlarını yetiştirmek, kent ve kasabalardaki bütün mimar ve ustaların kayıtlarını tutmak sermimarın görevleri arasındaydı.

sermimaran-ı hassa Osmanlılarda mimarbaşı, °sermimar.

serpanten Fr. (**serpantin**) Borulu kanatlı ısıtıcı, °konvektör.

serpantin Fr. (**serpentine**) Yılantaşı.

serpme, serpme sıva Bir makine yardımıyla püskürtülerek yapılan bir çeşit sıva. Bkz. sıva.

sert ağaç Kerestesi sert olan ve genellikle iyi cilâ tutan ağaç. Meşe, kayın, maun, dişbudak, tik ile birçok meyve ağacı sert ağaçlardır.

sert su Bkz. sertlik (II), su.

sertak Far. 1. Eski camilerde revak kemerinin kapıya rastlayan orta bölümü daha geniş, kemeri de daha yüksek olur ki, buna **sertak** denir.

2. Eski evlerin üstünde bulunan, cihannüma gibi açık daire veya oda.

sertleşme Sertleşmek eylemi: betonun sertleşmesi. Sertleşme, bağlayıcı maddenin, priz bittikten sonra başlayan dayanım kazanma özeliğidir. Sertleşme bir mekanik olaydır.

sertleştirici Reçinenin sertleşmesini hızlandırmak için kullanılan, sıvı ya da toz halinde olan veya yapımcısı tarafından reçineye karıştırılarak satılan madde.

sertlik (I) Sert olma hali.

sertlik (II) Sularda eriyik halinde bulunan kalsiyum, magnezyum gibi toprak alkalileri suyun niteliğini belirlerler, ki buna sertlik denir. Bu nitelik, Fransız, İngiliz ve Almanlarda değişik sertlik dereceleriyle anlatılır.

sertlik derecesi Suyun yüz binde biri miktarındaki kirecine 1 Alman sertlik derecesi denir. Suyun 1 litresinde 10 mg. kireç (kalsiyum karbonat) bulunursa bu suyun sertlik derecesi '1' olur.

servi Far. Servigillerden, kışın da dökülmeyen yaprakları karşılıklı, yığışık ve koyu yeşil renkte olan, en çok mezarlıklara dikilen, ince ve uzun bir ağaç (**Cupressus sempervirens**). Servi tahtası sağlam olduğu için demiryolu traversi yapımında kullanılır.

dağ servisi veya **Lübnan servisi** Bkz. sedir (II).

servilik Servi ormanı, °servistan.

servis çekirdeği Bir yapıda bir araya toplanmış servis hacimleri grubu.

servis girişi Büyük binalarda yan hizmetler için kullanılan ikinci derecedeki giriş.

servis kapısı Servis girişi kapısı; büyük yapılarda veya evlerde çalışanların ya da dışarıdan öteberi getirenlerin işlediği ayrı kapı.

servis koridoru Bir binada servis hacimlerini birbirine bağlayan koridor.

servis merdiveni Büyük mağaza, hastane, otel gibi yapılarda çeşitli hizmetler için yalnızca görevlilerin kullandıkları merdiven.

servis penceresi Mutfak ile yemek odası arasındaki duvarda, tabak geçişi için bırakılan kapaklı boşluk.

servis yolu 1. Büyük binalarda servis girişine giden yol.

2. Büyük bir şantiyede yapım süresince kullanılmak üzere yapılan geçici yol.

servistan Far. Servilik.

ses emici Akustikte, ses yankısını (reverberasyonu) azaltan (gereç).

ses küpü Cami ve kiliselerde sesi yansıtmak üzere kubbelerin içine konulan küplere ve çömleklere verilen ad, yankı küpü.

ses panjuru Çan panjuru.

ses redüksiyon katsayısı Belli bir bölme için desibel olarak belirtilen bir değer. Bu değer duvardan geçen belirli bir frekanstaki sesin şiddetindeki azalma ölçüsünü verir. Bir duvarın ağırlığı bir kat artırıldığında ses redüksiyon katsayısının 5 desibel arttığı anlaşılmıştır. Bu ilişki, ısı iletkenlik katsayısındakinin ters yönündedir.

seselim fiz. Bir cisme etki yapan titreşim ile o cismin bundan doğan titreşiminin senkronizasyonu, °rezonans. Seselim bazı durumlarda yapılar için tehlikeli olmaktadır. Düğün evlerindeki çökme olayları, ağırlıktan çok ritmik adım hareketlerinden doğan seselimden

ileri gelir. Kimi ülkelerde askerlerin köprülerden düzgün adımla geçmeleri bu nedenle yasaklanmıştır.

set,-ti Ar. 1. Toprağın kayıp akmasını veya suyun yayılmasını önlemek için çekilen kalın duvar, bağlağı.

2. Yamaçlarda merdiven basamağı gibi düzeltilip duvarla pekiştirilen yer, sekl.

3. Çevresi duvarlı, üstü düz, yerden yüksek yer; seki[4].

seviye Ar. Düzey. Bkz. tesviye.

elektrik seviyesi Bir noktadan başka bir noktaya elektrik akımı gitmesine yol açan hal.

sıcaklık seviyesi Bir noktadan başka bir noktaya ısı enerjisi gitmesine yol açan hal.

seylântaşı,-nı jeol. Yapısında alüminyum ve demir bulunan bir grena çeşidi.

seyrangâh Far. esk. Gezinti yeri, gezl.

SfB Yapı gereçlerini yapıdaki kullanılma yerlerine göre sıralayan bir sınıflandırma sistemi. Bu sistemde, (1) altyapı, (2) kaba yapı, (3) ince yapı, (4) kaplamalar - koruyucular, (5) sıhhî tesisat - ısıtma - havalandırma - iklimlendirme - soğutma, (6) elektrik tesisatı, (7) konutlarda iç donatım ve sabit eşya, (8) genel hizmet yapılarında iç donatım ve sabit eşya, (9) prefabrike yapı'dır. Her bölüm kendi içinde ayrıca altbölümlere ayrılır.

sfenks Yun. (**sphigx**) Eski Mısırlılardan kalma, kadın başlı, aslan vücutlu anıtsal heykel.

Sheraton üslubu (şeraton okunur) XVI. Louis üslubuna paralel olan bir İngiliz üslubu.

sıbyan mektebi Ar. (**sıbyan** buluğ çağına gelmemiş çocuklar) Osmanlı döneminde küçük erkek ve kız çocukların okudukları okul.

sıcak hlk. Hamam.

sıcak demir işçiliği Dövme demir işçiliği.

sıcak demirci Dövme demir işleri yapan usta.

sıcakcephe Tabakaları arasında havalandırma amacıyla bir boşluk bırakılmamış cephe türü. Bkz. soğukcephe.

sıcakdam Taşıyıcı döşeme ile geçirimsiz tabakaların ve örtünün, aralarında bir havalandırma boşluğu bırakılmaksızın tek bir dış kabuk oluşturdukları dam türü. Sıcakdamda tabakalar aşağıdan yukarıya doğru şöyle olabilir:

- taşıyıcı döşeme
- eğim betonu
- dengeleyici ve buhar kesici tabaka
- ısı tutucu
- sugeçirmez tabaka
- örtü (koruyucu tabaka).

sıcaklık 1. Ateş karşısında derimizle edindiğimiz duyguyu doğuran fiziksel hal.

sıcaklık birimi (Türkiye'de) 'Celcius' dereceleri (Kısaca °C veya °). Bkz. derece[2].

dış hava sıcaklığı Bir iklim bölgesinin kış ayları ortalama sıcaklığı (kısaca: t_a).

iç sıcaklık Binaların çeşitli hacimlerinde konfor bakımından bulun-

ması gerekli sıcaklık (kısaca: t_i). Bu sıcaklıklar her ülkenin ilgili tesisat dairesince saptanır. Bizde, Bayındırlık Bakanlığı Şartnamesine göre evlerin oturma odalarında 22°C, yatak odalarında 18°C, hollerde 20°C, koridor, helâ, mutfak ve merdivenlerde 15°C, banyolarda 26°C dir. İç sıcaklık baş yüksekliğinde ölçülür.

2. Bir cismin soğuk, serin, ılık ya da sıcak sıfatlarından biriyle nitelenmesini gerektiren ve taşıdığı fiziksel erkenin (enerjinin) düzeyinden ibaret olan hal, °sühunet.

3. Hamamlarda alttan ısıtılan ve çoğunun ortasında göbektaşı bulunan yıkanma bölümü. Burası Roma hamamlarının «Caldarium» bölümünün karşılığıdır.

sıcakölçer Bir cismin sıcaklık bakımından bulunduğu düzeyi göstermeye yarayan ve genel olarak cıva, alkol gibi sıvıların ya da madenlerin ısı etkisiyle oylumlarının (hacimlerinin) artmasına dayanılarak yapılan alet, °termometre. Bkz. derece[2], fahrenhayt, reomür, santigrat.

sıçankuyruğu,-nu Delikleri genişletmek için kullanılan konik, uzunca bir çeşit eğe.

sıçanyolu,-nu Lağım yolu veya bunu andıran yeraltı yolu.

sigaça mar. İleriye doğru sürüldüğünde kesen el testeresi, yani dişleri ters doğrultuda olan testere, zıvana testeresi. Bkz. testere.

sığınak 1. Savaş sırasında halkın veya askerin sığınması için yapılan yeraltı yapısı.

2. Konutlarda aynı erekle bodrumda düzenlenmiş yer.

sıhhî tesisat Bkz. tesisat.

sıklet,-ti Ar. Ağırlık, yük.

sıkmaç Türlü ereklerle yapılmış her çeşit sıkıştırıcı aygıt.

sıkmak Mar. Tutkallanmış ahşap parçaları preslemek.

sınıf Derslik, °dershane.

sınır Yun. İki ülke veya iki mülkü ayıran çizgi, °hudut.

sınırlı yarışma Bkz. yarışma.

sıpa Sehpa[1]; resim tahtasını ya da sıvacıların, duvarcıların üstüne çıktıkları basit seyyar iskeleyi taşıyan ayaklar.

sır 1. Çanak, çömlek gibi toprak kaplara veya seramik gereçlere ergitme yoluyla sürülen saydam ya da saydamsız camsı cilâ.

2. Ayna yapımında camın arkasına sıvanan ince maden tabaka.

sıra 1. Yan yana veya art arda olan şeylerin topu, dizi, °saf: bir sıra ev.

2. Bu biçimdeki topluluğun hali veya bu halde olan: sıra evler.

3. Üzerinde birkaç kişinin oturmasına yarar ahşap mobilya.

4. Derslik, toplantı salonu gibi yerlerde kullanılan, oturma ve yazı yazacak yeri bulunan mobilya.

sırat,-tı Ar. Yol, keçiyolu, patika.

sırça 1. Cam.

2. Sahte elmas.

sırık Orta çapı 4 - 7 cm., uzunluğu 2,00 m. ve daha çok olan ağaç; uzun ve kalınca değnek.

sırlı Sırı olan, °emaye.

sırma Altın yaldızlı veya yaldızsız ince gümüş tel.

sırmakeş T. Far. Sırma işleyen kimse; gümüş veya başka madenieri haddeden çekip sırma yapan kimse. Bkz. simkeş.

sırmalı Sırma ile işlenmiş veya süslenmiş.

sırt,-tı 1. Kesici aletlerin keskin olmayan kenarı.
2. Eğik mahya. Bkz. çatı.
3. (Kemer taşında) Dış yay. Bkz. karın.

sıva Duvar veya tavanlarda, kâgir veya hımış yüzeyleri düzgünleştirmek ve korumak için kullanılan bir çeşit harç. Plastik kıvamda iken duvarlara ve tavana uygulanan ve daha sonra sertleşen sıvalar genellikle çimento, kireç, alçı ile kum ve su karışımından meydana gelir. Bkz. edelputz.

sıva/altı Gömme: sıvaaltı teslsat.

sıva/dibi Süpürgelik.

sıva teli Rabiç sıva yapmak için kullanılan örgülü tel. Bkz. metal depluvaye.

akustik sıva Ses emicilik özeliği yüksek olan sıva. Bu çeşit sıvalar genellikle su ile temasta hacimlerini artıran alüminyum tozu ile yapılırlar. Vermikülit de akustik sıvada agrega olarak kullanılır. Kireç sıva ve adi alçı sıva, emicilikleri zayıf, sert sıvalar olarak kabul edilirler.

alçı sıva, alçı sıvası a. Yalnız alçı (suyu alınmış alçıtaşı),
b. alçı + kum (1:1 — 1:4 oranında),
c. alçı + kireç + kum (1:1:3 — 1:1:4 oranında)
kullanılarak yapılan sıva. Kumsuz alçı sıva, sıva alçısının suya katılmasıyla elde edilen harcın, daha önce uygulanmış kaba sıva üzerine tahta mala ile 5 - 7 mm. veya düzgün beton yüzeylere 12 mm. kalınlığında vurulmasıyla yapılır. Beton yüzeyler, alçı sıvadan önce bir tel fırça ile temizlenirler. Sıva yüzeyi, parlak olması için galvanizli mala ile perdahlanır. Daha parlak bir yüzey için keçe kaplı mala kullanılır. Alçı sıvada, su miktarı, alçı ağırlığının % 80'ini geçmemelidir.

bağdadî sıva Bağdadî çıtaları üzerine üç kat halinde vurulan sıva. Birinci kat, kıtıklı kireç harcı ile veya kıtıklı kireç - alçı karışımı harçla yapılır. Bu kat, harcın çıtalara çarpılması ve mala ile bastırılarak çıtaların arasına sokulması ile elde edilir. Birinci katın kurumasından sonra ikinci ve üçüncü kat sıvalar normal sıva gibi vurulur.

çarpma sıva Kaba sıva, mevcut sıva veya kâgir yüzeylere bir kat olarak vurulan 1 cm. kalınlığında sıva. Çarpma sıva yüksek dozlu çimento harçla hazırlanıp bir süpürge veya mala burnu ile kuvvetlice çarpılarak yapılır.

çimento sıva Çimento harçlı sıva. Bodrum katı dış duvarları ile, nemli olabilecek bütün mahallerin (helâ, banyo, mutfakların altına gelen tavanlar gibi) sıvaları için çimento harcı kullanılır. Dış çimento sıvanın kabası 300 dozlu harçla, 2 cm. kalınlıkta; incesi 400 dozlu harçla 1 cm. kalınlıkta alafran-

ga perdahlı olarak yapılır. Çimento sıvaya az miktarda kireç ya da kireç suyu katılabilir.

dış sıva Yapıların dış yüzeylerine vurulan sıva.

hazır sıva Perlit, vermikülit sıvaları gibi, yalnızca su katılarak hazırlanan sıvalara verilen ad. Bunlar çelik yapıda yangına karşı koruyucu olarak da kullanılırlar.

iç sıva Yapının iç duvarlarına vurulan sıva. İç sıva yapım kuralları için bkz. TS 1262.

ince sıva Kaba sıva üzerine vurulan son kat sıva.

kaba sıva Kaba kumlu harçla yapılıp kâgir yüzeylere vurulan ilk kat sıva.

kireç sıva Yeterince bekletilmiş iyi cins yağlıkireç ya da hazır toz kireç harcıyla yapılan sıva. Kireç sıva iki kat halinde yapılır: birinci katta, orta kum; ikinci katta, yani ince sıvada perdah kumu (mil kumu) kullanılır.

mermer sıva 1 m^3 kum, 550 kg. çimento karışımı harçla 2 cm. kalınlığında yapılan kaba sıva üzerine, bu kat iyice kurumadan vurulan, 1 m^3 toz mermer ile 550 kg. çimento harçlı sıva. İnce sıva harcına, renk tutmak için biraz kireç suyu katılabilir. Ayrıca renk için 100 kg. çimentoya 1 kg. madensel boya karıştırılır. Tahta mala ile perdah edilen ve çuval parçasıyla pürüzleri giderilen bu katın kalınlığı 1 cm. olur. Uygulamadan 3-4 gün sonra köseletaşı ile taşçı perdahı yapılır.

mozaik sıva Yapma taş sıva, °piyer artifisiyel sıva.

piyer artifisiyel sıva Yapma taş sıva.

püskürtme sıva Dış sıva üzerine, özel bir aletle 3 mm. kalınlığında püskürtülen badana harçlı sıva, serpme, °spritz. Püskürtme sıva harcı genellikle, 0,500 m^3 mermer tozu, 0,170 m^3 kireç hamuru, 25 kg. çimento, 250 kg. su ve istenilen rengi sağlayacak kadar madensel boyadan meydana gelir.

rabiç sıva Metal depluvaye kaplanmış yüzey üzerine üç kat halinde vurulan sıva. Birinci kat, kıtıklı harç çarpılıp mala ile sıkıştırılarak yapılır. Bu kat yeterince sertleştikten sonra ikinci ve üçüncü katlar (kaba ve ince sıvalar) vurulur. Birinci katın harcında alçı, kesinlikle kullanılmaz.

serpme sıva Püskürtme sıva.

taraklı sıva Taraklanmış yapma taş sıva.

yapma taş sıva, mozaik sıva, suni taş sıva, piyer artifisiyel sıva Kaba sıva ve üst kat sıva olarak iki kat halinde yapılan taraklı veya murçlu dış sıva. Birinci kat, 500 dozlu çimento harçlı kaba sıvadır. Bu yüzey çentiklenerek üzerine 1,5 cm. kalınlığında yapma taş sıva sürülür. Bunun harcı için 3-5 mm.'lik dişli, köşeli doğal taş pirinci kullanılır. Harç genellikle 1 m^3 pirinç, 665 kg. normal veya beyaz çimento ile yapılır; harca ayrıca mermer tozu ile, renk için, çimentonun özelliklerini değiştirmeyecek bir madensel boya katılır. Sıva yüzeyi istenilen şekilde taraklanır veya murçlanır.

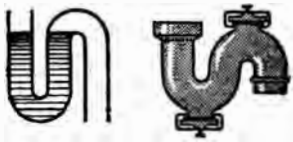
Bir lahit üzerinde siboryum

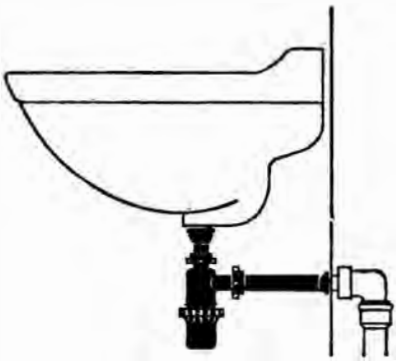
sıvacı Sıva vuran işçi.
sıvadibi Süpürgelik.
sıvalı 1. Sıva vurulmuş.
2. Sıvanmış: duvara sıvalı harç.
sıvama 1. Sıvamak işi.
2. Bakır vb. yumuşak maden levhaları kalıpla biçimlendirme; bu yolla yapılmış (olan).
sıvamak Bir yüzeye sıva vurmak.
sızak Dağ sırtlarından, kayalardan sızan su.
sızdırmazlık Sugeçirmezlik.
sızdırmazlık katsayısı Bir yüzeyden akıp giden yağmur suyu miktarının, bu yüzeyeye düşen yağmur suyu miktarına oranı. Bu katsayı yardımıyla akış şöyle hesaplanabilir:

sugeçirmez düz damlar	0,70 - 0,95
makadam yol	0,25 - 0,60
çakıl yol	0,15 - 0,30

siboryum Fr. (**ciborium**) Bir altarı örtecek şekilde sütunlar üzerinde yükselen taş baldaken.

sifon

sifon Yun. 1. Şose, demiryolu gibi yapıların altından bir akarsuyu geçirmek için yapılan boru biçiminde kanal.
2. Kanalizasyonda veya fosseptikte oluşan fena kokuların ve gazların bina içine sızmasını önlemek üzere, lavabo, eviye, vb. her sıhhî tesisat gerecine —gerecin türüne göre uygun tür ve ölçüde— takılan sulu supap. P, S ve U biçimindeki sifonların yanı sıra, şişe sifonu da kullanılmaktadır.
şişe sifonu Çokluk lavaboların ve bulaşık teknelerinin altına takılan nikelâjlı maden veya sert plastik sifon.
yer sifonu Banyo, mutfak gibi ıs-

lak hacimlerde döşemeye gelen suyu toplayan, döşeme düzeyindeki süzgeçli sifon.

sigma Yun. «C» biçiminde Eski Roma karyolası.

sigorta İt. Elektrik döşeminde akımın istenilen bir sınırın üstüne yükselmesini ve tehlikeli olmasını önlemek amacıyla kullanılan aygıt.

buşonlu sigorta Bir gövde ile içindeki buşondan meydana gelen sigorta. Buşonun içindeki ince tel, kısadevre sırasında sıcaklığın artmasıyla ergiyerek akımı keser. Bu durumda, buşonun değiştirilmesi gerekirse de, bizde, çoğunlukla üzerine ince bir tel sarılarak buşon yeniden kullanılır.

otomatik sigorta Kısadevre durumunda, akımı kesen ve düğmesine basılarak yeniden çalışır duruma getirilen sigorta. Otomatik sigortaların, gereksinmeye göre 6A, 10A, 25A gibi, çeşitli akım yeğinliklerini karşılayacak türleri vardır.

sika (Yapımcısının verdiği ad) Harç suyuna katılarak harcın su geçirmesini azaltan sıvı katkı maddesi.

sikalı İçine sika katılmış: sikalı harç.

sikatif Fr. < Lat. Çabuk kurumasını sağlamak için yağlıboyanın içine katılan madde, kurutucu.

siklamen Yun. Maviye çalar kırmızı bir renk.

sikra Hint Brahma tapınaklarının üzerindeki dilimli piramit.

silâhhane Ar. Far. Silâhların saklandığı yer, silâh deposu.

sileks Lat. Saf silis (SiO_2). Boşluklu olan bir çeşit sileks, yapı işleri için çok elverişlidir. Çakmaktaşı denilen ve yoğun olan türü, aderansının iyi olmamasından dolayı yapıda kullanılamaz.

silgeç Paspas.

silgeç çukuru Büyük yapıların girişinde paspasın, içine yerleştirildiği çukur.

silici Taş kaplamaların yüzeyini taş veya makine ile silerek düzelten ve parlatan işçi.

sllikat,-tı Fr. kim. Çok yaygın ve kimyasal yönden çok karmaşık olup içinde SiO_3 kökünden maddeler bulunan ve kayaları oluşturan mineral.

silikat boyaları İçinde sodyum silikat bulunan boyalar. Bu boyalar alev almazlar, bu iyi özeliklerine karşılık, alkalin olduklarından alkali dayanımı olmayan boyaların altında kullanılmazlar.

silikat pamuğu Yanmaya dayanıklılıkları dolayısıyla, ısı geçirimsizliği ve ses emme için kullanılan metalürjik cüruf lifleri.

sodyum sllikat Geçirimsiz tuğlalarda, taşta veya betonda, beton döşemelerin sertleştirilmesinde, ahşabın yanma dayanıklılığının artırılmasında kullanılan bir silikat, (Na_2SiO_3).

sllikon Fr. (**silicone**) kim. İçlerindeki karbonun bir bölümünün yerini silisyum veya oksijenin aldığı sentetik reçinelere verilen genel ad. Suya ve büyük sıcaklık değişmelerine karşı çok dayanıklı olan silikonlar 1904 yılında bulunmuş olmalarına karşın 1939'dan sonra endüstriye girmişlerdir. Fiziksel

hallerine göre sıvı, emülsiyon, yağ, reçine, vernik şeklinde bulunurlar. Bkz. plastikler, silisyum.

silindir Yun. 1. Soba borusu, künk, merdane gibi, her noktasından eksenine dikey olarak alınan kesitleri birbirine eşit daireler biçiminde olan cisim; yuvak, yuvgu, °üstüvane.

2. Üzerinden geçtiği şeyi basıp sıkıştırmak ve düzleştirmek için kullanılan ağır yuvak veya tekerleri yuvak biçiminde genellikle motorlu araç.

silindiraj Yun. Fr. (**cylindrage**) Bir yüzeyin üzerinden, sıkıştırma amacıyla silindir geçirme, yuvgulama, silindirleme.

silindirsel Silindir[1] ile ilgili, silindir biçiminde olan.

silis Fr. (**silice**) kim. (SiO_2) Kum, çakmaktaşı, kuvars, gre gibi silisyumun oksijenli bileşimlerine verilen ad, silisyum dioksit.

silisyum Lat. kim. Simgesi Si, atom sayısı 14, atom ağırlığı 28,08, yoğunluğu 2,34 olan, karbon gibi dört değerli bir madensi olup sanayide geniş ölçüde kullanılır. Silisyum 1420°C de ergir; amorf halde iken esmer, kristalize halde ise kurşuni renktedir. Silis ve karborundum silisyumun bileşikleridir. Silisyumun günümüzde önem kazanan bir başka bileşik grubu da silikonlardır.

silme 1. Silmek eylemi.

silme makinesi Taşları perdahlamakta kullanılan makine.

2. Lama demiri.

3. Duvar, tavan, kapı, pencere, yazıtlık gibi öğeleri çevrelemek için düz veya eğri profilde kabartmalı olarak yapılan, çerçeve çubuğu gibi çıkıntılı bölüm. (Fr. **moulure**) Bkz. kaval, korniş.

silme şablonu Taş profillerinin doğru açılmasını sağlamak ve doğruluğunu denetlemek üzere profilin negatifi olan şekilde hazırlanmış çinko veya saç kalıp.

armudi silme Bir yarım kavala bir çukur silmenin eklenmesinden meydana gelen üstte içbükey, altta dışbükey olan silme.

bilezik silme Bir topuk silme ile bir damlalıktan meydana gelen silme.

boyunsak silme İki daire yayının eklenmesinden doğan oyuk silme. Alttaki daire yayı aşağı doğru uzar; boyunsak silme, altındaki üstteki nden daha taşkın olan iki şerit silme arasında yer alır. Buna, **ters deveboynu silme** de denir.

çubuk silme Kesiti yarım daire olan silme.

denizlik silme Yağmur sularının duvar yüzeyini yalamadan dökülmesini sağlamak üzere duvar yüzünde yatay olarak boydan boya uzanan, denizlik biçiminde silme. Bkz. sarak[1].

etek silmesi Kimi eski yapıların alt bölümünde görülen çıkıntılı silme.

halat silme Burmalı silme.

kat silmesi Kimi binaların yüzlerinde katları birbirinden ayıran, az çıkıntılı yatay silme, °kordon[5].

koltuk silmesi Ahşap tavan ile du-

varın veya zarın birleştiği noktaya yerleştirilen profilli veya düz tahta, tavan pervazı.

oluk silme İçbükey silme, boyun.

saçak silmesi Çatı saçaklarının çevresinde boydan boya giden geniş silme.

taban silmesi Bir sütunun ya da duvarın altına yakın yerde yapılan silme.

tepe silmesi 1. Saçak kornişlerinin üzerinde tepelik işi gören silme.
2. Bir açıtın, pencere ya da kapının üzerindeki silme.

ters armudî silme Üstte dışbükey, altta içbükey olan silme.

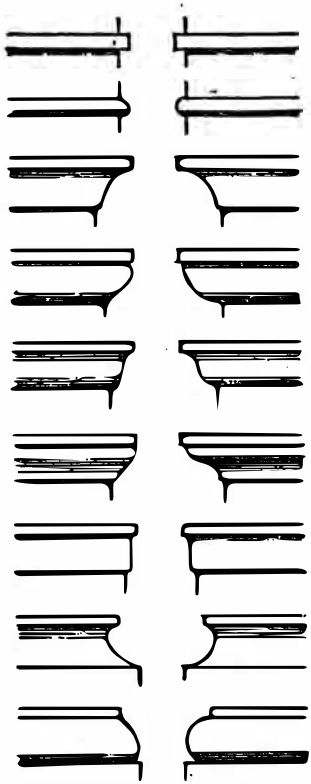
silmek Doğal veya yapay taşların yüzeyini, bir aşındırıcı sürterek düzeltmek. Bkz. silici.

silo İsp. < Yun. Tahıl, çimento ve benzeri maddeleri depolamakta kullanılan, çoğu silindirsel, yüksek, betonarme (bazen çelik veya ahşap) kule. Tahıl silolarının en büyük yararı, tahılların gerekli şekilde havalanmasını ve asit düzeninin sağlamaktır.

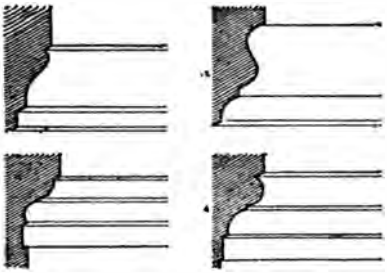
silüet,-ti Fr. (**silhouette**) Bir şeyi yalnız kenar çizgileri ile gösteren resim.

sim Far. Gümüş.

simahane Ar. Far. Tekkelerde zikir ve tapınmaya ayrılmış büyük sofa. Simahanelerin biçimleri tarikatlara göre değişirdi. Örneğin, Mevlevilerde, dönme için, ortası yuvarlak bir alan şeklinde olurdu. Simahaneler aynı zamanda mescit olarak da kullanıldıklarından mihrapları

üstte solda Yunan, sağda Roma; altta Osmanlı silmelerinden örnekler.

da vardır. Bektaşi tekkelerinde simahanelere **'meydan'** denirdi.

simetri Yun. Bakışım, °tenazur.

simetri ekseni Bir simetride benzeş noktaların karşılıklı olarak aynı uzaklıkta bulundukları doğru, bakışım ekseni.

simetrik, simetrili Parçaları arasında simetri bulunan, bakışık, °mütenazır; asimetrik karşıtı.

simkeş Far. Eskiden, haddeden gümüş tel çeken zanaatçılara verilen ad. Bkz. sırmakeş.

sin Ölünün gömüldüğü çukur, °kabir, °mezar.

sinagog Yun. Musevî tapınağı, havra.

sinbut esk. °Siluet.

sincabî Far. Kahve ile kurşun renkleri arasında bir renk.

sinek teli Sineklik yapmakta kullanılan çok ince tel örgü. Sinek telinin plastikten yapılanları da vardır.

sineklik Sineklerin içeri girmesini önlemek üzere pencerelere geçirilen tel örgü.

sinema salonu Fr. İçinde sinema filmleri gösterilen salon.

sinematik, kinematik Yun. Mekanik biliminin özellikle hareketlerle ilgilenen kolu, devimbilim.

sini Üzerinde yemek sahanlarını taşımaya yarayan veya sofra işini gören bakır ya da pirinçten, büyük tepsi.

sinkretizm Yun. Üslup karışıklığı.

sinlik °Mezarlık, °kabristan.

sinterleşme Ergimeye yakın bir duruma kadar pişme.

sinüs Lat. mat. Bir açının tepesi merkez alınarak yarıçapı 1 sayılan bir çember çizilir, sonra açının bir kenarının çemberle kesiştiği noktadan öteki kenara bir dikey indirilirse, bu dikeyin cebirsel değerine **sinüs** ve dikeyin kendisine **sinüs çizgisi** denir; bundan başka, bu dikeyin ayağıyla açının merkezi arasındaki doğru parçasına **kosinüs çizgisi** ve bunun cebirsel değerine de **kosinüs** adı verilir.

sinüsoidal,-li Sinüsoit eğrisini andıran.

sinüsoit Lat. Yun. Bir çemberin, 0 dereceden 360 dereceye kadar olan yaylarının sinüslerinin değişimlerini gösteren devirli düzlem eğri.

siperisaika Far. Ar. esk. Yıldırımlık, yıldırımsavar, °paratoner.

sirkülasyon Fr. (**circulation**) < Lat. (Bir yapı içinde) Yayaların dolaşımı; (yollarda) trafik; (tesisatta) suyun dolaşımı.

sirkülasyon alanı (Yapılarda) Koridor, merdiven, rampa gibi, çeşitli hacimleri birbirine bağlayan öğelerin kapladığı alan. Bkz. yararlı alan.

sirkülasyon pompası Sıcak sulu bir ısıtma sisteminde suyun dolaşmasını sağlayan pompa.

düşey sirkülasyon Bir yapıda asansör, merdiven, rampa gibi öğelerle sağlanan ve bir düzeyden bir başkasına geçişi kapsayan ulaşım.

yatay sirkülasyon Bir yapıda koridor gibi öğelerle sağlanan ulaşım.

sismik Fr. (**sismique**) < Yun. Depreme değgin.

sismik tasarım str. Deprem kuşağındaki bir yapının, her doğrul-

tudan gelebilecek yan kuvvetleri güvenlikle karşılayabilmesi için uygulanan tasarım yöntemi, deprem tasarımı. Bkz. deprem hesabı.

sismograf Yun. (**seismos** sallanma, **graphein** yazmak) Bir sismometrenin kendisine ilettiği elektrikli etkileri kaydeden ve böylelikle yer sarsıntılarının zamanını ve genliğini gösteren aygıt.

sismoloji Yun. Yer hareketlerini ve depremleri inceleyen bilim.

sismometre Yun. Bir yer şokunun mekanik erkesini (enerjisini), elektrik erkesi haline getirip, bunu bir akımla, bağlı bulunduğu sismografa ileten, yere gömülü aygıt.

sistem detayı Yinelenen bir sistemin anahtar (ana) detayı. Çok zaman bu terim, yanlış olarak, bir yapının cephesinden geçen düşey kesiti anlatmakta kullanılmaktadır.

sistematik hata Fr. Ar. Aynı işareti taşıyan ve birbirine eklenen hatalara verilen ad, °kümülatif hata. Bkz. hata.

sistil Yun. Eski Yunan mimarlığında, sütunların iki çap ara ile yerleştirildikleri düzen.

sistire Yun. Ahşabın üzerindeki ufak pürüzleri yontarak giderip dümdüz bir hale koymak için dikine kullanılan bir çeşit çelik bıçak: Ahşap parke cilâlanmadan önce sistire edilir.

sistire makinesi Ahşap parkenin yüzeyini dolaşarak, zımparalama yoluyla düzleyen makine.

sit Fr. (**site**) Doğal ya da insan eliyle yapılmış, özel bir fiziksel niteliği olan ve bir bütün meydana getiren çevre parçası.

site Fr. (**cité**) 1. Büyük kent. 2. Kimi kentlerin en eski kesimi. 3. hlk. Büyük bloklardan meydana gelen konut yerleşmesi birimi.

sitüasyon Fr. (**situation**) < Lat. 1. Yapım sırasında iş durumu. 2. Hakediş.

kesin sitüasyon Yükleniciye, kesin hesap sonunda ödenen son hakediş.

sivil mimari Han, hamam, çarşı, ev, çeşme, saray, köprü, anıt gibi yapıları kapsayan mimarlık kolu. Bkz. askerî mimari, dinsel mimari.

sivrik Kimi büyük kiliselerde veya kulelerde yapılan çok yüksek, sivri külâh; ok. Sivrikler genellikle ahşaptan yapılırlar ve üzerleri kurşun kaplanır. Bunun güzel bir örneği Paris'teki Notre-Dame katedralinde görülür.

siyenit,-tl (Mısır'da Assuan kentinin adından) jeol. Bir çeşit kuvarssız granit, assuantaşı.

skene Yun. Eski Yunan tiyatrosunda sahneevi.

skreyper İng. (**scraper**) Kazıcı ve taşıyıcı toprak makinesi.

skreyper

soba Bir yeri ısıtmak için kullanılan ve içinde ısı kaynağı bulunan türlü biçimde aygıt. Bkz. çini soba.

sofa Ar. (**şuffa**) 1. Evlerde oda kapılarının açıldığı genişçe yer, °hol.

2. esk. Kapı yanlarında oturacak peyke.

3. esk. Bahçelerde üzerine oturulan set.

yan sofa Camilerde, orta sahından daha yüksek olmaları halinde yan sahınlara verilen ad.

sofita İt. Tiyatro sahnesinin üzerine asılan dar ve uzun dekor perdesi, °friz. Bkz. perde sayvanı.

soğankubbe, soğanbaşıkubbe Bkz. kubbe.

soğanlılık Ağaçta yıllık halka çatlağı bulunması durumu.

soğuk çekme Bkz. çekme[3].

soğuk demir işi Demiri ısıtmaksızın yapılan kesme, delme, bükme, birleştirme işi.

soğuk demirci Soğuk demir işleri yapan usta.

soğuk işleme Madenleri, doğal hava sıcaklığında işleme.

soğuk katotlu lamba Floresan lamba. Bkz. lamba.

soğuk perçinleme Bkz. perçinleme.

soğuk tutkal Bkz. tutkal.

soğukcephe Yapı içinde oluşan ve difüzyon yoluyla gelen su buharını dışarıya atmak üzere tabakaları arasında bir havalandırma boşluğu bırakılmış cephe türü. Bkz. sıcakcephe.

soğukdam Aralarında, havalandırmayı sağlayan bir boşluk ile iki grup tabakadan oluşan dam türü. Birinci tabaka grubu, taşıyıcı döşeme ile ısı tutucu tabakadan meydana gelir. İkinci tabaka grubunda ise ayrı bir strüktür ile sugeçirmez ve koruyucu tabakalar bulunur. İki tabaka grubunu birbirinden ayıran boşlukta sağlanan hava dolaşımı, iç hacimden difüzyon yoluyla gelen su buharının yapı dışına atılmasını sağlar. Böylece, bir buhar kesiciye gerek kalmaz.

soğukhava deposu Gıda maddelerinin saklandığı, havası sürekli olarak soğuk tutulan, ısıya karşı yalıtılmış depo.

soğukluk Türk hamamının az ısıtılan yeri. Burası Roma hamamlarının **tepidarium** bölümünün karşılığıdır. Bkz. sıcaklık.

soğurma Bir cismin üzerine ışıma yoluyla gelen ısı dalgalarının o cisim tarafından alınması. Cisimler, üzerlerine gelen ısı dalgalarının bir bölümünü soğurur, bir bölümünü de yansıtırlar. Soğurulan bölüm, o cismin sıcaklığını artırır. Koyu renkli cisimler, açık renkli cisimlerden daha çok soğurur, daha az yansıtırlar; dolayısıyla daha çok ısınırlar. Güneş sıcaklığının bize ışıma yoluyla ulaştığı düşünülürse, sıcak bölgelerde evlerin yüzlerinin beyaza veya açık renklere boyanmasının nedeni anlaşılır.

soğutma tes. Çevredeki havanın sıcaklığından daha düşük sıcaklık dereceleri yaratılması. Buharlaşan bir sıvı, buharlaşma süresince çevresinden ısı alır; soğutma tekniği bu fizik kuralına dayanır. Bkz. iklimleme.

soğutucu Soğutma işini yapan aygıt.

sokak Ar. Yapılar arasındaki yol.

soket İng. (**socket**) 1. elk. Floresan lambanın tutturulduğu ayak, lamba soketi.
2. tes. Bir eklemè parçası.

sokl Fr. (**socle**) < Lat. (**socculus** küçük ayakkabı). Bina eteği, üstemel; sütun ya da heykel kaidesi.

sokoro Ağacın liflerine dik doğrultudaki kesiti: ince marangozluk işlerinde ağacın sokorosu gösterilmez. Bkz. suyuna - sokorosuna.

sokra hlk. Sokoro.

solaryum Lat. (**sol** güneş) Bir sağlık kurumunda güneşlenme terası, güneşlenmelik.

solvent İng. 1. Katı cisimleri erlten aseton gibi sıvı.
2. Bağlayıcıları eritmekte veya kimi sıvıları İnceltmekte kullanılan uçucu sıvı, İnceltici, °tiner.

som (I) 1. İçi kof veya dışı kaplama olmayan, °masif.
2. Katışıksız.

som (II) Rıhtımın su üstünde olan bölümü.

somakl Kızıl veya yeşil renkte, damarlı ve çok sert bir çeşit mermer, °porfir. Somakl öteki mermerierden çok daha sert olduğu lçin yapıda eskiden beri çok kullanılmıştır.

sommacun Yapılarda ahşap parçaları yağlıboya ile boyamadan önce damar, çatlak gibi pürüzlü yerleri düzeltmekte kullanılan bezir, neft, İspanyol üstübeci veya litopon karışımı macun.

somun Cıvatanın veya demir vidasının ucuna geçirilen içi yivli maden) tespit parçası. Somunların, altıköşe somun, dörtköşe somun, kelebek somun, taçlı somun, şapkalı somun gibi çeşitleri vardır.

somut,-tu Varlığı duyularla anlaşılabilen, doğada belirli olarak var olan; **soyut** karşıtı, °müşahhas.

somya Fr. (**sommier**) < Yun.
1. Yaylı demir kerevet.
2. Karyolaya konulan, yaylarla donatılmış maden telden yatak altı.

son 40 fon'a eşit değerde bir aritmetlk ses birimi.

son cemaat yeri Namaza geç kalanlar lçin camilerin giriş kapısı önündeki revaklı bölüm.

sonda İt. 1. Suyun derinliğini ölçmek veya su dibinin cinsini öğrenmek lçin kullanılan alet. Bkz. iskandil.
2. Zeminde delik açmak veya zemin katmanlarının durumunu öğrenmek için kullanılan büyük burgu.

sondaj Fr. (**sondage**) Sondalama.

sondaj kuyusu Bkz. kuyu.

sondalama 1. Sonda ile suyun derinliğini ölçme veya su dibinin türünü saptama.
2. Bir maden filizinl, bir su veya petrol yatağını ya da üzerinde yapı yapılacak bir yerin katman türlerini anlamak için toprağı sonda lle derinliğine delerek yapılan araştırma.

sondalamak Sondalama yapmak.

sorel Mağnezyum klorür ($MgCl_2$) ve magnezyum oksit karışımına su katılarak elde edilen sert, pariatılabilen clsim, manyezi çimentosu.

Bunun içine hızar talaşı veya mantar tozu katılarak ksilolit elde edilir.

sorel çimentosu Magnezyum oksiklorür çimentosu, yani magnezyum oksit (Mg O) ile magnezyum klorürden ($Mg Cl_2$) oluşan çimento. Bkz. çimento.

sortl Fr. (**sortle**) Elektrik tesisatında lamba veya fiş konacak kolların her biri; tesisatın anahtardan lambaya kadar olan bölümü. Türkiye'deki uygulamada sortlye anahtar, buat, lambaya gelen kablo, boru, klemens ve işçilik dahildir.

komütatör sortl Bkz. komütatör.

paralel komütatör sortl Normal komütatör sortlye fazladan eklenen sortl.

paralel sortl Aynı linyeden beslenen, birincIden sonraki lamba veya prizlerln sortisl. BirincIlere **normal sortl** denir.

vaeviyen sortl Bkz. vaeviyen.

sosyal konut Halk konutu. Bkz. konut.

soya tutkalı Bkz. tutkal.

soyma 1. Kontrplak yapmak Için tomruğu makinede bir eksen etrafında ve bir bıçak önünde çevirerek yaklaşık olarak 1 mm. kalınlığında yapraklar elde etme.

soyma kontrplak Bu yolla elde edilen yapraklarla yapılmış kontrplak. 2. Yumuşak taşların külünkle sayalanması Işi.

soyut,-tu fels. Soyutlama ile elde edilen, varlığı ancak eşyada gerçekleşen; **somut** karşıtı, °mücerret, °abstre.

soyut sanat 1910'larda Avrupa'da resim ve heykelde ortaya çıkmış olan akım. Soyut sanatçı, yapıtını konudan uzaklaştırarak biçim, renk, çizgi, hareket ve doku ilişkilerine dayandırır. Rus asıllı Vassill Kandinsky genellikle ilk tam soyut resmi yaratmış sanatçı olarak kabul edilir. Soyut ya da yarı soyut sanatın öteki öncüleri arasında, kübist dönemlerinde İspanyol asıllı Pablo Picasso, Fransız Georges Braque ile Hollandalı Piet Mondrlan ve Rus Kazimir Malevich sayılabilir. Romen Constantin Brancusi de en etkileyici soyut heykelci olmuştur. Soyutlama 2. Dünya Savaşı'ndan sonra en önemli akım durumuna gelmiş olup resimde başlıca iki yol geliştirmiştir. Birincisi geometrik biçimlerden yararlanarak kübizm geleneği ile Mondrian tarzını sürdüren **geometrik soyutlama**, ikincisi Ise Kandinsky'nin üslubuna daha yakın biçimde gelişen **soyut ekspresyonizm**'dir.

sökme hendeği Yapının bir parçasını, örneğin bir duvarı sökmek için dibine açılan çukur, sökme çukuru.

sömel Fr. (**semelle**) Temel pabucu.

söndürmek (Kireç hakkında) Üzerine su döküp kalsiyum hidroksit, yani sönmüş kireç haline sokmak [$Ca O + H_2O \rightarrow Ca (OH)_2$]. Bkz. hidratasyon.

söve 1. Pencere ve kapı açıtlarının iki yanına yerleştirilen taş veya ağaç dikme.

2. Kapı ve pencere kasasının parçalarından her biri, söğe.

söve başlığı Bir kapı kasasının üstteki yatay parçası.

söve dikmesi Bir kapı kasasının yanlarda bulunan düşey parçalarından her biri, kapı dikmesi. Söve dikmesi terimi pencere kasa veya telarolarındaki düşey parçalar için de kullanılır. Bunlara pencere dikmesi de denir.

söve pervazı Sövenin duvarla birleştiği yüzüne bastırılan pervaz.

söve taşı Söve çerçevesinin üst tarafını tutmak için boyuna yerleştirilen uzun taş.

spekülasyon Fr. (**spéculation**) Piyasadaki darlıktan yararlanarak aşırı kazanç sağlamak için kurulan düzen.

arsa spekülasyonu İleride oluşacak değer artışından yararlanarak aşırı kazanç sağlamak üzere bir kişinin elindeki arsayı boş olarak bekletmesi, kentsel kullanışlara ayırmaması.

speos Eski Mısır'da yeraltı tapınağı.

spina Lat. Eski hipodromların ortasındaki eksen duvarı.

spiral Fr. 1. Değiştirilebilen döner parçaları ile taş levha ve demir kesmek, taş silmek, pas gidermek gibi işlerde kullanılan elektrikli el aygıtı.

2. sıf. Sarmal, °helezonî.

split sistemi Bir hacme sıcak hava püskürtmek ve aynı zamanda radyatörler de kullanmak yoluyla kurulan ısıtma düzeni. Bu sistem daha çok A.B.D.'nde kullanılmaktadır.

spor alanı Bir spor oyunu için düzenlenmiş alan.

Oyun	Alan boyutları m.					
	maks.		min.		nizamî	
	uz.	gen.	uz.	gen	uzun.	geniş.
Futbol	120	90	90	45	105	70
Basketbol	28	15	24	13	26	14
Voleybol					18,29	9,14
Eltopu	110	65	90	55		

Tenis:

4 oyuncu için 23,77 × 10,97 m.
2 oyuncu için 23,77 × 8,23 m.
Ağ yüksekliği 0,915 m.

Voleybol: 18,29 × 9,14 m.
Ağ yüksekliği : 2,44 m.
Ağ uzunluğu : 9,75 m.

spritz Al. Püskürtme sıva. Bkz. sıva.

st 37 (Al. **stahl** çelik'in kısaltılmışı) (este otuz yedi okunur) Kopma dayanımı 37 kg./mm² olan çelik, Ç 37; betonarmede kullanılan adi çelik.

st 52 (este elli iki okunur) Demire manganez, krom, bakır veya molibden katılarak elde edilen ve köprü, vb. gibi özellik gösteren yapılarda kullanılan yüksek değerli yapı çeliği; Ç 52.

st 70 Kopma dayanımı 70 kg./mm² olan yüksek nitelikli çelik, Ç 70.

stabil İng. < Lat. (**stabilis**) 1. Kaymaya, devrilmeye, çökmeye dayanıklı (strüktür); dengeli.

2. Ayrışmaya karşı dayanıklı (emülsiyon).

stabilite Fr. (**stabilité**) < Lat. Stabil olan şeyin niteliği, denge. Bkz. boyutsal stabilite.

stabilizasyon Fr. 1. Dengeleme, °stabil hale getirme; değişmez ve bozulmaz hale getirme.

2. Toprağın veya agreganın, mühendislikle ilgili özelliklerini ıslah

etmek için, stabilitesini artırmak veya korumak amacıyla kimyasal ya da mekanik işlemler uygulama.

stad Fr. (**stade**) < Yun. °Stadyum.

stadimetre Fr. < Yun. topo. Bir dürbünde, bir mirayı gözleyerek uzaklıkları ölçmeye yarayan düzen.

stadimetre çizgisi topo. Teodolit dürbünlerindeki uzaklık ölçme çizgisi.

stadya Fr. (**stadia**) < Yun. Uzaktan, iki nokta arasındaki uzaklığı ölçmekte kullanılan, santimetrelere bölünmüş bir çeşit mira.

stadyon Yun. (**stadion**) Eski Yunan'da 607 ayaklık uzunluk ölçüsü.

stadyum Lat. (**stadium**) Futbol, atletizm gibi oyunlar için düzenlenmiş, seyirci yerleri de bulunan alan, °stad. Bu ad, atletizm çalışmaları için düzenlenmiş Roma stadyumlarının boyunun, «stadium» denilen Roma milinin 1/8'ine eşit olmasından gelmektedir. Atina'daki orijinal stadyum yaklaşık olarak M.Ö. 330'da kurulmuş ve 1896 olimpiyat oyunları için onarılmıştır. Bu stadyum 70 000 kişiliktir. Bkz. spor alanı.

staj Fr. (**stage**) Meslek bilgisini artırmak için bir meslek adamının yönetimi altında yapılan pratik çalışma.

stal Al. Kiliselerde arkalıklı sıra.

stand İng. Sergi bölmesi.

standart İng. (**standard**) 1. Bir ürünün veya yapının (mamulün) belli amaçlar için, taşıması gereken çeşitli nitelikleri belirleyen ve her ülkede bu işle ilgili kurumca hazırlanıp duyurulan kural, °norm. Bkz. BS, DIN, TS.

2. Hep bir örnek üzerine olan, nitelikleri hep aynı olan.

standartlaştırma Standardını saptayarak belli nitelikleri taşımasını sağlama. Standartlaştırma, Osmanlılarda II. Beyazıt zamanında uygulanmaya başlamıştır. Bu konu, Topkapı Revan Kütüphanesinde kayıtlıdır. Osmanlı döneminde İstanbul'da yapıda kullanılan taş, tuğla, kiremit, kum, kireç, horasan, kereste, çivi, demir, pirinç gibi gereçlerin saptanmış niteliklere ve ölçülere uyması zorunluydu. Kerestelerin türlerine göre, boy, en ve kalınlıkları bir düzene bağlanmış olup kullanılacakları yerler de saptanmıştı. Kiremit boyu eski mimar arşını ile 18 parmak, bir başının genişliği 8, öteki başınınki ise 7 parmaktı. Bu kiremitlerin iyi pişmiş olmaları ve ağırlıklarının 460 dirhem gelmesi şarttı. Kiremitler saptanmış ölçü ve şekle göre kalıplarda yapılarak damgalanırdı. Gerekli niteliklere uymayanlar sattırılmaz ve tahrip ettirilirdi.

standartlaştırmak Standardını saptayıp buna uygun olarak yapımını sağlamak.

starter İng. elk. Floresan lambada ilk gaz deşarjı için gerekli gerilimi düzenleyen araç.

statik Yun. fiz. Bir kuvvet dizgesinin denge koşullarını ve bununla ilgili olarak cisimlerin dural hallerini inceleyen makanik kolu.

stel Lat. (**stela**) 1. Eski Mısır ve

Yunan'da dikilmiş yekpare bir taştan ibaret anıt.
2. Genellikle dinsel bir yazıyı taşıyan kesik sütun, ölünün portresini taşıyan mezar sütunu ya da taş levha.

sten Yun. (**sthenos** kuvvet) M.T.S. sisteminde kuvvet birimi: 1 tonluk bir kütleye, 1 saniyede, 1 m./s.'lik bir hız artışı sağlayan kuvvet 1 stendir. (Kısaca: sn.).

ster Yun. Bir metre kübe eşit bir hacim birimi, kı yakacak odunun ölçümünde kullanılır. (Kısaca: st.).

stereobat Fr. (**stéréobate**) < Yun. Bir binanın etek bölümünü meydana getiren silmesiz, sade üstemel; silmesiz subasman. Bkz. stilobat.

stereotomi Yun. Endüstride ve yapıda kullanılan cisimlerin kesilmesini inceleyen bilim, °senktraşî.

stil Fr. (**style**) < Lat. °Üslup.

stilobat Fr. (**stylobate**) < Yun.
1. Bir binanın etek bölümünü meydana getiren silmeli ve bir dizi sütunlu üstemel, silmeli subasman. Bkz. stereobat.
2. Sütun sekisi.

stoa Yun. Portik veya çatılı sütun dizisi. En önemli stoa örneği, Atina'daki agorada bulunan Attalos Stoasıdır. Bkz. portik.

stop, kapı stopu Bir kapı kanadının istenilen yerde açık tutulmasını sağlamak üzere kanadın altına tutturulan bir çeşit yaylı sürgü.

stor İt. (**stora**) Bir pencerenin dışına yerleştirilen, yay, dişli ve karşı ağırlık düzeni ile inip kalkan bez, ahşap ya da plastik perde.

stor kutusu Storun, açılırken sarılarak içinde toplandığı kutu.

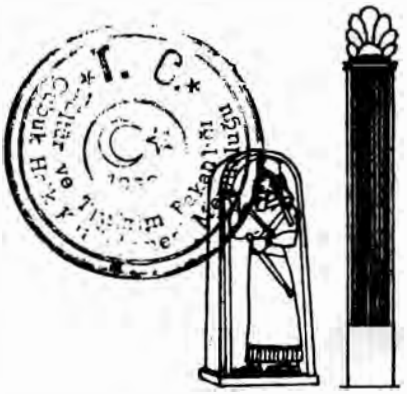
venedikstoru °Jaluzi.

strüktür Lat. (**structura**) 1. Bir yapının yük taşıyıcı bölümü. Bkz. altstrüktür, üststrüktür.
2. İnsan eliyle inşa edilmiş her şey.

strüktür analizi Strüktür tasarımında, bir strüktürün her bölümünün hangi yükleri taşıdığını belirleme, yüklerin kaba bir hesap ve tahminini yapma.

strüktür dizaynı Strüktür tasarımı.

strüktür gereci Taşıyıcı gereç.

Mezopotamya stelleri

stilobat

strüktür mühendisi Strüktür tasarımı ve hesabı yapan inşaat mühendisi.

strüktür tasarımı Bir strüktürde yükleri taşıyan öğelerin en ekonomik şekilde boyutlandırılması işi. Strüktür tasarımı iki ana bölümden meydana gelir: birinci bölüm yüklerin kaba bir hesap ve tahmininden ibaret olan strüktür analizini, ikinci bölüm ise strüktür öğelerinin boyutlandırılmasını kapsar.

asma strüktür İki ucundan mesnetlere asılan kiriş. Asma strüktürleri dengede tutmak üzere a. rijitleştirme kirişi, b. ağırlık yöntemi c. karşı gelme yöntemi kullanılır. Bkz. köprü, zincir eğrisi.

doğrusal strüktür Kuvvetlerin, öğenin bir boyutu doğrultusunda iletildiği strüktür. Örneğin: kolonlar, kirişler, kemerler, çerçeveler, asma strüktürler.

uzaysal strüktür Kuvvetleri üç boyuta yayan strüktürlere verilen genel ad. Örneğin; uzaysal çerçeve, geodezik kubbe.

yüzeysel strüktür Kuvvetlerin, öğenin iki boyutu doğrultusunda iletildiği strüktür. Örneğin: düzlem veya eğri yüzeyler, kabuklar.

strüktürel Fr. **(structural)** < Lat. Kendi yüküne ek olarak, yük taşıyan yapı parçalarını belirtmek için kullanılan sıfat.

strüktürel analiz Strüktür analizi.

strüktürler kuramı, strüktürler teorisi Strüktürlerin denge durumlarının ve dayanımlarının incelenmesi esas ve kuralları.

stupa Sansk. Budaların küllerini ve kutsal emanetlerini saklamak için kurulan, çoğu kubbeli ya da arı kovanı biçiminde örtülü anıtmezar.

stüdyo İt. **(stúdio)** 1. İçinde sinema filmlerinin çekildiği işlik.

2. Radyoevinde veya televizyon verici merkezinde yayım yapılan oda ya da salon.

3. Sanatçı atelyesi.

4. Aynı zamanda oturma, yatma ve yemek için kullanılan genişçe oda.

stüdyo tipi oda Kimi otellerde, gündüzleri oturmaya, geceleri yatmaya elverişli biçimde düzenlenmiş oda.

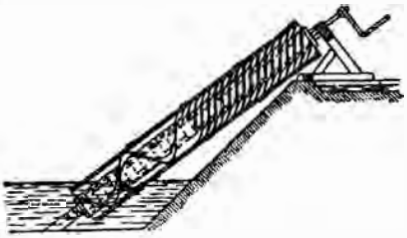
stük, stükko İt. **(stucco)** Eskiden özgün anlamında bütün sıva işlerine verilen ad; (bugün) sönmüş kireç, mermer tozu, tebeşir tozu ve tutkal ile yapılan, mermer görünüşünde bir çeşit sıva, °ustuka, yalancımermer, mermer taklidi, taş hamuru. Stükko için salık verilebilecek karışımlar şöyledir: astar olarak 3 ölçü macun halinde kireç, 1 ölçü çimento, 10 ölçü kum; son katta 10 yerine 12 ölçü kum. Bu çeşit karışımlarda çatlama olasılığı, çimento - kum sıvalarına göre daha azdır ve bundan dolayı bu sıvalar daha uzun ömürlüdürler. 19. yüzyıldan önce yalnızca kireç ve kum karışımı stükko kullanılırdı.

su 1. Demir parçalarını ateşte kızdırıp suya daldırarak sağlanan sertlik: çeliğin suyu.

su/vermek (Çelik hakkında) Kızdırılmış çeliği su veya yağa daldırarak birdenbire soğutmak. Su

verilmiş çelik daha kırılgan, fakat daha sert ve çekme dayanımı daha yüksek hale gelir.
2. Ağacın liflerinin doğrultusu. Bkz. sokoro.
3. Şerit şeklinde kenar süslemesi, °bordür¹.
4. H_2O.

su almak (Yapının çatı, duvar veya döşemesinden) içine su girmek.
su arıtma aygıtı, su tasfiye cihazı Suyun sertliğini oluşturan ve kapkacakta, borularda, kazanda birikme yapan kalsiyum ve magnezyum tuzlarını tasfiye eden aygıt.
su bölümü çizgisi Bir dağ sırtının en yüksek noktalarının oluşturduğu çizgi, ki yağmur ve kar suları bunun iki yanında bulunan iki ayrı havzaya akar; su çatı.
su/camı Bkz. cam, sucamı.
su çatı Su bölümü çizgisi.
su çekmek 1. İçine su almak, su emmek.
2. Alçak bir yerden bir kap veya tulumba ile su almak.
su/çimento oranı Bir beton ya da harçta, su ağırlığının çimento ağırlığına oranı. Bir betonun veya harcın dayanımı, karışımındaki su/çimento oranı ile ters orantılıdır. Çimentonun prizinin kimyasal reaksiyonu için gerekli en az su/çimento oranı yaklaşık olarak 0,25'tir; ancak kum ve çakılı ısıatmak için bundan biraz daha fazla su gereklidir. Bkz. Abrams kuralı.
su düzeci Bkz. düzeç.
su emme Boşluklu bir gerecin su içinde kalması veya su ile teması halinde, boşluklarının su ile dolması. Su emme miktarı, gerecin ağırlığının bir oranı olarak belirtilir.
su/kemeri Bkz. sukemeri.
su kireci Su içinde katılaşan bir çeşit kireç. Bkz. kireç.
su kulesi Tesisat için gerekli basıncı sağlamak üzere kurulan yüksek ayaklı su deposu.
su/terazisi Bkz. suterazisi.
su vidası Eskiden kullanılan su yükseltme düzeni, Arşimet vidası. Bir ucu suya daldırılan eğik bir borunun içindeki burgu döndükçe suyu yukarı doğru çeker.
su yapısı Bkz. yapı.
su/yolu Bkz. suyolu.
su zammı Kazı sırasında çukurda toplanan suyun debisine göre kazının şu bulunan bölümünün her metre küpüne, ek olarak ödenen para.
su zımparası Bkz. zımpara.
arı su, saf su Damıtık su.
pis/su tesisatı Kullanılmış su ve kanalizasyon suları döşemi.

su vidası

sukemeri

sert su İçinde eriyik halinde ve belli bir miktarın üzerinde kalsiyum ve magnezyum tuzları bulunan su, acısu. Bkz. sertlik.

tatlı su Sertlik derecesi düşük su, yumuşak su.

temizsu tesisatı Su getirme döşemi. Temizsu tesisatının yapı dışında kalan bölümü inşaat mühendisliği, yapı içindeki bölümü ise makine mühendisliği konusudur.

subasman Fr. (**soubassement**) Bina eteği, etek duvarı, üstemel.

subaşı,-nı Eskiden, bir kentin su işlerine ve suyun dağıtımına bakan görevli.

subilim, su bilimi Suların mekanik, fizik, kimya ve biyoloji bakımından özelliklerini inceleyen bilim, °hidroloji. Yeryüzü ve yeraltı sularının incelenmesi inşaat mühendisliğinin çalışma alanına girmektedir.

sucamı Ahşabı yanmaya karşı koruyan bir madde.

sucul Suyu çeken, °hidrofil.

sudolabı,-nı Su çekmeye² yarar dolap.

sugeçirmez Bileşiminden ötürü su geçirmeyen (madde).

sulama 1. Arklar, savaklar ya da borular yardımı ile su getirerek herhangi bir toprak bölgesini kuraklıktan kurtarma.
2. Yalpaklık.

sukemeri İlk kez Eski Romalılarca uygulanmış olan, üzerinde suyolu bulunan, tuğla veya taştan yapılmış kemerli köprü, °aködük.

sulu tuğla Bkz. harman tuğlası.

sumermerl,-nl Kaymaktaşı, °albatr.

sunak 1. Tapınaklarda bulunan kurbantaşı.
2. Tapınaklarda, başında dinsel tören yapılan taş masa.

sunak tepeliği Kiliselerde sunağın üstüne direklerle tutturulan kubbeli örtü.

sundurma Yağmur veya güneşten korunmak için bir kapı üstüne veya duvar önüne yapılan saçak.

sundurma çatı Tek akıntı yüzeyi olan çatı. Bkz. çatı.

sunî mermer Mermer parçalarını çimento harcı ya da sentetik reçine ile birleştirerek yapılmış (karo). Bkz. mermer.

sunî taş Yapay taş. Bkz. taş.

sunî taş sıva Yapma taş sıva. Bkz. sıva.

sunta (sunî tahta'nın kısaltılmışı) Ahşap yonga levhası.

sur Ar. Eski kentleri kuşatan, kuleli ve mazgallı kale duvarı.

susta 1. Güvenlik yayı.
2. elk. Kılavuz.

sustalı Sustası olan.

suterazisi,-ni 1. Eskiden, uzak yerlerden künkler içinde gelen suların, daha alçak yerlerden geçerek uzakta, aynı yükseklikteki yerlere ulaşabilmesini sağlamak için belli aralıklarla yapılmış kule biçiminde su durağı. Suterazisi, basıncı çok olan suyun basıncını da azaltarak boruların patlamasının önüne geçer.
2. Marangozlukta, dülgerlikte, duvarcılıkta yatay düzlemi bulmak için kullanılan basit düzeç, kabarcıklı düzeç, °tesviyeruhu.

suyolu Bir kente temizsu getiren, toprak altındaki kanallara verilen ad. Pissuların akıtılması için yapılan yollara suyolu denmeyip mecra, lağım veya kanalizasyon denir.

suyolcu Su yollarına bakan ve bunları onaran kimse.

suyuna Sularına[2] paralel doğrultuda (yerleştirilmiş).

suyuna - sokorosuna Lif doğrultuları birbirine dik gelecek tarzda yerleştirilmiş iki ahşap levhanın durumu: kontrplağı meydana getiren ince ahşap levhalar suyuna - sokorosuna yerleştirilir.

südatoryum Lat. Roma hamamlarında terleme yeri, halvet.

sühunet,-ti Ar. Sıcaklık.

sükna Ar. esk. Oturulan yer, konut.

sülüğen «Pb_3O_4 + PbO» bileşiminde kurşun oksitleri karışımından oluşan ve içerisine, renk verici başka maddeler katılmamış, turuncu - kırmızı renkte, ince toz halinde bir boyarmadde, kurşunkırmızısı. İnce toz halindeki sülüğen ile kuruyan yağlar, film oluşturucu selülozik veya sentetik sıvılar karıştırılarak elde edilen boyalar, astar boyaları veya korozyonu önleyici boyalar yapımında kullanılır. Bkz. minyum, metal primer.

sümbüle Ar. Çatıların tepesine konan, başak biçiminde süs: dam sümbülesi, mahya sümbülesi.

süngер Genel olarak süngerler takımının örnek hayvanı ve bunun çok gözenekli olup suyu fazlaca çeken ve esnek olan iskeleti. Bkz. süngertaşı.

plastik süngер Yatak, minder, vb. yapmakta kullanılan yumuşak poliüretan. Değişik yoğunlukta ve kalınlıklarda yapılabilen plastik süngerin özgül ağırlığı yaklaşık olarak 30 kg./m^3 tür. Plastik süngер Türkiye'de 1960 yılından beri yapılmaktadır.

süngersi Süngер gibi gözenekleri olan.

süngertaşı,-nı Çok gözenekli ve pürüzlü, ağırlığı az, sert bir yanardağ feldispatı, °bims, ponza taşı. Bu taş, bazı madenlerin parlatılmasında, ahşap kaplamaların cilâdan önceki dolgusunda ve hafif beton yapımında kullanılır.

süngertaşı betonu Bkz. beton.

sünmek 1. Esnekliğini kaybederek gevşemek.
2. Kopmadan uzamak.

süper çimento Bkz. çimento.

süperstrüktür Fr. < Lat. Üstyapı, üststrüktür.

süpersülfatlı çimento °Metalürjik çimento. Bkz. çimento.

süpürgelik Yapılarda duvarların döşeme ile birleştiği yerlere yerleştirilen ve boydan boya giden 5 - 8 cm. yüksekliğinde ahşap, taş, maden veya plastik şerit; sıvadibi. Süpürgelik birleşme çizgisini örttüğü gibi, duvarın alt bölümlerinde boya veya badananın kirlenmesini de önler.

süpürgelik çıtası Yumru.

süredurum °Atalet.

sürger Far. esk. Kurşuncu (kasnaklara kurşun döken).

sürgü 1. Bir kapıyı veya kapağı kapalı tutmak için düşey yönde sürülerek kullanılan madenî parça, tırkaz.

2. Yuvak, loğ.

3. Sıvayı bastırıp düzeltmek için kullanılan büyük mala.

4. Hastaların yatakta kullandıkları lâzımlık.

sürgülemek 1. Sürgü[1] sürmek.

2. Sürgü[2,3] ile düzeltmek.

sürme 1. Kapı kanadını içerden kapamak veya dolap kapağını yerinde tutmak gibi işlere yarayan ve yuvası içinde yatay olarak ileri geri sürülebilen düzen.

2. (masa veya dolapta) Küçük çekmece.

3. Sürülerek kullanılan: sürme kapı, sürme pencere. Bkz. kapı, pencere.

sürtünme fiz. Yüzeyleri birbirinin üstüne gelerek biri veya her ikisi ötekine göre ters doğrultuda kayan iki cismin hali. Sürtünme, kinetik enerjinin bir bölümünü ısıl enerjiye çevirir.

sürtünme katsayısı Bir cismi bir yüzey üzerinde kaymaya zorlayan kuvvetin, bu yüzeye dik olan kuvvete oranı.

sürveyan Fr. (**surveillant**) Yapılarda işçiye ve özellikle gereçlere nezaret eden kimse.

süs Süsleme işi. Ünlü mimar F. L. Wright'a göre «süs strüktürün soyut ritmidir; tıpkı bir ağaçta, çiçekte olduğu gibi biçimin iç ritminin anlatımıdır.»

süslemek Bezemek, °tezyin etmek.

süspansiyon Fr. (**suspension**) < Lat 1. Bir sıvı içine değilmiş bulunan katı parçacıklar. Boyaların çoğu bu türden süspansiyonlardır.

2. Bir sıvının, içinde, askıda ayrık damlalar halinde bulunan başka bir sıvı ile oluşturduğu emülsiyon.

sütun Far. 1. Taştan yapılmış taşıyıcı direk, °kolon. Eskiden sütun sözü daha çok kâgir, silindirsel ayakları anlatmakta kullanılırdı. Bkz. ayak, filayağı, pilpaye.

2. Silindir biçiminde dikilitaş.

sütun altlığı Bir sütunun, üzerine oturduğu kare prizma veya silindirsel biçimli taban.

sütun aralığı Yan yana iki sütunun eksenden eksene uzaklığı. Bkz. çap[1].

sütun başlığı veya **başlık** Sütunların üstüne oturan, alt yüzeyi sütunun çapından daha geniş olan bir yapı öğesinin yükünü sütuna aktarmak için sütunların başına yerleştirilen, üstü geniş, altı daha dar olan çoğu süslü taş parça. Baş-

lıklar bezeme şekillerine göre karnaslı, kaval silmeli, baklavalı vb. diye adlandırılırlar. Osmanlı sütun başlıkları istalaktitli ve baklavalı olmak üzere iki çeşittir. Anadolu Selçuk mimarisinin özgün sütun başlıkları ise geometrik, yaprak bezemeli ve mukarnas diye üç gruba ayrılır.

sütun bilezliği 1. Sütun gövdelerini yatay olarak parçalara ayıran halka şeklinde silme.
2. Bir sütun gövdesini saracak şekilde takılan maden çember, kuşak.

sütun çanaklığı Sütunun çanak gibi olan başlığı.

sütun düzeni, sütun nizamı Eski Yunan ve Roma mimarileri ile daha sonraları onlardan esinlenen mimarî üsluplarda sütun, başlık ve kirişten oluşan mimarî düzen.

sütun gövdesi Bir sütunun kaidesi ile başlığı arasındaki bölümü.

sütun kaldesi, sütun tabanı Özellikle klasik mimarlde, tek veya bir sıra sütunu taşıyan oturtmalık.

attik sütunu Attik denilen dam katlarının ön yüzünü süslemek üzere konulan bodur ve kısa sütun.

beyzî sütun Gövdesinin yatay kesiti beyzî olan sütun.

bindirme sütun Düşey olarak birbirinin üzerine bindirilen iki parçadan meydana gelen sütun.

burma sütun, burgaçlı sütun Çevresi sarmal yivli sütun.

çlfte sütun Bir cepheye dik olarak birbiri arkasına gelen ikili sütun.

çokgen sütun Gövdesinin yatay kesiti bir çokgen olan sütun.

demet sütun Birbirine yapışık olarak konulmuş birkaç sütundan meydana gelen sütun, deste sütun.

deste sütun Demet sütun.

gömme sütun Antik, Rönesans ve klasikçi mimarlık yapıtlarında, yarısı duvara gömülmüş gibi görünen, taşıyıcı olmayan, cephe süsü olarak konulmuş yarım sütun.

halkalı sütun Gövdesinde aralıklı olarak yatay halkalar ya da bilezikler bulunan sütun, kuşaklı sütun.

Hator sütunu, hatorik sütun Başlığında Hator tanrısının kabartma başı bulunan Eski Mısır sütunu.

hayvan şekilli sütun Zooforik sütun.

heykel sütunu, heykelli sütun Üzerine bir heykel konulmuş olan sütun.Bkz. heykelsütun.

hücreli sütun Bir bölümü, duvardaki bir hücre içine giren sütun.

karınlı sütun Ortası şişkince, uçları daha ince olan sütun.

kesik sütun Gövdesi kesilmiş veya kırılmış gibi yapılan sütun.

kolkida sütunu Merdivenli sütun.

kompozit sütun Başlığı ve oranları Roma mimarisinin karma düzeninde olan sütun.

konik sütun Üste doğru çapı küçülen sütun, mahrutî sütun.

köşe sütunu Duvar veya ayakların köşelerine konulan sütun. Camilerin kapılarındaki kumsaatı denilen sütunçeler bu türdendir.

kuşaklı sütun Halkalı sütun.

küme sütunlar Ayak niteliğinde yapılmış, az aralıklı sütunlar.

lotus sütunu Eski Mısır'da Karnak tapınağında kullanılmış olan ve lotus bitkisinin yapraklarından esinlenerek yapılmış sütunlara verilen ad.

mahrutî sütun Konik sütun.

merdivenli sütun İçinde minare merdiveni gibi bir merdiven bulunan ve buradan üzerine çıkılabilen anıtsal sütun, kolkida sütunu.

mezar sütunu Bir mezarın başına anıt olarak dikilen sütun. Bunların küçükleri mezar taşı adını alır.

Mısrî sütun Eski Mısır mimarlsinde görülen, alt tarafı şişkin sütun.

nahlî sütun Ar. (**nahl** hurma ağacı) Eski Mısır mimarisinde hurma dalı ve yaprakları şeklinde başlıklı sütun, palmalı sütun.

örme sütun Taşlarla veya tuğlalarla örülerek yapılmış sütun.

pahlı sütun Köşeleri çalınmış bir prizma biçimindeki sütun.

palmalı sütun Nahlî sütun.

papirüs sütunu Başlığı papirüs yaprağını andıran Eski Mısır sütunu.

parçalı sütun Silindir biçimindeki büyük yontma taşların üst üste konulup kenetlenmeslyle yapılmış sütun.

rostral sütun Fr. Ar. Deniz zaferlerini simgeleyen gemi burunlu sütun.

rüstayî sütun Far. (**rüstayî** köye, köylüye değgin) Gövdesi kabartmalı kesme taşlarla süslenmiş sütun, °rüstik sütun.

süleymanî sütun Burma sütun.

şerefeli sütun Tepesinde başlık yerine şerefe bulunan sütun.

şişkin sütun Karınlı sütun.

Mısır

Roman
Gotik

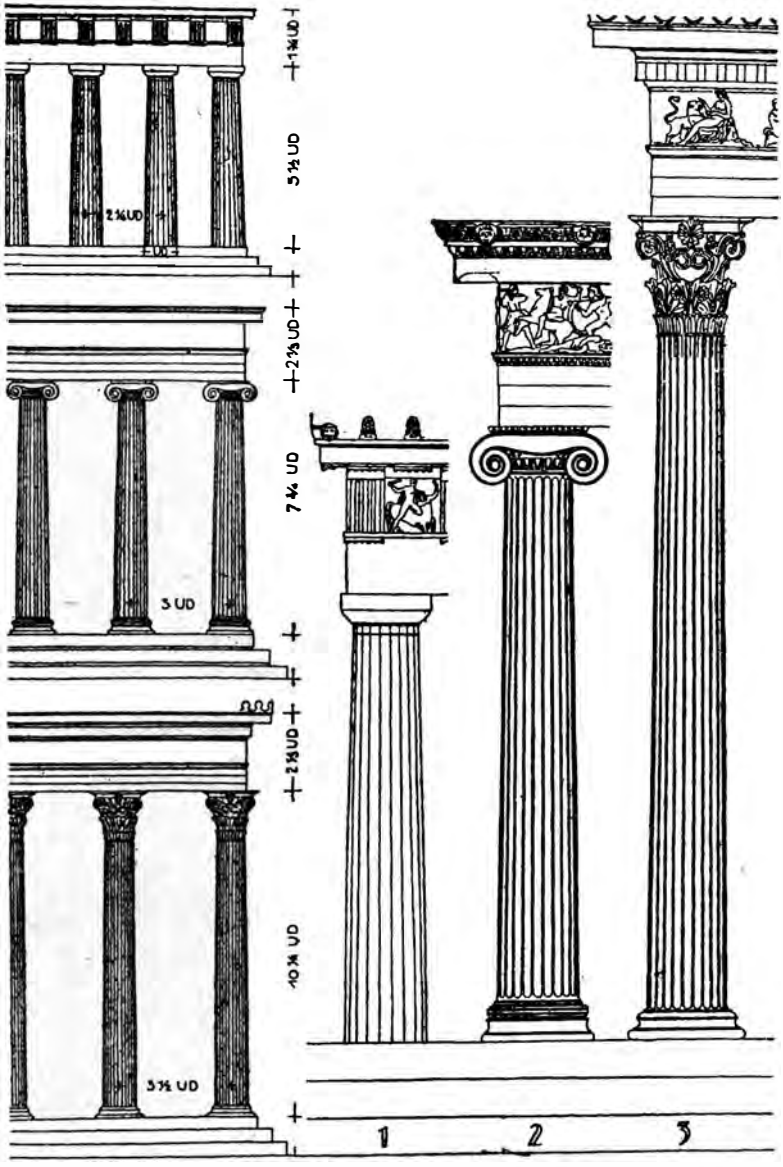

Yeniklasik
Burma

Dor, İyon, Korent düzenleri

yapışık sütun Gömme sütun.

yivli sütun Üzerinde düşey yivler bulunan sütun.

yuvarlak sütun Silindirsel sütun.

zooforlk sütun Üzerinde bir hayvan figürü bulunan sütun, hayvan şekilli sütun.

sütunbent Ar. Far. Sütun bileziği.

sütuncuk Gotlk mimarlıkta, ayaklar üzerinde boydan boya çıkıntı yapan yarım silindir kesitli, sütun biçimli silme.

sütunçe Far. Yüksekliğine göre çapı çok az olan Ince ve küçük sütun. Bu çeşit sütunlar gotik mimaride deste sütunlar halinde bir ayak meydana getirmek üzere kullanılmışlardır. Türk mimarisinde kapı ve hücre ayaklarının köşelerine konulmuş olan ve kumsaatı denilen ince sütunlar, birer köşe sütunçesidlr.

süzgeç Süzmeye yarayan her tür araç.

avlu süzgeci Bir avlunun sularını toplayan çamur kovalı ızgara.

benzin süzgeci Benzin Istasyonu, garaj gibi yerlerde pissular, benzin, makine yağı gibi tutuşablIen maddelerle karışık olablleceklerinden, bunların kanallzasyona karışmaları tehlikeli olabilir. Bu nedenle suda bulunan yabancı maddeler, dökme demirden yapılmış bir sifonda toplanırlar, kl buna **benzln süzgeci** denir. Bkz. sifon.

döşeme süzgecl, yer süzgeci Mutfak, banyo gibi ıslak hacimlerde döşemeye gelen suları toplamak üzere döşemeye yerleştirilen sifonlu süzgeç.

kovalı süzgeç İçinde, çamur, posa gibi pisliklerin toplandığı bir kova bulunan süzgeç.

yağmur süzgeci Çoğu zaman dökme demirden yapılan, yağmur sularını ve bu sularla birlikte gelen çöpleri toplayan iri gövdeli sifon. Sular ana pissu borusuna gönderilmeden önce bu sifonda süzülmüş olurlar.

süzme çukuru Pissuyu ve pislikleri toplamak üzere kumlu zemin üzerinde açılan, çevresi taş, tuğla veya betondan yapılıp, dibl de ayrıca kok ve çakıl taşı ile döşenen septik çukur. Pissular, süzülerek yeraltına geçerler. Süzücü tabakalar üzerinde kalan katı maddeler zaman zaman toplanırlar.

svastika Sansk. (mutlu yaşam) Gamalı haç biçimindeki işaret. Kökeni kesinlikle bilinmemekle birlikte ilkin M.Ö. 4000'lerde Batı Asya'da ortaya çıktığı, sonraları Yunanistan'a, İtalya'ya oradan da Orta Avrupa ve İspanya'ya yayıldığı sanılmaktadır. Daha sonraları Hindistan ile Uzak Doğu'ya da yayılan svastika Müslümanlar'da ve Museviler'de hiç görülmez. Şekil için bkz. haç.

şablon Alm. (**schablone**) 1. Kesme veya oyma kalıbı.
2. Proje çiziminde kullanılan yazı veya çizgi kalıbı: yazı şablonu, daire şablonu. Bkz. pistole.

şadırvan Far. (**şad** çok, **revan** akar) Ortasında yüksekçe bir yerden şarıltı ile bol su akan havuz veya çevresi musluklu duvarla çevrilmiş su haznesi. Şadırvanların, aptes almak için camilerin iç avlularına yapılan, üstü açık veya kapalı şekilleri vardır.

şaheser Far. Üstün yapıt, başyapıt.

şahide Ar. Mezar taşı.

şahmerdan Far. 1. Ağır çekiç.
2. Toprağa iri kazık çakmaya yarar çok ağır bir çeşit tokmak.

şahniş, şahnişin, şehnişin Far. Eski Türk evlerinde odanın sokağa ya da avluya doğru olan üç yanı pencereli çıkıntısı, bakıncak. Bkz. cumba, çıkma.

şakul,-lü Ar. Çekül.

şakulden kaçmak Çekül doğrultusunda yani düşey olmamak.

şakulî Ar. Düşey.

şakullemek Çekülle düşeyliğine bakmak.

şakulünde hlk. Düşey.

şale Fr. (**chalet**) İsviçre çobanlarının kulübelerine veya dağ evlerine verilen ad. Bu ad, İsviçre evleri biçiminde yapılmış bütün kır evlerine verilmektedir.

şalter Al. (**schalter**) elk. Elektrik akımını açıp kapatmakta kullanılan kollu anahtar.

bıçaklı şalter Kontak elemanının bir bıçak şeklinde, elle hareket ettirilmesiyle kullanılan besleme ve çıkış şalteri.

paket şalter, pako şalter Bir eksen çevresinde dönen çeşitli kontak paketlerinden meydana gelen, enerji tüketicilerin ve motorların devrelerinin elle açılıp kapatılmasında kullanılan anahtar. Paket şalter tablolarda çıkış şalteri olarak da kullanılabilir.

şalümo Fr. (**chalumeau**) Üfleç, hamlaç.

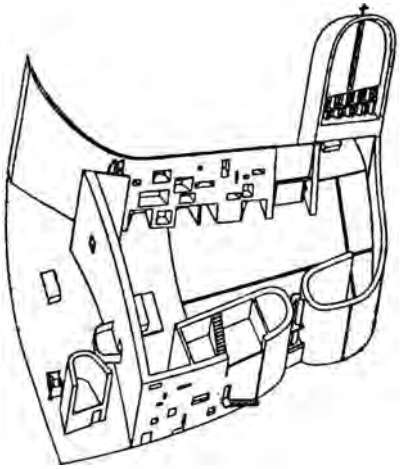
şamandıra Yun. Kimi kazanlarda ve rezervuarlarda, su üstünde yüzen ve gerektiğinde su borusunu açıp kapayan küre şeklinde, içi boş maden veya plastik top; yüzgeç, °flotör.

Ayasofya şadırvanı

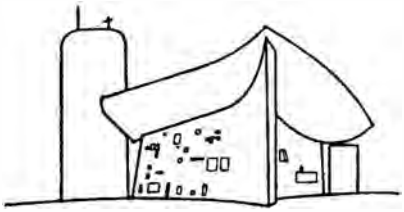

şamata tahtası Eskiden, Bizans ve Rum kiliselerinde çan yerine kullanılan, üzerine bir tahta tokmakla vurularak ses çıkartılan yuvarlak tahta.

şambran Fr. (**chambranle**) Bir kapıyı, pencereyi veya ocağı üç yandan saran çerçeve, söve pervazı.

Ronchamp Şapeli, Le Corbusier, (1950 - 54),
aksonometrik perspektif ve görünüş.

şamdan Ar. Far. Üzerine mum dikilen ayak.

şamdan hokkası Şamdanlarda, mum dikilen deliğe giren ve içine mum dikilen oynak parça.

şamot Fr. (**chamotte**) Seramik yapmakta kullanılan pişmiş kil.

şamot tuğlası Bkz. tuğla.

şantiye Fr. (**chantier**) < Lat. Yapıyerl.

şantlye binası İşlerin yürütülebilmesi için şantlyede kurulan geçici bina.

şantlye şefi Bir yapıyerlnin ve yapımın tüm işlerinden sorumlu mühendis veya mimar.

şap, çimento şap Fr. (**chappe**) Henüz prizini bitirmemiş ve yüzeyi yaş olan düzleme betonu üzerine genellikle 2,5 cm. kalınlığında dökülüp mala ile perdahlanan çimento harcından yapılmış döşeme kaplaması. Şap, 1 m^3 kuma, 400 - 500 kg. çimento ve 150 litre su katılarak yapılır.

yüzer şap Bitümlü karton, vb. ile kaplanmış sert poliüretan, genleşmiş polistiren veya benzeri gereç üzerine dişli kum (0,720 m^3), çakıl (0,480 m^3) ve çimento (350 kg.) karışımı ile hazırlanmış harçla yapılan şap. Yüzer şap, döşeme kaplaması ile taşıyıcı döşemenin ilişkisini keserek ses ve ısı yalıtımı sağlar.

şapel Fr. (**chapelle**) Lat. (**cappa** manto) 1. Kilisecik.
2. Büyük kliselerin içinde bir büyük azizin adına ayrılmış ibadet yeri.

şapka 1. Boru, baca gibi yukarıya doğru uzanmış şeylerin tepesine, içlerine yabancı maddelerin girmesini önlemek üzere takılan başlık.
2. Duvarların üzerine gelen beşik-örtüsü şeklindeki harpuşta.
3. Merdiven babasının en üst parçası.
4. °Şapo.

şapo Fr. (**chapeau** şapka) Kesme kuvvetl ile, mesnetteki çekme gerilmesinin, döşemelerden gelen demirler ve dağıtma demirleri lle karşılanamayan bölümünü karşılamak üzere, mesnetlere konulan özel şeklilde bükülmüş betonarme demiri. Bkz. donatı.

şarampol Mac. < Al. 1. Kazıklarla yapılmış bölme veya set.
2. Doğal zemine göre yüksekten geçen yolların kenarında bulunan eğik bölüm.

şaraphane Ar. Far. 1. Şarap yapılan yer.
2. (eskiden) Meyhane.

şartname Ar. Far. Şartlaşma.
genel teknik şartname Devlet yapılarının yapılmasında uyulması zorunlu olan gereç ve işçilik koşullarını belirleyen ve Bayındırlık Bakanlığınca hazırlanarak yürürlüğe konulan şartlaşma.
ihale şartnamesi Bir ihaleye katılma koşullarını gösteren şartlaşma.
özel teknik şartname Genel teknik şartnamenin yanı sıra her yapı için o yapının özelliklerine göre düzenlenen şartlaşma.

şas borusu Fr. T. tes. Rezervuarı helâ taşına bağlayan boru.

şas düğmesl Fr. T. Gelen temlzsuyun basıncından yararlanarak helâ taşını veya klozeti temizleyen bir çeşit musluk, bas. Şas düğmesi, üzerine basıldığında suyun basınçlı olarak akmasını sağlar, bırakıldığında suyun akışını kendiliğinden keser. Şas düğmesine, su depolamadığı halde, yanlış olarak **otomatik rezervuar** da denilmektedir.

şasl Fr. (**châssis**) Yapı işlerinde sürme çerçeve.

şaşırtmalı Çizgileri karşılıklı gelmeyecek şekilde düzenlenmiş: şaşırtmalı derzler.

şataf Eğik olarak kesilmiş kenar, pah: şataflı bir ayna. Bkz. bizote.

şato Fr. (**château**) 1. Korunmalı derebeyi konağı.
2. Bahçeli büyük konak.

şayak Kabaca dokunmuş, dayanıklı bir çeşit yün kumaş.

şebeke Ar. 1. Ağ gibi yapılıp gerilmiş hat ve yolların topu: yol şebekesi, elektrik şebekesi.
2. Kafes, parmaklık.

şed çatı İng. (**shed**) T. Testere dişi çatı.

şehbenderhane Far. °Şehbenderlik, konsolosluk evi.

şehir,-hri Far. Büyük kasaba, kent, °belde.
şehir plancılığı Kent plancılığı, şehircilik.
şehir plancısı Kent plancısı, şehirci.
şehir planlaması Kent planlaması. Bkz. planlama.
şehir yenilemesi Kent yenilemesl.
bahçe/şehir Bahçekent.

bant şehir Doğrusal kent.

ışınsal şehir Işınsal kent, °radyosantrik kent.

ışıyan/şehir Işıyankent.

lineer şehir Doğrusal kent, °bant kent.

paralel şehir Paralel kent. Bkz. kent.

peyk şehir, satelit şehir, uydu şehir Uydu kent. Bkz. kent.

yıldız/şehir Yıldızkent.

şehircl Şehir plancısı, kent plancısı.

şehircilik Kent ve bölge planlaması ile kırsal planlama ve çevre sorunlarını inceleyen bilim kolu, kentbillm.

şehirleşme Kentleşme.

şehnişin Far. Şahniş, şahnişin.

şehremaneti,-ni Eskiden İstanbul ve bir aralık Ankara belediyelerine verilen ad.

şehremini,-ni Şehremanetini yöneten kimse, belediye başkanı.

şekilci Biçimcl, °formalist.

şekilcilik Biçimcillk, °formallzm.

şekildeş Biçimleri aynı olan şeylerden her biri.

şekilsiz Belli ve belirli biçimi olmayan (madde).

şerit[1]

şema Yun. Nesnelerin biçimini değil de, konuluşunu, ilişkilerini ve işleyişini göstermek üzere, basit çizgilerle yapılan resim.

şematik Fr. (**schématique**) < Yun. Şemaya değgin, şema halinde.

şemse Ar. Yapıların pencere, kapı üstü, parmaklık gibi yerlerine konulan, ışınlı güneş biçimindeki süs. 19. yüzyıl İstanbul evlerinde dış kapılar üzerinde kafes şeklinde şemseler görülür.

şemsiyeçatı İstasyonçatısı. Bkz. çatı.

şemsiyelik Şemsiye konulan yer.

şenaj Fr. (**chaînage**) topo. Zincir veya çelik şeritle yapılan arazi ölçmesl.

şendere 1. Kaplamalık ince tahta. 2. Fıçı kaburgası.

şerbet,-ti Ar. Bazı maddelerin su ile karıştırılmışı veya suda eritilmişi: çimento şerbeti, kireç şerbeti.

şerbetlik Ahırlarda hayvanların sidiğinin toplandığı oluk.

şerefe Ar. Minarenin ezan okunan yerl. Bkz. mlnare.

şerefiye Ar. Bir yerin bayındır hale getirilmesi sonucunda o çevrede bulunan mülklerin değeri arttığından bunların sahiplerinden belediyece alınan para.

şerit 1. Bir çeşit testere makinesi, şerit testeresl. Bkz. testere.
2. Dar ve uzun parça, °bant.

şerit metre Uzunluk ölçmelerinde kullanılan, saplı bir makaraya ya da bir kutu içine sarılacak şekilde yapılmış olan ince çelik şerit, °rulet. Şerldin üzeri santimetreye ka-

dar bölümlendirilmiş olup metre ve desimetre sayıları ayrı ayrı belirtilmiştir. İlk desimetrede ayrıca milimetre bölmeleri de vardır. Bkz. invar şeridi.

çelik şerit Arazide uzunluk ölçmelerinde kullanılan 12 - 20 mm. genişliğinde, 0,2 - 0,3 mm. kalınlığında, 20 - 50 metre boyundaki şerit. Çelik şeritte desimetreler pirinç perçin veya küçük birer delikle, yarım metreler perçinli pirinç rondelalarla, metreler de perçinli pirinç levhacıklar üzerinde sayılarla belirtilmiştir. Şeridin bir yüzündeki sayılar, öteki yüzündekilere göre ters doğrultuda artar. Bkz. invar şeridi, rulet.

şev 1. İnişli yer, bayır. 2. Eğik, meyilli.

şezlong Fr. (**chaise longue**) Üzerine oturup uzanılabilecek şekilde yapılmış koltuk.

şiber, şiber vana Al. (**schieber**) Sürgülü valf.

şifahane Ar. Far. (Eskiden) Hastane, tımarhane. Şifahaneler yapı tipi bakımından medreseleri andırırlar.

şifonyer Fr. (**chiffonnier**) İçine çamaşır konulan çekmeceli mobilya.

şifreli kilit Harfli veya rakamlı kilit. Bkz. kilit.

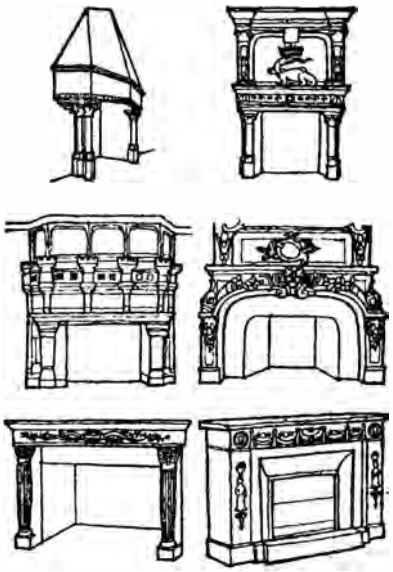
Şikago Okulu İng. (**Chicago School**) 19. yy.'ın son dörtte birinde özellikle Şikago'nun ticarî yapılarında kendini gösteren ve çelik konstrüksiyonu ve modern tekniği mimarî yaratmada temel olarak alan rasyonalist bir mimarlık akımı. Şikago Okulu'nun tarihi, iskeletli ilk gökdelenlerin tarihidir. Bu okulun en önemli kişileri William Le Baron Jenney, Martin de la Roche, William Holabird, Daniel H. Burnham, John W. Root ve Louis H. Sullivan'dır. Holabird ve Roche'un yaptıkları Tacoma Building (1891) ve Burnham ile John. W. Root'un yaptıkları Reliance Building (1894) bu dönemin en belirgin örnekleridir.

şimşir Şimşirgillerden, yaprakları her mevsimde yeşil kalan, taşlık bölgelerde kendiliğinden yetiştiği gibi bahçelerde de süs bitkisi olarak dikilen bir bitki, ki sert ve pek düzgün olan kerestesinden de yararlanılır.

şinuvazöri Fr. (**chinoiserie**) Avrupa'da (özellikle İngiltere, Almanya, Fransa ve İtalya'da) ilk kez XVII. yüzyılda ortaya çıkan ve XVIII. yüzyılda çok yaygın hale gelen, Çin sanatını taklit eden yapıların tarzını tanımlamak için kullanılan terim. Çin zevk ve modasının etkisi daha çok duvar kâğıtlarında, kumaşlarda, mobilyada ve mimarlık süslemelerinde görülmüştür.

şirvan esk. Çatı arasında veya dükkânların üstünde bulunan basık oda.

şist,-ti Yun. jeol. Yerkabuğunun şekillenmesi sırasında büyük basınç kuvvetlerine maruz kalmış bulunan kil katmanlarından oluşan ve yaprak yaprak ayrılabilen taşların genel adı. Bazı çeşitleri ince levhalar haline getirilebilir ve çatı örtü gereci olarak kullanılabilir.

şömineler

14. yy. Blois şatosundan
Rönesans başı Versay'dan
Ampir 18. yy. sonu

şişe 1. Tahtaların aralığını kapamak üzere çakılan çıta.
2. Vibratör marpucu, vibratör iğnesi.

şofben Fr. (**chauffe-bain**) Sıcak su sağlamakta kullanılan havagazı veya bütan gazı otomatı. Bkz. TS 615.

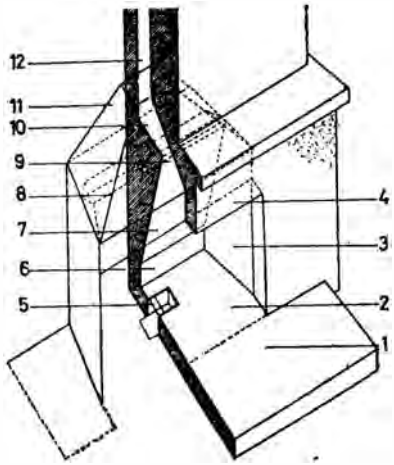
şose Fr. (**chaussée**) Balast ve balastın üzerine kum döşenip silindir geçirilerek yapılan yol.

şömine Fr. (**cheminée**) < Yun. Salonda veya bir terasta, duvar kenarında veya ortada yapılan alafranga odun ocağı, ocak[2].

şönt baca İng. (**shunt**) Çok katlı yapılarda her katın bir kat yüksekliğince giden bacasının anabacaya birleşmesi ile meydana gelen bacalar grubu.

ştalpanzer boru Al. (**stahlpanzer**) T. Bkz. boru.

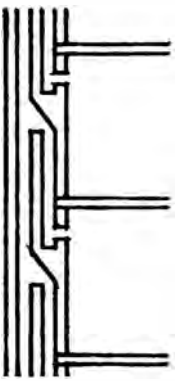
şüf'a Ar. Satılık bir mala ortak veya komşu olanın aynı para ile alma hakkı üstünlüğü.

şömine

1. Ön taban
2. Arka taban
3. Yanak
4. Dudak
5. Kül kapağı
6. Sırt
7. Eğik sırt
8. Duman kapağı
9. Boğaz
10. Tepme rafı
11. Duman hücresi
12. Baca

şönt baca

taahhüt Ar. Bir projenin veya yapımın belli bir bölümünü veya tümünü yapmayı üstüne alma, üstenme.

taahhüt bedeli Bir ihalede, eksiltmeden sonraki bedel.

sârl taahhüt Bir iş sözleşmesinin imzalandığı yıldan sonra gelen yıllarda da yürürlükte olmasını sağlamak üzere yapılan anlaşma.

tabaka Ar. 1. Kat[2].

2. Cami ve kilîselerde üst kat. Kilîseler için daha çok **tribün** sözcüğü kullanılır.

tabakhane Ar. Far. Sepi yerl.

taban 1. Üstü kapalı bir yerin, gezinilen, ayakla basılan yüzü, **tavan** karşıtı.

2. Bir şeyin oturtulmuş veya tutturulmuş olduğu nesne.

taban ağacı Ahşap yapıda temel duvarı üstüne yatırılan ağaç; dikmelerin altına boydan boya uzatılan ağaç.

taban kirişl a. Döşeme kirlşl. Bkz. kiriş.

b. Eski Yunan yapılarında sütunların üzerindeki kirlş.

taban silmesi Bkz. silme.

taban tahtası Ahşap bir döşemede taban kirişlerinin üzerine çakılan döşeme tahtalarının her birl.

üst taban Üst başlık. Bkz. başlık.

3. İyi cins demir.

4. Bir betonarme kiriş kalıbının alt bölümü.

5. Bir ocağın[2] en alt bölümü olup **arka taban** veya **ön taban** diye ikiye ayrılır, ocak tabanı.

arka taban Yakıtın yandığı yer.

ön taban Arka tabanın önünde, döşemeye doğru uzanan bölüm.

tabanca Basınçlı hava ile çalışan ve boyayı, metal kaplamayı ya da çimento harcını sis halinde püskürten tabanca biçiminde alet, °pistole[2].

tabanca boyası Tabanca ile püskürtülerek yapılan boya.

tabernakl Lat. (**tabernaculum**) 1. Ona emrin saklı olduğu sanduka, °tabutüsseklne.

2. Sİboryum.

3. Bir kilisede mihrap tablasının altında bulunan ve Hıristiyan ayinlerinde dağıtılan mayasız ekmeğin içine konduğu küçük dolap.

tâbhane Far. esk. 1. Kış evi, kış odası.

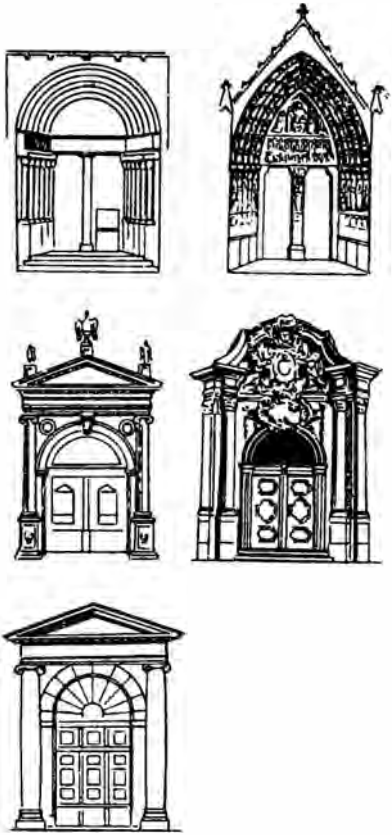
2. Eskiden prevantoryum veya sanatoryum görevi yüklenen hastanelere verilen ad.

tabla Lat. 1. Bir şeyin düz ve geniş kısmı: çadır direği tablası, çivi tablası.

2. Bir betonarme döşemenin kirişle birlikte çalışan bölümü.

3. Bir masanın üst bölümü. Ahşap tabla dolu (masif), sunî tahta veya dolgulu (konstrüksiyonlu) olabilir.

4. Bir çerçeve içine, örneğin bir kapının serenleri ile başlıklar ve kayıtlar arasında kalan boşluklara

taçkapılar

1. Roman 11 - 12. yy.
2. Gotik 13. yy.
3. Rönesans 16. yy.
4. Geç Barok 18. yy.
5. Yeniklasik 19. yy.

geçirilen masif ağaç, kontrplak veya sunî tahta levha; ayna[2].

tablalı Tablası olan.

tablalı kapı Tablası[4] olan kapı, aynalı[2] kapı.

tablalı kiriş Bağlandığı döşeme kısmı ile birlikte çalışan T kesitli betonarme kiriş.

tablalı mobilya Bkz. mobilya.

tablet,-ti Fr. (**tablette**) Kazılarla meydana çıkarılan türlü biçimlerde, pişmiş topraktan yapılmış, eskiden kalma yazılı belgelere verilen ad. Bkz. yazıt.

tablinum Lat. Eski Yunan ve Roma evlerinde, açık olan yüzü atriyuma ya da orta avluya bakan oda.

tabliye Fr. (**tablier**) Yükleri anataşıyıcılara aktaran yatay düzlem.

tablo Fr. (**tableau**) < Lat. 1. elk. Bir duvara tutturulan, kumanda, ölçü (sayaç, amperölçer, voltölçer, vb.) ve koruma (sigortalar, röleler) öğelerini taşıyan mermer ya da saç levha.

2. Tuval, tahta, kâğıt gibi maddeler üzerine yapılmış yağlıboya, suluboya, pastel, karakalem resim.

tabure Fr. (**tabouret**) < Ar. Üzerine oturmak veya ayak uzatmak için kullanılan Iskemle.

döner tabure Oturulan bölümü, bir vida düzeniyle dönerek yükselebilen veya alçalabilen tabure.

tabutüssekîne Ar. Tabernakl[1].

taç Far. Tepelik.

taçkapı Büyük bir yapının zengin biçimde süslenmiş, anıtsal girişi, °portal, °portay. Batıdaki taçkapılar Romalıların yengi taklarından

esinlenmişlerdir. Bu taçkapıların ana bölümleri şöyledir: 1. söve taşı, 2. alınlık tablası, 3. aralama ayağı, 4. söve dikmeleri, 5. heykeli açıt ayakları, 6. kemer karnı ve taçkemer, 7. açıt tepeliği, 8. kalkan, 9. taçkapı çerçevesi. Bkz. pilon.

taçkemer Far. Başkemer, °kemerbent.

tadilât,-tı Ar. (**tadil**'in çoğulu) Değişiklikler.

tadilât projesi Yapıdaki herhangi bir değişikliği göstermek üzere hazırlanan ve asıl projenin eki olan proje, değişiklik projesi.

tafsilât,-tı Ar. Ayrıntılar.

tafsilât projesi Ayrıntı projesi, °detay projesi. Bkz. proje.

tahaffuzhane Ar. Far. esk. Karantina yeri.

tahfif kemeri Hafifletme kemeri. Bkz. kemer.

tahinî Ar. Tahin rengi, koyu saman rengi.

tahliye musluğu Boşaltma musluğu. Bkz. musluk.

tahrir Ar. esk. Çizgi.

tahrirli Çizgili.

tahrirli cam Çeşmibülbül. Bkz. cam.

taht,-tı Far. Hükümdarlık koltuğu veya orunu.

taht tepeliği °Baldaken[2].

tahta 1. Düz, enlice, uzun ve az kalın biçilmiş ağaç. Tahta ölçüleri 10 - 40 mm. × 150 - 300 mm. arasında değişir.

2. Böyle biçilmiş ağaçların yan yana getirilip tutturulmasıyla meydana gelen yüzey: resim tahtası.

3. Tahtadan[1] yapılmış: tahta perde.

tahta havale Tahta perde.

tahta koruyucusu Ahşap üzerine sürülen ve ahşabı nemden, kurt dalamalarından koruyan, renkli veya renksiz sıvı. Koruyucu sürülmüş yüzey çokluk öylece bırakılabileceği gibi, üzerine boya veya vernik de uygulanabilir.

tahta kurdu «Anoblum» denilen kınkanatlı böceğin tahtalarda delikler açan kurtçuğu.

tahta perde Yan yana getirilen tahtalarla yapılan geçici bölme, tahta havale.

göbek tahtası Ağacın özüne yakın yerlerden çıkarılmış tahtalara verilen ad. Bunların çalışması daha az olup dayanımları daha fazladır.

sırt tahtası Ağacın özünün dışından, kabuğa yakın yerlerden çıkarılmış tahta.

sunî tahta Yonga levhası, odunlifi levha gibi gereçlere verilen genel ad.

tahtaboş 1. Damın düz bir bölümü, ki en çoğu çamaşır sermeye yarar ve çinko ile döşeli bulunur.

2. Arap evlerinde bir yüzü iç avluya açılan oda.

tahtapul Tahta kiremit.

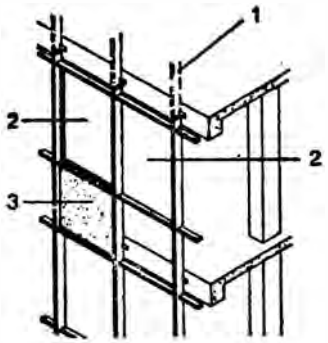
tahtapuş Osm. Tahtaboş.

tak,-kı (**a** uzun okunur) Far. Anıt olarak yapılan veya şenliklerde yer yer caddelere kurulan kemer.

tak-ı zafer esk. Takızafer, zafer takı.

zafer takı Yengi takı.

takçagöz Duvarlarda, öteberi koymak için bırakılan, dolap içi gibi girgin yuva, oyuk raf; tembeldelliği.

takma cephe 1. metal dikme
2. cam
3. pencere eteği

takçe Far. esk. Küçük tak, küçük kemer.

takçegöz Takçagöz.

takeometre Fr. < Yun. topo. Doğrudan doğruya gözlenen veya plana geçirilecek olan noktaların gerek yatay, gerekse düşey durumlarını ölçmeye yarayan özel alet.

takeometre ölçmesi Takeometre ile yapılan uzaklık ölçmesi, °takeometrik ölçme.

takeometri Fr. < Yun. Uzaklıkların optik aletlerle ölçülmesi.

takım Bir işte ya da bir yerde kullanılan eşya, alet ve aygıtların tümü.

takıpayende Far. esk. Payanda kemer.

takızafer Far. Ar. Yengi takı, °zafer takı.

takkapı Saray ve benzeri yapıların avlu ya da bahçelerine giriş yerine yapılan, yengi (zafer) taklarını andıran taştan, süslü, silmeli büyük kapı, saltanat kapısı. Bkz. anakapı, taçkapı.

takke Yarım küre biçimindeki kubbenin üst bölümü; küçük yassı kubbe.

takketonoz Küresel kubbe biçimindeki tonozların üst tarafında bir takke gibi olan bölüm.

takma cephe Çok katlı bir yapıda, döşemelerin önünden geçerek devam eden, bunlara veya kolonlara asılan, taşıyıcı olmayan, çoğu bol camlı dış duvar. Bu tür dış bölmelere İngilizcedeki **'cuntaln wall'** terliminin karşılığı olarak **'perdeduvar'** veya **'glydirme cephe'** de denilmektedir. Takma cephe betonarme veya çelik iskeletin taşıyıcı duvarları gereksiz kılmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

takoz 1. Ağaç kama, kıskı.

2. Çivi çakmak ya da vidalamak üzere kâgir gereçlerin içine yerleştirilen ağaç, maden veya plastik parça. Beton içinde delik bırakmak için de takoz kullanılabilir. Maden takozlar betona özel tabancalarla gömülürler. Zamanla çürümemeleri için ahşap takozların yerleştirilmesinden önce hidrofüj bir maddeye batırılmaları gerekir. Kapı kasalarını tuğla duvara bağlamak için kapı boşluğunun iki yanındaki tuğla ayakların arasına yerleştirilen tuğla ölçüsündeki ahşap parçaya da takoz denir. Bkz. dübel.

takoz döşeme Bir çeşit ahşap döşeme kaplaması.

3. Bir merdiven kenarındaki kademeli taş süpürgelikte iki yatay par-

çanın arasına yerleştirilen küçük parça.
4. Kireç badana fırçası.

taksim Ar. Savak, °maksım.

takviye Ar. Kuvvetlendirme, berkitme, pekiştirme.

takviyeli Takviyesi olan.
takviyeli harç Bkz. harç.

talâr Far. İran ev saraylarının avluya bakan yüzlerinde, zemin katında, önleri ve yanları açık, direkli sundurmalı oturma yeri. Bkz. ayvan, hayat.

talaş Testere ile biçilen veya rende, törpü gibi aletlerle işlenen bir ahşap parçadan dökülen kırıntılar. İşlenirken madenlerden dökülen kırıntılara da talaş denir.
talaş betonu Çimento ve hızar talaşı ile yapılan beton.

tali tecsimat Ar. esk. Eski yapılarda korniş, konsol, silme, başlık gibi bölümlerin topuna verilen ad.

talveg kotu Al. (**thal** vadi, **weg** yol) Fr. Bkz. kot.

tam Bakır cilâsı.

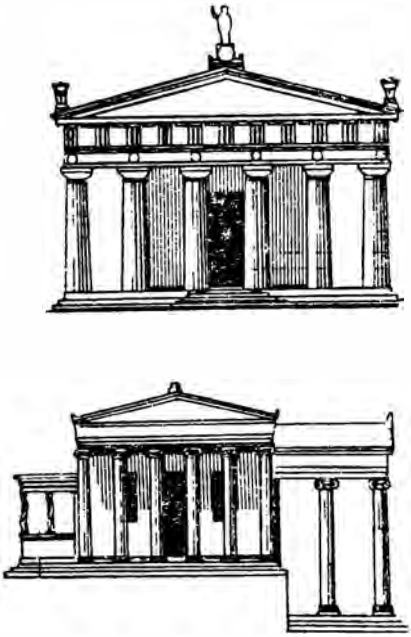
tam boyut 1/1 ölçek.

tambur Fr. (**tambour**) < Far. (**tabir**'den) Kasnak[3], kubbe kasnağı, kubbe bileziği.

tamir Ar. Onarma.

tamirat,-tı Ar. Onarım.
adi tamirat Derz, iç ve dış sıva, badana, boya, oluk, dere, doğrama, döşeme ve tavan kaplamaları, elektrik, ısıtma ve sıhhî tesisat onarımı ve kiremit aktarılması gibi, İmar Tüzüğü uyarınca ruhsat alınmasını gerektirmeyen işler.

tampon Fr. Bir kapının istenilenden daha çok açılmasını önlemek üzere yere veya duvar yüzüne tutturulan lastik, ya da kapı kanadının alt yüzüne bağlanan özel araç.

tapınak
üstte: Zeus tapınağı, Olimpia, M.Ö. 5. yy.
altta : Erekhtehelon, Atina, M.Ö. 5. yy.

tandır Ar. 1. Yere çukur kazılarak yapılan bir çeşit fırın.
2. Kimi yerlerde, kışın ayakları ısıtmak için, alçak bir masanın altına mangal konulup üstüne yorgan örtülerek meydana getirilen düzen.

Eski Yunan tapınakları

sella

megaron

anten tapınağı

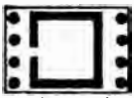
prostilos

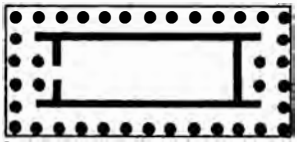
çift anten tapınağı

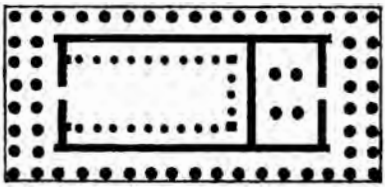
yuvarlak tapınak

anfiprostilos

peripteros

dipteros

tank,-kı İng. Demir sarnıç: akaryakıt tankı.

basınç tankı Ağaca kreozot, çinko klorür veya başka bir koruyucu emdirmek için kullanılan özel tank.

tansık İnsanları hayran bırakan ve doğaüstü sayılan olay, °harika.

dünyanın yedi tansığı Eski çağların çok önemli sayılan yedi büyük yapıtı, dünyanın yedi harikası, °acaibisebaiâlem: Mısır piramitleri, Semiramis'in asmabahçeleri, Zeus heykeli, Rodos heykeli, Artemis tapınağı, Mausolus'un anıtkabri, İskenderiye feneri. Bkz. mozole.

tanzim Ar. şeh. Düzenleme.

tanzim planı Düzenleme planı. Bkz. plan.

tapa İt. (**tappo**) Boru uçlarının kapatılmasında kullanılan ahşap, maden ya da plastik parça.

tapçağı, tapçak °Altar.

tapınak İçinde tanrıya kulluk edilen yapı, °mabet. Bkz. cami, kilise, kilisecik, mescit, şapel, Yunan mimarisi.

mağara tapınağı Eski Mısırlıların kayalar içine oydukları ve dışa bakan yüzüne sütunlu bir giriş yaptıkları tapınaklara verilen ad.

tapu, tapu senedi Bir mülkün kimin olduğunu gösteren resmî belge.

tapulamak Bir mülkü tapuya geçirmek.

taraba (Rize ve Artvin dolaylarında) Direkler arasına yapılan, tahtadan dolma duvar örgüsü.

taraça İt. (**terrazza**) 1. Oturup hava almaya yarayan, düz ve çevresi açık yüksekçe yer, sekî, °teras.

2. Üstü gezinmeye elverişli düz dam, °teras.

tarafsız düzlem Düz eğilme durumunda çubuk lifleri uzunluk değiştirirler. Basınç bölgesinde lifler kısalmaya, çekme bölgesinde ise uzamaya zorlanır. Aradaki bir düzlemde yer alan lifler ise uzama ve kısalmaya uğramazlar, ki bu liflerin bulundukları düzleme tarafsız düzlem denir.

tarafsız eksen Eğilen bir kirişte gerilmenin sıfır olduğu çizgi, ölü eksen. İki mesnetli bir kirişte yüklerin üstten gelmesi durumunda tarafsız eksenin altındaki bütün lifler çekmeye, üstündekiler ise basınca çalışırlar. Kiriş homogen gereçten yapıldığında tarafsız eksen, kesitin ağırlık merkezinden geçer.

tarak Yumuşak taşların veya mozaik sıvanın yüzünü işlemekte kullanılan ağzı dişli, çelik alet.

tarak dubası Denizi taramak[2] için kullanılan taraklı duba.

tarak işi Tarak dişleri gibi yol yol yapılmış (boya veya el işi).

taraklamak Yumuşak taşın veya mozaik sıvanın yüzünü taşçı tarağı ile işlemek.

taraklı sıva Bkz. sıva.

taraktonoz Dörtte bir küre biçiminde tonoz.

tarama 1. Yan yana sık, paralel çizgiler çizme.
2. Bu şekilde yapılmış olan (resim).

tarama cetveli Eşit aralıklı tarama[1] yapmakta kullanılan özel cetvel.

tarama kalemi Tarama ucu takılan sap.

tarama ucu Tarama kalemine takılarak, serbest elle mürekkepli çizgi çizmekte veya yazı yazmakta kullanılan ince uç.

taramak 1. Bir yeri bölgelere ayırıp her biri üzerinde gidip gelme suretiyle sıkı araştırma yapmak.
2. Bir şeyin içindeki gereksiz maddeleri ayıklamak üzere içinden alet geçirmek, taraklamak.
3. Taşın yüzünü dişli çelik kalemle işlemek.
4. Yan yana sık çizgiler çizmek.

tarımsal kuşak E. Howard ile bahçekent kuramcılarının önerdikleri, kentleri birbirinden ayıran ve aynı zamanda bu kentleri beslemeye yarayacak olan tarım bölgesi.

tartan 1. Açık ve kapalı spor alanlarında, özellikle atletizm pistlerinde kullanılan plastik asıllı bir döşeme kaplama gereci.
2. Bu gereçle kaplanmış: tartan pist.

tarz Ar. Üslup.

tarzı-ı cedid Ar. (**tarz** üslup, **cedid** yeni) Sultan II. Mahmut ve Sultan Abdülmecit zamanında Türkiye'ye yayılan ve daha çok barok bir karakter taşıyan dermeci akıma verilen ad.

tasar Bir yapının veya bir şeyin ayrı ayrı bölümlerini kâğıt üzerinde gösteren çizgilerin topu, °proje. Bkz. öntasar.

temel tasar Çeşitli sanat dalları arasındaki ilişkileri, ve bunlara ilişkin ortak yasaları, kuralları, yön-

temleri göz önünde bulundurarak belirli bir sanat dalındaki ilkeleri öğretmeyi amaç edinen disiplin, temel dizayn. Bu disiplin resmî olarak ilk kez, 1919 yılında Weimar'da Walter Gropius'un kurduğu Bauhaus okulunda uygulanmıştır. Daha sonra Almanya'dan öteki ülkelere sıçrayarak özellikle Anglosakson ülkelerinde İkinci Dünya Savaşı yılları sonunda büyük bir yayılma gösteren temel tasar, son yıllarda Türkiye'de de plastik ve uygulamalı sanatların öğretildiği okullarla çeşitli mimarlık okullarında ders programlarına girmiştir.

tasarı Kaleme alınan ilk şekil; bir tasarımın çizilme dökülürken aldığı ilk şekil.

tasarım Tasarımlamak işi veya tasarımlanan biçim, °tasavvur, °dizayn.

endüstrl tasarımı Endüstri ürünlerini, kullanılma amaçlarına uygun biçimlendirme süreci, endüstri dizaynı. Geoffrey Holmes'a göre «endüstri tasarımı, nesnelerin üretimini insanların yararlanması ve refahı amacıyla düzenlemek ve planlamak için harcanan bilinçli çabadır». (İng. **Industrial design**, Fr. **esthétique industrielle**).

tasarımlamak Bir şeyin biçimini zihinde canlandırıp tasarını veya modelini hazırlamak, °dizaynlamak.

tasarlamak 1. Zihinde hazırlamak. 2. (Bir taşın, bir ağacın) Kabasını almak.

tasfiye Ar. 1. Herhangi bir nedenle, yüklenilmiş bir işin kesilmesi ve hesabının görülmesi. Ölüm, ihale bedelinin belirli bir yüzdesinin aşılması, anlaşmazlık, sözleşmeye aykırı davranış, tasfiye nedeni olabilir.

2. Arıtma, temizleme.

tasfiye aygıtı, su tasfiye aygıtı Suyun sertliğini azaltan, suyu arıtan aygıt; su arıtma aygıtı. Bkz. sertlik[2].

tasfiye tesisi Pissuların arıtılıp zararsız hale getirildiği tesis.

tasfiyehane Ar. Far. (Petrol) Arıtma yeri, °rafineri.

taslak Bir şeyin henüz kesin biçim almamış durumu, °eskis.

taslı çivi Kabara.

tasman Fr. (**tassement**) Oturma.

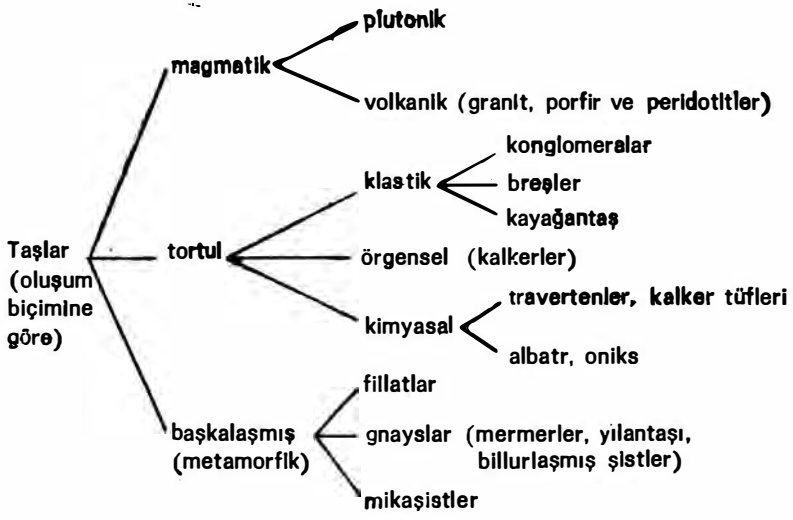
taş 1. Kimi kültelerden kopan ya da koparılan ve türlü yapı işlerinde kullanılan, sert ve katı madde: kaldırım taşı, kireçtaşı.

2. Kimi işlerde kullanılmak üzere hazırlanmış taş: binek taşı, değirmen taşı.

Bazı taşların birim ağırlıkları:

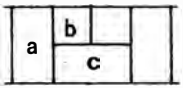
	kg./m³
Tüfler	1200 — 1400
Kalker (yumuşak)	1500 — 1800
(yarı sert)	1900 — 2300
(sert)	2400 — 2500
(çok sert)	2600 — 2700
Perdahlanabilen kalker	2500 — 2700
Greler	2000 — 2700
Granit	2400 — 2800
Porfir	2500 — 2800
Trakit	2200 — 2600
Bazalt	2780 — 3000
Sunî taşlar	1600
Beton (normal)	2200

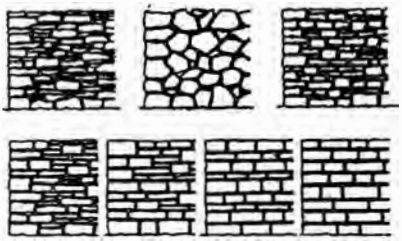
taş basması, taşbaskı Kalıbı bir cins kalker taşı üzerine yolunca hazırlandıktan sonra kâğıda basılan (yazı, resim) veya bu basım yöntemi, °litografya.
taş dolgu °Anroşman.
taş/döşek °Blokaj.
taş liliği Taşların yaprak yaprak ayrılmasını sağlayan ara katmanı.
taş kireç Tebeşirden yapılanın dışındaki her tür kireç.
taş/kömürü Bkz. taşkömürü.
taş ocağı Taş çıkarılan yer.
taş/pamuğu Bkz. taşpamuğu.
taş/tahta Bkz. taştahta.
taş testeresi Taş kesmekte kullanılan, karborundumlu, dişsiz bıçak.
taş/yağı Bkz. taşyağı.
taş yünü Mineral liflerden oluşan esnek gereç, mineral yün. Dökme olarak kullanıldığı gibi, geçirimsiz kâğıtlar, bez veya alüminyum varaklar arasında levhalar halinde de kullanılır.
atlama taşı Eski sokaklarda ortadan akan yağmur sularını aşmak amacıyla üzerlerine basıp geçmek için, sokağın genişliği doğrultusunda aralıklı olarak konulmuş, üstü düz iri taşlardan her biri.
başkalaşmış taş Tortul taşların, yüksek basınç ve ısı altında değişmesinden oluşmuş taş. Mermer, gnays bu tür taşlardandır.
dişi taş Çok gözenekli taş.
doğal taş Kumtaşı, kireçtaşı, granit vb. gibi doğada bulunan taşlara verilen genel ad, tabiî taş; yapay taş karşıtı.
ehli taş İşlenmesi kolay olan taş.
erkek taş Gözenekleri az, dolayısıyla sert olan taş.
hacıbektaştaşı Güzel ve renkli damarlı bir çeşit ince mermer, balgamtaşı, °oniks.

ham taş İşlenmemiş taş, moloz taş.
iri taş Ancak özel makinelerle kaldırılabilecek büyüklükteki taş.
kenettaşı Kemer taşlarını kilitlemek üzere kemerin en üst kısmına yerleştirilen konsol şeklinde çıkıntılı kilittaşı.
kesme taş Küp veya kübe yakın biçimde olan taş; bütün yüzeyleri projesine göre düzgün ve geometrik şekilde yontulmuş taş.
kesme taş duvar Kesme taşlarla örülmüş duvar.

a. bağlama taşı
b. boylama taşı
c. enleme taşı

taş duvar örgüleri

1. Kuruduvar
2. Kiklop örgüsü (mozaik)
3. Moloz taş duvar
4. Kaba yonu
5. Düzensiz ince yonu
6. Düzgün ince yonu
7. Kesme taş

kırmataş Agrega olarak kullanılmak üzere konkasörde kırılmış ve elekten geçirilmiş taş kırığı, mıcır. Bkz. çakıl.
koltuktaşı Kemerlerde kilittaşının iki yanındaki taşlardan her biri.
köşe taşı Bir duvarın köşesine konulan iri, yontulmuş taş.
malta/taşı Bkz. maltataşı.
metamorfik taş Başkalaşmış taş.
moloz taş İşlenmemiş taş, ham taş.
ocak taşı Ocaktan çıkarılmış olup henüz işlenmemiş taş.
sel taşı Dere veya sel yataklarında bulunan yuvarlak taş. Sel taşları normal olarak yapıda kullanılmazlar, ancak ocak taşı bulunmayan yerlerde 1-1,5 m.'de bir hatılla bağlanarak ve yüksek dozlu harçla duvar örmekte kullanılabilirler.
sunî taş Yapay taş.
sunî taş sıva Yapma taş sıva, mozaik sıva. Bkz. sıva.
tekerlek taşı Eski sokaklarda binaların köşelerine araba tekerleklerinden korunmak için konulan taş.
tortul taşlar Taşların zamanla, dış kuvvetlerle ufalanıp tabaka tabaka çökmesi ve büyük basınç altında sıkışması sonucunda oluşan yataklı taşlar. Kalkerler, silisli taşlar ve sülfatlı kireçler tortul taşların örnekleridir.
volkanik taşlar Yanardağların püskürttükleri lavların sertleşmesi sonucunda oluşmuş magmatik taşlar.
yabanî taş İşlenmesi güç olan taş; ehlî olmayan taş.

yapay taş Genellikle çimento bazen de sentetik reçine kullanılarak yapay yolla hazırlanmış beton, mozaik gibi kâgir gereç. Tuğla ve benzeri gereçlerin de yapay taş sayılması gerekirse de terim daha çok çimentolu taşlar için kullanılır. Bağlayıcısı alçı, kireç ya da manyezit olan yapay taşlar da vardır. Alçı veya manyezit bağlayıcılı yapay taşlar suya karşı dayanıksızdır.

yapı taşı Yapılarda kullanılan taş. Taş, çekme dayanımı çok düşük, buna karşılık basınç dayanımı yüksek olan bir yapı gerecidir. Bayındırlık Bakanlığı şartnamesine göre yapı taşları homogen, sert, iyi oluşmuş, damarsız, çatlaksız, yarıksız, dona dayanıklı ve ocak suyunu yitirmiş olmalıdır. Levha yapılı, şistli taşlar, oluşumlarını henüz tamamlamamış yumuşak taşlar, uzun süre hava etkilerine açık kalmış enkaz taşları ile, kırılınca, kesitleri sedef gibi veya pul pul olan taşlar —sert de olsalar— harca yapışma yetenekleri olmadığından yapıda kullanılmazlar.

taşbilim Külteleri inceleyen bilim, taş bilimi, °litoloji.

taşçı Taş yontan, taş işleyen veya taş ocağından taş çıkaran kimse.

taşçı kalemi Üzerine çekiçle vurularak taş yontmakta kullanılan çok sert yassı uçlu bir çelik.

taşçı tarağı Bkz. tarak.

taşçılık Yapıda kullanılacak taşları işleyip biçimlendirme işi.

taşdöşek °Blokaj.

taşeron Fr. (**tâcheron**) Bir yapımda işin belli, küçük bir bölümünü üstlenen, sermaye ve donatımı ikinci yükleniciden daha az olan kişi.

taşhamuru °Stük, °stükko, ustuka, yalancımermer.

taşıl Bugünkü jeolojik çağdan önceki çağda toprak katmanlarına gömülerek kalmış hayvan, bitki kırıntısı veya izi, °müstehase, °fosil.

taşıyıcı Yapının maruz kaldığı çeşitli kuvvetleri ve zorlamaları karşılayan bölümleri meydana getiren (gereç, yapı elemanı, yapı bileşeni): Bir yapıda, döşemeler, kirişler, kolonlar, temeller taşıyıcı gereçlerle yapılırlar.

taşıyıcı olmayan Yalnızca kendi yükünü ve rüzgâr yükünü karşılayan (yapı elemanı, yapı bileşeni).

taşkömürü,-nü Madenkömürü.

taşlık 1. Taşlı yer.
2. Taşla döşenmiş yer.
3. Eski evlerde sokak kapısının içi.

taşma düzeni Lavabo, banyo ve bulaşık teknelerinin üst bölümünde yer alan ve doldurulduklarında suyun taşmasını önleyen delik ile bu deliği sifona bağlayan düzen, °troplen.

taşmaske Genellikle Barok çağda yapılmış olan yapılarda ve çeşmelerde süs olarak kullanılmış taştan maske.

taşpamuğu Kayalifl, °asbest.

taştahta Kayağantaştan yapılmış yazı tahtası.

taşyağı Gazyağı.

tatbikî sanatlar Ar. Uygulamalı sanatlar.

tav İşlenecek bir nesnede bulunması gereken ısı, nem gibi durum.

tav vermek Gereken nemi ve ısıyı vermek; tavlamak.

ala tav Az tavlı, yarı yaş yarı kuru olan (toprak).

tava 1. Maden ergitilen saplı pota.
2. Kireç karıştırılan tekne.
3. Su banyosunda tutkal eritmeye yarar kap, tutkal tavası.

tavan Örtülü bir yerin yukarısını meydana getiren yüzey, **taban** karşıtı.

tavan pervazı Tavan silmesi, koltuk silmesi. Bkz. silme.

tavan planı Üstte döşeme kaplaması bulunmadığı kabul edilerek çizilen ahşap tavan kirişlemesi planı. Bkz. kiriş, kirişleme.

tavan silmesi Tavan pervazı, koltuk silmesi. Bkz. silme.

tavan teknesi Kimi tavanlarda bölmelerle ayrılmış, tekne gibi çukurca bölüm, tekne².

asma tavan Mevcut bir tavanın altına daha iyi bir görünüş vermek amacıyla buna asılarak yapılan ikinci tavan. Bkz. rabiç, sakal.

bakkal/tavanı Bkz. bakkaltavanı.

bulgurlamalı tavan Ahşap tavan kirişlerinin altına bir tavan kaplaması çekip üzerine 5 cm. kalınlığında samanlı çamur harcı serilerek yapılan tavan.

rabiç tavan Al. T. Bir ızgaranın altına gerilmiş metal depluvayeyi veya sıva telini sıvayarak yapılan bir çeşit asma tavan. Rabiç tavanlar demir ızgaralı ve ahşap ızgaralı olmak üzere iki çeşittir:

a. Demir ızgaralı rabiç tavan: betonarme tavandan metre kareye en az 6 adet düşecek şekilde bırakılmış Ø 6'lık demirlere, Ø 8'lik demirden yapılmış her iki doğrultuda 25 cm. aralıklı ızgara asılır. Bu ızgaranın altına metal depluvaye veya sıva teli gerilerek rabiç sıva yapılır.

b. Ahşap ızgaralı rabiç tavan: 5/10'luk latalarla her iki doğrultuda 50 cm. aralıklı bir ızgara meydana getirilir. Ayrıca Ø 8'lik demirlerle her iki doğrultuda 50 cm. aralıkla ve ahşap ızgaranın boşluklarının ortalarına gelecek şekilde ikinci bir ızgara yapılır. Bunların altına metal depluvaye veya sıva teli gerilerek rabiç sıva yapılır.

yüzer/tavan Darbe ve hava seslerini azaltmak üzere, döşemeden kopuk olarak yapılan asma tavan.

tavandan ısıtma Bkz. ısıtma.

tavanarası Çatı ile son kat tavanı arasında kalan boşluk.

tavhane 1. İçinde bitki yetiştirilen sobalı camlık, limonluk, °sera.
2. Tav verilen yer.

tavla At ahırı.

tavlamak Çelikleri veya demirsiz madenleri ısıtarak sertleştirmek, tav vermek.

tavlı Tavlanmış, tavını bulmuş.

tavşan esk. Çok ince işler yapan marangoz.

tavşanlık esk. İnce oyma marangoz işi.

te 1. T biçiminde olan herhangi bir parça.
2. T harfi biçiminde boru ekleme parçası. Bkz. fitings.

te cetveli Koşut çizgiler çizmekte kullanılan T harfi biçiminde çizgilik.

te demiri Enine kesiti T biçiminde olan demir profil.

te kirliş Tablalı kirliş.

geniş başlı te demiri Tablası gövde boyundan daha uzun olan te (T) demiri.

tebeşir Far. Gevrek ve beyaz bir cins kireç karbonatı.

teceddüt üslubu Ar. (**teceddüd** yenilenme) Osmanlı mimarisinde 1616-1703 yılları arasında yapılan binaların tarzı. Sultanahmet Camisi bu tarzın örneğidir. Bkz. tarz-ı cedid.

tecrit Ar. 1. Yalıtım, yalıtma, °izolasyon .

2. Su geçirmeme.

teçhiz Ar. Donatma, donatımla güçlendirme.

teçhizat,-tı Ar. Donatı; donatım.

esas teçhizat Asıl donatı.

İlâve teçhizat Ek donatı.

tefcir Ar. esk. Akaçlama, °drenaj.

tefriş Ar. 1. Yayma, serme.

2. (Mobilya ile) Döşeme.

tegula Lat. Eskiçağ yapılarının üstünü örten kiremit.

tehlike çıkışı Sinema, tiyatro, konferans salonu gibi, kalabalığın toplandığı yerlerde tehlike anında derhal boşalmayı sağlamak üzere yapılan özel çıkışlara verilen ad.

tek Fr. (**teck** veya **tek**) °Tik.

tekerlek taşı Bkz. taş.

tekkapılı Tek kapısı olan tapınak, °monopll.

tekke Ar. Eskiden, tarikat adamlarının toplanıp ayin yaptıkları ve birçoğunun sürekli olarak oturdukları yer. Bkz. dergâh, hankah, zavlye.

teklif alma Bir proje ya da İnşaat işini yüklenmek isteyen kişiden, ücret ve süre konusundaki önerilerini alma. Proje konusunda alınan teklifler bazen avan projeyi de kapsayabilir.

tekmelik Kapı kanatlarının, ayak çarpabilen alt bölümlerine konulan çoğu maden koruma parçası: alüminyum tekmelik.

tekne 1. İçinde gereç karmak üzere, çoğu ağaçtan yapılan büyük kap: çamur teknesi, kireç teknesi.

2. Kimi eski ahşap tavanların ortasındaki girgin bölüm, tavan teknesi. Bu çeşit tavanlara teknetavan denir. Bkz. tavan.

teknetavan Eski ahşap tavanlarda kenar ile orta bölüm arasında düzey farkı bulunabilir ve tavanın ortası tekne gibi girgin olabilir; bu şekildeki tavanlara **teknetavan** denir.

teknetonoz Dikdörtgen planlı hacimlerin örtülmesinde kullanılan, ortası normal bir tonozdan, iki ucu ise manastır tonozundan meydana gelen tonoz, °mulden tonozu. Bkz. tonoz.

teknik Yun. 1. Yol, yordam, yöntem.

2. Fizik, kimya, matematik gibi tanıtlanmış bilimleri iş alanında uygulama işi.

3. Bu uygulamalarla ilgili: teknik eleman, teknik şartname.

teknik resim Bkz. resim.

teknik uygulama sorumluluğu Bir mimar ya da mühendisin bir yapımda üzerine aldığı teknik işler-

den doğan yasal sorumluluğu, °fennî sorumluluk. Kısaca: TUS.

tekniker Yun. Al. Yapıda mimar ve mühendisin yardımcısı durumunda olan ve sıralamada bunlardan hemen sonra gelen teknik eleman. Türkiye'de teknikerler, tekniker okullarından yetişirler.

teknisyen Yun. Fr. Tekniker.

teknoloji Yun. (**tekhnê** meslek, **logos** söz) 1. Genel olarak sanat ve zanaatların bilimi: yapı teknolojisi.
2. Bir sanata, bir bilime özgü teknik terimlerin topu.

teknolojik Yun. Fr. Teknolojiye değgin: teknolojik araştırma.

tekstür Lat. (**textura**) 1. Doku.
2. (Taşçılıkta) Mermerin bünyesindeki yabancı maddelerin miktarını, homogenlik derecesini, yabancı maddelerin birbirleri ile kaynaşma durumlarını ve mermer hamurunun dokusunu belirleyen terim.

tektaş °Monolit.

tektonik Yun. 1. Yerin strüktürünü ve parçalanıp dağılmış yer katmanlarının birbirleri ile olan ilişkilerini araştıran jeoloji kolu.
2. Bir sanat yapıtının yüzeyini dolduran çizgi, kütle ve hacimlerin bütünü.

tel Türlü madenlerden çeşitli işlerde kullanılmak üzere yapılan ince ve uzun gereç: elektrik teli.
çıplak tel Dışı yalıtılmamış iletken tel.
dikenli tel Üzerinde dikenleri olan ve bir yeri korumak için çevresine çekilmekte kullanılan tel.

telamon Fr. (**télamon**) Bir saçaklığı veya bir kornişi taşıyan insan biçiminde sütun, °atlant. Bkz. karyatit.

telaro İt. (**teláio**) 1. Pencere boşluğunu içten, boydan boya çeviren, kanatların ve/veya camın takıldığı sabit çerçeve, pencere anası, ana. Bkz. kasa, pencere.
kılıcına telaro İnce yüzü öne, geniş yüzü duvara gelecek şekilde yapılmış telaro.
2. İpiskelesi.

teldolap Yanları ve kapağının aynası sinek telinden yapılmış yemek dolabı.

teleferik Yun. Birbirinden uzak iki yer arasında havada gerilmiş bir ya da birkaç çelik halat veya ray üzerinde hareket eden veya halatın hareketine uyarak kayan asılı taşıt.

telemetre Yun. Herhangi bir yerdeki nokta ile bulunulan yer arasındaki uzaklığı ölçmeye yarayan aygıt.

telkârî Osm. Gümüş veya altın tellerden meydana getirilen motiflerle süslü: telkârî bir vazo.

telli cam Bkz. cam.

tellikavak Akçakavak, akkavak, Hollanda kavağı.

telvin Ar. (**levn** renk, boya) esk. Boyama, renk verme.

tembeldeliği Eski evlerde ocak kenarında öteberi koymak için yapılmış, el yetişecek yükseklikteki hücre, °takçegöz.

temdidli harç Bkz. harç.

temek Ahır penceresi.

temel Bir yapının, sağlam zemine oturtulan ve yapıdan gelen yükleri zemine aktaran bölümü. Temel taş, tuğla, beton, ahşap, çelik veya demir olabilir. Bkz. sömel.

temel atmak Bir yapının temellerini yapmaya başlamak.

temel tabanı Temelin, üzerine oturduğu kaya, küskülük ya da toprak zemin.

temel taşı Yığma yapıda, temele konulan büyük taşlardan her biri.

ayrık temel, münferit temel Emniyet gerilmesi büyük olan zeminlerde her kolonun altına ayrı olarak dökülen pabuç.

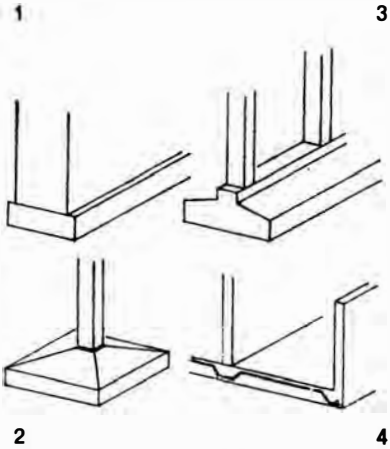
çanak/temel Sepettemel.

ızgara temel (ahşap ızgara temel) Ahşaptan ızgara şeklinde yapılan temel. Bu temel, ahşabın çürümemesi için daimi su yüzeyinin çok altında yapılır.

kazık temel, kazıklı temel Yere çakılan ahşap ya da çakılan, burularak sokulan veya dökülen beton kazıklar üzerine oturtulan temel. Kazık temel, su veya çürük zemin üzerinde kurulacak yapılarda uygulanır. Beton kazıklar, hazır ve yerinde dökme olmak üzere iki türlüdür. Yerinde dökme kazıklar için Dulak, Franki, Simplex, Lorenz, Benoto yöntemleri kullanılır. Bkz. kazık.

kuyu temel Yerinde dökme kazıklı temel.

mütemadi temel Zeminin ayrık temel yapılmasına elverecek kadar sağlam olmaması halinde yapılan, kolonların altında ve arasında betonarme kiriş gibi uzanan temel türü. Mütemadî temel yapının bağlanması bakımından ayrık temele göre daha uygun ise de maliyeti daha yüksektir.

1. Taş temel
2. Ayrık temel (sömel)
3. Mütemadî temel
4. Radye temel

radye temel Yapının zemine oturduğu yüzeyi bir döşeme gibi boydan boya kaplayan çoğu betonarme temel, döşektemel, °radye jeneral. Radye temel dolma toprak gibi emniyet gerilmesi çok düşük olan zeminlerde uygulanır.

sandık temel Bkz. keson.

sepet/temel Prekast kolon temeli. Hazır kolonun alt ucu sepettemel üzerinde bulunan yuvaya yerleştirilir ve çevresi betonlanır.

temel dizayn, temel tasar Bkz. tasar.

temiz ölçü Bkz. ölçü.

temizleme kutusu Soba bacalarında 'küllük'ün altına yerleştirilen ve kurumu içine toplayan sürme kutu.

temlik,-kl Ar. Birine mülk olarak verme.

temper döküm Bkz. döküm.

temren Demir parmaklık çubuklarının ucundaki sivri bölüm, °peykân.

tenasüp Ar. (**nlsbet'ten**) Nlspet güzelliği, uygunluk. Bkz. oran.

tenazur Ar. (**nazar'dan**) esk. Bakışım, °simetrl.

tenef Çadır eteklerini kazıklara bağlayan ip.

teneffüshane Ar. Far. Okullarda, dinlenme ve temiz hava alma yeri.

teneke 1. Üstü elektrollz yoluyla kalaylanmış demir yaprak.

2. Tenekeden yapılıp içine gazyağı, yağ, peynir gibi şeyler konulan 20 litre ölçüsünde kap.

3. Tenekeden yapılmış.

teneke mahallesl hlk. Gecekondu mahallesi.

tenekecl Yapıda çinko, bakır Işleri yapan usta.

tenekecillk işlerl Yapıda çinko, bakır Işleri. Çatı, denizllk, harpuşta gibi yerlere gelen suların içeriye sızmadan atılması için çinko ve benzeri metal levhalar kullanılır. Dere[1], oluk, hazne, yağmur borusu, baca kenarı, çatıların daha yüksek bir bina duvarına bitiştikleri çizgiler, kalkan duvarı üzerindeki saçak uçları için özel olarak biçimlendirilen metal levhalardan yararlanılır. Bu işler tenekecillk işleridir. Metal levha ekleri, tenekecillkte kullanılan büküm şekllerinden yararlanılarak yapılır. Tenekecillk Işlerinde en çok çinko kullanılır. Çinko parçalar birbirine lehim lle eklenlr. Tenekecillk Işlerinde tenekecl makası, lehim, havya, lehim lambası, lehlm ocağı, kerpeten gibi alet ve gereçler kullanılır. Bkz. büküm.

tenis Bkz. spor alanları.

tente It. (**tènda**) Çoğu çadır bezinden yapılmış, güneş ve yağmurdan koruyan perde.

tenvir Ar. Aydınlatma.

tenvirat,-tı Ar. Aydınlatma, ışıklandırma.

tenvirat sortisl Aydınlatma sortisi. Bkz. sortl.

teodolit Fr. (**théodolite**) Topoğrafyada gerek yatay, gerekse düşey açıların ölçülmesine ve gözlenmesine yarayan alet. Bkz. takeometre.

tepe sllmesi Bkz. silme.

tepecamı,-nı Tavanda veya tavana yakın yerde bulunan camlı pencere. Bkz. fllgözü.

tepeışıklandırması veya **tepeden ışıklandırma** Tavandan sağlanan doğal aydınlatma.

tepelik Kimi yapıların, anıtsal kapıların ve mihrapların üst bölümünü süslemek üzere konulan, iki ucu ve ortası kalkık, oymalı mermer parça, °taç.

buhurdan tepelik Buhurdan biçiminde tepelik.

meşale tepelik Meşale biçiminde tepelik.

tephirhane Ar. Far. Mlkroplu eşyanın buğu ile temlzlendiği yer. Bkz. etüv.

tepidaryum Lat. (**tepiditas** ılıklık) Roma hamamlarında soğukluk bölümü, ılıklık.

tepki °Reaksiyon.

tepme rafı Bir ocakta[2], eğik sırtın bitiminde, boğazdan ocağın arka duvarına kadar uzanan bölüm, duman rafı.

teras Fr. (**terrasse**) Taraça.

teras katı Çekme kat. Bkz. kat.

terasevler Eğimli arazide, birinin damı bir üsttekinin terası olacak şekilde, eğime dik doğrultuda yerleştirilen evler.

terasman Fr. (**terrassement**) Toprak düzlemesi, toprak kazma ve taşıma işleri. Bkz. kazı.

terazi Düzeç. Bkz. suterazisi.

terazlye getirmek Duvar örülürken taşların üstüne yatay bir düzlem meydana getirecek şekilde düzlemek.

hortum terazi Bkz. hortum.

terazisinde Yatay.

terclhli yol Bkz. yol.

terek °Raf.

terebentin Yun. Terebinthus adı verilen bir çeşit fıstık çamı ve sakız ağaçlarından toplanan, koyu sıvı, yapışkan, kokulu bir reçine. Terebentin, yağlıboya, yağlı vernik üretiminde kullanılır.

terebentin ruhu Terebentinin damıtılmasıyla elde edilen, vernik yapımında ve boyaları eritmede kullanılan madde.

terleme Bir yapı öğesinin yüzlerinden birinin sıcaklığı, temasta bulunduğu havanın çiy noktasına eşit veya daha düşük olduğunda, havadaki su buharının belirli bir miktarı belli koşullara bağlı olarak o yüzeyde su haline gelir ve kılcallık yoluyla emilir; gereç içinde yol alarak elemanı nemlendirir, ki bu olaya **terleme** denir. Kışın bu olay, yapı elemanlarının iç yüzlerinde, yazın da, örneğin soğukhava depolarının dış duvarlarının dış yüzlerinde görülebilir. Terleme, yapı öğelerinde ısı direncinin azalması, çürüme, pas, iç gerilme çatlakları, küflenme, çiçeklenme gibi zararlara yol açabilir. Bkz. yoğuşma.

termi Fr. (**thermie**) < Yun. 1 ton ağırlığındaki bir su kütlesinin sıcaklığını 1°C artırmak için gerekli ısı miktarı: termi, 1 milyon kaloriye veya 1000 kilokaloriye eşittir. Bu değer yaklaşık olarak 4000 BTU'nun karşılığıdır.

termik Yun. Isıya değgin, ısıl.

termik iletkenlik katsayısı Isıl iletkenlik katsayısı.

termik santral Yakıtla İşletilen elektrik santralı.

terminal,-li Fr. Türkçeye, Fransızca ve İngilizcede «Bir ulaştırma yolunun sonu» anlamına kullanılan Latince **terminus** yerine alınmıştır.

hava terminali, uçak terminali Bir havaalanında gelen ve giden yolcuların uçuş işlemlerinin yapıldığı, bagajların alınıp verildiği bina. Bir uçak terminalinde bürolar, bekleme salonları, bekleyenlerin çeşitli gereksinmelerini karşılayacak hacimler bulunur.

otobüs terminali Kentlerarası otobüslerin varıp kalktıkları merkez. Bir otobüs terminalinde, gelen ve giden otobüsler için ayrılmış bö-

lümler, bürolar, bekleme salonları, bekleyenlerin ve taşıtların gereksinmelerini karşılayacak işlevlere ayrılmış yapılar, hacim ve tesisler bulunur.

şehir terminali Kent içinde, uçak yolcularının uçuşla ilgili işlemlerinin yapıldığı bina.

terminezon Fr. (**terminaison**) < Lat. Son sırada kullanılan bir kenarı pahlı karo fayans, bitim².

çift terminezon Köşelerde kullanılan iki kenarı pahlı karo fayans.

termodinamik Yun. (**thermos** sıcak, **dynamis** güç) Isı enerjisi ile hareket enerjisi arasındaki ilgileri ve bu konuya değgin olan olayları inceleyen fizik kolu.

termoelektrik Yun. Isı enerjisi ile elektrik enerjisi arasındaki ilgileri ve bu konuya değgin olan olayları inceleyen fizik kolu.

termometre Yun. (**thermos** sıcak **metron** ölçü) Sıcakölçer.

termopan cam Bkz. cam.

termoplastik Yun. Isıtılınca yumuşayan, soğuyunca yeniden sertleşen sentetik reçine veya başka bir gereci nitelendirmek için kullanılan terim: termoplastik tutkalla yapılan kontrplaklar, presten çıkarılmadan önce soğutulurlar.

termoplastik karo Asfalt, asbest lifi, termoplastik reçineler ve benzeri gereçlerle yapılan ve çoğu çimento şap üzerine yapıştırılarak kullanılan karo. Bkz. marley.

termoplastik yapay madde Sıcakta biçimlendirilebilen polivinil, polietilen veya bunlarla benzer özelikte olan plastik madde.

termosifon Fr. (**thermosiphon**) Evlerde sıcak su sağlanması için yararlanılan, altta bir soba ve üstte silindirsel bir kazandan meydana gelen aygıt; banyo kazanı.

termostat Yun. Bir şeyin veya bir yerin sıcaklığını bir düzeyde tutmaya yarar, çoğu elektrikle çalışır aygıt. Termostat çoğunlukla, iki yanında genleşme katsayıları değişik iki maden bulunan bir şeritten meydana gelir. Ayrı genleşmeden dolayı, ısınınca (veya soğuyunca) şerit eğrilerek bir akımı keser (veya bağlar). Otomatik olarak kontrol edilen bir merkezî ısıtmada termostat, kontrol sisteminin bir parçasıdır.

kazan termostatı Kazana takılan ve kazan suyu belirli sıcaklıklara ulaştığında brülörü çalıştıran ve durduran termostat.

oda termostatı Bir kaloriferde vanaya ya da brülöre uzaktan kumanda ederek dolaşım suyu sıcaklığını düzenleyen termostat.

terrakotta İt. (**terracòtta**) Sarıdan kızıl kahveye kadar değişik renklerde, tuğla ve kiremitten çok daha düzgün, ince dokulu pişmiş toprak. Terrakotta, kalıplı kornişler, vazolar, heykelcikler ve duvar blokları yapmakta kullanılır. Terrakotta sırsız veya sırlı olarak yapılır; saydamsız bir sırla kaplandığında fayans adını alır. Terrakotta Etrüsklerde çok kullanılmıştır.

terramare İt. Tunç döneminde tepecikler üzerine kurulan kazıklı evler.

terrazzo İt. (**terrazzo** teras) Yerinde dökme mozaik.

ters kiriş Bkz. kiriş.

tersane Ar. Gemi yapılan yer.

tersim Ar. Resmini yapma, çizme (çoğulu: tersimat).

teshin Ar. Isıtma.

merkezî teshin Merkezî ısıtma.

tesisat,-tı Ar. Belli bir işin sağlanmasına yardım eden alet ve araçların uygun yerlere birbirine bağlı olarak döşenmesi veya döşenen bu araçların topu, döşem: elektrik tesisatı, havagazı tesisatı, vb.

tesisat bacası Bkz. baca[4].

tesisat mühendisi Sıhhî tesisat ile ısıtma, havalandırma, soğutma, iklimlendirme ve havagazı tesisatı konularında uzmanlaşmış makine mühendisi.

sıhhî tesisat Yapıda temiz ve pissu döşemi. Sıhhî tesisat, makine mühendisliği konusudur.

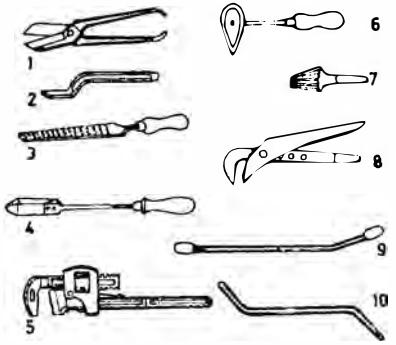
tesisatçı Tesisat yapan kimse.

teskere Harç vb. gereçleri taşımakta kullanılan, iki işçinin tutabileceği, bir sedyeninkine benzer uzunca kolları olan, bir yanı açık tekne, °destkire.

tespihli Mimarlıkta, marangozlukta, üzerinde bir sıraya dizilmiş tespih taneleri gibi toparlakları olan (silme,çubuk vb.).

tessera İt. Mozaikte kullanılan mermer veya cam küplerden her biri.

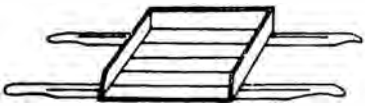
testere Far. Bir kenarı diş diş olan, dar ve uzunca çelik araç, ki katı şeyleri biçmekte kullanılır. Bkz. si. gaço, farekuyruğu.

tesisatçı aletleri

1. Tenekeci makası, 2. Kalafat demiri, 3. Düz eğe, 4. Havya, 5. İngiliz anahtarı, 6. Kaynak çekici, 7. Rayba, 8. Papağan anahtar, 9., 10. Levye.

teskere

tespihli silme

testere kılı Kıl testerenin sicim kalınlığındaki kesici bölümü.

ahşap testeresi Ahşap kesme, biçme ve doğrama işlerinde kullanılan el veya makine testeresi (TS 152).

daire testere Çelikten yapılmış, çevresi dişli, ekseni etrafında dönerek ahşabı kesen disk şeklinde testere.

demir testeresi Madenî parçaları kesmekte kullanılan ince dişli el testeresi.

el testeresi Çelik saç veya lamaların kenarına diş açılarak yapılmış çeşitli genişlikte, kesme hareketi bir veya iki kişi tarafından sağlanan ahşap testeresi. TS 152'ye göre el testerelerinin çeşitleri şunlardır:

Türk testeresi
sırtlı el testeresi
pala testere
farekuyruğu testere
ince ve tapa testeresi
köprülü testere
tomruk hızarı
oduncu kol testeresi
germe ve ökçeli testere
marangoz kollu testeresi
rende dişli tomruk hızarı
oyuk sırtlı ve karınlı tomruk hızarı
düz tomruk hızarı
karınlı tomruk hızarı
bıkçı ve kollu testere
ince dişli kollu testere
geniş ve kaba dişli bıçak testeresi
marangoz kollu testeresi

katrak testeresi Yatay veya dikey katrak tezgâhına bağlanan, çelikten yapılmış ahşap testeresi. Bkz. katrak.

kıl testere Ahşap oyma işlerinde kullanılan, kesici bölümü bir tel inceliğinde olan alet.

maden testeresi, metal testeresi Maden kesme, biçme ve işleme işlerinde kullanılan el aleti veya makine takımı (TS 153). Metal testereleri, metal el testereleri ve metal tezgâh testereleri olmak üzere iki ana gruba ayrılırlar.

mekanik testere Makine gücü ile çalışan testere, tezgâh testeresi.

palamut testeresi Uç bölümü dar, sap tarafı geniş testere.

şerit testeresi Şerit testere tezgâhına takılan, iki ucu birbirine kaynatılarak sonsuz hale getirilmiş, kenarı dişli bir çelik şeritten meydana gelen testere.

taş testeresi Taş ve benzeri gereçleri kesme, biçme ve işleme işlerinde kullanılan el aletleri ve makine takımlarına verilen genel ad. Taş testereleri yapılış ve kullanılış bakımından iki gruba ayrılırlar: taş kesen el testereleri, taş kesen tezgâh testereleri (TS 154).

tezgâh testeresi Kesme hareketi makine ile sağlanan, bir tezgâha bağlanarak kullanılan ağaç testerelerinin genel adı. Tezgâh testereleri üç çeşit olurlar: daire testere, katrak testeresi, şerit testeresi.

tesviye Ar. Düzleme, °nivelman².

tesviye aleti Düzeç, °nivo.

tesviye betonu Düzleme betonu. Bkz. beton.

tesviye eğrisi Yükseltileri (kotları) aynı olan yeryüzü noktalarının planda devamlı bir çizgi ile gösterilen şekli, eşyükseltı eğrisi.

tesviye kazısı Düzleme kazısı, °nivelman kazısı. Bkz. kazı.

tesviye/ruhu Bkz. tesviyeruhu.

tesviye-i türabiye esk. Toprak düzlemesi.

tesviyeci İstenilen biçime sokmak ve alıştırmak için bir madenî parçayı makinede işleyen zanaatçı.

tesviyeruhu,-nu Kabarcıklı düzeç, suterazisi[2].

teşrihhane Ar. Far. Hastanelerde, anatomi çalışılan yer, °otopsi salonu.

tetimme medresesi Bkz. medrese.

tetrastil Yun. Ön yüzü dört sütunlu tapınak, dörtsütunlu.

tetüe Fr. (**têtué**) Kaba yonu. Bkz. moellon.

tevhit Ar. İki veya daha çok sayıda parseli tek bir parsel halinde birleştirme, **ifraz** karşıtı.

tevzi demiri Dağıtma demiri.

tevzi teçhizatı Dağıtma donatısı.

tezgâh Far. 1. Üzerinde iş görülen masa veya masa gibi yüksek şey: mutfak tezgâhı, demirci tezgâhı, marangoz tezgâhı.
2. Tersane.

tezhip Ar. Yaldız ve boya ile bezeme işi, yaldız işi.

tezyin Ar. Bezeme, süsleme.

tezyinat,-tı Ar. (**tezyin**'in çoğulu) Bezek, süs.
hendesî tezyinat Geometrik bezeme.

tezyinî Ar. Bezeme üzerine olan.
tezyinî sanatlar Süsleme sanatları.

therm 100 000 BTU'ya eşit, İngiliz ısı birimi.

Thomas yöntemi Fosforu çok olan ham demirler Bessemer konverterinde işlenemediklerinden, 1880 yılında Thomas adlı bir İngiliz, konverterin içini kuvars yerine dolomitle kaplayarak fosforun daha kolay ayrılmasını sağlamıştır. Bu tarzda çelik yapma yöntemine Thomas yöntemi adı verilmiştir. Bkz. Bessemer yöntemi.

tıkaç Herhangi bir şeyin delik veya ağzını tıkamaya yarayan nesne. Bkz. tapa.

tıla' Ar. Madenlere sürülen sıvı yaldız.

tımar Osmanlılar zamanında, beslediği belli miktarda sipahilerle savaşa giden beylere, öşrünü almak üzere ayrılan arazi. Tımar 1848 yılında kaldırılmış; sahipleri, ölünceye dek yarım tımar bedeliyle emekliye ayrılmışlardır. Bkz. zeamet.

tıpa İt. Tapa.

tırabzan Merdiven parmaklığı, merdiven korkuluğu.
tırabzan ayağı Küpeşteyi taşıyan parmaklıklardan her biri.
tırabzan babası Ahşap merdivende, tırabzanın ilk basamak veya sahanlık basamağındaki kalın çubuğu.

tıraş Far. Bir şeyin yüzündeki pürüzleri biçerek alma, yontma.

tırkaz Kapıyı sağlamca kapamak için arkasına enine sürülen demir veya ağaç.

tırnak 1. Çapak[3].
2. Bir çeşit yüksekçe komodin.

tij Fr. (**tige**) Elektrik armatürlerinin asılmasında veya taşınmasında kullanılan maden çubuk.

tik İng. (**teak**) Burma, Hindistan, Siyam ve daha düşük nitelikte olmak üzere Java ve Çin Hindi'nde yetişen, kerestesi mobilyacılıkta çok değerli olan bir ağaç (**Tectona grandis**), °tek. Tik ateşe ve asitlere karşı dayanıklıdır. Bu özeliklerinden dolayı laboratuvar sıraları ve masaları yapmakta bile kul-

lanılabilmekte, ayrıca dış marangozluk ve iyi mobilya işlerinde yararlanılmaktadır. İşlenilmesi meşeninkinden daha kolaydır.

tiner İng. (**thinner**) İnceltici, °solvent.

tirfil 1. İri taş tomruklarını taşımak üzere bunların altlarına tekerlek gibi konulan yuvarlak kesitli ağaç. Bkz. felenk.

2. Sıva veya şap yüzeyini düzlemek için kullanılan bir çeşit tahta mala: tirfil perdahı.

tirfon Fr. (**tire-fond**) Başı köşeli veya yuvarlak olan, somunsuz cıvatayı andırır büyük ağaç vidası. Tirfon, başı anahtarla çevrilerek ahşaba sokulur. Büyük çatı levhaları ahşap aşıklara genellikle tirfonlarla tutturulur.

tirliz Ensiz tahta.

tirlin Fr. (**tire-ligne**) Bir vida yardımıyla sıkıştırılıp gevşetilebilen iki çelik bacağı bulunan ve mürekkeple çeşitli kalınlıklarda çizgi çizmeye yarar alet. Grafos ve rapidograf gibi çizim aletlerinin çıkmasından sonra tirlinin kullanılış alanı daralmıştır.

tirşe Yeşil ile gök rengi arası.

titanyum beyazı Boyacılıkta kullanılan çok saydamsız ve çok güçlü bir beyaz boyarmadde, °titanyum dioksit, (TiO_2).

tiyatro Yun. Tiyatro yapıtlarının oynandığı yer. Tiyatro mimarisi özellikle oyun türü ile seyirci - sahne ilişkilerinden etkilenerek Eski Yunan'dan günümüze dek önemli gelişmeler göstermiştir. Yunanistan'ın altın çağında her önemli kentin bir tiyatrosu vardı. Bu tiyatro, eski Dionysos şenliklerinin yuvarlak, çevresi seyirciyle kuşatılan dans yerinden geliştirilmiştir. Yunan tiyatrosu bir açıkhava tiyatrosudur ve kesin olarak üç bölümden meydana gelir:

a. bir tepeye yaslanan, basamaklı, yarım daire biçiminde seyirci bölümü,

b. orkestra: önceleri daire, sonraları yarım daire biçiminde olan ve danslarla, trajik sahnelerin yer aldığı bölüm,

c. sahne.

Roma tiyatrosunda seyircilerin oturduğu 'cavea' artık 'skene' ile bir bütün oluşturmaktadır. Dış duvarlar süslüdür. Seyircinin dağılması için kemerli geçitler vardır. Ortaçağda kalıcı tiyatrolar yapılmamıştır. Geleneksel dediğimiz tiyatroların yapımı Rönesans'la başlar. Bu yapılarda genellikle seyirci ile oyuncuyu birbirinden ayıran çerçeveli (kapalı) sahne düzeni kullanılmıştır. Modern çağda buna tepki olarak, seyirci ile oyuncunun bütünleştiği orta sahne, açık sahne gibi düzenlere ilgi artmış, hatta değişken tiyatro düzenleri araştırılmıştır. Bkz. sahne.

bahçe tiyatrosu Bahçelerde, doğaya uygun biçimde kurulan açıkhava tiyatrosu.

cep tiyatrosu Çok küçük boyutları olan tiyatro; oda tiyatrosundan küçük tiyatro.

Elizabet tiyatrosu Sahnesi seyirciye doğru uzantılı, çerçevesi olmayan, hacmi belirsiz, dekorsuz

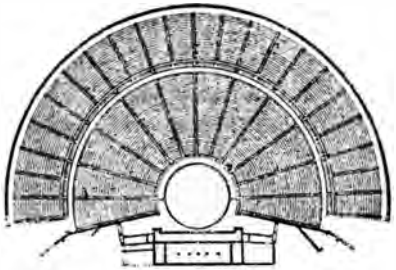
tiyatro. Bu tiyatroda oyuncular seyirci ile sıkı bir alışveriş içindedir.

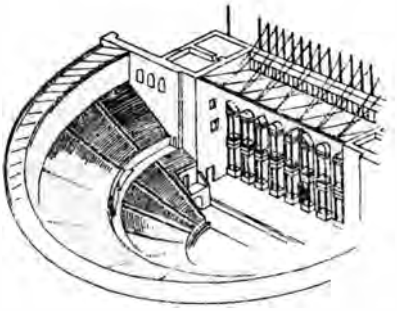
meydan tiyatrosu Bir orta sahnenin çevresinde, seyircilerin basamak ve sıralara yerleştikleri tiyatro.

oda tiyatrosu Boyutları küçük tiyatro.

saray tiyatrosu Saray içinde ya da saraya bağlı tiyatro.

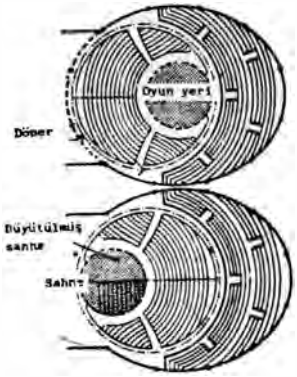
total tiyatro W. Gropius'un geliştirdiği değişken tiyatro çözümü. Total tiyatro değişik oyun sergileme ve oturma düzenlerine elverişli çözümler getirir.

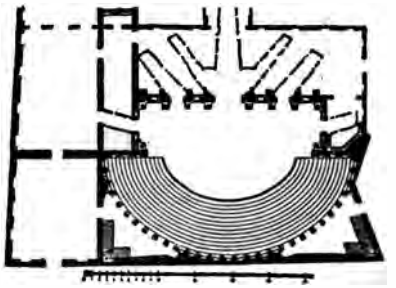

1. Tipik bir Eski Yunan tiyatrosu planı: Epidaurus.
2. Bir Roma tiyatrosu.
3. Teatro Olimpico, plan.

Total tiyatro

TMMOB (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği adının kısaltılmışı) 6235 ve 7303 sayılı yasalarla kurulmuş olan ve bütün mühendis odalarıyla Mimarlar Odasını içine alan birlik.

tokmak 1. Ağaçtan veya demirden, iri çekiç.
2. Kapı kanadına asılı ve kapı çalmaya yarar, türlü biçimlerde maden parça.

tolerans Fr. (**tolérance**) Kabul edilebilecek ölçü ile standart ölçü arasındaki fark, hata payı. Tolerans şöyle gösterilir: örneğin 19 x 9 x 5 cm.'lik bir tuğlanın boyundaki tolerans ∓ 3 mm. ise, bu tuğlanın boyu 19,3 cm. ile 18,7 cm. arasında değişebilir.

tombak Fr. (**tombac**) İçinde % 86 bakır, % 14 çinko bulunan alaşım.

tomruk 1. Orta çapı 21 cm. ve daha kalın, uzunluğu 1,50 - 8,00 m. olan kerestelik kütük. Tomrukların, kururken toprağa, nemli ot veya yapraklara değmemesi gerekir; bunlara değme, tomruğun çürümesine yol açar.
2. İşlenmek veya biçilmek üzere hazırlanmış taş kütlesi: mermer tomruğu.

ton (I) Fr. (**ton**) Renklerin parlaklık ve kuvvet derecesi.

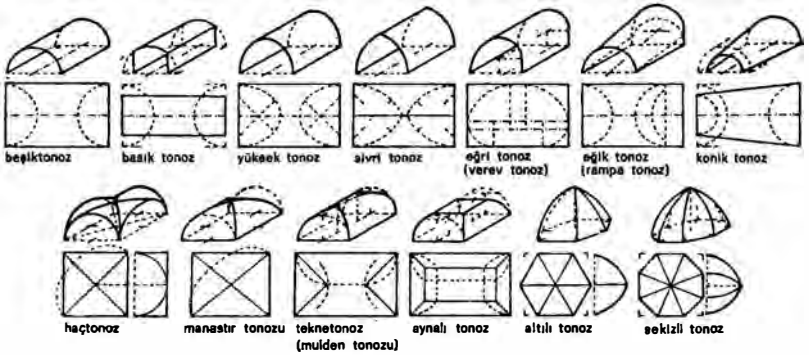
ton (II) Fr. (**tonne**) Bin kilogramdan ibaret ağırlık birimi; bir metre küp hacminde ve + 4°C deki arı suyun ağırlığı.

Amerikan tonu 2000 lb.'lik ağırlık birimi, kısa ton, (İng. **short ton**). **İngiliz tonu** 2240 lb.'lik bir İngiliz ağırlık birimi, uzun ton, (İng. **long ton**): 1 İngiliz tonu 1016 kilogramdır.

tonaj Fr. (**tonnage**) Bir taşıtın alabildiği ton miktarı.

tonoz Yun. Biçimi alttan içbükey olmak üzere taş ya da tuğla ve harçla örülmüş yarım silindir biçiminde tavan; bir kemerin aralıksız olarak devam etmesi ile meydana gelen örtü.

tonozlar

tonoz başlangıcı Bir tonozun, duvar üzerine gelen başlangıç bölümü.

tonoz böğrü Bir tonozun sırt tepesinden geçen bir teğetle o tonozun ayakları doğrultusunun kesişmesinden meydana gelen üçgen şeklinde duvar parçası.

tonoz geçmesi Birbirini kesen iki beşiktonozun arakesiti.

tonoz kaburgası Birbirini diklemesine kesen sivri tonozlarda, tonozlara çerçevelik görevi yapan taş çatak ve iskelet, °tonoz nervürü, °useybe.

tonoz takkesi Haçtonozun dört parçasından her biri.

altılı tonoz, altı bölümlü tonoz Altı bölümden meydana gelen, iki küçük ve dört büyük ayağa oturan bir çeşit gotik tonoz.

ağ/tonoz Bkz. ağtonoz.

aynalı tonoz Manastır tonozunun üst bölümünü yatay bir düzlemle keserek elde edilen tonoz.

basık tonoz Yüksekliği, açıklığının yarısından az olan tonoz.

beşik/tonoz Bkz. beşiktonoz.

çapraz tonoz Haçvarî olarak birleşmiş kemerlerden meydana gelen tonoz.

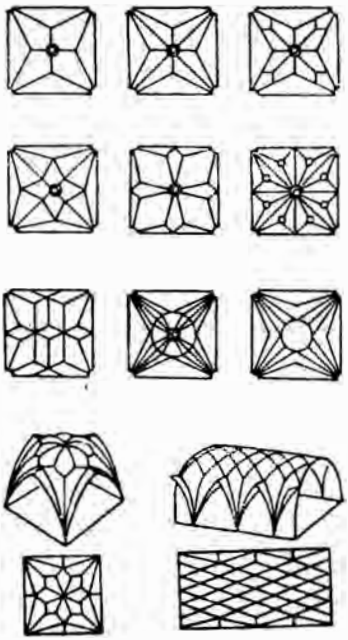
çatma tonoz Sivri tonoz.

eğik tonoz Kemerlerinin başlangıç düzeyleri farklı olan tonoz, °rampa tonoz, °mail tonoz.

eğri tonoz Ayakları aynı düzeyde olmayan tonoz, verev tonoz.

fırın/tonozu Bir kürenin dörtte biri, yani yarım kubbe biçiminde olan tonoz.

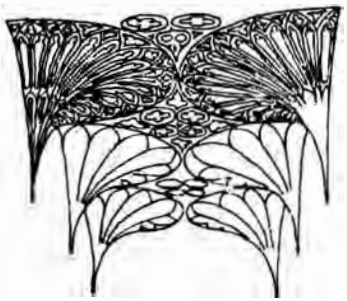
geçme tonoz Haçtonoz.

yıldıztonoz

kaburgalı tonoz

yelpazetonoz

haçtonoz, haçvarî tonoz Birbirini dik olarak, yani haç biçiminde kesen iki tonozdan meydana gelen örtü.

halka/tonoz Bkz. halkatonoz.

helezonî tonoz Yukarıya doğru sarmal olarak dolana dolana yükselen tonoz. Minare ve kule merdivenlerinin altına yapılan tonozlar bu türdendir.

kaburgalı tonoz Arakesitleri kordon şeklinde taştan çubuklarla donatılmış tonoz.

kubbeli tonoz Yarım küre biçiminde olan tonoz, kubbe, kubbetonoz.

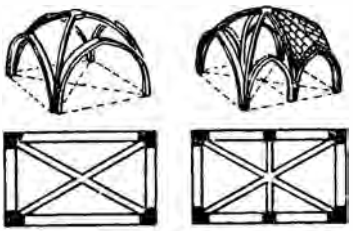
manastır tonozu Kare planlı yerlerin örtülmesinde kullanılan arakesitleri, karenin köşegenlerinden geçen dört kemer olan dört tonoz parçasından meydana gelen tonoz. Köşegen eğrileri ellpstir.

mulden tonozu Teknetonoz.

rampa tonoz Eğik tonoz.

sivri tonoz Enine kesiti bir sivri kemer olan tonoz.

Dört parçalı ve altı parçalı kaburgalı tonoz

takke/tonoz Bkz. takketonoz.

tarak/tonoz Bkz. taraktonoz.

tekne/tonoz Bkz. teknetonoz.

verev tonoz Eğri tonoz.

yelken tonozu Kare planı örtmek üzere, M.S. 3. yüzyıldan sonra Anadolu'da kullanılmış olan kubbe şekli.

yelpaze/tonoz Bkz. yelpazetonoz.

yıldız/tonoz Bkz. yıldıztonoz.

tonozbingi °Tromp.

topaç Kurşun boruların ucunu konik hale getirmekte kullanılan alet.

topia Yun. Eski Yunan'da dışarıyı yapı içine getirmek amacıyla İçmimaride kullanılan, doğayı canlandıran resim ve kabartmalar.

topkandil Camilerde kubbenin ortasından sarkıtılan büyük kandil.

toplaç, toplayıcı Güneş enerjisinden yararlanan bir ısıtma sisteminde suyu ısıtan düzen, güneş kollektörü, °kollektör. Toplaçlar alüminyum, çelik ya da plastik olabilirler.

topoğrafya Yun. (**topos** yer, **graphe** tanımlama) Engebelerini belirtecek şekilde bir yeri grafik olarak göstermek İşi.

toprak Üzerinde bitkilerin yetiştiği madde. Bu madde toz haline gelmiş türlü külte kırıntılarıyla, çürümüş örgensel cisimlerden oluşur. Toprak, içinde bulunan maddelerin türüne göre «kumlu», «kireçli», «killi», «humuslu» olmak üzere dörde ayrılır. Toprak kendl başına bir yapı gerecl değildir. Killi toprak, su ile karıştırılarak kerpiç yapmakta kullanılır. Ancak, pişmemiş toprak gereçlerin çekme gerilme-

si yoktur, basınç gerilmesi de çok düşüktür. Toprak tanecikleri, zemin örneğinin mekanik analizinden sonra aşağıdaki sınır ölçülere dayanılarak kum, mil veya kil diye tanımlanırlar. Tanecik boyutlarına göre ASTM sınıflandırması ile Avrupa'daki inşaat mühendislerince kullanılan BSI sınıflandırması şöyledir:

Toprak türünün tanımı	BSI (mm. olarak boyutlar)	ASTM (mm. olarak boyutlar)
kaba kum	2,0 - 0,6	2,0 - 0,25
orta kum	0,6 - 0,2	-
ince kum	0,2 - 0,06	0,25 - 0,05
kaba mil	0,06 - 0,02	-
orta mil	0,02 - 0,006	0,05 - 0,005
ince mil	0,006 - 0,002	-
kil	0,002'nin altında	0,005'in altında

Kolloidler: 0,001 mm.'den daha küçük tanecikler.

Bizdeki sınıflandırma ASTM sınıflandırmasının aynıdır. 2 mm.'den büyük tanecikler çakıllı kum (iri kum) olarak kabul edilir.

toprak hattı Radyo vb. araçları toprak kütlesine bağlayan iletken, toprak elektrodu.

toprak işleri Kazı ve dolgu işleri, °tesviye-i türabiye.

toprak makineleri Kepçe, dozer, ekskavatör, greyder, vb. gibi, toprak işlerinde kullanılan makineler.

toprak zemin (Kazı işlerinde) Kaya ve küskülükten başka her çeşit zemin.

ateş toprağı Ateşe dayanır çömlekçi çamuru.

toprakaltı,-nı Toprak içinde bulunan.

toprakçalık Kimi halılarda ilmeli bölümü korumak üzere halının iki başında dokunan 5 - 8 cm. enindeki desenli veya düz ilmesiz örgü.

topraklama Toprak hattı kurma.

topuk Topuk biçimi profilinde silme.

topukdemiri,-ni Kapı ökçesi, ökçe demiri.

toran, tori Japon tapınaklarının girişlerinde taş, ağaç ya da tunçtan yapılmış ulu kapı.

torçelik Burulmuş çelik. Bkz. çelik.

torna İt. Ağaç veya maden eşyaya yuvarlak bir biçim vermek için kullanılan çarklı tezgâh.

torna işi veya **tornacı işi** Torna tezgâhında yapılmış veya yapılabilecek iş.

torna kalemi İşlenen parçaya dönme sırasında talaş kaldırma yoluyla şekil veren takım. Bkz. TS 95.

tornacı Ahşap veya çelik torna işi yapan kimse.

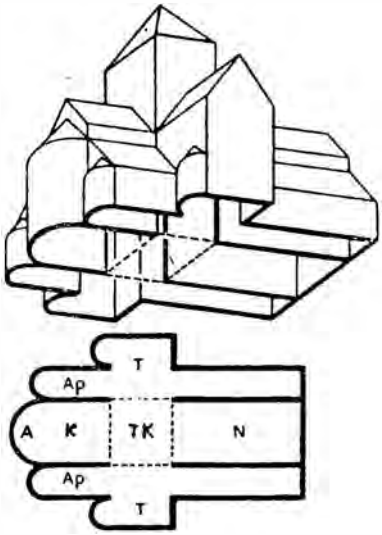
tornavida (İtalyanca **tornare** 'yeniden çevirmek' ve **vite** 'vida' köklerinden oluşmuş bu sözcük yerine İtalyancada **cacciavite** sözcüğü kullanılmaktadır.) Vidaları döndürüp yürütmek için başlarındaki kertiğe uygulanan, ucu yassı ve düz alet. Bir tornavida üç ana bölümden meydana gelir: tornavida çeliği, yüksük, sap. Bkz. TS 59.

yıldız tornavida Başlarındaki yıv (×) şeklinde olan vidaları döndürmekte kullanılan tornavida.

torsiyon Lat. Burulma.

tortul jeol. Tortuların birikmesinden oluşmuş.

tortul taşlar Bkz. taş.

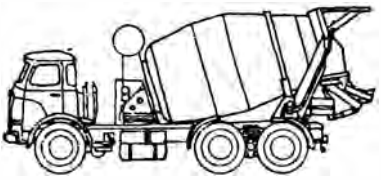
transept çaprazı

TK transept karesi, T transept, N nef, A apsit, Ap apsidiyol, K koro.

Toskana düzeni Roma mimarisinde Etrüsklerden alınmış bir üslup.

törpü mar. Kaba dişli ağaç eğesi, °raspa.

transmikser

törpülemek Törpü ile aşındırmak veya düzeltmek.

törpülü Törpülenmiş.

trafik Fr. < İt. Gidiş gelliş, °seyrüsefer.

trafo °Transformatör.

trafo merkezi, transformatör merkezi Gelen elektrik akımının yüksek gerilimini, hizmet edeceği amaca uygun olarak azaltan transformatörlerin bulunduğu oda veya yapı.

trakit,-tl Yun. jeol. Yanardağ kayalıkları arasında bulunan fazla boşluklu, düşük dayanımlı bir feldispat çeşidi. Trakitin birim ağırlığı 2200 - 2600 kg./m³ arasında değişir.

transept Fr. (**transept**) < Lat. Kiliselerde orta sahnın koroya yakın bölümünde sahna dik olan ve orta sahınla birlikte bir haç şekli meydana getiren uzunca sahın, °transeptum, çapraz sahın.

transept karesi Transept ile sahnın birleştiği yerde meydana gelen kare ya da dikdörtgen şeklindeki sahın bölümü. Roman mimarisinde transept karesi çoğu kez bütün yapının oranlarının saptanmasında ölçü birimi olarak alınmıştır. Pek çok roman kilisede transept karesi, üzerinde yükselen kule fenerle dışa yansır.

transformatör Fr. (**transformateur**) Elektrik enerjisinin geriliminde, yeğinliğinde veya biçiminde değişiklik sağlamaya yarayan aygıt. Bkz. trafo merkezi.

transmikser Lat. İng. (**truck mixer**) Bir beton merkezinden yapıyerine beton taşımakta kullanılan döner kazanlı kamyon.

trap İçinde potasyum oksit (K_2O) yerine sodyum oksit (Na_2O) veya kalsiyum oksit (CaO) bulunan feldispatlarla hornblent'ten ibaret yoğun, ince taneli, koyu renkli ve ağır magmatik kaya. Trap bazik olup bütün bazik kayalar gibi, havadan etkilenmez.

tras İng. (**trass**) İnce öğütülerek, sönmüş kireçle karıştırıldığında havada ve su içinde sertleşebilen volkanik bir tüf. Tras, dayanımı düşük olduğundan yapıda kullanılmaz; öğütülerek çimento yapımında kullanılır. Bkz. TS 25.

tras çimentosu Bkz. çimento, TS 26.

tras-kireç harcı Bkz. harç.

travers Fr. (**traverse**) Demiryollarında rayların altına enine yerleştirilen, demir, kreozot emdirilmiş ağaç veya prekast beton tabanlık.

traverten Fr. < İt. (**travertino**) Sıcak su kaynaklarındaki tortulardan oluşmuş, üzerinde kurt yeniği şeklinde gözenekler bulunan açık gri-bej renkli bir çeşit kireçli taş. Traverten, yapılarda kaplama işlerinde levha halinde kullanılır.

triangülasyon Fr. 1. Nirengi.
2. Üçgenleme. Bkz. oran.

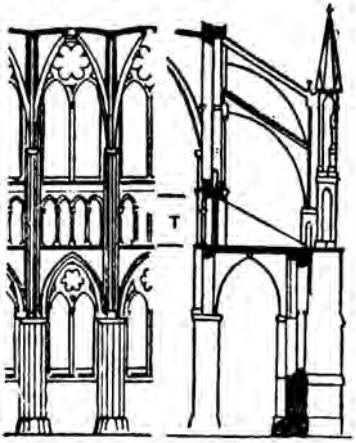
tribün İt. (**tribuna**) 1. Bazilikal planlı bir kilisede apsit.
2. Yükseltili platform.
3. Kilise galerisi. Bkz. galeri[2].
4. Bir spor salonu veya stadyumda seyircilerin oturduğu veya ayakta durduğu anfiteatr biçimindeki bölüm.

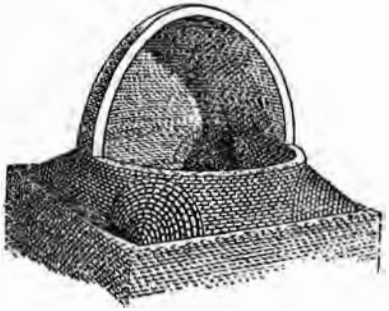
triforyum Lat. (**transforatum**'dan) Bir kilisede sahnın yanındaki kemerlemenin üzerinde yer alan ga-

tribün (Barok), 18. yy.

triforyum (T), görünüş ve kesit.

tromplu bir tuğla kubbe

lerinin önündeki kemerleme ya da oymalı yüzey. Terim, eskiden yanlış bir köke, (trlforatum) dayanılarak sanıldığı gibi yalnızca üstü kemerli üç açıtı kapsamamakta, kemerlerin tamamen ortadan kalktığı oymalı yüzeyler için de kullanılmaktadır.

triglif Fr. (**triglyphe**) < Yun. Üçüzyiv.

trigonometrik nivelman Bkz. nivelman.

tripidesimetre Fr. Santimetrelere ve millmetrelere bölünmüş otuz santimetrelik ölçü cetveli. Bkz. çifdesimetre, desimetre.

tripleks Lat. 1. (Yapımcısının verdiği ad) Aralarına yerleştirilen bir selülolt yaprağı lle basınç altında birbirlerine yapıştırılan ikl Ince camdan meydana gelen güvenlik camı. Bkz. güvenlik camı, sandviç cam.

2. Birbiri üzerine yerleştirilmiş, girişleri ayrı üç konut birimi.

tromp Fr. (**trompe**) Bir bina köşesine bindirmeli olarak örülen tonoz parçası; kare planlı kubbeli bir yapının duvarları arasındaki köşelerin üst bölümüne yapılan ve binanın üstünü sekiz kenarlı bir şekil haline koyarak kubbenin oturmasına elverişli bir kaide meydana getirmek üzere köşeleme örülen tonoz, tonozbingi, köşe tonozu. Bkz. bingi, pandantif.

troplen Fr. (**trop-plein**) Taşma düzenl.

trotuvar Fr. (**trottoir**) 1. Yaya kaldırımı.

2. Bina çevresini dolaşan dar kaldırım.

TSE Türk Standartları Enstitüsü.

Tudor kemeri Bkz. kemer.

Tudor üslubu İngiliz Rönesans üslubu (1485 - 1603). İngiltere'de gotik mimarlık zamanla büyük değişmelere uğramış, Kraliçe I. Elizabeth döneminde artık 'gotik' diye anılamayacak bir aşamaya gelmiştir. Bu nedenle İngiltere'de gotikten sonra gelen mimarl, bu dönemdeki İngiliz hanedanının adıyla «Tudor» olarak anılmaya başlamıştır. Böylece Tudor mimarisi gotik ile Rönesans arasında yer alır ve İngiliz mimarlığının en önemli evrelerinden biri sayılır.

tuğla Lat. (**tegula** kiremit) 1. Duvar örmekte kullanılmak üzere kalıplara dökülüp kurtulduktan sonra harman ocağı veya fırınlarda pişirllen toprak gereç. Yapı İşleri Genel Teknik Şartnamesine göre, tuğlalar dona dayanıklı olmalı, sodyum sülfat ile yapılan don dene-

yinde dağılmamalı; ikl yarım tuğlayı harçla birleştirerek meydana getirilen deney küplerinden 10 tanesi ortalama 75 kg./cm² lik basınca dayanmalı; kuru tuğla, ağırlığının % 18'inden çok su emmemelidir. Türk Standartlarına göre normal bir tuğlanın boyutları 50 x 90 x 190 mm.'dir. Bkz. Hofman fırını, sahra fırını, TS 704, 705.

2. Tuğlalarla yapılmış.

tuğla harmanı Harman tuğlası yapılan yer.

tuğla yapı Taşıyıcı tuğlalarla yapılmış yapı.

ateş tuğlası Genellikle içinde kuvars bulunan, kolay ergimeyen topraktan yapılan ve 1500° - 1600°C'ye kadar dayanabilen tuğla. Ateş tuğlalarının, bileşenlerine göre;

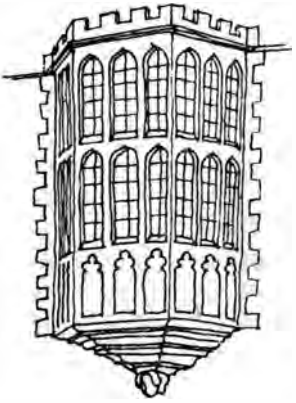
a. alümin tuğlası,
b. dinas veya sillisyum tuğlası (silika tuğlası),
c. manyezit tuğlası,
d. kromlu ateş tuğlası

gibi türleri vardır.

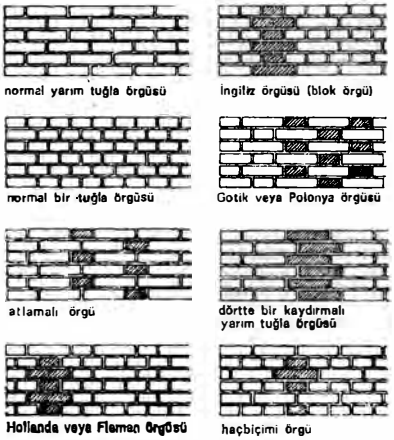
Ateş tuğlaları genellikle, alüminli ateş tuğlası
silika » »
izolasyon » »
asit » »
klinker » »
şamot » »
kizelgur » »
boru » »
kromit » »
yarı silika » »

gibi adlar alırlar.

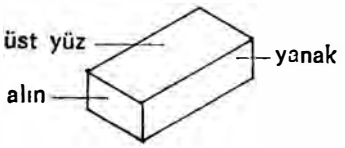
bir tuğla (Duvar hakkında) Kalınlığı bir tuğla boyunca, yani 19 cm. (İngiltere'de 9 inç) olan (duvar).

Tudor üslubunda bir çıkma

tuğla

blok tuğla Normal tuğlanın 4 ya da 8 katı büyüklüğünde boşluklu tuğla.

boşluklu tuğla Alnından boşluklu olup boşluk alanları toplamı, alın alanının % 15'inden çok olan tuğla.

çiğ tuğla Kili güneşte kurutarak yapılmış tuğla.

dolu tuğla Deliksiz olan veya toplam kesit alanı üst yüz alanının % 15'ini geçmeyecek kadar delikleri bulunan tuğla.

düşey delikli tuğla Delikleri alt ve üst yüzlerine dik olan tuğla.

fabrika tuğlası Kil, killi toprak ve balçığın ayrı ayrı veya harman edilip gerektiğinde su, kum, tuğla ve kiremit tozu, kül, vb. ile karıştırılarak makinelerde biçimlendirilmesinden ve kurutulmasından sonra fırında pişirilmesi ile elde edilen tuğla (TS 705). Bkz. Hofman fırını.

harman tuğlası Kil, killi toprak ve balçığın, ayrı ayrı veya harman edilip gerektiğinde su, kum, tuğla ve kiremit tozu ve benzerleri karıştırılarak pişirilmesi ile elde edilen ve duvar yapımında kullanılan tuğla (TS 704). Dolu harman tuğlası ve düşey delikli harman tuğlası şeklinde iki çeşidi olan harman tuğlasının standart boyutları 50 x 90 x 190 mm.'dir. Harman tuğlaları, çamurun kalıba yapışmasını önlemek üzere kullanılan su veya ince kuma göre **sulu tuğla** veya **kumlu tuğla** adını alırlar. Kumlu tuğlalar genellikle daha düzgün olur. Bkz. sahra fırını.

kaplama tuğlası Cephe kaplamakta kullanılan geçmeli tuğla, cephe tuğlası.

klinker tuğlası Sinterleşmeye değin pişirilmiş, birim ağırlığı ve basınç dayanımı yüksek, dona dayanıklı duvar tuğlası.

letiye tuğlası Döküm elde edilirken oluşan cürufun (letiye) öğütülüp toz haline getirildikten sonra yağlıkireç veya çimento ile karıştırılmasıyla yapılan harcı kalıplayarak elde edilen bir çeşit briket.

manyezit tuğlası Manyezit taşının yakılarak özel şekilde hazırlanması ile elde edilen ve 2000°C'nin altında hacim değişikliğine uğramadığı için çelik fırınların, elektrikli fırınların en sıcak bölümlerinde kullanılan ateş tuğlası.

ocak tuğlası Harman tuğlası.

prese tuğla Yüksek basınç altında kalıplanmış, düzgün köşeli, perdahlı tuğla.

sırlı tuğla Üzeri sırlanmış tuğla.

silika tuğlası Bileşiminde % 95 - 96 SiO_2, kuvars, kuvarsit gibi maddelerle % 1 - 2 kadar kireç bulunan tuğla.

şamot tuğlası İçinde % 90 oranında magnezyum oksit (Mg O) bulunan ve yüksek fırın gibi çok yüksek sıcaklıklı fırınların, ocakların içine döşenen tuğla. Bu tuğlalarla 2000°C de bile zarar görmeyen ocaklar yapılabilir.

yarım tuğla (Duvar hakkında) Tuğlaları boyuna yerleştirerek örülen, böylece 9 cm. kalınlığında olan (duvar).

yatay delikli tuğla Delikleri alın yüzlerine dik olan tuğla.

yumuşak tuğla Düşük bir sıcaklıkta pişirilmiş olup bundan dolayı su emiciliği yüksek ve basınç kuvvetlerine karşı dayanıklılığı az olan tuğla.

tuğlacı Tuğla yapan ya da satan kimse.

tul,-lü Ar. 1. Uzunluk.

metre tul (**mt.**) Metre uzunluk. 2. Boylam.

tulânî Ar. Uzunluğuna, uzunlamasına olan.

tulânî makta Boyuna kesit.

tulumba İt. Sıvıları alçak yerlerden çekmeye veya yüksek yerlere çıkarmaya yarayan aygıt, °pompa.

dalgıç tulumba Gövdesi su içine yerleştirilerek kullanılan türden tulumba.

devridaim tulumbası Sıcak sulu bir ısıtma tesisatında suyu cebrî olarak dolaştıran tulumba; °sirkülasyon pompası.

emmebasma tulumba Hem çeken, hem de ileten tulumba, alavere tulumbası.

tunç Bakır, çinko ve kalay karışımı olup pirinci andıran sarı bir alaşım, °bronz. Tunçta genellikle % 89 bakır, % 11 kalay bulunur; gerektiğinde az miktarda alüminyum, kurşun veya silisyum katılabilir.

tungsten İsveççe (**tungsten** ağır taş) kim. Simgesi Tu ve W, atom sayısı 74, atom ağırlığı 184 olan, 19,1 yoğunluğunda, sert, ancak 3000°C de ergiyen ve volfram adıyla da anılan maden. Tungsten çelikleri adı altında toplanan çeliklerin alaşımlarında ve elektrik ampullerinin içinde tel olarak kullanılır.

turba Cerm. Az çok kömürleşmiş bitkilerden oluşan, yakıt veya ısı geçirimsizliği gereci olarak kullanılan madde; yerkömürü. Bitkiler çürüyüp bozulurken su ve metan verirler; bu arada karbon yüzdesi artar. Bundan ilk doğan ürün, kömürlerin birinci basamağı olan turbadır.

turbalık Göl ve bataklıklarda yetişen bitkilerin, özellikle sfagnumun kömürleşmesiyle oluşan turba yatağı.

turnagagası Dönbaba.

turnike Fr. (**tourniquet**) Geçenleri sayacak düzeni olan veya teker teker geçmeyi sağlayan döner dolaplı geçit.

turuncu Turunç rengi, sarıya çalan kızıl.

tutak Pens, kerpeten gibi aletlerin, tutmaya yarayan kulplarından her biri.

tutamak Banyo gibi kaygan döşemeli yerlerde tutunmaya yarayan emaye döküm, seramik gibi gereçlerden yapılmış kol: sabunluklu tutamak.

tutkal Deri ve kıkırdak gibi hayvan maddelerinden, kimi bitkilerden çıkarılan ya da sentetik olarak yapılan ve özellikle ahşap parçaları birbirlerine yapıştırmakta kullanılan sıvı madde.

tutkal tavası Sıcak tutkal hazırlamakta kullanılan su (mari) banyosu kabı.

bitkisel tutkal Soya tutkalı gibi, bitkisel kökenli tutkal.

boncuk tutkal Boncuğu andırır taneler halindekl hayvansal tutkal.

hayvansal tutkal Hayvanların deri, kemik, kıkırdaklarından veya balıktan elde edilen tutkallara verllen genel ad. Yüzlerce yıldan beri bilinen hayvansal tutkal bugün de bina içindeki işlerde kullanılmaktadır. Dış işlerde 1930 yılından bu yana sentetik tutkal bunun yerlni almıştır. Hayvansal tutkallar katı, pelte ya da sıvı halinde bulunurlar. Katı tutkal deri ya da kemikten elde edilir; levha, parça, boncuk, küp, pul, toz ve kabaca öğütülmüş şekillerde olur. Pelte veya sıvı tutkallar deri, kemik ya da balıktan elde edilirler. Yapımcısı tarafından verilen sıcaklıkta ya olduğu gibi, ya da su ile inceltilerek kullanılırlar (Bkz. TS 91).

kazein tutkalı Ahşap endüstrisinde kaplama ve yapıştırma işlerlnde kullanılan, blleşimlndeki anamaddesi kazein olan toz veya irmik şeklinde bir yapıştırıcı (Bkz. TS 92). Kazein tutkalı su ile karıştırıldığında, içinde sert parçacıklar ve yabancı maddeler bulunmayan macun kıvamında, homogen bir sıvı meydana gelir. İki tür kazein tutkalı ayırt edllir:

a. havada ve kısmen soğuk suda dayanıklı olan kazein tutkalı,

b. yalnızca havada dayanıklı olan kazein tutkalı.

Kazein tutkalı bakterilere karşı koruyucu olarak kirece, boyaların kireç veya çimentoya yapışmasını sağlamak için de boyalara katılabilir.

kemik tutkalı Kemikten elde edilen ve bina içindekl işlerde kullanılan hayvansal tutkal.

plastik tutkal Özelllkle ahşap parçaları yapıştırmakta kullanılan, başlıca fenolik veya aminoplastik türden sentetik bir reçine lle veya bu iki tür reçinenin karışımı ile yapılan tutkal, sentetik reçine tutkalı; hafif alaşımları yapıştırmakta kullanılan epoksit reçlneleri.

sıcak tutkal Tutkal tavasında su ile ısıtılarak eritilen ve sıcak iken kullanılan hayvansal tutkal.

soğuk tutkal Kazein, klreç tozu, soda, potas gibi maddelerin karışımıyla elde edilen tutkallar ile plastik tutkala verilen ad. Soğuk tutkallar neme karşı sıcak tutkallardan daya dayanıklıdırlar.

soya tutkalı Yağı çıkarıldıktan sonra soya fasulyeslnin unundan yapılan protein tutkalı.

tutkallamak Tutkal sürmek, tutkalla yapıştırmak.

tutkallı 1. Tutkal sürülmüş, tutkalla yapıştırılmış.
2. İçinde tutkal bulunan.

tutkallı kiriş Bkz. kiriş.

tutya Ar. Çinko.

tuval Fr. (**tolle**) Yağlıboya resim veya üzerine bu resmin yapıldığı gerilmiş bez. Bkz. tablo[2].

tuvalet,-ti Fr. 1. Kadınların, önünde tuvalet yaptıkları aynalı masa, tuvalet masası.
2. Ayakyolu, helâ.

tuvönan Fr. (**tout-venant**) Yabancı maddelerle karışık, elenmemiş yani «ocaktan veya dereden çıktığı

gibi» anlamına olup çoğunlukla çakıl için kullanılır: tuvönan çakıl.

tuz kim. Bir asitteki hidrojenin yerini bir bazın almasından oluşan bileşim.

tuzruhu,-nu kim. Hidroklorik asit (HCl).

tüf Fr. (**tuf**) jeol. Gözenekli oluşuk. Tüf, gözenekli olduğundan ısıyı tutar, ancak hava olaylarından kolay etkilenir.

volkanik tüf Püskürük küller ve çamurlardan oluşmuş tüf.

tül Fr. (**tulle**) Perde olarak kullanılan, pek ince, delikli, saydam, pamuk, ipek veya naylon dokuma.

tümülüs Lat. Antikçağda mezarların üstüne kurulan, taştan koni biçiminde yapı, kurgan.

tünel İng. (**tunnel**) Dağda veya yeraltında bir yandan öbür yana açılan delme yol.

tünel fırın Tuğla, kiremit gibi kaba seramiklerin yapılmasında kullanılan özel bir fırın. Bu tür fırınlarda, pişirilen gereç dekovilde giderken dekovilin gidişine ters doğrultuda bir hava akımı sağlanır. Bkz. Hofman fırını.

türabî, türabiye Ar. esk. Toprağa değgin.

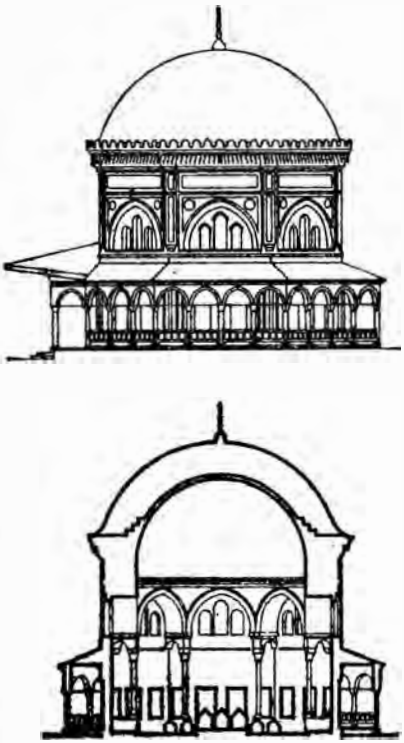
türbe Ar. Ünlü kimselerin mezarı üzerine kurulan yapı. Bkz. kümbet.

türbin Fr. (**turbine**) Herhangi bir akışkanın kinetik enerjisi ile ve birtakım özel düzenler yardımıyla bir dönme hareketine giren aygıt. Türbinler **buhar türbini** ve **hidrolik türbin** olmak üzere iki türlüdür.

hava türbini, atmosferik türbin Bir pilonun üzerine yerleştirilen ve rüzgârla dönen kanatlı çarktan ibaret motor.

Türk mavisi Firuze rengi, yani yeşile çalan açık mavi, °türkuvaz.

İstanbul'da Kanunî Sultan Süleyman Türbesi.
Görünüş ve kesit.

Türk mimarisi Anadolu'daki Türk mimarisinin erken çağı Selçuk mimarisiyle başlar, Anadolu Selçuklularının siyasal üstünlüklerini artırmalarıyla gelişerek, kaynakları geniş bir imparatorluk sanatı haline gelir. Anadolu Selçuk sanatının asıl kaynağı Doğu'ya ve özellikle İran Selçuk sanatına dayanır. Bu sanatın içeriği İslâmîdir; ancak biçimlerde olgun bir bireşim (sentez) söz konusudur. 11-13 yy.'. lar arasında Anadolu'nun orta ve doğu bölgelerinde yaşayan Selçuklular önemli bir ticaret yolu üzerinde bulundukları için görkemli kervansaraylar kurmuşlardır. Başkent Konya bir İslâm kültür merkezi haline gelmiştir. Bu nedenle birçok camiler, medreseler, kümbetler, darüşşifalar, imaretler, hamamlar, çeşmeler, kapalıçarşılar bu dönemin önemli yapıları arasında yer alırlar. Selçuk anıtları bugün de Konya, Sivas, Erzurum, Kayseri, Niğde, Divriği gibi kentlerde ayaktadır. Bu yapılar hücreli büyük taçkapılar, sivri kemerler, çini kaplamalar, geometrik örgüde taş bezemelerle özgün bir mimarî karakter gösterirler. Selçuk sanatı, Orta Asya Türk sanatı ile Osmanlı sanatı arasındaki önemli aşama olarak benimsenir (Bkz. Selçuk mimarisi).

Osmanlı dünyası, coğrafî beraberlik içinde bulunduğu Roma ve Bizans yapıtları ile olduğu kadar Doğu ve Batı sanatları ile de ilişkilerini sürdürmüş ve sonuçta özgün bir sanat bireşimi ile yeni bir üslup yaratmıştır. Osmanlı anıtsal mimarisinin en önemli karakteristiği kubbe düzenine bağlı bir mekân bütünlüğü ile merkezî plandır. D. Kuban'ın dediği gibi «mimarlık tarihinde sadece kubbe örtüsüne dayanan hiç bir üslup merkezî olarak planlanmış kare, altıgen, sekizgen şemaların bütün çeşitlemelerini, Osmanlı mimarisinde olduğu gibi denememiştir.» «Türk mimarları, kubbe mimarisini en son mantıkî sonucuna ulaştırmışlardır. Bu evrimi, bütün katlarıyla, hiç bir mimarlık üslubunda bulmuyoruz.» Osmanlı döneminde yapının mimarî tasarımına akılcı davranış egemendir; bezeme daima baskı altındadır. Ancak, Sinan dönemlnde ve özellikle Selimiye'de doruğuna ulaşan Osmanlı mimarisi III. Selim'den sonra Batı dermeciliğinin etkisi altına girer (Dönemler için bkz. Osmanlı mimarisi).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, kökü İkinci Meşrutiyetle gelişen milliyetçilik eğilimlerine dayanan Yeniklasik Üslup'un etkisi görülür. Yapım gereksinmesinin özellikle yeni başkent Ankara'da hızla artması, buna karşılık mimar sayısının yeterli olmaması nedeniyle 1927'den sonra bir yabancı mimarlar egemenliği dönemi başlar. C. Holzmeister, E. Egli, Jost, H. Jansen, Wagner, Elsaesser, B. Taut, R. Oerley gibi mimarlar eğitici, danışman, uygulayıcı olarak genç Cumhuriyet'in mimarlığını kişisel eğilimleri doğrultusunda etkilemişlerdir. C. Holzmeister Millî Savun-

ma Bakanlığı (1928 - 30), Genelkurmay Başkanlığı (1929 - 30), Orduevi (1930 - 33), Harp Okulu (1930 - 1935), Cumhurbaşkanlığı Köşkü (1931 - 32), Merkez Bankası (1931 - 33), İçişleri Bakanlığı (1932 - 34), Ticaret Bakanlığı (1933 - 35), Yargıtay (1933 - 34), Emlâk Bankası (1933 - 34), Avusturya Büyükelçiliği (1935 - 36) binalarını yapmakla görevlendirilmiş, 1938'de de TBMM proje yarışmasını kazanmıştır. Taut ise Ankara'da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi binasını yapmıştır.

1930'larda Türk mimarları Uluslararası Üslup'a katılarak kübizme ve betonarmeye dayalı yeni Batıcılık örnekleri vermişlerdir. Galata Yolcu Salonu, Taksim Belediye Gazinosu, Kadıköy Halkevi, İsmet Paşa Kız Enstitüsü bu dönemin önemli yapılardır.

Bir süre sonra yabancı mimar egemenliğine tepki olarak doğan ve İtalya ile Almanya'da gelişen nasyonal sosyalist ortamın etkileriyle de beslenen Millî Mimari akımı, romantik bir yaklaşımla yeni bir ulusal mimari yaratmak amacına yönelerek 1937 - 50 yılları arasında Türk mimarlığını etkisi altında tutacaktır. Bu dönemin önemli yapıları ve projeleri içinde 1939 Uluslararası New York Sergisindeki Türkiye Pavyonu, Anıtkabir (yarışma, 1942), İ.Ü. Fen ve Edebiyat Fakülteleri, Çanakkale Anıtı (yarışma 1944), İstanbul Radyoevi (yarışma 1945), İstanbul Spor ve Sergi Sarayı sayılabilir. Taş kaplama ve kemerle anıtsallığın arandığı bu akımda S. H. Eldem'in yanı sıra iki yabancı mimarın, Prof. Bonatz ve Prof. Holzmeister'in eğitici - kuramcı olarak büyük etkileri olmuştur. Tam bir başarısızlıkla sürüp giden Millî Mimari 1952'deki İstanbul Belediye Sarayı yarışması ile kesin olarak son bulmuştur. 1950'lerin başında Türk mimarlığı Avrupa ve A.B.D.'de moda olan Uluslararası Üslup'un etkisi altında rasyonalizme yönelerek ürünler verecektir. Karayolları Genel Müdürlüğü, Brüksel Sergisindeki Türkiye Pavyonu, Sakarya Hükümet Konağı, Büyükada'da Anadolu Kulübü, İstanbul'da Tekel Genel Müdürlüğü bu dönemin örnekleridir. İleriki yıllarda geometrik pürizmden organımsı çalışmalara değin bütün girişimler Batılı kalıplara uygun olarak denenmiştir. 1952 - 62 dönemi Türk mimarlığının, teknolojik, ekonomik, sosyal, iklimsel verilere bakmaksızın dış yayın ve etkilerle beslendiği evrenselci bir dönemdir. Mies van der Rohe, Wright, Aalto, Le Corbusier, Niemeyer, Scharoun Türk mimarlarını geniş ölçüde etkilemişlerdir. 1961'den sonra yerli yayınların (önce Mimarlık ve Sanat, sonra Mimarlık dergileri) gelişmesi ile, Türkiye'de 1960'tan sonraki düşünsel patlamaya da paralel olarak verimli bir tartışma ortamı doğmuştur; ancak, tek tek başarılı birçok yapıya karşın Türkiye'nin ekonomik ve sosyal durumu nedeniyle Türk mimarlığı toplumun hızlı gelişimine bütünüyle ayak uyduramamış-

tır. Gecikmiş endüstri devrimi ve nüfus patlaması düzensiz, yoğun kentleşme ile toplumsal sıçramaları birlikte getirmiştir. Ortaya çıkan büyük konut açığı, gerekli ekonomik ve yönetimsel önlemlerin alınmaması nedeniyle yapsat düzeni, kalfa yapıları ve gecekondularla yeni bir anonim mimari yaratmıştır. Kent toprağı üzerinde sürüp giden spekülasyon, çevre değerleri ile kent bütünlüğünün korunması ve yapılararası ilişkilerin düzenlenmesi olanağını ortadan kaldırmıştır.

Türk Tarih Kurumu, Büyükada'da Anadolu Kulübü ek tesisleri, İstanbul Ticaret Sarayı, Tandoğan Öğrenci Yurdu, Dumlupınar Zafer Anıtı, Ankara'da Hindistan Elçiliği, İstanbul'da Akbank Genel Müdürlüğü, SSK Zeyrek Binaları, Manifaturacılar Çarşısı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü, Ankara'da Stad Oteli, Büyük Ankara Oteli, İş Bankası Genel Müdürlüğü, Maçka Oteli, Ankara Anadolu Kulübü, DSİ Genel Müdürlüğü, Bursa Merkez Bankası, İş Bankası Yelkenkaya Dinlenme Tesisleri, İstanbul Sheraton Otell ile birçok sanayi yapısı son dönemin dikkate değer örnekleri arasında sayılabilir.

Türk mimarlarının uluslararası yarışmalardaki başarıları arasında da Tunus Şehircilik Yarışmasında 1. ödül (E. Ersöz, İ. Yılmazer), Side Uluslararası Turizm Yarışmasında 1. ödül (N. Güner, M. Çubuk, E. Gürsel), Londra Camisi'nde 2. ödül (L. Aksüt, Y. Marulyalı), İslâmabad Camisi'nde 1. ödül (V. Dalokay), 2. ödül (B. Özer, C. Eren, Ö. Tokcan), 3. ödül (N. D. Bindal) bulunmaktadır. Bkz. Millî Mimari, Yeniklasik Üslup.

Türk üçgeni Türk mimarisinde duvarla kubbe arasında bir geçiş örgesi olarak kullanılmış üçgen. Bu üçgenlerden meydana gelen kuşak, kubbeye yumuşak bir geçiş sağlar. Türk üçgenlerinin en basit uygulamaları Uygur kubbelerinde görülür. Baklavalı başlık, Türk üçgenlerinin sütun başlığı şekillerine uygulanmasından meydana gelmiştir.

türkuvaz Fr. **(turquoise)** 1. Firuze. 2. Firuze rengi, Türk mavisi.

tüteklik Hamamlarda duvarlar içinde bırakılmış olan dar duman bacalarına verilen ad, °dühenk. Külhandan gelen sıcak gazlar cehennemden geçerek hamamın iç bölümlerini ısıttıktan sonra tüteklikten dışarı çıkar. Bkz. külhan.

U değeri, U katsayısı Isı iletme katsayısı. Belli bir durumdaki bir duvar, çatı veya döşeme için deney yoluyla saptanan ısı geçirgenlik değeri. Bu değer yapı öğesinin, örneğin bir duvarın bir yanındaki havanın sıcaklığı öteki yanındaki havanınkinden 1°F daha yüksek olduğu halde, bu duvarın 1 ayak karesinden 1 saat içinde kaç B.T.U. geçtiğini gösterir. İngiltere'de dış duvarlar, döşemeler ve oturma odalarının tavanları için salık verilen U değeri 0,20'dir.

U demiri Enine kesiti U harfi biçiminde olan çelik profil, U profili.

uç Yazmak veya çizmek için bir kalem sapına takılarak kullanılan, maden ya da grafit çizim gereci. Bkz. grafos ucu, min, redis ucu, tarama ucu.

uçaniskele Aralarında kazı ve/veya inşaat yapılacak iki yapının arasına, çökmelerini önlemek üzere havada vurulan geçici, ahşap destek; bağın[2], uçanpayanda. Bkz. iksa, iskele[1].

UDC (İng. Universal Decimal Classification'ın kısaltılmışı) Uluslararası ondalık sınıflandırma sistemi. UDC tasnif sistemi 0 ile 9 sayıları arasında temel bilgi alanlarıyla ilgili konuların sistemli olarak sınıflandırılmasından meydana gelir. Bu ana sıralama şöyledir:

0 Genellikler: metodoloji, dokümantasyon, kayıt, derleme, yayın, haberleşme.
1 Felsefe, mantık, ahlâk, psikoloji.
2 Dinbilim.
3 Toplum bilimleri.
4 Dilbilim.
5 Matematik, fizik, doğal bilimler.
6 Uygulamalı bilimler: tıp ve teknoloji.
7 Güzel sanatlar (eğlence ve spor dahil).
8 Edebiyat.
9 Coğrafya, biyoloji, tarih.

Bu ana sıralama, analitik bölüm esaslarına uygun olarak altbölümlere ayrılır. Örneğin:

7 Güzel sanatlar
72 Mimarlık
72.01 Mimarlıkta estetik ve kuram
72.013 Oranlar.

ufkî Ar. Yatay.

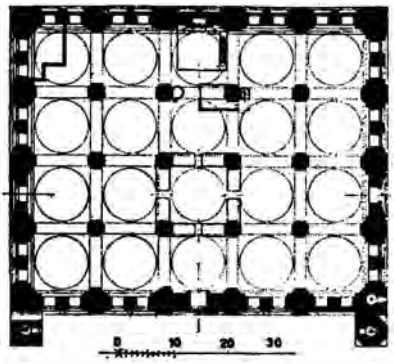
ufuk Herhangi bir noktada düşey ile dik açı yapan düzlem.

ufuk çizgisi Bir perspektifte ufuk düzleminin resim düzlemini kesmesiyle oluşan arakesit doğrusu. Kaçma noktaları bu doğru üzerindedir.

ufuk düzlemi Bir perspektifte göz noktasından yatay olarak geçen düzlem.

uğrun kapı Kalelerde dışarıdaki düşmana baskın yapmak ya da gizlice dışarı çıkmak için yapılmış saklı, küçük kapı.

UIA (Fr. Union Internationale des Architectes'in kısaltılmışı) Uluslararası Mimarlar Birliği. Türkiye'de UIA'nın üyesi olan kuruluş Mimarlar Odası'dır.

Bursa'da Ulu Cami (Wilde'den).

ulama Bir silmede yinelenen motiflerden meydana gelen bezeme, devamlı bezeme.

ulaşım Gidip gelme, °münakale.

ulucami Bursa'daki Ulu Cami'yi andıran çok kubbeli camilerin tipine verilen ad. Bu camilerin kökeni ilk dönem İslâm mimarisinin payeler ve sütunlar üzerine oturan düz dam ile örtülü avlulu camilerine dayanmaktadır. Bu camilerin sıcak ülkelerde açık bırakılan avlusu, Anadolu'da küçültülerek caminin içine alınmış ve cami her yandan dışarıya kapatılmıştır. Selçuklular zamanında bu çeşit camiler düz dam ile örtülürken Osmanlılarda çok sayıda kubbe kullanılmış ve ilk kez anıtsal bir mekân ortaya çıkarılmıştır.

ulusal fiziksel plan şeh. Ülke düzenleme. Bkz. plan.

Uluslararası Modern Birinci Dünya Savaşı öncesinde Wright, Garnier, Loos, Hoffmann, Gropius gibi mimarların yarattıkları ve ilerici çevrelerce ilkin Orta Avrupa'da, daha sonra Avrupa'nın öteki ülkeleri ile Amerika'da benimsenen yeni mimarlık üslubuna ilk kez Amerika'da verilen ad, °Enternasyonal Modern. Bu üslupta asimetrik kompozisyonlar, genel kübik biçimler, geniş yatay bant şeklinde pencereler ve daha çok beyaz renk kullanılır; eski dönemlerdeki oyma ve kabartmalar görülmez.

Uluslararası Üslup Sanat ve mimarlığın çeşitli tarzlarını anlatmak üzere çeşitli dönemlerde kullanılmış olan terim, °Enternasyonal Stil. Günümüzde genellikle, Walter Gropius, Mies van der Rohe, Le Corbusier gibi ünlü mimarların 1930'larda yarattıkları, objektif kurallara dayanan, duygusal yönü olmayan çağdaş mimarlık akımını anlatır. Bu terim, 1910-1930 yılları arasında yaygınlaşan kübist ve soyut resim için de kullanılmıştır. 14. yy. sonu ile 15. yy. başında İtalya, Fransa ve Almanya'da gotik resmin dekoratif ve renkli bir türü de bu adla anılır.

1932 yılında Amerikalı mimar Philip Johnson'un, mimarlık tarihçisi Henry Russel Hitchcock ile birlikte New York Modern Sanat Müzesi'nde düzenlediği uluslararası mimarlık sergisinde terim yeniden ortaya atılmıştır. Uluslararası Üslup terimi Mies van der Rohe, Frank Lloyd Wright, Le Corbusier,

Walter Gropius gibi mimarların çalışmalarını derleyen sergi broşüründe geçiyordu. Birçok sanat eleştirmeninin itirazlarına karşın terim kısa zamanda tutundu. Uluslararası Üslup C.F.A. Voysey, Louis H. Sullivan ve Adolf Loos gibi mimarların deneme çalışmalarından kaynaklanıyordu ve çeşitli ülkelerdeki mimarların daha sade ve mantıklı yapı biçimleri ve anlatımı yaratma çabalarını tanımlıyordu. Hitchcock'a göre ana amaç mimarlığın, tasarımdaki egemen öğe olarak eksensel simetri yerine düzen ile, kütle yerine hacim olarak kavranmasıdır. Üslubun erken örnekleri, büyük bir olasılıkla, Adolf Loos'un konut yapıları ile Sullivan'ın ticarî yapılarıdır. Mantığı, yürürlükteki teknolojiye uygunluğu, çağın iletişim olanakları, üslubun giderek uluslararası alanda benimsenmesine yol açtı. 1930'lardaki ulusalcı çıkışlara karşın karakteristik bir modern üslup haline geldi ve özellikle Mies'in A.B.D.'deki çalışmaları sonucunda 1950'lerde tam bir uluslararası etkinliğe ulaştı.

umran Ar. Bayındırlık, bayındırlaşma, °imran.

unvan Meslek adamlarının koramsal durumlarını belirtmek üzere adlarının başına getirilen söz, san. Türkiye'de mimarlar bitirdikleri okula göre Y. Müh. (Mimar), Y. Mimar, Mimar gibi unvanlar alırlarsa da meslekî yetkileri aynıdır.

ur Ağaç liflerinin herhangi bir şekilde kesilmesi, zedelenmesi ya da böceklenmesi sonucu oluşan yarayı kapatmak için hücrelerin olağan dışı çoğalması ile ortaya çıkan yuvarlak çıkıntı.

uran 1. Sanat.
2. °Sanayi, °endüstri.

uray °Belediye.

urgan Kalın ip, ince halat.

urup Ar. Eski uzunluk ölçülerinden arşının sekizde biri.

useybe Ar. esk. Kaburga, tonoz kaburgası, °nervür.

usta 1. Bir zanaatı gereği gibi öğrenmiş olan ve kendi başına çalışabilen kimse: duvar ustası, sıva ustası.
2. Sanat öğreticisi: usta mimar.

ustabaşı Birçok usta çalıştıran usta.

ustalık 1. Usta olma hali.
2. Beceriklilik.

ustuka İt. **(stucco)** °stük, °stükko, yalancımermer, taşhamuru.

ustukacı Mermer taklidi sıva yapan işçi. Bkz. malakâr.

usturalık Türk hamamlarında tıraş yeri.

usturmaça Gemiler yanaşırken borda kaplamalarının ezilmemesi için iskelelere veya rıhtımların düşey yüzlerine kaplanan ahşap yastık.

Uyanış Çağı °Rönesans.

uydu kent °Peyk şehir. Bkz. kent.

uygarlık fels. İnsanların toplu olarak daha iyi bir halde yaşamaları ve doğaya hükmedebilmeleri için gösterdikleri çabalardan çıkan sonuçların topu, ki bilim ve kültür halinde belirir, °medeniyet.

uygulama Yapıma başlayarak projeyi gerçekleştirme, °tatbikat.
uygulama projesi °Tatbikat projesi. Bkz. proje.

Uygur M.S. 5 - 11 yüzyıllarda Orta Asya'da büyük bir uygarlık kurmuş ve yazılı anıtlarla sanat yapıtları bırakmış olan bir Türk kolu ve bu koldan olan.

uykuluk Sergâhın bir köşesine yapılmış, yüksekçe ve bir yanı pencereli set, ki yazın burada yatılır.

uyum Bir yapıtın parçaları arasında bulunan uygunluk, °ahenk, °armoni. Bkz. oran.

uzama katsayısı Bir cismin birim uzunluğunun, 1°C lik sıcaklık yükselmesi ile uzadığı miktar.

uzatma tes. İki ucu yivli, boru ekleme parçası. Bkz. fitings.

uzay Aynı zamanda birkaç şeyin varlığını görüp bunların birbirine göre olan durumlarından sezinerek zihnimizde yarattığımız soyut kavram, °mekân.

uzay çerçevesi, uzaysal çerçeve Bkz. çerçeve.

uzaysal strüktür Bkz. strüktür.

uzunluk 1. Bir şeyin bir ucundan öbür ucuna kadar olan uzaklığı.
2. Boy.

ücret,-tl Ar. Hizmet karşılığı alınan para veya mal.

asgarî ücret Belirli bir hizmet karşılığında ödenebilecek en düşük ücret.

asgarî ücret tarifesi Meslek odasınca düzenlenen, bir mesleğin çeşitli hizmetleri için uygulanacak asgarî ücretleri gösterir tarife.

üçfazlı elk. Üç evreli, °trifaze.

üçlü yonca Merkezleri, eşkenar bir üçgenin tepeleri olup birbirlerini kesen üç daireden meydana gelen geometrik bezeme motifi.

üçüzyiv Dorik düzende efriz üzerinde aralıklı olarak sıralanan üç düşey yivden meydana gelen bezeme, °triglif.

üfleç Bir alevi üfleyip bir şey üzerine yöneltmek için kullanılan ince maden boru, °hamlaç, °şalümo.

ülke düzenleme şeh. Ülke çapında yerleşme planlaması, ulusal fizlksel plan. Bkz. plan.

üniversalizm Fr. (**unlversalisme**) Evrenselcilik.

ürbanlt Fr. (**urbanlte**) şeh. Hava kirliliğinin, kötü beslenmenin, gürültünün, çok hızlı ya da yolların tıkanmasından ötürü çok yavaş ilerleyen taşıtlarla seyahat etmenin bünyede oluşturduğu yıpratmadan dolayı büyük kentlerde yaşayan insanlarda görülen bir çeşit hastalığa verilen ad.

üre plastikleri Bkz. plastik.

üslup Ar. Bir sanatçının, bir sanat çeşidinin veya bir sanat döneminin kendine özgü tasarım tarzı; belirli bir mekân ve zamanda, sanat alanında, benzer gereksinme ve olanaklardan doğan anlatımları birleştiren ortak payda, °stil.

geçiş üslubu Bir üsluptan bir başkasına geçişte meydana gelen ve her ikisinin de izlerini taşıyan ara üslup, °intikal üslubu.

üsluplaştırma Doğal biçimlerden yararlanarak yeni örge (motif) yaratma, °stilizasyon.

üst başlık 1. Bir kafes kirişin veya makasın basınca çalışan üstteki bölümü.

2. Bir kapı kanadının üstünde bulunan ve serenleri bağlayan parça.

3. Üst flanş.

üstgeçit Doğal zeminin üstündeki yaya veya taşıt geçldi.

üstemel Bina eteği, etek duvarı, °subasman.

üstenci Yüklenici, °müteahhit.

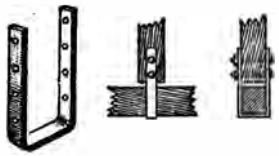
üstenmek Yapının belirli bir bölümünü veya tümünü yapmayı üstüne almak, °taahhüt etmek.

üsterme İhale.

üstermek Bir proje veya yapım işini birinin üstüne bırakmak, °ihale etmek.

üstlük Üst pencere: vasistas bir üstlüktür.

üstten dağıtma tes. Kalorifer döşeminde (teslsatında) sıcak suyu önce en üst kata gönderip öteki

üzengi

katlara oradan dağıtma, üstten tev. zi. Bkz. alttan dağıtma.

üstübeç Boyacılıkta pigment olarak kullanılan beyaz renkli, saydamsız kurşun karbonatı, ki kuvvetli bir zehir olduğundan kullanılışı birtakım kayıtlara bağlıdır [$2Pb\,CO_3 . Pb\,(OH)_2$]. Buna karşın Eski Yunan'da kozmetik olarak kullanıldığı bilinmektedir. Üstübeç son zamanlarda yerini litopona bırakmıştır.

üstübeç macunu Dış havanın etkisine açık olan dar yarık ve çatlakları doldurmakta kullanılan macun.

çinko üstübeci Çinko beyazı.

İspanyol üstübeci İspanya beyazı.

üstüntaşı Taş atkı, taş lento.

üstüpü İt. Kalafat işlerinde kullanılan didilmiş kendir.

üstüvane Ar. Yuvak, °silindir[1].

üstüvani Ar. Silindir biçiminde olan.

üstyapı Bir yapının toprak üzerinde kalan bölümü, °süperstrüktür. Bkz. altyapı.

ütopik Fr. (**utopique**) < Yun. Ütopyaya değgin.

ütopya Yun. fels. Gerçekleştirilmesi olanaksız tasar ya da düşünce.

ütopyacı Ütopyalara kapılan.

üzengi 1. dül. Kirişleri veya bazı çatkı parçalarını taşımak üzere altlarına geçirilen U şeklinde bükülmüş lama demiri veya yuvarlak demir, üzengi demiri.
2. Üzengitaşı, yastıktaşı.

üzengitaşı Bir kemerin ayağa oturduğu noktadaki ilk taş, yastıktaşı. Üzengitaşlarının ayaklar üzerine gelen yüzleri yatay, üste gelen yüzleri ise kemer içine doğru eğiktir.

üzgeç Çekilip alınır ip merdiven.

V kolon Yükleri üstteki iki noktadan alıp bir yük halinde temele aktaran V harfi şeklinde kolon.

vaaz kürsüsü Kiliselerde papazların üstüne çıkarak vaaz verdikleri taş kürsü, °ambon. Bkz. minber.

vaeviyen Fr. (**va-et-vient**) elk. Bir lambayı değişik birkaç yerden yakıp söndürmeyi sağlayan düzen. Bkz. komütatör, sortl.

vaftizevi Hıristiyanlarda içinde vaftiz töreni yapılan daire ya da çokgen planlı, üstü kubbeli yapı.

vagon İng. (**wagon**) Demiryolu arabası.

vagonet,-ti İng. Fr. Dekovillerde kullanılan küçük vagon.

vakfetmek Ar. T. Vakıf haline sokmak.

vakfiye Ar. Bir vakfın koşullarını bildiren belge, °vakıfname. Osmanlı döneminde vakfiyeler şeriat hükümlerine uygun olarak düzenlenirdi.

vakıf,-kfı 1. Bir hayır işinin sürüp gidesiye yapılması için belli koşullarla ve resmî bir yoldan ayrılıp kişi ya da kuruluşlar tarafından bırakılan mülk veya para.
2. Bu nitelikte olan (mülk veya para).

vakıfname Ar. Far. °Vakfiye.

vakıyye Ar. Dört yüz dirhemlik eski bir tartı birimi (780 gr.).

vakumlu Havası alınmış.
vakumlu beton Bkz. beton.

valf İng. (**valve**) < Lat. (**valva** kapı kanadı) Gaz, buhar, sıvı gibi şeylerin geçmesini düzenleyen musluk, °vana. Bkz. TS 6.
ara valfı Bir tesisattaki suyun yine tesisat içinde kalmak üzere akıtılmasına, kesilmesine veya düzenlenmesine yarayan valf, °vana.
çek valf Bir boru içinde tek yönlü akışa izin veren valf.
çıkış valfı Bir tesisattaki suyun dışarıya akışının düzenlenmesine ya da kesilmesine yarayan valf. Bu tip valflara halk arasında genellikle musluk denir.

vana Lat. (**venna**) 1. °Valf.
2. Büyük çaplı şiber.
termostatik vana Üzerinde, İstenilen sıcaklığı ayarlamak üzere bir termostat bulunan su ya da buhar vanası.

vanadyum Lat. Simgesi 'V', yoğunluğu 5,5 olan, 1710°C de ergiyen, maden filizlerinin bir çoğunda, killi topraklarda, bazaltlarda bulunan bir maden. Vanadyum, bilinen en sert madendir. Bu özeliğinden dolayı krom veya manganezle birlikte çok kuvvetli alaşımları yapmakta kullanılır. Bu alaşımların içinde % 0,2 - 1 oranında vanadyum bulunur.

vandalizm (Vandalların yaptığı gibi) Vandallık.

vandallık Yapıt yıkıcılığı, °vandalizm. Bkz. elgincilik.

vantilatör Fr. (**ventilateur**) Elektrik akımı ile işleyen, havayı ite-

rek harekete geçiren bir çeşit fırıldak. Bkz. aspiratör.

vantilasyon Fr. (**ventilation**) Havalandırma.

varak Ar. 1. Yazılmış kâğıt.
2. Altın, gümüş veya başka madenleri döverek meydana getirilen incecik yaprak, °folyo.

varil Fr. (**baril**) Küçük fıçı.

varoş Mac. Bir kent veya kasabada sur dışı olan mahalle.

varyant,-tı Fr. Bir yolun onarımı ya da kapalı oluşu nedeniyle yapılan geçici, ikincil yol.

varyos Lat. Kamaların üzerine vurarak taşları yarmakta kullanılan ağır tokmak, balyoz. Bkz. TS 5.

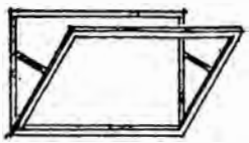
vasistas Al. (**was ist das?** Bu nedir?) Pencere ve kapı üzerinde bulunan, havanın değiştirilmesine yarar, alttan menteşeli pencere; bir çeşit üstlük.

vasistas çarpması Bir vasistası kapalı tutmaya yarayan bir çeşit dilli kilit.

vasistas kolu Bu çeşit bir pencereyi açıp kapamaya yarar kol.

vasistas makası Bir vasistasın belli miktarda açılmasını sağlayan maden parça.

vasistas

vat,-tı İng. (**watt**, James Watt'ın adından) Saniyede 1 julluk iş üreten bir motorun gücüne eşit güç birimi, (jul/saniye) (kısaltılmışı: W). Elektrikte vat cinsinden güç «volt × amper»in karşılığı olmaktadır, yani 1 vat, 1 amperlik akımın 1 voltluk gerilim altında sağladığı güçtür.

vat - saat Gücü 1 vat olan bir makinenin 1 saatta yaptığı iş. Tüketim birimi vat - saat ve kilovat - saattır.

vaziyet planı Konum planı. Bkz. plan.

vazo İt. (**vaso**) İçine çiçek yerleştirilen veya süs eşyası olarak kullanılan değerli kap.

alevli tepelik vazo Süslemede kullanılan, ağzından alev çıkıyormuş hissini veren vazo. Klasik mimaride, sivil ve dinsel yapıların yüksek bölümlerinde veya bitiş olarak, kabartma şeklinde kullanılmıştır.

vektör Fr. (**vecteur**) Kuvvetleri grafik olarak göstermekte kullanılan, doğrultusu, yönü ve uzunluğu belirli olan ve bir ok işaretiyle gösterilen doğru çizgi.

velaryum Lat. Roma tiyatroları veya anfiteatrları üzerine gerilen büyük tente.

velodrom Lat. Yun. Bisikletçilerin yarış alanı.

venedikmozaiği °Terrazzo; °palladyen, °palladyana.

venedikstoru °Jaluzi.

veranda Port. 1. Camlı taraça, üstü örtülü camlı balkon.
2. Hindistan ve Uzak Doğu'da evlerin uzunluğunca yapılan hafif ga-

leri. Bu tür verandalar taklit edilerek Avrupa'da bazı evlerde de uygulanmıştır.

verdi Bir borunun kesitinden bir saniyede geçen suyun veya bir iletken telden bir saniyede geçen elektriğin miktarı, °debi.

vermikülit Mikaların bozulmalarıyla oluşan minerallere verilen ad. Bunlar ısıtıldıklarında önemli miktarda su yitirirler, ki bu su vermikülitin talkı andıran tabakalarını ayıran ve su moleküllerince oluşturulan çift tabakalardan ileri gelir.

vernik (**Berenike** kentinin adından) Reçine türünden bazı maddelerin uygun eriticiler (aseton, eter, terebentin, alkol, vb.) içinde eritilmesiyle elde edilen ve havanın etkisinden, nemden korunmak ya da daha iyi bir görünüş vermek için ahşap eşyanın yüzüne sürülen sıvı; boyarmaddesi olmayan boya karışımı. Bu madde havada kuruduğunda saydam, parlak, koruyucu, ince bir film oluşturur. Vernikler yağda veya alkolde eritilmiş reçine, asfalt veya ziftten elde edilirler; yağlı vernikler ve alkollü vernikler şeklinde ikiye ayrılırlar. Bunlardan birincisinin kuruması oksitlenme yoluyla olur. Vernikler boyalara katılabildikleri gibi, boyalı yüzeylerin veya doğrudan doğruya çıplak ahşap yüzeylerin üzerine de sürülebilirler.

bot verniği Deniz teknelerine ve dış etkiler altındaki ahşaba sürülen, tuzlu suya dayanıklı sentetik vernik.

polyester verniği Katalizatör reaksiyon sonucunda kuruyan ve sertleşen, pasta ile parlatılması gerçken bir vernik. Bu vernik renkli boyarmadde pastaları ile renklendirilebilir.

selülozik vernik Nitroselüloz asıllı vernik. Genellikle 18 20°C lik bir ortamda püskürtme tabancası ile uygulanır ve 10 - 15 dakikada kurur. Parlak bir yüzey istenirse ayrıca pasta kullanılır.

sentetik vernik Sentetik reçine asıllı vernik. Bu çeşit verniklerin içte ve dışta kullanılan türleri vardır.

verniye Fr. (**vernier**) İlk yapanın adını taşıyan, pek küçük boyutları ölçmeye yarayan ve biri ötekisinin üzerinde ötelenebilen iki cetvelden ibaret aygıt.

vestibül Lat. (**vestibulum**) Dalan.

vestiyer Fr. (**vestiaire**) < Lat. (**vestiarlus; vestls** glysi'den) Genel binaların girişinde palto, şapka, şemsiye gibi şeylerin bırakıldığı yer. Bkz. gardırop, portmanto.

vetet Ar. 1. Ağaç kazık.
2. Arazi ölçmesi için bazı noktalara dikilen gönder.

vetire Ar. 1. Süreç.
2. esk. Üslup, tarz.
3. esk. Dar yol.

vezin Ar. °Ritim.

vibratör Fr. (**vibrateur**) Dökülmekte olan betonun içine daldırılarak veya kalıba uygulanarak, meydana getirdiği titreşimlerle betonun sıkışmasına yardım eden elektrikli aygıt. Birçok çeşidi olan bu vibratörler dakikada 3000 - 10000 titreşim yaparlar. Gevşek toprağı sı-

Poissy'de Villa Savoie,
Le Corbusier, 1929 - 31.

kıştırmakta kullanılan vibratörler de vardır.

vibratör iğnesi, vibratör marpucu, vibratör şişesi Vibratörün, beton içine daldırılan ve titreşimle betonu sıkıştıran ucu.

vida İt. (**vite**) 1. Döndüre döndüre bir yere sokulan burmalı çivi: ağaç vidası, saç vidası. Vidalar, çapları ve boylarının uzunluğu ile belirlenirler: «17/17'lik vida» gibi. Bkz. tirfon.

vida adımı Bir vidanın bir dönüşte aldığı yol.

düz başlı vida Tablasının üzeri düz olan vida.

mercimek başlı vida Tablasının üzeri mercimek gibi yassı yuvarlak olan vida.

2. Bu çivinin yuvasındaki helezoni burmalar.

vidalamak Vida ile tutturmak.

vidalı 1. Vidası olan.

2. Vidalanmış.

vidanjör Fr. (**vidangeur**) Septik çukurların suyunu boşaltan. Bizde daha çok, septik çukurların suyunu emerek bu işe ayrılmış olan yere boşaltmak üzere taşıyan kamyonlar için kullanılır.

vihara Hindistan'da Buda manastırı. Bkz. pagoda, stupa.

villa İt. Köşk. Villa sözcüğü; Roma mimarisinde toprak sahibinin malikânesi, Rönesans'ta yazlık köşk, XIX. yüzyılda İngiltere'de varlıklı kişiler için çoğu kentlerin varoşlarında yapılan ayrık ev, günümüzde de küçük fakat zengince ayrık ev anlamına kullanılmıştır.

vinç,-çi İng. Ağır yükleri kaldırıp indirmek için kullanılan makine düzeni, kaldırak.

köprü vinç Genellikle fabrika yapılarında kullanılan, kolonların güselerindeki raylara gezer bir köprü gibi oturtulan ve böylece sapanı her iki doğrultuda hareket ederek bütün alanı tarayabilen vinç.

kule vinç Ray üzerinde gidip gelen, demir çatkılı, bir kule gibi yüksek vinç.

vinil asbestli duvar karosu Polivinil klorit ve asbest ile yapılan ve duvar yüzlerine yapıştırılarak kullanılan karo halinde kaplama gereci.

vinil asbestli yer karosu Bkz. marley.

vinil plastikleri Yüksek molekül ağırlığı olan maddeler üretmek üzere çeşitli vinil bileşenlerinin polimerleşmesi ile elde edilen plastiklere verilen genel ad. Vinil plastikleri terimi polivinil klorit (PVC), polivinil asetat (PVA), polivinil alkol ile bazı başka bileşikler için kullanılmaktadır. Vinil plastiklerinin

yapıldığı vinil asetat, vinil esterlerinin en önemlilerinden biri olup 1912 yılında Klatte tarafından bulunmuş ve ilk kez 1917'de polimerleştirilmiştir.

viran Far. Yıkık, harap.

virane Far. 1. Yıkılmış veya pek harap olmuş yapı.
2. Ören.

viranelik Bina yıkıntıları bulunan yer.

viskozimetre Fr. Bir sıvının viskozitesini ölçmekte kullanılan aygıt.

viskozite Fr. (**viscosité**) < Lat. Bir sıvının akmaya karşı gösterdiği dayanım; akışkanlıkla katılık arasındaki hal, ağdalılık, °yapışkanlık, °lüzucet.

vitray Fr. (**vitrail**) < Lat. (**vitrum** cam) Pencereleri süslemek için, kesilmiş renkli camları ince kurşun veya ağaç çubuklarla ya da alçı ile birbirine bağlayarak yapılan resim.
2. Bu resimle süslenmiş büyük pencere. Bu çeşit pencereler Avrupa'ya Doğu'dan gitmiştir. Eskiden büyük cam levhalar yapılamadığı için, büyük pencerelerde küçük cam parçaları yan yana getirilerek taş veya alçı kayıtlarla bağlanırlardı. Bu pencereler Bizans'ta da görülmektedir. Osmanlılar Avrupa'daki gibi kurşun çubuklar kullanmamışlar, bunun yerine alçı kayıtlardan yararlanmışlardır. Bu nedenle bu çeşit pencerelere alçı pencere de denir. Ancak alçı pencerelerin renksiz camdan yapılmış olanları da vardır. Bkz. kafa penceresi, revzen-i menkuş.

vitrifiye Fr. (**vitrifié**) < Lat. Camlaşmış, camsı: vitrifiye seramik.

vitrin Fr. (**vitrine**) Mağazaların önündeki sergileme camekânı.

viyadük Fr. (**viaduc**) < Lat. Bir kara ya da demiryolunu bir vadiden veya başka bir yol üzerinden aşırmak üzere yapılan ve az aralıklı ayaklar tarafından taşınan bir dizi açmadan ibaret köprü.

voleybol Bkz. Spor alanı.

volfram Al. °Tungsten.

volkan Fr. (**volcan**) Yanardağ.

volkanik Fr. (**volcanique**) Volkana değgin, volkansal, °bürkânî: volkanik taşlar. Bkz. taş.

volt,-tu Fr. Direnci 1 ohm olan bir iletkenden 1 amperlik bir akım geçtiğinde iletkenin uçları arasında oluşan gerilim farkına eşit elektromotor kuvvet birimi (Kısaca: V). Şiddet birimine (amper) ve güç birimine (vat) bağlı olarak elektrik gerilim birimi (volt) şöyle olur:

$$\text{volt} = \frac{\text{vat}}{\text{amper}}$$

volta döşeme Bkz. döşeme.

voltaj Fr. 1. Bir iletkenin uçları arasındaki volt cinsinden belirtilen potansiyel farkı, gerilim.
2. Elektrikli bir aygıtın işlemesi için gerekli volt sayısı.

voltmetre Fr. Yun. Voltölçer.

voltölçer Fr. T. Bir elektrik akımının elektromotor kuvvetini ölçmeye yarayan aygıt.

vülkanizasyon Fr. < Lat. Kauçuğu, sıcağa ve soğuğa karşı dayanıklı hale getirmek için kükürtle hazırlama.

Y

Y çerçeve Y harfi şeklinde betonarme taşıyıcı.

yabaninciri,-ni Dutgillerden, Mısır'da yetişen ve kerestesl eski Mısırlılarca mumyalara sanduka yapmakta kullanılmış olan bir ağaç.

yadestetik T. Yun. esk. Estetiğe aykırı.

yağ kâğıdı Eskislerde veya önemsiz bazı çizimlerde aydinger kâğıdı yerine kullanılan yarı saydam bir çeşit kâğıt, °pergament kâğıdı. Bkz. saman kâğıdı.

yağlıboya Kuruyan yağların, boyarmaddelerin ve dolgu maddelerinin uygun kurutucu ve inceltici kimyasal maddelerle meydana getirdikleri kıvamlı bir sıvı karışımından ibaret boya. Yağlıboyada,

a. örtücü maddeler: çeşitli toz boyalar veya üstübeç,

b. bağlayıcı ve koruyucu maddeler: beziryağı, vb.

c. inceltici maddeler: neft, terebentin.

d. kurutucu maddeler (sikatifler) bulunur.

yağlıkireç Saf kalkerlerin 900°C'nin üzerinde pişirilmesiyle elde edilen kireç.

$$Ca\,CO_3 \rightarrow Ca\,O + CO_2$$

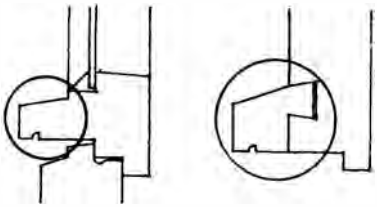
$$Ca\,O\ (sönmemiş\ kireç) + H_2O \rightarrow Ca\,(OH)_2\ (yağlıkireç).$$

yağmur borusu Bkz. boru.

yağmur şiddeti Bir zaman birimi içinde yağan yağmur.

Roma Spor Sarayı'nda Y çerçeveler (P. L. Nervi).

yağmurluk

yağmurluk İçeriye doğru açılan pencereler ile dış kapılarda, yağmur ve kar sularının içeri girmesini önlemek üzere alt başlık boyunca uzanan damlalıklı taşkın parça.

yağyakıt tes. Merkezî ısıtmada yakıt olarak kullanılan sıvı madde, ağıryağ, °fuel oil.

yaka 1. Çatıda, baca kenarında etek parçasını tutturmakta kullanılan maden (çinko, bakır vb.) şerit.

2. Oluğun, saçak kenarında örtü altı kaplamasına oturan ve boydan boya giden şerit halindeki parçası.

yakıt,-tı Isı sağlamak için yakılan şey.

yakıt sarfiyatı Bir yapının ısıtılması için bir yılda harcanan yakıt miktarı. Yakıt sarfiyatı şu etkenlere bağlıdır: a. kapalı hacmin ısı

kaybı veya dışa bakan yapı bileşenlerinin ısı geçirme katsayısı, b. yapının bulunduğu bölgede kışın ısıtma günleri sayısı, c. ısıtma tesisatının verimliliği, d. kullanılan yakıtın ısıl değeri. Bkz. ısıl değer.

yakmaç İçinde havagazı, petrol, benzin, yağyakıt gibi yakıtların yanıp issiz alev haline geçtikleri aygıt, °brülör. Yakmaç kalorifer ve sıcak su kazanları ile fırınları ısıtmakta kullanılır.

yalak 1. Hayvanların su içtikleri taş veya ağaçtan oyma büyücek kap.
2. Su akan yerlere, su yanlara sıçramasın diye konulan delikli tekne.

yalama 1. Dişleri aşınmış: yalama olmuş vida.
2. Üzerine suluboya, sepya veya sulandırılmış çini mürekkebi çekilmiş (resim), °lavi.

yalancıkemer 1. Körkemer.
2. Bindirmeli taş veya tuğlalarla örülmüş kemer.

yalancımermer °Stük, °stükko, °ustuka, taşhamuru.

yaldız Eşyaya altın veya gümüş görünüşü vermek için yapıştırılan yaprak ya da sürülen eriyik halindeki altın, gümüş ve bunların taklidi olan madde.

yaldızcı 1. Yaldız işleri yapan kimse.
2. Değerli ve sağlam değil de, gösterişli iş yapan.

yaldızcılık Yaldızcı[1] sanatı.

yaldızlı 1. Üzerinde yaldız bulunan,
2. Aldatıcı, gözboyayıcı.

yalı 1. Düzlük ve açıklık su kıyısı.
2. Su kıyısında yapılmış köşk, °sahilhane.

yalı baskısı, yalı basması Tahtaları aşağıdan yukarıya doğru, uçlarını birbirinin üzerine bindirip çakarak yapılan cephe kaplaması.

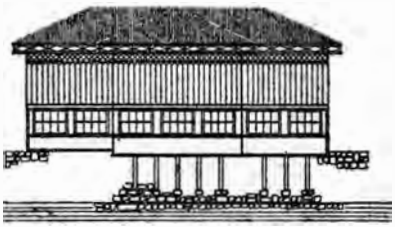
yalı çamı Bkz. çam.

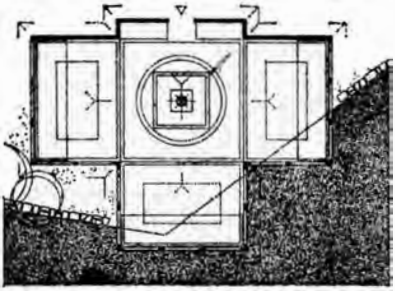
yalım 1. Alev.
2. Bıçak gibi kesicilerin keskin yüzü.

yalıtılmış 1. Isı ve ses iletkenliği azaltılmış, °tecrit edilmiş.
2. elk. Yalıtkan bir madde ile kaplanmış.

yalıtım 1. Yalıtmak işi, yalıtma.
2. Isı ve ses geçirimsizliği sağlama, °tecrit, °izolasyon.

Anadoluhisar'da Köprülü Yalısı, 1699.

yalıtkan Pek az elektron geçişine olanak verdiği için elektrik akımını pratik olarak iletmediği benimsenen (cisim), °mücerrit: kauçuk ve cam yalıtkan gereçlerdir.

yalıtkan bant, yalıtkan şerit Özel olarak dokunmuş bez şeritlerin iki tarafına da yapışkan ve yalıtıcı madde sürülerek elde edilen yalıtıcı gereç (Bkz. TS 49). Plastikten yapılan yalıtkan şeritler de vardır.

yalıtma Yalıtmak işi.

yalıtmak 1. Bir iletkenin yüzeyini yalıtkan bir madde ile kaplamak °tecrit etmek.
2. Isı ve ses iletkenliğini azaltmak.

yalıyar Deniz kıyısında bulunan dik ve yüksek yar, °falez.

yalpaklık Dört yanı biçilmiş veya yontulmuş kerestelerde enine kesit köşelerindeki kavisli veya eğik yüzey, sulama².

yalpık, yalpılı Her yerinde kalınlığı aynı olmayan (ahşap).

yamuk 1. Bir yana doğru eğik.
2. Yalnız iki kenarı paralel olan dörtgen, °şibih münharif, °trapez.

dik yamuk Kenarlarından biri tabanlarına dik olan yamuk.

ikizkenar yamuk Paralel olmayan iki kenarı eşit olan yamuk. Bkz. yamuk kafes kiriş.

yanak 1. Bir ocakta ateşliğin yanındaki bölümler.
2. Tuğlanın yan yüzü.

yanaklık Bir koltuk veya kanepede dirseklikle oturma yeri arasında kalan bölüm, koltuk yanaklığı.

yanar gereç Alev alma sıcaklığına getirildikten sonra hava bulunduğu sürece yanmasını sürdüren gereç. Ahşap, magnezyum, kâğıt, bitkisel lifler, saman, turba yanar gereçlerdir. Bkz. yanmaz gereç, yanmaya dayanıklı gereç.

güç yanar gereç Alev alma sıcaklığına getirildikten sonra, ilk ısı kaynağının çekilmesiyle, hava bulunsa dahi yanmasını sürdürmeyen gereç: saf yün güç yanar bir maddedir.

yanaşık Yanaşmış bir halde olan, bitişik.

yanaşık düzen Bitişik düzen.

yanaşlık Deniz, göl ya da ırmakta iskele.

yanay 1. Bir cismin düşey kesiti.
2. Jeol. Katmanları gösteren kesit, °profil.

yangın alarm sistemi Yapılarda, yangının başladığını haber veren düzen; yangın ihbar düzeni.

yangın duvarı Çoğu iki ahşap yapıyı ayıran ve bodrumdan çatı düzeyinin üstüne kadar çıkarak yangının birinden ötekine yayılmasını önleyen kalınca kâgir duvar.

yangın merdiveni Bkz. merdiven.

yangın döşemi (tesisatı) Genel binalarda yangına karşı kurulan haber verme ve söndürme düzeni.

yangın perdesi Tiyatrolarda, yangın başlangıcında güvenlik için sahne üstünden indirilerek sahneevi ile salonu birbirinden ayıran madenî perde.

yangın yönetmeliği Yapıların yangına karşı güvenliklerini sağlamak üzere belediyelerce uygulanan yönetmelik.

yankı fiz. Sesin bir yüzeye çarpıp geri dönmesiyle duyulan ikinci ses. °aksiseda.

yankı küpü Ses küpü.

yankılamak, yankılanmak Yankı vermek, °inikâs etmek.

yankılık Kiliselerde vaaz kürsülerinin üzerine konulan ve vaizin sesini aşağıdaki topluluğa doğru yansıtan kubbeli tavan.

yanlama 1. Bir ahşap asma çatı makasında babanın yüklerini yanlardaki mesnetlere ileten eğik iki basınç çubuğundan her biri. Bkz. çatı, makas.

2. (Doğu Karadeniz'de) Daha çok depo, sandıkodası gibi kullanılan yan oda.

yanma dayanıklılığı Sıcaklık derecesinin kısa bir zaman için çok yükselmesi hâlinde bir gerecin dayanıklılığını önemli bir derecede yitirmemesi, parçalanmaması, dağılmaması gücü. Yapı gereçlerinin yanmaya dayanıklılık deneyi için bkz. TS 1912.

yanma noktası Bir cismin yanmaya başladığı en düşük ısı.

yanmaz gereç Fiziksel özelliklerinden dolayı hava içinde alev almayan gereç. Kum, çakıl, doğal ve yapay taşlar, harç, cam, amyant, kimyasal yönden saf ipek, küçük parçacıklar haline getirilmemiş kurşun, bakır, çelik gibi madenler yanmaz gereçler olarak kabul edilirler. İngiltere'de yapı gereçlerinden, 2 x 1 ½ x ½ inçlik örnekler 750°C lik bir fırında 15 dakika süre ile deneye tâbi tutulmakta, bu süre sonunda örnek alev alırsa veya fırının sıcaklığına ulaşırsa, gereç yanıcı olarak kabul edilmektedir.

yansı fiz. Işığın parlak bir yüzeye çarpıp geriye doğru yön değiştirerek kaynağını göstermesi, °inikâs, °akis.

yansıma Yansımak eyleml.

yaygın yansıma Perdahlı, mat veya beyaz kâğıt gibi bir yüzeyin her yöne eşit ölçüde ışık yansıtması.

yaygın yansıma katsayısı Bir yüzeyden yaygın olarak yansıyan ışığın bu yüzeye gelen ışığa oranı.

yansımak Bir yere çarparak geriye doğru yön değiştirmek, °aksetmek.

yansıtaç Işığı veya ısıyı yansıtmaya yarar ayna, °reflektör.

yansıtmak Kendine çarpan ışığı veya sıcaklığı geri atmak.

yapı Karada veya suda, bayındırlık veya iskân ereğiyle kurulan köprü, yol, tünel, baraj, bina gibi tesisler ile bunların yeraltı ve yerüstü inşaatı. Havagazı, elektrik ve su gibi konular için «yapı» yerine döşem (tesisat) sözcüğünün kullanılması daha uygundur. Bir yapının meydana getirilmesindeki en önemli öğeler; gereç, teknoloji, biçim, fonksiyon ve ekonomidir. Yapılar, kullanılan gerecin ya da yapım yönteminin türüne göre çelik veya betonarme karkaslı, yığma, kâgir, yarım kâgir, hımış, ahşap, yarım ahşap veya kerpiç yapı diye adlandırılırlar.

yapı bileşeni Bir yapının, biçimlendirilmiş yapı gereçlerinden meydana gelen elemanter parçası. Tuğlalar, briketler, kiremitler, karolar,

büzler, madenî profiller, ahşap ya da prekast beton parçalar, çiviler, vidalar, menteşeler, kilitler, vb. yapı bileşenleridir.

yapı donanımı Sabit ve sabit olmayan mobilya ile çeşitli cihazlar (soğutma, ısıtma, pişirme, yıkama, vb.).

yapı elemanı, yapı öğesi Yapı bileşenlerinin çeşitli yöntemlerle ve çeşitli şekillerde bir araya getirilmeleriyle yapılan ve yapı bileşeni olarak adlandırılamayacak kadar karmaşık olan yapı parçası. Duvar, kapı, pencere, çatı, temeller, yapı elemanlarıdır.

yapı fiziği Yapı içindeki önemli fiziksel hareketleri denetim altında tutmak ve düzenlemek için alınması gerekli önlemleri inceleyen fizik kolu. Yapı fiziği genellikle yapılardaki ısı, su ve ses geçirimsizliği konularıyla ilgilenir.

yapı gereci Yapı bileşenlerinin yapılmasında kullanılan işlenmemiş doğal (kum, çakıl, tomruk, vb.) veya bir yapı bileşeni niteliği kazanamayacak kadar az işlenmiş (kereste, çimento, kireç, vb.) madde, yapı malzemesi. Mimarlık tarihi gerçekte üç ana gerecin (taş, kil, ahşap) kullanılmasındaki yüzyıllar boyu süren ilerlemenin tarihidir. Bu üç ana gerecin yanı sıra az miktarda madenler (demir, kurşun, tunç), daha az miktarda cam ve çimento, kireç gibi bağlayıcı gereçler vardı. 20. yy.'da sayısız yeni yapı gereci ile, eski gereçlerin yeni yapım yöntemleri ve kullanışları bu mütevazi listeye eklendi. Geçmişte bütün yapı gereçleri doğal kaynaklardan geldikleri halde bugün kimyasal bileşimlerinden, dayanıklılıklarından, boyutlarından sorumlu fabrikalarda üretilmektedirler.

yapı kalfası Kalfa[2].

yapı malzemesi Yapı gereci.

yapı merkezi Yapı gereçlerini, bileşenlerini, öğelerini ve donanımını sürekli olarak sergileyerek bunlar hakkında mimarlara, mühendislere, öteki teknik elemanlara, kullanıcılara teknik ve ticarî bilgiler veren; bu kişilerin görüşlerini üretici kuruluşlara ileten kurum. Türkiye'de bu tür merkezler 'Yapı-Endüstri Merkezi' adı altında etkinlik göstermektedir.

yapı/yeri Bkz. yapıyeri.

daimî yapı Temelli kalmak ereği ile yapılan veya belirli bir süre için yapılıp da kulübe, baraka gibi hafif binalardan sayılmayan yapı.

geçici yapı, muvakkat yapı Temelli kalmak ereği olmaksızın başkasının ya da bizzat sahibinin toprağı üzerine yapılan kulübe, baraka vb. hafif yapı. Geçici yapılar tapu siciline kaydolunmazlar.

ince yapı Bir yapıda, kaba yapıdan sonra gelen ve kaplama, döşem, doğrama gibi işleri kapsayan iş grubu.

kaba yapı Bir yapıda, temel, karkas, duvarlar, döşemeler gibi işleri kapsayan iş grubu.

özel yapı Gerçek kişilere ve özel hukuk hükmî kişilerine ait her çeşit yapı.

resmî yapı Devlete, kamu idare ve kuruluşlarına ait her çeşit yapı.

su yapısı Sulardan yararlanmak ve/veya zararlarından korunmak üzere kurulan yapı. Su yapıları a. akarsu yapıları, b. tarım su yapıları, c. su kuvvetleri yapıları, d. kent sağlığı tekniği yapıları, e. iç su yolları ve yapıları (kent içi akarsuları, örn. Venedik), f. dış su yolları ve yapıları (limanlar, vb.) gibi konulara ayrılırlar.

yapıcı Yapı ustası.

yapım 1. El veya makine ile yapma işi, °imal.
2. °İnşaat.

yapım birim fiyatı Bkz. fiyat.

yapım sistemi Yapı öğelerinin bir bütün meydana getirecek tarzda düzenlenmesi, °inşa sistemi: 'Kutuçerçeve' bir yapım sistemidir, 'ahşap döşemeli yığma yapı' bir başka sistemdir.

yapım şartnamesi Yapım (inşaat) sırasında çeşitli imalâtın nasıl yapılacağını gösteren şartname.

yapın El veya makine ile yapılan şeyler, °mamulât, °masnuat.

yapıştırıcı 1. Her tür tutkal.
2. Bitüm, reçine, macun, çimento gibi, duvar veya yer karolarını ve benzeri öğeleri yapıştırmakta kullanılan madde.

yapıt Meydana getirilen değerli veya önemli şey, °eser.

yapıyeri Yapının hazırlandığı ve üzerinde kurulduğu alan, °şantiye.

yapraktaş jeol. Arduvaz, killi şist gibi, kolayca yaprak yaprak ayrılan taş, °fillat.

yapsat halk. (**yapıp satma**'nın kısaltılmışı) Konut yapıp daire daire satma işi, yapıp satma.

yapsatçı hlk. Konut yapıp daire daire satan kimse, yapıp satıcı.

yar Akan suların aşındırmasıyla oluşan yer yarığı, uçurum.

yararlı alan Yapıda duvarlar çıktıktan sonra geriye kalan alan; Birleşmiş Milletler kaynaklarına göre «mahzenler, bodrumlar, oturmaya elverişli olmayan çatı araları ile çok birimli yapılarda bulunan ortak bölümler çıkarıldıktan sonra dış duvarların içerisinde kalan döşeme alanı.»

yararlı kesit Bir yapı öğesinin, taşıma işine katılan kesiti.

yarda İng. (**yard**) 36 ince veya 3 ayağa (ft) eşit bir İngiliz uzunluk ölçü birimi: 1 yarda 91,44 cm.'dir.

yarım bindirme İki ahşap parçayı birleştirmekte kullanılan yarım lambalı geçme.

yarısaydam Işığı geçirdiği halde, gerisinde bulunan herhangi bir cismin sınırlarını ve biçimini göstermeyen, yarı şaffaf: mat cam yarısaydamdır.

yarışma Yaptırılması tasarlanan bir yapıt hakkında en iyi düşünceleri derlemek ve yapıtı hazırlayacak sanatçıyı ya da sanatçılar grubunu seçmek üzere düzenlenen müsabaka.

genel yarışma Bir ülkenin bütün mimarlarının katılabilecekleri proje yarışması.

iki dönemli yarışma Çok önemli konularda düzenlenen yarışma türü. Birinci dönemin sonunda başa-

rılı görülen sanatçılar, konu değiştirilmeksizin yeniden yarışmaya çağırılırlar. Ödül ve mansiyon dağılımı ikinci dönemin sonunda belli olur.

mimarî proje yarışması Yaptırılması tasarlanan bir yapı konusunda en iyi düşünceleri derlemek ve projelerini hazırlayacak mimarı ya da mimarlar grubunu seçmek üzere düzenlenen yarışma. Tarihte bilinen ilk mimarlık yarışması M.Ö. 448'de Atina Akropolünde dikilecek bir savaş anıtı için açılmış ve mimarlardan ölçekli tasar önerileri istenmiştir.

sınırlı yarışma Önceden saptanan belli sanatçıların katılabilecekleri yarışma.

uluslararası yarışma Yabancı sanatçıların da katılabilecekleri yarışma.

yarma 1. Yarmak işi.

2. Yol veya kanal geçirmek için açılan yar.

3. 1 - 2 cm. kalınlığında yarılmış tahtalarla yapılan çatı örtüsü, bu örtünün yapıldığı, hartamadan daha kalın tahta.

yassı Yayvan ve düz.

yassı kabartma Basık kabartma, alçak kabartma. Bkz. kabartma.

yastangaç Dayangaç.

yastık Bir dikme veya payandanın altına yerleştirilen yassı ağaç.

yastıktaşı Üzengitaşı.

yaş hacim Islak hacim.

yaş halkası Ağaçlarda mevsimlere göre oluşan halkalara verilen ad. Bir ağacın yaş halkaları sayılarak yaşı bulunabilir. Mobilyacılıkta, yaş halkaları dar olan ağaçlar daha üstün tutulur.

yaş yapım sistemi Aslı sıva ve harç kullanmaya dayanan yapım sistemi. Bkz. kuru yapım sistemi.

yaşmak Bir ocakta (şöminede) çoğu konik olan davlumbazın altından sarkan yarım silindir biçimindeki bölüm, ocak yaşmağı.

yatak 1. Taşlarda, tabakaların arakesiti. Kuvvet yatak yüzeyine dik olarak geldiği zaman dayanım maksimum olduğundan, taşlar yapıda kullanılırken yatak yüzeylerinin yatay olması gözetilir. Kimi taşlarda yatakların anlaşılması güç olduğundan bunların taş ocağında işaretlenmesi gerekir.

2. Irmak, çay, dere gibi suların, üzerinden aktıkları veya bir göl suyunun, üzerinde bulunduğu yer.

3. Katmanlaşmış herhangi bir madde yığını: çakıl yatağı.

yatakhane T. Far. Okul, fabrika gibi kalabalık yerlerde büyük yatak odası, koğuş.

yatakhaneşehir Uydu kent. Bkz. kent.

yatay Durgun bir su yüzeyine paralel olan, düşey doğrultusuna dikey olan, °ufkî.

yatırım 1. Kâr amacı ile bir işe para yatırma, °plasman.

2. Bir yapı programını gerçekleştirmek üzere harcanan para, °envestisman.

yavruağzı,-nı Kavuniçi ile pembe arası bir renk.

yavrukapı Kuzukapı.

yay 1. Türlü ereklerle, türlü biçimlerde yapılan esnek, madenî par-

ça: karyola yayı, kilit yayı, kanepe yayı.

kapı yayı Kapının kendi kendine kapanması için kanadın arkasına takılan yaylı düzen.

2. Bir eğriden alınan parça.

yaya geçidi Bkz. geçit.

yaygı Yere veya döşeme üzerine serilen örtü.

yaygın yansıma Bkz. Yansıma.

yaygın yansıma katsayısı Bkz. Yansıma.

yaykemer Yarım çember biçiminde kemer, yuvarlak kemer, beşik-kemer. Bkz. kemer.

yaylak Hayvanların yayılıp otlamasına elverişli yer, otlak.

yaylı Yayı olan.

yaylı menteşe Kanadın ya da kapağın kendi kendine kapanmasını sağlayan menteşe. Bkz. menteşe.

yaz halkası Ağaçta yazın oluşan, daha yoğun ve daha koyu renkte halka. Bkz. ilkbahar halkası, yaş halkası.

yazıhane 1. Yazı işleri görülen yer, °büro.

2. Yazı masası.

yazıt,-tı Bir anıyı tarih boyunca yaşatmak için bir şey üzerine kazılan yazı, °kitabe. Eski dönemlerde yöneticiler, halka bildirmek istedikleri olayları büyük levhalar üzerine kazdırarak kentlerin kalabalık yerlerine koyarlardı. Birçok eski emirler, yasalar konusundaki bilgiler bu yazılı levhalar, yani yazıtlar sayesinde günümüze ulaşmıştır. Bunlar arasında birçok antlaşmalar, sözleşmeler bulunduğu gibi, tapınaklar, mezarlar, öteki dinsel ve toplumsal yapılar konusunda da önemli bilgiler, yazıtlar yoluyla kazanılmıştır. Bugün yüz binden çok Latin yazıtı bilinmektedir. Bulunan birçok eski Türk yazıtı da Türk tarihine ışık tutmuştur.

yazıtlık Yapıların iç ve dışlarında, silme ve kordonlarla çerçevelenmiş olarak bırakılmış yüzey, °kitabelik, aynaduvar.

yedirme Su borularının birleştikleri yerdeki aralıklarını tıkamak ve böylece suyun sızmasını önlemek veya sıcak su borularında ısı kaybını azaltmak için bunların üzerine yedirmelik sarma işi.

yedirmelik Yedirme işinde kullanılan beziryağı, kireç ve kendirden yapılan bir macun.

yedisütunlu Önünde sıra halinde yedi sütun bulunan klasik portik, °heptastil.

yeknesak Far. Ar. Tekdüze, °monoton.

yekpare Far. 1. Tek parçadan ibaret, parçasız.

2. Bütün, som.

yekrenk Far. esk. Bir renkte.

yelkovan 1. Rüzgârın yönünü göstermek üzere dik bir eksene geçirilen, türlü biçimlerde, hafif levha.

2. Rüzgârın içeri girmesine engel olacak şekilde yapılan, içerinin bozuk havasını ya da dumanı dışarı salıveren soba ve ocak borularının ucuna takılan fırıldaklı bölüm.

3. Saçak kenarının pervazı; çatı kenarlığı.

yelkovan tahtası Dam kenarlığı; çatı kenarlığı.

yelpaze 1. Kırmaçatı saçaklarının köşelerinde mertekleri damlalık aşığına bağlayabilmek için kazayağı şeklinde yerleştirilerek yapılan düzen. Eski Türk yapılarının bir özelliği olan bu düzen, çıkmalı ahşap döşemelerde de kullanılmıştır. 2. Yelpaze biçiminde olan: yelpaze merdiven.

yelpazetonoz Tudor üslubunda, bir yelpaze veya bir huni gibi yapılan İngiliz tonozu. Bkz. tonoz.

yemlik Ahırda içine hayvan yemi konulan yer; hayvanlara içinde yem verilen tekne.

yengi takı Bir yenginin anısı için kurulan, altından geçilecek biçimde, ahşap, taş veya betondan anıtsal yapı, °zafer takı.

Yeni Grek 19. yy.'da gelişen, klasik Yunan özünün diriltilmesini amaçlayan akım, °neogrek. Bu akım, toplumun yaşayışını baştan başa etkilemiş, bu dönemde sanat ve mimarlıkta antik Yunan ve Roma'nın normları, kalıpları ön plana geçmiş, ele alınan bütün yapı tipleri, Eski Yunan mimarlığının, 19. yüzyılın gerçekleri ile hiç bağdaşmayan kalıplarına sokulmaya çalışılmıştır. Avrupa'da daha çok kamu yapıları, belediye binaları Yeni Grek akımına uygun olarak tasarlanmışlardır.

Yeni Rönesans Ana konu olarak Rönesans'ın diriltilmesini amaçlayan 19. yy. akımı. Bu akımın Avrupa'daki en ateşli savunucusu Gottfried Semper (1803 - 1879) Rönesans'ı gelmiş geçmiş bütün üslupların üstünde görüyordu. Semper'e göre, modern yapı sanatına düşen görev, işi Rönesans'ın bıraktığı yerden alıp geliştirmekti.

yenigotik T. Fr. Ortaçağı ve gotik sanatı diriltmeyi amaçlayan ve Yeni Grek'in karşı tezi olan 19. yy. sanat ve mimarlık akımı, °neogotik. Enternasyonalizme, soyut rasyonalizme karşı ulusalcılığı, pitoresk romantizmi savunan bu akım, ünlü Fransız düşünürü Joseph de Maistre'in «İnsanın ne olduğunu bilmiyorum. Ruslardan, İngiliz, Alman ve Fransızlardan başka kimseyi tanımıyorum» diyerek belirttiği ulusalcı bir ortamda gelişmiştir. Yenigotik de Yeni Grek gibi, çağın gereksinmelerine yanıt vermekten uzak kalmıştır. Yenigotik akım Türkiye'yi de etkisi altına almış olup İstanbul'da bu akıma uygun yapıların en önemlileri Mongeri ve De Nari'nin yaptıkları Saint - Antoine kilisesi (1909) ile Montani Efendi'nin yaptığı Aksaray Valide Camisidir (1874). Bkz. gotik, Yeni Grek, Yeni Rönesans, yeniklasikçilik.

yenikent Nüfusu 10 milyona yaklaşan Londra'da aşırı yığılmanın sakıncalarını gören İngiliz Hükümeti, 1945'te uygulanmasına başlanan bir politika ile Londra dışında, nüfusu 80 000'i geçmeyen, kendine yeterli, Londra'nın yükünü hafifletecek veya hiç değilse yeni güçlerin bir bölümünü emecek 10 - 15 kent kurmuştur. Bu kentlere **yenikent** adı verilmiştir.

yeniklasik Yeniklasikçiliğe değgin, °neoklasik.

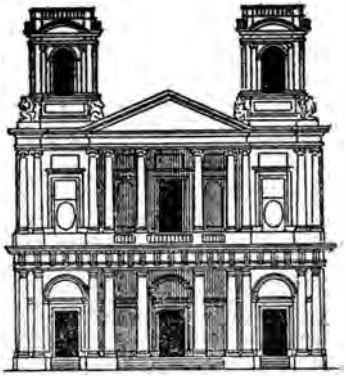
Yeniklasik Üslup 1908 yılında ilân edilen İkinci Meşrutiyetle birlikte gelişen milliyetçilik eğilimlerinin etkisine uygun olarak Türk mimarlarının, klasik Osmanlı yapıtlarından çeşitli öğeleri ve süslemeleri kopya edip uygulayarak yarattıkları mimarlık akımı, °Neoklasik Üslup. Bu dönemde mimarlar, klasik Türk mimarisi yapıtlarını dirilterek bir Türk rönesans çağı yaratmaya çalışmışlardır. Sözde milliyetçi olan bu üslup, daha çok dinsel yapılardan alınan sivri kemer, karnaslı başlık, çini kaplamalar, kubbe, sütun gibi yapı öğelerini sivil mimarlığa uygulamaya çalışmışsa da, o dönemin yepyeni teknolojisine ve gereksinmelerine ayak uyduramayarak çöküşe sürüklenmiştir. Mimar Kemalettin ve Vedat Beyler bu yeni akımın öncüleri olarak Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk mimarlığını büyük ölçüde etkilemişlerdir. Bu iki mimara, anlayış bakımından çok yaklaşan başka iki mimar, Hikmet Bey ile İtalyan asıllı Guilio Mongeri de katılmışlardır. Mimar Kemalettin, İstanbul'da 4. Vakıf Hanını, Bostancı ve Bebek camileri ile Tarlabaşı'ndaki Kamer Hatun Camisini, Eyüp'te 5. Mehmet türbesi ile Hürriyet Tepesinde Mahmut Şevket Paşa'nın açık türbesini, Lâleli apartmanlarını, Ankara'da DDY merkez binası ile Gazi Terbiye Enstitüsü'nü yapmıştır. Mimar Vedat'ın en önemli yapıtları ise Sirkeci'deki Büyük Postane, Karaköy'de Denizcilik Bankası binası, Nişantaşı'nda kendi evi, Haydarpaşa vapur iskelesi ve Ankara Palas'tır. Hikmet Bey, Ankara Halkevi, Etnoğrafya Müzesi ve Dışişleri Bakanlığının binalarını; Mongeri de yine Ankara'da Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü binasını yapmıştır.

yeniklasikçilik Geç Barok ve Rokoko'ya tepki olarak doğan ve klasik üsluba duyulan hayranlıkla Eski Yunan ve Roma mimarilerini veya XVI. yy.'da İtalya'da gelişmiş olan klasik eğilimi, yani Rönesansı taklit eden resim, heykel, mimarlık anlayışı, °neoklasisizm. XVIII yy.'ın ikinci yarısında Pompei ve Herculanum kazılarının yapılması sonucunda ilkin Fransa'da ortaya çıkan yeniklasikçilik 1750 - 1790 yılları arasındaki dönemde yaygın hale gelmiştir. Amacı, Antik dünyanın aklıbaşında görkemine yeniden

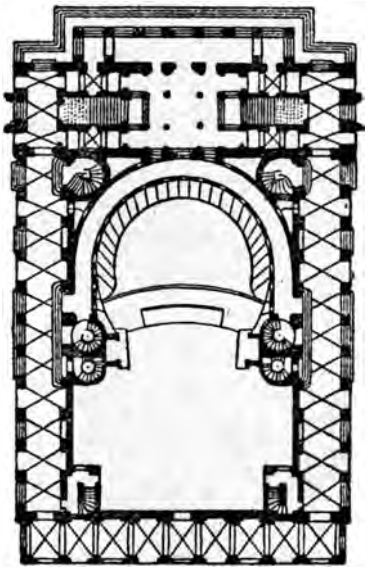
Yeniklasikçilik örneği:

Madelaine Kilisesi, Paris, 1806 - 24. Kilise, dıştan bir Yunan tapınağı, bir peripter gibi ele alınmış olup iç mekânla dış görünüş tam bir uyuşmazlık içindedir.

Yeniklasikçilik örnekleri:
Saint Eustache, Paris, 1754.
Odéon Tiyatrosu, Paris, 1799.

ulaşmak ve Winckelmann'ın, antik sanatın en önde gelen nitelikleri olarak gördüğü «soylu sadelik ve sakin büyüklük»ü kapsayan bir mimari yaratmaktı. Yeniklasik yapılar som, sağlam, doğrusal ve genellikle ciddi görünüşlüdür. Bu dönemde düz çizgiler, sütunlar, sütun başlıkları, pilastrlar yeniden görülmüş, Avrupa'daki bütün mimarlık akımlarından yararlanılarak karışık üslupta binalar yapılmıştır. Türkiye'de Batı etkisi altında gelişen yeniklasik örnekler arasında Sir Charles Barry'nin İstanbul'daki İngiliz Büyükelçiliği (1844), Vallaury Efendi'nin Arkeoloji Müzesi (1891) gibi yapıtları ile Teşvikiye Camisi sayılabilir.

yenileme Bir kentin, kentsel parçanın ya da bir yapının belirli bölümlerini yenileştirerek koruma, renovasyon. Burada söz konusu olan, bütünü oluşturan bileşenlerden bazılarının tümden yeni bir niteliğe kavuşturulmalarıdır.

yenişehir Yenikent.

yer 1. Toprak kısmının yüzü, °zemin.
2. °Arazi, °arsa.

yer çizgisi Bir perspektifte düşey olarak konan resim düzleminin yatay yer düzlemi ile oluşturduğu arakesit doğrusu.

yer teslimi Bir inşaat işinde, yüklenici, sözleşmenin imzalanmasından sonra eksiltme ve idari ve özel şartlaşmada bildirilen süre içinde yapı sahibine yazılı başvurma ile yapının kurulacağı zeminin kendisine teslimini ister. Yapı sahibi

olan kuruluşça görevlendirilen bir kurul, konum planına göre arazi üzerinde yapının yerini belirleyerek yükleniciye bir tutanakla teslim eder. Yüklenici, konum planına uyarak gerekli kazıkları çaktırıp planı zemine geçirir. Yerleştirme, kurulun kontrolu sonucunda uygun görülürse durumu belirten bir tutanak düzenlenir. Bu işlemlerin tümüne **'yer teslimi'** denir.

yerle bir etmek hlk. Yapıyı temeline değin yok etmek.

yeraltı,-nı Yerin yüzeyi altındaki bölümü.

yeraltı katı °Bodrum.

yerbilim, yer bilimi Yeryuvarlağının yapısı ile tarihini inceleyen bilim, °jeoloji, °arziyat.

yerçekimi,-ni «İki cismin, birbirini, aralarındaki uzaklığın karesiyle ters oranlı ve kütleler çarpımıyla doğru oranlı olarak çekmesi» genel ilkesine uygun olarak, yeryuvarlağının kendi yakınındaki cisimleri çekmesi olayı, °arz cazibesi. Cisimlerin ağırlığı yerçekiminin bir sonucudur. Bkz. ağırlık merkezi.

yerkatı Binalarda yer düzeyinde bulunan giriş katı, °zemin katı.

yerleşme 1. Bir yörede insanların, kurdukları yapılar ve tesislerle meydana getirdikleri yaşama birimi.

2. Yerleşmek eylemi.

yerleşme yoğunluğu Hektar başına düşen nüfus, °kesafet, yoğunluk².

yerli Taşınmaz, başka yere götürülemez: yerli dolap.

yerodası Tabanı yerle bir olan oda.

yersakızı,-nı jeol. hlk. °Bitüm.

yerüstü yapı Ana bölümü toprak üzerindeki yapı.

yesarilik esk. Peçli olma hali, peçlilik, dönüklük.

yeşil, yeşil alan şeh. Bitki örtüsü ile kaplı alanlar; kent içinde, parklar, bahçeler; yeşil saha. İmar Yasası uyarınca, yapılacak imar planlarında yeşil alanlar kişi başına 7 m² nin altında olamaz.

yeşildefter İhaleli bir inşaatta hakediş ödemeleri ve kesin hesap sırasında metraj toplamlarının derlendiği çizelgeli defter. Bu defterde, yapının çeşitli bölümlerinde hangi miktarlarda imalât yapıldığı görülür. Yeşildefterdeki miktarlar hakediş raporuna esas olur.

yeşilkuşak Özellikle tarıma ayrılmış olup bir kenti kuşatan, üzerinde yalnızca tarım yapıları kurulan kuşak.

yetimhane İçinde yetimlerin barındığı bina, °darülîtam.

yığışım jeol. İrili ufaklı taşların sonradan doğal bir çimento ile birleşmesinden oluşan kaba külte, °konglomera. Bunlar homogen ve sağlam olmadıkları için yapıda çok kullanılmazlar.

yığma a. Taşları veya tuğlaları, taşıyıcı olacak şekilde, üst üste koyup harçla bağlayarak yapılmış. b. Tahta ve kütüklerle, bindirme yoluyla çivi kullanmadan örülmüş, °masif. Yığma yapı sisteminde yük taşıma görevi ile mekânları birbirinden ayırma görevi aynı yapı öğelerinin üzerinde toplanır. Bkz. çantı, iskeletli yapı.

yıkamak (Kum veya çakılı) Suda, kil ve öteki yabancı maddelerden ayırmak.

yıkanabilme Bir kaplamanın ya da boyanın hasara uğramaksızın su ve sabunla temizlenebilmesi.

yıkıcı Bir binanın yıkılması işini yüklenen ve yıkıntılarını satın alan kimse, yıkmacı.

yıkık Yıkılmış, °harap.

yıkılmak Yıkmak işine konu olmak veya bu işe kendiliğinden uğramak, çökmek, devrilmek.

yıkıntı Yıkılan bir yapının parçaları, °enkaz.

yıkma Yıkmak işi, °hedim.

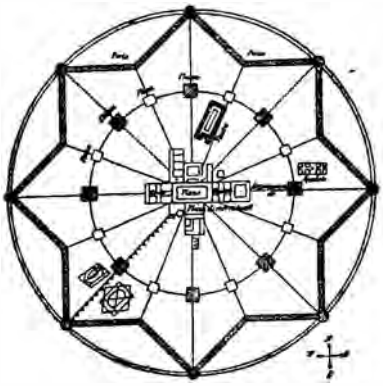
yıkma ruhsatı Mevcut bir yapıyı yıkmak için ilgili belediyeden alınan izin, yıkma izni.

yıkmacı Yıkıcı.

yıkmak Bir yapıyı parçalayarak aşağıya almak.

yılankavi Bir sağa bir sola veya bir yukarı bir aşağı kıvrılarak giden.

yıldızkent

yılantaşı,-nı jeol. İçinde çok defa izleri görülebilen olivin, piroksen veya amfibolün başkalaşmasından oluşan hidratlı manyezi silikatlarından bileşmiş külte, °serpantin.

yıldırım siperi Yıldırımkıran, yıldırımlık, °siperisaika.

yıldırımkıran, yıldırımlık, yıldırımsavar Yıldırımların olası zararlı etkilerini önlemek için yüksek yapıların tepesine yerleştirilen ve ucunda bakır ya da platin bulunan demir çubuk ve bununla toprak veya içi su dolu bir kuyu arasında çekilen bakır telden ibaret bir aygıt, °paratoner, °siperisaika. İyi kurulmuş bir yıldırımlığın, tijinin uzunluğunun iki katına kadar yarıçaplı bir alandaki cisimleri koruduğu kabul edilir.

yıldızkemer Kenarları yıldız şeklinde zikzaklı çizgilerden meydana gelen kemer. Bkz. kemer.

yıldızkent, yıldızşehir Bir merkezden dışa doğru yayılan ışınsal yolları olan yıldız biçimli ütopik Rönesans kent şeması. Yıldızkent şemasına göre merkez açık bırakılabilir veya buraya bütün yolları göz altında tutan bir kule dikilebilir. Yıldızkent düşüncesi 15. yy.'da İtalyan mimarı Florentine Flarete tarafından ortaya atılmıştır. Bkz. kent.

yıldıztonoz Geçgotik kiliselerde görülen yıldız biçimi parçalı tonoz. Bkz. beşiktonoz, haçtonoz, taraktonoz, tonoz.

yırtmaç Karnasın bölümlerinden biri. Bkz. karnas.

yırtmalı konstrüksiyon Bkz. konstrükslyon².

yinekiyon Yun. (**gunaikeion**) Eski Yunan ve Bizans evlerinde harem dairesi.

ylv İnce oyuk yol: vida ylvi, sütun yivi.

yiv çubuğu Yivler içine konulan süsleme çubuğu.

yivli Yivi olan.

yivli setli Hem yivi hem de seti bulunan.

yoğun Yoğunluğu çok olan, °kesif: yoğun bir yerleşme.

yoğunlam Yoğuşma, °kondansasyon.

yoğunluk 1. fiz. Bir cismin birim hacmindeki parçasının kütlesi; 'V' hacmindeki bir cismin ağırlığının, aynı hacimde + 4°C deki suyun ağırlığına oranı, ki suyun 1 sayılarak öteki cisimler ona göre ölçülür, °dansite, °kesafet. Cismin, boşluklar dahil toplam hacmi göz önünde tutularak bulunan yoğunluk **zahirî yoğunluk,** boşluklar çıktıktan sonra geri kalan hacme göre bulunan yoğunluk **gerçek yoğunluk**tur. Bkz. birim ağırlık, özgül ağırlık. Gazlarda bir (A) gazının bir (B) gazına göre yoğunluğu, bu gazların aynı sıcaklık ve basınç koşulları altındaki eşit hacimlerinin ağırlıklarının oranına eşittir.

$$d_{1/2} = \frac{P_1}{P_2}$$

Bir gazın bir başka gaza göre yoğunluğu sıcaklık ve basınç koşullarına bağlı değildir. Pratikte yoğunluk deyimi, bir gazın havaya oranla yoğunluğunu belirtir.

2. şeh. Hektar başına düşen nüfus, nüfus yoğunluğu, yerleşme yoğunluğu, °kesafet.

yoğuşma Hava içindeki su buharının taşınamayacak hale gelip sıvılaşması, yoğunlam, °kondansasyon. Yapı öğelerinde ısı akımına paralel yönde bir su buharı akımı vardır. Buhar, yapı öğesinden yoğuşmaksızın geçtiği sürece bir sakınca yaratmaz. Ancak sıcaklık dereceleri ile nem oranının değişmesi sonucu, yapı öğesinin yüzeyinde veya iç kesiminde yoğuşma olursa yapı bünyesi için sakıncalı bir durum ortaya çıkar.

yoklamak Boyadan önce yoklama macunu çekmek. Bkz. macun.

yokuş Yükselen yol, bayır; **iniş** karşıtı. Bkz. yura.

yol 1. Bir yere gitmek için üzerinden geçilen yer. Bkz. karayolu, şose, cadde, otoyol, sokak, patika, demiryolu.

yol istikamet planı İlçe merkezi olan veya nüfusu 5000'i aşan ve imar planı bulunmayan belediyelerin, İmar Yasası uyarınca yaptırmakla yükümlü bulundukları, belirli yolların doğrultularını gösteren plan. Bkz. imar planı.

yol parası Eskiden, yolların yapılması için toplanan vergi, yol vergisi.

çevre yolu Bir kenti kuşatarak, dıştan geçen kentlerarası yollara bağlanan yol. Bkz. ring.

ışınsal yol Bir kentin merkezin-

den dışına doğrudan doğruya uzanan yollardan her biri, °radyal yol. **tercihli yol** Kent içi toplu taşıma araçları için ana caddelerde ayrılmış özel yol. Bu yoldan, otobüs ve troleybüs gibi taşıtlar dışında yalnızca itfaiye, cankurtaran ve polis araçları geçerler.

2. İçinden veya üstünden herhangi bir şeyin aktığı yer: suyolu.

3. Çizgi gibi ensiz ve uzun iz.

yoldüzer °Buldozer, °dozer.

yolluk 1. Yol keçesi.

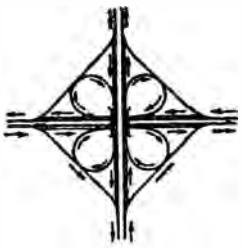
2. Bir görevliye yol masrafını karşılamak üzere ödenen para, °harcırah.

yoncayaprağı şeh. Planı bir yonca yaprağını andırır şekilde alt-üst geçitli kavşak.

yonga Kesilen, yontulan veya rendelenen bir şeyden (genellikle ahşaptan) çıkan parça, talaş irisi.

yonga levhası Özel makinelerle elde edilen odun yongalarının sentetik reçine tutkallarıyla ısı ve basınç altında yapıştırılması ve biçimlendirilmesi yoluyla yapılan suni tahta levha, sunta (TS 180). Yonga levhaları, yongaların levhadaki duruşlarına göre iki türlüdür: **yatık yongalı levhalar** (yongaları levha yüzüne genellikle paralel durumda bulunanlar) ve **dik yongalı levhalar** (yongaları levha yüzüne genellikle dik durumda bulunanlar). Yüzey durumuna göre, zımparalanmış, zımparalanmamış, kaplamalı, cilâlı veya laklanmış yonga levhası çeşitleri vardır. Bkz. okal levha.

yoncayaprağı

yonmak hlk. Yontmak.

yontma 1. Yontmak işi.

2. Yontulmuş veya yontularak yapılmış.

yontmak Keser, rende, kalem vb. ile taşı veya ahşabı kesip düzeltmek, işlemek, oymak.

yonu 1. Taşın yontulma biçimi.

2. Ülkemizin kimi yerlerinde püskürük tüflere verilen ad.

İnce yonu Görünecek yüzleri tarak ya da düz kalemle işlenmiş (taş). **Kaba yonu** Çekiçle, kaba olarak işlenmiş (taş). Bkz. moellon.

yorgancı (Eskiden) Evin mobilyalarını tasarlayan ve yapan kimse.

yorulma Önemli bir oranda hareketli yüklerin etkisi altında kalan yapı öğeleri, değişken kuvvetlerin, yani ters yönlü gerilmelerin etkisi altında bulunurlar. Bu durumun doğal sonucu olarak bir yapı öğesinin herhangi bir kesitine ait bir noktanın σ min ile σ max gibi iki sınır arasında değişken bir gerilme etkisi altında kalmasına **yorulma** denir. σ max öğenin dayanımından küçük dahi olsa, gerilmenin yukarıdaki sınırlar arasında pek çok defa değişmesi, bu öğenin yorulma etkisiyle dayanımını

yitirmesine yol açabilir. Böylece yapı parçası, statik yükleme altında dayandığının çok altındaki gerilmeleri bile karşılayamayacak duruma gelir.

korozyon yorulması Bkz. korozyon.

yön Bir şeyin yüzlerinden herhangi birinin baktığı yan, °cihet.

yöndeş Yönü aynı olan, aynı yöne bakan.

yönlendirme Bir binanın veya yolun, güneşin yükselişine göre planlanması, °oriyantasyon. Binaların yönlendirilmesi bakımından kuzey yarıkürede güney, güney yarıkürede ise kuzey en elverişli yönlerdir. Kuzey yarıkürede konutlarda oturma bölümlerinin, hastanelerde hasta odalarının, okullarda derslliklerin güneyden ışık almalarına çalışılır. Oturma bahçeleri için de bu yön uygundur. Buna karşılık, değişmez ışık alması istenilen müzeler, sanat galerileri, resim ve heykel atelyeleri, fabrikalar, laboratuvarların kuzeye bakmaları yararlıdır. Yatak odalarının doğuya, olmazsa güneye; mutfak, kiler ve helâların kuzeye yönelmeleri yeğlenir.

yöntem Bir amaca ulaşmak için tutulan düzenli yol, °metot.

yöntembilim, yöntem bilimi Araştırmalara uygun gelen türlü yöntemleri inceleyen mantık kolu, °metodoloji.

yöre Çevreden daha uzaklara yayılan yerler, °havali. Bkz. varoş.

yöresel Bir yöreye, bir yere özgü olan, °mahallî.

ytong (Yapan İsveç firmasının verdiği ad.) Bir çeşit hafif gazbeton. Silis ve kireç çok ince olarak öğütülüp çimento, su, alüminyum tozu ile karıştırılarak kalıplandıktan sonra özel bir düzenle duyarlı olarak istenilen ölçülerde kesilir. Kesilmiş parçalar otoklavlar içinde 10 atmosferlik basınçta ve 180°C sıcaklıkta doymuş buharda sertleştirilir. Ytong'un gözenekleri arasında bulunan duvarcıklar 1500 - 2000 kg./cm² lik bir dayanımı olan bir cins hidrosilikattan oluşurlar. Gözenekleri meydana getiren ve ytong'un % 70'i olan içi gaz dolu, 1 - 2 mm. çapındaki hücreler birbirleri ile bağlantılı olmadıklarından, ytong, —pratik olarak— su geçirmez ve büyük bir ısı geçirimsizliğine sahiptir. Ytong'un ısı iletim katsayısı $\lambda = 0{,}13 - 0{,}10$ kcal/mh°C tır. Ytong yanmaz, 1200 °C de ergimeye başlar; testere ile kesilip, matkapla delinebilir. Ytong ile duvar örülürken harç kullanılabileceği gibi, dondan etkilenmeyen özel bir tutkaldan da yararlanılabilir. Ytong'dan duvar blokları, kirişler, hatıllar, döşeme plakları, bölme panoları, duvar parçaları yapılmaktadır. Ytong'un özgül ağırlığı 500 - 650 kg./m³ tür.

Yuda bitümü Bkz. bitüm.

yumru Bir ahşap süpürgelikle döşeme arasındaki çizgiyi örtmek üzere yerleştirilen, dörtte bir yuvarlak çıta, süpürgelik çıtası.

yumrun Gümüş kapkacak gibi eşyada ve mimaride kullanılan, yan yana dizilmiş zeytinleri andırır bezek.

yumur, yumurta Yarım yumurta biçiminde alçak kabartmalı bezeme.

yumuşak 1. Üzerine parmak basıldığında çukurlaşan, **katı** karşıtı.

2. Kolaylıkla işlenen, **sert** karşıtı: küfekî ocaktan çıkarıldığı zaman yumuşaktır.

yumuşak tuğla Bkz. tuğla.

yumuşama noktası Bitümlerin teknik alanda kullanılma olanaklarının değerlendirilmesinde kullanılan ölçütlerden biri. Bkz. bitüm, penetrasyon.

yunak Yıkanılan yer. Bkz. yunmalık.

yunaklık 1. Çamaşırhane.

2. Dere kenarında çamaşır yıkama yeri.

Yunan haçı Dört kolu birbirine eşit olan haç. Bkz. haç.

Yunan mimarisi M.Ö. 7. yy.'da Doğu Akdeniz bölgesinde doğan yapı sanatı. Bu sanat yalnızca Yunan yarımadası'nda gelişmekle kalmayıp Yunanca konuşan Ege adalarına, Önasya'nın batı kıyılarına, Güney İtalya'ya, Sicilya'ya yayılmıştır. M.Ö. 5. yy.'da doruğuna çıkan Yunan mimarlığı sütun - kiriş sisteminin en sanatsal anlatımına ulaşmıştır. Yunan mimarlığı, ana öğeleri olan sütun ve saçaklık tiplerine göre, düzen (nizam) adı verilen üç ana bölümde toplanır: Dor, İyon ve Korent düzenleri. Eski Yunan ulusunun tarihi M.Ö. 12. yy.'a, Dorların Peloponez'e yerleşmelerine dayanır. M.Ö. 8. yy.'dan sonra Yunanlıların ticarî ilişkileri bütün Akdeniz'i kaplayınca ilk koloniler daha verimli topraklar bulmak için Yunanistan'dan uzaklaşmaya başlamışlardır. Bu koloniler Sicilya'ya, Güney İtalya'ya, Güney Fransa'ya yerleşerek zengin siteler, Yunan uygarlığının en eski tanıtlayıcısı olan yapılar ve büyük tapınaklar kurmuşlardır. Bu sitelerin birliği, ortak dil ve din ile korunmuştur. İnsan davranışlarına sahip olduklarına inanılan tanrıların site içinde önemli yerleri vardır. Ticarî ve siyasal yarışma, çeşitli siteler arasında anlaşmazlıklara yol açmışsa da 6. yy.'dan başlayarak Atina güçlenerek Yunan tarihine egemen olmaya başlamıştır. 5. yy.'da Perikles'in yönettiği Akropol Eski Yunan dehasının simgesidir. Büyük İskender Asya'yı fethederek Yunan sanatının Doğu'daki yayılmasını sağlar. Bağımsız Yunan tarihi M.Ö. 2. yüzyılda Romalıların istilâsı ile son bulur.

Konut yapımını önemsemeyen Yunanlılar, konut ve anıtı tanrıları için, palestraları ve tiyatroları da kendileri için kurmuşlardır. Yunan mimarisinin başka bir önemli özelliği, kenti de düzenlemesidir. Parthenon, çevresinden kopmuş tek başına büyük bir yapıt olmayıp, tümüyle düzenlenmiş bir mekân olan kentin ayrılmaz bir parçasıdır. Atina, vatandaşların tümünün (esirler dışında) egemenliğinden doğan bir cumhuriyetti. Halk toplantılarının yapıldığı agora, tapınaklar kadar önemliydi. Barındırılacak krallar yoktu; buna karşılık, sosyal yaşam için düzenlenmiş bir mekân sağlanarak yaşatılacak bir halk vardı. Başlangıçta iki eğilimin belirdiği

görülür: batıdaki sitelerde ortaya çıkan Dorik düzen ile İyonya adaları ve sitelerinde doğan İyon düzeni. Birlikte gelişecek olan her iki düzen birbirinden oranlarda ve süslemede ayrılacaktır. Dorik düzen daha kalın, daha sade, İyon düzeni daha yüksek, daha süslüdür. Her iki topluluk da çok tutarlı bir sanatın yaratılması için karşılıklı olarak birbirini etkileyecektir.

Mimarlıktaki en önemli buluş dört yüzü de sütunlarla süslenmiş dikdörtgen planlı bir heykel olan «tapınak»tır. Öğeleri, üzerinde çatıyı taşıyan saçaklık ile, bunun altındaki bir dizi sütun ve yüksekçe bir subasmandır. Tapınaktaki kapalı hücre hiç bir toplumsal işlevin karşılığı olmadığı için bu mekân, yaratıcı bir tarzda düzenlenmemiştir. Tapınak, tanrının evidir. Dinsel törenler tapınağın önünde, dışarıda düzenlenir. Bu tapınakların oranları birkaç yüzyıl süren yavaş bir gelişimin ürünüdür. Başlangıçta yapılar ahşap yapım tekniğinin taşa uygulanmasıyla daha basık ve sağlam görünüşlü, kalın sütunlu, kocaman sütun başlıklıdır. Bu dönemin yapılarına özellikle Sicilya'da ve Güney İtalya'da rastlanır. Bir yüzyıl sonra, çizgiler hafiflerken düşeyler ve yataylar denge kazanırlar. Parthenon bu dönemde, yaratıcı düşüncenin üstünlüğünün ürünü olarak bütün sadelik ve güzelliğiyle ortaya çıkar. 4. yy.'da mimarlar mesleğe daha da hakim olarak biçimleri uzatırlar; sütunlar artık, daha ince ve hafiftir. Elde edilen etki daha cüretli ve zariftir (örneğin Poseidon Tapınağı).

Yunan mimarisinin çok özgün bir yaratması da yarımdaire şeklinde olup bir yamaca yaslanan açıkhava tiyatrosudur. En önemli Yunan tiyatroları Epidaurus ile Atina'dakilerdir. Bkz. Dorik, İyon, Korent, sütun, tapınak.

yura Dik yokuş.

yurt Eski göçebe Türklerde kubbeli çadır.

yurtluk Tarlasıyla, otlağıyla, ormanıyla bir bütün meydana getiren geniş toprak, °malikâne.

yuva Bir şeyi yerleştirmek için açılan oyuk: kilit yuvası; içine bir taşın ya da bir yazıtın yerleştirildiği oyuk.

yunmalık (Bodrum dolaylarında) Evde yıkanma yeri, banyo.

yuvak °Silindir, yuvgu.

yuvarlama Yuvarlak ağaç; kerpiç yapıda yan yana konularak tavanı meydana getiren soyulmuş ağaçlardan her biri. Yuvarlamaların üzerine tahta döşenir veya kaba hasır serilir; bunların üzerine de kamış sapları ya da çalı çırpı döşenerek yapılan tabaka, elenmiş toprağa saman karıştırılarak yapılan kalın bir çamur tabakası ile kaplanarak çiğnenir. Bu çamur tabakasının üzerine de 30-40 cm. kalınlığında, çorak denilen bir toprak tabakası serilir. Son olarak suyu geçirmemesi için bir tuz tabakası ile iri çay kumu serilir ve yuvakla sıkıştırılır.

yuvgu Yuvak, °merdane. Bkz. loğ.

yuvgulama Üzerinden yuvgu geçirme, °silindiraj.

yük,-kü Bir yapı öğesinin taşıdığı ağırlık, kuvvet.

dışmerkezli yük Bir kolonun merkezi dışındaki bir noktaya gelen yük, °eksantrik yük. Bu yükten dolayı kolonda «yük × kuvvet kolu» (merkeze olan uzaklık) kadar bir moment meydana gelir.

dinamik yük Sadmeleri ve devim (hareket) halindeki kuvvetleri kapsayan yük.

eksantrik yük Dışmerkezli yük.

hareketli yük Bir yapı öğesinin taşıdığı, değişebilen veya yer değiştirebilen yük (insan, eşya, tekerlekli araç, rüzgâr, kar vb.). Bu yükün her zaman bir dinamik yük olması gerekmez. Deprem yükleri hareketli yük olarak kabul edilmez.

hareketsiz yük Yapı parçalarının kendi ağırlıkları ile, sürekli olarak taşıdıkları dolgu, kaplama, sıva gibi ağırlıkların toplamı, sabit yük.

kar yükü Ilıman veya soğuk iklimli ülkelerde çatı tasarlamasında kabul edilen hareketli yük. Türkiye'de yatay bir yüzey üzerinde kar yükü en az 75 kg./m² alınır. 60° den çok eğimli çatılarda hiç alınmaz.

merkezî yük Kesitin ağırlık merkezine uygulanan ve moment yaratmayan yük.

münferit yük Tek yük.

ölü/yük Hareketsiz yük.

rüzgâr yükü Rüzgâr dolayısıyla oluşan ve yapının çeşitli parçalarını emme veya basınç şeklinde etkileyen yatay kuvvet. Rüzgâr yükü yapının biçimine ve yüksekliğine bağlı olup metrekareye gelen kuvvet olarak belirtilir.

sabit yük Hareketsiz yük, ölüyük.

tek yük Geniş bir alana yayılmayan yük, münferit yük; 'yayılı yük' karşıtı.

yayılı yük, düzgün yayılı yük Bir strüktür üzerinde düzgün olarak yayılmış yük.

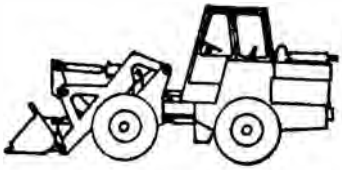
zatî yük Taşıyıcı bir yapı parçasının kendi ağırlığı.

yükleme deneyi Zemin emniyet gerilmesini bulmak üzere yapılan deney. Bir tabla üzerine miktarı belli bir yük (genellikle çimento torbaları) yüklenir ve zamana bağlı olarak zemindeki çökme bulunur. Buna dayanarak çizilen eğri yardımıyla zemin akma noktası saptanır ve emniyet gerilmesi hesaplanır.

yüklenici Bir işi, yapının bir bölümünü veya tümünü yapmayı belli koşullarla üstüne alan kimse, üstenci, °müteahhit.

Ikinci yüklenici Büyük bir işin bir bölümünü yapmayı, asıl yükleniciden üzerine alan yüklenici, ikinci müteahhit. Örneğin, bir tesis kurma işini üstlenen bir yüklenici,

yükleyici

elektrik ya da ısıtma işini özel koşullarla ikinci yükleniciye devredebilir; ancak ikinci yüklenici, işverene karşı doğrudan sorumlu değildir. Bkz. taşeron.

yüklenme 1. Üstenme, °taahhüt. 2. Üzerine yük gelme: aşırı yüklenme.

yükleyici Kamyonlara toprak, kum vb. yüklemekte kullanılan kepçeli toprak makinesi, °loder.

yüklük Evlerde, odanın bir yanında şilte, yorgan gibi şeyler koymaya yarar yerli, büyük dolap, yük.

yüksek basınçlı sistem tes. 400°F (200°C) ve 250 psi'lik suyun dar borularda ve hızlı dolaşımını esas alan bir merkezî ısıtma sistemi.

yüksek fırın Demir oksitten demirin elde edildiği dikey fırın.

yüksek fırın cüruf çimentosu Letiye çimentosu. Bkz. çimento.

yüksek fırın cürufu Kalsiyum - alüminyum silikat, °letiye.

yükseklik Yüksek olma hali veya derecesi, °irtifa.

bina yüksekliği Binanın kot aldığı noktadan son kat tavan döşemesi üst kotuna kadar olan uzaklık.

kat yüksekliği Döşeme üstünden bir üst katın döşeme üstüne olan uzaklık.

temiz yükseklik (Bir kat hakkında) Döşeme kaplaması üstünden tavana kadar olan uzaklık.

yükseltl Bir noktanın deniz yüzünden olan yüksekliği, °rakım.

yüksük Mobilyada, vida başlarını örtmek için kullanılan, dikiş yüksüğü biçiminde maden parça.

yürüyen merdiven °Mekanik merdiven. Bkz. merdiven.

yüz Yapının cephesi.

dış yüz Yapının ya da yapı öğesinin dışa bakan yüzü; dış görünüş, dış cephe.

iç yüz İç görünüş, Iç cephe.

yüzer döşeme Bkz. döşeme.

yüzer şap Bkz. şap.

yüzer tavan Bkz. tavan.

yüzey Bir cisml uzaydan ayıran dış ve yaygın bölümü, °satıh. Yapıda, yüzeyler düzlem yüzeyler ve eğri yüzeyler olarak iki ana bölümde toplanırlar.

çift eğrilikli yüzey Bir eğrinin başka bir eğri üzerinde kendisine paralel kalarak yürütülmesiyle elde edilen yüzey. Bkz. hiperbolik paraboloit.

dönel yüzey Bir yüzeyin kendi çevresinde veya eksene göre dışbükey olan bir eğrinin bu eksen etrafında dönmesiyle meydana gelen yüzey. Örneğin bir daire kendisi etrafında döndürülürse bir küre elde edilir. Bkz. elipsoit, paraboloit.

tek eğrilikli yüzey Bir eğrinin bir doğru üzerinde veya bir doğrunun bir eğri üzerinde kendisine paralel kalarak yürütülmesiyle elde edilen yüzey.

yüzeysel Yüzeye değgin, °sathî.

yüzgeç °Şamandıra, °flotör.

yüzme havuzu Bkz. havuz.

yüzölçümü,-nü Bir yerin veya bir şeyin yüzeyini ölçme ve bu ölçme sonunda beliren miktar, alan².

Z

zaç,-çı Ar. Kükürtle demir bileşimlerinden biri.

zaçyağı Sülfürik asit (H_2SO_4).

zafer takı Ar. Far. Yengi takı.

zağcı Bileyici.

zamak Bir çeşit çinko, alüminyum alaşımı.

zaman Ar. jeol. Yerkabuğunun geçirdiği gelişimde saptanan ve taşıllara göre dörde ayrılan geniş evrelere denir. Bu evrelerin en eskisi **birinci**; ondan sonra gelen ve sürüngenlerin fazla çoğalması ve kuşlarla memelilerin ortaya çıkması ile ayrılanı **ikinci**; eosen, oligosen, miyosen ve pliyosen dizgelerini içine alanı **üçüncü**; içinde bulunduğumuz sonuncusu da **dördüncü zaman** diye adlandırılır.

zanaat,-tı Ar. Maddeye dayanan gereksinmeleri karşılamak üzere yapılan ve az çok el uzluğu isteyen, fakat yaratıcılığı olmayan iş: demircilik, marangozluk birer zanaattır, °sanaat. Bkz. sanat.

zanaatçı Herhangi bir zanaatı olan kimse.

zank taşı Mahalle çeşmelerinde aynataşı.

zar 1. İnce perde veya örtü.
2. Ahşap tavan kaplaması ile duvar sıvasının arasına yerleştirilen, çoğu sıva kalınlığında tahta. Bkz. koltuk silmesi.
3. Çok ince bir film.

zarp musluğu Su borusu üzerine yerleştirilen ve başka musluklara giden suyu kesmeye yarayan ara musluğu.

zatî yük Ar. T. Taşıyıcı bir yapı parçasının kendi ağırlığı. Bkz. yük.

zaviye Ar. 1. Köşe; açı.
2. Küçük tekke. Öteki tekkelerdekinin aksine, zaviyelerde dervişler ikamet etmezler. Bkz. dergâh.

zeamet,-ti Osmanlılar zamanında, askerdeki yararlığına karşılık olarak öşrü Padişah tarafından bir sipahiye verilen arazi. Buna sahip olanlara **ashab-i zeamet, zaim** ya da **sipahi** denirdi. Bkz. tımar.

zelzele hesabı Ar. Deprem hesabı.

zemberek Far. 1. Yay.
2. Kapılara takılan yaylı kapama mekanizması.

zemin Far. 1. Üzerinde desenler bulunan bir şeyin asıl yüzeyi.
2. Diplik.
3. Yeryüzü, yer; temelin oturduğu yüzey.
Yapı ile ilgili olarak zeminler şöyle sınıflandırılır:

a. toprak (yumuşak, sert)
b. küskülük (yumuşak, **sert**)
c. kaya (yumuşak, sert, çok sert)
d. batak veya balçık.

zemin emniyet gerilmesi Bir zeminin birim alanının güvenlikle taşıyabileceği yük.

zemin katı Yerkatı.

zemin mekaniği Zeminin yapısını, sınıflandırılmasını, direncini, yer katmanları arasındaki su akışını, bunların içindeki etken ve edilgen yer basınçlarını inceleyen bilim kolu. Bu bilim, adını 1936 yılında Massachusetts'te, Cambridge'de toplanan ilk uluslararası Zemin Mekaniği ve Temel Mühendisliği konferansından almıştır.

zemin suyu Bkz. su.

çürük zemin Emniyet gerilmesi çok düşük olan zemin.

nev/zemin Bkz. nevzemin.

rûy-i zemin esk. Yeryüzü.

sağlam zemin Emniyet gerilmesi yüksek olan zemin. Temel çukuru genellikle sağlam zemin bulununcaya kadar kazılır.

taht-ez-zemin esk. Yeraltı.

zeminlik Yeraltı barınağı.

zermühre Altın yaldızı parlatmakta kullanılan kalem.

zevk,-ki Ar. Güzeli çirkinden ayırt etme yetisi, beğeni.

zeytunî Ar. Kahverengine biraz çalan yeşil.

zıh Far. Marangoz işlerinde tabla vb. kenarına yapıştırılan ince pervaz.

zıhlamak Zıh geçirmek.

zımba Delik açmaya yarar alet, delgi.

zımpara Far. Tanecikli korindon.

zımpara kâğıdı Ahşap ve daha başka şeylerin yüzünü aşındırıp düzeltmeye (pürüzsüz hale getirmeye) yarar, üstüne zımpara tozu yapıştırılmış kâğıt.

zımpara makinesi Elektrik akımı ile çalışan ve dönerek veya titreyerek ahşap yüzeyleri zımparalayan makine. Bkz. sistire makinesi.

bez zımpara, demir zımparası Maden ve özellikle demir parçaların yüzünü aşındırarak düzeltmeye yarar, üstüne cam, çakmaktaşı, korindon vb. tozları yapıştırılmış bez.

su zımparası Islatılarak kullanılan bez zımpara.

zımparalamak Bir ahşap veya maden yüzeyi, üzerindeki pürüzleri zımpara kâğıdı, bez zımpara veya zımpara makinesi ile gidererek düzeltmek.

zıvana Far. 1. İki ucu açık küçük boru.

2. Birbirine geçen şeylere açılan boru biçiminde delik, zıvana deliği.

3. Kaplama taşlarını birbirine tutturmakta kullanılan 4 - 5 cm. boyunda, 1 × 1 veya 2 × 2 cm. kesitinde demir. Bunların uçları alttaki ve üstteki taşlara açılan oyuklara sokulur ve çimento harcı ile tespit edilir.

4. Küçük ve dar el testeresi.

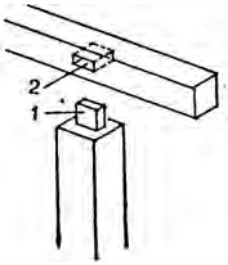
5. mar. İçine bir lamba² geçecek tarzda açılmış dar ve uzun oluk, kiniş.

zıvana deliği Zıvanalık.

zıvana - delik geçme Zıvana dilinin bir deliğe girmesi, tahta çivi ve tutkalla tutturulmasıyla yapılan birleşme.

zıvana dili 1. İki tahtayı geçmeli birleştirmek için birinin kenarında açılmış oyuğa girmek üzere ötekinde yapılmış diş, lamba (II)², kiniş dili.

2. Zıvana - delik geçmede, deliğe giren diş. Kapılarda, serenlerle baş-

1. Zıvana dili
2. Zıvana deliği (zıvanalık)

lıkların birleşmesinde **düz zıvana** veya **hampaylı zıvana** yapılır.

zıvana kalemi Bkz. kalem.

zıvana - lambalı geçme İki ahşap parçadan birinin kenarında boydan boya giden çıkıntının, ötekinin kenarındaki oyuğa girmesiyle yapılan geçme. Burada çıkıntı, lamba veya kiniş dili adını alır; girinti ise zıvana veya kiniş'tir.

zıvanalı Zıvanası olan.

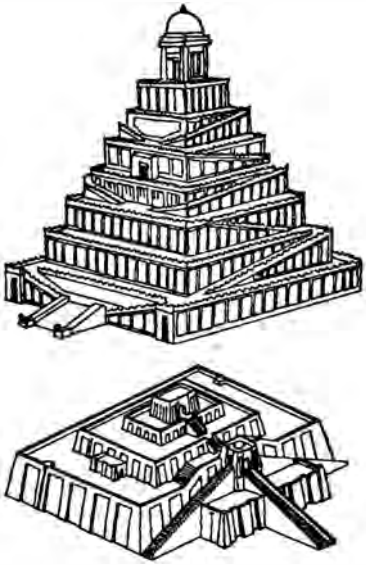
zıvanalık Zıvana dilinin geçtiği delik, zıvana deliği.

zift,-ti Ar. Katrandan çıkarılan, kolay kırılan, az ısı ile ergiyen katı, siyah, parlak bir madde, karasakız.

kömür katranı zifti Ham katranın damıtım kalıntısı olan madde. Kömür katranı zifti beton ya da ahşap çatılarla temel ve düşey yüzlerin sızdırmazlığının sağlanmasında keçe veya kanaviçe ile birlikte kullanılır. Kömür katranı zifti, eğimi % 25'e kadar olan çatılarda kullanılabilir. Bkz. TS 106.

ziftlemek Zift sürmek.

İki zigurat: birincisi Charles Chipiez'in restitüsyonuna göre, 1884; ikincisi Ur Ziguratı.

zigurat Asur. Birbirine rampalarla bağlanan katlardan meydana gelen, tepesi kesik piramit biçiminde olan Asur veya Babil kule - tapınağı.

zikzak Al. Art arda birbirine ters yönde açılar meydana getiren kırık çizgi.

zikzaklı Zikzak şeklinde olan.

zikzaklı kemer Yıldızkemer. Bkz. kemer.

zil Far. Sallandırılarak veya başka düzenlerle işletilerek işaret vermek üzere çınlatılan çıngırak: elektrikli zil.

zîlyet Ar. Sahibi kendisi olsun olmasın bir malı kullanmakta olan kimse, elde tutan, eldecl.

zincir Far. Birbirine geçmiş bir sıra madenî halkadan meydana gelen bağ.

zincir eğrisi Esnek ve homogen bir ip veya telin, iki ucundan asıldığı zaman belirlediği eğri şekli, °şenet eğrisi.

güvenlik zincirl, kapı zinciri Kilit açılsa bile kapıyı yarı aralık tutarak içeri girmeyi önleyen düzen.

ölçme zincirl Arazide uzunlukları ölçmekte kullanılan, 3 - 4 mm. çapındaki demir telden yapılmış ve iki ucu halka şeklinde kıvrılmış olan çubukların ayrıca birer halkayla birleştirilmelerinden meydana gelen zincir.

zincirli 1. Zincirle bağlı.
2. Zinciri olan.

zirâ Ar. Orta parmak ucundan dirseğe kadar olan, 75 ile 90 cm. arasında değişen çeşitleri bulunan eski bir uzunluk ölçüsü.

zirâ-ı mimarî 757 - 758 mm.'lik arşın, mimar arşını.

ziyade Ar. Bir caminin anayapısı ile çevre duvarları arasında kalan açık bölümlere verilen ad.

zlynet,-tl Ar. Süs.

zon Yun. (**zônê** kuşak) Bir kentte yaşayacak nüfusun çalışma, barınma, sağlık, ulaşım, eğlenme gibi gereksinmelerini karşılayacak tesislerin yapılacağı arazinin bölündüğü kullanış bölgelerinden her biri, bölge. Bir arazinin çeşitli zonlara bölünmesi, toprağın anarşik bir şekilde kullanılması yerine, her türden eylemlerin ve yaşama biçiminin rasyonel şekilde örgütlenmesi isteğinin sonucudur. Planlamada üç büyük zon öngörülür: ikamet, endüstri, kır (tarım). Bkz. bölgeleme, nâzım plan.

zoning İng. < Yun. Bölgeleme.

zulla Camilerde avluya bakan üstü örtülü bölümlere verilen ad. Bkz. ziyade.

züccaclye Ar. Cam veya porselenden yapılmış tabak gibi eşya.

zülbahar Ar. Uçları kıvrık halkalardan meydana gelen ve Osmanlı yapılarında kullanılmış olan bir parmaklık.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

KİTAPLAR

Allsopp, B. — A General History of Architecture - Pitman Paperbacks, 1971.

And, M. — Tiyatro Kılavuzu - Milliyet Yayınları, 1973.

Arıkan, M. — Mermer ve Mermercilik, 1968.

Arseven, C.E. — Türk Sanatı Tarihi - Maarif Vekâleti.

Arseven, C.E. — Sanat Lûgatı (Dictionnaire d'Art), 1944.

Arseven, C.E. — Sanat Ansiklopedisi - M.E. Basımevi, İstanbul, 1960.

Arseven, C.E. — Türk Sanatı, Cem Yayınevi, 1973.

Arû, K.A. — Türk Hamamları - İTÜ Mimarlık Fakültesi.

Auzelle, R. — Cours d'Urbanisme - Editions Vincent, Fréal et Cie., 1965.

Aykutlu, A. — Yapı Malzemesi, Cilt 1 ve 2 - Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1967.

Baldaş, A., Kantar, F. — Yapı Fiziği, Ankara 1976.

Barbier, M., Cadiergues, R., Stoskopf, G. — Dictionnaire Technique du Bâtiment et des Travaux Publics - Eyrolles, 1971.

Baytin, T. — Binalarda Akustik Tedbirler, İTÜ Mimarlık Fakültesi.

Berkmen, A.F. — Yapı Elemanları - Birsen Kitabevi, 1973.

Binan, M. — Tabiî Taş Duvar - İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, 1961.

Briggs, M.S. — Concise Encyclopedia of Architecture - Everyman's Reference Library, 1966.

Charmet, R. — Dictionnaire de l'Art Contemporain - Librairie Larousse, 1965.

Corkhill, T. — A Concise Building Encyclopedia - Sir Isaac Pitman and Sons Ltd., 1968.

Diez, E., Aslanapa, O. — Türk Sanatı - İÜ Edebiyat Fakültesi, 1955.

Dönmezer, H. — Mukavemet ve Yapı Hesapları - M.E.B. yayınları.

Eldem, S.H. — Yapı - DGSA Y. Mimarlık Bölümü Yayını, 1967.

Fleming, J., Honour, H., Pevsner, N. — The Penguin Dictionary of Architecture - Penguin Books, 1966, 1978.

Fletcher, Sir B. — A History of Architecture - The Athlone Press, 1975.

Francastel, P.	Art et Technique - Editions Gonthler, 1964.
Geray, C.	Şehir Planlamasının Başlıca Tatbik Vasıtaları — AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1960.
Giedion, S.	Space Time and Architecture - Cambridge, Massachusetts Harvard University Press, 1963.
Grün, R.	Yapı Mühendisleri ve Mimarlar için Kimya - İTÜ Matbaası, 1951.
Günsoy, O.	Yapı - Arı Kitabevi, 1965.
Hess, F.	Konstruktion und Form im Bauen - Verlag Julius Hoffmann Stuttgart, 1949.
Hoffmann, P. Kantarcıoğlu, K.	Sıhhî Tesisatçılık - Berkalp Kitabevi, Ankara 1950.
Hotz, W.	Byzanz Konstantinopel Istanbul - Deutscher Kunstverlag, 1971.
Hourticq, L. Toprak, B.	Sanat Şaheserleri - GSA Yayınları, 1958.
Jallut, M.	Histoire des Styles Décoratifs - Larousse, 1966.
Keleş, R.	Türkiye'de Şehirleşme Konut ve Gecekondu - Gerçek Yayınevi, 1972.
Keleş, R.	Kentbilim İlkeleri - Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, Ankara 1976.
Koch, W.	Les Styles en Architecture - Editions Solar,
Koepf, H.	Baugeschichte - Staatsbauschule Stuttgart, 1956.
Kömürcüoğlu, E.	Ankara Evleri - İTÜ Mimarlık Fakültesi.
Kuban, D.	Mimarlık Kavramları - İTÜ Matbaası, 1973.
Kuban, D.	Sanat Tarihimizin Sorunları - Çağdaş Yayınları, 1975.
Kuban, D.	Türkiye Sanatı Tarihi - Gerçek Yayınevi, 1973.
Lambert, E.	Le Style Gothique - Larousse, 1949.
Maclagan, M.	The City of Constantinople - Thames and Hudson, Londra, 1968.
Mansum, C. J. van	Elsevier's Dictionary of Building Construction - Elsevier Publishing Company, 1959.
Mittag, M.	Baukonstruktionslehre - C. Bertelsmann Verlag Gütersloh, 1953.
Moholy - Nagy, S.	Die Stadt als Schicksal - Callwey, 1970.
Moreau, J.	Dictionnaire Technique Américain - Français de Construction - Dunod, Paris, 1960.
Neufert, E.	Les Eléments des Projets de Construction - Dunod, 1955.

Özer, B. Reİyonalizm, Üniversalizm ve Çağdaş Mimarimiz Üzerine Bir Deneme - İTÜ Mimarlık Fakültesi, 1964.

Özer, B. Günümüzde Resim, Heykel, Mimarlık - Bakışlar - Yapı - Endüstri Merkezi Yayınları, 1969.

Özgüner, O. Köyde Mimari - Doğu Karadeniz - ODTÜ Yayını, 1970.

Özön, M. N. Osmanlıca - Türkçe Sözlük - Bilgi Yayınevi, 1971.

Penoyre, R. The Observer's Book of Architecture.

Pevsner, N. An Outline of European Architecture - Penguin Books, 1963.

Pevsner, N. Pioneers of Modern Design - Penguin Books, 1960.

Postacıoğlu, B. Yapı Malzemesi Esasları.

Ragon, M. L'Urbanisme et la Cité - Hachette, 1964.

Richards, J. M. Who's Who in Architecture - Weidenfeld and Nicolson, Londra, 1977.

Sarı, A. Düşey Sirkülasyon Araçları - Merdivenler - İTÜ Mimarlık Fakültesi, 1968.

Sayar, M. Türkiye Mermerleri ve İnşaat Taşları - İTÜ Maden Fakültesi, 1962.
Erguvanlı, K.

Sayman, D. İnşaat Mühendisleri için Yardımcı Cetveller, 1955.

Schmitt, H. Hochbaukonstruktion - Otto Maier Verlag Ravensburg, 1958.

Scott, J. S. A Dictionary of Building - Penguin Reference Books, 1964.

Scott, J. S. A Dictionary of Civil Engineering - Penguin Reference Books, 1965.

Siegel, C. Structure and Form in Modern Architecture - Crosby Lockwood.

Simon, E. H. L. L'Industrialisation de la Construction - Editions du Moniteur des Travaux Publics, 1962.

Sözen, M. Diyarbakır'da Türk Mimarisi - Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği, 1971.

Sumner, H. Strolling Through Istanbul - Redhouse, İstanbul 1973.
Freely, B. and J.

Tapié, V. L. Le Baroque - Presses Universitaires de France, 1963.

Taut, B. Mimari Bilgisi - Güzel Sanatlar Akademisi Neşriyatı, 1938.

Toprak, B. Sanat Tarihi - İnkılap Kitabevi, 1958.

Turani, A. Güzel Sanatlar Terimleri Sözlüğü - Türk Dil Kurumu, 1968.

Ün, R.
İkizler, A.
Sümengen, D.
İkizler, A.
Yapı Malzemesi Kimyası - KTÜ Talebe Cemiyeti.

Velicangil, S.
Endüstri Sağlığı ve Meslek Hastalıkları - Yakın ve Ortadoğu Çalışma Enstitüsü Yayınları 3/1970.

Vène, J.
Les Plastiques - Presses Universitaires de France, 1971.

Vogt - Göknil, U.
Living Architecture: Ottoman - Oldbourne, 1966.

Yasar S.
Mühendislikte Topoğrafya, 1954.

Yetkin, S.K.
Türk Mimarisi - Bilgi Yayınevi, 1970.

Zeren, L.
Ocaklar - İTÜ Mimarlık Fakültesi, 1955.

Zevi, B.
Apprendre à Voir l'Architecture - Cahiers Forces Vives Editions de Minuit, 1959.

Cumhuriyet Ansiklopedisi - Arkın Kitabevi, 1972.
Dictionary of Design and Decoration - Collins, London and Glasgow, 1973.

Dictionnaire de l'Art Contemporain - Larousse, 1965.
Encyclopedia International - Grolier, New York, 1963.
Encyclopedia of Modern Architecture - Thames and Hudson, 1965.

Encyclopédie Pratique du Bâtiment et des Travaux Publics.

Encyclopédie Universelle - Editions Gérard et Co., 1963.
Genel Teknik Şartname - Bayındırlık Bakanlığı.
Grand Larousse Encyclopédique, 1963.
Hayat Ansiklopedisi - Hayat Yayınları.
Karayolları Teknik Sözlüğü (İngilizce - Türkçe) - Karayolları Genel Müdürlüğü, Ankara, 1971.

Meydan - Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi, 1969.
Nouveau Dictionnaire Etymologique - Librairie Larousse, Paris, 1971.

Nouveau Petit Larousse Illustré.
Resimli Türkçe Sözlük - Türk Dil Kurumu, 1977.
The Athens Charter - Grossman Publishers, New York, 1973.
The Reader's Digest Great Encyclopaedic Dictionary, 1964.

Time Saver Standards - Mc Graw-Hill Book Company, 1966.
Türk Standardları - Türk Standardları Enstitüsü.
Türkçe Sözlük - Türk Dil Kurumu, 1974.
Yapı İşlerine ait Birim Fiyat Cetveli - Bayındırlık Bakanlığı, 1969.
Yeni Yazım Kılavuzu - Türk Dil Kurumu, 1977.

DERGİLER

Akademi
Arkitekt
Mimarlık
Mimarlık ve Sanat
Yapı

DÜZELTMELER

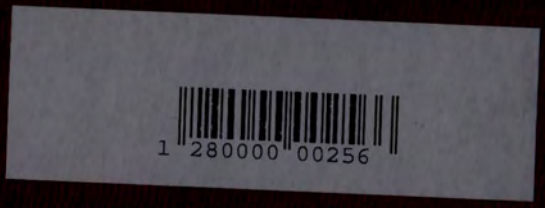
SAYFA	YANLIŞ	DOĞRU
39	**Anıtkablr** Atatürk için Ankara'da yapılmış olan anıtsal kabir. Anıtkabir için 1941 yılında uluslararası bir yarışma açılmış, 2 Mart 1942'de sona eren yarışmaya Türkiye'den 25, Almanya'dan 11, İtalya'dan 81 ve çeşitli ülkelerden 49 proje katılmıştır.	**Anıtkabir** Atatürk için Ankara'da yapılmış olan anıtsal kabir. Anıtkabir için 1941 yılında uluslararası bir yarışma açılmış, 2 Mart 1942'de sona eren yarışmaya çeşitli ülkelerden toplam 47 proje katılmıştır.
152	**dizayn** İng. (**design**) Tasarım. **temel dizayn** Temel tasarım (İng. basic design). Bkz. tasarım.	**dizayn** İng. (**design**) Tasarım; tasar. **temel dizayn** Temel tasar (İng. basic design). Bkz. tasar.
194	**genleşme derzi** .... Temellerde genleşme derzi yapılmaz.	**genleşme derzi** .... Temellerde rötre etkisi de olmadığından, yükseklikleri ve yükleri aynı olan blokların temellerinde genleşme derzi yapılmaz.

YAPI - ENDÜSTRİ MERKEZİ'NİN ÖTEKİ YAYINLARI

Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, Doğan Hasol, 1976
(Birinci Baskı - tükenmiştir).

Günümüzde Resim Heykel Mimarlık-Bakışlar, Bülent Özer, 1969
(tükenmiştir).

Yapı Kataloğu	1968 - 1971
Yapı Kataloğu	1973
Yapı Kataloğu	1975
Yapı Kataloğu	1977 - 1978
Yapı Kataloğu	1979 - 1980
Yapı Dergisi	İki ayda bir yayımlanır kültür, sanat, endüstri dergisi.

1 280000 00256